Република Србија
ОШ“Свети Сава“
Дел.број : 730/1
Датум: 24.06.2021.год.
Суботинац

ОШ „Свети Сава“ Суботинац

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

за период од 2021-2025 године

Република Србија
ОШ“Свети Сава“
Дел.број 730
Датум 24.06.2021
Суботинац

На основу члана 119.став1.тачка 2. и члана 61.став 1.Закона о основама система образовања и васпитања(„СЛ:гласник РС“,бр.88/2017, 27/2018 ,10/2019 –др.закони и 6/2020) Школски одбор је на седници одржаној 24.06.2021 г. донео:

О Д Л У К У

Усваја се једногласно Школски програм ОШ“Свети Сава“у Суботинцу за период 2021.године до 2025 године

Образложење

Чланом 119.став1. тачка 2. Закона прописано је да да школски одбор доноси школски програм а чланом 61.став2.закона прописано је да Школски одбор доноси школки програма по правилу на четири година

Дана 24.06.2021 г .на седници Школског одбора на којој је присуствовало 5 члана директор и педагошкиња су образложили садржину Школског програма .Након дискусије Школски програм једногласно усвојен.

Председник школског одбора

Бојан Младеновић

Садржај

УВОД 5
1. ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА 8
ПРИМАРНИ ЗАДАЦИ ШКОЛЕ 10
ТРАЈАЊЕ ПРОГРАМА 11
ЈЕЗИК НА КОМЕ СЕ РЕАЛИЗУЈЕ ПРОГРАМ 11
2. ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 12
НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА . 13
А) НАСТАВНИ ПЛАН ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 13
НАСТАВНИ ПЛАН ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 15
3. ПРОГРАМИ ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА ПО РАЗРЕДИМА, СА НАЧИНИМА И ПОСТУПЦИМА ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ 18
4. ПРОГРАМИ ОБАВЕЗНИХ изборних ПРЕДМЕТА ПО РАЗРЕДИМА, СА НАЧИНИМА И ПОСТУПЦИМА ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ 18
5. ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ И ДОДАТНЕ НАСТАВЕ 18
6. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ 18
7. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКО – РЕКРЕАТИВНИХ АКТИВНОСТИ 20
8. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА, ПРОГРАМ СПРЕЧАВАЊА ДИСКРИМИАЦИЈЕ И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА 21
9. ПРОГРАМ ваннаставних активности ученика 37
10. ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ 37
11. ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ 39
12. ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ 39
13. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ 40
14. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ 42
15. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ 43
16. ИОП- ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАН 44
17. ПРОГРАМи ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА СТУДИЈСКИХ ПУТОВАЊА И НАСТАВЕ У ПРИРОДИ 45
Излети и кскурзије 45
Настава у природи 46
Студијска путовања 49
18. ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ 50
19. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИИ ЗДРАВЉА НА РАДУ 51
20. ОСТАЛИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ ЗНАЧАЈНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА 52

На основу чланова 61., 69. и119. став 1. тачка 2) Закона о основама система образовања и васпитања (Службенигласник РС бр. 88/2017, 27/2018-др.закони, 10/2019и 6/2020), чланова 27. и 28. Закона о основном образовању и васпитању (Службени гласник РС бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018-др.закон и 10/2019) И члана 44. став 1. тачка 2) Статута, дел.бр. 02-267од27.02.2020. године, Школски одбор ОШ „Свети Сава“ Суботинац, је на седници одржаној дана 24.06.2021. године, једногласно донео

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ОШ „СВЕТИ САВА“ СУБОТИНАЦ ЗА

ПЕРИОД од 2021године до 2025године

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

- Закон о основама система образовања и васпитања (Сл. гласник РСбр. 88/2017, 27/2018-др.закони, 10/2019и 6/2020),
- Закон о основном образовању и васпитању (Сл.гласник РС бр.55/2013, 101/2017, 27/2018-др.закони 10/2019),

-Закон о безбедности и здрављу на раду (Службени гласник РС бр. 101/2005, 91/2015 и 113/2017-др.закон),

-Правилник о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Службени гласник РС бр. 46/2019),

- Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања

("Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 10/2017, 12/2018, 15/2018, 18/2018, 1/2019 и 2/2020)

НАПОМЕНА: Пречишћени текст закључно са изменама објављеним у „Сл. гласнику РС - Просветни гласник“, бр. 2/20, које су ступиле на снагу 17. априла 2020. год. а примењују се на ученике који уписују први разред основног образовања и васпитања почев од школске 2020/2021. год.

-Правилник о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања ("Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, бр. 16/2018 и 3/2019)

НАПОМЕНА: Пречишћени текст закључно са изменама објављеним у „Сл. гласнику РС - Просветни гласник“, бр. 3/19, које су ступиле на снагу 17. априла 2019. год. а у примени од школске 2019/2020. год.

- Правилник о програму наставе и учења за трећи разред основног образовања и васпитања ("Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 5/2019 и 1/2020)

НАПОМЕНА: Пречишћени текст закључно са изменама објављеним у „Сл. гласнику РС - Просветни гласник“, бр. 1/20, које су у примени од школске 2020/2021. године.

-Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања (“Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 11/2019 од 15. августа 2019. год.)

НАПОМЕНА: Овај правилник је ступио на снагу 23. августа 2019. год, а примењује се од школске 2021/2022. год.

-Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања ("Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 15/2018, 18/2018 и 3/2019)

НАПОМЕНА: Пречишћени текст закључно са изменама објављеним у „Сл. гласнику РС - Просветни гласник“, бр. 3/19, које су ступиле на снагу 17. априла 2019. год. а у примени од школске 2019/2020. год.

-Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања("Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 5/2019 и 1/2020)

НАПОМЕНА: Пречишћени текст закључно са изменама објављеним у „Сл. гласнику РС - Просветни гласник“, бр. 1/20, које су у примени од школске 2020/2021. године.

-Правилник о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања ("Сл. гласнику РС” - Просветни гласник", број 11/2019 и 2/2020)

НАПОМЕНА: Пречишћени текст закључно са изменама објављеним у „Сл. гласнику РС - Просветни гласник“, бр. 2/20, које су ступиле на снагу 17. априла 2020. год. а примењују се почев од школске 2020/2021. год.

-Правилник о наставном плану и програму за предмет верска настава основног образовања и васпитања (“Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 5/2001, 23/2004, 9/2005, 2/2008 и 7/2008),

- Правилник о наставном плану и програму за предмет грађанско васпитање основног образовања и васпитања (Службени гласник РС – Просветни гласник, бр. 5/2001,8/2003, 10/2004,2/2005,15/2005 и 7/2007),

- Правилник о организацији и остваривању наставе у природи и екскурзије у основној школи (Службени гласник РС - „Просвтни гласник РС“ бр. 30/2019),

- Правилник о норми часова непосредног рада са ученицима , наставника, стручних сарадника и васпитача у основној школи (Службени гласник РС - Просветни гласник, бр. 2/1992 и 2/2000),

- Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању (Службени гласник РС – 34/2019 и 59/2020),

- Правилник о степену и врсти образовања наставника и стручних сарадника у основној школи (Службени гласник РС бр. –просветни гласник бр.11/2012, 15/2013 і 2/2016, 10/2016, 11/2016, 2/2017, 3/2017, 13/2018, 11/2019и 2/2020),

- Правилник о календару образовно –васпитног рада основне школе за школску 2020/2021, 2021/2022, 2022/2023 и 2023/2024. годину,

-Правилник у условима и поступку напредовања ученика основне школе (Службени гласник РС бр. 47/94),

-Правилник о стандардима квалитета уџбеника и упутство о њиховој примени (Службени гласник РС бр. 42/2016 и 45/2018),

-Правилник о општим стандардима постигнућа – образовни стандарди за крај обавезног образовања (Службени гласник РС – Просветни гласник бр. 5/2010),

-Правилник о општим сандардима постигнућа за крај основног образовања за страни језик (Службени гласник РС бр. 78/2017) и други закони и подзаконска акта која уређују ову материју.

УВОД

КРАТАК ИСТОРИЈАТ ШКОЛЕ

Основна школа у Суботинцу је отворена школске 1865/66.године. Прва школска зграда изграђена је 1890. године на државном плацу преко пута куће Богоја Милошевића у којој се до тада одржавала школска настава. На истом школском дворишту, 1892.године, изграђена је нова школска зграда, друга по реду.

Године 1954. ресторан рудника „Шкриљац“ адаптиран је и прераста у осмогодишњу школу под називом „Озренски партизани“ . Кроз школу у Суботинцу прошао је велики број ученика, од којих је њих 112 завршило више и високе школе.

Основна школа у Мозгову је почела са радом 1. фебруара 1859.године. Учитељ у тој школи био је Ђорђе Ђорђевић, родом из Аустрије. Пошто је школа отворена без сагласности Министарства просвете, сресски капетан је, месец дана након отварања школе, написао молбу и упутио је министру просвете марта 1859.године. Молба за отварање споредне школе није услишена па су Мозговчани били принуђени да затворе тек отворену основну школу. Тек је на четврту молбу позитивно одговорено те је Министарство просвете 1.септембра 1860.године донело указ о отварању споредне школе у селу Мозгову.

Школа у Бовну постоји од 1907.године. Током свог стогодишњег постојања, одиграла је значајну улогу у културном и просветном животу заједнице и представљала добру основу за настављање школовања у вишим разредима.

Данас, матична школа у Суботинцу броји 38 ученика од првог до осмог разреда, од тога 19 ученика разредне и 19 ученика предметне наставе. Издвојено одељење у Мозгову броји 66 ученика, 33 ученика разредне и 33 ученика предметне наставе, док издвојено одељење у Бовну броји једног ученика разредне наставе.

Начела на којима је програм утемељен су :

1) усмерености на процесе и исходе учења;

2) заснованости на стандардима, уз систематско праћење и процењивање квалитета програма;

3) уважавања узрасних карактеристика у процесу стицања знања и вештина, формирања ставова и усвајања вредности код ученика;

4) хоризонталне и вертикалне повезаности у оквиру предмета и између различитих наставних предмета;

5) поштовања индивидуалних разлика међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања, као и могућности личног избора у слободним активностима; 3

6) заснованости на партиципативним, кооперативним, активним и искуственим методама наставе и учења;

7) уважавања искуства, учења и знања која ученици стичу ван школе и њихово повезивање са садржајима наставе;

8) развијања позитивног односа ученика према школи и учењу, као и подстицања учениковог интересовања за учење и образовање у току целог живота;

9) коришћења позитивне повратне информације, похвале и награде као средства за мотивисање ученика;

10) уважавање узрасних карактеристика у процесу психофизичког развоја обезбеђивањем услова за живот и рад у школи

Полазећи од ових начела у изради Школског програма настојали смо да створимо услове за остварење нашег циља-све што радимо -радимо у најбољем интересу сваког детета. У Школском програму настојали смо да представимо зашто, шта, када, где, како и са ким ученици уче и какви су резултати учења.

Приликом израде Школског програма користили су се и остала школска документа, а посебно Школски развојни план / за период 2019-2022.г./ и резултати

самовредновања, као и извештај о екстерном вредновању школе које је обављено у априлу 2016.године. Из Школског развојног плана у изради Школског програма уграђени су развојни циљеви за све области и то:

Школски програм урађен је у складу са Националним оквиром образовања и васпитања.

1. ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју детета, ученика и одраслог;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) шири обухват деце предшколским васпитањем и образовањем и свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета, ученика и одраслог, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међупредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада и развојем савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање позитивних људских вредности;

13) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву; 15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

У изради програма посебно се водило рачуна о усмерености на постизање општих међупредметних компетенција:

1) компетенцији за учење

2) одговорно учешће у демократском друштву

3) естетичка компетенција

4) комуникација

5) одговоран однос према околини

6) одговоран однос према здрављу

7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву

8) рад са подацима и инфромација

9) решавање проблема

10) сарадња

11) дигитална компетенција

Компетенција се развијају кроз наставу свих предмета и примењују у разним ситуацијама при решавању различитих проблема и задатака. Опште предметне

компетенције и специфичне предметне компетенције биће посебно издвојене у годишњим плановима рада.

Школски програм се доноси за период од четири године, тј. од 2020/21. до 2023/24. године. Све промене руководилаца већа, актива и тимова, као и остале промене до којих буде дошло у току периода важења овог Школског програма биће евидентиране у анексима школског програма који ће се доносити сваке школске године по потреби. Поред општег дела Школског програма на период од 4 године, доносе се и школски програми за сваки разред.

ПРИМАРНИ ЗАДАЦИ ШКОЛЕ

Основне смернице при планирању рада школе су следеће:

- план наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања;
- план наставе и учења за други циклус основно образовања и васпитања;
- Развојни план школе;
- Годишњи план рада школе
- план и извештај о спроведеном самовредновању радашколе;
- екстерно вредновање радашколе;
- планови и програми образовно-васпитног рада од 1. до 8.разреда;
- развијање међуљудских односа у школи, непосредно учешће чланова колектива у доношењу одлука из области свих кључних активности у радушколе;
- организовање коришћења слободног времена ученика на принципу добровољности, слободе развијања ученичког стваралаштва у оквиру наставних и слободних активности и рада одељенских заједница, као и разреднихзаједница;
- што већа заступљеност научних достигнућа;
- стимулација ученика за учење уз настојање да се подигне квалитет самосталног рада, откривање талентованих ученика и рад сањима;

- омогућавање ученику да постане субјект наставног и васпитног процеса у школи системом педагошких и других акција;
- организовано упућивање ученика на одговоран однос према личној, школској и другојимовини;
- професионални развој наставника је веома важан услов за реализацију целокупног програма рада школе и постизање оптималних резултата који афирмишу школу, заједницу и појединца, усавршавање наставника и стручнихсарадника;
- неговање и развијање сарадње са школама које се истичу својим резултатима;
- одржавање и уређење школске зграде, дворишта и терена;
- укључивање ученика у такмичења из свих области;
- улагање напора у циљу рационализације, смањења трошкова ислично;
- утврђивање мера за побољшање успеха и владања ученика, као и отклањање могућности за настајање ексцесних ситуација кроз истраживања, анкете, анализе и радионице које ће обављати педагошка служба;
- оствареност стандарда постигнућаученика;
- оствареност стандарда квалитета рада школе.

Ови примарни задаци остварују се кроз реализацију наставних планова, рада стручних актива, тимова, слободних активности, културне и јавне делатности школе.

ТРАЈАЊЕ ПРОГРАМА

Школски програм се рализује у периоду од школске 2021/2022. до краја школске 2024/2025. године

ЈЕЗИК НА КОМЕ СЕ РЕАЛИЗУЈЕ ПРОГРАМ

Програм се раелизује на српском језику.

2. ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Школски програм садржи обавезне предмете, обавезне изборне и изборне предмете и програме за први и други циклус основног образовања и васпитања. Обавезни део школског програма садржи наставне предмете и садржаје који су обавезни за све ученике одређеног нивоа и врсте образовања.

Изборни део школског програма обухвата изборне наставне предмете, програме и садржаје по нивоима и врстама образовања од којих ученик обавезно бира један или више наставних предмета према својим склоностима. Један од обавезних изборних предмета или програма јесте верска настава или грађанско васпитање.

Ученик се обавезно опредељује за један од та два предмета. Сходно променама закона, од школске 2018/19. године и убудуће, ученици првог разреда имају само један обавезан изборни програм (грађанско васпитање/верска настава), а ученици 5. разреда поред обавезног изборног предмета се опредељују за једну од понуђених слободних наставних активности. Слободне наставне активности се бирају сваке школске године у сваком разреду предметне наставе.

Садржаје слободних активности школа је правила према реалним потребама ученика, родитеља и локалне средине и водила је рачуна да у школи постоје кадрови који могу да реализују целокупну наставу изборног програма и предмета. Садржаји слободних активности реализују се кроз секције и друштвене, техничке, хуманитарне, спортске и културне активности.

Остали облици образовног – васпитног рада којима се остварују обавезни и изборни наставни предмети су редовна, допунска, додатна и припремна настава.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

А) НАСТАВНИ ПЛАН ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. Број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.
1.	Српски језик	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	72
3.	Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
4.	Свет око нас	2	72	2	72				
5.	Природа и друштво					2	72	2	72
6.	Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
7.	Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
8.	Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108	3	108		
9.	Физичко васпитање							3	108
10.	Дигитални свет	1	36	1	36				

Ред. Број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ								
1.	Верска настава/ Грађанско васпитање	1	36	1	36	1	36	1	36

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни и изборни наставни предмети

Ред. Број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		Нед.	Год.	Нед.	Год.	Нед.	Год.	Нед.	Год.
1.	Редовна настава	21	756	21	756	21	756	22	792
2.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Додатни рад					1	36	1	36
4.	Пројектна настава *					1	36	1	36
5.	Настава у природи **	7-10 дана		7-10 дана		7-10 дана		7-10 дана	

Ред. бр.	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1 дан годишње		1 дан годишње		1дан годишње		1 дан годишње	

*Пројектна настава је обавезна за ученике трећег и четвртог разреда.

**Настава у природи се реализује у складу са одговарајућим правилником.

НАСТАВНИ ПЛАН ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Б) НАСТАВНИ ПЛАН ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. Број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.
1.	Српски језик и књижевност	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Ликовна култура	2	72	1	36	1	36	1	34
4.	Музичка култура	2	72	1	36	1	36	1	34
5.	Историја	1	36	2	72	2	72	2	68
6.	Географија	1	36	2	72	2	72	2	68
7.	Физика	-	-	2	72	2	72	2	68
8.	Математика	4	144	4	144	4	144	4	136
9.	Биологија	2	72	2	72	2	72	2	68
10.	Хемија	-	-	-	-	2	72	2	68
11.	Техника и технологија	2	72	2	72	2	72	2	68
12.	Физичко и здравствено васпитање	2	72+54*	2	72+54*	3	108	3	102
13.	Информатика и рачунарство	1	36	1	36	1	36	1	34
Ред. број	Б. ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ								
1.	Верска настава/ Грађанско васпитање **	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Страни језик ***	2	72	2	72	2	72	2	68
Ред. број	В. ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ								

	****								
1.	Цртање, сликање и Вајање	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Хор и оркестар	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Чувари природе	1	36	1	36	1	36	1	34
4.	Свакодневни живот у прошлости	1	36	1	36	1	36	1	34

*Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање

**Ученик бира један од понуђених изборних наставних предмета

***Ученик бира страни језик са листе коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га као други страни језик

****Слободне наставне активности Школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност са листе од три слободне наставне активности које Школа нуди, а понуђени су у V ,VI, VII и VIII разреду:Цртање, сликање и вајање, Хор и оркестар, Чувари природе и Свакодневни живот у прошлости.

*****Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне, као и друге активности у складу са простором и људским ресурсима школе

Напомена: У Школском програму прецизиране су у посебном делу ваннаставне активности, генерално организоване кроз рад низа секција.

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни и изборни наставни предмети

Ред. Број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	28	1062	29	1098	32	1152	32	1089
2.	Слободне наставне активности	1	36	1	36	1	36		
3.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	34
4.	Додатна настава	1	36	1	36	1	36	1	34
5.	Припремна настава за полагање завршног испита							2	68

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Слободне активности							1	34
3.	Ваннаставне активности (друштвене, техничке, хуманитарне, спортске и културне активности)	1	36	1-2	36-72	1-2	36-72		
4.	Екскурзија	1 дан годишње		1 дан годишње		1 дан годишње		1 дан годишње	

3. ПРОГРАМИ ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА ПО РАЗРЕДИМА, СА НАЧИНИМА И ПОСТУПЦИМА ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Програми наставе и учења за први и други циклус основног образовања и васпитања, као и за слободне и ваннаставне активности за све разреде саставни су део Школског програма .

4. ПРОГРАМИ ОБАВЕЗНИХ ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА ПО РАЗРЕДИМА, СА НАЧИНИМА И ПОСТУПЦИМА ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Ови програми сачињени су посебно за сваки разред и посебан су део школског програма.

5. ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ И ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

У склопу програма обавезних и изборних предмета дати су (по разредима и предметима) и програми допунске и додатне наставе, са условно планираним садржајима. Садржаји се могу мењати према потребама подршке ученицима. Фонд је дат у табелама за сваки предмет и разред.

6. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Културне активности школе зависе у великој мери и од активности у локалној средини, као и од укључивања школе у нове пројекте.

Садржаји у овом програму биће допуњени сваке школске године.

Време (месец)	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације
IX	Свечани пријем првака	Приредба ученика старијих разреда	Учитељи, ученици
X	Обележавање Дечје недеље	Часови ЧОС-а, радионице са ученицима и родитељима, посете културним институцијама, излети, предавања у оквиру слогана Дечје недеље	Наставници, ученици, родитељи, педагог, локална самоуправа
XI	Обележавање Међународног хуманитарног дана	Хуманитарна акција	Наставници, ученици, родитељи, педагог, библиотекар, локална самоуправа
XII	Прослава Нове године	Приредба ученика, креативне радионице, Новогодишњи вашар	Наставници, ученици, родитељи, педагог, локална самоуправа, директор
I	Прослава Светог Саве	Приредба ученика, ликовни и литерарни конкурс	Наставници, ученици, родитељи, педагог, црква, локална самоуправа, директор
У току школске године	Посета културним институцијама (Градском музеју, Центру за културу-позориште,биоскоп...)	Организовани одлазак ученика и обилазак поставки	Наставници, ученици, родитељи, педагог, локална самоуправа, директор
У току школске године	Гледање позоришне/биоскопске представе	Организовани одлазак ученика	Наставници, ученици, родитељи, педагог, локална самоуправа, директор
У току школске године	Учешће на конкурсима, посете спортским, научним и забавним манифестацијама	Организовани одлазак ученика, промовисање успешних ученика	Наставници, ученици, родитељи, педагог, локална самоуправа, директор

7. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКО – РЕКРЕАТИВНИХ АКТИВНОСТИ

Овим програмом обухваћени су сви ученици школе.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Спортска такмичења	Школска такмичења, општинска такмичења и др.	Наставник физичког и здравственог васпитања, ученици, родитељи
Октобар	Такмичење у стоном тенису	Тренинзи и учешће на такмичењима	Наставник физичког физичког и здравственог васпитања, ученици, родитељи
У току школске године	Турнир у шаху	Тренинзи и учешће на такмичењима	Наставник физичког физичког и здравственог васпитања, ученици, родитељи
У току школске године	Пројекат „Покренимо нашу децу“	Спортске активности са коришћењем реквизитима у учионици и фискултурној сали	Учитељи, ученици
У току школске године	Школица спорта	Спортске активности у сарадњи са Савезом за школски спорт Алексинац	Кориснички центар, ученици
У току школске године	Друге спортско – рекреативне активности и активности током реализације излета и наставе у природи	Организација спортских активности предвиђених планом излета и наставе у природи	Наставник физичког физичког и здравственог васпитања, учитељи, ученици, родитељи

8. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА, ПРОГРАМ СПРЕЧАВАЊА ДИСКРИМИАЦИЈЕ И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА

Према **Закону о основама система образовања и васпитања,8 (Сл.гласник РС.бр.88/2017,27/2018 и 10/2019** чланом 7. прописано је остваривање образовно – васпитног рада, у складу са прописаним циљевима и задацима, реализује се развијањем толеранције, јачањем поверења, неговањем другарства и пријатељства, спречавањем понашања која нарушавају право на различитости, поштовање дечијих права и др.

Угрожавање другог, себе, имовине, стварање негативних односа и недовољно безбедне атмосфере у установи има директне негативне последице на децу / ученике, наставнике, родитеље и читаву заједницу. Отуда потреба за сталном бригом о сигурности и безбедности у образовним институцијама представља приоритет.

Закон о основама система образовања и васпитања (Сл.гласник РС.бр.88/2017,27/2018 и 10/2019 чланом 7.) регулише област понашања деце / ученика и наставника, препознаје физичко насиље као недозвољено и кажњиво, дефинише одговорности директора, наставника и одељенског старешине и овом домену, уређује израду посебних правилника за уређење дисциплине и понашања у институцијама (Правилник о безбедности, Правилник о васпитно – дисциплинским мерама, Правилник о похваљивању и награђивању и Правилник о организовању екскурзија), а Правилником о стручно – педагошком надзору дефинисана је и обавеза установа да ради самовредновање у области подршке ученицима који обухвата и безбедност ученика.

Заштиту деце од насиља у домаћем законодавству прописују други прописи : Закон о малолетним ученицима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица и Упутства о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима, Закон о спорту, Закон о спречавању допинга.Породични закон, измењени кривични законик, Закон о забрани дискриминације особа са инвалидитетом, Правилник о поступању у установи у одговру на насиље, злостављање и занемаривање (Службени гласник РС бр.46/2019) и др.

Влада Републике Србије донела је Националну стратегију за превенцију и заштиту деце од насиља (Службени гласник РС.бр.122/2008).

Под другим облицима ризичног понашања нарочито се издвајају употреба алкохола, дувана, психоактивних супстанци и малолетничка делинквенција. Посебно се овим Школским програмом планирају садржаји везани за упознавање запослених и ученика о забрани дискриминације и дискриминаторског понашања. То је понашање којим се на непосредан или посредан начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање (искључивање, о граничавање, давање првенства) у односу на лице или групе лица, као и на чланове њихових породица или њима блиских лица на отворен или прикривен начин. Дискриминаторно понашање може бити заснива се на раси, боји коже, прецима, држављанству, статусу мигранта / или расељеног лица /, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким и другим организацијама и другим личним својствима. Такође се у овим програмом школа бави и забранам понашања које вређа углед, част или достојанство.

У реализацији овог програма укључени су сви запослени у школе, а посебно Тим за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања. Програм се операционализује Годишњим планом рада за сваку школску годину. Укључују се и лица обучена за превенцију и интервенцију у случајевима насиља, злостављања и занемаривања, дискриминације и других облика ризичног понашања, које утврђује министар.

У релизацију се активно укључују и Вршњачки тим из школе. Посебно се укључује Ученички парламент.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Обрада тема у оквиру ЧОС-а које се односе на упознавање са правилима	Часови одељењског старешине, радионице	Наставници, ученици

	понашања у школи; теме везане за другарство, узајамно уважавање, толеранцију; теме везане за ненасилно решавање сукоба		
У току школске године	Обрада тема везаних за насиље, посебно електронско насиље, трговину људима, опасности од злоупотребе, психоактивних супстанци и алкохола, дискриминације, затим поступање установе, мере	Часови одељењског старешине, радионице, предавање припадника МУП-а, Дома здравља;	Наставници, ученици, родитељи, педагог
У току школске године	Идентификовање и рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања и дискриминације	Анализа, посматрање, праћење	Наставници, ученици, родитељи, педагог
У току школске године	Рад са ученицима који испољавају проблеме у понашању	Укључивање ученика у рад из области културних, спортских, хуманитарних и других активности	Наставници, ученици, родитељи, педагог
У току школске године	Рад са родитељима ученика који испољавају проблеме у понашању	Појачан васпитни рад кроз информисање, договарање о даљем поступању и сарадњи, родитељски састанци	Наставници, ученици, родитељи, педагог
У току школске године	Упознавање ученика и родитеља са Посебним протоколом о заштити деце и поступању у установи у одговору на насиље, злостављање, занемаривање и забрану дискриминације	Часови одељењског старешине, родитељски састанци	Наставници, ученици, родитељи, педагог
У току школске године	Рад Тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	Утврђивање присутности ризика од појаве насиља, злостављања и дискриминације; предлози мера за превенцију и заштиту, радионице, предавања, решавање конфликтних ситуација	Тим за заштиту, родитељи, ученици, педагог, наставници
У току школске године	Стручно усавршавање наставника	Семинари везани за превенцију насиља и рад са одељењем	Наставници, директор, педагог

У току школске године	Сарадња са Центром за социјални рад, МУП-ом, ШУ Ниш, Црвеним крстом...	Договори, анализе, предавања и радионице за ученике, реализација заједничких активности	Наставници, директор, педагог, ученици, родитељи

Превентивне мере

Процедура за спречавање и реаговање на случајеве вршњачког малтретирања / насилништва, верске и расне нетрпељивости, подразумевају низ активности које се спроводе превентивно , у ситуацијама када постоји сумња или се потврди постојање вршњачког малтретирања, верске и расне нетрпељивости. Мере превенције су:

1. Упознавање ученика, наставника и других запослених у школи са правном регулативом
2. Дефинисање правила понашања и последица непоштовања правилника школе
3. Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака
4. Израда и спровођење програма развоја, толеранције (ненасилне комуникације)
5. Израда и спровођење програма здравствене превенције
6. Организовање трибина, разговора, изложби о насилном понашању, опасностима, толеранцији
7. Развијање вештина за ефикасно реаговање у поменутим ситуацијама

Интервентне активности се изводе када постоји сумња или је утврђено постојање малтретирања / насилништва, верске и расне нетрпељивости, и слично.

Мере интервенције су:

1. Уколико се утврди постојање вршњачког насиља добијањем информација или опажањем, хитно се прекида и зауставља насиље и обавештава неко од чланова Тима за заштиту ученика од злостављања.
2. Након смиривања ситуације (по потреби) обавештава се полиција и надлежна здравствена служба.
3. Следи прикупљање информација од актера ситуације насиља, злостављања и занемаривања.
4. Уколико је сумња потврђена по прикупљеним информацијама, врше се консултације у установи ради процене нивоа ризика.
5. Уколико је сумња неоснована, врши се праћење понашања потенцијалних учесника.
6. По реализованим консултацијама у установи о потврђеној сумњи, информишу се родитељи, а по потреби се информишу и надлежне службе, предузимају се консултације и договори о заштитним мерама и прате се ефекти предузетих мера.

ИНТЕРВЕНТНЕ МЕРЕ И НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ/
ОДГОВОРНА ЛИЦА ЗА ПРИМЕНУ ИНТЕРВЕНТНИХ МЕРА

Интервентне мере заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања	Носилац активности /Одговорно лице	Циљна група
Усклађивање и доследна примена поступака и процедура у ситуацијама насиља	Директор, секретар, координатор тима	Ученички парламент, Наставничко веће, Савет родитеља, Школски одбор
Сарадња са релевантним службама : - центар за социјални рад; - локална здравствена установа; - ПС Алексинац		Ученици, Наставничко веће, Савет родитеља, Школски одбор
Континуирано евидентирање случајева насиља	Директор, секретар, стручни сарадници, одељењске старешине	Ученици, Наставничко веће, Савет родитеља, Школски одбор
Праћење и вредновање врста и учесталости насиља (упитник), запажања и провере	Стручни сарадници и тим	Ученици, Наставничко веће, Савет родитеља, Школски одбор
Израда плана заштите за све учеснике	Одељењске старешине, стручни сарадници, тим -за трећи ниво – спољашња мрежа-	Ученици, наставници, родитељи
Рад са децом која су жртве насиља	Одељењске старешине, стручни сарадници, тим -за трећи ниво – спољашња мрежа-	Ученици, Наставничко веће, Савет родитеља
Рад са децом која врше насиље	Одељењске старешине, стручни сарадници, тим -за трећи ниво – спољашња мрежа-	Ученици, Наставничко веће, Савет родитеља
Оснаживање деце која су посматрачи насиља за конструктивно реаговање	Одељењске старешине, стручни сарадници, тим -за трећи ниво – спољашња мрежа-	Ученици, Наставничко веће, Савет родитеља
Саветодавни рад са родитељима/старатељима	Тим, стручни сарадници, одељењске старешине	Савет родитеља

Начин остваривања програма

Програм ће се реализовати кроз различите облике наставних и ваннаставних активности са ученицима, запосленима, родитељима, односно законским заступницима ученика, у сарадњи са јединицом локалне самоуправе, а у складу са утврђеним потребама. По потреби, у остваривање програма укључују се и физичка и правна лица са територије јединице локалне самоуправе, установе у области културе и спорта, вршњачки тимови, као и лица обучена за превенцију и интервенцију у случају дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и других облика ризичног понашања. Програм заштите ученика од насиља може се реализовати кроз активности на часовима одељењског старешине, наставе изборних предмета илли активности, друштвених, културних и хуманитарних активности, кроз рад Ученичког парламента, других ученичких

организација, и слично, а у складу са Акционим планом који за сваку годину сачињава Тим за заштиту.

АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ /УЧЕНИКА ОД НАСИЉА

ЦИЉЕВИ

1. Упознавање са Општим и Посебним протоколом
2. Усклађивањепостојећихподзаконскихакатаустанове
3. Израда Програма за заштиту деце – ученика од насиља
4. Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака
5. Развијање и неговање богатства различитости и културе понашања у оквиру васпитно – образовних активности
6. Организовање обука за ненасилну комуникацију и конструктивно решавање конфликата
7. Организовање разговора, трибина, представа, изложби о безбедности и заштити деце – ученика од насиља
8. Дефинисање правила понашања и последица кршења правила
9. Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља
10. Умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља (Савет родитеља, Школски одбор, Ученички парламент, Наставничко веће)

1. ЦИЉ: Упознавање са Општим и Посебним протоколом

- Директор упознаје Школски одбор, Савет родитеља, Наставничко веће и остале запослене у установи са одредбама Општег и Посебног протокола за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања

  време реализације: СЕПТЕМБАР

2. ЦИЉ: Усклађивање постојећих подзаконских аката установе:

- Правилник о понашању ученика и запослених у школи (директор и секретар школе)
- Правилник о безбедности ученика (директор и секретар школе)
- Правилник о материјално – дисциплинској одговорности запослених и ученика(директор и секретар школе)
- Усвојити нове правилнике на Школском одбору, Савету родитеља, Ученичком парламенту и Наставничком већу

  време реализације: СЕПТЕМБАР

3. ЦИЉ: Израда програма за заштиту ученика од насиља

- Формирање тима одлуком директора школе и Наставничког већа
- Снимак почетног стања о конфликтним ситуацијама у Школи (Израда акционог плана за спровођење превентивних активности (Стручни тим)
- Усвајање акционог плана на Школском одбору, Савету родитеља, Наставничком већу((Педагошко-психолошка служба)

- Информисање Ученичког парламента и тима за медијацију (Педагошко-психолошка служба)

време реализације: СЕПТЕМБАР и ОКТОБАР

4. ЦИЉ: Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака

- **РУКОВОДСТВО:**

1. Упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола
2. Усклађивање постојећих подзаконских аката установе
3. Избор чланова тима
4. Обавезно учешће у процедури када је у питању насиље над децом од стране запослених у установи или одрасле особе која није запослена у установи (консултације у установи, предузимање мера према запосленом, информисање родитеља, предузимање заштитних мера према ученику)
5. Подношење пријава надлежној служби
6. Праћење и вредновање предузетих мера у заштити ученика у оквиру сталне сарадње са тимом

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

- **ЧЛАНОВИ ТИМА:**

- Учествују у обуци за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања
- Информишу и пружају основну обуку за све запослене у установи са циљем стицања минимума знања и вештина неопходних за превенцију, препознавање, процену и реаговање на појаву насиља, злостављања и занемаривања ученика
- Организују упознавање ученика , родитеља, старатеља и локалне заједнице са Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања и Посебним протоколом
- Координирају израду и реализацију програма заштие ученика од насиља
- Организују консултације у установи и процењују нивое ризика за безбедност ученика
- Прате и процењују ефекте предузетих мера у заштити ученика
- Сарађују са релевантним установама
- Припремају план наступа установе пред јавношћу и медијима
- Организују евидентирање појава насиља
- Прикупљају документацију
- Извештавају стручна тела и органе управљања

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

ПРЕДМЕТНИ НАСТАВНИЦИ

- Упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- Обавезно учешће у процедури када је у питању насиље међу децом у школи (прекидање насиља међу децом или обавештавање одговорне особе, смиривање ситуације или хитна акција, прикупљање информација, учествује у консултацијама у установи, праћење понашања потенцијалних учесника)
- Обавезно вођење сопствене евиденције о појавама насиља међу ученицима (према приручнику за при мену Посебног протокола)

- Обавезно учешће у процедури када је у питању насиље над ученицима од стране запослених или одраслих особа које нису запослене у установи
- Обавеза наставника физичког васпитања да на часовима детектују знаке могућег физичког насиља код ученика

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

- **ОДЕЉЕЊСКЕ СТАРЕШИНЕ**

- Упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- Обавезно учешће у процедури када је у питању насиље међу децом у школи или од стране запослених особа (прекидање насиља међу децом или обавештавање одговорне особе, смиривање ситуације или хитна акција, прикупљање информација, учествује у консултацијама у установи, информисање родитеља, договор о заштитним мерама, праћење ефеката предузетих мера, праћење понашања потенцијалних учесника, пружање подршке детету)
- Обавезно вођење сопствене евиденције о појавама насиља међу ученицима и израда извештаја на крају школске године (према приручнику за примену Посебног протокола)
- Обавезно одржавање ЧОС –а и упознавање ученика са правилником о понашању и кућном реду, као и са Протоколом

Стални разговори са ученицима одељења уз процену нивоа ризика од насиља над њима

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

- **ДЕЖУРНИ НАСТАВНИЦИ**

- Упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- Обавезно учешће у процедури када је у питању насиље међу децом у школи или од стране запослених особа (прекидање насиља међу децом или обавештавање тима и директора, смиривање ситуације или хитна акција – МУП или здравствена служба, прикупљање информација, учествује у консултацијама у установи)
- Доследно спровођење одредби из правилника о дежурству наставника
- Обавезно вођење евиденције о појавама насиља у књизи дежурног наставника

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

ОСТАЛИ ЗАПОСЛЕНИ У ШКОЛИ (администрација, помоћно особље)

- Упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- Обавезно учешће у процедури када је у питању насиље међу децом у школи или од стране запослених особа (прекидање насиља међу децом или обавештавање дежурног наставника и директора, смиривање ситуације, прикупљање информација, учествује у консултацијама у установи)

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

- **УЧЕНИЦИ**

- Упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- Обавезно обавештавање о свакој врсти насиља :
- Одељењска заједница обавештава одељењског старешину, предметног наставника о случајевима насиља у одељењу
- Ученици-чланови тима за медијацију учествују у прекидању насиља

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

5. ЦИЉ : Развијање и неговање богатства различитости и културе понашања у оквиру васпитно – образовних активности
Циљ ће бити остварен кроз:

- Теме у оквиру ЧОС – а, које се односе на безбедност деце и заштиту од насиља (ПП служба и одељењске старешине)
- Теме у оквиру грађанског васпитања, верске наставеали и осталих предмета (предметни наставници)
- Трибине за ученике(школски педагог)
- Пано-презентације (задуженинаставници и ученици)

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

6. ЦИЉ: Организовање обуке за ненасилну комуникацију и конструктивно решавање конфликата

- Обука ученика за ненасилну комуникацију у оквиру Г.В. (Наставници разредне наставе и наставник ГВ)
- Обука ученика за конструктивно решавање конфликата у оквиру Г.В.. (Наставници разредне наставе и наставник ГВ)
- Обука наставника за рад одељењског старешине (МПРС)

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

7. ЦИЉ: Организовање разговора, трибина, представа, изожби о безбедности и заштити ученика од насиља

- Кроз ЧОС-ове (од. старешине)
- Кроз трибине, на пр. Трговина људима, Верске секте, Одлике адолесцентног периода, Превенција болести зависности, Превенција делинквенције, Дан борбе за женска права, Колико здраво живимо, Породични односи (предавачи, ПП служба)
- Састанци Ученичког парламента
- Пано-прикази (задужени наставници)
- Ученичкепредставе (задужени наставници)

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

8.ЦИЉ. Дефинисање правила понашања и последице кршења правила

- Консултације Тима са свим запосленим (кроз стручна већа и личне контакте) око предлога (у писаној форми) за осавремењивања Правилника о понашању (Тим)
- Осавремењивање Правилника о понашању ученика и запослених, тј. укључивање нових обавеза , одговорности и захтева (секретар, директор)

- Дефинисање последица кршења правила (секретар, директор)
- Усвајање Правилника на Наставничком већу и Школском одбору

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

9.ЦИЉ. Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља

- Обука Тима за ефикасно реаговање у ситуацијама насиља (МПРС)
- Основна обука свих запослених у превенцији, препознавању, процени и реаговању на ситуације насиља (Тим)

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

10.ЦИЉ. Реализација радионица и активности са ученицима, родитељима и наставницима у циљу спречавања дигиталног насиља

- Радионице за наставнике и родитеље које ће реализовати стручни сарадник и наставник ТИТ и информатике и рачунарства.

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

11.ЦИЉ. Умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља

- Са Школским одбором су умрежени и Ученички парламент, Савет родитеља и Наставничко веће преко својих представника. Ученички парламент ће бити умрежен са Ученичким парламентима осталих школа на територији општине Алексинац
- Континуирана сарадња Тима са осталим носиоцима .

време реализације: ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

9.ПРОГРАМ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

У циљу подстицања индивидуалних склоности и интересовања, садржајног и квалитетног коришћења слободног времена, ради богаћења друштвеног живота и разоноде, развијања и неговања другарства и пријатељства Школа ће реализовати ваннаставне активности ученика у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта. Реализација ових активности везана је и за сарадњу са локалном средином и ангажовањем Школе у разним пројектима. Садржај ових активности у разредној настави дат је у склопу програма за сваки разред, узимајући у обзир састав и структуру одељења, већина је комбинованих. Сви садржаји и активности које се реализују у току једне школске године нису унапред предвидиви, односно током године се реализују и неке активности и садржаји који нису дати у плановима. У предметној настави ученици се укључују у неку од секција на почетку сваке школске године. Веома је значајно што се на овим активностима ради на развијању духа другарства, толеранције на различитости, спремност пружања помоћи и подршке другима, духа тимског рада.

10.ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Посебна пажња се траба обратити на:

- Оспособљавање ученика за планирање властитог професионалног развоја и доношење зрелих и реалних одлука ;

- Омогућавање ученицима да што реалније и непосредније упознају свет рада, себе, занимања и средње образовање.

Веома је важно да се у школи обезбеди континуирани и системски рад на професионалној оријентацији ученика. У том циљу предузеће се следеће :

1. Предавања за ученике и родитеље ;
2. Индивидуални и групни разговори са ученицима ;
3. Разговори са родитељима ;
4. Посета институцијама, јавним предузећима и приватним фирмама ;
5. Писани и ликовни радови на тему избора занимања ;
6. Прикупљање и сређивање документације о потребним кадровима.

ОРИЈЕНТАЦИОНИ РАСПОРЕД ПРОГРАМСКИХ ЗАДАТАКА У ОБЛАСТИ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ УЧЕНИКА

Месец	Програмски задаци	Реализатор
Октобар	Значај правилног избора занимања	Од. старешина
Новембар	Индивидуални и групни разговори са ученицима и родитељима на тему избора занимања	Стручни сарадник
Децембар	Индивидуални и групни разговори са ученицима и родитељима на тему избора занимања	Од. старешина
Јануар	Изложба радова	Наст. лик. културе
Фебруар	Последице погрешног избора занимања (предавање)	Стручни сарадник
Април	Месец професионалне оријентације (Анкета : шта ћу бити?)	Стручни сарадник
Мај	Писани и ликовни радови на тему избора занимања, трибина, упознавања са карактеристикама заједничког уписа у средњу школу, занимањима и могућностима запошљавања	Стручни сарадник Од. старешина Наст. српског језика Наст. лик. културе

11.ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Циљ програма је унапређење здравља и подизање свести о потреби заштите од болести ученика основе школе. У сарадњи са Здравственим центром и Домом здравља, као на основу препорука Министарства здравља, МПНТР и са локалним партнерима, у ОШ „Свети Сава“ се реализовао Програм здравствене заштите ученика. У овој школској години се због пандемије овај програм не може у потпуности реализовати, на основу дописа здравствених служби.

Лекарски преглед деце која полазе у први разред

На основу налаза лекара педијатриске службе и разговора са родитељима педагог школе ће учитељима првог разреда презентовати појединачно здравствено стање ученика првог разреда, посебно код деце којима због здравствених проблема треба посветити више пажње, односно прилагођавати услове рада.

Спровођење редовних и систематских прегледа ученика

Систематски преглед зуба за све ученике од I до VIII разреда, који реализује Дечија стоматолошка служба.

Општи систематски преглед за све ученике од I до VIII разреда у циљу утврђивања општег здравственог стања.

Систематски прегледи у циљу раног откривања деформитета кичме и стопала.

Вакцинације ученика

Програм вакцинације ће се реализовати према календару службе вакцинације Здравственог центра у Алексинцу.

Подизање свести о потреби заштите здравља, афирмација здравог начина живота и развијања здравствене културе

На часовима биологије, физичког васпитања и на радионицама грађанског васпитања наставници ће ученицима презентовати здраве стилове живота у циљу развијања здравствене културе. Такође, преветнивне акције које организује школа или у складу са програмима организација и институција, као и локалних партнера (нпр. „Здрави зубићи“, Недеља здравља уста и зуба, Превенција гојазности код деце, превенција дијабетеса код деце, превенција заразних болести и друго).

Превенција болести зависности

У школи ће посебна пажња бити посвећена превенцији болести зависност и то кроз предавања која ће одржати доктори, трибине, часове грађанског васпитања, учешће у акцијама које организује МПНТР и Министарство здравља Републике Србије.

Начин остваривања програма

Програм ће се остваривати кроз часове редовне наставе, часове одељењског старешине, ваннаставне активности, извођењем излета, екскурзија и наставе у природи, сарадњом са здравственим установама у спровођењу здравствене заштите ученика, посебно у обављању лекарских прегледа деце која полазе у први разред, спровођењу редовних систематских лекарских прегледа и вакцинација, у складу са законом, а у складу са планом здравствене заштите датим у Годишњем плану рада школе.

12.ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Општи циљеви програма подразумевају стварање услова за оптимални социјални и емоционални развоја детета, уз смањење материјалних разлика које носи породични статус . У том смислу сачињен је социјални програм рада који ће посебну пажњу усмерити ка остваривању следећих задатака:

-Омогућити повољније материјалне и социјалне услове живота ученика/детета,

-Пружити подршку социјалном развоју ученика/детета,

-Обезбеђивати подршку емоционалном развоју ученика/детета,

-Обезбедити подршку здравственом развоју ученика/детета (међусобним повезивањем са програмом здравствене заштите)

-Подршка ученицима из вулнерабилне категорије, настале услед различитих друштвених околности, обухваћена је посебним програмом социјалне заштите. У време великих промена и друштвених реформи, услед економске кризе и све већег осиромашења становништва, овај програм добија све више на значају.

У циљу реализације овог Програма обухваћњне су следеће мере остваривања повољнијих материјалних, социјалних услова живота:

а) Мапирање ради идентификовања социјално угрожених ученика.

б) Сарадња са надлежним установама социјале заштите (Центар за социјални рад, Друштво за помоћ МНРЛ- Алексинац, Отворени клуб и други социјални партнери).

в) Бесплатне екскурзије и рекреативна настава

Приликом уговарања ученичких екскурзија и рекреативне наставе школа ће настојати да обезбеди бесплатне екскурзије и рекреативну наставу остваривање ове врсте подршке ученицима.

Реализација предложених задатака подразумева низ активности, које задиру у готово све области школског живота и рада. Носилац послова из овог програма, најпре је одељењски старешина, предметни наставник, стручни сарадник као и особа која је у непосредном контакту са учеником и има увид у потребе ученика. Праћење имплементације на глобалном нивоу део је послова стручних сарадника. Сваки задатак, такође, подразумева тимски рад који укључује представнике стручних већа, актива и тимова, уз обавезно укључивање родитеља. Подразумева се да све активности у школи прати директор, помоћник директора или запослени кога директор одреди.

Ради реализације првог од наведених задатака, школа већ дуги низ година остварује неопходну сарадњу са хуманитарним организацијама из свог окружења, као и Центром за социјални рад општине Алексинац. Низ уобичајених активности на почетку школске године омогућава обезбеђивање бесплатних уџбеника за ученике чија се породица налази у стању социјалне потребе. Набавком школског прибора, одеће или обуће, смањују се негативне последице услед неповољног материјалног стања породица ученика. Ове активности су интензивне на почетку сваке школске године, али се континуирано настављају и у току године, ако се укаже потреба. Нарочита пажња се посвећује породицама из вулнерабилних група (Роми, избеглице и расељена лица и сл). Носиоци активности у овом периоду су одељењске старешине.

Други задатак у првом образовном циклусу остварује се кроз активности које омогућавају :

- да дете схвати и прихвати обавезе,
- да може сарађивати с другом децом,
- да се може придржавати кућног реда (знати да се придржава правила у групи),
- да се може ослободити оних облика понашања који га могу довести у сукоб с вршњацима

У другом образовном циклусу проширују се активности из првог образовног циклуса, дограђују се у складу са узрастом, укључују се нове које омогућавају оснаживање за самостално одлучивање кроз:

- рад Ученичког парламента,
- рад медијаторског тима (вршњачка медијација),
- разне иницијативе за утврђивање нових правила понашања у школи,
- рад тима за превенцију насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације
- рад на професионалној оријентацији ученика итд.
- носиоци активности су одељењске старешине уз подршку стручних сарадника школе.

У другом образовном циклусу активности се могу остваривати: кроз укључивање у хуманитарне активности, заједничке акције и пројекте, форум представе и сл. Ове активнсоти усклађујусе са месечним и недељним планом рада стручних већа, актива и тимова, подразумевају специфичности рада у издвојеним одељењима. Као прилог се налазе у појединачним плановима стручних сарадника школе, стручних већа и актива и обухваћене су индивидуалним плановима рада одељењских старешина.

Посебно је важно пратити здравствени развој ученика у периоду основношколског узраста. Иако постоји посебан програм здравственог васпитања ученика, а ученици првог и другог разреда кроз различите предмете упознају значај оснаживања ученика када је ова област у питању, неопходно је одређеној категорији ученика пружити помоћ и подршку кроз: а) саветодавни рад са родитељима; б) сарадњу са институцијама здравствене заштите (уважавајући специфичности руралних средина у два издојена одељења, где не постоји мрежа ових институција); в) различите врсте подршке ученицима другог образовног циклуса у области репродуктивног здравља. С тим у вези посебно је значајно увезивање социјалног и здравственог програма у школи.

Начин остваривања програма:

Програм социјалне заштите остварује се кроз акције – сакупљање школског прибора, одеће, обуће, уџбеника, играчака, средстава за личну хигијену, организација дружења, прославе рођендана, спортских активности, волонтирање, учешће у активностима надлежних установа које брину о социјалној заштити, посебно ученика из осетљивих друштвених група, на основу програма социјалне заштите. Овај програм се такође остварује кроз различите врсте подршке ученику у складу са његовим потребама за укључивање у све активности у школи које су у функцији личног раста и развоја детета.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Идентификација ученика са тешкоћама у емоционалном развоју, сазревању, променама у понашању, тешкоћама у напредовању и тежим породичним проблемима	Упитници за родитеље, разговор са родитељима и ученицима, подаци Центра за социјални рад	Ученици , родитељи, наставници, стручни сарадници

У току школске године	Оснаживање родитеља за решавање проблема ученика који се односе на понашање ученика	Саветодавно – инструктивни рад са родитељима	Ученици , родитељи, наставници, стручни сарадник
У току школске године	Сарадња са социјалним институцијама	Предавања, радионице, трибине, саветодавни разговори	Ученици , родитељи, наставници, стручни сарадник, представници социјалних установа
У току школске године	Прикупљање материјалне помоћи	Хуманитарне акције, донације, пројекти	Ученици , родитељи, наставници, стручни сарадник, директор

13.ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Активности на заштити животне средине одвијаће се на нивоу одељења, разреда и школе. Еколошки програм школе полази од садржаја специфичних за узраст ученика. Циљ је да се код ученика развије правилан однос према животној средини, људима и смисао за естетско окружење школе. Важно је да ученици кроз стицање знања о природним појавама сазнају на који се начинугрожава животна средина, да развијају свест о складном односу човека и природе, као и да изграде навике и културу понашања која ће допринети да они сами постану активни учесници у очувању животне средине.

Садржаји овог програма ће се реализовати кроз наставне предмете: свет око нас, природа и друштво, чувари природе и биологија, кроз часове одељењских заједница. Кроз наставу биологије ученици могу да развију осећање одговорности према стању животне средине; схвате степен угрожености биосфере и улогу сваког појединца у њеној заштити и унапређивању. Један од задатака наставног програма географије је да ученици треба да разумеју потребу очувања, унапређења и заштите Земљиних сфера и комплексне географске средине у којој егзистира и човек. С Програм наставе хемије проучава елементе природне средине, односно еколошке садржаје.

Активности:

1. **Уређење простора**
-акције чишћења дворишта
-брига о цвећу и украсном биљу, као и садња младих биљака
-уређење учионица и дворишта
-изложбе ученичких радова у холу школе

2. **Едукација ученика**
-посете природњачким изложбама
-еколошке акције
-израда фотографија природе
-сортирање и рециклажа отпада
-стручна предавања
-квизови

3. **Праћење утицаја човека на животну средину**
-теренске активности
-анализа утицаја загађеног ваздуха на жива бића
-анализа утицаја хране на здравље

4. **Предлог обележавања значајних датума**
26. септембар - Светски дан планина
11. октобар - Дан борбе против природних катастрофа
16. октобар - Светски дан здраве исхране
3. новембар - Светски дан чистог ваздуха
21. март - Светски дан заштите шума
22. април - Дан планете земље
26. април - Светски дан обновљивих извора енергије
10. мај - Дан птица и дрвећа
31. мај - Светски дан борбе против дуванског дима
5. јун - Светски дан заштите животне средине

Начин остваривања програма

Програм заштите животне средине реализоваће се кроз часове редовне наставе и ваннаставних активности, радом секција, излетима, преко трибина, округлих столова, вечери питања и одговора, паноа, учешћем на еколошком квизу, екскурзијом ученика, израдом литерарних и ликовних радова, учешћем на конкурсима, изложбама, фотографисањем, прикупљањем материјала. Школа такође доприноси заштити животне средине остваривањем програма заштите животне средине – локалним еколошким акцијама, заједничким активностима школе, родитеља, односно старатеља и јединице локалне самоуправе у анализи стања животне средине и акција за заштиту животне средине. Како је већ истакнуто програм је усмерен на развој еколошке свести, као и очување природних ресурса. Реализација подразумева и:

Различита предавања и радионице из области екологије (часови биологије, грађанског васпитања, географије и физичког васпитања)
Развијање еколошке свести афирмацијом програма и слободних активности «Чувари природе».
Организовање еколошких акција у оквиру школе (сакупљање секундарних сировина, рециклажа, зелени панои, Зелена шетња поводом Дана планете Земље, обележавање Дана воде како је наведено по датумима)
Заједничке акције из области екологије са јединицом локалне самоуправе као што су: Очистимо село, Река Моравица-чиста река,
Естетско уређење школског простора неговањем цвећа и зеленила.

У оквиру овог програма ученици се информишу о значају очувања животне средине, са посебним освртом на њихов лични допринос и ангажовање у реализацију акција на нивоу школе и локалне заједнице.

14.ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Сарадња са локалном самоуправом реализује се на основу програма сарадње. Школа прати и укључује се у дешавања на територији јединице локалне самоуправе и заједно са њеним представницима планира садржај и начин сарадње, нарочито о питањима од којих зависи развитак школе. Ова сарадња одвија се и на територији издвојених одељења.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Сарадња са општинском управом	Финансијска подршка, посете културним дешавањима	Директор
У току школске године	Пројекти (за унапређивање материјално – техничких услова рада, унапређење рада школе, инфраструктуре...)	Прикупљање документације, учешће на конкурсима, израда пројеката, финансирање	Директор, Тим за израду пројеката, Школски одбор
У току школске године	Састанци везани за рад школе	Договор, дискусија, анализа, давање предлога, подношење извештаја, планова	Директор, представници локалне самоуправе, Школски одбор, Савет родитеља
У току школске године	Сарадња са свим важним институцијама за рад школе на територији општине	Посете, организовање активности, учешће у активностима	Директор, представници локалне самоуправе, Школски одбор, Савет родитеља, ученици, родитељи, наставници
У току школске године	Сарадња са месним канцеларијама на чијим територијама се налази матична школа и издвојена одељења	Разматрање проблема везаних за рад школе и решавање истих	Директор, представници месних заједница, наставници, родитељи

15.ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Школа подстиче и негује партнерски однос са родитељима, односно другим законским заступницима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења. Области, садржаји и облици сарадње са родитељима, односно другим законским заступницима деце и ученика, обухватају детаљно информисање, саветовање, укључивање у наставне, и остале активности школе и консултовање у доношењу одлука око безбедносних, наставних, организационих и финансијских питања, с циљем унапређивања квалитета образовања и васпитања, као и обезбеђивања свеобухватности и трајности васпитно-образовних утицаја.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Информисање родитеља о свим важним активностима везаним за рад школе	Родитељски састанци, Савет родитеља, индивидуални разговори	Директор, наставници, стручни сарадници, родитељи
У току школске године	Анализа васпитно – образовног рада и успеха ученика	Родитељски састанци, Савет родитеља, индивидуални разговори	Директор, наставници, стручни сарадници, родитељи
У току школске године	Рад Савета родитеља	Учешће у избору уџбеника, агенција, разматрање понуда...	Директор, стручни сарадници, родитељи
У току школске године	Дан отворених врата	Индивидуални разговор	Наставници, родитељи
У току школске године	Самовредновање рада школе	Анкетирање, интервју	Тима за самовредновање, родитељи
У току школске године	Сарадња са родитељима	Учешће родитеља у раду тимова школе, у разним културним и друштвеним активностима, присуствовање часу, једносменски рад	Тимови школе, наставници, родитељи, стручни сарадници, директор

16.ИОП- ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАН

Саставни део Школског програма је индивидуални образовни план. Ради се сваке школске године као додатна подршка у образовању и васпитању за ученике који имају потешкоћа у савладавању градива . ИОП је посебан акт који има за циљ оптимални развој детета и ученика прилагођавњем начина оставаривања школског програма. ИОП израђује Тим за пружање додатне подршке ученику, а остварује се након сагласности родитеља, односно другог законског заступника ученика. Врсте ИОП-а су: ИОП-1- прилагођавање начина рада и услова у којима се одвија образовно-васпитни рад; ИОП-2- прилагођавање циљева, садржаја и начина оставривања програма настеве и учења и исхода образовно-васпитног рада и ИОП-3- проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада за ученика са изузетним способностима. Тим за инклузивно образовање, односно Тим за пружање додатне подршке детету и ученику, у склопу годишњег плана рада прецизираће појединости око прописаних процедура, а после усвајања ИОП-а (на седници Педагошког колегијума) сваке године ће то бити анекс Школском програму.

17.ПРОГРАМИ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА СТУДИЈСКИХ ПУТОВАЊА И НАСТАВЕ У ПРИРОДИ

1. Излети и кскурзије

Циљ:

Циљ излета и екскурзија, као облика образовно-васпитног рада, јесте да допринесу остваривању циљева и задатака образовања и васпитања, циљева и задатака наставних предмета, као и непосредно упознавање с појавама и односима у природној и друштвеној средини, с културним, историјским и духовним наслеђем и привредним достигнућима.

Задаци излета и екскурзија су:

-продубљивање, проширивање и обогаћивање знања и искустава ученика,

-повезивање и примењивање знања и умења, развијање љубави према отаџбини, њеној историји, култури и природним лепотама,

-Неговање позитивног односа према свим њеним грађанима и њиховим националним, културним, етичким и естетским вредностима,

-неговање солидарности, хуманизма, другарства и осећај заједништва,

- успостављање непосреднијих односа између наставника г ученика и ученика међусобно,

- проучавање објеката и феномена у природи,

- уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима, - упознавање с начином живота и рада људи појединих крајева

- развој и практиковање здравих стилова живота,

- развијање свести о значају одрживог развоја и изграђивање еколошких навика и навика заштите животиња,

- развијање способности проналажења, анализирања и саопштавања информација из различитих извора,

- оснаживање ученика у професионалном развоју,

- подстицање самосталности ученика и одговорности за сопствено понашање, - развијање способности оријентације у простору

2. Настава у природи

Настава у природи је облик образовно-васпитног рада којим се остварују обавезни и изборни наставни предмети и ваннаставне активности из наставног плана и програма за први циклус основног образовања и васпитања – у климатски погодном месту из здравствено-рекреативних, образовно-васпитних и социјалних разлога.За укупан развој личности ученика настава у природи има вишеструки значај здравствени, педагошки и социјални. Уз повећани обим физичке активности, у здравој животној средини, овај облик образовно-васпитног рада доприноси очувању и унапређивањ укупног здравља ученика. Образовна-васпитна вредност наставе у природи је у томе што се непосредним опажањем природне и друштвене средине и потпуним доживљајем стварности, коју треба проучавати, омогућује утврђивање и проширивање постојећих и стицање потпунијих, дубљих и трајнијих знања. Директан контакт и интеракција са природним окружењем доприноси бољем уочавању законитости које важе у природи и схватању значаја њене заштите и очувања. Боравак ученика у природи доприноси и њиховој социјализацији јер се кроз целодневне заједничке активности међусобно боље упознају, сарађују и зближавају. Подстиче се, такође, њихова одговорност и самосталност у обављању личне хигијене и бриге о себи.

Циљеви наставе у природи су:

- очување, подстицање и унапређивање укупног здравственог-стања ученика, њиховог правилног психофизичког и социјалног развоја;
- стварање основа за усвајање активног, здравог и креативног начина живота и организовања и коришћења слободног времена;
- проширивање постојећих и стицање нових знања и искустава о непосредном природном и друштвеном окружењу;
- развијање еколошке свести и подстицање ученика на лични и колективни ангажман у заштити природе;
- социјализација ученика и стицање искустава у колективном животу, уз развијање толеранције и одговорног односа према себи, другима, окружењу и културном наслеђу;
- развијање позитивних односа према националним, културним и естетским вредностима.

Задаци наставе у природи

који се остварују реализацијом програма наставе уприроди су:

- побољшање здравља и развијање физичких и моторичких способности ученика;
- задовољавање основних дечијих потреба за кретањем и игром;
- очување природне дечије радозналости за појаве у природи и подстицање интересовања и способности за њихово упознавање кроз одговарајуће активности;
- развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности у конкретним природним и друштвеним условима;

- подстицање самосталности у процесу стицања знања кроз непосредне истраживачке задатке;
- развијање свести о потреби заштите, неговања, чувања унапређивања природне и животне средине и изграђивање еколошких навика;
- упознавање природно-географских, културно-историјских знаменитости и лепоте места и околине;
- упознавање са начином живота и рада људи појединих крајева;
- упознавање разноврсности биљног и животињског света појединих крајева, уочавање њихове повезаности и променљивости;
- упознавање са карактеристикама годишњих доба у природи и смењивање временских прилика;
- разијање способности сналажења тј. оријентисања у простору и времену;
- оспособљавање ученика за безбедан и правилан боравак у природи;
- развијање правилних хигијенско-здравствених навика и подстицање самосталности у обављању личне хигијене и бриге о себи;
- подстицање и стварање навике за неговање редовне физичке активности и за што чешћи боравак у природи;
- формирање навика редовне и правилне исхране;
- навикавање на правилно смењивање рада, одмора и сна;
- разумевање и уважавање различитости међу појединцима;
- подстицање групног рада,договарања и сарадње са вршњацима и одраслима кроз одговарајуће активности.

3. Студијска путовања

Студијска путовања за групу ученика школа може организовати у складу са Правилником о организацији и реализацији екскурзија и наставе у природи, уз претходну сагласност надлежне школске управе.

Циљ: студијаска путовања се могу изводити за групу ученика школе са циљем учења језика и упознавање културе, сарадње у оквиру пројекта и других облика образовно-васпитног рада.

Студијско путовање је саставни део годишњег плана рада школе којим се ближе уређује његова организација, циљеви и задаци. Надокнада наставе је за све ученике, у складу са школским календаром и годишњим планом рада, ако је екскурзија, односно студијско путовање организовано у време наставних дана. За законитост реализације екскурзије и студијског путовања одговоран је директор школе.

18.ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

Школска библиотека је место библиотечко-информационе, васпитно-образовне и културне активности школе. У школској библиотеци прикупља се, обрађује и ученицима, наставницима и стручним сарадницима даје на коришћење библиотечко-информациона грађа (књиге, лексикони, енциклопедије, речници, серијске публикације и др.) и извори. Библиотека у свом фонду прикупља уџбенике и друга наставна средства намењена ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и стручну литературу за наставнике и стручне сараднике. Задатак школске библиотеке је да код ученика развија навике читања и коришћења библиотечких услуга, као и да ученике оспособљава да користе информације у свим облицима и на свим медијима и омогући им да овладају вештинама потребним за учење у току целог живота.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Евиденција књижног фонда	Набавка књига, инвентарисање, сигнирање и каталогизација, расходовање	Библиотекар
У току школске године	Рад библиотеке	Упознавање ученика и наставника са библиотеком и начином њеног рада	Библиотекар, наставници, ученици
У току школске године	Задуживање и раздуживање књига	Издавање, евидентирање	Библиотекар
У току школске године	Помоћ ученицима при избору литературе	Саветовање, презентовање, књижевни сусрети	Библиотекар, наставници
У току школске године	Обележавање значајних датума у школи	Уређење паноа, израда новина, сусрети са писцима	Библиотекар, наставници
У току школске године	Израда летописа	Прикупљање информација о свим активностима реализованих током школске године	Библиотекар, наставници, педагог, директор, ученици

План рада библиотекара је саставни део Годишњег плана рада школе.

19.ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Саставни део Школског програма је и програм безбедности и здравља на раду који обухвата заједничке активности школе, родитеља, односно других законских заступника и јединице локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

Време (месец)	**Активности**	**Начин реализације**	**Носиоци реализације**
У току школске године	Обука запослених за примену против пожарне заштите	Предавање, презентација, демонстрација	Ватрогасна јединица, запослени, директор
У току школске године	Повећање степена безбедности у саобраћају запослених и ученика	Предавања припадника саобраћајне полиције, презентације, предлози	Припадници МУП-а, Савет родитеља, директор, наставници, ученици
У току школске године	Примена Правилника школе о безбедности и здрављу на раду	Обука, презенатација, поштовање правила, поступање по Правилнику	Наставници, директор, секретар
У току школске године	Примена Правилника о безбедности ученика	Поштовање правила, поступање по Правилнику	Наставници, директор, Секретар, родитељи, ученици

20.ОСТАЛИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ ЗНАЧАЈНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

1. Рад ученичког парламента

Ученички парламент се формира на почетку сваке школске године избором по два представника сваког одељења седмог и осмог разреда.Чланове бирају ученици на ЧОС-у. Чланови бирају председника и два члана представника ученика који учествују у раду Школског одбора. Ученички парламент има пословник о раду, а програмрада је састави део Годишњег плана рада школе. Улога Ученичког парламента је да најнепосредније и директно заступа интересе ученика и ради на остваривању њихових права. Ученички парламент ће:

1) давати мишљење и предлоге стручним органима школе, Школском одбору,Савету родитеља и директору о:
   -правилима понашања у школи
   -мерама безбедности ученика
   -школским документима- годишњем плану рада, школском развојном плану, школском програму
   -начину уређивања школског простора, избору уџбеника, слободним активностима, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији свих манифестација ученика у школи и ван ње и другим питањима од значаја за њихово образовање;
2) разматрати однос и сарадњу ученика и наставника, стручног сарадника и атмосфере у школи;
3) обавештавати ученике о питањима од посебног значаја за њихово школовање и о активностима ученичког парламента
4) активно учествовати у процесу планирања развоја школе и у самовредновању школе;
5) предложити чланове стручног актива за развојно планирањеи тима за превенцију насиља из реда ученика.

2. Стручно усавршавање

Наставник, стручни сарадник / без или са лиценцом / имају обавезу сталног стручног усавршавања, које је прецизирано посебним правилником. Стручно усавршавање обавља се у установи и ван установе. У школи је формиран Тим за стручно усавршавање који све послове из ове области прецизира годишњим планом рада. Подаци о стручном усавршавању ван установе воде се у посебној евиденцији, а сертификати о похађању семинара и стручних скупова налазе се у досијеима запослених.

3. Руководећи, стручни и саветодавни органи у установи

Орган управљања у школи је Школски одбор.

Стручни органи су наставничко веће, одељењска већа, педагошки колегијум, стручно веће за разредну наставу,стручно беће за предметну наставу, стручна већа за област предмета (језика; друштвених наука; природних наука; математике и техничких наука; уметности и спорта), стручни активи за развојно планирање и развој школског програма.

Директор образује следеће Стручне активе и тимове:

1.Стручни актив за праћење развоја школског програма;

2.Стручни актив за Развојни план установе;

3.Тим за инклузивно образовање

4.Тим за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

5.Тим за самовредновање

6.Тим за обезбеђивање квалитета и развоја установе

7.Тим за развој међупредметних компетенција и предузетништва

8.Тим за професионалну оријентацију

9.Тим за стручно усавршавање наставника и стручних сарадника

Педагошки колегијум чине председници стручних већа и стручних актива, координатори стручних тимова и стручни сарадници.

Стручни органи, тимови и педагошки колегијум старају се о обезбеђивању и унапређивању квалитета образовно-васпитног рада установе; прате остваривање школског програма; старају се о остваривању циљева и стандарда постигнућа; развоју компетенција; вреднују резултате рада наставника и стручног сарадника; прате и утврђују резултате рада ученика; предузимају мере за јединствен и усклађен рад са децом и ученицима у процесу образовања и васпитања и решавају друга стручна питања образовно-васпитног рада.

Одељењски старешина има организационо-руководећу и педагошко-инструктивну улогу у раду са ученицима одељења којима је одељењски старешина, у сарадњи са њиховим родитељима и води прописану евиденцију и педагошку документацију.

1. Презентовање школе и њених ученика

На школском сајту постављају се све информације о раду школе и сајт се ажурира са реализацијом разних активности. Посебна пажња посвећена је учешћу ученика на разним такмичењима и конкурсима и резултатима које остваре. На сајту се кратко презентују и различите активности из културних и спортских садржаја. Школа има фејсбук страницу и на овој страници постављене су кратке информације и фотографије које прате рад школе у свим областима.

Школа сваке школске године организује промоцију најуспешнијих ученика генерације осмака, уз доделу пригодних награда и пријем ученика носиоца Вукове дипломе и њихових родитеља.Уз школску промоцију сваке године ови ученици су промовисани и награђивани и од стране Општине Алексинац на свечаности поводом завршетка школске године 28.06. на Видовдан.

Школа сваке године у оквиру активности поводом Дана школе издаје школски часопис ***Растко***, који на сликовит и занимљив начин приказује живот и рад школе , представља истакнуте ученике и наставнике и на тај начин чува од заборава све што је вредно.

Основна школа „Свети Сава“ Суботинац

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021-2025 год.

Садржај:

Фонд часова за први разред и предмете 3
1. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 4
ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 4
ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 5
СРПСКИ ЈЕЗИК 5
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 14
МАТЕМАТИКА 25
СВЕТ ОКО НАС 30
ЛИКОВНА КУЛТУРА 36
МУЗИЧКА КУЛТУРА 41
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 46
ДИГИТАЛНИ СВЕТ 56
ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ 62
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 62
ВЕРСКА НАСТАВА 65
ДОПУНСКА НАСТАВА 67
ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ПРВОГ РАЗРЕДА 68
ПЛАН РАДА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ 69
2. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА 70

Фонд часова за први разред и предмете

ред. број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1	Српски језик	5	180
2	Енглески језик	2	72
3	Математика	5	180
4	Свет око нас	2	72
6	Природа и друштво	-	-
7	Ликовна култура	1	36
8	Музичка култура	1	36
9	Физичко и здравствено васпитање	3	108
10	Дигитални свет	1	36
	Укупно : А	**20**	**720**
ред. број	**Б. ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ**		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање	1	36
	Укупно : Б	**1**	36
	Укупно : А+Б	**21**	**756**
Ред. број	**В. ОБЛИК ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Редовна настава	21	756
2	Допунска настава	1	36
3	Додатни рад	–	–
4	Настава у природи	7 – 10 дана годишње	
	Укупно : А+Б+В	**22**	**792**
Ред број	**Г. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Час одељ. старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности	1-2	36

3	Екскурзија (излет)	1-3 дана годишње
Укупно : А+Б+В+Г (без наставе у природи и екскурзија)		**864**

1. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављањенулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и

уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

ЦИЉ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* садржи број часова по областима распређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм предмета *Српски језик* у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Почетно читање и писање	45	45	90
2.	Књижевност	33	12	45
3.	Језик	6	4	10
4.	Језичка култура	13	22	35
	УКУПНО	97	83	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ	**45**	**45**	**90**	- разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; - влада основном техником читања и писања ћириличког текста; - разуме оно што прочита;	Глас и слово; штампана и писана слова ћириличког писма. Речи и реченице као говорне и писане целине. Текстови засићени словима која се обрађују / текстови предвиђени за глобално читање. Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима. Језичке игре. Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе. Писање (преписивање, самостално писање и диктат). Читање (шчитавање / глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног. Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (нпр. ћ, ђ; џ, ч; ј, љ).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема.	1СЈ.1.2.1; 1СЈ.1.3.5; 1СЈ.1.2.2; 1СЈ.1.3.1; 1СЈ.1.3.10; 1СЈ.1.2.5; 1СЈ.1.2.6; 1СЈ.1.2.8; 1СЈ.1.3.2; 1СЈ.2.2.1; 1СЈ.2.2.2; 1СЈ. 2.2.3; 1СЈ.2.2.7; 1СЈ.2.2.8; 1СЈ.2.2.9; 1СЈ.2.2.10; 1СЈ.2.3.2; 1СЈ. 2.3.9;
II	КЊИЖЕВНОСТ				- активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текста који му се чита; - препозна песму, причу и драмски текст; - одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; - уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина;	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Народна песма, *Ја сам чудо видео* Јован Јовановић Змај, *Зимска песма* Војислав Илић, *Пролетња зора*/ Воја Царић, *Пролеће*/ Мира Алечковић, *Ветар сејач* Десанка Максимовић, *Првак*; *Хвалисави зечеви / У гостима / Ливадско звонце* Гвидо Тартаља, *Китова беба / Мрави / Постеља за зеку* Бранко Ћопић, *Јежева кућица* Душан Радовић, *Јесења песма / Срећна Нова година* Љубивоје Ршумовић, *Ау што је школа згодна*; *Дете / Деца су украс света*		

II	КЊИЖЕВНОСТ	**33**	**12**	**45**	- изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; - препозна загонетку и разуме њено значење; - препозна басну и разуме њено значење;	Стеван Раичковић, *Цртанка* / Бранислав Лазаревић, *Сликар* Перо Зубац, *Добар друг ти вреди више* Драгомир Ђорђевић, *Није лако бити дете* **Проза** Народна прича, *Свети Сава и ђаци* Народна прича, *Деда и репа / Голуб и пчела* Народна басна, *Лисица и гавран* Доситеј Обрадовић, *Два јарца*; *Две козе* Лав Николајевич Толстој, *Два друга* Драган Лукић, *Јоца вози тролејбус* / Игор Коларов, *Дум-дум Оливер и његов бубањ* Ђуро Дамјановић, *Дан кад је јутро било слово* / Весна Ћоровић Бутрић, *Ноћни ћошак* Избор из народних и ауторских загонетки (ДесанкаМаксимовић, Григора Витеза и Бране Цветковића) **Драмски текстови** Гвидо Тартаља, *Зна он унапред* Душан Радовић, *Тужибаба* Александар Поповић, *Неће увек да буде први* Бора Ољачић, *Први дан у школи* **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Свети Сава, Вук Стефановић Караџић и др.); Милан Шипка: *Буквар* **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** *Јован Јовановић Змај,* Песме за децу Избор из басни и сликовница за децу **Књижевни појмови:** • песма; • прича; • догађај; место и време збивања; • књижевни лик – изглед, основне особине и поступци; • драмски текст за децу; • шаљива песма; • басна; загонетка.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.	1СЈ.1.5.3; 1СЈ.1.5.4; 1СЈ.2.5.4; 1СЈ.2.5.5; 1СЈ.3.5.1; 1СЈ.3.5.2; 1СЈ.3.5.3; 1СЈ.2.5.2.

III	ЈЕЗИК	**6**	**4**	**10**	- разликује слово, реч и реченицу; - правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом односно интерпункцијским знаком на крају; - правилно употреби велико слово;	Реченица; реч; слово. Улога гласа/слова у разликовању значења изговорене односно написане речи. Реченице као обавештење, питање и заповест. Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа. Правилно потписивање (име, па презиме). Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	1CJ.1.3.3; 1CJ.1.3.4; 1CJ.1.3.5; 1CJ. 1.3.8;
IV	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**13**	**22**	**35**	- учтиво учествује у вођеном и слободном разговору; - обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; - усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; - усмено описује ствари из непосредног окружења; бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; - напамет говори краће књижевне текстове; - учествује у сценском извођењу текста;	**Говорење** Вођени и слободни разговор. Говорни предлошци. Усмена порука. Причање и описивање. Казивање књижевног текста. Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација. Сценско извођење текста (драмско и луткарско). Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе. Разговорне, ситуационе и језичке игре.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема	1CJ.0.1.1; 1CJ.0.1.2; 1CJ.0.1.6; 1CJ. 0.1.3; 1CJ.0.1.4; 1CJ.0.1.5; 1CJ.0.1.6; 1.CJ. 0.1.7; 1CJ.0.1.8; 1CJ. 2.3.4, 1CJ.2.3.5; 1CJ.2.3.8; 1CJ.1.3.7; 1CJ.1.3.9;

					- пажљиво и културно слуша саговорнике; - слуша, разуме и парафразира поруку; слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања;	**Слушање** Стварне и симулиране ситуације. Слушна порука. Аудио-визуелни записи. Игре за развијање слушне пажње.		
					- примењује основна правописна правила; - пише читко и уредно; - писмено одговара на постављена питања; - спаја више реченица у краћу целину; - пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила;	**Писање** Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту. Писана порука. Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста. Реченице/кратак текст погодан за диктирање.		
					- гласно чита, правилно и са разумевањем; - тихо чита (*у себи*) са разумевањем прочитаног; - пронађе информације експлицитно изнете у тексту.	**Читање** Књижевни текстови. Текстови са практичном наменом: позивница, упутство, списак за куповину и др. Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др. Информативни текстови: 1. уџбенички: Милан Шипка, *Буквар*; текстови о знаменитим личностима српске културе; 2. ванџбенички: о правилима учтивог понашања (бонтон); о месту у којем ученици живе; о животињама итд.		
УКУПНО		**97**	**83**	**180**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом полугодишту првог разреда основне школе, али, ако је потребно, наставља се и у другом полугодишту. Почетно читање и писање реализује се самостално, али обухвата и садржаје из Књижевности, Језика и Језичке културе.

Припремни период

У припремном периоду треба да се испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање слова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају.

Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација. Ученици могу причати на основу посматрања слика и низа слика. Могу препричавати слушани текст, позоришне или луткарске представе разговетним природним говором и правилним изговором. Треба се водити рачуна о правилној артикулацији гласова и коментарисању одслушаног.

Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине које се тематски организују. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости, и на крају на мање важне. Опажају се: облици, боје, односи, покрети, мимика и гестови, скривени детаљи и слично.

Вежбе у слушању почињу слушањем онога што се говори у околини. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно се инсистира на подражавању правилног говора. Током слушања одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентарцију. Слушају се и звукови ономатопејског типа, шумови, артикулисани и неартикулисани звукови.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су она предуслов за учење читања и писања. Повезана су са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана. Када ученици то савладају прелази се на растављање речи на гласове.

Синтетичка вежбања се организују упоредо са анализичким. Речи које су растављене на гласове опет се сливају у целину. То је припрема за читање и разумевање прочитаног.

Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру, везивањем чворова од канапа, везивањем пертли, закопчавањем дугмића, низањем перлица. Графомоторичке вежбе су важне у припреми за писање. Ученици се усмеравају на правилно држање оловке, држање тела, удаљености од стола.

Учење читања и писања

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора, а најважнији је онај који се односи на предзнања ученика. Бира се поступак који ће користити у настави почетног читања и писања - комбинацију

монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак.

Наставу почетног читања и писања изводи се на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. У сваком одељењу постоје ученици који знају да читају и они који само познају слова или не знају да читају. Садржаји, методе и облици рада прилагођавају се могућностима и потребама ученика.

У овом периоду ученици вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговарају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. Обраћа се пажња на индивидуалне способности ученика. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. И проверава се степен савладаности технике читања и разумевања прочитаног. При учењу читања користе се игре словима и речима, језичке игре. Подстичу се ученици да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађује се са родитељима ученика и пружају им се неопходне информације везане за читање (мотивација деце, читање у свакодневним животним ситуацијама, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.).

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима мора да буде равномеран. Код учења писаних слова посебна пажња се посвећује графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање се увежбава кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебна пажња се обраћа на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик овладава основном техником читања и писања. Усавршавање читања вежба се на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебна пажња обраћа се на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области Књижевност савладавају се током целе школске године, из буквара/почетнице и уз помоћ читанке као основних наставних средстава, планирањем њихове реализације у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. настоји се да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Ученици се подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди где се и када дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу). Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму - по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и

ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку.

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (ко?, шта?, где?, када?, зашто?) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстовне целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткрска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру Језичке културе и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком.

Граматика

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања.

Указује се на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. ђак, џак). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи се уочавају и обрађују у оквиру реченице. У писању се скреће пажња на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору се наглашава правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице се уочавају, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању се скреће пажња на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Правопис

Правописна правила ученици савладавају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Наставни рад у области Језичка култура реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. У току разговора издвајају се ситуациони говорни предлошци који се користе у свакодневним комуникативним ситуацијама. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима. Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Ученици се упућују на правилно говорно изражавање.

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре се реализују на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара се бирају према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњалке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају

саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

Запис по слушању подразумева диктат, којим се вежба и писање. Међутим, први корак у реализацији диктата је слушање и уочавање границе између речи и реченица у зависности од интонације, чиме се развија језичко повезивање изговорене и записане речи.

Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, Препознај ко говори, Слушај како говорим (тихо, брзо), Чујем глас т...

Писање и читање се увежбавају у настави почетног читања и писања, а затим у областима Књижевност, Језик и Језичка култура. У садржајима програма из области Језичка култура дати су основни елементи који се односе на писменост ученика, с тим да се они не могу посматрати изоловано, већ у садејству са исходима и препорученим садржајима у свим областима предмета. Дакле, читање и писање се не уче посебно у оквиру наставних области, већ кроз све наставне садржаје.

У првом разреду ученици пишу реченице и краће текстуалне целине. Посебно се води рачуна о индивидуалном приступу ученику, што подразумева подстицање према способностима и могућностима у писању. Ако дете има тешкоћа у писању, потребно је пажљиво и постепено га уводити у писање, док дете које напредује треба подстицати адекватним захтевима. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Осим тога, ученици самостално осмишљавају и пишу реченице о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу и реченице на основу слике или низа слика (прича у сликама).

Ученици се оспособљавају да запишу краћу писану поруку којом преносе информације и која има практичну намену. Ове поруке немају класичну форму, већ служе за свакодневне намене, на пример, информације о школским обавезама (информације о ваннаставним активностима, списак школског прибора, потребног материјала за школске предмете).

Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика (прича у сликама). Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст.

У писању се примењују научена правописна правила која се уче у оквиру области Језик. Правопис се у писању доследно примењује од почетног читања и писања. Ученици се упућују да бирају адекватне речи и да их употребљавају нове док пишу.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире, и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Посебна пажња треба да је усмерена на читање информативних текстова, према интересовањима ученика и у друштвеном контексту, према препорученим садржајима програма. Практикују се следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (у себи). Разумевање текста показује се помоћу подстицаја или питања и исказивањем теме/поенте текста (у складу са предзнањем), као и представљањем кључних делова текста сликом (илустрација текста). Информације у тексту проналазе се вођено (одговарањем на репродуктивна питања ко?, где?, како?, када?) и самостално, без детаљно датих упутстава

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1	**Let's start!**	1	0	1
2	**Module 1 My Family**	3	5	8
3	**Smiles Magazine I**	1	1	2
4	**Module 2 My School**	2	6	8
5	**Smiles Magazine II**	1	1	2
6	**Module 3 My Room**	3	6	9
7	**Smiles Magazine III**	1	1	2
8	**Christmas Day!**	1	1	2
9	**My Green Passport**	0	4	4
10	**Module 4 My Pets**	2	6	8
11	**Smiles Magazine IV**	1	1	2
12	**Module 5 My Food**	2	6	8
13	**Smiles Magazine V**	1	1	2
14	**Easter is Here**	1	1	2
15	**Module 6 My Music**	3	7	10
16	**Smiles Magazine VI**	1	1	2
	УКУПНО:	**24**	**48**	**72**

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
Бр	НАЗИВ							
1	**Let's start!**	1	0	1	Разумеју и именују бића и предмете који се односе на тему; - поздраве и отпоздравекористећина јједноставнијајезичкасредства;	Greetings: Good morning, good night	Комуникација, естетичка, компетенција за учење, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1.
2	**Module 1 My Family**	3	5	8	Разумеју и именују бића и предмете који се односе на тему; разумеју једноставне исказе који се односе на поздрављање и представљање; поздрављају, отпоздрављају, размењују информације личне природе (питају и кажу како се зову); препознају и именују чланове породице; представе чланове своје породице;уоче сличности и разлике у породичним односима у Великој Британији и код нас; разумеју једноставна упутства и налоге и реагују на њих; поштују правила учтиве комуникације.	Greetings: goodbye,hello Family members: brother,daddy,mummy,sister Colours:blue,green,orange,purple ,yellow Hello…My name is …What´s your name? I´m …Goodbye Who´s this? This is my mummy!What colour is it? Red! Stop! Is he/she your…? Yes,he/she is ; No,he/she isn´t This is my friend. His/her name is… How are you…? I´m fine ,thank you,and you?	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, одговоран однос према здрављу, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.
3	**Smiles Magazine I**	1	1	2	Препознају и именују боје; описују предметекористећи најједноставнија језичка средства; уоче сличности и разлике у начину забаве вршњака у циљној култури и код нас;разумеју једноставне исказе који се односе на поздрављање и представљање;	Time for CLIL: Mixing colours (art)	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1.

					поздрављају, отпоздрављају; поштују правила учтиве комуникације.			
4	**Module 2 My School**	2	6	8	Препознају и именују школске предмете и бројеве до 10; разумеју једноставан опис предмета; описују предмете користећи најједноставнија језичка средства; разумеју једноставне исказе који се односе на количине и изражавају количине једноставним језичким средствима.	Numbers:1-10 School items: book,pen,pencil,rubber,schoolbag What colour is it? It´s a (blue) schoolbag. How many pens? Six pens. Is it a …?Yes, it is./ No, it isn´t What colour are they? They´re…	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1.
5	**Smiles Magazine II**	1	1	2	Препознају и именују школске предмете и бројеве до 10; разумеју једноставан опис предмета; описују предмете користећи најједноставнија језичка средства; разумеју једноставне исказе који се односе на количине и изражавају количине једноставним језичким средствима; уоче сличности и разлике у изгледу школског простора у циљној култури и код нас.	Time for CLIL: Odd and even numbers(maths)	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1.
6	**Module 3 My Room**	3	6	9	Препознају и именују речи које се односе на тему; разумеју једноставна обавештења о положају у простору и реагују на њих; траже и пруже кратка и једноставна обавештења о положају у простору; разумеју једноставна упутства и налоге и реагују на њих; уоче сличности разлике у начину живота у циљној	Things inside a room: bed,chair,desk,table,TV Toys: bike,car,doll,kite,plane,train, Commands: clap your hands,dance,jump,stamp your feet,stand up,sit down	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.

					култури и код нас.			
7	**Smiles Magazine III**	1	1	2	Препознају и именују речи које се односе на тему; разумеју једноставна обавештења о положају у простору и реагују на њих; траже и пруже кратка и једноставна обавештења о положају у простору.	Time for CLIL: Means od transport (science)	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.
8	**Christmas Day!**	1	1	2	Разумеју једноставне честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке; уоче сличности и разлике у начину прославе Божића код нас и у Великој Британији.	Merry Christmas!	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.12.
9	**My Green Passport**	0	4	4	Препознају и именују речи које се односе на тему; опишу биљке и животиње користећи најједноставнија језичка средства; разумеју једноставан опис предмета и места; описују предмете и места користећи најједноставнија језичка средства; разумеју позив и реагују на њега; упућују позив на заједничку активност; разумеју и поштују правила учтиве комуникације.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу, одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.
10	**Module 4 My Pets**	2	6	8	Препознају и именују кућне љубимце и појмове који се односе на животиње; разумеју једноставан опис предмета; описују жива бића користећи најједноставнија језичка средства; разумеју и поштују правила учтиве комуникације.	Pets: cat,dog,fish,mouse,parrot,rabbit,spider,tortoise Colours:black,brown,pink,white Size: big,small	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.

11.	**Smiles Magazine IV**	1	1	2	Препознају и именују кућне љубимце и појмове који се односе на животиње; разумеју једноставан опис места; описују жива бића користећи најједноставнија језичка средства; уоче сличности разлике између кућних љубимаца и дивљих животиња.	Time for CLIL: Wild Animals and Pets	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.
12.	**Module 5 My Food**	2	6	8	Препознају и именују храну и пиће; разумеју једноставне исказе за изражавање допадања/ недопадања и реагују на њих; траже мишљење и изражавају допадање/недопадање једноставним језичким средствима; разумеју и поштују правила учтиве комуникације; разумеју свакодневне исказе у вези са непосредним потребама и реагују на њих; изразе основне потребе кратким и једноставним језичким средствима;	Food: apples,bananas, carrots,cheese, chicken,eggs,juice,milk,onions,pears,tomatoes Needs: hungry,thirsty	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према здрављу, одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.
13.	**Smiles Magazine V**	1	1	2	Препознају и именују храну и пиће; разумеју једноставне исказе за изражавање допадања/ недопадања и реагују на њих; траже мишљење и изражавају допадање/недопадање једноставним језичким средствима; разумеју и поштују правила учтиве комуникације; разумеју свакодневне исказе у вези са непосредним потребама и реагују на њих; изразе основне потребе кратким и	Time for CLIL: Friuts and vegetables (science)	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према здрављу, одговорно учешће у демократском друштву, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.

					једноставним језичким средствима; уоче сличности и разлике у начину исхране у Великој Британији и код нас.			
14.	**Easter is Here**	1	1	2	Разумеју једноставне честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке; уоче сличности и разлике у начину прославе Ускрса код нас и у Великој Британији.	Happy Easter!	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.15. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.3. 2.1.12.
15.	**Module 6 My Music**	3	7	10	Препознају и именују делове тела; разумеју једноставан опис људи; описују себе користећи најједноставнија језичка средства; уоче сличности разлике у начину забаве и учења у циљној култури и код нас.	Musical instruments: drum,guitar.piano,recorder,trumpet, Actions: sing,skip Parts of the face: ears, eyes, hair, mouth, nose	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, предузимљивост и оријентација према предузетништву, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13 1.1.15. 1.120. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.12.
16.	**Smiles Magazine VI**	1	1	2	Препознају и именују делове тела; разумеју једноставан опис људи; описују себе користећи најједноставнија језичка средства; уоче сличности разлике у начину забаве и учења у циљној култури и код нас.	Time for CLIL: Pin the Tail on the dog!	. Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према здрављу, одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13 1.1.15. 1.120. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.12
Укупно		**24**	**48**	**72**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО - МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета страни језик у првом циклусу основне школе усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане, делимично и оне невербалне),

формално и садржински централну

позицију програма заузимају управо комуникативне функције (нпр. поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој игри; исказивање молби, захтева, захвалности, планова, намера, саглашавања, противљења, допадања, недопадања, жеља, потреба и сл.). На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази.

Комуникативна настава посматра језик као средство комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног (од трећег разреда) кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- наставни материјали представљају један од извора активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (запажање, анализа, закључивање итд.);

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши - од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама,
симулације итд.) Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина,
постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим,
компарације...). Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих и писаних (од трећег разреда) материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик - дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Вишеструке су предности учења језика у овом узрасту (Титоне 1989)1:

- неурофизиолошке: изузетна пластичност мозга омогућава лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

- психолошке: код ученика се развија мотивација будући да не осећа страх од грешке приликом употребе новог језика, лако прихвата игру и спремније излаже пред групом;

- образовне: учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

Ранији почетак учења страног језика отвара пут за достизање виших нивоа језичке компетенције и развијање вишејезичности, који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке

компетенције које су у складу са задатим циљем.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним

ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима са другог говорног подручја. То ће, такође, пружити и бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога потребно је инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико се ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, то ће касније бити много теже променити.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани „језик учионице". Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже слушај, пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику са тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно је користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и све друге расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати на заједничким групним комуникативним активностима. На овом узрасту се препоручују и активности усмене репродукције и контролисане продукције будући да су у питању садржаји који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа. На тај начин се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција са другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе, итд; одговори на питања друга/другарице), или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Потребно је оспособити ученике за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму са којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања активности имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам - када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице - делови тела, животиње, играчке..; глаголи - устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања - срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје 5 до 7 нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање”) веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима наставник може да користи лутке - обичне плишане, прављене од чарапа или папира - и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају” његову употребу.

Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);
- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;
- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;
- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;
- подижу мотивацију и самопоуздање;
- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;
- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и

знају, на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења предмета математика је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Програм предмета *Математика* у првом разреду основне школе чине три предметне области: Геометрија, Бројеви и Мерење и
мере.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега

1.	Геометрија	12	17	29
2.	Бројеви	54	88	142
3.	Мерење и мере	2	7	9
	УКУПНО	68	112	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ГЕОМЕТРИЈА	**12**	**17**	**29**	-Одређује међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; -Упоређује предмете и бића по величини -Уочава и именује геометријске облике предмета из непосредне околине. - Именује геометријска тела и геометријске фигуре; -Групише предмете са заједничким својством -Сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика -Разликује праву, криву, изломљену, отворену и затворену линију Црта праву линију и дуж помоћу лењира	Просторне релације. Величина предмета и бића. Геометријска тела:лопта, коцка, квадар, ваљак, пирамида и купа. Геометријске фигуре:круг, правоугаоник, квадрат и троугао. Права, крива и изломљена линија. Затворена и отворена линија. Тачка и линија. Дуж	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.2.2.1.
III	БРОЈЕВИ	**54**	**88**	**142**	Броји унапред и уназад и са прескоком. -Прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине и прикаже их на бројевној правој. -Користи редне бројеве. -Разликује парне и непарне бројеве, одреди највећи и најмањи број, претходника и следбеника. -Користи појмове:сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика. -Сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак. Сабира и одузима до 100 без прелаза преко дестице. -Растави број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања. -Реши текстуални задатак са једном операцијом.	-Бројање, писање и читање бројева -Приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој -Упоређивање бројева -Редни бројеви -Сабирање и одузимање бројева у оквиру 20 и приказивање на бројевној правој. -Сабирање и одузимање бројева до 100 без прелаза преко десетице и приказивање на бројевној правој -Својства сабирања -Откривање непознатог броја у једнакостима са једном операцијом -Динар, кованице и новчанице до 100 динара	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.2.1.3. 1МА.3.1.1. 1МА.3.1.2. 1МА.3.1.3. 1МА.3.1.4.

VII	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	**2**	**7**	**9**	-Разликује ночане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност. -Уочи правило и одреди следећи члан започетог низа. -Прочита и користи податке са једноставнијег стубичног и сликовног дијаграма или табеле. -Измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере -Преслика тачке и фигуре у квадратној мрежи на основу задатог упутства.	Мерење дужине нестандардним јединицама мере.	Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација Сарадња	1МА.1.2.3.
УКУПНО		**68**	**112**	**180**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Учењем математике ученици се оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

При обради нових садржаја ослања се на постојеће искуство и знање ученика, и настоји се, да ученици самостално изводе закључке.

Приликом планирања наставе, узима се у обзир да, у овом узрасту, различите игролике активности у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Игра је основна активност и контекст математичког сазнања у предшколском периоду. Поласком у школу код првака не нестаје потреба за игром. Због тога је важно да се у првом разреду, деци омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности. Поред тога, игролике активности значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима ће се комбиновати различите методе и облици рада, што доприноси већој ефикасности наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и функционалнијом.

ГЕОМЕТРИЈА

Положај, величина и облик предмета

Развој опажања простора подразумева уочавање предмета и бића у окружењу и њихових међусобних односа. Основу сазнања чини посматрање и класификација облика на основу уочених особина. Међусобни односи предмета у простору исказани просторним релацијама изграђују се посматрањем различитих предмета у простору, манипулисањем објектима (практична просторна оријентација), именовањем и мисаоним издвајањем уочених односа.

Положај предмета и бића - Ученици упоређују предмете по положају (испред, иза; испод, изнад; горе, доле; у, на, ван; између, лево, десно; са исте стране, са супротних страна; усправно, водоравно). Просторне релације ученици усвајају у односу на себе, у односу на друга бића и предмете (уз ротације тј. окретање) и у односу на тло. Уочавају се и истичу међусобно супротни односи: испред-иза, испод-изнад, горе-доле, лево-десно, са исте стране - са супротних страна. Игролике активности се користе у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели.

Величина предмета и бића - Циљ је да ученици овладају употребом речи којима се изражавају релацијски односи између предмета, односно бића: краће - дуже, ниже - више и уже - шире. Поређење/процена се врши „одока"' или упоређивањем реалних предмета (оловка, лењир и слично). Важно је указати на повезаност одговарајућих релација (нпр. оловка је дужа од гумице, а гумица је краћа од оловке). Поред тога, треба упоређивати и више предмета (нпр. одређивање најширег предмета).

Облик предмета - Почетно геометријско сазнање заснива се на систематском посматрању и описивању предмета у окружењу и на сликовном приказу, истицањем њихових својстава, облика, симетричности, величине и положаја. Уочавање сличности и разлика омогућава класификацију објеката. Ученици пропедевтички упознају геометријска тела и фигуре. На почетку се уводе облици који су ученицима тог узраста најближи и познати из свакодневног живота: облик лопте и коцке, затим квадра и ваљка, и на крају пирамиде и купе. Користе се очигледна наставна средства: играчке, предмете који се налазе у учионици и слично (нпр. лопта и коцка за игру, гумица, сунђер, креда, фломастер). Уочавањем страна тродимензионалних предмета уводе се облици квадрата, правоугаоника, круга и троугла. Оваквим приступом, ученици прво упознају облике који су им блиски и познати, који се налазе у њиховом окружењу и постепено се, као делови претходно упознатих облика, уводе нови облици.

Користиће се практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура) и активности цртања геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењир са геометријским облицима) и слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже.

Линије

Праве и криве линије се уводе као линије којима су оивичени уведени геометријски облици, а затим се проширује на појмове отворене и затворене криве линије и изломљене линије. Тачку се уводи као пресек две линије, а дуж као део праве линије ограничен са две тачке. За обележавање тачака се користе слова А, Е, О, Т, М и Ј. Ученике треба научити да разликују и цртају криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију, уоче унутрашњу и спољашњу област ограничену затвореном

линијом.

БРОЈЕВИ

Развој појма броја и бројевног низа је наставак сазнања о бројевима, које је стечено у предшколском програму. Изграђивање појма броја обухвата: визуелну представу, визуелну кореспонденцију једнакобројних колекција објеката, пребројавање, цифарски запис. Број до кога се долази пребројавањем визуализује се на различите начине (скуповно, дијаграмима, бројевним сликама, на бројевној

правој) чиме се продубљује разумевање структуре броја. На почетку је значајна манипулација очигледним средствима (жетонима, штапићима, картицама, прстима). Бројеви се упознају у блоковима: до 5 (укључујући 0), прва десетица, друга десетица, прва стотина.

Формирање појма бројевног низа и место броја у бројевном низу развија се кроз активност пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој.

Пребројавање елемената користи се и за постепено упознавање ученика са мерењем запремине течности, без увођења стандардних јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да пресипањем воде преброје колико мањих посуда воде је садржано у већој и обрнуто. Резултате пребројавања треба да упишу у табелу, како би се упознали са оваквим начином записивања података.

Сабирање и одузимање везују се за примере који се могу моделовати као пар дисјунктних скупова. Визуелно представљање сабирања на бројевној правој (добројавање, односно одбројавање), бројевним дијаграмима и бројевним сликама подстиче разумевање појмова сабирања и одузимања након чега се увежбава сабирање и одузимање у блоковима бројева.

Разматрају се и случајеви у којима је један од сабирака непознат број. На основу добро савладане таблице сабирања и одузимања ученици откривају непознати сабирак, умањилац, а затим и примере где је непознат умањеник. Ово је погодан тренутак за решавање задатака са теразијама, у којима је циљ успостављање равнотеже тасова.

Правила замене места сабирака и здруживање сабирака уводе се пре обраде бројева друге десетице јер се користе при извођењу сабирања у блоку до 20. За илустрацију правила користе се очигледна средства као и визуелни приказ. При обради сабирања и одузимања у блоку бројева до 20 упознају се случајеви са и без преласка десетице (11 + 2, 8 + 3, 16 - 4, 12 - 5).

Један од важних циљева је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата: сабирање и одузимање десетица, сабирање и одузимање десетица и јединица (24 + 5, 29 - 7), сабирање и одузимање двоцифреног броја и вишеструке десетице (57 + 30, 57 - 30), као и сабирање и одузимање двоцифрених бројева без преласка (32 + 43, 23 + 47, 84 - 31). Поступци се заснивају на већ упознатим поступцима у блоку бројева до 20.

Почевши од блока бројева до 10, ученици се подстичу да правилно користе математички језик користећи знаке +, - , =, <, > и термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, претходник, следбеник, паран, непаран, мањи од и већи од. Појам месне вредности цифре (десетица и јединица) уводи се приликом обраде бројева друге десетице.

Математички садржаји се повезују са садржајима и активностима других предмета као и животним ситуацијама.

Комбинаторни задаци или задаци одређивања следећег члана низа посебно су подстицајни за развој математичко логичког мишљења. Решавање проблемских задатака веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис, уз коришћење графичког приказа, омогућава ученицима да немеханички приступају задацима.

У оквиру ове теме, ученици ће упознати и кованице и папирне новчанице (до 100 динара), што представља почетак оспособљавања за коришћење новца у свакодневном животу.

Већина исхода ове теме се остварује спирално, јер се исходи који се остваре у оквиру првог блока бројева, касније само проширују на остале блокове бројева.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме, кроз практичне активности ученици се упознају са концептом мерења, без увођења стандардних јединица мере. Ове активности обухватају мерење различитих предмета истом јединицом мере (нпр. сламком, спајалицом, корацима) и мерење једног предмета коришћењем различитих јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да: измере задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мера, прикажу резултате мерења (табелом или дијаграмом) и упореде дужине.

Када ученици овладају идејом мерења дужине, прелази се на задатке у којима се повезују различити садржаји. Решавају се задаци пресликавања (померања) тачке или фигуре у квадратној мрежи, на пример: 1) померање тачака или дужи у одређеном смеру (налево, надесно, нагоре, надоле) за дату дужину (нпр. две дужине квадрата); 2) ротирање фигуре на слици из усправног у водоравни положај и обрнуто (без употребе термина ротирање). Оваквим задацима се повезују знања о облицима, дужима и мерењу.

Одређени број часова на крају школске години одваја се за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима задају се текстуални, проблемски задаци, задаци са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуални задаци у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

СВЕТ ОКО НАС

Циљ наставе и учења предмета Свет око нас јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Програм предмета *Свет око нас* у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Ја и други, Разноврсност природе, Човек ствара и Сналажење у простору и времену.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Ја и други	13	5	18

2.	Разноврсност природе	21	17	38
3.	Човек ствара	3	3	6
4.	Сналажење у простору и времену	6	4	10
	УКУПНО	41	31	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ЈА И ДРУГИ	**13**	**5**	**18**	-препозна и искаже радост, страх, тугу и бес, уважавајући себе и друге; -правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом и одласком у тоалет; -уважава различитости својих вршњака и других људи; -придржава се договорених правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; -сарађује са вршњацима у заједничким активностима; -одржава личну хигијену и адекватно се одева ради очувања здравља; -чува своју, школску и имовину других; примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са тротоаром и без њега и приликом преласка улице.	Основна осећања (радост, страх,туга и бес). Основне животне потребе (дисање, храна, вода, спавање и потреба за тоалетом). Сличности и разлике по полу, старости, способностима и интересовањима. Групе људи:породица, школска заједница, разред, одељење, суседи. Права и обавезе чланова групе. Правила понашања појединца и групе. Празници: породични и школски. Здрав начин живота: становање, одевање, исхрана, лична хигијена, рад, одмор. Безбедно понашање у саобраћају на путу од куће до школе (кретање улицом са и без тротоара, прелажење преко улице, безбедно место за игру). Опасне ситуације по живот, здравље и околина, превенција и правилно понашање (у дому и школској средини, саобраћају током природних непогода).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, за рад са подацима.	1ПД.1.5.1, 1ПД.1.5.2, 1ПД.2.5.1, 1ПД.2.5.2, 1ПД.3.5.2, 1ПД.1.5.3, 1ПД.1.5.5, 1ПД.1.5.4.

II	РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ	**21**	**17**	**38**	-прати инструкције одраслих у опасним ситуацијама: поплава, земљотрес, пожар; -својим речима опише пример неке опасне ситуације из свог непосредног окружења; -препознаје облике појављивања воде у непосредном окружењу: потоци, реке, баре, језера; -препознаје изглед земљишта у непосредном окружењу:равница, брдо, планина; -идентификује биљке и животиње из непосредног окружења на основу њиховог спољашњег изгледа; -уочава разноврсност биљака и животиња на основу спољашњег изгледа; -препознаје главу, труп, руке и ноге као делове тела и њихову улогу у његовом свакодневном животу; -препознаје улогу чула вида,слуха, мириса,укуса и додира у његовом функционисању и сазнавању окружења; -штеди воду и одлаже отпад на предвиђена места; -се понаша тако да не угрожава биљке и животиње у непосредном окружењу; - учествује у извођењу огледа	Сунчева светлост и топлота. Основна својства ваздуха:провидност, мирис, кретање. Облици појављивања воде: потоци,реке, баре, језера, киша, снег. Облици појављивања воде у непосредном окружењу. Основна својства воде:укус, мирис, провидност, раствара поједине материјале. Изглед земљишта: равница, брдо, планина. Изглед земљишта у непосредном окружењу. Основна својства земљишта: боја, растреситост, влажност. Карактеристичне биљке и животиње у непосредном окружењу. Изглед и делови тела биљака. Изглед и делови тела животиња на примерима сисара, птица, риба, инсеката. Човеково тело-делови тела(глава, труп, руке и ноге) и чула (вида, слуха, укуса, мириса и додира). Значај воде, ваздуха, земљишта, сунчеве светлости и топлоте за живот биљака, животиња, човека. Одговоран однос човека према животној средини (штедња воде, одлагање отпада на предвиђена места, брига о биљкама и животињама.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, за одговоран однос према здрављу, предузетничка компетенција, естетичка компетенција.	1ПД.1.1.1, 1ПД.1.1.2, 1ПД.1.1.3, 1ПД.2.1.1, 1ПД.1.2.3, 1ПД.1.3.1, 1ПД.1.5.5, 1ПД.2.2.3, 1ПД.1.1.6, 1ПД.2.1.6, 1ПД.2.1.5, 1ПД.1.1.4, 1ПД.2.1.4, 1ПД.2.1.2, 1ПД.1.1.5, 1ПД.1.2.2, 1ПД.2.1.3, 1ПД.1.5.4.

III	ЧОВЕК СТВАРА	**3**	**3**	**6**	-посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво-глатко; -разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења;	Човек ради и ствара (материјали и средства за рад, производи људског рад). Материјали за израду предмета (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и њихова својства (тврдо, меко, провидно, непровидно, храпаво, глатко).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини.	1ПД.1.1.1, 1ПД.1.3.5, 1ПД.1.3.4, 1ПД.1.3.6.
IV	СНАЛАЖЕЊЕ У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ	**4**	**6**	**10**	снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; - одреди време својих активности помоћу временских одредница: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра.	Кретање и сналажење у простору у односу на просторне одреднице: напре, назад, лево, десно, горе, доле и карактеристичне одлике. Сналажење у времену у односу на временске одреднице делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1ПД.1.4.2, 1ПД.1.4.4, 1ПД.1.5.4, 1ПД.2.1.1.
УКУПНО		**41**	**31**	**72**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима - играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Света око нас усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика.Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је примерити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено се повећава ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Развијање система појмова подразумева континуиран рад на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар Света око нас. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

ЈА И ДРУГИ

Обрађују се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као друштвено биће, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Без обзира о којим друштвеним групама је реч, неопходно је, на адекватним и ученицима блиским примерима, указивати на дуализам права и обавеза ученика. Када се говори о основним животним потребама, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија не само о својим

потребама већ и уважавање потреба и осећања других, такође, представља једну од суштински важних васпитних компоненти предмета. У оквиру ове теме су и садржаји који се односе на здравље и безбедност. Овде је акценат на развијању навика здравог живљења и оспособљавање ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажња се обраћа на безбедност ученика у саобраћају, првенствено на оспособљавање ученика за безбедно кретање од куће до школе.

ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ

Опажање односа у простору и времену (са налажењем референтног ослонца), овладање одговарајућим појмовима и њихова адекватна употреба у различитим активностима ван школе и у школи представљају основ учења и један од основних ослонаца сазнајном развоју ученика. Садржаји који се односе на кретање и сналажење у простору коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево- десно, горе-доле) и карактеристичних објеката практично се истражују, како у учионици тако и ван ње. Сналажење у времену конципирано је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи) који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница - смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици.

РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ

Појмови који се односе на живи свет надограђују се постепено, од препознавања и именовања биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко класификација које су базиране на спољашњем изгледу, односно чулно доступним карактеристикама (делови тела у првом разреду. Уводи се човек као део живе природе, са посебним нагласком на чулима, односно њиховој улози у свакодневном животу и спознавању света који нас окружује.

Елементи неживе природе у првом разреду се спознају уочавањем њихових појавних облика у непосредном окружењу и основних (чулима доступних својстава). Картографско описмењавање ученика посматрањем околине и именовањем и упоређивањем географских појмова, објеката и појава у непосредном окружењу (брдо, равница, река, језеро...), као и оспособљавањем за сналажење у непосредној околини помоћу карактеристичних објеката.

Приликом изучавања природних феномена нужно је већ од првог разреда постепено уводити ученике у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање и учествовање у једноставним огледима представља истраживачке активности примерене ученицима првог разреда.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње - штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Ученике треба кроз активности које се организују у оквиру одељења или школе подстицати на учење кроз искуство. Тако дете развија не само навике брижљивог односа према околини и живом свету у њој, већ и здрављу и култури понашања која је неодвојиви део оваквог начина поступања. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

ЧОВЕК СТВАРА

Човек ради и ствара је тема која о човеку говори из другог угла - као свесном бићу. Веза природа-материјал-производ показује целовитост природних и друштвених феномена. Акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу, и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво-глатко).

Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Ученике је неопходно доводити у везу са предметима направљеним од тих материјала, односно повезати својства која се изучавају са употребном вредношћу одређених предмета, као и пажљивом употребом и одлагањем употребљених производа и амбалаже на одговарајућа места.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења предмета Ликовна култура је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практичан рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа. Програм предмета *Ликовне културе* у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Односи у видном пољу, Обликовање, Споразумевање и Ликовна култура и окружење.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Односи у видном пољу	10	6	16
2.	Обликовање	3	7	10
3.	Споразумевање	3	3	6
4.	Ликовна култура и окружење	2	2	4
	УКУПНО	18	18	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						

I	ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ	**10**	**6**	**16**	-одреди, самостално и у сарадњи са другима, положај облика у простору и у равни -црта на различитим подлогама и форматима папира -користи материјал и прибор у складу са инструкцијама -обликује једноставне фигуре од меког материјала -преведе једноставне појмове и информације у ликовни рад -изрази, материјалом и техником по избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања -преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену	Облици. Облици из природе, облици које је створио човек, правилни и неправилни облици. Својства облика(цело, део, велико, мало,високо, ниско, краће, дуже, уско, широко, светло, тамно, обојено, безбојно, једнобојно, шарено, меко, тврдо, глатко, храпаво, обло, рогљасто). Положај облика у простору и у равни. (горе, доле, између, испод, у на, испред, иза, усправо, положено, косо, лево, десно). Кретање. Покретни и непокретни облици. Кретање бића и машина. Смер кретања облика(налево, надесно, нагоре, надоле). Безбедност у саобраћају – илузија величине покретних и непокретних објеката у односу на удаљеност посматрача. Светлост и сенка. Природни и вештачки извори осветљења. Промена осветљености у току дана. Изглед облика и сенке у зависности од осветљења.	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву

II	ОБЛИКОВАЊЕ	**3**	**7**	**10**	-Пореди облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима -црта на различитим подлогама и форматима папира -гради апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад -наслика реалне облике у простору самостално мешајући боје да би добио/-ла жељени тон -обликује препознатљиве тродимензионалне облике одабраним материјалом и поступком -преобликује предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност -одабере, самостално, начин спајања најмање два материјала -комбинује ритам, линије и облике стварајући оригиналан орнамент за одређену намену -објасни зашто је дизајн важан и ко дизајнира одређене производе -разматра, у групи, како је учио/-ла о облицима и где та знања примењује -искаже своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно	Материјал и прибор. Поступци правилног и безбедног руковања и одржавања материјала, прибора и радне површине, значај одржавања хигијене и безбедног руковања прибором. Обликовање скулптуре. Обликовање меких материјала поступком додавања. Спајање разноврсних материјала. Обликовање цртежа. Врсте линија (отворена, затворена, права, крива, светла, тамна, широка, уска, дугачка, кратка, непрекинута, испрекидана, груба, нежна, спирална, таласаста, степенаста...). Изражајна својства линија у односу на материјал и прибор. Обликовање слике. Боја природних облика и боја облика које је створио човек.Изражајна својства боје у односу на материјал и прибор. Преобликовање. Предмети и материјал погодни за преобликовање (оштећени предмети, амбалажа, остаци тканине...). Различите информације као мотивација за стваралачки рад. Природа и непосредно окружење, машта и стварни догађаји, приче,песме и текстови из књига и часописа за децу и уџбеника, уметничка дела...	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву
III	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	**3**	**3**	**6**	-изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука -повеже одабрану установу културе са њеном наменом -поштује договоре и правила понашања и облачења приликом посете установама културе	Читање визуелних информација. Илустрација у дечјим књигама и уџбеницима.Стрип. Цртани и анимирани филм- традиционално урађени(слободоручно обликовани или нацртани ликови) и савремени (урађени у апликативном програму).Прича у цртаном и анимираном филму. Изглед места и ликова. Знак. Графички знак (ноте, слова и цифре), гестовни и звучни знак. Лепо писање. Украсна слова. Традиција. Празници и украшавање. Невербално изражавање.Пантомима, игре, перформанс.	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву

IV	ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ	**2**	**2**	**4**	-опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор -пореди своје утиске и утиске других о уметничким делима, изгледу објеката/предмета и облицима из природе и окружења -користи материјал и прибор у складу са инструкцијама	Простор. Отворени и затворени простор, природа и простор који је човек обликовао. Карактеристичне визуелне одлике по којима се препознаје врсте простора. Значај чувања споменика или значајнијих објеката у оближњем окружењу. Значај уређења простора у коме ученик борави. Уметничка занимања и продукти.Сликар, слика,Вајар,скулптура,фотограффотографијаИзглед употребних предмета која су дизајнирали уметници.Установе културе(биоскоп,музеј,галерија, позориште, библиотека). Правила понашања и облачења у различитим установама културе..	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема
УКУПНО		**18**	**18**	**36**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ

У овој целини су груписани васпитни садржаји који се реализују током целе године. Један од циљева је да ученици постепено уочавају везу уметности и уметника са свакодневним животом. Током године, сваки пут када се укаже прилика, ученици се упућују на предмете које користе или виђају у свом окружењу (аутомобили, мобилни телефони, школски прибор, прибор за јело...), а чији изглед (дизајн) су осмислили уметници. Оно што је примарно је да ученици пореде свој и утисак других, да постепено уче да образлажу (својим речима) оно што им се свиђа или не свиђа, да разумеју и поштују чињеницу да свако може имати другачији естетски доживљај (који се, с временом, мења). Када је реч о уметничким занимањима и продуктима, ученицима ће се понудити неколико једноставних појмова које треба да повежу (на пример, сликар - слика).

Уколико постоје могућности, током године ученици ће се водити у најмање две установе

културе (на пример, у биоскоп и у позориште) и упућују се на правила понашања и облачења, на разлике у правилима понашања и на опажање уређења простора и карактеристичне атмосфере унутар установе. Ови садржаји се уче ненаметљиво и постепено, тако да развијају радозналост, осећај за естетичке вредности и интересовање за уметност и културу.

Када је реч о истраживању визуелних карактеристика најближег окружења и природе, часови ликовне културе могу да се интегришу са часовима предмета свет око нас, од којих се разликују по томе што нису стриктно везани за завичајни принцип. Ученици имају слободу да у ликовном раду изразе оно што им је значајно, а што може бити везано и за неки удаљени простор. На пример, свој доживљај током боравка на селу, на мору, на планини... Ученици се међусобно упознају када говоре о свом ликовном раду (зашто су одабрали баш ту тему/мотив, шта им је било значајно да прикажу...), а то може бити прилика да у радовима вршњака уоче визуелне одлике простора који им је непознат.

ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ

Облик је ликовни елемент који гради композицију, а ради се о појму из теорије обликовања који се у првом разреду учи искуствено. Све активности које се односе на истраживање својства облика (величина, боја, текстура...) и положај облика у простору могу да се реализују на интегрисаним часовима предмета ликовна култура, математика и свет око нас. Часови ликовне културе се раздвајају од часова математике у тренутку када ученици почну да користе лењир.

Појам кретање (киша, облаци, таласи, птице, инсекти, аутомобил, лифт, људи, кућни љубимци...) предложен је као подстицај за активности које ученицима омогућавају да самостално граде мрежу појмова. Ученици се подстичу на размишљање техником асоцијација. Појмови које ученици самостално повезују са појмом кретања могу да се запишу на табли. На тај начин се долази до већег броја тема/мотива за ликовни рад, а сваки ученик бира тему/мотив који га највише мотивише да ствара. Кретање се може повезати са звуком, па је пожељно осмислити и часове који су интегрисани са часовима музичке културе и физичког и здравственог васпитања. Једна од могућности је игра у школском дворишту у којој ученици заузимају различите положаје и опцртавају бачене сенке. Ова игра повезује појмове кретање и сенка и може послужити као увод за разговор о извору светлости, о промени изгледа облика и бачене сенке облика у току дана. Треба имати у виду да акценат није на развијању научног мишљења, већ стваралачког.

Ради безбедности у саобраћају ученицима се указује на чињеницу да удаљени објекти делују мањи него што јесу. Ако се аутомобил креће ка нама, што је ближи делује све већи. Ове информације се илуструју сликом из уџбеника, часописа, као и посматрањем објеката у окружењу. Ако је потребно, ученици могу и да покушају да прикажу ближе и даље објекте и бића у ликовном раду.

ОБЛИКОВАЊЕ

Ликовне технике треба да буду разноврсне, да ученици могу да их користе самостално или уз минималну помоћ и да су изводљиве у школи. Технике се објашњавају у форми кратког упутства пре и у току рада. Пошто добију основне (неопходне) информације, ученици самостално истражују изражајне могућности ликовних техника док изражавају своје

замисли.

Када је реч о прибору и материјалу, примарне су информације које се односе на безбедност и здравље, па тек онда информације о изражајним својствима (које се већим делом уче искуствено).

Када обликују разне врсте глина, ученици спонтано комбинују поступке додавање и одузимање, што је далеко лакше него обликовање само једним поступком. Обликовање само додавањем је предложено како би се подстакао развој ученика, нарочито развијање пажње. Поступак спајање се примењује код обликовања разноврсним материјалом. Од ученика се очекује да размишљају, истражују, да се договарају и размењују идеје и искуства како би смислили како да ефикасно споје два или више материјала када обликују ликовни рад.

Веома је важно да ученици развијају осећај за линију (да не би продуковали круте, схематске цртеже). Од ученика се тражи да цртају комбинујући прибор (на пример, оловку и бојицу). Не очекује се да ће ученици по завршетку разреда бити оспособљени да свесно користе изражајна својства материјала. Сви ученици су достигли исход ако су у току године цртали разноврсним материјалом/прибором. У првом разреду ученици углавном спонтано цртају и боје. Поступак који подстиче размишљање и развија осећај за боје подразумева захтеве који су нешто изнад могућности ученика (а који нису нереални ако се уведу на време и постепено). На пример, задатак у коме се од ученика тражи да користе само три или само две омиљене боје.

Када је реч о рециклажи, важно је да ученици знају да могу да преобликују материјал и предмете које желе да баце. На пример, амбалажу, поломљене или покварене играчке, остатке тканина... На тај начин се штеди, па се и неке књиге и свеске праве од старог (рециклираног) папира.

Активности као што су цртање, вајање и сликање нису везане само за вежбање ликовних техника, већ много већи значај имају комуникација и креативност. Ученици кроз ликовни рад саопштавају своје идеје, расположења, размишљања, замишљања, емоције... Планира се мотивациони разговор који подстиче изражавање. Када се уметничка дела користе као мотивациони садржај, важно је одабрати одговарајућу методу/технику да би се подстакао развој креативности, а избегло имитирање. На пример, не показује се ученицима репродукција уметничког дела, већ само један њен део (остало је прекривено), а на основу видљивог дела се не може наслутити како изгледа целина. Од ученика се тражи да „доврше" дело, свако како жели. По завршетку рада ученици пореде своја решења, као и своје радове са оригиналним делом (наставник показује целу композицију). Важно је пронаћи дело које ученици не могу да виде у уџбенику. Поступак прати и одговарајући разговор, ученици треба да схвате да циљ задатка није да погађају тачан одговор, већ да креирају оригиналан рад. У првом циклусу се сва уметничка дела и споменици културе користе као мотивација за стваралачки рад, а ученици ће лакше упамтити уметнике и њихова дела, ако се са тим делима повежу кроз неку занимљиву активност или задатак.

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

У овој целини су садржаји који се односе на читање (разумевање) информација, у првом реду визуелних, односно слике у најширем значењу (рекламе, илустрације у уџбеницима и дечјим часописима, изрази лица...) и различите начине споразумевања. Бирају се активности и садржаји, водећи рачуна о томе да ће се ученици континуирано оспособљавати за читање визуелних информација. У првом разреду ученици треба да стекну свест о томе да се разне (и важне) поруке не преносе само говором и реченицом, већ и звуком (на пример, школско звоно), бојом (семафор), сложеним сликама, музиком, мимиком, гестом... Сложене приче у сликама (стрип, цртани филм) тумаче се на интегрисаним часовима предмета ликовна

култура и српски језик, односно матерњи језик. Када је реч о графичким знацима (слово, цифра, нота) корисно је задати ученицима да украшавају одабрани знак. На тај начин се уводе у калиграфију и појмове које ће ближе упознати у старијим разредима. Није пожељно да се невербално споразумевање замени другим активностима (на пример, обликовањем сценографије за школску приредбу или за луткарско позориште), зато што су ове активности важне за развој, а помажу да

се повучени ученици активирају. Невербално изражавање може да се учи на интегрисаним часовима предмета ликовна култура и физичко и здравствено васпитање (једна од бројних активности је обликовање слова и бројева телом).

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

Програм предмета *Музичке културе* у првом разреду основне школе чине три предметне области: Слушање музике, Извођење музике и Музичко стваралаштво.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Слушање музике	30	6	36
2.	Извођење музике			
3.	Музичко стваралаштво			
	УКУПНО	30	6	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
I	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	**30**	**6**	**36**	- објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело и зашто је тишина важна; -разликује одабране звукове и тонове, певање/свирање; хор/један певач/група певача; оркестар/један свирач/група свирача, боју различитих певачких гласова и инструмената и музичке изражајне елементе; -препозна музички почетак и крај и понављање теме или карактеристичног мотива у слушаном делу; -повезује музичко дело у односу на њему блиске ситуације, врсту гласа и боју инструмента са карактером дела; -поштује договорена при слушању музике правила понашања	Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима. Однос звук – лик, музика – радња. Композиције које илуструју различита осећања. Звук и тон (извори). Звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...). Звуци из природе и окружења. Звучни знак (школско звоно, сирена...). Тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак – дуг), јачина (гласан – тих), висина (висок – дубок). Тишина и одсуство звука. Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената. Музички дијалог (хор, глас и хор, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике Музичка прича. Карактер дела и елементи музичке изражајности Музички бонтон	Дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, компетенција за решавање проблема

II	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ				-користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; -изговара у ритму уз покрет бројалице; -пева по слуху песме различитог садржаја и расположења; -пева по слуху уз покрет народне песме, музичке игре; -примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; -свира по слуху звучне ономатопеје и илустрације, ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; -повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом; -објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења; -учествује у школским приредбама и манифестацијама; -направи дечје ритмичке инструменте;	Музика и здравље. Носиоци звука (це-деплејер, рачунар...). Изговор бројалице у ритму уз покрет – пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу. Звучне ономатопеје и илустрације. Држање тела и дисање – правилан начин певања. Правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера. Певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју (до-зелено, ре-браон, ми-жуто, фа-плаво и сол-црвено). Дечји ритмички инструменти и начин свирања на њима. Свирање по слуху пратње уз бројалице и песме – пулс, ритам, груписање удара. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.
III	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО				-ствара звучне ефекте, покрете уз музику, мању ритмичку целину помоћу различитих извора звука, ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, музичко питање и одговор на ритмичким удараљкама, једноставну мелодију на крећи задати текст; -изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај	Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Свирање графички представљеног ритма. Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала. Стварање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом. Креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша. Стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука. Бирање инструмената на основу звука и стварање једноставне ритмичке пратње уз бројалице, песме и музичке игре. Стварање музичких питања и одговора на дечјим ритмичким инструментима у дијалогу. Стварање једноставне мелодије на крећи текст. Бирање познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација за стварање звучне приче – праћење литерарног текста.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.
УКУПНО		**30**	**6**	**36**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика се развија дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

У оквиру саме организације часа преовлађује активност којом треба да се савлада нови музички садржај, али је она увек у комбинацији са другим музичким активностима. Полази се од централне теме (нпр. назива песме која се учи, или композицији која се слуша). Процес учења увек полази од што квалитетнијег избора музичких примера. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логички води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Уз песму или бројалицу може се свирати ритмичка пратња. Слушање музике може се комбиновати са свим другим активностима.

Најважнији покретач наставе је принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај, богат телесни доживљај и мисаону активност. Циљ наставног процеса у области слушања музике је да код ученика развије капацит пажње и способност активног слушања (са задатком) чиме се развија и музичка меморија, те не треба инсистирати на памћењу, а поготово не на провери слушаних дела

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика.

Методички приступ процесу слушања музике је усмерен на ученичко откривање, тј. препознавање изражајних елемената. Ученици могу препознати изражајне елементе који су им претходно представљени и објашњени на начин сличан задатку који ће имсе потом поставити.

Слушањ музике, које подстиче развој музичке пажње, способност праћења музичког тока са разумевањем и упознавање са изражајним елементима, који су у служби исказивања 'музичке поруке' или комуникације, од суштинске је важности и за музичко извођење и музичко стваралаштво.

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Посебна пажња се усмерава на спонтане покрете као одговор на музику.

Кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче се и развијање личног стила изражавања. Циљ наставног процеса у области извођења музике је подстицање ученика да се музички изражавају и да истражују начине који су њима својствени. Мерило успеха је учешће и мотивисаност ученика.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела као и примереност узрасту ученика у односу на тематику, ритам, артикулацију мелодијских скокова и сл. При избору песама за певање, имају се у виду и гласовне могућности ученика.

Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за распевавање при чему посебно треба обратити пажњу на правилно држање тела, правилно дисање и дикцију.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Инсистира се на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представљају основу за поставку музичке писмености (до-зелено, ре-браон, ми-жуто, фа-плаво и сол-црвено). На овом нивоу моделе треба учити по слуху. У настави музичке културе пожељно је повезивати покрет и певање кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум…). Указује се на повезаност тонске боје инструмента са музичким садржајем.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим

музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.
Ученици се подстичу да импровизују и истражују начине на који могу да изразе кроз музику сопствену инспирацију.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:
- импровизацију игре/покрета на одређену музику,
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала,
- музичке импровизације,
- музичка питања и одговоре,
- компоновање мелодије на задати текст,
- илустрацију доживљаја музике,
- одабир познатог музичког у односу на литерарни садржај.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета физичко и здравствено васпитање је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Програм предмета *Физичко и здравствено васпитање* у првом разреду основне школе чине три предметне области: Физичке способности, Моторичке вештине и Физичка и здравствена култура.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Физичке способности	47	61	108
2.	Моторичке вештине			
3.	Физичка и здравствена култура			
	УКУПНО	47	61	108

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
I	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	/	/	**НА СВИМ ЧАСОВИМА**	- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); - правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; - разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; - примењује правилну технику дисања приликом вежбања; - користи основну терминологију вежбања; - поштује правила понашања на просторима за вежбање; - поштује мере безбедности током вежбања; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;	Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој кординације.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу

II	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ Ходање и трчање Скакања и прескакања Бацања и хватања Пузања, вишења, упори и пењања Вежбе на тлу Вежбе равнотеже Вежбе са реквизитима Плес и ритмика Полигони	**7** **7** **6** **5** **6** **3** **7** **6** **/**	**11** **9** **7** **5** **5** **5** **9** **6** **4**	**18** **16** **13** **10** **11** **8** **16** **12** **4**	- комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; - игра дечји и народни плес;	Ходање: -кратким корацима, -дугим корацима, -у различитом ритму, -ходање са реквизитом, -ходање са променом правца и смера. Техника трчања: -трчање преко препрека, -трчање са променом правца и смера -брзо трчање 20м са стартом из различитих почетних положаја, -игре са коришћењем научених облика ходања и трчања. Поскоци у месту. Поскоци у кретању. Скакања удаљ. Скакања увис. Прескакање дуге вијаче. Вежбе скакања и прескакања упором рукама. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања. Бацање лоптице из места у даљину и у циљ.Бацање лоптице из кретања.Бацање лоптице увис. Вођење лопте. Додавање лопте. Игре са вођењем, додавањем лопте и гађањем у циљ. Пузања на тлу. Пењања. Провлачења. Вис лежећиопружено. Помицања улево и удесно у висулежећем и вису слободном. Упори. **Основни садржаји** Основни ставови и положаји. Поваљка на леђима. Став на лопатицама (свећа). Колут напред из чучња у чучањ. Поваљка на стомаку. Састав од научених елемената. Игре са усвојеним вежбама.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, за одговоран однос према здрављу, естетичка компетенција.

						Проширени садржаји. Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби. Ходање по линији. Ходање по шведској клупи. Лагано трчање на шведској клупи или ниској греди. Кратак састав на линији обележеној на тлу, шведској клупи и ниској греди. Вежбе обликовања са реквизитима. Трчања, поскоци и скокови Дизање и ношење предмета и реквизита на различите начине. Елементарне игре са реквизитима. Игре са ластишом. Ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз пљесак и уз музичку пратњу. Галоп напред. Дечији поскок. Њихање и кружење вијачом или траком. Суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Народно коло по избору. Комбиновани полигон од усвојених вештина.	
III	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА Култура вежбања и играња Здравствено васпитање	/	/	**НА СВИМ ЧАСОВИМА**	- поштује правила игре; - навија фер и бодри учеснике у игри; - прихвати сопствену победу и пораз; - уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; - наведе делове свога тела и препозна њихову улогу; - уочи промену у расту код себе и других; - уочи разлику између здравог и болесног стања; - примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; - одржава личну хигијену; - учествује у одржавању простора у коме живи и борави; - схвати значај коришћења воћа у исхрани; - правилно се понаша за столом.	Основни термини у вежбању. Вежбам безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада победим. Навијам фер. Упознај своје тело. Растемо. Видим, чујем, осећам. Моје здравље. Ко све брине о мом здрављу. Лична хигијена. Хигијена простора у коме живим. Хигијена простора у коме вежбам. Животне намирнице и правилна исхрана. Заједно за столом.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.
УКУПНО		**47**	**61**	**108**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:
- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- учвршћивање правилног држања тела.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине треба да омогуће ученицима њихову примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се слична али лакша вежбања од предвиђених или предвежбе. Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усаваршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и

мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

Наставне теме Вежбе на тлу и Вежбе равнотеже остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцма у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких спосбности ученика.

1. Развој снаге:
- без реквизита и са реквизитима,
- на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
- без реквизита и са реквизитима,
- уз коришћење справа,
3. Развој издржљивости:
- трчање,
- елементарне игре,
- вежбање уз музику,
- плес.
4. Развој координације:
- извођење координационих вежби у различитом ритму и у променљивим условима.
5. Развој брзине:
- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),
- штафетне игре,
- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Ходање и трчање

Ходање са опружањем колена стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку, кратким и дугим корацима, у различитом ритму, уз правилно постављање стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке - палице и вијаче поређане на једном делу сале или спољних терена), са забацивањем потколенице; брзо трчање са поласком из стајања, лежања, упора чучећег и другим начинима поласка.

Игре са различитим облицима ходања и

трчања. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножни наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко пореданих вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша”.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок у вис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према

могућностима ученика. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и у даљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и у лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лоту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и у ходању (левом и десном руком). Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе. Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.
Вишења, упори и пењања;

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...)

Пењање: уз рибстол, уз морнарске лестве, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање. Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Упор активни на тлу и на свим справама, на којима се упор може извести. Вежбе на тлу

Реализују се кроз обавезне и пропоручене садржаје. Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама). Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове - поваљка).

Комбинација на тлу од следећих вежби: најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Проширени садржаји

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби. Вежбе равнотеже

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе: напред - одручење; уназад са опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Научити комбинацију од вежби: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи.

Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

Вежбе обликовања са палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима

Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе; коцке: пењање и силажење са коцке нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок на коцку и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање.

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка...) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита.

Елементарне игре са коришћењем палица, вијача, обруча, коцки и

чуњева. Плес и ритмика

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања са променом положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: „Ја посејах лан” и „Дуње

ранке”. Једно коло по избору.

Полигони

Комбиновани полигон са задацима на тлу уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења,

котрљања...) Комбиновани полигон са елементима пењања (на шведски сандук, рипстол, шведска

клупа..)

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и

играња Основни термини

у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на

организам. Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих

ствари. Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свести о потреби поштовања

правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам фер

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено

васпитање Упознај

своје тело

Ученици именују делове тела и схватају њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

И ја растем

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током

досадашњег развоја. Видим, чујем, осећам

Упознавање ученика са одређеним чулима и њиховим улогама, која у великој меру утичу на правилно извођење физичких вежби, али и њиховим улогама у свакодневном животу путем којих унапређујемо сопствено здравље.

Моје здравље

Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Ко све брине о мом здрављу

Заједнички сагледати ко све и на који начин брине о њиховом

здрављу. Тражим помоћ

На основу претходих искустава ученика утврдити у којим околностима, када и од кога треба

тражити помоћ. Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.

Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава

и чува. Хигијена простора простора у коме живим

Подићи свест о томе да о простору у коме живе треба самостално да брину (одржавају чистим и уредним) јер на тај начин чувају своје здравље.

Хигијена простора простора у коме вежбам

Формирање навике да се хигијена простора у коме ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице,

игралишта...) Животне намирнице и правилна исхрана

Упознавати ученика са основама правилне

исхране. Заједно за столом

Правила понашања за столом током обедовања (постављање стола, правилно држање тела и руку током обедовања, правилно жвакање, понашање - гурање, бацање хране итд.).

Дидактичко-методички елементи

Основни принципи реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;

- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ наставе и учења предмета *Дигитални свет* је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.

Програм предмета *Дигитални свет* у првом разреду основне школе чине три предметне области: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Дигитално друштво	10	8	18
2.	Безбедно коришћење дигиталних уређаја	5	3	8
3.	Алгоритамски начин размишљања	5	5	10
	УКУПНО	20	16	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
I	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	**10**	**8**	**18**	- препозна дигиталне уређаје из окружења и именује неке од њих; - наведе неке од животних ситуација у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова; - упореди начине рада и живота људи пре и после појаве дигиталних уређаја; - упореди начине креативног изражавања са дигиталним уређајима и без њих; - користи дигиталне уџбенике за учење (самостално и/или уз помоћ наставника); - упореди дигитални и папирни уџбеник;	Различит изглед дигиталних уређаја. Дигитални уређаји у различитим занимањима. Учење уз помоћ дигиталних уџбеника. Креативно изражавање са дигиталним уређајима и без њих. Комуникација посредством дигиталних уређаја. Дигитални уређај и паметни дигитални уређај. Коришћење дигиталних уређаја за повећање прилика за учење и стицање искуства ученика у области науке, културе и уметности.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.

II	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**	**5**	**3**	**8**	- упореди традиционалне видове комуникације са комуникацијом посредством дигиталних уређаја; - наведе неке од карактеристика „паметног“ дигиталног уређаја; - наведе на који начин дигитални уређаји могу да допринесу упознавању културне баштине; - наведе основна правила за коришћење дигиталних уређаја како не би угрозио здравље; - наведе неке од здравствених ризика везаних за прекомерно или неправилно коришћење дигиталних уређаја; - доведе у везу начин одлагања електронског отпада са загађењем животне средине; - набројi основне податке о личности; - објасни зашто саопштавање података о личности представља ризично понашање при комуникацији помоћу дигиталних уређаја; - именује особе или институције којима се треба обратити за помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; - наведе основне препоруке за руковање дигиталним уређајем на одговоран начин (примена мера физичке заштите) и објасни зашто је важно примењивати их; - анализира једноставан познати поступак/активност и предлаже кораке за његово спровођење; - протумачи симболе познатог/договореног значења и спроведе поступак описан њима; - уочи и исправи грешку у симболима израженом упутству (алгоритму), провери ваљаност свог решења и по потреби га поправи (самостално или сараднички); - доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.	Дигитални уређај и наше здравље (вид, положај тела, време пред екраном, дигитални уређај као отпад). Подаци о личности и њихова заштита при комуникацији помоћу дигиталних уређаја. Помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин. Одговорно руковање дигиталним уређајем (мере физичке заштите, коришћење лозинке).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.
III	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**	**5**	**5**	**10**		Разлагање проблема на мање целине. Осмишљавање корака који воде до решења једноставног проблема. Тумачење постојећих и креирање алгоритама изражених симболима. Уочавање и исправљање грешака у алгоритму. Тумачење понашања дигиталног уређаја у односу на приказани алгоритам.	
УКУПНО		**20**	**16**	**36**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе.

Наведене исходе могуће је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика, укључујући и могућност да само наставник располаже дигиталним уређајем. Уколико наставник има на располагању одговарајуће дигиталне уређаје (рачунаре, таблете, мобилне телефоне, роботе и друге физичке дигиталне уређаје...), ученици треба да их користе на начин који директно доприноси остваривања дефинисаних исхода учења. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства увиде и уваже. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Важно је да ученици увиде да технологија није свима једнако доступна, те да немогућност приступа технологији може да угрози одређене групе или појединце у друштву. Отуда је неопходно пре планирања конкретне активности учења, уочавање постојања ученика који би, због ограниченог приступа технологији, могли да буду искључени или у неповољном положају. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике мора се обезбедити алтернатива - могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе. Значајно је и да се ученици упознају са стереотипом да је бављење информатиком и програмирањем поље рада резервисано за мушку популацију.

Дигитално друштво

Акценат је на креирању образовне ситуације у којој ученици могу да увиде да су дигитални уређаји свуда око њих - код куће, у школи, дому здравља, продавници, на паркингу, улици. Не сме да се инсистира на дефинисању дигиталног уређаја, јер рачунари данас имају различите појавне облике. Десктоп, лаптоп или таблет јесу рачунари, али то је и телефон, као и нека савремена играчка, фрижидер, клима уређај, веш-машина. Отуда термин рачунар (енгл. цомпутер) није довољан, па се користи термин дигитални уређај.

Ученике треба подстицати да поделе са вршњацима животне ситуације које су их увериле у корисност дигиталних уређаја, тј. опишу како родитељи: плаћају рачуне од куће (без чекања у реду, у време када им је згодно, чак и ноћу), како проналазе информације које су им потребне (радно време продавнице, временску прогнозу, читају новине и сл.), користе навигацију...

Стварају се услови за хеуристички разговор постављањем питања: Некада није било рачунара. И тада су лекари лечили људе. Сада лекари користе дигитални уређај. Зашто? (Повезивањем рачунара, систем здравствене заштите обезбеђује да ажурни подаци о здравственом стању пацијента буду доступни не само једном лекару, већ свим лекарима укљученим у његово

лечење. Не постоји потреба ни за издавањем папирних рецепата за лекове. Тиме се смањују трошкови и обезбеђује правовремено издавање лекова пацијентима којима су потребни, као и штити животна средина); Како ради касир у продавници? Да ли укуцава цену производа? Како је употребом дигиталног уређаја унапређен његов рад? (Скенирајући бар-кодове, касир ради брже, производи које су купци купили нису више на стању у продавници, менаџер продавнице зна шта треба набавити, а шта не); Наставници су подучавали децу и пре рачунара. Сада користе дигитални уређај. Зашто? (Некада су наставници уписивали оцене у папирни дневник. Сада користе електронски дневник. Коришћењем електронског дневника наставник омогућава да родитељи лако могу да прате оцене своје деце, да правовремено виде коментаре наставника и васпитно делују.)

Како би се створили услове да ученици упореде начине креативног изражавања у ликовној уметности (вајарство) са дигиталним уређајима и без њих, треба им се омогућити да, на часу, вајају у пластелину популарни лик из цртаћа. Током часа, приказује се ученицима видео-запис дигиталног вајања истог јунака, у 3Д програму и са ученицима извршити поређење вајања и дигиталног вајања.

Обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника треба спроводити планирано, у више наврата, у ситуацијама када дигитални уџбеник пружа могућности које премашују традиционални и доприноси разумевању наставног садржаја различитих предмета, те конструкцији и функционализацији знања. На часовима омогућити ученицима да искажу своје виђење предности и мана дигиталних уџбеника. Ако ученици користе дигиталне уџбенике различитих издавача, ученике упоређују платформе и указују на различите добробити сваке од њих. Ученици треба да решавају тестове у уџбеницима и играју образовне игре, а све у контексту конструкције конкретних знања и јачања дигиталне компетенције.

Питања попут: Како људи комуницирају? Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим деловима света? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја? Који дигитални уређаји су „паметни" и има ли, уопште простора да, у овом контексту, говоримо о памети? Требају се поставити ученицима и омогућити им да поделе своја искуства када су у питању видови комуникације са дигиталним уређајима и без њих. У овом контексту, треба искористи прилику да се са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма. (Комуникација лицем у лице, разговор посредством фиксне телефоније неки су од традиционалних начина комуникације. Мобилни телефон је дигитални уређај помоћу кога можемо увек да комуницирамо (ако имамо домет и платили смо рачун). Да ли је то случај и са таблетом? За комуникацију помоћу таблета неопходан нам је приступ интернету и одговарајући програми. Ученици се упознају са могућностима комуникације на релацији човек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима-уређај).)

Ако могућности локалне средине дозвољавају, ученике треба одвести у музеј, у осмишљену туру која им пружа прилику за уметнички доживљај и учење. У учионици, треба се демонстрирати ученицима виртуелна посета неком од најзначајнијих светских музеја/галерија и подстаћи их на размишљање о условима који су били потребни да би се приказана установа културе посетила. Оно што ученици треба да схвате јесте да дигиталне уређаје можемо и треба да користимо како би повећали (створили нове) прилике за учење и искуства из области науке, културе и уметности. Посебно је значајно да наставник, пре екскурзије или наставе у природи, употреби неку од постојећих веб-презентација (хттп://виминациум.орг.рс/излозбе/виминациум-виртуал-тоур/) или апликација и, виртуелно, упозна ученике са местима и културним добрима (музејима, манастирима, споменицима) које ће посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо. О доживљају ученика треба продискутовати након повратка у школу. (Дигитални уређаји и интернет омогућавају приступ најзначајнијим достигнућима културе и науке без изласка из учионице. Њиховим коришћењем, повећава се доступност светске културне баштине. Нације производе бројне дигиталне производе да би промовисале сопствену културу и показале своја достигнућа. Да ли и ми треба о томе да мислимо и на томе да радимо и, да бисмо исто постигли, која знања треба да имамо, завршна су питања за ученике.)

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Са ученицима треба да иницирати хеуристички разговор - какав је начин живота савременог човека? Колико се крећемо, каквим се активностима бавимо? Указати на чињеницу да се број занимања у којима је дигитални уређај доминантно средство за рад непрестано увећава и да отуда потиче потреба да негујемо здраве навике када је употреба дигиталних уређаја у питању. Нагласити да проблеми који

настају са видом и коштано-мишићним системом не настају од употребе технологије, већ од неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса.

Ученицима демонстрирати и применити начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље.

Правилно одлагање електронског отпада важно је питање за очување здраве животне средине. Од ученика се може тражити да разговарају са родитељима и пронађу електронски отпад који поседују у кући и, уколико постоје услови, организује акцију прикупљања тог отпада. Алтернатива је да наставници разредне наставе исте школе организују заједничку акцију прикупљања електронског отпада и, као госта-експерта, позову стручњака из агенције за уклањање и складиштење ове врсте отпада да одржи адекватно предавање ученицима. (У случају да у локалној средини не постоје услови за организацију оваквог догађаја, наставници би требало да се повежу са школама у којима се такве акције спроводе и, са својим ученицима. Уколико ни то није могуће реализовати, ученицима би требало приказати видео-снимак предавања стручњака.)

Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и живот других корисника интернета. У том смислу, треба приказати одабране видео-записе који адекватно третирају неке од најчешћих појава из спектра догађаја који настају откривањем података о личности (име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, идентитет на интернету).

Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету.

Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним добровољно (најчешће из незнања или наивности). Треба покренути дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу. Затим, треба се помоћи ученицима да формирају вредносне ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свету. Такође, ученици се треба подстаћи да наведу ситуације у којима су се срели са различитим врстама непримереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свету. Неопходно је да се, током разговора са ученицима, непрестано наглашава да они не треба да се осећају беспомоћно ако се нађу у сличним ситуацијама, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту:

1. родитељ/други законски заступник
2. наставник, педагог, психолог, директор
3. хттпс://паметноибезбедно.гов.рс/

Телефон: 19833

Форма: хттпс://паметноибезбедно.гов.рс/пријава-нелегалног-садрзаја/

Дигитални уређаји захтевају пажљиво руковање и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и сл.). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбедити од неовлашћеног приступа.

Алгоритамски начин размишљања

Знања ученика и садржаје осталих обавезних предмета и изборних програма требало би искористити како би се пред њих поставио адекватан задатак - поступак који треба да анализирају и предложе кораке за његово спровођење (колут унапред, писање слова, низ

сличица од којих треба сачинити причу, низ сличица међу којима има сувишних...). Уводи се термин алгоритам и ученицима се тумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка. Свако инсистирање на дефиницијама није прихватљиво.

Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим..

Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су тренуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, често треба постављати ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења.

Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, треба да им се прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им се демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом. У циљу досезања предвиђеног исхода, најбоље је да се користи унапред програмирани робота или други физички дигитални уређај (попут микроконтролера) и демонстрира ученицима његово понашање.

ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења програма *Грађанско васпитање* је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Редни број	**ТЕМА**	Број радионица
1.	Људска права	
2.	Демократско друштво	
3.	Процеси у савременом свету	36

4.	Грађански активизам	
	УКУПНО	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ				
I II III IV	ЉУДСКА ПРАВА ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**36**	- наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; - уочава међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; - понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; - препозна код себе и других основна осећања; - препознаје примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима; - преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву; - тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права; - разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима; - комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме; - слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; - сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму; - договара се и одлучује у доношењу одељењских правила и да се понаша у складу са њима; - својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници; - препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити; - заједно са вршњацима и наставником учествује у решавању проблема у одељењу; - учествује у изради плана једноставне акције; - са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; - доприноси промоцији акције; - на једноставан начин вреднује изведену акцију.	Идентитет Ко сам ја? Наше јаке стране, у чему смо успешни, у чему бисмо волели да напредујемо. Таленти и интересовања која поседујемо. Наше сличности и разлике. Основна осећања (радост, страх, туга, бес) и како се препознају. Потребе и права Разлике између жеља и основних животних потреба. Права детета Кршење и заштита права Препознавање кршења права детета. Коме се обратити у ситуацијама кршења права детета. Одговорност према себи и другима. Функционисање заједнице Одељење/група као заједница. Вредности одељења/групе – равноправност, одговорност, солидарност, поштовање и брига за друге, толерантност, праведност, поштење. Уважавање различитости. Правила у одељењу/групи и њихова функција. Одлучивање у одељењу/групи. Одговорност деце и одраслих за функционисање заједнице. Комуникација Слушање/неслушање. Кад разговарамо држимо се теме. Изношење мишљења. Уважавање саговорника. Сарадња Групни рад, договарање и сарадња са вршњацима и одраслима. Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи Кораци у планирању и извођењу акције. Чиме се поносимо и чиме нисмо задовољни у одељењу. Извођење и документовање акције – видео, фотографије Промоција акције на нивоу школе – приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

.

Област демократско друштво је конципирана аналогно предмету свет око нас где се ученици у процесу сазнавања полако воде од непосредног окружења (породица, одељење) ка широј друштвеној средини (школа, окружење, држава, свет).

Имајући у виду да ученици првог разреда долазе са искуством из припремног предшколског програма где је доминантно сазнавање кроз игру и овде треба методску окосницу предмета да чине интерактивне радионице, структуриране игровне активности обједињене око главне теме. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену. Осим тога, важно је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем. За овај предмет важно је обезбедити такав начин седења ученика који омогућава свим учесницима да виде једни друге, окренути лицем у лице.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве, али да имају све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да си и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

Грађанско васпитање, као програм, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Најјача корелација је са српским језиком и предметом свет око нас где се може користити тематско планирање.

Како је грађанско васпитање изборни програм, дешава се да се реализује у целом или у делу одељења, мада се често реализује и у групи састављеној од ученика из више одељења и зато се алтернативно користе оба израза одељење/група. Уколико је рад у групи потребно је уложити додатни напор да се направи групна кохезија. Многи садржаји програма су

погодни за јачање добрих односа у групи, а посебно активности на планирању и извођењу заједничких акција.

У овом предмету продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију предмета и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника.. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике првог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ **наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).**

Редни Бр.	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	1	2
2.	ЗАЈЕДНИЦА КАО ОСНОВ ЖИВОТА	3	1	4
3.	ЗАЈЕДНИЦА ЉУБАВИ БОГА, ЧОВЕКА И ПРИРОДЕ	4	2	6
4.	НЕИЗМЕРНА ЉУБАВ БОЖЈА - ХРИСТОС СЕ РОДИ!	4	1	5
5.	ЦРКВА - ЗАЈЕДНИЦА СА БОГОМ	7	2	9

6.	ХРИСТОВА ЉУБАВ ПРЕМА ЧОВЕКУ И СВЕТУ	3	1	4
7.	НАША БРИГА О СВЕТУ (ТВОРЕВИНИ БОЖЈОЈ	5	1	6
	УКУПНО	27	9	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
1.	Увод	1	1	2	Ученик ће бити у стању да: • разуме основна сазнања о темама које ће се обрађивати на настави Православног катихизиса: • ученик ће бити подстакнут да активно учествује на часовима верске наставе Когнитивни аспект: • ученик сазнаје да заједница са Богом почива на слободи • да зна да је послушност израз љубави • препозна да је даривање плод љубави • да сазна да је молитва разговор са Богом • да се упозна са молитвом Оче наш • зна да је Бог Отац створио свет из љубави • препозна да је наш живот Божји дар • да зна да Бог жели да живимо у заједници са Њим: • код ученика ће се развити жеља да љубав показује на конкретан начин • ученик ће бити мотивисан да љубав према Богу изражава молитвом: • препознаје основе догађаје о Христовом рођењу • препознаје и именује главне личности из библијске приче о Христовом рођењу (уз помоћ иконе празника и по кључним симболим разликује оно што је Бог створио од онога што је човек направио на примерима из непосредног,зна зашто за Бога кажемо да је Творац • на елементарном нивоу објасни повезаност људи и природе • уочи да се у Цркви остварује јединство људи и природе са Богом • да зна да у заједници са Богом учествујемо слободно – само ако то желимо (пример Светога Саве и његовог слободног избора) преприча одабране приче које говоре о Христовој љубави према свету и човеку • на елементарном нивоу објасни међусобну повезаност свих људи и природе • препознаје и именује поступке људи који су прожети љубављу према природи, људима и Богу,уочи колико је савладао градиво Православног катихизиса 1. разреда основне школе Афективни аспект: • код ученика ће се развити жеља да се брине о биљкама и животињама и целокупној природи.	Разумевање човека као бића заједнице • Елементарно знање о Богу као бићу заједнице . Моја породица . Моја школа и другари Ми смо део Божје породице (Цркве) Разликовање и упоређивање породичних односа и односа који владају у Цркви •Познавање односа који владају између човека и Бога Послушност и даривање је израз љубави Цео свет на дар (Бог све ствара из љубави); Молитва Оче наш – захваљујући Христу разговарамо са Богом .	Компетенција за целоживотно учење Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.•Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. Комуникација У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Одговорно учешће у демократском друштву Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије	
2.	ЗАЈЕДНИЦА КАО ОСНОВ ЖИВОТА	3	1	4		Неопходно знање о доласку Спаситеља у свет . Послање Сина Божјег дар љубави Бога Оца свету Празник- Христос се роди – Божић у мом дому Како је Растко постао Св. Сава (опис н.ј. - Свако од нас љубављу и кроз заједницу са Богом иде путем Св. Саве) .Свети Сава, слава у школи и породици Елементарно знање о стварању света . Црква као заједницу сабраног Божјег .Лично учешће у животу Цркве. Бог ствара свет. Свет је наш дом (опис н.ј. - живот првих људи – жеља Божја да свет буде Црква) . Прихватимо дарове Господа Нашег Исуса Христа. Величину Христове љубави према људима и свету . Елементарно знање о Христовом страдању и васкрсењу. Христова љубав према човеку и свету (садржај н.ј. - Милостиви Самарјанин; песмица: „Знаш ли ко те љуби силно“). Препознајемо Христову љубав (садржај н.ј. - прича „Добро дрво“. Христос васкрсе! Љубав према Богу изражавају се кроз љубав према људима и природи. Човек домаћин у свету (опис н.ј. - свештеник твари - природе) . Радост служења . Љубав према људима и природи је љубав према Богу . Христос је узор свима. Научили смо о нашој вери		
3.	ЗАЈЕДНИЦА ЉУБАВИ БОГА, ЧОВЕКА И ПРИРОДЕ	4	2	6				
4.	НЕИЗМЕРНА ЉУБАВ БОЖЈА - ХРИСТОС СЕ РОДИ!	4	1	5				
5.	ЦРКВА - ЗАЈЕДНИЦА СА БОГОМ	7	2	9				
6.	ХРИСТОВА ЉУБАВ ПРЕМА ЧОВЕКУ И СВЕТУ	3	1	4				
7.	НАША БРИГА О СВЕТУ (ТВОРЕВИНИ БОЖЈОЈ)	5	1	6				

Укупно : 27 9 36

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења. Рад са ученицима првог разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика , као и чињенице да је то њихов први сусрет са школом.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

Осваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно бирају се садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

ДОПУНСКА НАСТАВА

У првом разреду допунска настава се изводи из предмета Српски језик и Математика. Планирани часови су дати у следећим табелама. Број часова је оквирно дат. У зависности од потребе може се повећавати или смањивати.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Редни број	ТЕМА	свега
1.	Почетно читање и писање	6
2.	Књижевност	4
3.	Језик	4
4.	Језичка култура	4
	УКУПНО	18

МАТЕМАТИКА

Редни број	ТЕМА	свега
1.	Геометрија	4
2.	Бројеви	12
3.	Мерење и мере	2
	УКУПНО	18

ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ПРВОГ РАЗРЕДА

Редни број	ТЕМА	свега
1.	Ја и други	9
2.	Бонтон	12
3.	Моја осећања и ја	15
	УКУПНО	36

ПЛАН РАДА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Због специфичности структуре одељења разредне наставе наше школе која су сва комбинована два или више разреда, часови ваннаставних активности се изводе паралелно са часовима ваннаставних и слободних активности у осталим разредима. Сви ученици присуствују заједничком часу и бирају секцију према својим афинитетима.

Редни број	**СЕКЦИЈЕ (интересне групе)**	**САДРЖАЈИ**
1.	Ликовна	- Подстицати ученике да самостално и слободно изражавају своја уочавања, запажања и маштања цртањем, сликањем и вајањем, користећи различити материјал; - развијање осећаја за процењивање лепотеи успешности својих и туђих радова.
2.	Музичка и филклорна	- Подстицати ученике да прате музику, слушају, певају, изводе; - да музику прихвате као средство за стварање расположења; - развијање љубави према музици и формирање музичког укуса; - развијање и неговање љубави према култури и традицији нашег народа кроз извођење народних песама и игара, карактеристичних за наш крај и ближу околину;
3.	Спортска	- Подстицати раст, развој и усавршавање моторичких способности ученика, првенствено брзине и координације; - примена стечених знања и навика кроз игру такмичење и у свакодневном животу; - стицање и развијање свести о очувању здравља и потреби бављења неким спортом.
УКУПНО		36

2. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, датим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.
Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања. Оцене добијене сумативним оцењивањем су, по правилу, у првом разреду описне и уносе се у прописану евиденцију о образовно-васпитном раду (дневник).

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021-2025 год.

Садржај:

Фонд часова за други разред и предмете 3
1. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 4
ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 5
СРПСКИ ЈЕЗИК 5
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 12
МАТЕМАТИКА 24
СВЕТ ОКО НАС 30
ЛИКОВНА КУЛТУРА 37
МУЗИЧКА КУЛТУРА 42
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 47
ДИГИТАЛНИ СВЕТ 59
1. 2. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ 67
1. 2.1. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 67
1.2.2. ВЕРСКА НАСТАВА 70
2. ДОПУНСКА НАСТАВА 73
3. ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ДРУГОГ РАЗРЕДА 74
5. ПЛАН РАДА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ 74
6. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА 75

Фонд часова за други разред и предмете

ред. број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ДРУГИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1	Српски језик	5	180
2	Енглески језик	2	72
3	Математика	5	180
4	Свет око нас	2	72
6	Природа и друштво	-	-
7	Ликовна култура	2	72
8	Музичка култура	1	36
9	Физичко и здравствено васпитање	3	108
10	Дигитални свет	1	36
	Укупно : А	**21**	**756**
ред. број	**Б. ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ**		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање	1	36
	Укупно : Б	**1**	36
	Укупно : А+Б	**22**	**792**
Ред. број	**В. ОБЛИК ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Редовна настава	22	792
2	Допунска настава	1	36
3	Додатни рад	–	–
4	Настава у природи	7 – 10 дана годишње	
	Укупно : А+Б+В	**23**	**828**
Ред број	**Г. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Час одељ. старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности	1-2	36

3	Екскурзија (излет)	1-3 дана годишње
Укупно : А+Б+В+Г (без наставе у природи и екскурзија)		**900**

1. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у

демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* садржи број часова по областима распређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм предмета *Српски језик* у другом разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Књижевност	48	22	70
2.	Језик	23	17	40
3.	Језичка култура	28	42	70
	УКУПНО	99	81	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ								
I	КЊИЖЕВНОСТ	**48**	**22**	**70**	-разликује књижевне врсте: песму, причу, басну, бајку, драмски текст; -одреди главни догађај, време и место дешавања у прочитаном тексту; -одреди редослед догађаја у тексту; -уочи главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; -разликује стих и строфу; -уочи стихове који се римују; -објасни значење пословице и поуке коју уочава у басни; -чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; -изражајно рецитује песму; -изводи драмске текстове; -износи своје мишљење о тексту;	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** Поезија Народна песма:Да вам певам што истина није/Мишја моба Народна песма:Мајка Јову у ружи родила/Санак иде низ улицу Ј.Ј.Змај:Пролећница/Хвала Војислав Илић: Први снег Бранко Ћопић: Огласи „Шумских новина“, Болесник на три спрата Душан Радовић:Лепо је све што је мало, Мама Драган Лукић:Школа, Равнотежа Мирослав Антић:Тајна Душко Трифуновић:Два јарца Григор Витез:Дохвати ми тата,мјесец Александар С.Пушкин: Бајка о рибару и рибици Народна прича:Свети Сава,отац и син/Свети Сава и отац и мати са малим дететом,Народна прича:Седам прутова Народна басна:Бик и зец/Коњ и магарац Д.Обрадовић:Пас и његова сенка Д. Максимовић: Бајка о лабуду Гроздана Олујић: Шаренорепа Градимир Стојковић: Деда Милоје Мирјана Стефановић: Златне рибице не праве штету Ђани Родари:Кад дедица не зна да прича приче Су Ју Ђин:Свитац тражи пријатеља Феликс Салтен: Бамби Драмски текстови Александар Поповић: Два писма Ана Миловановић: Слатка математика Гвидо Тартаља:Оцене Тоде Николетић: Шума живот значи Популарни текстови Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема	1СЈ.1.5.3; 1СЈ.1.5.4; 1СЈ.2.5.4; 1СЈ.2.5.5; 1СЈ.3.5.1; 1СЈ.3.5.2; 1СЈ.3.5.3; 1СЈ.2.5.2.	

I	КЊИЖЕВНОСТ				- изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; - препозна загонетку и разуме њено значење; - препозна басну и разуме њено значење;	**ДОМАЋА ЛЕКТИРА** 1. Избор из кратких народних умотворина (загонетке,пословице, брзалице,питалице, разбрајалице) 2. Ханс Кристијан Андерсен:Принцеза на зрну грашка,Царево ново одело, Девојчица са шибицама 3. Десанка Максимовић: Ако је веровати мојој баки,Прстен на морском дну,Бајка о трешњи,Сликарка зима, Како су пужу украли кућу,Три патуљка,Чика Мраз,Божић батини цртежи,Траве говоре бакиним гласом, Орашчићи палчићи,Кћи вилиног коњица (три бајке по избору ученика) 4. Љубивоје Ршумовић, избор из збирке песама Ма шта ми рече (Једнога дана,Др,Десет љутих гусара,Ишли смо у Африку,Ако желиш мишице,Уторак вече ма шта ми рече,Има један, Телефонијада,Дете, Вуче вуче бубо лења, Вук и овца) 5. Драгомир Ђорђевић, Избор песама (Кад сам био мали,Бабе су нам сјајне,Рецепт за деду, Све су мајке, Ја сам био срећно дете,Једном давно ко зна када, Првоаприлска песма, Ми имамо машту, Тајанствена песма,Бити пекар то је сјајно,Успон једног лава,Стонога, Вештице су само трик) 6. Избор из кратких прича за децу:Бранко Стевановић,Прича из ормана,Весна Видојевић Гајевић, Бркљача,Дејан Алексић, Једном је један дечак зевнуо Књижевни појмови: -стих,строфа,рима; -народна успаванка; -басна; -бајка; -тема,место и време збивања,редослед догађаја -главни и споредни лик (изглед,основне особине и поступсци) -лица у драмском тексту за децу.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.	1СЈ.1.5.3; 1СЈ.1.5.4; 1СЈ.2.5.4; 1СЈ.2.5.5; 1СЈ.3.5.1; 1СЈ.3.5.2; 1СЈ.3.5.3; 1СЈ.2.5.2.	

II	ЈЕЗИК	**23**	**17**	**40**	-разликује глас и слог и препозна самогласнике и сугласнике; -разликује врсте речи у типичним случајевима; -одређује основне граматичке категорије именица и глагола; -разликује реченице по облику и значењу; -поштује и примењује основна правописна правила;	Глас и слог; самогласници и сугласници. Врсте речи:именице (властите и заједничке); род и број именица; глаголи;глаголска времена:прошло, садашње и будуће време;потврдни и одрични глаголски облици;придеви (описни);бројеви (основни и редни). Реченице:обавештајне,упитне, заповедне и узвичне. Потврдне и одричне реченице. Велико слово:писање назива држава, градова и села и једночланих географских назива. Спојено и одвојено писање речи:писање речце ЛИ и речце НЕ уз глаголе. Интерпункција:тачка(на крају реченице и иза редног броја); две тачке и запета у набрајању, писање датума арапским и римским цифрама. Писање скраћеница: (мерне јединице и опште скраћенице ОШ, бр., итд., стр.)	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	1СЈ.1.3.3; 1СЈ.1.3.4; 1СЈ.1.3.5; 1СЈ. 1.3.8.	

III	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**28**	**42**	**70**	-влада основном техником читања и писања латиничког текста; -пронађе експлицитно исказане информације у једноставном тексту -користи различите облике усменог и писменог изражавања препричавање, причање, описивање; -правилно састави дужу и потпуну реченицу и -споји више реченица у крећу целину; -учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; -разликује основне делове текста (наслов, пасус, име аутора, садржај); -изражајно чита ћирилички текст.	Друго писмо(Латиница): штампана и писана слова. Разумевање прочитаног кроз одговоре на питања. План за препричавање кратких текстова (лирских,епских, драмских) састављен од уопштених питања. План описивања на основу непосредног посматрања Правописне вежбе: преписивање,диктат и самостално писање. Језичке вежбе: загонетке,ребуси, укрштене речи, осмосмерке,асоцијације,састављање реченица, проширивање задатих реченица. Лексичко-семантичке вежбе:допуњавање реченица, опис бића и предмета. Сценско приказивање драмског/ драматизованог текста	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема	1CJ.0.1.1; 1CJ.0.1.2; 1CJ.0.1.6; 1CJ.0.1.3; 1CJ.0.1.4; 1CJ.0.1.5; 1CJ.0.1.6; 1.CJ. 0.1.7; 1CJ.0.1.8; 1CJ.1.2.1; 1CJ.1.3.5; 1CJ.1.2.2; 1CJ.1.3.1; 1CJ.1.3.10; 1CJ.1.2.5; 1CJ.1.2.6; 1CJ.1.2.8; 1CJ.1.3.2; 1CJ.2.2.1; 1CJ.2.2.2; 1CJ. 2.2.3; 1CJ.2.2.7; 1CJ.2.2.8; 1CJ.2.2.9; 1CJ.2.2.10; 1CJ.2.3.2; 1CJ. 2.3.9	
УКУПНО		**99**	**81**	**180**					

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус. Читање тражи време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код деце интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

При тумачењу текстова из школске и домаће лектире, али и популарних, информативних текстова из часописа за децу, енциклопедија и сл., треба уочити тему, главне догађаје, просторне и временске односе у прочитаном тексту, поуке и битне

појединости

у описима бића и природе; уочити главне и споредне ликове у књижевном делу, њихове позитивне и негативне особине и поступке; њихова емоционална стања и разликовати појмове добра и зла.

Ученик треба да уочи формалне разлике између поезије, прозе и драмског текста и њихове основне карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова и строфа, присуство риме или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања појмова. Ученик треба да разликује књижевне врсте: лирску песму (успаванку и шаљиву песму - по тону певања) од приче (басне и бајке) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова.

Ученик треба да разуме пренесено значење загонетке, али се не именују постојећи стилски поступци у њој; да препозна жанр басне као приче са пренесеним значењем (не уводи се појам алегорије), да у баснама и бајкама ликови могу бити и животиње, биљке, предмети, антропоморфна бића (Срећа, Нада) или људи, и да разуме пренесено значење басне, открије и објасни поуку. Ученици се уводе у тумачење пословица.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Подстичу се ученици да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поезију (успаванку, шаљиву и описну песму) и прозна дела ученици не уче да разликују на теоријском нивоу. Поређење као стилска фигура се такође не учи на теоријском нивоу, већ се од ученика очекује да је уочи у тексту (на пример у песми Мајка Јова у ружи родила) и наводи једноставне примере поређења из свакодневног живота (на пример: румен као ружа, брз као зец, вредан као пчела итд.).

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ - извођење драмског текста, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила примереног понашања у позоришту.

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Бамби, Бајка о рибару и рибици, Царево ново одело, Принцеза на зрну грашка, Девојчица са шибицама) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.).

ЈЕЗИК

У настави језика, ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на развијање исхода и ученичких компетенција за примену граматичких правила у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Разликовање гласа и слога у изговорном смислу - слог се објашњава само на основу типичних случајева са самогласником на крају слога. Пожељно је направити корелацију са наставом музичке културе (указати им на то да песме певају тако што деле речи на слогове).

Из морфологије се развијају основна знања о именицама, глаголима, придевима и бројевима. За сваку врсту речи најпре се уводи појам, а затим разликовање подврста.

Синтаксичка знања се надовезују на већ научена и проширују разликовањем реченица по облику и значењу.

Правопис

Правописна правила ученици усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз упознавање са новим садржајима, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченица и текстова. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице ћириличким и латиничким писмом. Потребно је да ученици усвоје правилно писање општих скраћеница које свакодневно користе, и то само пет: ОШ, бр., итд., стр. и нпр.

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена одговарајућих правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да правописна правила ученици практично и спонтано примењују. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне да се савлада само једно правописно правило из једне правописне области. Правописне вежбе је потребно припремити и притом поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе српског језика. Њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени да квалитетно и сврсисходно усмено и писмено комуницирају.

Основни облици усменог и писменог изражавања су препричавање, причање и описивање.

Препричавање - у другом разреду, настава језичке културе усложњава и повећава захтеве на плану овог облика усменог и писменог изражавања ученика. Потребно је подстицати ученике да уоче шта је битно, а шта може остати непоменуто када препричавају, како се не би догодило да препричани текст буде дужи од оног који препричавају. Потребно је, такође, вредновати препричавање, тј. указати ученицима на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање - обухвата причање догађаја и доживљаја, причање на основу маште, на задату тему, причање на основу слике или низа слика.

Описивање - најсложенији облик усменог и писменог изражавања у разредној настави. Због бројних узрасних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичког изражавања приступа се посебно одговорно и поштују се принципи наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис

природе, годишњих доба, предмета, биљака и животиња, књижевних ликова и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање техника описивања као трајне вештине.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе. Врсте игара се бирају према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Могу се одабрати и ребуси,

загонетке, питалице, брзалице, разбрајалице, једноставне укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица, проширивање задатих реченица.

Лексичко-семантичке вежбе служе да се богати речник ученика и да се укаже на различите могућности приликом избора речи и израза и упути на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби, такође, треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Смисао за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза развија се кроз различите вежбе, на пример опис бића и предмета, а за ученике овог узраста изазовне могу бити и вежбе допуњавања реченица (на пример, дати реченице у којима недостаје глагол).

Учење другог писма

Усвајање другог писма - латинице планирано је се за друго полугодиште јер су ученици у првом разреду овладали ћириличким писмом, али је потребо добро утврдити читање и писање ћириличког писма и радити на што бољој техници читања. Посебна пажња се обраћа на писање слова ч и ћ, џ и ђ, њ и љ.

Код учења писаних слова латинице посебна пажња се посвећује графичком увезивању слова у речима. Писање се може увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1	**Let's start!**	1	1	2
2	**Module 1 My Family**	3	8	11

3	**Module 2 My House**	5	6	11

4	**Module 3 My Birthday**	4	6	10
5	**Happy New Year!**	0	1	1
6	**My Green Passport (A)**	0	2	2
7	**Module 4 My Animals**	4	7	11
8	**Module 5 My Toys**	2	9	11
9	**Easter**	0	1	1
10	**Module 6 My Holidays**	5	5	10
11	**My Green Passport (B)**	0	2	2
	УКУПНО:	**24**	**48**	**72**

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ	ЕВАЛУАЦИЈА
Бр	НАЗИВ								
1	**Let's start!**	1	0	1	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему; поздраве и отпоздраве, примењујућинајједноставнијајезичкасредства;представесебе и другог;разумејујаснопостављенаједноставнапитањаличнеприроде иодговарајунањих;разумејукратка и једноставнаупутства и	Поздрављање Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you! (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљења правила учтивости. Представљање себе и других;	Комуникација, дигитална, компетенцијазаучење, одговорноучешће у демократскомдруштву, решавањепроблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	

					налоге и реагујунањих; разумеју и дајукратка и једноставнаупутства и налоге.	Давање основних информација о себи; Давање и тражење основних информација о другима My name's Maria /I'm Maria. What's your name? What's your phone number? It's... This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's a doctor. Who's this/that? It's my father. Is this your family? She's not my sister, she's my friend. Who's in the picture? It's my brother. His name's Milan. How old is he? He's 12. Личне заменице у функцији субјекта - I, you … Присвојни придеви- my, your… Показне заменице - this, that Глагол to be - the Present Simple Tense Питања са Who/What/How (old) Основни бројеви (1-20) Препознавање наосновнијих сличности и разлика у начину упознавања, представљања и размене основних личних података у нашој земљи и земљама енглеског говорног подручја. Разумевање и давање једноставних упутстава и налога Let's start/begin. Are you ready? Quiet, please. Listen to			
2	**Module 1 My Family**	3	5	8	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему: чланове породице, боје и облике; препознају и именујубића, предмете и местаизнепосредногокружења;разумејуједноставнеописебића, предмета и места;опишубића, предмете и местакористећиједноставнајезичкасредства: представе чланове своје породице; поштују правила учтиве комуникације.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	
3	**Module 2 My House**	1	1	2	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему: намештај, просторије у кући; препознају и именујубића, предмете и местаизнепосредногокружења;разумејуједноставнеописебића, предмета и места; опишубића, предмете и местакористећиједноставнајезичкасредства;разумејуједноставнаобавештења о положају у простору и реагујунањих; траже и пружекратка и једноставнаобавештења о положају упростору;поштују		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, предузимљивост и оријентација према предузетништву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	

					правила учтиве комуникације.	me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in/over /here/to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and say/chant/sing/do/number/find /match/draw/paint/repeat… Cut out/stick/point to... Colour the door yellow. Count from … to …. My turn now. Touch your eyes. Move your body. Put on your T-shirt. Take off your shoes. Hurry up! Quick! Watch out! I understand /I don't understand. I'm finished. Императив Присвојни придеви - my, your… Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја. Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности Let's play football /the memory game/go to the park/ sing. It's time for lunch/school! Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't. Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава			
4	**Module 3 My Birthday**	2	6	8	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему: храну и пића; разумејуједноставноисказа нечеститке и одговарајунањих;упутеј ноставнечеститке;разумеју и саопштеједноставнеисказе којисеодносенабројеве иколичине; разумејуједноставнеисказе заизражавањедопадања/не допадања иреагујунањих;тражемиш љење и изражавају допадање/недопадањеједн оставнимјезичкимсредстви ма; разумејусвакодневнеисказ е у везисанепосреднимпотреб ама, осетима и осећањима и реагујунањих;изразеоснов непотребе, осете и осећањакратким и једноставнимјезичкимсред ствима;поштују правила учтиве комуникације.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,ре шавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.2.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.22. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25. 2.3.1.	
5	**Happy New Year!**	1	1	2	Разумеју једноставне честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке; уоче сличности и разлике у начину прославе Божића код нас и у Великој Британији; искажу и прихватезахвалност и		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, рад с	11.1.1. 1.1.2. 1.2.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.22. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25. 2.3.1.	

					извињењенаједноставанна чин; поштују правила учтиве комуникације.	рођендана, игре,забава и разонода. Исказивање молбе,захвалности и извињења Can /May I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria /Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, …? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem. Модални глаголи за изражавање молбе- can/may Честитање Happy birthday to you! Here's a present for you! It's New Year's Eve. Happy New Year! It's Christmas Eve. Merry Christmas! It's Valentine's Day! Happy Valentine's Day! Happy Easter! Thanks, same to you! Hurray! Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре. Описивање бића ,предмета,места и појава What's this/that? It's a/an… Is it a/an…? It's not a pen, it's a pencil. It's not short, it's long. What colour is it? It's grey. The	подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.		
6	**My Green Passport (A)**	3	6	9	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему: животиње, играчке, просторије у кући; разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих; дају кратка и једноставна упутства и налоге; поштују правила учтиве комуникације.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	
7	**Module 4 My Animals**	1	1	2	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему: животиње, активности, циркус и спортове. препознају и именујубића, предмете и местаизнепосредногокружења;разумејуједноставнеописебића, предмета и места;опишубића, предмете и местакористећиједноставнајезичкасредства;разумејуједноставнеисказекојисеоднаносенаизражавањеспособности;тражеинформацију о туђимспособностима и саопштештаониилинекодругиможе/неможе/уме/неумедауради; поштују правила учтиве комуникације.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	
8	**Module**				Препознају и именују бића		Комуникација,	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.	

	5 My Toys	1	1	2	и предмете који се односе на тему: играчке и делове тела; препознају и именујебића, предмете и местаизнепосредногокружења;разумејуједноставнеописебића, предмета и места; опишубића, предмете и местакористећиједноставнајезичкасредства;разумејуједноставнаобавештења о положају у простору и реагујунањих;траже и пружекратка и једноставнаобавештења о положају упростору;разумејукратка и једноставнаупутства и налоге и реагујунањих;дајукратка и једноставнаупутства и налоге;разумејупозив и реагујунањега; упутепозивназајединичкуактивност;поштују правила учтиве комуникације.	crayon is grey. She's got a small nose and big blue eyes. She's wearing a white dress. I've got two hands and two feet. Has he got four legs? No, he hasn't, he's got two legs. This is my house. It's got big windows. Has it got a garden? There's a park/toyshop/supermarket in my town. There are two playgrounds, too. Глаголи have got, to be за давање описа There is/are… Правилна множина именица: leg - legs, arm - arms… Неправилна множина основних именица: foot - feet... The Present Continuous Tense за описивање тренутних радњи. Дечје песме и приче одговарајућег садржаја. Исказивање потреба,осета и осећања	дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, предузимљивост и оријентација према предузетништву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	
9	**Easter**	0	4	4	Разумеју једноставне честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке; уоче сличности и разлике у начину прославе Ускрса код нас и у Великој Британији; поштују правила учтиве комуникације.	I'm not thirsty, I'm hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. I want fruit. No, thank you. I'm so happy/sad! Are you hot/cold? The Present Simple Tense (be, want) Исказивање положаја у простору Where's my dad? Is he in the house? No, he's in the garage. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.	11.1.1. 1.1.2. 1.2.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.22. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25. 2.3.1.	
10	**Module 6 My**	2	6	8	Препознају и именују бића и предмете који се односе		Комуникација, дигитална,	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10.	

	Holidays				на тему: одећу, временске прилике, годишња доба, дане у недељи и превозна средства; препознају и именујубића, предмете и местаизнепосредногокружења;разумејуједноставнеописебића, предмета и места;опишубића, предмете и местакористећиједноставнајезичкасредства;разумеју и саопштеједноставнеисказекојиседоносенахронолошкои метеоролошковреме;разумејуједноставнеисказекојимасеизражаваприпадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагујунањих;траже и дајуједноставнеисказекојимасеизражаваприпадање/неприпадање,поседовање/непоседовање:разумејукратке и једноставнемолбе и реагујунањих;упутекратке и једноставнемолбе; искажу и прихватезахвалност и извињењенајединаванна чин;поштују правила учтиве комуникације.	under the chair/in the wardrobe. Where's the toilet? It's here/over there. Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа- here, there, in, on, under Питања са Where Култура становања:село,град. Исказивање времена What day is it today? It's Monday. It's cold and rainy today. The Present Simple Tense глагола to be Питања са What (Интер)културни садржаји: јавни простор;типичан изглед места. Изражавање припадања/неприпадања и поседовања /непоседовања This is my ball. Is that your bike? I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a /an...? Here's your pen. Присвојни придеви my, your… Have got за изражавање припадања /поседовања. (Интер)културни садржаји: Породица,пријатељи,кућни љубимци,играчке.	естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, предузимљивост и оријентација према предузетништву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	
11.	**My Green Passport (B)**	1	1	2	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему; разумеју кратка и једноставна упутства и налоге и реагују на њих; дају кратка и једноставна упутства и налоге;	Изражавње допадања/недопадања Do you like orange juice? Yes, I do. /No, I don't. I like fish and chips, but I don't like chicken or rice. Do you like games? I love my family.	Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини,	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.	

					разумејукратка и једноставнаупутства и налоге и реагујунањих;дајукратка и једноставнаупутства и налоге; разумеју и саопштеједноставнеисказе којисеодносенаколичину; поштују правила учтиве комуникације.	The Present Simple Tense глагола like/love. (Интер)културни садржаји: Популарна храна и пиће; породица Изражавање способности Ican/can't sing. I can draw, but I can't read. Can you swim? Yes, I can. No, I can't. No, but I can run This is my parrot. It can talk. A penguin can't fly. Модални глагол can за изражавање способности. (Интер)културни садржаји: Школске активности,кућни љубимци и свет природе Изражавање количине и бројева How many balls? 15 balls. Основни бројеви до 20. Питања са How many. (Интер)културни садржаји: Школско окружење.	одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.		
Укупно		**24**	**48**	**72**					

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну позицију програма наставе и учења заузимају управо комуникативне функције. На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке

категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи,

функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ постепено води наставника од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.
- комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма наставе и учења као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.);
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа, препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши - од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску,

итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације, итд.) Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „проблем-ситуација" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих материјала (планирање различитих активности, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик - дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Рани почетак учења страног језика отвара пут за развијање вишејезичности и достизање виших нивоа језичке компетенције који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само на тај начин ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем учења страног језика.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима другог говорног подручја. То ће пружити бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога, треба инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, тешко ће ту навику касније променити. Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже слушај, пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику с тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику. Потребно је што више користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и сл. За садржаје који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа препоручују се активности усмене репродукције и контролисане продукције; на тај начин ученицима се омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и

стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција с другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати

давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе, итд.; одговори на питања друга/другарице), или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму с којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања наставе имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам - када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице - делови тела, животиње, играчке..; глаголи -устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања - срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје пет до седам нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање”) веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима, наставник може да користи лутке - обичне плишане, прављене од чарапа или папира - и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и

стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају” његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);
- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;
- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;
- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;
- подижу мотивацију и самопоуздање;
- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;
- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и знају, на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења предмета математика је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Програм предмета *Математика* у другом разреду основне школе чине три предметне области: Бројеви, Геометрија и Мерење и мере.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Бројеви	54	91	145
2.	Геометрија	9	15	24
3.	Мерење и мере	3	8	11
	УКУПНО	66	114	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ								
I	ОБНАВЉАЊЕ ГРАДИВА ПРВОГ	-	**6**	**6**			Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација		

II	БРОЈЕВИ ДО СТО – први део	**16**	**23**	**39**	– одреди десетице најближе датом броју; – усмено сабира и одузима бројеве до 100; – примени замену места и здруживање сабирака и чинилаца ради лакшег рачунања; – израчуна вредност бројевног израза са највише две операције; – реши текстуални задатак постављањем израза са највише две рачун-ске операције и провери тачност решења; – одреди непознати број у једначини са једном аритметичком опера-цијом; – одреди делове (облика) дате величине; – изрази одређену суму новца преко различитих апоена; – прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама; – прикаже мањи број података у таблици и стубичастим дијаграмом; – уочи правило и одреди следећи члан започетог низа	Сабирање и одузимање са преласком. Замена места и здруживање сабирака. Веза сабирања и одузимања. Једначине са једном операцијом (сабирање или одузимање) Римске цифре I, V, X, L, C	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.1.1. 1МА.1.1.2. 1МА.1.1.4. 1МА.1.1.5. 1МА.2.1.3. 1МА.2.1.4. 1МА:2.1.5.	
III	ГЕОМЕТРИЈА – први део	**7**	**9**	**16**	– разликује дуж, полуправу и праву; – одреди дужину изломљене линије (графички и рачунски); – одреди обим геометријске фигуре; – изрази дужину у различитим јединицама за мерење дужине; – измери дужину дужи и нацрта дуж дате дужине	Дуж, права и полуправа. Тачка и права.Отворена и затворена изломљена линија. Графичко надовезивање дужи. Дужина изломљене линије. Обим геометријских фигура без употребе формула.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.2.2. 1МА.1.2.3. 1МА.3.2.1.	

IV	БРОЈЕВИ ДО СТО – други део	**38**	**58**	**96**	-користи појмове чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац; – усмено множи и дели у оквиру прве стотине; – израчуна вредност бројевног израза са највише две операције; – реши текстуални задатак постављањем израза са највише две рачун- ске операције и провери тачност решења; – одреди непознати број у једначини са једном аритметичком опера- цијом; – уочи правило и одреди следећи члан започетог низа	Множење и дељење (таблично) Нула и јединица као чиниоци; нула као дељеник. Замена места и здруживање чинилаца. Редослед рачунских операција. Множење и дељење збира и разлике бројем Веза множења и дељења. Једначине са једном операцијом (множење или дељење). Бројевни изрази. Формирање израза на основу реалистичних ситуација. Разломци облика 1/n. 1<n<10, визуелно и симболичко представљање.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1.МА.1.1.3. 1МА.1.1.4. 1МА.1.1.5. 1МА.1.3.1. 1МА.1.3.2. 1МА.2.1.4. 1МА:2.1.5.	
V	ГЕОМЕТРИЈА – други део	**2**	**4**	**6**	– нацрта правоугаоник, квадрат и троугао на квадратној мрежи и тачкастој мрежи; – уочи подударне фигуре на датом цртежу; – уочи симетричне фигуре; – допуни дати цртеж тако да добијена фигура буде симетрична у односу на дату праву	Цртање правоугаоника, квадрата и троугла на квадратној мрежи, на тачкастој мрежи. Симетричне фигуре. Подударност фигура (интуитивно).	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.2.1. 1МА.2.2.1.	
VI	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	**3**	**3**	**6**	– чита и запише време са часовника; – користи јединице за време у једноставним ситуацијама -изрази дужину у различитим јединицима за мерење дужине	Мерење дужине стандардним мерним јединицима (m,dm,cm) Мерење времена (дан, месец, година, час, минут)	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву	1МА.2.4.2. 1МА.1.2.2. 1МА.1.2.3. 1МА.3.2.1.	

VII	**УТВРЂИВАЊЕ ГРАДИВА ДРУГОГ РАЗРЕДА**	/	/	**11**			Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација Сарадња		
УКУПНО		**66**	**114**	**180**					

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

БРОЈЕВИ

Развој појма броја и бројевног низа наставак је сазнања о бројевима, стеченог у првом разреду.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата све облике усменог поступка сабирања и одузимања. Потребно је темељно обнављање таблица сабирања и одузимања до 20, јер су оне основ за даље упознавање ових операција у блоку бројева до 100. Правила замене места сабирака и здруживања сабирака обнављају се кроз очигледне примере и описују реторички, без формулског записа. За илустрацију правила користе се манипулативна средства као и визуелни прикази. Ученици се кроз примере наводе на логичко разумевање и функционалну примену замене места сабирака и здруживања сабирака. Овде се води рачуна о мисаоном процесу ученика који треба да буде у директној вези са оним што ученик записује приликом решавања проблема. Ученици ће кроз примере увидети сврсисходност замене места сабирака, као и њихово здруживање, а не постојање ових својстава ради њих самих.

При обради поступака сабирања и одузимања у блоку бројева до 100, поред већ упознатог, упознају се случајеви са преласком десетице (25 + 7, 25 + 37, 45 - 8, 45 - 38). С обзиром да се поступци сабирања и одузимања заснивају на већ познатим поступцима, ученици могу бити охрабрени да сами откривају поступке рачунања уз употребу упознатих правила замене места сабирака и здруживања сабирака (Нпр. 25 + 7 = 25 + (5 + 2) = (25 + 5) + 2 = 30 + 2 = 32). Потребно је одвојити довољно времена за активности рачунања без коришћења папира и оловке, уз подстицање разговора о различитим поступцима које су ученици применили. Омогућити ученицима слободу избора поступка рачунања. Писмени поступак

рачунања није предвиђен у другом разреду.

Аритметичка операција множења упознаје се као поновљено сабирање (сабирање једнаких сабирака). Скуповно, производ је број елемената уније дисјунктних једнакобројних скупова. Посматрају се разни примери који представљају мултипликативну схему тј. описују се ситуације (речима, скуповима, визуелно м х н дијаграмима) када на м места имамо по н елемената.

По аналогији, аритметичка операција дељења формира се кроз посматрање разбијања (растављања) скупова са коначним бројем елемената на дисјунктне једнакобројне подскупове (у случајевима када је то могуће). До таблице дељења се долази на основу везе множења и дељења. Нпр. $7 \cdot 3 = 21$ па је $21 : 3 = 7$. Након формирања таблице дељења, формира се појам дељивости броја, утврђује се који бројеви су дељиви датим бројем, односно који број је садржалац датих бројева. Нпр. број 12 је дељив бројевима 1, 2, 3, 4, 6 и 12, односно број 12 је садржалац бројева 1, 2, 3, 4, 6 и 12.

Један од важних циљева је памћење таблице множења и дељења до 100, због чега се предвиђа довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Непотпуном индукцијом кроз примере и анализом сликовних представа долази се до правила замене места чинилаца, здруживања чинилаца, множења и дељења збира и разлике бројем као и множења бројевима 1 и 0, дељења нуле и дељења са 1, без симболичког записа правила. На основу наведених правила прелази се на случајеве вантабличног множења (односно дељења) једноцифреним бројем.

У другом разреду се ради искључиво усмени поступак рачунања.

Разматрају се случајеви једначина - математичких реченица исказаних помоћу бројева, знака аритметичке операције и релације једнакости у којима је један од елемената непознат број представљен словом. На основу веза сабирања и одузимања, множења и дељења, као и добро савладаних таблица сабирања, одузимања, множења и дељења, ученици одређују непознати сабирак, умањилац, умањеник, чинилац, дељеник и делилац (нпр. $7 = x + 5$, $12 : x = 4$). Користе се примери једначина које се решавају и проверавају искључиво директном применом таблица множења и дељења. Ученицима треба указати на значај провере тачности резултата и навикавати их да самостално врше проверу решења, али треба водити рачуна да пречеста употреба провере резултата доводи до аутоматизованог преписивања добијених бројева, чиме се губи смисао самог поступка. Решавање једначина помаже у утврђивању веза аритметичких операција и уочавања могућности да се различите проблемске ситуације могу представити истом математичком реченицом, што представља развој концепта математичког моделовања. Задаци са теразијама су присутни, у циљу разумевања концепта решавања једначина.

Изграђивање појма разломка започиње повезивањем са искуством везаним за реалистичне ситуације деобе целине (јединице) на једнаке делове, почевши од половине, а надовезује се визуелним приказима фигура подељених на подударне делове. Разломци се визуелизују на различите начине и записују симболички. На почетку је корисна манипулација очигледним средствима, нпр. прављење модела разломка пресавијањем папира. Половина датог броја јесте број чија удвостручена вредност даје дати број. Половина, трећина, четвртина... десетина, односно н-ти део броја, где је $0 < н \leq 10$, одређује се на основу табличних случајева дељења (нпр. једна трећина броја 18 је 6 јер је $18 : 3 = 6$).

У оквиру ове теме, ученици упознају и други начин записа бројева, односно записивање бројева римским цифрма и принцип читања и писања бројева помоћу њих. Показати ученицима на интернету програме који конвертују римске цифре у арапске и обрнуто. Такође је корисно и приказати краћи анимирани филм о историји бројева.

Решавање проблемских задатака датих у текстуалној форми веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис омогућава ученицима да немеханички приступају задацима и шире и примењују математичка знања. Ученици се подржавају у различитим приступима и

начинима решавања задатака. Потребно је дати ученицима довољно времена за решавање овакових задатака. Корисно је тражити да се, где је прикладно, подаци дати у задатку или добијени у процесу решавања, прикажу у табели или стубичастим дијаграмом. Задаци са новцем нису издвојени у посебну тему, већ их треба обрађивати у оквиру ове теме. Идеја пресликавања се развија прављењем табела зависности. Комбинаторни задаци, задаци одређивања следећег члана низа или уочавање правила у делимично попуњеној табели и попуњавање остатка табеле посебно су подстицајни за развој математичко логичког мишљења

При решавању задатака пажњу усмерити на анализу услова задатака и састављање плана његовог решења: операције које треба обавити, бројеви над којима се обављају операције и редослед којим се извршавају те операције. Ученицима треба показати најрационалнији начин решавања задатка, али не треба инсистирати на таквом решавању задатака. Коришћење дијаграма, схема и других средстава приказивања може помоћи при решавању проблемских задатака.

Ученици се подстичу да правилно користе математички језик и употребљавају термине: десетица, јединица, сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац. Развој писане комуникације подстиче се увежбавањем писања поступка рачунања, представљања информација и описа поступка решавања задатка. Математички диктат, на пример, користан је за увежбавање коришћења одговарајуће терминологије. Усмена комуникација, посебно подстицање ученика да образложе поступак и решење проблема, помажу ученицима да развију способност математичке комуникације.

ГЕОМЕТРИЈА

На почетку ове теме обновити градиво првог разреда које је повезано са овом темом: тачка, права, крива и изломљена линија, дуж, отворена и затворена линија. У другом разреду наставља се развој просторног сазнања. Права се уводи као права линија која нема ни почетак ни крај, а полуправа као део праве који је ограничен са једне стране. За означавање тачака, правих, полуправих и дужи користити правилну математичку нотацију (A, p, Ap и AB).

Разликују се отворене и затворене изломљене линије и уводи појам дужине изломљене линије (графички и рачунски) и њено обележавање. Упознаје се појам обима геометријске фигуре прво визуелно, као дужина линије добијене графичким надовезивањем дужи чије су дужине једнаке дужини страница посматране фигуре, а затим рачунски, без употребе формула. Мерењем дужине добијене дужи ученици треба да се увере да је дужина добијене дужи једнака збиру дужина које су добили сабирањем дужина појединачних дужи. На овај начин одређивати и обим троугла, квадрата и правоугаоника, а одговарајуће формуле су предвиђене за следећи разред.

Цртају се правоугаоник и квадрат пратећи линије квадратне мреже односно спајањем тачака на тачкастој мрежи. Цртање ових фигура на квадратној и тачкастој мрежи помоћу лењира је добра вежба за развој фине моторике и развијање прецизности и уредности код ученика. Осим тога, корисни су и задаци у којима дати правоугаоник, квадрат или троугао треба померити у квадратној мрежи за задати број страница квадратића нагоре, надоле, надесно или налево, како би се овај део градива повезао са градивом претходног разреда.

На опажајном нивоу наставља се развијање појма фигуре симетричне у односу на дату линију на квадратној мрежи.

Активностима препознавања симетричних фигура или доцртавања започетог цртежа, показује се разумевање идеје „пресликавања у огледалу” тј. симетричности.

Уводи се идеја подударности фигура на интуитивном нивоу манипулацијом и разматрањем да ли би се две посматране дводимензионе фигуре могле довести до преклапања.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру области мерења уводе се стандардне мерне јединице за дужину метар, дециметар и центиметар (м, дм, цм), насупрот нестандардним јединицама мере које су ученици упознали у првом разреду. Стандардне јединице мере треба користити у практичним активностима које обухватају цртање дужи задате дужине, мерење и процењивање дужине објеката и растојања у непосредној околини.

Решавањем задатка израчунавања дужине развијају се способности изражавања дужине у различитим мерним јединицама као и претварања већих мерних јединица у мање и обрнуто. При рачунању треба водити рачуна о правилном математичком запису.

Исто тако, неопходно је и да ученици вежбају да процењују дужине/растојања, провере тачност процене мерењем, а потом и анализирају значајност направљене грешке. Овде треба ученике упознати са тим да се процењивање често користи у свакодневним ситуацијама.

У оквиру мерења времена уводе се мерне јединице за време (дан, месец, година, час, минут). У једноставним свакодневним ситуацијама користе се јединице за мерење времена, чита и записује време са часовника. Ученицима задавати задатке у којима треба да допуне реченице одговарајућим јединицама за време, као и једноставније проблемске задатке са рачунањем времена (без претварања јединица мере), укључујући и задатке „планирања времена”. Информације се у задацима дају на различите начине: текстуално, графички или табеларно.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета (нпр. бројевну полуправу са временском лентом или мерење времена са оријентацијом у времену из Света око нас). Одређени број часова на крају школске години треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

СВЕТ ОКО НАС

Циљ наставе и учења предмета Свет око нас јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Програм предмета *Свет око нас* у другом разреду основне школе чине пет предметне области: Ја и други, Култура живљења, Кретање и оријентација у простору и времену, Разноврсност природе и Човек ствара.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Ја и други	7	5	12
2.	Култура живљења	10	6	16
3.	Кретање и оријентација у простору и времену	11	6	17
4.	Разноврсност природе	12	8	20
5.	Човек ствара	4	3	7
	УКУПНО	44	28	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ								
I	ЈА И ДРУГИ	**7**	**5**	**12**	-оствари права и обавезе у односу на правила понашања у групама којима припада; -прихвати последице када прекрши правила понашања; -се понаша тако да уважава различитости других људи; -сарађује са другима у групи на заједничким активностима; -препозна грб, заставу и химну Републике Србије и примерено се понаша према симболима; -идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима; -разликује потребе од жеља ; -повеже личну хигијену, боравак у природи, физичку активност и разноврсну исхрану са очувањем здравља; -повеже резултате рада са трудом; -одржава личну хигијену-руку,зуба и чулних органа.	Групе људи:родбина, (ван)школска заједница,становници насеља. Права и обавезе чланова групе. Однос потреба и жеља. Правила понашања појединаца и група. Породични,школски и празници насеља.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, за рад са подацима.	1ПД.1.5.1, 1ПД.1.5.2, 1ПД.1.5.3, 1ПД.1.5.4, 1ПД.1.5.5. 1ПД.2.5.2, 1ПД.2.5.3, 1ПД.3.5.1, 1ПД.3.5.2	

II	КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА	**10**	**6**	**16**	-одреди тип насеља на основу његових карактеристика; -оствари права и обавезе у односу на правила понашања у групама којима припада; -идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима; -сарађује са другима у групи на заједничким активностима; -се понаша тако да уважава различитости других људи; -примени правила културног и безбедног понашања у саобраћају и превозним средствима у насељу са околином; именује занимања људи у свом насељу са околином; -пронађе тражени објекат у насељу помоћу адресе/карактеристичних објеката; -разликује облике рељефа у свом насељу и околини; -разликује облике и делове површинских вода у свом насељу и околини.	Симболи Републике Србије:грб,застава и химна. Типови насеља:село, град. Здрав начин живота: хигијена тела, разноврсна исхрана, број оброка,боравак у природи и физичка активност. Врсте саобраћаја (копнени, водни и ваздушни и одговарајућа превозна средства). Безбедно понашање у саобраћају у насељу (кретање улицом и путем без тротоара, прелажење улице и пута без пешачког прелаза. Правила понашања у превозним средствима (аутомобил и јавни превоз). Временске непогоде (олуја,град,мећава) и безбедно понашање у затвореном и на отвореном простору.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, за одговоран однос према здрављу, предузетничка компетенција, естетичка компетенција.	1ПД.1.5.1, 1ПД.1.5.2, 1ПД.1.5.3, 1ПД.1.6.2.	
III	КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ	**11**	**6**	**17**	-одабере начин кретања тела , узимајући у обзир облик тела, врсту подлоге и средину у којој се тело креће; -поназа се тако да уважава различитости својих вршњака и других људи; -сарађује са другима у групи на заједничким активностима; -наводи примере различитих облика кретања у окружењу; -измери растојање које тело пређе током свог кретања; -одреди време помоћу часовника и календара користећи временске одреднице: сат, дан, седмицу, месец, годину; -забележи и прочита податке из личног живота помоћу ленте времена; -повеже резултате рада са уложеним трудом; изведе једноставне огледе пратећи упутства.	Различити облици кретања тела (хода, скаче, трчи,пада, лети,плива, котрља се, клизи). Утицај облика тела, подлоге и средине на кретање по равној подлози и пређено растојање тела. Сналажење у насељу помоћу адресе (улица, кућни број) и карактеристичних објеката. Сналажење у времену у односу на временске одреднице:минут,сат, дан, седмица, месец, година,датум, годишња доба. Средства за мерење времена:часовник, календар, лента времена.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини.	1ПД.1.4.1, 1ПД.1.4.2, 1ПД.1.4.4, 1ПД.2.4.1.	

IV	РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ	**12**	**8**	**20**	-идентификује заједничке особине живих бића на примерима из окружења; -сарађује са другима у групи на заједничким активностима; -препозна примере повезаности живих бића са условима живота; -разврста животиње из окружења на основу начина живота и исхране; -изведе једноставне огледе пратећи упутства; -разврста биљке из окружења на основу изгледа листа и стабла; -повеже делове тела живих бића са њиховом улогом -негује и својим понашањем не угрожава биљке и животиње у окружењу; -наведе примере који показују значај биљака и животиња за човека; -повеже резултате рада са трудом; -повеже промене у природи и активности људи са годишњим добима; -безбедно поступа пре и током временских непогода; -штедљиво троши производе које користи у свакодневним ситуацијама; -разврста отпад на предвиђена места; се понаша тако да уважава различитости других људи.	Рељеф и облици рељефа:узвишења, (брдо, планина), удубљења (долине, котлине) и равнице. Рељеф у насељу и околини. Облици појављивања воде:површинске воде (текуће,стајаће) и њихови делови (извор, ток,корито, обала). Површинске воде у насељу и околини. Заједничке особине живих бића (дисање, исхрана,раст, остављање потомства). Функције (улога) делова тела живих бића. Разноврсност биљака у окружењу (зељасте и дрвенасте; лишћарске и четинарске). Разноврсност животиња у околини (домаће и дивље; биљоједи, месоједи и сваштоједи). Значај биљака и животиња за човека. Улога човека у очувању природе (штедња производа који се користе у свакодневном животу, разврставање отпада на превиђена места, брига о биљкама и животињама). Сучева светлост и топлота,вода,ваздух и земљиште – неопходни услови за живот. Промене у природи и активности људи у зависности од годишњих доба.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1ПД.1.1.1, 1ПД.1.1.2, 1ПД.1.1.5, 1ПД.1.2.3, 1ПД.2.1.1, 1ПД.2.1.4, 1ПД.2.2.3, 1ПД.2.2.4, 1ПД.3.1.1, 1ПД.3.1.2.	

V	ЧОВЕК СТВАРА	**4**	**3**	**7**	-сарађује са другима у групи на заједничким активностима; -одабере материјале који својим својствима највише одговарају употреби предмета; -истезањем, савијањем и сабијањем одреди својства материјала; -именује занимања људи у свом насељу и околини; -повеже резултате рада са трудом; -штедљиво троши производе које користи у свакодневним ситуацијама; -пронађе нову намену коришћеним предметима; -разврста отпад на предвиђена места.	Материјали (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина, глина/пластелин) и производи људског рада. Еластичност материјала. Својства материјала одређују њихову употребу. Нова намена предмета направљених од различитих материјала. Занимања људи у граду и селу.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1ПД.1.1.1. 1ПД.1.3.6.	
УКУПНО		**44**	**28**	**72**					

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу, предмет Свет око нас подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава. Поред тога, код свих ученика се развија осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима -играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Света око нас усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика.

Ученици се оспособљавају да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, ученици се подстичу на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и

процесу учења. Учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се

полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика се прилагођавају предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено се повећава ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Приступ настави и учењу је повезан и са логиком и методологијом научне дисцилине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике - закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента, итд. Кадгод је могуће приступа се корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

У оквиру теме **Други и ја** налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као друштвено биће, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада. Појам (ван)школске заједнице односи се, како на припадност, улоге и односе унутар школе, тако и на припадност, улоге и односе ученика у различитим групама у које се ученик укључује у складу са својим интересовањима и склоностима - спортски тимови, позоришне и фолклорне групе, групе за учење страних језика, математички клубови и сл.

Наставак изучавања животних потреба наставља се у правцу разликовања потреба и жеља ученика, на ученицима блиским примерима (нпр. да ли су нове патике заиста потребне или су само последица жеље ученика за новим и актуелним моделом). Кроз разматрање таквих примера ученицима се приближава концепт рационалне и штедљиве потрошње, што је повезано и са исходом који се односи на подстицање ученика на дуготрајнију употребу предмета кроз проналажење нове намене за већ коришћене предмете. И даље се подстиче размишљање и дискусију не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, што представља једну од суштински важних васпитних компоненти, не само овог предмета, већ и свих осталих.

И у овом разреду налазе се исходи и садржаји који се односе на здравље и безбедност. И даље је акценат на развијању навика здравог живљења (хигијена тела, разноврсна и редовна исхрана, боравак у природи и физичка активност), али и на оспособљавању ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (кретање пешака кроз насеље и правила понашања у превозним средствима) и адекватно понашање током временских непогода.

Захваљујући концепцији развоја садржаја по спирално-узлазном моделу, наставља се изучавање човека као друштвеног бића које ради и ствара, бира и користи различите материјале због њихових својства која су важна приликом израде различитих предмета. У том смислу, пожељно је бавити се анализом ученицима блиских предмета и тумачењем разлога због којих су направљени од одређеног/одређених материјала, као и разматрањем других могућих материјала од којих може да буде направљен одређени предмет, а да његова сврха остане иста. Осим базичних својстава материјала која су

уведена у првом разреду, у другом разреду уводи се испитивање еластичности као сложенијег својства неких материјала. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика - коришћење различитих чула, непосредно (механичко) деловање на материјале, бележење уоченог, извођење огледа, описивање, итд.

Кретање и сналажење у простору и времену је тема од великог значаја и у другом разреду. Ученици већ имају развијена искуства везана за ову тему , која су несистематизована, и та искуствена знањатреба да буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу. Приликом истраживања кретања као физичког феномена (облици кретања, утицај облика тела на кретање...) пожељно је да се кретање тела по равној подлози изучава кроз практичне активности (огледе или експерименте). Утицај облика тела и подлоге по којој се тело креће разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе у различитим ситуацијама, при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које се уводе у математици у другом разреду. Ученике је потребно оспособљавати да ове и друге практичне активности реализују пратећи упутства (наставника или уџбеника), бележећи уочено и да, на крају, уз мању или већу помоћ наставника формулишу једноставне закључке.

С обзиром на просторни оквир садржаја у другом разреду, истражују се карактеристике насеља у којем ученик живи са становишта базичне типологије насеља (село/град), односно уочавања карактеристика које одређено насеље сврставају у сеоско или градско (укључујући и занимања људи у њима). Посебан значај има оспособљавање ученика за сналажење у насељу помоћу адресе, кућног броја и карактеристичних објеката, што је пожељно реализовати кроз практичне активности, како у учионици тако и ван ње. Наставља се и припрема за картографско описмењавање ученика млађих разреда основне школе увођењем појмова рељеф и облици рељефа кроз посматрање насеља и околине и упоређивањем географских објеката и појава у окружењу (узвишења, удубљења и равнице, површинске воде).

Сналажење у времену конципирано је тако да се надовезује на основне појмове усвојене у првом разреду (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи), који се сада проширују временским одредницама: минут, сат, дан, седмица, месец, година, датум, годишња доба. Овакав редослед увођења временских одредница представља пример поштовања дидактичког правила од познатог ка непознатом и од ближег ка даљем. Нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Ученици се оспособљавају да правилно користе средства за мерење времена: часовник, календар и ленту времена. Лента времена представља средство за разумевање хронологије догађаја и уводи се кроз приказивање различитих временских периода из личног живота ученика (редослед дневних или недељних активности, кључни догађаји из живота ученика - са колико година је научио/ла да вози бицикл, пошао/ла у први разред, научио/ла да плива и сл.). И даље је важно указивати на цикличноствременских одредница и појава у природи (дан, седмица, година, годишња доба). Касније ће се појам цикличности јављати и у другим појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом **Разноврсност природе** односи се на узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на живи свет надограђују се на први разред кроз уочавање и апстраховање заједничких карактеристика живих бића и повезивање делова тела живих бића са њиховим улогама. Нове класификације биљака и животиња односе се на делове тела биљака (стабло и лист), начин исхране животиња (што представља припрему за увођење ланца исхране у трећем разреду) и начин живота животиња (домаће/дивље). Однос човека и живог света разматра се из различитих углова - значаја које биљке и животиње имају за опстанак и лакши живот људи, уз препознавање и практиковање понашања које не угрожава биљке и животиње у окружењу. У складу са интересовањима ученика, могу се детаљније истражити улоге неких делова тела човека,

тако да се ученици не оптерећују фактографским знањем, него сагледавањем улоге тих делова тела у свакодневним активностима, нези и бризи о њима. Другу димензију односа у природи представља повезаност живих бића са елементима неживе природе као основним условима за живот.

Ученици се подстичу да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње - рационално троше производе, односно материјале које користе у свакодневном животу; ако су у прилици, разврставају отпад на предвиђена места; брину се о биљкама и животињама. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање се проширује праћењем појава које се понављају у одређеним временским периодима (нпр. током годишњих доба). Учествовање у једноставним огледима, које је било наглашено у првом разреду, сада се усложњава реализацијом огледа/експеримента на основу упутства - индивидуално, у пару или групи.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења предмета Ликовна култура је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практичан рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Програм предмета *Ликовне културе* у другом разреду основне школе чине четири предметне области: Облици, Простор, Споразумевање и Ликовне игре.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Облици	22	10	32
2.	Простор	8	6	14
3.	Споразумевање	10	4	14
4.	Ликовне игре	4	8	12

УКУПНО	44	28	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ							
I	ОБЛИЦИ	**22**	**10**	**32**	-користи материјал и прибор на безбедан и одговоран начин; -изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли; -користи једноставне информације и одабрана ликовна дела као подстицај за стваралачки рад; -изражава, светлим или тамним бојама, свој доживљај уметничког дела; -идентификује истакнути део целине и визуелне супротности у свом окружењу; -преобликује, самостално или у сарадњи са другима, материјале и предмете за рециклажу;	Облици (светлост као услов за опажање облика; визуелне карактеристике природних и вештачких облика; дизајн предмета за свакодневну употребу). Супротности (обојено и безбојно, једноставно и сложено, испупчено и удубљено, ближе и даље...). Облик и целина (истакнути део целине; везивање и спајање облика).	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву	
II	ПРОСТОР	**8**	**6**	**14**	Тумачи једноставне визуелне информације које опажа у свакодневном животу; -изражава мимиком и/или телом различита расположења, покрете и кретања. -упоређује свој и туђ естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела; -Повезује уметничко занимање и одговарајуће продукте; -пружи основне информације о одабраном музеју; -разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити.	Простор (обликовање простора-школа, учионица, соба, музеј). Кретање (кретање једног облика у простору;кретање више облика у простору). Сцена (маске, костими, реквизити).	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација	

III	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	**10**	**4**	**14**		Тумачење (невербално и визуелно изражавање; садржај визуелних информација). Слика и реч (редослед радње у стрипу; знаци; лепо писање; честитке).	Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву	
IV	ЛИКОВНЕ ИГРЕ	**4**	**8**	**12**		Боја (светле и тамне боје; боја и облик; боја и звук). Замишљања (стварност и машта).		
УКУПНО		**44**	**28**	**72**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

У другом разреду ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови

Кључни појмови чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У другом разреду кључних појмова има четири: простор - облик, линија, боја.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за

визуелну уметност

(укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и могу се повезати са појмовима из свакодневног живота, уметности и других програма.

Облици

Облици се истражују посматрањем предмета из свих углова и/или са свих страна. Ове активности подстичу ученике да размишљају о облицима, да пажљивије посматрају и да самостално проналазе мотивацију за ликовни рад.

Симетрија се учи искуствено. Ученици могу да савијају једноставне оригами фигуре.

Супротности

Парови очигледних визуелних супротности уче се искуствено. Уочавање, поређење и приказивање супротности су активности везане за принцип компоновања, контраст, који ће се учити у старијим разредима. У другом разреду се не нуди стручни термин. Један од задатака може да буде заједнички цртеж на натрон-папиру постављеном на зид или цртање на школској табли.

Облик и целина

Принцип компоновања, доминанта, учи се опажањем истакнутог дела (бића, предмета, боје, линије...) неке целине, без дефиниције и усвајања стручног термина.

У ликовним задацима ученици спајају различите материјале и предмете комбинованим поступцима који укључују и везивање чвора и/или машне. Могу да уче како да пакују поклоне, како да ушију дугме, спајају суве гранчице концем у скулптуру коју ће касније осликати темперама...

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Тумачење

Невербално изражавање се реализује на интегрисаним часовима или у корелацији са часовима Физичког и здравственог васпитања (драматизација вежбања). Причају се приче које ученик прати одговарајућим покретима, мимиком и кретањем. На пример, опонаша кретање животиња (зеца, змије, кокошке...); радње (махање, руковање, дириговање,

чишћење...); кретање услед струјања ваздуха (њихање крошње...) и слично. Ове активности су важне за целокупни развој, за укључивање интровертних ученика, као припрема за сценски наступ и за касније презентовање радова и пројеката.

Тумачење слике учи се постепено. Користе се стрип и анимирани филм за одређивање редоследа радње, главних јунака, особина и изгледа јунака... Уводи се и разговор о теми, односно (једноставном) садржају ликовног дела, при чему се не нуди тумачења, већ се дозвољава да ученици слободно исказују мишљење.

Ученици треба да обраћају више пажње на знаке у окружењу, почев од важних саобраћајних знака за пешаке, до ознака на зградама поште, ресторана, апотеке... Могу да добију основне информације о томе како се знаци смишљају и ко их смишља.

Слика и реч

Предлог је везан за значај учтиве и добронамерне комуникације. Ученици треба да повезују речи и реченице које изговарају и одговарајућу мимику и гест. Такође, треба да усклађују текст и слику. На крају полугодишта могу да дизајнирају честитке. Додатни захтеви су, као и у првом разреду, украшавање слова (иницијала), које ће нацртати или насликати и на мањем и на већем формату папира.

ЛИКОВНЕ ИГРЕ

Боја

Ученици још увек уче о боји истраживањем, не нуде се дефиниције и објашњења шта су основне боје и како да направе изведене боје. У току године се планира више задатака везаних за изражавање утиска или расположења светлим или тамним бојама, односно за повезивање светлих и тамних боја са неким појмом (радост, одмор, туга, смиреност, брзина, бука, детињство...). Боја се повезује и са звуком. Бирају се композиције без текста и тражи од ученика да насликају светлим или тамним бојама свој доживљај музичког дела. На исти начин могу светлим или тамним бојама да изразе доживљај књижевног, ликовног или филмског дела. Било би добро да се ликовни задаци не реализују само сликањем, већ и отискивањем (импровизованим печатима, згужваном кесом, дном пластичне флаше...).

Замишљања

Сврха задатака који се раде на основу разноврсних и непотпуних информација (фотографија, део текста, музичка виньета...), а које ученици треба да допуне и изразе у ликовном раду је развој маште. Од другог разреда и надаље ученици смишљају називе својих радова, јер се и на тај начин развија креативност.

ПРОСТОР

Простор

О амбијенту се учи тако што се ученицима постављају питања: какав утисак неки простор оставља на њих, како се

осећају у том простору, шта им привлачи пажњу, а шта им смета, шта би променили и сл. Не нуде се дефиниције и не наводе елементи који чине амбијент. О амбијенту (утиску о простору) разговара се у свакој прилици која се укаже.

Ученике би требало упознати са једним одређеним музејом, не само са изгледом зграде и локацијом, већ са ентеријером и врстом експоната, са сврхом чувања експоната, са активностима, односно шта могу да очекују у музеју (тематске изложбе, едукативни програм...), на шта је потребно обратити пажњу...

Пројекти везани за обликовање простора могу да буду обликовање макета и обликовање дела простора у школи. Најједноставније макете обликују се техником клуаж. Ученици обликују куће, зграде и друге делове насеља од разноврсне амбалаже (кутијице од лекова, кутије од кекса...), појединачне елементе лепе на картонску подлогу и премазују белом бојом (еколошка боја за зидове). Касније могу фломастерима да доцртају детаље (прозоре, врата...), али је важно да композиција не буде шарена. Осим насеља које им је познато, могу да обликују и насеља из прошлости, насеља других култура или насеље из маште. Основна сврха овог пројекта је организација композиције у простору и сарадња.

Кретање

Ученици треба да опажају кретање бића и машина. На пример, како лети једна птица, а како јато птица; како се креће један пешак, а како група пешака... Затим, које материјале може да покрене струјање ваздуха у затвореном простору (лишће, папир, картон, камен, пластика...). Обликовање дела простора у школи може да буде израда мобилне скулптуре (и да се веже за кретање услед струјања ваздуха).

Сцена

Обликовање елемената сцене, маски и костима за школску представу реализује се у пројектној настави (није нужно да представа буде реализована, важно је припремање). Ученици обликују маске, костиме и реквизите према садржају одабраног текста (бајке, песме, драмског текста...).

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

Програм предмета *Музичке културе* у другом разреду основне школе чине три предметне области: Слушање музике, Извођење музике и Музичко стваралаштво.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Слушање музике	29	7	36
2.	Извођење музике			
3.	Музичко стваралаштво			

УКУПНО	29	7	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ							
I	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	**29**	**7**	**36**	- објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело; -разликује различите инструменте по боји звука и изражајним могућностима; -издвоји основне музичке изражајне елементе; -препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; -повезује карактер дела са изражајним музичким елементима и инструментим;	Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима. Однос звук – лик, музика – радња. Композиције које илуструју различита осећања. Звук и тон (извори)-звуци из природе и окружења. Тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак – дуг), јачина (гласан – тих), висина (висок – дубок). Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената. Музички дијалог (хор, глас и хор, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике Музичка прича. Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности. Музички бонтон.	Дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, компетенција за решавање проблема	

II	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ				- изговара у ритму уз покрет бројалице; -пева по слуху песме различитог садржаја и расположења; -изводи уз покрет музичке и традиционалне игре; -примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; -свира по слуху ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; -повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом; -објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења; -учествује у школским приредбама и манифестацијама; -направи дечје ритмичке инструменте;	Музика и здравље. Носиоци звука (це-де плејер, рачунар...). Изговор бројалице у ритму уз покрет. Звучне ономатопеје и илустрације. Држање тела и дисање – правилан начин певања. Правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера. Певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју. Дечји и алтернативни инструменти и начин свирања на њима. Инструментална пратња по слуху уз бројалице и песме- пулс,ритам, груписање удара. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.	
III	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО				-осмисли покрете уз музику; -осмисли ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, - осмисли одговор на музичко питање; -осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; -изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај -поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; -користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носиоце звука.	Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала. Креирање сопствених покрета уз музику. Стварање једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација на краћи литерарни текст.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	
УКУПНО		**29**	**7**	**36**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика се развија дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

У оквиру саме организације часа преовлађује активност којом треба да се савлада нови музички садржај, али је она увек у комбинацији са другим музичким активностима. Полази се од централне теме (нпр. назива песме која се учи, или композицији која се слуша). Процес учења увек полази од што квалитетнијег избора музичких примера. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логички води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Уз песму или бројалицу може се свирати ритмичка пратња. Слушање музике може се комбиновати са свим другим активностима.

Најважнији покретач наставе је принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике - уочавање извођачког медија:

инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела - у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица, развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим ритмичким инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико садржај бројалице корелира са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Рад на песми почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор), а након тога следи звучна демонстрација. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Важно је увек обратити пажњу на правилну дикцију и инсистирати на изражајном извођењу песме. Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представа. На овом нивоу модели се уче по слуху.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира

слободним избором, тако што се води рачуна о броју ученика који чине групу (ако није другачије прецизирано, група максимално треба да има до шест ученика). Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, инструменти које деца направе по узору на Орфове).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем.

Примери ритмичке пратње могу бити:

- извођење пулса (основне ритмичке јединице),
- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),
- груписање удара - различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,
- ономатопеја звучних илустрација - специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

У извођењу инструменталних аранжмана ученици се деле у две групе ако је то могуће.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала
- музичке импровизације
- музичка питања и одговоре
- компоновање мелодије на задати текст
- илустрацију доживљаја музике
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања мелодија.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета физичко и здравствено васпитање је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног

физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Програм предмета *Физичко и здравствено васпитање* у другом разреду основне школе чине три предметне области: Физичке способности, Моторичке вештине и Физичка и здравствена култура.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Физичке способности	47	61	108
2.	Моторичке вештине			
3.	Физичка и здравствена култура			
	УКУПНО	47	61	108

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ							
I	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	/	/	**НА СВИМ ЧАСОВИМА**	- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); - правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; - разликује правилно од неправилног држања тела -успостави правилно држање тела; - правилно дише током вежбања; - користи основну терминологију вежбања; - поштује правила понашања на просторима за вежбање; - поштује мере безбедности током вежбања; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;	Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој кординације.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу	

II	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ Ходање и трчање Скакања и прескакања Бацања и хватања Пузања, вишења, упори и пењања Вежбе на тлу Вежбе равнотеже Вежбе са реквизитима Плес и ритмика Полигони	**7** **7** **6** **5** **6** **3** **7** **6** **/**	**11** **9** **7** **5** **5** **5** **9** **6** **4**	**18** **16** **13** **10** **11** **8** **16** **12** **4**	- комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; - изведе дечји и народни плес; -препозна лепоту покрета у вежбању; -се придржава правила вежбања -вреднује успех у вежбању	Ходање: -кратким корацима, -дугим корацима, -у различитом ритму, -ходање опружањем стајне ноге, -ходање са реквизитом, -ходање са променом правца и смера. -ходање комбиновано са различитим покретима, -ходање преко ниских препрека -елементарне игре са ходањем. Техника трчања: -трчање преко препрека, -трчање са променом ритма -трчање са променом правца и смера -брзо трчање стартом из различитих почетних положаја, -трчање 30м -елем.игре са трчањем Прескакање вијача, палица и др.реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком. Комбинације скокова. Скок удаљ и увис из места и залета. Скок са повишене површине. Припремне вежбе за прескок. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања. Ходање и трчање са котрљањем лопте. Бацање лоптице из места у даљину и у циљ.Бацање лоптице из кретања.Бацање лоптице увис без и са окретом за 360.. Вођење лопте једном и другом руком у месту и кретању. Додавање лопте једном и	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, за одговоран однос према здрављу, естетичка компетенција.

						Узмак корацима уз косу површину. Бочно пењање уз лестве са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама. Два повезана колута напред.. Колут напред и скок пруженим телом. Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Колут назад. Састав од научених елемената. Игре са усвојеним вежбама. **Проширени садржаји.** Колут напред из упора стојећег опружених ногу. Колут преко лопте. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби. Основни садржаји Мала вага на тлу, клупи и ниској греди. Ходање привлачењем на целом стопалу и успон. Ходање опружањем стајне и предножењем замајне ноге. Ходање уназад на греди. Састав допунити наученим вежбама Проширени садржаји Наскок кораком на греду. Чучањ и окрет у чучњу за 90 и 180. Састав из првог разреда допунити вежбама ходањем уназад и окретом у чучњу за 180. Одељењско такмичење.. Вежбе обликовања са реквизитима. Трчања, поскоци и скокови Прескакање вијаче на различите начине. Дизање и ношење		50

III	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА Култура вежбања и играња Здравствено васпитање	/	/	**НА СВИМ ЧАСОВИМА**	- поштује правила игре; - навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; - прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; - уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; - уочава улогу делова тела у вежбању; - уочи промену у расту код себе и других; - препозна сопствено болесно стање и не вежба када је болестан; - примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; - одржава личну хигијену; - учествује у одржавању простора у коме живи и борави; - наведе врсте намирница у исхрани; -препознаје везу вежбања и уноса воде; -повеже ходање и трчање са позитивним утицајем на здравље; - правилно се понаша за столом.	Основни термини у вежбању. Вежбам безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада победим. Навијам пристојно. Моје здравље и вежбање.. Мишићи, зглобови и кости мога тела.. Телесни развој. Лична хигијена. Хигијена простора за вежбање. „Шарени-разноврсни оброк“ – правилна исхрана Значај воде за организам и вежбање.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	
УКУПНО		**47**	**61**	**108**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализују у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- учвршћивање правилног држања тела.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина остварује се путем основних и проширених програмских садржаја тако што се примењују основни дидактичко-методички принципи и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине ученицима треба да омогуће примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који имају потешкоћа да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Ученику који има потешкоће да достигне предвиђени исход, оставља се могућност да тај исход достигне у наредном периоду. Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима, реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Пре рада на усвајању нових моторичких вештина из наведених наставних тема, неопходно је поновити моторичке вештине усвојене у првом разреду.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних - неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног, у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције) и мултикултуралности; формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности, итд.

Наставне теме Вежбе на тлу и Вежбе равнотеже остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности

ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у

складу са њиховим могућностима и примењивати одговрајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, тако што се води рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких спосбности ученика.

1. Развој снаге:
- без реквизита и са реквизитима,
- на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
- без реквизита и са реквизитима,
- уз коришћење справа,
3. Развој издржљивости:
- трчање,
- елементарне игре,
- вежбање уз музику,
- плес.
4. Развој координације:
- извођење координационих вежби у различитом ритму и у променљивим условима.
5. Развој брзине:
- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),
- штафетне игре,
- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Ходање и трчање

Ходање кратким корацима, дугим корацима, у различитом ритму, ходање са опружањем стајне ноге, ходање са реквизитом, ходање са променом правца и смера, ходање комбиновано са различитим покретима (покрети руку, ногу, трупа), ходање преко ниских препрека, елементарне игра са ходањем.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 30 м са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

2. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, саопружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножно наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину

шведског сандука. Скок удаљ из места, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину.

Скакање преко вијача, палица и других реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком.

Школица, игра „ластиша” и

др.

Комбинације

скокова:

- скокови са ноге на ногу,
- скок са једне ноге и досок на исту,
- скокови одразом са једне ноге и доскок на обе ноге,
- скокови преко ниже препреке.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок увис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) истовременим поласком два до три ученика.

Скок са повишене површине, комбинован са увинућем, згрченим ногама, са окретом за 900 или 1800 .

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Припремне вежбе за прескок:

- суножни скокови са одскочне даске, доскок на струњачу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

3. Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и удаљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометнм голу...). Вежбе поновити у ходању и лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лопту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању (левом и десном руком). Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе. Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

4. Пузења, вишења, упори и пењања

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...).
Пењање: уз рипстол, уз морнарске лестве, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање. Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.
Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.
Помицање на дохватном вратилу са погрченим ногама у вису предњем. Помицање у вису предњем са окретањем за 1800, са укрштеним хватом. Њихање уз помоћ.
Упор активни на тлу и на свим справама на којима се упор може извести. Проширени садржаји
Узмак корацима уз косу површину.
Бочно пењање уз лестве са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама.

5. Вежбе на тлу

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.
Основни садржаји
Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче; клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци"). Клек, узручење, заклон.
Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа"), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.
Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама). Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.
Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове - поваљка). Два повезана колута напред.
Колут напред и скок пруженим телом.
Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Колут назад.
Поновити састав из првог разреда, комбинацију на тлу од следећих вежби:
најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.
Састав од научених елемената:
Два везана колута напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно, колут назад, усправ и два дечја поскока.
Примене усвојених вежби кроз игру
Проширени садржаји
Колут напред из упора стојећег опружених ногу.
Колут преко лопте.
Одељенско такмичење у комбинацији научених вежби.

6. Вежбе равнотеже

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.
Основни садржаји

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).
Ходање по широком делу шведске клупе:
напред - одручење; уназад опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.
Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда). Комбинација вежби из првог разреда: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем и зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.
Мала вага на тлу, клупи и ниској греди.
Ходање са привлачењем на целом стопалу и успон.
Ходање опружањем стајне и предножењем замајне
ноге. Ходање у назад на греди.
Састав из првог разреда допунити наученим вежбама.
Проширени садржаји
Наскок кораком на греду.
Чучањ и окрет у чучњу за 900 и 1800.
Састав из првог разреда допунити вежбама: ходање у назад и окретом у чучњу
за 1800. Одељенско такмичење.

7. Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:
Вежбе обликовања са лоптом, палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима.
Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе;
Коцке, шведска клупа или шведски сандук: пењање и силажење нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање, трчање са реквизитом у рукама (лопта, медецинка, обруч...); Прескакање вијаче на различите начине (суножним, једноножним скоковима, прескакања са међускоком, са ноге на ногу, прескакање вијаче у кретању).
Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка..) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита. Игре са ластишом.
Полигон и елементарне игре узкоришћење палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

8. Плес и ритмика

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.
Основни садржаји

Ритмичко ходање и трчање променљивим ритмом, темпом уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања уз мењање положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.
Основни ритмички покрети са реквизитима
Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу обртањем напред.
Повезати ова два елемента као обавезни састав.
Прескакање вијаче у кретању напред.
Лопта или обруч: кружења у чеоној и бочној равни обема и једном руком; бацање и хватање у задатом ритму у месту и у кретању са почучњем;
Плесови: „Ја посејах лубенице" и „Ми смо деца весела".
Једно коло по избору.
Проширени садржаји
Прескакање вијаче уназад.
Комбиновано прескакање вијаче напред-назад.
Ходање и трчање са бацањем и хватањем лопте и
обруча. Вежба са вијачом:
Њихање вијаче у бочној равни напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока окретањем вијаче напред, њихање и кружење у бочној равни на супротној страни, исти скокови али са окретањем вијаче назад, зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу обртањем вијаче напред, став спетни, предручење.

9. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области).
Полигони се састављају од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.
Комбиновани полигон са задацима уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања, пењања, вишења, прескакања...). Усавршавање моторичких вештина може се реализовати кроз драматизацију вежбања уз корелацију са другим наставним предметима (музичко, ликовно, математика, српски језик и књижевност...).

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих

ствари. Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свети о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам пристојно

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Моје здравље и вежбање

На начин прихватљив за ученике објаснити значај различитих вежбања за здравље. Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Мишићи зглобови и кости

Ученици именују делове тела, кости, зглобове и мишиће (груди, стомак, леђа, ноге, руке - рамени појас) и наводе њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

Телесни развој

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током

досадашњег развоја. Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.

Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и

чува. Хигијена простора за вежбање

Формирање навике да се хигијена простора у којем ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице игралишта...)

„Шарени - разноврсни оброк” правилна исхрана

Упознавати ученика са значајем разноврсности

исхране. Значај воде за организам и вежбање

Упознавати ученика са значајем редовног и довољног конзумирања течности - воде и њеним значајем у вежбању.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.

Програм предмета *Дигитални свет* у другом разреду основне школе чине три предметне области: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Дигитално друштво	10	8	18
2.	Безбедно коришћење дигиталних уређаја	5	3	8
3.	Алгоритамски начин размишљања	5	5	10
	УКУПНО	20	16	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ							
I	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	**10**	**10**	**20**	-упореди начин на који учи у школи са онлајн учењем путем школске платформе; - користи школску платформу за онлајн учење (уз помоћ наставника и/или родитеља/законског заступника); самостално користи дигиталне уџбенике за учење; – креира, чува и поново уређује дигиталну слику (самостално и/или уз помоћ наставника) користећи одговарајућу апликацију; – својим речима објасни појам покретне слике; – креира елементе покретне слике; – креира једноставан графички дигитални материјал намењен познатој публици; – својим речима објасни због чега дигиталне уређаје повезујемо на мреже, укључујући интернет; – наведе могућности за размену материјала, комуникацију и заједнички рад (учење) које су настале захваљујући умрежавању дигиталних уређаја;	Учење путем школске платформе за онлајн учење. Учење уз помоћ дигиталних уџбеника. Креативно графичко изражавање коришћењем дигиталног уређаја. Умрежавање дигиталних уређаја и прилике за размену материјала, комуникацију и заједнички рад који из умрежавања произилазе.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	

II	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**	**4**	**2**	**6**	објасни добитке и ризике који произилазе из комуникације путем дигиталних уређаја; – разликује неприхватљиво од прихватљивог понашања при комуникацији на интернету; – реагује на одговарајући начин ако дође у додир са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; – наведе неке од начина на које корисници дигиталних уређаја остављају личне податке у дигиталном окружењу; – организује сопствено учење у онлајн окружењу на начин који не угрожава здравље и личну безбедност, као и сигурност дигиталног уређаја;	Добици и ризици који произилазе из комуникације путем дигиталних уређаја. Понашање на интернету – интернет бонтон. Остављање личних података при коришћењу дигиталних уређаја. Примерена реакција у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин. Организација времена и услова за рад при онлајн учењу. Коришћење дигиталних уређаја и заштита животне средине.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	
III	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**	**5**	**5**	**10**	предложи начине одлагања електронског отпада који не угрожавају животну средину; -својим речима објасни појам алгоритам; – анализира једноставан познати поступак који садржи понављања одређених радњи и представи га алгоритамски; – креира одговарајући рачунарски програм у визуелном програмском језику; – анализира једноставан програм креиран у визуелном програмском језику и објасни шта и на који начин тај програм ради; – уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новог решења и по потреби га додатно поправи (самостално или сараднички); – креира програм у визуелном програмском језику којим управља понашањем расположивог физичког дигиталног уређаја	Разлагање проблема на мање целине. Осмишљавање алгоритама линијске и цикличне структуре који води до решења једноставног проблема. Креирање рачунарског програма у визуелном програмском језику. Анализа постојећег програма креираног у визуелном програмском језику и тумачење функције блокова од којих је сачињен. Управљање понашањем физичког дигиталног уређаја креирањем програма у визуелном програмском језику. Уочавање и исправљање грешака у програму.		
УКУПНО		**20**	**16**	**36**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика другог разреда основне школе. Програм наставе и учења за други разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: *Дигитално друштво*, *Безбедно коришћење дигиталних уређаја* и *Алгоритамски начин размишљања*.

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за информатику и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за информатику, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

У циљу достизања исхода *упореди начин на који учи у школи са онлајн учењем путем школске платформе* и *користи школску платформу за онлајн учење (уз помоћ наставника и/или родитеља/законског заступника)* наставник иницира разговор са ученицима на тему онлајн учења:

– какав је то вид учења;

– по чему се разликује, а по чему је сличан учењу у школи;

– које су предности, а које слабе стране једног и другог облика учења.

На основу одговора ученика, наставник износи чињенице о онлајн учењу наглашавајући да је оно саставни део традиционалног учења, да представља подршку учењу код куће и омогућава образовни контакт са наставником и ван

школског времена.

Ученицима треба демонстрирати основне могућности школске платформе за онлајн учење.

Упутити ученике да, код својих кућа, заједно са родитељима (којима су достављени приступни параметри) приступе школској платформи за учење и проуче материјал везан за предмет Дигитални свет.

За достизање исхода *самостално користи дигиталне уџбенике за учење*, наставник подстиче ученике да, за дубље разумевање неког наставног садржаја користе дигитални уџбеник аргументујући зашто препоручује да се баш тај садржај проучи коришћењем дигиталног уџбеника.

У зависности од врсте дигиталних уређаја који су на располагању ученицима, наставник бира одговарајућу једноставну апликацију за цртање и упознаје ученике са радним окружењем. Примери задатака за ученике који доприносе достизању исхода *креира, чува и поново уређује дигиталну слику (самостално и/или уз помоћ наставника) користећи одговарајућу апликацију*:

– Именуј дате геометријске фигуре и од њих креирај дигиталну слику. (Наставник представља технику селектовања и премештања дела слике.) Исте фигуре исеци са папира, обоји и залепи у свеску тако да добијеш исту слику. Који начин је лакши за исправљање грешака, бржи?

– Исцртавајући геометријске фигуре креирај слику велике печурке и пет печуркица које изгледају баш као велика. (Наставник представља технике копирања и промене величине селектованог дела слике.) Исте печурке нацртај у свесци. Да ли је на папиру могуће нацртати пет печуркица тако да све буду идентичне величине и изгледају баш као велика? Зашто?

– Помоћу рачунара нацртај два пса који идентично изгледају и који гледају један у другог. (Наставник представља технике копирања и превртања селектованог дела слике.) Уради исто у свесци. Да ли је на папиру могуће нацртати идентичне псе који гледају један у другог? Зашто?

Наставник унапред припрема датотеке у којима ће ученици радити. Упућује их како да их отворе, ураде задатак и сачувају свој рад, не улазећи у детаље везане за организацију података на дигиталном уређају. Другим речима, када ученици користе дигитални уређај у оквиру извођења наставе или самосталног рада, ученицима треба објаснити, корак по корак, „где да кликну” или обезбедити да одабрана апликација буде покренута пре него што ученици започну рад. У случају да ученици користе дигиталне уређаје са тастатуром и мишем, акценат треба да буде на коришћењу миша уз минимално коришћење тастатуре.

Активностима за достизање исхода *својим речима објасни појам покретне слике* и *креира елементе покретне слике* треба да претходи приказивање анимираних слика ученицима и демистификовање доживљаја покрета (најбоље отварањем приказане анимиране слике у одабраној апликацији). Ученике треба упутити у начин израде анимиране слике бирајући тему из градива (смена годишњих доба, правила за безбедно понашање у саобраћају и сл.), а затим им задати да осмисле слике које ће чинити анимацију и које ће они нацртати на папиру или помоћу дигиталног уређаја. Након тога, наставник фотографише цртеже ученика или преузима креиране дигиталне слике и учитава их у одабрану апликацију за анимацију, демонстрирајући технику. Покреће смењивање статичних слика стварајући доживљај покрета. Уколико наставник не жели да користи неку од специјализованих апликација за израду анимација, он ученицима може да дочара доживљај покрета брзим смењивањем креираних слика у уграђеном програму за приказ слика, који је саставни део оперативног система инсталираног на рачунару који користи. То чини тако што слике које чине једну анимацију именује редним бројевима који осликавају

редослед приказа у анимацији, сачува у одговарајућој фасцикли, а затим прикаже прву од њих. Брзим притискањем стрелица на тастатури рачунара слике ће се смењивати и креирати илузију кретања.

У сарадњи са активом учитеља првог разреда, наставник ученицима представља теме које су од интереса за прваке. Активности за достизање исхода *креира једноставан графички дигитални материјал намењен познатој публици* обухватају одабир једне од тема и креирање графичког дигиталног материјала (статичне или покретне слике) намењеног млађим другарима. Ово је погодан тренутак да се ученицима нагласи да знање и вештине које су стекли на претходним часовима могу да буду корисни већ у овом тренутку. Наставник организује „гостовање" код првака и представљање креираних материјала.

Задовољство што су применом сопственог знања и вештина помогли људима у свом окружењу јесте осећање које наставник треба да подстакне код ученика.

За достизање исхода *својим речима објасни због чега дигиталне уређаје повезујемо на мреже, укључујући интернет*, потребно је, без инсистирања на дефиницијама, предочити ученицима да је рачунарска мрежа, као и интернет, сачињена од дигиталних уређаја који су међусобно повезани. Међу тим уређајима налазе се и они дигитални уређаји чији је посао да спроводе податке који нису њима намењени, већ су намењени неким другим дигиталним уређајима (као што саобраћајац на улици усмерава аутомобиле, камионе, пешаке итд.). Сви подаци који путују мрежом подељени су у мале делове. Када сви делови стигну на своје одредиште и буду правилно распоређени, ми добијамо поруку, слику и сл.

Ученицима треба показати видео запис који илуструје претходно изнето (нпр. https://bit.ly/kakoradiinternet).

Иницирати хеуристички разговор на тему добробити које произилазе из повезивања дигиталних уређаја на мреже (комуникација, размена текстова, слика, звучних и видео-записа, дељење ресурса – нпр. штампача).

У оквиру активности за достизање исхода *наведе могућности за размену материјала, комуникацију и заједнички рад (учење) које су настале захваљујући умрежавању дигиталних уређаја* подстицати ученике да објасне шта је све могуће размењивати у оквиру школске платформе (текстове, слике, поруке итд.). Постављати питања која воде ученике ка спознаји да је онлајн учење могуће зато што су рачунари које користе наставник и они повезани на интернет, чиме је омогућена размена материјала, комуникација, сараднички рад…

Подстицати ученике да опишу послове својих родитеља – колико њих користи дигитални уређај на послу, да ли је тај уређај повезан на интернет, зашто је потребно да буде повезан на интернет, да ли су и како радили од куће и сл.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

У активностима за достизање исхода *објасни добитке и ризике који произилазе из комуникације путем дигиталних уређаја, разликује неприхватљиво од прихватљивог понашања при комуникацији на интернету, реагује на одговарајући начин ако дође у додир са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин* и *наведе неке од начина на које корисници дигиталних уређаја остављају личне податке у дигиталном окружењу* треба нагласити да комуникација путем дигиталних уређаја не може да замени живи контакт са другим људима, али свакако доприноси да се не осећамо искључени из дешавања око нас. Разговарати са ученицима о видовима дигиталне комуникације и, ослањајући се на искуство и запажања ученика, објаснити карактеристике сваког од поменутих видова (друштвене мреже, Вајбер групе, имејл, видео-састанци и сл.). Важно је нагласити да је у правилима коришћења друштвених мрежа наведено колико година требају да имају особе које те мреже

користе. Старосне границе нису успостављене без основа и онај ко наведе лажни број својих година ризикује да сноси одређене последице и доведе себе у опасне ситуације. Упознати ученике са правилима писане онлајн комуникације и интернет бонтоном.

Објаснити улогу емотикона у писаној комуникацији. Разговарати са ученицима о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) на начин који не оставља утисак да је боље да интернет не користимо, већ да морамо да будемо одговорни док то чинимо. Оснажити ученике да реагују на адекватан начин уколико дођу у додир са непримереним садржајима или су сведоци насиља (не упуштати се у расправе, већ се одмах обратити одраслој особи за помоћ). Такође, неопходно је поменути и прилике које добијамо кроз комуникацију на мрежи (учење, изучавање области које нас интересују).

Подстицати ученике да наведу неке од података који спадају у личне податке и упознати ученике са чињеницом да коришћењем дигиталних уређаја остављамо личне податке на интернету, а да тога често нисмо ни свесни. Свако чињење у дигиталном окружењу оставља отисак, као када газимо по неутабаном снегу. Неки од тих отисака могу да имају утицај на наш будући живот. Такође, обновити знање о неопходности софтверске заштите дигиталног уређаја јаком лозинком. Поменути постојање двостепене заштите и појаснити како она функционише.

Ученици треба да креирају статичке или покретне слике које подижу свест о могућностима које доноси комуникација на интернету, али и опасностима које вребају уколико се комуникацији не приступи на одговоран начин. Креиране слике постављају се на школско веб-место и тиме се промовише стваралаштво ученика, које постаје доступно њиховим породицама и рођацима.

Активностима за достизање исхода *организује сопствено учење у онлајн окружењу на начин који не угрожава здравље и личну безбедност, као и сигурност дигиталног уређаја* треба да претходи разговор са ученицима о њиховим навикама када је учење у питању – да ли сами планирају када ће и шта учити, ко им помаже, како се са укућанима договарају око коришћења дигиталних уређаја за учење. Постављати потпитања која се односе и на начин коришћења дигиталних уређаја, што треба искористити за обнављање наученог у претходном разреду – потребе за неговањем здравих навика када је употреба дигиталних уређаја у питању. Подсетити ученике на проблеме који могу да настану, а везани су за оштећења вида и коштано-мишићног система и нагласити да они не настају због употребе технологије, већ неодговорног понашања корисника технологије (неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса). Такође, треба подсетити ученике да дигитални уређаји захтевају пажљиво руковање (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти и сл.) и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа (креирати јаку лозинку). Посебну пажњу посветити упућивању ученика да дигитални уређај користе само у присуству родитеља/законског заступника.

Ученици треба да креирају пример дневног плана рада, а наставник треба да их саветује како да одреде приоритете, како да потраже помоћ у случају да не разумеју садржаје које изучавају и тиме доприноси изградњи саморегулације у њиховом учењу.

Очување здраве животне средине императив је савременог друштва. У оквиру активности за достизање исхода *предложи начине одлагања електронског отпада који не угрожавају животну средину* ученици треба да креирају статичке или покретне слике које подижу свест о опасностима неодговорног одлагања електронског отпада и промовишу одговорно понашање према планети. Креиране слике постављају се на школско веб-место и тиме се промовише стваралаштво ученика,

које постаје доступно њиховим породицама и рођацима.

Алгоритамски начин размишљања

У оквиру активности за достизање исхода *својим речима објасни појам алгоритам* и *анализира једноставан познати поступак који садржи понављања одређених радњи и представи га алгоритамски*, ученике треба ставити пред проблеме које треба да декомпонују и њихово решење прикажу у форми низа корака, при чему се треба ослањати на образовно искуство из првог разреда. Међу проблемима треба да се нађу и они чије решавање захтева понављање одређених корака известан број пута или непрестано. Дефинисани низ корака наставник назива *алгоритмом* и подстиче ученике да овај појам објасне на узрасту примерен начин.

Користећи одабрано окружење за визуелно програмирање локализовано на српски језик демонстрирати ученицима како се креира рачунарски програм. За достизање исхода *креира одговарајући рачунарски програм у визуелном програмском језику*, *анализира једноставан програм креиран у визуелном програмском језику и објасни шта и на који начин тај програм ради* и *уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новог решења и по потреби га додатно поправи (самостално или сараднички)* потребно је ученицима дати задатке да креирају једноставне линијске или програме који садрже једноставна понављања, које затим тестирају и, по потреби, коригују све до постизања жељеног резултата.

Наставник ставља пред ученике неколико раније креираних програма, које они треба да анализирају и објасне шта и на који начин раде.

Представити ученицима процес програмирања расположивог физичког дигиталног уређаја (робота, микроконтролера) у окружењу за визуелно програмирање које је локализовано на српски језик. У оквиру програма „Школе за 21. век” све основне школе добиле су микроконтролере који се могу употребити за рад на часу.

У оквиру активности за достизање исхода *креира програм у визуелном програмском језику којим управља понашањем расположивог физичког дигиталног уређаја* и *уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новог решења и по потреби га додатно поправи (самостално или сараднички)* ученици креирају програме које, уз помоћ наставника, учитавају у физички дигитални уређај. Након анализе понашања физичког дигиталног уређаја, по потреби, коригују програм све док не постигну жељени резултат. Сврха ове активности јесте очигледна употребљивост знања које су ученици претходно конструисали при раду у одабраном програму за блоковско програмирање. На тај начин остварује се трансфер знања – ученик схвата да логика програмирања не зависи од алата у коме програмирамо, нити од врсте дигиталног уређаја. Наставник треба посебно да нагласи нагласи чињеницу да учење програмирања представља трајно знање, које је примењиво и у годинама које долазе.

1. 2. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

1. 2.1. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења програма Грађанско васпитање је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Редни број	**ТЕМА**	Број радионица
1.	Људска права	36
2.	Демократско друштво	
3.	Процеси у савременом свету	
4.	Грађански активизам	
	УКУПНО	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ					
I II	ЉУДСКА ПРАВА ДЕМОКРАТСКО		разликује понашања појединаца која доприносе или ометају функционисање и напредовање групе; - успоставља, гради и чува успешне односе са члановима групе којој припада; - искаже своја осећања и потребе на начин који не угрожава друге; - препозна и уважи осећања и потребе других; - наведе и својим речима објасни основна права детета садржана у Конвенцији о дечјим правима; - прихвата и образлаже на примерима из живота да свако дете има иста права без обзира на различитости; - препозна ситуације кршења својих и туђих права и показује спремност да тражи помоћ; - се договара и одлучује у доношењу правила	Групни идентитет Ко смо ми - сличности и разлике? Групе којима припадамо (породица, одељење, школа, спортски клуб, музичка школа...). Од чега зависи функционисање и напредак групе: комуникација, сарадња, узајамно подржавање, блискост. Понашања појединаца која ојачавају или ометају односе у групи. Осећања Изражавање сопствених осећања. Осећања других, како их препознајемо и уважавамо. Веза осећања са мислима и понашањима.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	

III IV	ДРУШТВО ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**36**	групе и да се понаша у складу са њима; - наводи примере међусобне повезаности права и одговорности; - разликује ненасилну од насилне комуникације међу члановима групе на примерима из свакодневног живота, из књижевних дела које чита и филмова које гледа; - саслуша излагање саговорника без упадица и са уважавањем; - даје и прихвата предлоге водећи рачуна о интересу свих страна у сукобу; - представи шта садржи и чему служи Правилник о безбедности ученика његове школе; - се понаша у складу са Правилником о безбедности ученика; - наводи примере одговорности одраслих и ученика за безбедност у школи; - препознаје предности, ризике и опасности по себе и друге и одговорно поступа при коришћењу мобилног телефона и интернета; - сарађује и преузима различите улоге на основу договора у групи; - износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге који могу унапредити безбедност ученика у школи; - учествује у изради плана једноставне акције; - са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; - доприноси промоцији акције; - на једноставан начин вреднује изведену акцију.	Потребе и права Моје потребе и потребе других. Осећања, потребе, вредности и начин њиховог остваривања. Веза са правима. Права детета Конвенција о дечјим правима. Различити смо, али су нам права иста. Људска права важе свуда и за сваког. Кршење и заштита права Нисам посматрач, реагујем на ситуације кршења права деце у одељењу и школи. Знам како и коме да се обратим за помоћ. Школа као заједница Вредности школе као заједнице - равноправност, одговорност, солидарност, брига за друге, толерантност, праведност, поштење. Правила у школи и њихова функција. Одговорности ученика и одраслих за функционисање школе као заједнице. Односи у заједници Како радим сам, а како у групи? Шта у школи радимо заједно? У чему смо добри? У чему бисмо могли бити бољи? Како комуницирамо у групи? Насилна и ненасилна комуникација. Сукоби Узроци сукоба и шта са њима. Сукоб из угла оног другог. Посредовање у сукобу. Конструктивно решавање сукоба. Безбедност ученика у школи Ученици имају право на заштиту и безбедност. Правилник школе о безбедности ученика. Безбедност ученика у школи и школском дворишту, на путу између куће и школе, ван школе - на излету и на настави у природи. Безбедност ученика је одговорност свих - запослених у школи, ученика, родитеља, институција ван школе. Безбедно и небезбедно понашање на интернету. Одговорна употреба мобилног телефона.		

				Како учинити школу безбедним местом за све - планирање и извођење једноставне акције. Кораци у планирању и извођењу акције. Избор теме/проблема/активности којом ћемо се бавити. Одређивање циља и израда плана акције - подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције - видео-снимци фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе - приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције - чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика, добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Како је планом предвиђено да се у другом разреду са фондом од једног часа недељно остварује Пројектна настава, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика,

као и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам

самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање, што су све захтеви и програма Грађанског васпитања посебно у области Грађански активизам. Посебно треба нагласити да Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се потпуно уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду где је један део о безбедности ученика посвећен опасностима у коришћењу интернета.

Грађанско васпитање, као програм, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Најјача корелација је са Српским језиком и предметом Свет око нас где се може користити тематско планирање.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију програма и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике другог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

1.2.2. ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да

хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	МОЈЕ МЕСТО У ЦРКВИ	5	2	7
3.	ЛИТУРГИЈСКЕ СЛУЖБЕ И ЊИХОВ СМИСАО	5	2	7
4.	ЖИВОТ У ЦРКВИ - ЛЕПОТА ПРАЗНИКА	4	2	6
5.	ТРПЕЗА ГОСПОДЊА	4	1	5
6.	СВЕТА ЛИТУРГИЈА - ПРОСЛАВА ВАСКРСЕЊА	4	1	5
7.	ИКОНА - ПРОЗОР У ВЕЧНОСТ	4	1	5
	УКУПНО	27	9	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЕВАЛУАЦИЈА
БР	НАЗИВ							
1.	Увод	1	0	1	Ученик ће бити подстакнут да стекне основна сазнања о темама које ће се обрађивати у настави Православног катихизиса током другог разреда • уочи какво је његово предзнање из градива обрађеног у претходном разреду школовања ученик ће желети да активно учествује на часовима верске: • да зна да се Крштењем постаје члан Цркве • да зна да је Црква заједница потпуно другачија од свих • да зна да је Црква заједница са Богом • разликује значења појмова Црква (заједница) и храм (место на којем се сабирамо) • на елементарном нивоу опише зашто се подижу храмови • да уочи да је Литургија догађај Цркве • да зна да у Литургији учесвује само онај ко је крштен и ко то жели: • препозна и именује основне службе које постоје на	Крштење као улазак у Божју породицу . Омогућити ученицима да разликују појмове: Црква, храм, Литургија. Ми смо Црква уводни час. Крштењем постајемо чланови Цркве . Црква - заједница (садржај н.ј. –народна приповетка:“Седам прутова“) . Храм - место окупљања (опис н.ј. - свака заједница има своје место окупљања) . Литургија – догађај Цркве . Заједница радости (опис н.ј. - слобода у заједници - садржај н.ј. молитва Царе небески – Бог као Цар) Основно знање о литургијским службама . Омогућити ученицима да уоче да Црква не може да постоји без свих служби. Народ Божји, различите службе (опис н.ј. – службе у свету и њихова важност) . Литургијске службе: Епископ, свештеник, ђакон и народ Божји . Многе службе, једна Црква . Епископ - слика	Компетенција за целоживотно учење Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.•Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и	
2.	МОЈЕ МЕСТО У ЦРКВИ	5	2	7				
3	ЛИТУРГИЈСКЕ СЛУЖБЕ И ЊИХОВ СМИСАО	5	2	7				
4..	ЖИВОТ У ЦРКВИ - ЛЕПОТА ПРАЗНИКА	4	2	6				
5.	ТРПЕЗА	4	1	5				

6 7	ГОСПОДЊА СВЕТА ЛИТУРГИЈА - ПРОСЛАВА ВАСКРСЕЊА ИКОНА - ПРОЗОР У ВЕЧН	4 4	1 1	5 5	Литургији • зна да свако у Цркви има своју службу • уочи међусобну повезаност служби у Цркви • уочи од коликог је значаја за неку заједницу окупљање свих њених чланова • уочи да је и он сам важан и посебан у животу Цркве • објасни службу Епископа у Цркви • увиди сличност службе Епископа са првосвештеником Христом • да уочи да Епископ предводи молитву Цркве • објасни ко су монаси и шта су манастири : • ученик ће бити подстакнут да размишља о својој служби у Цркви • на елементарном нивоу препозна и именује литургијске предмете • уочи да је заједничка трпеза израз љубави • зна да је Литургија заједничка трпеза око које се окупљају чланови Цркве • уочи разлику између Светог Причешћа и друге хране • уочи сличности елемената Литургије и славе • да зна да наброји основне делове храма • уочи да је унутрашњост храмова уређена за служење Литургије • да зна да објасни ко су светитељи • исприча ко су и шта су све чинили светитељи које славимо • уоче да постоје светитељи и у данашње време • сазна о неким светитељима новијег доба.	Христова на Литургији . Ко су монаси? Основно знање о великим празницима Цркве . Указати ученицима да се празници прослављају литургијски – на заједничкој молитви. Богородица – мајка Христова (Ваведење и Благовести;молитва: "Богородице Дјево") . Божић – Христос се роди! (обрада песме: „Витлејеме славни граде“) . Богојављење Христос је Син Божји. Свети Сава и Свети Симеон Пружити ученицима неопходно знање да у Литургији свет приносимо Богу . Разумевање да се кроз Причешће остварује наша заједница са Богом. Литургија наш дар Богу . Литургијски предмети . Причешће - храна за живот вечни . Слава у мојој породици Основ за разумевање Литургије као догађаја остварења наше заједнице са Богом 1. Христос је са нама у Литургији 2. Причешће у мом животу 3. Празнујемо Васкрсење Христово 4. Христово Васкрсење - наше васкрсење Приближити ученицима појам Царства Божјег .указати на иконе као на посебну пројаву Царства Небеског . Православни храм (садржај н.ј. - основни делови храма) . Икона - прозор у Царство Божје . Буди и ти иконописац . Царство Божје у светим	циљевима учења. Комуникација У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Одговорно учешће у демократском друштву Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије.	
Укупно:		27	9	36				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења. Рад са ученицима другог разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

Осваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно је да се бирају садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

2. ДОПУНСКА НАСТАВА

У другом разреду допунска настава се изводи из предмета Српски језик и Математика. Планирани часови су дати у следећим табелама. Број часова је оквирно дат. У зависности од потребе може се повећавати или смањивати.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Редни број	**ТЕМА**	свега
2.	Књижевност	6
3.	Језик	8
4.	Језичка култура	4
	УКУПНО	18

МАТЕМАТИКА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Бројеви	12
2.	Геометрија	4
3.	Мерење и мере	2
	УКУПНО	18

3. ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ДРУГОГ РАЗРЕДА

Редни број	ТЕМА	свега
1.	Ја и други	9
2.	Бонтон	12
3.	Моја осећања и ја	15
	УКУПНО	36

5. ПЛАН РАДА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Због специфичности структуре одељења разредне наставе наше школе која су сва комбинована два или више разреда, часови ваннаставних активности се изводе паралелно са часовима ваннаставних и слободних активности у осталим разредима. Сви ученици присуствују заједничком часу и бирају секцију према својим афинитетима.

Редни број	**СЕКЦИЈЕ (интересне групе)**	**САДРЖАЈИ**
1.	Ликовна	- Подстицати ученике да самостално и слободно изражавају своја уочавања, запажања и маштања цртањем, сликањем и вајањем, користећи различити материјал; - развијање осећаја за процењивање лепотеи успешности својих и туђих радова.
2.	Музичка и филклорна	- Подстицати ученике да прате музику, слушају, певају, изводе; - да музику прихвате као средство за стварање расположења; - развијање љубави према музици и формирање музичког укуса; - развијање и неговање љубави према култури и традицији нашег народа кроз извођење народних песама и игара, карактеристичних

		за наш крај и ближу околину;
3.	Спортска	- Подстицати раст, развој и усавршавање моторичких способности ученика, првенствено брзине и координације; - примена стечених знања и навика кроз игру такмичење и у свакодневном животу; - стицање и развијање свести о очувању здравља и потреби бављења неким спортом.
УКУПНО		36

6. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, датим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово

напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања. Оцене добијене сумативним оцењивањем су, по правилу, у првом разреду описне и уносе се у прописану евиденцију о образовно-васпитном раду (дневник).

Због тренутне епидемиолошке ситуације у Републици Србији изазване вирусом COVID 19, школски програм проширујемо следећим ставкама, које се попуњавају у случају да се организује настава онлајн:

1. Приступ у раду – платформа која се користи у учењу на даљину _____

2. Начин реализације и канали комуникације са ученицима који немају материјално – техничке могућности за наставу на даљину

_____

3. Начин комуникације са ученицима који због здравствених проблема не могу да прате наставу

_____

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021-2025 год.

Садржај:

Фонд часова за трећи разред и предмете ... 3
1. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ... 4
ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ ... 5
СРПСКИ ЈЕЗИК ... 5
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК ... 13
МАТЕМАТИКА ... 24
ПРИРОДА И ДРУШТВО ... 30
ЛИКОВНА КУЛТУРА ... 38
МУЗИЧКА КУЛТУРА ... 43
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ ... 48
ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ ... 57
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ ... 57
ВЕРСКА НАСТАВА ... 62
2. ДОПУНСКА НАСТАВА ... 64
3. ДОДАТНА НАСТАВА ... 65
4. ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ТРЕЋЕГ РАЗРЕДА ... 66
5. ПРОЈЕКТНА НАСТАВА ... 66
5. ПЛАН РАДА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ ... 71
6. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА ... 72

Фонд часова за трећи разред и предмете

ред. број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1	Српски језик	5	180
2	Енглески језик	2	72
3	Математика	5	180
4	Свет око нас	-	-
6	Природа и друштво	2	72
7	Ликовна култура	2	72
8	Музичка култура	1	36
9	Физичко и здравствено васпитање	3	108
	Укупно : А	**20**	**720**
ред. број	**Б. ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ**		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање	1	36
	Укупно : Б	1	36
	Укупно : А+Б	**21**	**756**
Ред. број	**В. ОБЛИК ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Редовна настава	21	756
2	Пројектна настава	1	36
2	Допунска настава	1	36
3	Додатни рад	1	36
4	Настава у природи	7 – 10 дана годишње	
	Укупно : А+Б+В	**24**	**864**
Ред број	**Г. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Час одељ. старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности	1-2	36

3	Екскурзија (излет)	1-3 дана годишње
Укупно : А+Б+В+Г (без наставе у природи и екскурзија)		**936**

1. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и

уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* садржи број часова по областима распређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм предмета *Српски језик* у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	Књижевност	47	33	80
2.	Језик	18	42	60
3.	Језичка култура	5	35	40
	УКУПНО	70	110	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	КЊИЖЕВНОСТ	**47**	**33**	**80**	– чита са разумевањем различите текстове; – опише свој доживљај прочитаних књижевних дела; – изнесе своје мишљење о тексту; – разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; – именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; – уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа и рима); – разуме пренесено значење пословице и басне и њихову поучност; – разуме идеје књижевног дела; – уочи основне одлике народне бајке; – разликује народну од ауторске бајке; – представи главне особине јунака;	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Лирска поезија 1. Душан Костић: Септембар 2. Григор Витез: Какве је боје поток/ Десанка Максимовић: Вожња 3. Душан Васиљев: Зима 4. Мирослав Антић: Шта је највеће/ Ф. Г. Лорка: Луцкаста песма 5. Драган Лукић: Свакога дана/ Шта је отац 6. Бранислав Црнчевић: Љутито мече/ Љубивоје Ршумовић: Аждаја своме чеду тепа 7. Милован Данојлић: Љубавна песма 8. Љубивоје Ршумовић: Домовина се брани лепотом 9. Химна Светоме Сави 10. Бранко Стевановић: Занимање Марка Краљевића Епска поезија 11. Народне песме: Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића Проза 1. Ла Фонтен: Цврчак и мрав/Езоп: Корњача и зец 2. Народна приповетка: Свети Сава и сељак без среће 3. Народна бајка: Чардак ни на небу ни на земљи 4. Народна приповетка: Свијету се не може угодити 5. Бранко Ћопић: Изокренута прича 6. Оскар Вајлд: Себични џин 7. Светлана Велмар Јанковић: Златно јагње (одломак) 8. Бранко В. Радичевић: Прича о дечаку и Месецу 9. Ијан Макјуен: Реч-две о Питеру (одломак) 10. Јохана Шпири: Хајди (одломак) 11. Народна бајка: Баш-Челик (читање у наставцима)	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема	1СЈ.1.2.2. 1СЈ.1.2.3. 1СЈ.1.2.4. 1СЈ.1.2.5. 1СЈ.1.2.6. 1СЈ.1.2.7. 1СЈ.1.2.8. 1СЈ.1.5.1. 1СЈ.1.5.2. 1СЈ.1.5.3. 1СЈ.1.5.4 1СЈ.2.2.1. 1СЈ.2.2.3. 1СЈ.2.2.4. 1СЈ.2.2.5. 1СЈ.2.2.9. 1СЈ.2.5.1. 1СЈ.2.5.2. 1СЈ.2.5.3. 1СЈ.2.5.4. 1СЈ.2.5.5. 1СЈ.2.5.6. 1СЈ.3.2.1. 1СЈ.3.2.2. 1СЈ.3.2.5. 1СЈ.3.2.6. 1СЈ.3.2.7. 1СЈ.3.5.1. 1СЈ.3.5.2.

I	КЊИЖЕВНОСТ				– уочи основне одлике народне епске песме; – уочи поређење у књижевном делу и разуме његову улогу; – разликује опис од приповедања у књижевном делу; – покаже примере дијалога у песми, причи и драмском тексту; – уочи хумор у књижевном делу	12. Јасминка Петровић: Од читања се расте (читање у наставцима) Драмски текстови 1. Душан Радовић: А зашто он вежба 2. Александар Поповић: Лед се топи 3. Јованка Јоргачевић: Никад два добра 4. Лаза Лазић: Суђење Популарни и информативни текстови Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Милева Ајнштајн, Михаило Пупин), знаменита завичајна личност и др. ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Бранко Ћопић: Доживљаји Мачка Тоше 2. Избор из поезије Душана Радовића (Замислите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ђачке исповести, Здравица, Плави зец и друге песме) 3. Браћа Грим: Бајке (по избору) Књижевни појмови: - лирска песма, - химна, - епска песма, - народна бајка, - роман, - поређење, - персонификација (на нивоу препознавања), - опис, - дијалог, - приповедање, - епски јунак, - драмска радња	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.	

II	ЈЕЗИК	**18**	**42**	**60**	– разликује врсте (и подврсте) речи у типичним случајевима; – одреди основне граматичке категорије именица, придева и глагола; – примењује основна правописна правила;	Врсте речи: именице (градивне, збирне); придеви (присвојни, градивни); род и број придева; заменице (личне заменице); глаголи; лице и број глагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Велико слово: писање имена народа, вишечланих географских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига и часописа; Писање присвојних придева изведених од властитих имена (суфикси: -ов, -ев, -ин; -ски, -чки, -шки). Речца не уз именице и придеве. Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа). Сугласник ј (између самогласника и-о и о-и). Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	1СЈ.1.2.1. 1СЈ.1.3.1. 1СЈ.1.3.2. 1СЈ.1.3.3. 1СЈ.1.3.4. 1СЈ.1.3.5. 1СЈ.1.3.6. 1СЈ.1.3.7 1СЈ.1.3.8. 1СЈ.1.3.9. 1СЈ.1.3.10. 1СЈ.1.4.1. 1СЈ.1.4.2. 1СЈ.1.4.3. 1СЈ.1.4.4. 1СЈ.1.4.5. 1СЈ.2.2.1. 1СЈ.2.3.1. 1СЈ.2.3.3. 1СЈ.2.3.7. 1СЈ.2.3.8. 1СЈ.2.3.10. 1СЈ.2.4.3. 1СЈ.2.4.4. 1СЈ.2.4.5. 1СЈ.2.4.6. 1СЈ.2.4.7. 1СЈ.2.4.8. 1СЈ.3.3.1. 1СЈ.3.3.2. 1СЈ.3.3.5. 1СЈ.3.3.6. 1СЈ.3.4.2. 1СЈ.3.4.4.

III	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**5**	**35**	**40**	– чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; – изражајно рецитује песму и чита прозни текст; – изводи драмске текстове; – јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акценат, паузе, брзину и темпо; – споји више реченица у краћу и дужу целину; – препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин; – извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости; – варира језички израз; – попуни једноставан образац у који уноси основне личне податке; – разликује формални од неформалног говора (комуникације); – -учествује у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника.	Краћи и дужи текстови - књижевни и некњижевни, као и нелинеарни текстови. Причање о догађајима и доживљајима, стварним и измишљеним (усмено и писано). Описивање људи, животиња и природе (плански приступ) - усмено и писано. Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор, поздрављања, честитања и сл.). Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано (уз одговарајуће текстове из лектире). Правописне вежбе: вежбе допуњавања и избора правилног облика речи; диктат, аутодиктат. Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице. Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго. Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена становишта (нпр. увести у текст нове ликове; сместити бајку у далеку будућност...). Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема	1CJ.0.1.1. 1CJ.0.1.2. 1CJ.0.1.3. 1CJ.0.1.4. 1CJ.0.1.5. 1CJ.0.1.6. 1CJ.0.1.7.
УКУПНО		**70**	**110**	**180**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Ученици се подстичу да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ - извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајди, Баш-Челик и друге народне и ауторске бајке) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Основна знања из морфологије проширују се у вези са именицама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева - градивни и присвојни се уводе тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу

градивне именице као основу за извођење градивних придева. Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слагање придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина. Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредном разреду.

Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (у основном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из Читанке могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице.

Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва - завичајном географијом.

Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање.

Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем се усмеравају да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Треба стварати прилике и подстицати ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и

сликовито изражавају.

Описивање - треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно,

узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати - од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично.

На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе). Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне.

У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско

приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Ниједан школски писмени задатак се не израђује у трећем разреду.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1	**Starter Unit**	**1**	**3**	4
2	**Module 1 School again, Come and play**	**5**	**7**	12
3	**Module 2 Fun time, A nice bed**	**4**	**7**	11
4	**Module 3 I can…, It's a monster!**	**4**	**7**	11
5	**Module 4 It's snowing!**	**4**	**7**	11
6	**Module 5 Time to eat!**	**4**	**11**	15
7	**Holidays**	**1**	**2**	3
8	**My Green Passport**	**2**	**3**	5
	УКУПНО:	**24**	**48**	**72**

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
Бр	НАЗИВ							
1	**Starter Unit**	**1**	**3**		Препознају и именују бића, предмете и места,који се односе на тему; поздраве и отпоздраве, примењујућиједностав најезичкасредства;пред ставесебе и	ПОЗДРАВЉАЊЕ Hi/Hello, how are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great. Good morning/afternoon/evening/night. Goodbye./Bye. See you later/tomorrow/on Monday. Have a nice day/weekend/holiday! Thanks, same to you!	Комуникација, дигитална, компетенцијазаучење, одговорноучешће у демократскомдруштву, решавањепроблема, сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.

				4	другог;разумејуједноставнапитањаличнеприроде иодговарајунањих; разумеју и саопште једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.	Личне заменице - - I, you … Глагол то бе - the Present Simple Tense Императив (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости. ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА Hi, I'm Andrija. Hello, I'm Alex. How old are you? I'm (nine). I'm in Year 3. Where are you from? I'm from Serbia. How do you spell your name? It's A-N-D-R-I-J-A. Have you got any brothers or sisters? Yes, I have/I've got one sister. No, I'm an only child. How many aunts/uncles have you got? This is my cousin/sister Vanja. Nice to meet you. Nice to meet you, too. What's your/his/her/their address? It's 12, Zvezdarskih jelki Street, Belgrade. What's your/his/her/their phone number? It's oh/zero-six-four-double five/five-five... I'm 10 today. How old is your mum/dad? She/He's 32. Where are your parents today?Are they at work? No, they're at home. Are your friends at school now? Yes, they are. This is my friend Ana. She's/She is in my class. That's Tea's dog. Its name is Spot. This is our teacher, Mr/Miss/Mrs Jones. That is Mr Turner. He's/He is a policeman. Who are those children? They're our neighbours. What are their names? Pavle and Milica. Who's the boy in the picture? It's my Brazilian pen pal, Bruno. Tell me about your family/country. Write soon! Личне заменице – I , you Присвојни придеви – my,your Показне заменице - this/that, these/those Have got/Have за изражавање поседовања Питања са Who/What/Where/How (old/many) Предлози за изражавање места – from,in Саксонски генитив са именицама у једнини Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом Императив		
2	**Module 1 School again, Come and play**	**5**	**7**	12	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему;препознају и именују бића, предмете и места из непосредног окружења;разумеју једноставне описе бића, предмета и места; опишу бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;разумеју једноставне исказе којима се изражава припадање / неприпадање, поседовање / непоседовање и реагују на њих;траже и дају једноставне исказе којима се изражава припадање / неприпадање, поседовање / непоседовање;поштују правила учтиве комуникације.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.
					Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; препознају и именују		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1.

3	**Module 2 Fun time, A nice bed**	**4**	**7**	11	бића, предмете и места из непосредног окружења; разумеју једноставне описе бића, предмета и места; опишу бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;разумејуједноставноисказанечеститке и одговоренањих;упутеједноставнечеститке;разумеју и, примењујућиједностав најезичкасредства, наведунајуобичајенијеактивностикојесеодносе напрославерођендана и празника: разумеју једноставна обавештења о положају у простору и реагују на њих;траже и пруже једноставна обавештења о положају у простору.	Основни бројеви (0-100) Алфабет (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; конвенције у писању личних заменица; конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса; употреба титула уз презимена (Мр, Мрс, Мисс); разлике између српске азбуке и енглеског алфабета; конвенције у писању разгледница и писама. РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА Listen, point and repeat. Listen again. Match the words with the things/people in the picture. Order the lines. Ask and answer questions about the photo on page 38. Spell your name. Ask your friend to spell his/her name. Write/Circle the letters/numbers. Write/Say true or false. Complete the sentences/dialogue. Complete the table with ticks and crosses. Read the story. Read and check. Think of a place/person. Come and help! Wait and see! Watch out! Hurry up! Close/Open the door/a window, please! Smile! It’s my/your/Oliver’s turn! Императив Присвојни придеви – my,your Алфабет Бројеви 0-100 (Интер)културни садржаји:Поштовање основних норми учтивости. ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ Can we meet on Saturday and play football? I’m sorry, I’ve got a music class on Saturday, but we can meet on Sunday. Really? Sunday is ok for me too! Great! See you at the park! It's hot today. Let’s go to the beach! Sorry, but I can’t swim! I’m very tired. Let’s go home! Come and meet my friends! Listen to the music! Модални глагол can за изражавање предлога и способости Императив (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.	учешће у демократском друштву, предузимљивост и оријентација према предузетништву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.	1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.
4	**Module 3 I can…, It’s a monster!**	**4**	**7**	11	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; разумеју једноставне исказе којима се изражава припадање / неприпадање, поседовање / непоседовање и реагују на њих; траже и дају једноставне исказе којима се изражава припадање / неприпадање,		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.2.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.22. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25. 2.3.1.

					поседовање / непоседовање;разумеју једноставне текстове у којима се описују радње и способности у садашњости; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;опишу радње и способности користећи једноставна језичка средства.	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА Can you spell that again, please?/Can you write it on the board, please? Can/May I read the story? Of course you can. Can/May I sit here, please? No, it's Nina's seat. Can/May I borrow your dictionary? Yes, here you are. Thank you/Thanks. You're welcome. Thanks for your help. Модални глаголи за изражавање молбе - can/may Саксонски генитив са именицама у једнини (Интер)културни садржаји:Правила учтиве комуникације. ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА Welcome to my birthday party! Happy birthday to you! Thanks! How many candles are there on your birthday cake? Happy New Year!/Merry Christmas!/Happy Valentine's Day!/Happy Easter! Thanks, same to you! Let's have a party. Let's celebrate! What do you do on New Year's Day? We open our presents and watch films about Santa Claus and his reindeer. At Easter we decorate Easter eggs. Children dress up for Halloween. Look at the fireworks! Императив Тхе Пресент Симпле Тенсе за описивање уобичајених радњи (само као опција, рецептивно) Питања са What/How many (Интер)културни садржаји:Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе. ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА Who's this? It's Johnny Depp, my favourite actor. He's American. That's a photo of my family. Look, they're all smiling. How many teeth has your baby brother got? What colour are his eyes? I've/I have got two hands. She's/She has got black hair. He's/He has got big ears. She's/She is tall and slim. My dad's new car is fast and cool.		
5	**Module 4 It's snowing!**	**4**	**7**	11	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему; разумеју и саопште једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време;разумеју кратке и једноставне молбе и реагују на њих;упуте кратке и једноставне молбе; искажу и прихвате захвалност и извињење на једноставан начин;разумеју једноставне текстове у којима се описују радње и способности у садашњости; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;опишу радње и способности користећи једноставна језичка		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња.	11.1.1. 1.1.2. 1.2.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.22. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25. 2.3.1.

					средства;разумеју позив на заједничку активност и на прикладан начин реагују на њега;упуте позив на заједничку активност.	What are these? They're my new felt tip pens. Belgrade is the capital of Serbia. Our city is old, but very nice. There are a lot of beautiful mountains and lakes in my country. What's the capital of England? London buses are red, but its taxis are black. Where are you in this photo? I'm in Sydney, it's a big city in Australia. There are a lot of strange animals and funny birds. Глаголи have got, то be за давање описа Показне заменице - this/that, these/those Егзистенцијално There is/are… Питања са Who/What/Where/How many... Правилна множина именица: pen-pens, bus-buses, city-cities… Неправилна множина основних именица: tooth- teeth... Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом. (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике...; престонице земаља енглеског говорног подручја; препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја. ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА She's tired/bored. She wants to go home. Is he hungry/thirsty? Does he want a sandwich/a glass of orange juice? They're not cold, they're hot! Are you OK? Is he happy? No, he's sad. His dog is lost. The Present Simple Tense (be, want) (Интер)културни садржаји:Правила учтиве комуникације. ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ They're at the cinema/museum. Where's your brother? He's in bed. Where's my English dictionary? It's here on my desk.Where are my trainers? They are over there, under the bed. Where's the Statue of Liberty? It's in New York. The London Eye is next to the River Thames. Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа: here, there, in, on, at, next to, under... Питања са Where Употреба и изостављање одређеног члана у изразима at the		
6	**Module 5 Time to eat!**	**4**	**11**	15	Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему;разумеју свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагују на њих;изразе основне потребе, осете и осећања једноставним језичким средствима: разумеју и саопште једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време;разумеју једноставне исказе за изражавање допадања / недопадања и реагују на њих;траже мишљење и изражавају допадање / недопадање једноставним језичким средствима.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.
7	**Holidays**	**1**	**2**		Препознају и именују бића, предмете и места који се односе на тему;разумеју једноставно исказане честитке и одговоре на њих; упуте једноставне честитке.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња,	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.

				3		park/beach/cinema/museum, at home/school/work, in bed... (Интер)културни садржаји: препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја. ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА What time is it? It's twelve (o'clock). It's a quarter to/past twelve. It's half past twelve. What day is it today? It's Wednesday. It's a nice, sunny day. Is it snowy? No, but it's rainy and windy today. I've got a basketball game at a quarter to four/on Saturday. Питања са What/When Предлози за изражавање времена: at,on,to,past…. (Интер)културни садржаји: радна недеља и викенд. ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА It's Alex's guitar. Is that Anna's bag? These are not their jackets. Sophie's mum and dad have got/have a big house. My friend hasn't got/doesn't have any brothers or sisters. Have you got/Do you have a bike? (Интер)културни садржаји: породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини. ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА Does he like music? Yes, he loves it./No, he doesn't. Who's your favourite tennis player? What's your favourite hobby? It's an amazing poster! Those computer games are fantastic! The Present Simple Tense glagola be/like/love Питања са Who/What (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ My brother can play football, but he can't act. How many languages can your dad speak? Can you play the guitar? I can't ride a bike. We are late for our school bus. Look! She's/She is wearing a dress. Is he wearing jeans? Yes, he is. No, he isn't. What are you doing? I'm/I am eating a biscuit. What are they doing? They are	одговоран однос према здрављу.	
8	**My Green Passport**	**2**	**3**	5	Препознају и именују бића и предмете који се односе на тему; разумеју једноставна упутства и налоге и реагују на њих;саопште једноставна упутства и налоге;препознају и именују бића, предмете и места из непосредног окружења; разумеју једноставне описе бића, предмета и места; опишу бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства.		Комуникација, дигитална, естетичка, компетенција за учење, одговоран однос према околини, одговорно учешће у демократском друштву, предузимљивост и оријентација према предузетништву, рад с подацима и информацијама,решавање проблема,сарадња, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.21. 1.1.22. 1.2.1. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.12. 2.1.25.

						not/aren't playing, they're watching TV. Модални глагол цан за изражавање способности The Present Continuous Tense за изражавање тренутних радњи Питања са What/Where/When/How many (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности. ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ How many children are there in your class? There are 11 boys and 14 girls. How many classes have we got today? We've got four classes. Her granny is 65. Правилна множина именица: boy-boys, girl-girls, class- classes… Неправилна множина основних именица: child-children Питања са How much/many Основни бројеви 0-100 (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке.		
Укупно		**24**	**48**	**72**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну позицију програма наставе и учења заузимају управо комуникативне функције. На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног

изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ постепено води наставника од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.
- комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма наставе и учења као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.);
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа, препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши - од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације,

итд.) Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих материјала (планирање различитих активности, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик - дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Рани почетак учења страног језика отвара пут за развијање вишејезичности и достизање виших нивоа језичке компетенције који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само на тај начин ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем учења страног језика.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима другог говорног подручја. То ће пружити бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога, треба инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, тешко ће ту навику касније променити. Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже слушај, пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха).

Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику с тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику. Потребно је што више користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и сл. За садржаје који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа препоручују се активности усмене репродукције и контролисане продукције; на тај начин ученицима се

омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција с другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе, итд.; одговори на питања друга/другарице), или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму с којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања наставе имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине - свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам - када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице - делови тела, животиње, играчке..; глаголи -устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања - срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје пет до седам нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање”) веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима, наставник може да користи лутке - обичне плишане, прављене од чарапа или папира - и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима

мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају” његову употребу.

Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);
- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине - когнитивне, комуникативне и социјалне;
- сви могу да учествују - свако добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;
- одговарају свим стиловима учења - визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;
- подижу мотивацију и самопоуздање;
- оријентисане су на ученика - наставник има мање доминантну улогу;
- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и знају, на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Програм предмета *Математика* у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Бројеви, Геометрија и Мерење и
мере.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Бројеви	49	84	133
2.	Геометрија	12	20	32
3.	Мерење и мере	5	10	15
	УКУПНО	66	114	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ОБНАВЉАЊЕ ГРАДИВА ДРУГОГ РАЗРЕДА	-	**6**	**6**			Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација	

II	БРОЈЕВИ ДО ХИЉАДУ – први део	**26**	**39**	**65**	– прочита, запише и упореди бројеве прве хиљаде и прикаже их на бројевној правој – прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама (до 1000) – изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1000) – процени вредност израза са једном рачунском операцијом – израчуна вредност бројевног израза са највише три рачунске операције – одреди десетице и стотине најближе датом броју – реши једначину са једном рачунском операцијом – одреди и запише скуп решења неједначине са сабирањем и одузимањем – реши проблемски задатак користећи бројевни израз или једначину – уочи и речима опише правило за настајање бројевног низа чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм)	Бројеви прве хиљаде. Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). Зависност резултата од промене компонената. Једначине облика: а + х = б, а - х = б, х - а = б, а × х = б. Неједначине облика: а ± х < б, а ± х > б, х - а < б, х - а > б. Римске цифре Д, М.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.1.1. 1МА.1.1.2. 1МА.1.1.4. 1МА.1.1.5. 1МА1.4.4. 1МА2.1.1. 1МА2.1.2. 1МА.2.1.3. 1МА.2.1.4. 1МА:2.1.5. 1МА3.1.1. 1МА3.1.2. 1МА3.1.3. 1МА3.1.4. 1МА3.1.5.
III	ГЕОМЕТРИЈА – први део	**4**	**6**	**10**	– црта паралелне и нормалне праве, правоугаоник и квадрат -именује елементе угла	Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу). Угао, врсте углова. Правоугаоник и квадрат. Цртање паралелних и нормалних правих помоћу лењира.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.2.1. 1МА.2.2.1. 1МА.3.2.2.

IV	БРОЈЕВИ ДО ХИЉАДУ – други део	**21**	**31**	**52**	– подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат	Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак). Зависност резултата од промене компонената	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1.МА.1.1.3. 1МА.1.1.4. 1МА.1.1.5. 1МА:2.1.5. 1МА3.1.1. 1МА3.1.2. 1МА3.1.3. 1МА3.1.4.
V	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	**5**	**9**	**14**	– резултат мерења дужине запише децималним бројем са једном децималом – чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена – упореди величине (дужина, маса, запремина течности и време) – измери површину геометријске фигуре задатом мером (правоугаоником, квадратом и троуглом) примењује концепт мерења у једноставним реалним ситуацијама	Мерење масе (кг, г, т). Мерење времена (деценија, век, секунд). Мерење дужине (мм, км). Мерење запремине течности (л, дл, цл, мл, хл). Мерење површине геометријских фигура задатом мером.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву	1МА.1.2.2. 1МА.1.2.4. 1МА.1.4.2. 1МА.1.4.3 1МА1.4.4 1МА2.2.2. 1МА2.4.2. 1МА2.4.3. 1МА3.4.2. 1МА3.4.3.
VI	ГЕОМЕТРИЈА – други део	**8**	**11**	**19**	– именује елементе правоугаоника, квадрата, троугла и круга – разликује врсте троуглова – опише особине правоугаоника и квадрата – одреди обим правоугаоника, квадрата и троугла, применом обрасца – конструише троугао и круг – преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства -користи геометријски прибор и софтверске алате за цртање	Троугао, врсте троуглова. Кружница и круг. Правоугаоник и квадрат. Обим троугла, квадрата и правоугаоника. Конструкције троугла и кружнице. Пресликавање геометријских фигура на квадратној мрежи.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА.1.2.1. 1МА.1.2.2. 1МА1.2.3. 1МА1.2.4. 1МА2.2.2. 1МА2.2.4. 1МА2.2.5. 1МА3.2.2. 1МА3.2.3. 1МА3.2.4.

VII	БРОЈЕВИ ДО ХИЉАДУ – други део	**2**	**4**	**6**	– уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ $(m \leq n \leq 10)$ – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са једнаким имениоцима	Разломци облика $\frac{m}{n}$ $(m \leq n \leq 10)$. Упоређивање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са једном децималом.	Компетенција за учење Решавање проблема Сарадња Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација	1МА1.3.1. 1МА1.3.2. 1МА2.3.1. 1МА2.3.2. 1МА3.3.1. 1МА3.3.2.
VII	**УТВРЂИВАЊЕ ГРАДИВА ДРУГОГ РАЗРЕДА**	/	/	**8**			Решавање проблема Рад с подацима и информацијама Комуникација Сарадња	
УКУПНО		**66**	**114**	**180**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

БРОЈЕВИ

У трећем разреду наставља се развој појма броја, бројевног низа и поступака рачунања у оквиру блока бројева до 1.000. Бројеви се представљају визуелно и разложени на стотине, десетице и јединице. Касније се бројеви представљају као збирови вишеструких декадних јединица (234 = 200 + 30 + 4). Визуелизација бројева и места броја у бројевном низу помаже разумевању декадног бројевног система. Посебно, проблеми уочавања и описивање речима правила за настајање бројевног низа подстичу развијање математичко логичког мишљења.

Упознају се усмени и писмени поступци сабирања и одузимања у блоку бројева до 1.000 као и множења једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељења бројевима прве десетице. Појам дељивости се сада проширује и уводи се појам остатка при дељењу. Ученици се подстичу да дођу до закључка који су бројеви дељиви са 2, 5 и 10.

Усмени поступци рачунања упознати су у претходним разредима те је потребно обновити ове поступке у оквиру блока бројева до 100 пре проширене примене у оквиру блока бројева до 1.000. Усмени поступци рачунања осим у писаној форми, увежбавају се усменим рачунањем (без записивања) у циљу практичне примене у реалним ситуацијама везаним за рачунање са новцем и др. Након усвајања усменог поступка рачунања уводе се писмени поступци рачунања који се изводе: записивањем бројева у форми збира вишеструких декадних јединица, коришћењем таблица месних вредности и скраћено, са потписивањем. Облици писменог рачунања се упознају наведеним редоследом у циљу разумевања поступка писменог рачунања. Потребно је одвојити довољно времена за увежбавање технике рачунања, како би ученици стекли сигурност и спретност при усменом и писменом рачунању. Ученике треба упућивати на коришћење едукативних софтвера и апликација за увежбавање основних рачунских операција.

Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања о својствима рачунских операција и примени аритметичких правила као олакшици у рачунању. Зависност резултата од промене компоненти операција, као важна особина, обрађује се кроз примере у циљу стицања функционалних знања. Симболички запис аритметичких правила се не ради у трећем разреду.

Ученике треба навикавати да, пре израчунавања, процењују вредности бројевних израза. То је вештина која им помаже да уоче да су направили грешку приликом рачунања и има примену у свакодневном животу (нпр. процена рачуна у продавници, процена потребне количине материјала и слично). Процењивање вредности израза заснива се на познавању својстава аритметичких операција и зависности резултата од промена компоненти операција.

Посебна пажња се поклања вези операција и зависности резултата од промена компоненти као основе за решавање једначина и неједначина. Решавају се једначине облика а + х = б, а - х = б, х - а = б, а ● х = б на основу веза операција сабирања и одузимања и множења и дељења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности” решења с обзиром на контекст проблема. Решавају се неједначине облика: а ± х < б, а ± х > б, х - а < б, х - а > б. Бирати примере неједначина код којих је лако сагледати скуп решења (погађањем или коришћењем табела). Увести начин записивања решења уз коришћење симбола ∈, { и }.

Визуелизација бројева и својстава аритметичких операција на бројевној правој или као површи одговарајућих димензија припрема је за геометријско решавање аритметичких проблема. Овакве активности доприносе развоју способности математичког моделовања, примене математике у решавању проблема из реалних животних ситуација или других предметних области. У том смислу, решавање текстуалних задатака није значајно само као контекст за увежбавање техника рачунања већ и за уважавање значаја математичких знања у свакодневним животним ситуацијама. Поред текстуалне форме задавања задатака, потребно је код ученика развијати способност уочавања проблема анализом ситуације задате сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавање односа између познатих и непознатих компоненти. Бирање задатака у складу са принципом поступности оснажиће

ученике у решавању проблема у којима је критичан корак формирање математичког записа (израза или једначине) на основу проблемске ситуације. Усмено и писмено образлагање поступка решавања задатка помаже ученицима у развијању способности математичко логичког резоновања и математичке комуникације.

Даље се развија појам разломка, увођењем разломака облика

У оквиру бављења разломцима ученици анализирају и креирају визуелне представе разломака и упоређују разломке са истим имениоцем. Бољем разумевању појма разломка доприносе практичне активности деобе и спајања, лепљења и сечења погодног дидактичког материјала.

Уводи се децимални запис броја у контексту мерења дужине, при чему се бирају искључиво случајеви где је резултат децимални број са једном децималом.

Скуп римских цифара се проширује цифрама Д и М чиме се омогућава записивање бројева до 1.000 римским цифрама. Пре увођења нових цифара потребно је обновити римске цифре из претходног разреда и концепт записивања и читања бројева записаних римским цифрама. Увођењем ове две цифре, заокружује се целина и ученици ће, када упознају бројеве веће од 1.000, бити у стању да користе римске цифре и за записивање година.

ГЕОМЕТРИЈА

У трећем разреду наставља се упознавање геометријских фигура у равни и њихових својстава, развој перцепције простора и просторног резоновања. Бављење геометријским садржајима у трећем разреду ослања се на до тада већ уведене појмове.

Анализирају се и цртежом представљају узајамни положаји правих: паралелне праве и праве које се секу. Паралелне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Посматрањем модела углова уочава се да угао образују две полуправе са заједничком почетном тачком. Анализирањем већ упознатих геометријских фигура ученици уочавају различите углове. Уводе се термини теме и крак, као и одговарајуће ознаке везане за угао.Увођење појма правог угла започиње анализирањем односа између хоризонталних и вертикалних положаја објеката у окружењу, посматрањем правоугаоника и квадратне мреже. Нормални положај правих уводи се преко појма правог угла. Прав угао, односно нормалне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Кружница се уводи као затворена крива линија чије су све тачке једнако удаљене од једне тачке - центра кружнице. Круг се описује као равна фигура ограничена кружницом. Уводе се термини центар, полупречник и пречник, као и одговарајуће ознаке за центар и полупречник. Ученици кружницу/круг конструишу шестаром и увиђају да су круг и кружница одређени центром и полупречником.

Ученици су у претходним разредима класификовали и цртали геометријске фигуре (троугао, квадрат, правоугаоник). У трећем разреду анализирају се основна својства упознатих геометријских фигура (број страница, дужина страница, подударност и паралелност страница, врсте углова) и групишу у односу на уочена својства. Упознаје се класификација врста троуглова према дужинама страница. Цртају се квадрат и правоугаоник и конструише троугао када су познате дужине свих страница. Ученици се подстичу да откривају формуле. Обим геометријских фигура (троугла, квадрата, правоугаоника) се одређује са и без формула. Пресликавају се једноставне геометријске фигуре на квадратној мрежи или тачкастој мрежи симетрично у односу на дату праву, померањем у одређеном смеру за дату дужину или на основу задатог визуелног упутства.

Активности које подстичу развој геометријског мишљења су: посматрање, прављење модела, цртање, склапање и растављање делова фигуре. Ове активности помажу ученицима да уоче својства фигура и просторне односе. Код конструкција и цртања је важно подстицати прецизност.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме упознају се стандардне мерне јединице за мерење масе (кг, г, т), времена (деценија, век, секунд), дужине (мм, км) и запремине течности (л, дл, цл, мл, хл). За усвајање основних знања о мерама и јединицама мере потребно је користити очигледна средства и давати ученицима да процењују и мере различите предмете из окружења. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, као и претварањем вишеименованих у једноименоване и обрнуто. Ученици се упознају са концептом мерења површине геометријских фигура без увођења стандардних једница за мерење површине. Са ученицима се решавају једноставнији проблеми у којима је потребно поплочати одређену површину различитим задатим геометријским фигурама (правоугаоник, квадрат и троугао). Задаци у реалном контексту основа су за бављење овим садржајима.

Вишеименовани бројеви као резултат мерења дужине пружају контекст за увођење децималног записа броја, при чему се раде само случајеви записа са једним децималним местом. Полази се од сазнања да је дециметар десети део метра и да се зато може записати да је 1 дм = 0,1 м.

ПРИРОДА И ДРУШТВО

Циљ учења Природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему**.**

Програм предмета Природа и друштво у трећем разреду основне школе чине пет предметне области: Мој крај (природа, човек, друштво), Оријентација у простору и времену, Прошлост, Кретање и Материјали.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Мој крај (прошлост, друштво)	10	5	15
2.	Мој крај (природа, човек,)	13	5	18
3.	Оријентација у простору и времену	11	5	16
4.	Кретање	8	4	12
5.	Материјали	6	5	11
	УКУПНО	48	24	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	МОЈ КРАЈ (ПРОШЛОСТ, ДРУШТВО)	**10**	**5**	**15**	-идентификује облике рељефа у свом крају; -идентификује облике рељефа и површинских вода у свом крају; -илуструје примерима како рељеф и површинске воде утичу на живот људи у крају; -примени правила друштвено прихватљивог понашања поштујући права, обавезе и различитости међу људима; -повеже различита занимања и делатности са потребама људи у крају у коме живе; -представи резултате истраживања; -повеже врсте и значај саобраћаја у свом крају са потребама људи; -примени правила безбедног понашања у саобраћају; -повеже резултате рада са уложеним трудом.	Историјски извори (материјални, писани и усмени). Садашњост, прошлост, будућност: догађаји, људи и промене у мом крају. Породична прошлост (преци и потомци) и знаменити људи краја. Начин живота данас и у прошлости - занимања, одевање, исхрана, дечије игре. Облици рељефа: узвишења (подножје, стране, обронци, врх), равнице и удубљења. Рељеф у мом крају. Површинске воде: река и њене притоке (лева и десна обала); бара и језеро. Површинске воде у мом краја. Групе људи: становници и народи краја (права и обавезе; обичаји; суживот). Производне и непроизводне делатности и њихова међузависност. Село и град, њихова повезаност, зависност и међуусловљеност. Значај и улога саобраћаја. Путнички, теретни и информациони саобраћај. Безбедно понашање ученика на саобраћајницама у крају. Опрема за безбедну вожњу ролера, тротинета и бицикла.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, за рад са подацима.	1ПД.1.6.1.; 1ПД.1.6.2.; 1ПД.2.6.1.; 1ПД.2.6.2.; 1ПД.2.6.3.; 1ПД.1.5.1.; 1ПД.1.5.2.; 1ПД.1.5.3.; 1ПД.2.1.1.; 1ПД.2.5.1.; 1ПД.2.5.2.; 1ПД.2.5.3.; 1ПД.3.1.1.; 1ПД.3.5.1.; 1ПД.3.5.2.

II	МОЈ КРАЈ (ПРИРОДА, ЧОВЕК)	**13**	**5**	**18**	-разликује чврсто, течно и гасовито стање воде у природи и свакодневном животу; -повеже температурне промене са променама запремине и кретања ваздуха; -очита вредност температуре воде, ваздуха и тела помоћу термометра; -прикаже везе међу живим бићима у различитим животним заједницима помоћу ланца исхране; -илуструје примерима одговоран и неодговоран однос човека према животној средини; -примени поступке (мере) заштите од заразних болести; -сарађује са другима у групи на заједничким активностима; -представи резултате истраживања; повеже резултате рада са уложеним трудом.	Течно, гасовито и чврсто стање воде. Кружење воде у природи. Промене при загревању и хлађењу ваздуха (промена температуре, запремина и кретање ваздуха). Мерење температуре воде, ваздуха и тела. Услови за живот, ланац исхране и међусобни утицаји у животнимзаједницама: • Копнене животне заједнице: шуме, ливаде и пашњаци; • Водене животне заједнице: баре, језера и реке. Култивисане животне заједнице: воћњаци, повртњаци, њиве и паркови. Значај и заштита земљишта и копнених животних заједница. Значај и заштита вода и водених животних заједница. Животне заједнице у мом крају и човеков однос према њима. Начини преношења и мере заштите од заразних болести (грип, заразна жутица, варичеле) и болести које преносе животиње (крпељи, вашке)	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, за одговоран однос према здрављу, предузетничка компетенција, естетичка компетенција.	1ПД.2.1.1.; 1ПД.2.1.3.; 1ПД.2.1.5.; 1ПД.2.1.6.; 1ПД.2.2.3.; 1ПД.3.1.1.; 1ПД.1.5.4.; 1ПД.1.5.5.; 1ПД.2.2.4.
III	ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ	**11**	**5**	**16**	-се оријентише у простору помоћу компаса и оријентира из природе/окружења; -опише пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља; -идентификује географске објекте у свом крају користећи географску карту Републике Србије; -користи временске одреднице (година, деценија, век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости; -прикупи и представи податке о прошлости породице и краја; -повеже резултате рада са уложеним трудом.	Главне стране света. Умањено приказивање објеката и приказивање из “птичије” перспективе. План насеља. Географска карта Републике Србије: картографске боје, картографски знаци). Мој крај на географској карти Републике Србије. Временске одреднице (датум, година, деценија и век).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини.	1ПД.1.4.2.; 1ПД.1.4.3.; 1ПД.1.4.4.; 1ПД.2.4.3.; 1ПД.2.4.4.; 1ПД.2.4.5.; 1ПД.3.4.1.; 1ПД.1.6.4.; 1ПД.1.6.5.; 1ПД.1.6.6.; 1ПД.2.6.4:; 1ПД.2.6.5.; 1ПД.2.6.7.

IV	КРЕТАЊЕ	**8**	**4**	**12**	-доводи у везу брзину падања тела са његовим обликом; -повеже јачину деловања на тело са његовим пређеним растојањем; -разликује природне и вештачке изворе светлости; -повеже промену величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости; -повеже промену јачине звука са променом удаљености од његовог извора; -изведе једноставне огледе/експерименте и повеже резултат са објашњењем/закључком; -представи резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др.); -сарађује са другима на заједничким активностима.	Кретање тела по путањи (праволинијско и криволинијско). Утицај јачине деловања на пређено растојање тела. Дејство Земљине теже - падање тела. Утицај облика тела на брзину падања. Извори светлости (природни и вештачки). Како настаје сенка - облик и величина сенке. Кретање производи звук: треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи. Звук као информација. Заштита од буке.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1ПД.1.4.1.; 1ПД.2.4.1.; 1ПД.2.4.1.; 1ПД.1.5.4.; 1ПД.1.5.5.
V	МАТЕРИЈАЛИ	**6**	**5**	**11**	-разликује повратне и неповратне промене материјала; -уочи сличности и разлике међу течностима – тече, променљивост облика; провидност; боја; густина; -одабере материјале који по топлотној проводљивости највише одговарају употреби у свакодневном животу; -објасни како рециклажа помаже очувању природе; -изведе једноставне огледе/експерименте и повеже резултат са објашњењем/закључком; -повеже резултате рада са уложеним трудом; -представи резултате истраживања.	Промене материјала: повратне (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратне (сагоревање, рђање). Сличности и разлике међу течностима (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). Вода и друге течности као растварачи. Зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. Топлотна проводљивост материјала. Ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу. Значај рециклаже. Разврставање отпада од пластике, стакла, папира, метала. Рационална потрошња. Међусобни утицај човека и окружења, утицај на здравље и живот кроз правила понашања који доприносе одрживом развоју.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1ПД.1.3.4.; 1ПД.1.3.5.; 1ПД.1.3.6.; 1ПД.2.3.3.; 1ПД.2.3.4.; 1ПД.2.3.5.; 1ПД.2.3.6.; 1ПД.3.3.2.
УКУПНО		**48**	**24**	**72**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из учениковог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у трећем разреду - крај у коме ученици живе. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у процес наставе и учења улазе са идејама и представама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима, како у школи, тако и ван школе у другим образовним, културним и свакодневним животним активностима

- учењем, читањем, писањем, играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу и улазе у процес учења. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика,

Ученици се оспособљавају да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, ученици се подстичу на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика се прилагођавају предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено се повећава ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Приступ настави и учењу је повезан и са логиком и методологијом научне дисцилине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике - закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента, итд. Кадгод је могуће приступа се корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике

рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Тема **Природа, човек, друштво** бави се узајамним дејством природних и друштвених фактора у окружењу. У том смислу креће се од облика рељефа и површинских вода у крају. Ови појмови су познати ученицима из претходних разреда, али се сада изучавају у

ширем простору, уз додавање нових сегмената који се односе на елементе узвишења (подножје, стране, обронци, врх) и одређивање десне и леве обале текућих вода у циљу оријентације у простору. Специфичност краја чине и групе људи који у њему живе (становници и народи краја). У том смислу наставља се разматрање дуализма права и обавеза, али сада становника краја, уз упознавање обичаја других народа у крају, а све у циљу хармоничног суживота. Разматрања започета у другом разреду кроз типологију насеља (село, град), сада се настављају разматрањем повезаности села и града, њихове зависности и међуусловљености кроз различите послове којима се баве становници у насељима краја. Ово представља и основу за прво груписање сличних послова (којима се задовољавају животне потребе људи у крају) у делатности (пољопривреда, образовање, здравство и сл.). У контексту поменутих делатности уводи се и појам саобраћаја и његове улоге у превозу путника и терета, односно преносу информација. И даље се ради на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (на саобраћајницама у крају).

Садржаји о својствима воде проширују се на различита агрегатна стања ове течности, као и на упознавање ученика са процесом који обједињује сва три стања воде - кружењем воде у природи.

Разматрају се и промене које настају при загревању и хлађењу још једног елемента неживе природе - ваздуха. У том смислу, путем једноставних практичних активности ученици уочавају да се ваздух на топлоти шири, а на хладноћи сабија (промена запремине), што у природи доводи до кретања ваздуха, односно ветра.

Услови за живот (сунце, вода, ваздух и земљиште) сада се уводе у новом контексту, као специфични услови за живот у животним заједницама (копненим и воденим). Уводи се појам ланац исхране као основни однос међу живим бићима у животним заједницама, ослањајући се на сазнања из другог разреда о подели животиња према начину исхране. Посебну пажњу треба дати животним заједницама специфичним за крај у коме ученици живе, као и њиховој заштити.

Садржаји о човеку, односно о људском телу сада се односе на уобичајене заразне болести деце (грип, заразна жутица, варичеле) које се лако шире у колективу, као и болести које преносе животиње (крпељи, вашке). Акценат је на упознавању ученика са основним мерама заштите против ових болести и одговорном односу према сопственом здрављу и здрављу људи из окружења (на пример, не треба долазити у школу уколико смо болесни ради сопственог здравља и очувања здравља осталих ученика и запослених у школи).

Тема **Оријентација у простору и времену** односи се на оспособљавање ученика за оријентацију у простору и надовезује са на начине оријентисања из прва два разреда (оријентација у насељу помоћу карактеристичних објеката и адресе). У трећем разреду уводи се оријентација помоћу главних страна света. Акценат је на оспособљавању ученика да одреде стране света помоћу компаса, Сунца и оријентира из природе/окружења (маховине, годови на пању, цркве и сл.) у складу са оним што је доступно у окружењу у коме ученик живи. Препоручљиво је да ученици спознају простор непосредним посматрањем, шетњом по насељу и околини или кретањем превозним средствима, односно да се ови исходи учења и настави садржаји реализују у ванучионичком окружењу.

У трећем разреду започиње процес картографског описмењавања. Оспособљавање ученика да разумеју информације приказане на географској карти засновано је на три изазова које је потребно превазићи:

- однос величине простора на карти у односу на величину реалног простора - на географској карти приказ реалног простора је вишеструко умањен;

- перспектива из које су приказани објекти на географској карти (“птичија перспектива”);
- овладавање новим “језиком” кроз разумевање значења боја и симбола помоћу којих су приказани реални географски објекти на карти.

Прва карта са којом се ученици сусрећу је план насеља у коме они живе. Креће се од оспособљавања ученика да пронађу улицу или објекат на плану насеља, опишу пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља, што ће у будућности довести до крајњег циља - оријентисања помоћу плана насеља тако да се дође од једне до друге локације у насељу.

Након плана насеља, ученици су спремни да разумеју апстрактнији приказ (често потпуно непознатог) простора, односно општегеографску карту. У трећем разреду креће се од посматрања краја у коме ученик живи на географској карти Србије. Дакле, полазиште је простор који је ученицима познат, па они могу да успоставе везу између опаженог окружења и његовог графичког приказа на географској карти. Оспособљавање ученика да разумеју географски карту подразумева сусрет ученика са трећим изазовом - значењем картографских боја (облици рељефа и површинске воде) и картографских знакова..

Увођење временских одредница надовезује се на оне које су већ уведене у прва два разреда и проширује се новим одредницама -деценија и век. Као и у претходним разредима, нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Ученике треба стављати у ситуацију да користе наведене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости.

Тема **Прошлост** започиње у трећем разреду увођењем историјских извора као основних извора сазнања о прошлости. У том смислу, увођење поделе историјских извора (материјални, писани и усмени) није само себи циљ, већ указује на различите изворе информација о прошлим временима. Ученици упознају историјске изворе и истражују теме из породичне и прошлости краја за које су заинтересовани. Када је реч о породичној прошлости, продукт истраживања може да буде приказ породичног стабла, уз увођење значења појмова преци и потомци. У том смислу, ученик користећи породично стабло описује ближе чланове породице из “угла” предака и потомака (Мој деда је предак мог тате. Тата је дедин потомак. Ја сам татин, мамин, бабин, дедин потомак). Прошлост краја се истражује у односу на специфичности краја у коме ученици живе, на значајне догађаје за становнике тог краја (о којима често сведоче и споменици), и знамените људе који су рођени или живели у том крају. Истражују се ученицима блиске и релевантне теме из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, одевање, исхрана, дечије игре) уз стално поређење начина живота у прошлости и садашњости (као ученицима блиске и познате). Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...).

Тема **Кретање** представља сегмент о коме ученици имају богато искуство, а задатак је да се та несистематизована, искуствена знања структурирају како би могла да омогуће ученику боље спознавање света који их окружује. Ученици препознају и наводе примере за различите облике кретања тела према њиховој путањи - праволинијско и криволинијско. Истраживање утицаја јачине деловања на пређено растојање тела природно се реализује кроз практичну активност (експеримент). Утицај јачине деловања разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе (као и у другом разреду), при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које су уведене у математици у другом разреду. Уводи се и падање као специфичан начин кретања тела условљен дејством Земљине теже, чему се приступа феноменолошки, без улажења у детаљнија објашњења. Посебну пажњу потребно је обратити на испитивање утицаја облика тела на брзину падања практичним проверавањем брзине падања два тела који имају

све исте карактеристике (материјал, маса), осим облика (на пример, згужван и исправљен папир).

Још један аспект кретања представљају садржаји о светлости и звуку. Светлост се изучава из два аспекта: извори светлости (природни и вештачки) и сенка (облик и величина сенке). Ученици треба да разликују природне и вештачке изворе светлости, као и да путем практичне активности уоче повезаност промене величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости (природног или вештачког). Такође, ученици се упознају са различитим изворима чијим покретањем (треперењем) настаје звук - треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи (звук инсеката, фијукање ветра и сл.). Звукови се истражују из два аспекта -

информативног (на основу звука знамо од кога/чега потиче и оријентишемо се на основу те информације) и безбедносног (звуци који упозоравају, заштита од буке). Пожељно је организовати практичне активности (огледе) којима се доказује да се јачина звука мења са променом удаљености од извора звука, што је посебно важно из безбедносних разлога.

Исходи учења и садржаји који се односе на промене **материјала** фокусирани су на уочавање повратних (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратних (сагоревање, рђање) промена материјала. Наведене промене не треба учити напамет већ подстаћи ученике да их уоче у свакодневном животу и/или помоћу огледа. Разликовање неповратних од повратних промена материјала своди се на настајање или ненастајање материјала који имају другачија својства након механичког или топлотног деловања.

У прва два разреда једина течност која је изучавана била је вода. Сада се уводи први општији појам - течност. Приликом практичног истраживања користе се течности које су безбедне за ученика и лако доступне (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). У овом смислу, у фокусу је уочавање сличности и разлика између воде и других течности (тече, променљивост облика; провидност, боја, густина). Посебно се истражује својство течности као растварача. Путем експеримента испитује се зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања.

Топлотна проводљивост материјала представља нови аспект изучавања материјала. На примеру свакодневних активности и претходних искустава, ученици класификују и бирају материјале који по топлотној проводљивости највише одговарају одређеној употреби (металне шерпе за кување, дрвене клупе за седење у парку и сл.). У овом смислу, разматра се и ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје животиња; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца).

Исходи учења и садржаји о материјалима завршавају се упознавањем ученика са значајем рециклаже, као и потребом разврставања отпада од пластике, стакла, папира и метала. У складу са овим, повезана је и проблематика рационалне потрошње материјала и предмета која подразумева подстицање ученика да дају предност употреби: производа који се вишеструко користе у односу на производе за једнократну употребу, као и рециклираних и производа који могу да се рециклирају. Проблематика одрживог развоја приметна је и кроз указивање на међусобне утицаје човека и окружења кад год је то могуће и актуелно у конкретним условима у којима се реализује настава. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства - индивидуално, у пару или групи, усложњава се кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. Значајно је радити на оспособљавању ученика да јасно презентује резултате својих истраживања на начин који је примерен проблему који се истражује и интересовању ученика (писано, усмено, помоћу ленте времена, Powep Поинт презентацијом и/или цртежом и др.).

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Програм предмета *Ликовне културе* у трећем разреду основне школе чине четири предметне области: Материјали, Споразумевање, Композиција и Простор.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Материјали	21	7	28
2.	Композиција	16	8	24
3.	Споразумевање	4	8	12
4.	Простор	6	2	8
	УКУПНО	47	25	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
I	МАТЕРИЈАЛИ	**21**	**7**	**28**	-поштује инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагање материјала и прибора; – повеже уметничко занимање и уметнички занат са одговарајућим продуктом; – преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребну функцију;	Својства материјала. Својства материјала за ликовно обликовање - тврдоћа, еластичност, растворљивост или постојаност (промене у току сушења, у контакту са светлошћу, у контакту са различитим супстанцама и подлогама...), материјали који могу да се користе као алатке (пера, крзно, длака, лишће, дрвца...). Изглед материјала - основне и изведене боје, природне и створене текстуре. Технике. Однос материјала, ликовне технике и идеје. Производи уметничких заната (накит, уметничке лутке, шешири, таписерије, ћилими, осликани текстил, собне светиљке и сенила, грнчарија, дуборез, гравуре...). Значај рециклирања, уметничка рециклажа.	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву

II	КОМПОЗИЦИЈА	**16**	**8**	**24**	-укаже на сличностии разлике које опажа у уметничким делима и традицији различитих народа; – изрази одабране садржаје изразом лица, положајем тела, покретима или кретањем;	Композиција. Дводимензионалне и тродимензионалне композиције, организација композиције, равнотежа. Орнамент. Традиционална и савремена употреба орнамената, симетрија.	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос према здрављу Одговорно учешће у демократском друштву
III	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	**4**	**8**	**12**	-изрази своје доживљаје, емоције, имагинацију и запажања одабраним материјалом, прибором и техникама; – користи одабране податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – протумачи једноставне визуелне информације и поруке из свакодневног живота;	Говор тела. Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање, однос вербалне и невербалне комуникације. Тумачење визуелних информација. Визуелне карактеристике биљака и животиња, знаци, симболи, униформе, заставе, ношње... Пејзаж, портрет, аутопортрет. Слика, текст, звук. Кратки анимирани филмови, рекламе, билборди... Лепо писање - плакат, позивнице, честитке...	
IV	ПРОСТОР	**6**	**2**	**8**	-распореди облике, боје, линије и/или текстуре креирајући оригиналне композиције; – разговара са вршњацима о доживљају простора, дизајна, уметничких и ученичких радова, уважавајући различитости; – учествује у обликовању и уређењу простора у школи, код куће или у окружењу; – разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити.	Облици у простору. Непокретни објекти у отвореном и затвореном простору (споменици, уметничка дела, експонати...). Композиција у простору - поставка изложбе, уређење просторије, уређење школе, уређење околине у локалној заједници... Оптичке илузије на дводимензионалној подлози, специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама... Кретање. Покрет и кретање у природи, окружењу и уметничким делима	
УКУПНО		**47**	**25**	**72**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У трећем разреду их има пет: простор - облик, линија, боја, текстура.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

МАТЕРИЈАЛИ

Материјали, прибор, технике и савремена технологија су средства која се користе у процесу визуелног описмењавања.

Својства материјала

Ученици треба да добију само кључне информације о својствима материјала које користе. Ако користе употребљену амбалажу, материјале или објекте које су пронашли у природи потребно је да их, уз помоћ укућана, припреме пре доношења на час (прање, термичка обрада, дезинфиковање асепсолом, алкохолом... у зависности од материјала). У току године самостално припремају лепак или масу за обликовање од материјала који се користе у домаћинству (кукурузно брашно, кукурузни штирак, сода бикарбона, сирће, млеко, со, шећер...). Водене боје могу да направе од истрошених фломастера. Важно је и да сви ученици до краја првог циклуса развију навику да заједно распремају и чисте простор по завршетку рада.

Подела боја на основне (примарне) и изведене (секундарне) односи се на пигментне боје за сликање. Ученици треба да знају да мешањем две основне боје у односу 1:1 неће увек добити тон који су очекивали, јер се материјал различитих произвођача разликује. Било би добро да истражују мешање боја тако што ће размењивати прибор/материјал. Није потребно да меморишу називе боја, јер школске боје или немају називе или се називи разликују од једног до другог произвођача. Примарне и секундарне боје се повезују са природним и вештачким облицима, емоцијама, утисцима, простором. Истражује се стварна (физичка) текстура материјала, која има изражене тактилне квалитете, указује се на то да понекад физичка текстура највише утиче на утисак о делу, нарочито када је реч о скулптури и дизајну ентеријера (показати примере). Визуелна текстура се још увек не објашњава, али се истражује искуствено - ученици могу да цртају текстуре разноврсним линијама, да осликају папир (разливањем боје, прскањем, дувањем кроз сламчицу...), да користе технике колаж, фротаж, гратаж, суминагаши или ебру.

Технике

Објашњава се да су акварел боја и папир материјали за ликовно обликовање, а акварел техника начин на који се тај материјал обликује. Ученици могу да испробају сликање акварел бојом на сувом папиру и сликање на влажном папиру.

Уобичајено уче гваш технике (влажни нанос, полусуви нанос, испирање, гребање...) пре него што почну да користе темпере. У штампање графика се уводе прављењем импровизованих матрица. Најједноставнија се припрема на употребљеној стиропор (полистирен) тацни за паковање хране. На полеђини тацне цртеж се лако урезује фломастерима, а боја се наноси широком четком или комадићем чврстог картона. Осим

оловкама и четкицама било би добро да цртају и импровизованим прибором (згужваним папиром/кесом/фолијом, гранчицама, боровим иглицама...), јер то помаже да „ослободе руку” и да боље организују композицију. Скулптуре могу да обликују од папира, картона, лако савитљиве жице, тканине, комбиновањем разноврсних материјала... Затим, од меких материјала: глинамола, школске глине, полимерне глине која се не пече („ФИМО АИР”), „магичне глине” (пенаста глина са гранулама стиропора, кинетичка глина, „Мад Маттр”...) или масе коју су сами направили.

Ученици упознају неколико уметничких заната које се бирају у складу са темама и задацима, локалном традицијом или интересовањима ученика. Одабрани садржаји се интегришу са одговарајућим садржајима овог и других програма. Учење може да се реализује у одабраном етнографском музеју.

Уметничка рециклажа је важна тема. Могу да се покажу примери уметничких пројеката у нашој земљи, као што су: „Убаци лименку доврши скулптуру”, скулптура „Ђубровиште са Великог ратног острва” (Београд), „Еко-мрав” (Суботица), „Птица робот” (Бор, Београд)... и примере уметничких дела направљених од предмета за рециклажу (на пример, унети у претраживач називе уметничких група: „ФигЈамСтудио”, „Скелетон Сеа” или „Гуерра де ла Паз” и имена уметника: Аурора Робсон, Субодх Гупта, Моаффак Макхоул или Сеан Е. Аверу).

Ученици треба да знају и то да савремена технологија утиче на начин изражавања визуелних уметника.

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Циљ учења предложених садржаја је оспособљавање ученика за правилну, учтиву, добронамерну, ефектну и ефикасну комуникацију.

Говор тела

Предложене вежбе су фокусиране на невербално изражавање мимиком и телом. Објашњава се да се и без говора, лицем и телом, може пренети порука, испричати прича или насликати слика.

Тумачење визуелних информација

Тумачење визуелних информација је континуирана активност која се не планира као посебан час, већ као део задатака. Предложени садржаји се односе на тумачење слика независно од додатних информација као што су звук, текст и др. Сваки пут када се ученицима покаже нека слика, поставља се питање: „Шта ово значи?”, како би се навикли да размишљају о садржају.

Слика, текст, звук

Предложени садржаји омогућавају медијско описмењавање. Препорука је да се почне од мултимедијалних садржаја, који су сложенији, али су ближи искуству ученика. Може да се да укаже на то да рекламе на телевизији и на интернету, билборди, брендирана аутобуска стајалишта, кратки анимирани филмови... најчешће нису намењени деци или нису увек добронамерни. Међутим, превише разговора о негативним странама савремене медијске културе може бити контрапродуктивно или без икаквог ефекта, па је боље да се фокус помери на позитивне аспекте.

Плакат је мање сложена форма оглашавања и ученици могу да га раде више пута у току године, уколико постоји потреба. Основна карактеристика плаката је да садржи саопштење за јавност на већем формату папира, а школски плакати могу да садрже само интерна обавештења (на пример, обавештење о школској забави), образовне садржаје (на пример,

азбуку/абецеду) или васпитне (на пример, правила понашања). Лепо писање се примењује на часу када се раде плакати, честитке, позивнице... Сви ученици могу да дизајнирају слова свог имена, било којом техником. Заинтересовани ученици могу да вежбају код куће калиграфско писање једног или неколико слова договореног словолика (фонта), на формату А4, А5 или А6, користећи фломастере широког равног врха.

КОМПОЗИЦИЈА

У овој целини су груписани садржаји везани за организацију композиције.

Композиција

Ученици треба да знају да је ликовна композиција целина коју је створио уметник и да се делови композиције називају ликовни елементи (ученици су упознати са обликом, линијом, бојом и текстуром). Током године прати се како ученик напредује, да ли увек распоређује елементе на исти начин, да ли црта мање фигуре и оставља превише празног простора на папиру, да ли су фигуре у предњем и задњем плану истих димензија... Сликање аутопортрета, градског и сеоског пејзажа, цртање четком и бојом (без употребе оловке) на различитим форматима папира, компоновање само бојом, распоређивање разноврсних облика колаж техником... помаже да ученици боље организују елементе. Равнотежа се објашњава као баланс, на примерима из свакодневног живота (клацкалица, стајање на једној нози...), а ученици проналазе тежиште тела искуствено, док обликују или конструишу тродимензионалне радове. Организација композиције се примењује у свим задацима и повезује се са осталим садржајима овог програма.

Орнамент

У току године се планира најмање два задатка. Један задатак је везан за наслеђе - ученици на мањем формату папира прецизно цртају орнамент за вез, чипку, филигран, ћилим, чарапе, прекривач... Могу да користе милиметарски папир или папир на квадратиће, лењир, шестар, паус папир, јер треба да воде рачуна о томе да шара буде симетрична. Други задатак је дизајн орнамента за било који предмет који користе (патике, мајица, обележивач за књиге, шнала за косу, шоља...), а на који могу да пренесу нацрт одговарајућим перманентним маркерима (уз помоћ старијих). Или, могу да дизајнирају предмет/објекат који је украшен орнаментом (орман, столица, камион, воз, капут, торба, саксија...) било којом техником коју сами одаберу. Други задатак се везује за развијање креативних идеја.

ПРОСТОР

Предложени садржаји су везани за истраживање и обликовање простора.

Облици у простору

Ученици треба да разговарају о отвореном и затвореном простору у којем су изложена уметничка дела, колико је значајно да прилаз уметничком делу буде уређен, да дело буде осветљено на одговарајући начин, да буде постављено на одговарајуће место, да буде заштићено ако је потребно.

Кретање

Приказивање покрета и кретања је садржај који се реализује током целе године у оквиру различитих задатака и активности. Аналитичко посматрање покрета и кретања се у најмањој мери вежба на примерима уметничких дела и то само на очигледним и једноставним. Вежбе опажања су делотворније када ученици свесно обраћају пажњу на покрете и начин кретања у простору у коме се налазе.

Ученици могу да креирају кинетичке скулптуре. Када раде перформанс, могу да користе провидну фолију или старе чаршаве и ЛЕД батеријске лампе (одабрати најнижу цену) стварајући композиције светла и сенке.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

Програм предмета *Музичке културе* у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Слушање музике, Извођење музике и Музичко стваралаштво.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Слушање музике	30	6	36
2.	Извођење музике			
3.	Музичко стваралаштво			
	УКУПНО	30	6	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
I	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	**30**	**6**	**36**	- опише своја осећања у вези са слушањем музике; - наведе особине тона и основне музичке изражајне елементе; - разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; - повезује карактер дела са избором инструмента и музичким изражајним елементима; - препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; - повезује почетне тонове песама - модела и једноставних наменских песама са тонском висином; - комуницира са другима кроз извођење традиционалних и музичких игара уз покрет; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - коментарише своје и туђе извођење музике; - самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације;	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности (мелодијска линија, темпо, ритам, динамика). Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање, јачина, тонске висине. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за уобичајене ситуације у животу. Музичка прича. Филмска музика. Музички бонтон. Музика и здравље. Дигитализација.	Дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу, компетенција за решавање проблема

II	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ				- примењује правилан начин држања тела и дисања при певању; - изговара бројалице у ритму, уз покрет; - пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; - свира по слуху и из нотног текста ритмичку и мелодијску пратњу; - изабере одговарајући музички садржај(од понуђених) према литерарном садржају; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - коментарише своје и туђе извођење музике; - самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; - учествује у школским приредбама и манифестацијама.	Дидактичке музичке игре. Правилан начин певања - држање тела и дисање. Правилна дикција. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од ха до це2. Певање и свирање песама из нотног текста. Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима. Инструментална пратња по слуху. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима - песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Музички бонтон. Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања), јачина (динамичке ознаке - пиано, форте, крешендо и декрешендо), тонске висине (од це1 до ге1). Елементи музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4. Јединица бројања. Тактирање у 2/4 такту.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетска компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема.
III	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО				-осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; - осмисли музички одговор на музичко питање; - осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; - коментарише своје и туђе извођење музике; - самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; - учествује у школским приредбама и манифестацијама.	Стварање једноставне ритмичке и мелодијске (једноставне) пратње. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација на краћи литерарни текст (учење у контексту).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.
УКУПНО		**30**	**6**	**36**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и програмских садржаја. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концетрације на развијању знања и вештина код ученика сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању циљева у заједничким активностима. Поред тога, музичке активности имају функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игру. Вежбе за сугласнике (Ш - шуштање лишћа, Ф - фијук ветра, Р - зујање мотора, З - зујање пчеле, П - хлађење нечег врућег, С - опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација - пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве

аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примењују на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (као слушаоци) улози.

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Током слушања филмске музике посебно треба обратити пажњу на однос звук-лик и музика-радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике - уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико је садржај бројалице повезан са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од хадо це2). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. Пожељно је свирање песама модела. Обрађујеу се песме по слуху у тонском опсегу од ха до це2. Приликом

обраде песме из нотног текста обрађују се песме у тонском опсегу од це1 до ге1.

Обрада песме из нотног текста - методски кораци

Рад на песми увек почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор) у оквиру чега ученици анализирају нотни текст и уочавају ознаке за такт, темпо, нотне вредности, динамику и друго.

Обрада ритма: ритам се најпре изводи на неутрални слог та, уз обавезно тактирање (по деловима), након чега следи обрада ритма парлато (ритмичко читање). Након ритмичког читања следи обрада тонских висина (солмизацијом). Последњи корак чини певање песме са текстом где посебну пажњу треба обратити на правилну дикцију и инсистирати на изражајном певању.

Сви наведени елементи савладавају се по деловима (двотакт, фраза), а затим спајају у логичну целину.

Традиционалне и песме других народа и жанр овапевају се по слуху или нотном тексту у опсегу предвиђеном у делу Певање.

Извођење ових песама упознаје нас са културом других народа и народности.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

О ва активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, ручни звончићи, бумвекери). Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем.

Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

- извођење пулса (основне ритмичке јединице),
- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),
- груписање удара - различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,
- свирање једноставне мелодијске пратње,
- ономатопеја звучних илустрација - специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

Једноставне композиције и модели за певање могу се и свирати. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или више група.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику;

- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;

- музичка питања и одговоре;
- музичка допуњалка;
- компоновање мелодије на задати текст;
- илустрацију доживљаја музике;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Програм предмета *Физичко и здравствено васпитање* у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Физичке способности, Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине и Физичка и здравствена култура.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Физичке способности	42	66	108
2.	Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине			
3.	Физичка и здравствена култура			
	УКУПНО	42	66	108

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
I	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	/	/	**НА СВИМ ЧАСОВИМА**	- примени једноставне двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); - прати промене у тежини и висини код себе и других; мај - коригује сопствено држања тела на основу савета наставника; - правилно држи тело;	Основни садржаји Вежбе за развој снаге са и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, , за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, естетичка компетенција, компетенција за одговоран однос према здрављу

II	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ Атлетика Спортска гимнастика Основе тимских, спортских елемнтарних игара Плес ритмика Пливање Полигони	**11** **14** **9** **8** **-** **-**	**19** **14** **15** **8** **-** **4**	**30** **28** **24** **16** **-** **4**	- правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; - комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - правилно подиже, носи и спушта терет; - изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; - изведе дечји и народни плес; - правилно изводи и контролише покрете у различитим кретањима;	Техника трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником. Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови. Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди. Између четири ватре Мини-рукомет. Футсал - „мали фудбал”. Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Народно коло „Савила се бела лоза винова”. Народно коло из краја у којем се школа налази. Прилагођавање на водену средину и основна обука пливања. Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, за одговорно учешће у демократском друштву, за одговоран однос према околини, за одговоран однос према здрављу, естетичка компетенција.

III	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА Култура вежбања и играња Здравствено васпитање	/	/	**НА СВИМ ЧАСОВИМА**	- користи терминологију вежбања; - поштује правила понашања на вежбалиштима; - поштује мере безбедности током вежбања; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; - примени правила игре; - навија и бодри учеснике у игри на начин који никога не вређа; - прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; - уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама; - препозна здравствено стање када не треба да вежба; - примењује здравствено - хигијенске мере пре, у току и након вежбања и у другим животним ситуацијама; - уредно одржава простор у коме живи и борави; - користи здраве намирнице у исхрани; - повезује различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; - препозна лепоту покрета у вежбању; - се придржава правила вежбања; - вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању;	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Футсала. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј" (навијање, победа, пораз). Породица и вежбање. Вежбање као део дневних активности. Моје срце - пулс. Дисање и вежбање. Хигијена простора за вежбање. Значај воћа и поврћа у исхрани. Значај воде за организам и вежбање. Поступање у случају повреде.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.
УКУПНО		**42**	**66**	**108**			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине, и
- физичке и здравствене културе.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних - неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и интеркултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:
- без и са реквизитима,
- на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
- без и са реквизитима,
- уз коришћење справа.
3. Развој издржљивости:
- трчање,
- елементарне игре,
- вежбање уз музику,
- плес.
4. Развој координације:
- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.
5. Развој брзине:
- вежбе изводити максималном брзином из различитих почетних положаја на одређени знак - старт из различитих положаја;
- трчање са убрзањем;
- штафетне игре.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 40 м са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања, (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд.), ниски старт и

фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано
трчање. Скок удаљ основни елементи згрчне технике.
Бацање лоптице у даљ: усвајање вежбе у целини.
Скок увис прекорачном техником; Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.
2. Спортска гимнастика
1. Вежбе на тлу:
Основни садржаји
- колут напред из упора стојећег опружених ногу,
- колут напред преко препреке,
- два повезана колута назад,
- став на лопатицама „свећа" - опружање и издржај,
- мост из лежања на леђима уз помоћ,
- припремне вежбе за вагу претклоном и заножењем,
- припремне вежбе за став на шакама.
Проширени садржаји:
- комбинације две и више савладаних вежби.
Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.
2. Прескок -- специфичне припремне вежбе:
Основни садржаји
- суножни одскок и доскок на повишену површину,
- на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
- са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,
- упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно (уз помоћ испред и иза справе).
Проширени програм:
- мали козлић, разношка.
Одељењско такмичење: суножни одскок и доскок на повишену површину.
3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне)
Основни садржаји
- вратило или двовисински разбој - прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно; њих у вису предњем,
- наскок у упор предњи на различитим справама; померања у упору,
- дочелно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину до упора предњег активног,
- паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,
- дохватни кругови: суножним одривом вис узнето (кроз згиб - уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).
Проширени садржаји:
- одривом једне ноге узмак до упора предњег и сп. зањихом саскок.

4. Вежбе равнотеже: шведска лупа и ниска греда

Основни садржаји

- лицем према клупи - греди бочно: залети одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,
- скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока,
- издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,
- окрети на греди усправно, у чучњу за 900 и 1800,
- саскок згрчено.

Проширени садржаји:

- са шведског сандука кораком на високу греду, ходање корацима у складу са способностима ученика; саскок пруженим телом на високо наслагане струњаче (све уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

Између четири ватре

Предвежбе

- Гађање лоптом у циљ (део зида, медицинка, шведски сандук, клупа итд.) једном руком; Рука је у висини рамена или главе.
- Хватање лопте обема рукама у наручје, на груди.

Игра уз примену правила

Основи тактике:

- Кретање играча у пољу.
- Пребацивање лопте (највише два пребацивања).
- Гађање (у ноге, избор играча који се гађа, правац гађања у односу на положај саиграча и играча који се гађа...).

Мини-рукомет

- Додавање лопте једном руком у месту и кретању.
- Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.
- Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).
- Шутирање из места и кретања - бочни и чеони шут.
- Тактика - игра „човек на човека”.

Футсал - „мали фудбал”

- Додавање лопте у месту унутрашњим делом стопала.
- Примање лопте унутрашњим делом стопала.
- Додавање и примање лопте у кретању унутрашњим делом стопала (дупли пас).
- Шут унутрашњим делом стопала.
- Игра на два гола.

4. Плес и ритмика

- Вежбе са вијачом: њихање вијаче у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред. Зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

- Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни са обе и једном руком; из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

у задатом ритму у месту и

кретању, са почучњем,

са окретом за 1800.

- Народно коло „Савила се бела лоза винова".
- Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван

ње. Вежбе

- Правила понашања на пливалишту.
- Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).
- Вежбе дисања.
- Вежбе плутања (на леђима стомаку и згрчено).
- Вежбе клизања (на стомаку и леђима).
- Рад ногама у води (краул и леђни краул).
- Рад рукама (краул и леђни краул са даском).
- Игре у води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са учитељем одељења.

6. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Упознати ученике са основним правилима Мини-рукомета, Футсала, игре Између четири ватре.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње.

Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању на наставним и ваннаставним активностима. Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навикавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

Моје срце - пулс

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерење пулса на вратној артерији. Дисање и вежбање

Објаснити ученицима значај правилног дисања током вежбања (пешачења, трчања, вежби снаге...). Мерење фреквенције дисања (мери се удах и издах током једног минута) приликом вежбања различитог интензитета.

Значај воћа и поврћа у исхрани

Указивати ученицима на значај редовног конзумирања воћа и поврћа ради нормалног функционисања организма и обезбеђивања неопходних хранљивих материја за вежбање (витамини и минерали, угљени хидрати...).

Значај воде за организам и вежбање

Истицање значаја воде у структури и функционисању организма. Упознати ученике са важношћу уношења воде пре, током и након вежбања.

Поступање у случају повреде

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Редни број	**ТЕМА**	Број радионица
1.	Људска права	36
2.	Демократско друштво	
3.	Процеси у савременом свету	
4.	Грађански активизам	
	УКУПНО	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ				
I	ЉУДСКА ПРАВА		- својим понашањем показује да прихвата различитост других; - препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства; - се понаша на начин који уважава сопствене и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама; - препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; - укаже вршњацима на особе или групе у свом окружењу којима је потребна помоћ и подршка; - објасни разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датом примеру; - укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога на приказаним примерима; - наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце;	Различитост Живот у заједници у којој би сви људи били исти (по полу, узрасту, вери, националности, образовању, интересовању). Различитост као богатство једне друштвене заједнице. Отвореност и затвореност за различитости. Различитости у нашој локалној заједници. Равноправност мушкараца и жена Уважавање разлика уз једнака права, одговорности и могућности. Дечаци и девојчице - сличности и разлике, иста права и могућности. Осетљиве друштвене групе Групе којима је услед специфичних разлика потребна додатна подршка како би имале исте шансе и могле равноправно да се укључе у живот заједнице и остваре своје потребе и права. Стереотипи и предрасуде Упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога (сви дечаци су, све девојчице су, сви Роми су). Негативно мишљење појединаца о некоме ко се не познаје довољно. Стереотипи и предрасуде као	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, за рад са подацима, дигитална компетенција, компетенција за решавање проблема, за сарадњу, естетичка компетенција, компетенција за одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.
II	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО				

III IV	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**36**	- наведе шта би волео да има у својој локалној заједници што сада недостаје; - тражи помоћ у ситуацијама кршења својих или туђих права; - наведе једно удружење грађана у свом окружењу и опише чиме се бави; - опише на које све начине деца његових/њених година могу да брину о својој локалној заједници; - пажљиво слуша саговорника, слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; - испољава заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; - заједно са осталим ученицима учествује у проналажењу особа којима је потребна помоћ, у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању.	основ за дискриминацију. Дискриминација Неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства (пол, узраст, вера, националност, образовање, инвалидитет), што за последицу има нарушавање њихових права и достојанства. Једнако поступање према неједнакима као вид дискриминације. Етикетирање, ружни надимци као вид дискриминације. Локална заједница Место где грађани задовољавају највећи број својих потреба и остварују највећи број својих права. Потребе и права које деца задовољавају у локалној заједници - за образовањем, здравственом заштитом, одмором, игром, учествовањем у спортским, кулурним и уметничким активностима. Комуналне услуге Услуге од општег интереса за све грађане локалне заједнице - вода, превоз, путеви, паркинг, отпад, осветљење, паркови, пијаце, димничари. Институције и организације Локалне заједнице у области образовања, културе, здравља, спорта и рекреације, очувања околине, безбедности, верске организације. Активности и допринос удружења грађана у локалној заједници. Наша локална заједница Брига наше локалне заједнице о потребама и правима својих грађана,. Брига наше локалне заједнице о деци различитих својстава (пол, узраст, сиромаштво, здравље). Доступност садржаја у нашем окружењу слепим или глувим особама, родитељима са дечијим колицима или особама у инвалидским колицима (пешачки прелази, школа, дом здравља, продавница, превоз). Брига деце о својој локалној заједници - о отпаду, биљкама и животињама, споменицима културе, уметничким делима, потрошњи воде, пружање помоћи онима којима је то потребно. Удружење грађана у нашем окружењу некад и сад. Солидарност Потреба узајамне бриге и одговорности међу људима. Лажна солидарност. Разлика између саосећања, сажаљења и солидарности. Примери акција солидарности у нашој локалној заједници	

				(мобе, добровољно давање крви и хуманитарне акције за лечење болесних, СМС акције прикупљања новца). Ситуације у којима свакоме може бити потребна помоћ (болест, сиромаштво, ратови, поплаве, земљотреси, пожари, миграције). Медији као подршка солидарности. Волонтирање Добровољно ангажовање појединаца и група у пружању помоћи људима, животињама, биљкама. Мотиви волонтера - веровање у снагу узајамне помоћи, човекољубље и хуманост. Волонтерске акције ученика/ученица школе у локалној заједници (чишћење јавних површина, сађење биљака, помоћ старим људима, удомљавање напуштених кућних љубимаца). Активности волонтера Црвеног крста у нашој локалној заједници. Планирање и извођење акције солидарности у локалној заједници Утврђивање коме је у заједници потребна помоћ. Одређивање циља акције. Припрема плана акције - подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције -видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе -приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције - чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

У трећем разреду ученици проширују свој радијус кретања и сваким даном све боље упознају своју локалну заједницу. Знају где је пошта или где су спортски терени, где се иде код лекара или у куповину. Међутим, недовољно познају ко је обезбедио воду, направио пут или организовао превоз људи, одношење ђубрета, сређивање парка или чишћење снега на улицама. Садржај овог програма треба да омогући ученицима да се упознају и са тим аспектом комуналног живота грађана у некој локалној заједници, а које се међусобно могу врло разликовати (сеоска, приградска, градска). Од ученика се очекује не само да упознају локалну заједницу већ и да имају критички однос према њој, у смислу да промишљају шта све недостаје или није довољно развијено како би она у што већој мери задовољавала потребе свих грађана који ту живе (више паркова, пешачких прелаза, биоскоп, базен, тржни центар, играоница...). У тим активностима ученике треба подстицати да мисле и о

потребама других, а не само о сопственим, и да јачају свест и осетљивост за специфичне разлике

међу људима у заједници по полу, узрасту, здравственом стању, образовању, националности, вери. Да та осетљивост постоји показују њихови одговори у којима се залажу да у њиховој локалној заједници буде амбуланта, звучни семафори за слепе, паркинг за инвалиде, црква или библиотека. Програм предвиђа да ученици боље упознају и различита удружења грађана којих има велики број чак и у сасвим малим срединама. Нека од њих су настала недавно (нпр. удружење љубитеља видео игара), нека имају трајање и више од једног века (нпр. удружење пчелара), нека су за забаву и задовољење неких интересовања (нпр. хор), а нека су основана из хуманих разлога (нпр. удружење Живимо заједно за помоћ особама са сметњама у развоју). Прича о удружењима грађана има за циљ подстицање осећаја припадности заједници и спремности за удруживање са другима како би боље функционисали и боље се осећали у својој заједници. Упознавање ученика са солидарношћу и волонтирањем треба да обезбеди јачање вредности заједништва, хуманости, личне одговорности и поштовања различитости у оквиру локалне заједнице којој природно припадамо. Ученицима ће посебно бити интересантно уколико буду у прилици да се упознају са особама које су својим понашањем то и показале. На пример, може се организовати разговор са особом која је велики број пута дала добровољно крв и са особом која је примила туђу крв што јој је спасло живот. Такође, ученицима би био интересантан и сусрет са особом/особама које су на свом поседу изградиле азил за незбринуте животиње и о њима брину док их не удоме. Програм пружа велике могућности да се ученици током целе школске године укључују у различита дешавања у локалној заједници (традиционални вашари, посела, изложбе, дружења, смотре, фестивали, такмичења, сусрети...) и јачају везе са другим грађанима (старијим, болесним, друге вере, друге нације...).

Кроз различите активности и примере потребно је ојачати ученике да разликују саосећање, сажаљење и солидарност. Као илустрацију наводимо пример односа према слепим особама где ученицима треба да буде јасно да је саосећање кад осећамо колико им је тешко да се самостално крећу улицама уз помоћ белог штапа, да је солидарност када осмишљавамо како помоћи тим лицима да се лакше крећу самостално, а да је сажаљење вид дискриминације у коме се слепе особе доживљавају као мање способне, другачије, мање вредне или јадне. Многи су примери где се дискриминација по различитом основу може довести у везу са предрасудама и стеротипима али је на овом узрасту најпогодније о томе говорити на примеру дечака и девојчица, мушких и женских послова, односа према Ромима, деци која похађају школу по индивидуалном образовном плану или имају било коју сметњу у развоју. Није неопходно да ученици у свом речнику имају речи дискриминација, етикетирање, предрасуде и стереотипи али је потребно да достигну исходе наведене у програму као што су препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства или на примеру препознаје упрошћено, поједностављено генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега. Ови исходи су врло важни јер подржавају развој осетљивости ученика за различите видове неуважавања и непоштовања што је основ за постизање исхода програма у следећим разредима, а који имају за циљ даље неговање друштвене свести и одговорности. Из тог разлога програм за трећи разред предвиђа акцију солидарности у локалној заједници која захтева да ученици „изађу" из школе, пронађу особе или групе којима је потребан неки вид помоћи и осмисле на који начин ће исказати своју солидарност с њима. То не морају бити велике акције, довољно је организовати да ученици наизменично посећују неку старију особу о којој нема ко да брине и доносе јој неопходне намирнице, проводе време у разговору са њом, обележе рођендан и празнике или помогну око кућних послова, одласка лекару... Своју активност треба да прате и да је документују. Смисао оваквих акција је не само да ученици боље препознају потребе других који често живе,

више или мање, невидљиво ту око нас, већ и да осете ефекте заједничког рада и задовољство у пружању помоћи. Као погодан мотив оваквих акција може се користити позната мисао Душка Радовића: „Наше мало може бити много онима који немају ни мало”. Осим тога, са ученицима треба тако радити да постану свесни да свако од нас може доћи у ситуацију да му буде потребна нечија помоћ и солидарност. Зато као идеју наводимо и могућност да уместо спровођења акције ученици обаве истраживање о некој раније спроведеној акцији солидарности у локалној заједници (у ситуацији болести, сиромаштва, земљотреса, поплаве, бомбардовања, доласка

већег броја миграната, класичне мобе и др.). То могу урадити тако што ће питати своје родитеље, баке и деке шта се тада дешавало, ко се све укључио у акцију, како се завршила.... Истраживање може бити окончано припремом изложбе која би садржала фотографије и текстове из новина, књига о том догађају.

Достизање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм корелира са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна и Музичка култура и зато је сваки вид тематског планирања добродошао.

Како је планом предвиђено да се и у трећем разреду остварује пројектна настава, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области Грађански активизам. Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	БОГ СТВАРА СВЕТ И ЧОВЕКА	5	3	8
3.	БОГ НАС ВОЛИ	5	2	7
4.	ЗАЈЕДНИЦА БОГА И СВЕТА КРОЗ ЧОВЕКА	4	1	5
5.	ЛИТУРГИЈА ПРЕОБРАЖЕНИ СВЕТ	5	3	8
6.	ЧОВЕК И ПРИРОДА	4	3	7
	УКУПНО	24	12	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
1 2	УВОД БОГ СТВАРА	1	0	1	Ученик ће бити у стању да: • стекне основна о темама које ће се обрађивати у настави Православног катихизиса током	Упознавање ученика са садржајима и начином рада . Мотивисање ученика за похађање часова верске наставе . Уводни час – Свет је створен за	Компетенција за целоживотно учење	

	СВЕТ И ЧОВЕКА	5	3	8	трећег разреда • уочи какво је његово предзнање из градива обрађеног у претходном разреду школовања• познаје неке елементе библијске повести о стварању света • на основу библијске повести препозна и именује иконе на којима су представљени дани стварања света • увиди да је свет скуп конкретних врста живих бића која су уједињена, једна другима потребна и да она чине велику заједницу љубави - Цркву • објасни да је свет створен љубављу Божјом• зна да је Бог створио свет из љубави и да објасни како зна да Бог воли свет • препозна да Бог брине о свету и да наведе примере Божјег старања о свету • увиди кроз своје креативне способности да је човек сличан Богу • увиди да Бог жели да свет постоји вечно • препозна да је Литургија захвалност Богу • уочи се захвалност Богу показује кроз наше дарове • уочи да наши дарови хлеб и вино представљају свет у малом • увиди везу Литургије и спасења човека и света • прошири своја знања о празнику Васкрсења • увиди шта за створену природу значи Христово Васкрсење •• препозна представе које приказују догађаје везане за стварање света • уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса трећег разреда основне школе	тебе, чувај га .Омогућити ученицима да разумеју да Бог ствара природу и човека јер жели да их воли и да буде са њима заједно . Човек је у природној вези са свим оним што је Бог претходно створио, али да се разликује од свих створених бића. Бог брине о свету . омогућити ученику да увиди да је Бог створио свет из љубави . Бог из бриге према свету и човеку је послао свога Сина у свет. Лични однос са Богом остварује кроз служење Богу и ближњима . Природа и човек вечно постојање дарује Богу. Светитељи су најбољи пример односа човека са Богом Хлеб и вино – наши дарови -представљају свет у малом . Ученицима пружити основ за разумевање разлога приношења Богу хлеба и вина на Литургији . На Литургији молимо се за спасење целога света . На Литургији se остварује спасење човека и света. ученицима пружити основ за разумевање да нас Христос толико воли да је дао свој живот за нас и да је васкрсао да победи смрт за нас. Човек је позван од Бога да брине о природи .ПримериП изражавања љубави према природи. Развијати код ученика скромност. Установити обим и квалитет знања стечених у току школске године из Православног катихизиса	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.•Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. Комуникација У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Одговорно учешће у демократском друштву Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије	
3	БОГ НАС ВОЛИ	5	2	7				
4	ЗАЈЕДНИЦА БОГА И СВЕТА КРОЗ ЧОВЕКА	4	1	5				
5	ЛИТУРГИЈА ПРЕОБРАЖЕНИ СВЕТ	5	3	8				
6	ЧОВЕК И ПРИРОДА	4	3	7				

Укупно : 24 12 36

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења. Рад са ученицима трећег разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

Остваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно је да се бирају садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

2. ДОПУНСКА НАСТАВА

У трећем разреду допунска настава се изводи из предмета Српски језик и Математика. Планирани часови су дати у следећим табелама. Број часова је оквирно дат. У зависности од потребе може се повећавати или смањивати.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Редни број	**ТЕМА**	свега
2.	Књижевност	6
3.	Језик	8
4.	Језичка култура	4
	УКУПНО	18

МАТЕМАТИКА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Бројеви	12
2.	Геометрија	4
3.	Мерење и мере	2
	УКУПНО	18

3. ДОДАТНА НАСТАВА

У трећем разреду додатна настава се изводи из предмета Математика. Планирани часови су дати у следећим табелама. Број часова је оквирно дат. У зависности од потребе може се повећавати или смањивати.

МАТЕМАТИКА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Бројеви	22
2.	Геометрија	8
3.	Мерење и мере	6
	УКУПНО	36

4. ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ТРЕЋЕГ РАЗРЕДА

Редни број	ТЕМА	свега
1.	Ја и други	9
2.	Бонтон	12
3.	Моја осећања и ја	15
	УКУПНО	36

5. ПРОЈЕКТНА НАСТАВА

Планом наставе и учења у првом циклусу основног образовања и васпитања дефинисана је Пројектна настава као облик образовно-васпитног рада којим се развијају опште међупредметне компетенције уз употребу информационо-комуникационих технологија. Усмерена је на достизање исхода који се првенствено односе на логичко и критичко мишљење као и припрему ученика за лако сналажење у свету технике, технологије и рачунарства, како у свакодневном животу, тако и у процесу учења. У складу је са општим исходима образовања и васпитања и у функцији је когнитивног, афективног и социјалног развоја ученика.

Пројектна настава почива на савременим схватањима детета, наставе, учења, функције образовања и сазнавања као социјалне конструкције подржане кроз сарадничко деловање, коришћењем различитих извора информација и активности. Применом пројектне наставе долази до повезивања познатог и непознатог, учења помоћу примера, учења примењивањем, развоја процедуралних знања, коришћења информационих технологија као и комбиновања конвергентног (логичког) и дивергентног (стваралачког) мишљења. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе али се овом врстом наставе поред централног захтева, који се односи на тражење решења за неки проблем, потенцирају још и процедуре, планирање, евалуирање, презентовање резултата, коришћење савремених технологија на правилан начин и наравно, тимски рад, односно процес сарадње, који је изнад самог резултата у решавању проблема.

Пројектна настава је део целокупног образовно-васпитног рада и прати наставни процес уважавајући специфичности наставних предмета трећем разреду. Ослонци планирања и организације пројектне наставе су: уважавање узраста ученика и њихове природне радозналости; коришћење ваншколских знања, вештина и искустава ученика; укључивање свих ученика уз поштовање њихових различитости; повезивање садржаја свих наставних предмета и употреба савремених информационо-комуникационих технологија. Зато ова врста наставе омогућава да наставни предмети буду смислено међусобно повезани као и доведени у везу са свакодневним животом ученика. На тај начин се обезбеђује разумевање сврхе онога што се учи,

функционално повезивање знања, вештина и искустава и мотивација ученика.

Пројектна настава је драгоцен начин рада јер од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности. С обзиром на узраст ученика трећег разреда и чињеницу да су се са оваквим начином рада сусрели у првом разреду, примерено је да се реализују пројектни задаци где је наставник и даље главни организатор активности уз све више прилика у којима ће се самосталност ученика испољавати где год је то могуће. Као и у првом разреду и другом разреду, и у трећем је важно наставити са култивисањем сарадње и начина на који се комуницира у групи што су важни циљеви пројектне наставе, јер доприносе јачању одељењске кохезије.

Пројектну наставу треба планирати и организовати на начин да садржи све потребне кораке:

- дефинисање циља и исхода који се пројектом желе постићи;
- планирање активности које одговарају теми пројекта, односно циљу пројекта, подела активности, избор материјала и метода рада, дефинисање места и динамике рада;
- реализацију планираних активности;
- приказ добијених резултата и продуката пројекта;
- вредновање пројекта (процена остварености дефинисаних циљева и исхода, указивање на успехе и тешкоће у току реализације пројекта).

При планирању треба да се дефинише тип пројекта, да одреди његов циљ, очекиване исходе, област којом се бави пројекат и повезаност са наставним предметима, његове садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројектне наставе. За трећи разред, као и за први и други, најпримеренији је и даље полуструктурирани тип пројекта с том разликом да наставник сада више укључује ученике и давање предлога и избор тема. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе ученика на млађем школском узрасту.

Кроз пројектну наставу треба започети са развијањем основа дигиталне писмености. На овом узрасту, употреба ИКТ-а треба да буде сведена на употребу најједноставнијих алата и упознавање са коришћењем интернета. На крају трећег разреда ученик би требало да буде у стању да:

- правилно седи при раду за рачунаром;
- зна да наведе могуће последице на здравље услед неправилног коришћења дигиталних уређаја;
- правилно укључи рачунар, покрене програм за цртање, користи одговарајуће алатке овог програма, сачува свој цртеж и искључи рачунар;
- покрене програм за рад са текстом, унесе краћи текст и сачува документ на рачунару;
- користи интернет за учење и проналажење информација уз помоћ наставника;
- предложи редослед активности у односу на постављени пројектни задатак.

Један од важних исхода реализације пројекта јесте оспособљавање ученика да добијене продукте учине видљивим и представе их другима. Бројни су начини да се то постигне (представе, изложбе, кратки филм, текст у новинама, наступ на локалној телевизији, представљање за родитеље...), а њихов квалитет није приоритет.

Ученике треба стављати у ситуације да одређују редослед активности у решавању одређених пројектних задатака,

што, осим развијања самосталности, представља увод у алгоритамски начин размишљања. На пример: редослед активности чији ће продукт бити плакат са знаменитим личностима краја; редослед активности у прављењу кућице за птице; у изради школског часописа итд.

Родитељи треба да буду упознати са сврхом пројектне наставе и њеним најважнијим исходима. Они треба да подрже самосталне активности своје деце, или њихов заједнички рад са другом децом, као и да разумеју зашто је важно да не преузимају њихове задатке у жељи да имају боље продукте.

ГЛОБАЛНИ ПЛАН

Редни број	Назив пројекта - трајање	Исходи ученици ће бити у стању да
1.	Црвено, жуто, зелено - шта је то? трајање - 8 часа	Српски језик • Усмено описује ствари из непосредног окружења; • бира и користи одговарајуће речи у говору; • на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; • правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; • пише реченице или краће текстове на задату тему. Свет око нас • Препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге; • Понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; • сарађује са вршњацима у заједничким активностима; • чува своју, школску и имовину других; • зна да својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници • примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе при кретању улицом с тротоаром и без њега, као и при преласку улице • комбинује и користи усвојене моторичке вештине у свакодневном животу • уме да својим речима образложи неопходност правила која регулишу саобраћај и живот у заједници • разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. • снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; • повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Ликовна култура • опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; • преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; • користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; Физичко васпитање • Комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; • одржава равнотежу у различитим кретањима; • разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; • одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; • поштује правила игре; • навија фер и бодри учеснике у игри; • прихвати сопствену победу и пораз;
2.	Одељењски празници... трајање - 11 часа	Српски језик • Усмено описује ствари из непосредног окружења; • бира и користи одговарајуће речи у говору; • на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору;

		• правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; • пише реченице или краће текстове на задату тему. Свет око нас • Сарађује са вршњацима у заједничким активностима; • чува своју, школску и имовину других; • снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката;посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво-глатко; • повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Ликовна култура • опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; • преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; • користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; Математика • Одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; • упореди предмете и бића по величини; • сложи / разложи фигуру која се састоји од познатих облика;
3.	Какве слике – такве временске прилике трајање -7 часа	Српски језик • Усмено описује ствари из непосредног окружења; • бира и користи одговарајуће речи у говору; • на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; • правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; • пише реченице или краће текстове на задату тему. Свет око нас • Препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге; • Понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; • сарађује са вршњацима у заједничким активностима; • Безбедно поступа пре и током временских непогода • чува своју, школску и имовину других; • зна да својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници • повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Ликовна култура • опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; • преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; • користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; Физичко васпитање • Комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; • одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; • поштује правила игре; • навија фер и бодри учеснике у игри; • прихвати сопствену победу и пораз;

4.	У слављу бринемо о здрављу трајање - 8 часова	Српски језик • Усмено описује ствари из непосредног окружења; • бира и користи одговарајуће речи у говору; • на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; • правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; • пише реченице или краће текстове на задату тему. Свет око нас • Сарађује са вршњацима у заједничким активностима; • чува своју, школску и имовину других; • штеди воду и одлаже отпад на предвиђена места • понаша се тако да не угрожава биљке и животиње у непосредној околини • разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења • повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Ликовна култура • опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; • преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; • користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; Математика • Групише предмете и бића са заједничким својством; одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; • сложи / разложи фигуру која се састоји од познатих облика; Физичко васпитање • Комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; • одржава равнотежу у различитим кретањима; • разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; • одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; • поштује правила игре; • навија фер и бодри учеснике у игри; • прихвати сопствену победу и пораз;
5.	Наши пројекти 1 час	

5. ПЛАН РАДА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Због специфичности структуре одељења разредне наставе наше школе која су сва комбинована два или више разреда, часови ваннаставних активности се изводе паралелно са часовима ваннаставних и слободних активности у осталим разредима. Сви ученици присуствују заједничком часу и бирају секцију према својим афинитетима.

Редни број	**СЕКЦИЈЕ (интересне групе)**	**САДРЖАЈИ**
1.	Ликовна	- Подстицати ученике да самостално и слободно изражавају своја уочавања, запажања и маштања цртањем, сликањем и вајањем, користећи различити материјал; - развијање осећаја за процењивање лепотеи успешности својих и туђих радова.
2.	Музичка и филклорна	- Подстицати ученике да прате музику, слушају, певају, изводе; - да музику прихвате као средство за стварање расположења; - развијање љубави према музици и формирање музичког укуса; - развијање и неговање љубави према култури и традицији нашег народа кроз извођење народних песама и игара, карактеристичних за наш крај и ближу околину;
3.	Спортска	- Подстицати раст, развој и усавршавање моторичких способности ученика, првенствено брзине и координације; - примена стечених знања и навика кроз игру такмичење и у свакодневном животу; - стицање и развијање свести о очувању здравља и потреби бављења неким спортом.
УКУПНО		36

6. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, датим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021-2025 год.

Садржај:

Фонд часова за четврти разред и предмете ... 3
1. НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ... 4
ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ ... 5
СРПСКИ ЈЕЗИК ... 5
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК ... 16
МАТЕМАТИКА ... 21
ПРИРОДА И ДРУШТВО ... 26
ЛИКОВНА КУЛТУРА ... 32
МУЗИЧКА КУЛТУРА ... 37
ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ ... 40
ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ ... 45
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ ... 45
ВЕРСКА НАСТАВА ... 50
ПРОЈЕКТНА НАСТАВА (ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТ) ... 53
2. ДОПУНСКА НАСТАВА ... 56
3. ДОДАТНА НАСТАВА ... 57
4. ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА ... 57
5. ПЛАН РАДА СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ ... 58
6. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА ... 59

Фонд часова за четврти разред и предмете

ред. број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1	Српски језик	5	180
2	Енглески језик	2	72
3	Математика	5	180
4	Свет око нас	-	-
6	Природа и друштво	2	72
7	Ликовна култура	2	72
8	Музичка култура	1	36
9	Физичко васпитање	3	108
	Укупно : А	**20**	**720**
ред. број	**Б. ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ**		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање	1	36
2	Пројектна настава	1	36
	Укупно : Б	2	72
	Укупно : А+Б	**22**	**792**
Ред. број	**В. ОБЛИК ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Редовна настава	22	792
2	Допунска настава	1	36
3	Додатни рад	1	36
4	Настава у природи	7 – 10 дана годишње	
	Укупно : А+Б+В	**24**	**864**
Ред број	**Г. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**		
1	Час одељ. старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности	1-2	36

3	Екскурзија (излет)	1-3 дана годишње
Укупно : А+Б+В+Г (без наставе у природи и екскурзија)		**936**

1. НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Сврха програма образовања

- Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке,културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.
- Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва.

Циљеви и задаци програма образовања су:

- развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;
- подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;
- оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења;
- оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;
- развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина;
- омогућавање укључивања у процесе европског и међународног повезивања;
- развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине;
- усвајање, разумевање и развој основних социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва;
- уважавање плурализма вредности и омогућавање, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;

- развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост;
- поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву;
- развијање и неговање другарства и пријатељства, усвајање вредности заједничког живота и подстицање индивидуалне одговорности.

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.

Задаци наставе српског језика:
- развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује;
- основно описмењавање најмлађих ученика на темељима ортоепских и ортографских стандарда српског књижевног језика;
- поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика;
- упознавање језичких појава и појмова, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика;
- оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникационим ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца);
- развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности;
- развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење речника, језичког и стилског израза;
- увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког);
- оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова;
- упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за децу;
- поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста;

- развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; навикавање на самостално коришћење библиотеке (одељењске, школске, месне); поступно овладавање начином вођења дневника о прочитаним књигама;
- поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);
- усвајање основних теоријских и функционалних појмова из позоришне и филмске уметности;
- упознавање, развијање, чување и поштовање властитог националног и културног идентитета на делима српске књижевности, позоришне и филмске уметности, као и других уметничких остварења;
- развијање поштовања према културној баштини и потребе да се она негује и унапређује;
- навикавање на редовно праћење и критичко процењивање емисија за децу на радију и телевизији;
- подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво;
- подстицање, неговање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, језичка, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.);
- васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности;
- развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима.

Оперативни задаци:

- проширивање знања о простој реченици и њеним деловима;
- савладавање основних појмова о променљивим и непроменљивим речима;
- оспособљавање за изражајно читање и казивање;
- поступно оспособљавање ученика за самостално тумачење основне предметности књижевног текста и сценских дела (осећања, фабула, радња, ликови, поруке, стилогеност сценског израза);
- навикавање на сажето и јасно усмено и писмено изражавање према захтевима програма;
- савладавање основа методологије израде писмених састава.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* садржи број часова по областима распређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм предмета *Српски језик* у четвртом разреду основне школе чине три предметне области: Језик, Књижевност и Језичка култура. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	Језик	15	27	42
2.	Књижевност	51	27	78
3.	Језичка култура	2	58	60
	УКУПНО	68	112	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА БР	ТЕМА НАЗИВ	О	У	С	САДРЖАЈИ	СТАНДАРДИ
I	ЈЕЗИК Граматика Правопис	**15**	**27**	**42**	Обнављање и утврђивање знања усвојених у претходним разредима. Уочавање речи које у говору и писању мењају свој основни облик (променљиве речи) – без дефиниција и захтева за променом по падежима и временима. Уочавање речи које задржавају свој основни облик у свим ситуацијама (непромењиве речи) без именовања врста тих речи. *Реченица* – појам глаголског предиката (лични глаголски облик); уочавање речи и групе речи (синтагма) у функцији објекта и прилошких одредаба за место, време и начин. Појам субјекта; уочавање речи у функ- цији атрибута уз именицу и именичког скупа речи (именичка синтагма). Ред реченичних чланова у реченици. *Именице* – збирне и градивне; род и број – појам и препознавање. *Придеви* – присвојни и градивни – уочавање значења, рода и броја у реченици. *Заменице* – личне; род и број личних заменица; лична заменица у функцији субјекта у реченици – појам и препознавање. *Бројеви* – главни (основни) и редни – појам и препознавање у реченици. *Глаголи* – појам и основна значења презента, перфекта и футура; вежбе у реченици заменом глаголских облика у времену, лицу и броју. Управни и неуправни говор. Утврђивање и систематизација садржаја обрађених од првог до четвртог разреда. Употреба великог слова у писању: имена држава и покрајина и њихових становника; имена насеља (градова, села) и њихових становника. Писање управног и неуправног говора (сва три модела). Наводници. Заграда. Писање присвојних придева изведених од властитих имена (-ов/-ев, -ин/-ски). Писање сугласника **ј** у придевским облицима на -ски, и у личним именима и презименима. Писање скраћеница типа: итд., сл., нпр. и скраћеница које означавају имена држава. Понављање, увежбавање и проверавање оспособљености ученика за примену обрађених правописних правила.	**Основни ниво** 1СЈ.1.4.1. 1СЈ.1.4.2. 1СЈ.1.4.3. 1СЈ.1.4.4. 1СЈ.1.4.5. **Средњи ниво** 1СЈ.2.4.1. 1СЈ.2.4.2. 1СЈ.2.4.3. 1СЈ.2.4.4. 1СЈ.2.4.5. 1СЈ.2.4.6. 1СЈ.2.4.7. 1СЈ.2.4.8. 1СЈ.2.4.9. **Напредни ниво** 1СЈ.3.4.1. 1СЈ.3.4.2. 1СЈ.3.4.3. 1СЈ.3.4.4. 1СЈ.3.4.5. **Основни ниво** 1СЈ.1.3.1. 1СЈ.1.3.2. 1СЈ.1.3.3. 1СЈ.1.3.4. 1СЈ.1.3.5. 1СЈ.1.3.6. 1СЈ.1.3.7. 1СЈ.1.3.8. 1СЈ.1.3.9. 1СЈ.1.3.10. **Средњи ниво** 1СЈ.2.3.1. 1СЈ.2.3.2. 1СЈ.2.3.3. 1СЈ.2.3.4. 1СЈ.2.3.5. 1СЈ.2.3.6. 1СЈ.2.3.7. 1СЈ.2.3.8. 1СЈ.2.3.9. 1СЈ.2.3.10. 1СЈ.2.3.11. **Напредни ниво** 1СЈ.3.3.1. 1СЈ.3.3.2. 1СЈ.3.3.3. 1СЈ.3.3.4. 1СЈ.3.3.5. 1СЈ.3.3.6.

	Ортоепија				Уочавање наглашених и ненаглашених речи: вежбе у изговарању акценатских целина. Вежбе за отклањање грешака које се јављају у говору ученика. Изговор свих сугласника и гласовних група у складу са књижевнојезичком нормом ч, ћ, џ, ђ, х; -дс- (људских), -ио, -ао, итд. Вежбе за отклањање грешака које се јављају у говору и писању ученика. Уочавање диференцијалне (дистинктивне) функције акцента у речима истог гласовног састава, а различитог акцента.	**Основни ниво** 1СЈ.1.2.1. **Средњи ниво** 1СЈ.2.2.1.
II	**КЊИЖЕВНОСТ** Лектира	**51**	**27**	**78**	***Лирика*** Народна песма: *Наджњева се момак и девојка* Народна песма: *Јеленче* Јован Јовановић Змај: *Циганин хвали свога коња* Војислав Илић: *Јесен* Десанка Максимовић: *Пауково дело* Душан Радовић: *Плави зец* Драган Лукић: *Друг другу* Мирослав Антић: *Јуначка песма* Бранислав Црнчевић: *Мрав добра срца* Бранко Ћопић: *Мјесец и његова бака* Стеван Раичковић: *Ко да то буде* Милован Данојлић: *Трешња у цвету* Добрица Ерић: *Свитац, пшеничар и воденичар* Љубивоје Ршумовић: *Аждаја своме чеду тепа* Избор из поезије Милована Данојлића Федерико Гарсија Лорка: *Луцкаста песма* ***Епика*** Народна песма: *Јетрвица адамско колено* Народна песма: *Стари Вујадин* Народна приповетка: *Међед, свиња и лисица* Народна бајка: *Пепељуга* Народна прича: *Најбоље задужбине* Јанко Веселиновић: *Град* Исидора Секулић: *Позно јесење јутро* Мирослав Демак: *Виолина* Бранислав Нушић: *Прва љубав* Бранко В. Радичевић: *Прича о дечаку и Месецу* Бранислав Црнчевић: *Босоноги и небо* Гроздана Олујић: *Олданини вртови* и друге бајке Светлана Велмар-Јанковић: *Књига за Марка (Златно јагње, Стефаново дрво)* Ханс Кристијан Андерсен: *Ружно паче* Рене Гијо: *Бела Грива*	**Основни ниво** 1СЈ.1.5.1. 1СЈ.1.5.2. 1СЈ.1.5.3. 1СЈ.1.5.4. **Средњи ниво** 1СЈ.2.5.1. 1СЈ.2.5.2. 1СЈ.2.5.3. 1СЈ.2.5.4. 1СЈ.2.5.6. 1СЈ.2.5.7. 1СЈ.2.5.8. **Напредни ниво** 1СЈ.3.5.1. 1СЈ.3.5.2. 1СЈ.3.5.3.

	КЊИЖЕВНОСТ Лектира Читање текста Тумачење текста				***Епика*** Луис Керол: *Алиса у земљи чуда* Браћа Грим: *Трнова Ружица* Антоан де Сент Егзипери: *Мали принц* (одломак) Михаел Енде: *Бескрајна прича* (одломак) ***Драма*** Гвидо Тартаља: *Подела улога* Александар Поповић: *Пепељуга* Добрица Ерић: *Чик, да погодите због чега су се посваћали два златна брата* ***Допунски избор*** Поред наведених дела, наставник и ученици слободно бирају најмање три, а највише још пет дела за обраду. ***Научно-популарни и информативни текстови*** Милутин Миланковић: *Кроз васиону и векове* (одломак) Михајло Пупин: *Од пашњака до научењака* (одломак) Избор из књига, енциклопедија и часописа за децу. Читање наглас и у себи као увод у разговор о тексту. Усмерено читање (с претходно датим задацима): откривање карактеристика ликова (поступци, речи, изглед, особине), радњи, догађаја, природних појава и описа; уочавање језичко-стилских слика. Читање усклађеног с врстом и природом текста (лирски, епски, драмски, научно-популарни, новински итд.). Подстицање ученика на варијације у темпу, јачини и интонацији гласа и на логичко паузирање при читању. Усмерено читање у себи: брзо схватање садржине, тражење одговарајућих података о лику, опису, осећањима и начину њиховог приказивања. Казивање напамет научених поетских и прозних целина и одломака. Сценске импровизације. Уочавање и тумачење песничких слика, тока радње, главних ликова и основних порука у књижевном делу. Уочавање значајних појединости у опису природе (откривање чулних дражи: визуелних, акустичких, кинетичких, тактилних, мирисних и других). Указивање на значајна места, изразе и речи којима су изазвани поједини утисци у поетским, прозним и драмским текстовима. Уочавање и именовање садржинских целина у прозним текстовима; стварање плана. Запажање чинилаца који у разним ситуацијама делују на поступке главних јунака (спољашње и друштвене околности, унутрашњи подстицаји – осећање, намере, жеље). Уочавање и тумачење израза, речи и дијалога којима су приказани поступци, сукоби, драматичне ситуације и њихови узроци, решења и последице.	**Основни ниво** 1СЈ.1.2.2. 1СЈ.1.2.3. 1СЈ.1.2.4. 1СЈ.1.2.5. 1СЈ.1.2.6. 1СЈ.1.2.7. 1СЈ.1.2.8. **Средњи ниво** 1СЈ.2.2.2. 1СЈ.2.2.3. 1СЈ.2.2.4. 1СЈ.2.2.5. 1СЈ.2.2.6. 1СЈ.2.2.7. 1СЈ.2.2.8. 1СЈ.2.2.9. 1СЈ.2.2.10. **Напредни ниво** 1СЈ.3.2.1. 1СЈ.3.2.2. 1СЈ.3.2.3. 1СЈ.3.2.4. 1СЈ.3.2.5. 1СЈ.3.2.6. 1СЈ.3.2.7.

	КЊИЖЕВНОСТ Функционални појмови Књижевни појмови				***Лирика*** Основни мотив и споредни мотиви у лирској песми. Визуелни и аудитивни елементи у песничкој слици. Песничка слика као чинилац композиције лирске песме. Дужина стиха према броју слогова-препознавање. Понављања у стиху, строфи, песми – функција. Персонификација као стилско средство. Сликовитост као обележје песничког израза. Обичајне народне лирске песме – основна обележја. Лирска песма – основна обележја. ***Епика*** Тема и идеја у епском делу. Фабула: хронолошки редослед догађаја, елементи фабуле (увод, заплет, расплет). Односи међу ликовима; основни типови (врсте) карактеризације. Приповедач, приповедање; дијалог, монолог, опис у епском делу. Прича и роман – разлике. Роман за децу – основна обележја. ***Драма*** Ликови у драмском делу. Ремарке (дидаскалије). Драмска радња – начин развијања радње. Драмски текстови за децу. Подстицање ученика да схватају и усвајају појмо- ве: главно, споредно, машта, збиља, утисак, расположење, интересовање, околност, ситуација, испољавање; подстрек, услов, поређење, процењивање, тврдња, доказ, закључак; дивљење, одушевљење, љубав (према човеку, домовини, раду, природи); привлач-ност, искреност, правичност, племенитост.	

III	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**2**	**58**	**60**	**Препричавање** текста са пороменом граматичког лица. Препричавање са изменом завршетка фабуле. Препричавање текста у целини и по деловима – по датом плану, по заједнички и самостално сачињеном плану. **Причање** у дијалошкој форми; уношење дијалога, управног говора у структуру казивања – по заједнич- ки и самостално сачињеном плану. Причање према самостално одабраној теми. Настављање приче инспирисане датим почетком. Састављање приче по слободном избору мотива. **Описивање** слика које приказују пејзаже, ентеријере, портрете. Описивање сложенијих односа међу предметима, бићима и појавама. **Извештавање** о обављеном или необављеном задатку у школи или код куће – у облику одговора на питања. ***Ортоепске вежбе***: увежбавање правилног изговора речи, исказа, реченица, пословица, брзалица, загонетака, питалица, краћих текстова; слушање звучних записа, казивање напамет лирских и епских текстова; снимање казивања и читања, анализа снимка и вредновање. ***Диктати***: са допуњавањем, изборни, слободни, контролни диктат. ***Лексичке и семантичке вежбе***: грађење речи – формирање породица речи; изналажење синонима и антонима, уочавање семантичке функције акцента; некњижевне речи и туђице – њихова замена језичким стандардом; основно и пренешено значење речи. ***Синтаксичке и стилске вежбе***: састављање и писање реченица према посматраним предметима, слици и заданим речима. Састављање и писање питања о тематској целини у тексту, на слици, у филму; писање одговора на та питања. Преписивање реченица у циљу савладавања правописних правила. Коришћење уметничких, научнопопуларних и ученичких текстова као подстицаја за сликовито казивање. Вежбе за богаћење речника и тражење погодног израза. Уопштено и конкретно казивање. Промена гледишта. Уочавање и отклањање безначајних појединости и сувишних речи у тексту и говору. Отклањање празнословља и туђица. Отклањања нејасности и двосмислености. Увежбавање технике израде писменог састава: анализа теме, одређивање њеног тежишта; посматрање, уочавање и избор грађе; распоређивање појединости: елементи композиције. Осам домаћих писмених задатака и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у првом и другом полугодишту. Један час за израду и два часа за анализу задатака и писање побољшане верзије састава.	1CJ.0.1.1. 1CJ.0.1.2. 1CJ.0.1.3. 1CJ.0.1.4. 1CJ.0.1.5. 1CJ.0.1.6. 1CJ.0.1.7. 1CJ.0.1.8.
УКУПНО		**68**	**112**	**180**		

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Језик (граматика и правопис)

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем.

Поступност се обезбеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а селективност се остварује избором најосновнијих језичких законитости и информација о њима.

Елементарне информације из морфологије почињу се ученицима давати од 2.разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују.

Правопис се савлађује путем систематских вежбања елементарних и сложених које се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вежби. Поред тога, ученике треба врло рано упућивати на служење правописом и правописним речником.

У настави граматике треба примењивати следеће поступке:

- подстицање свесне активности и мисаоног осамостаљивања ученика;
- сузбијање мисаоне инерције и ученикових имитаторских склоности;
- заснивање тежишта наставе на суштинским вредностима, односно на битним својствима и стилским функцијама језичких појава;
- уважавање ситуационе условљености језичких појава;
- повезивање наставе језика са доживљавањем уметничког текста;
- откривање стилске функције, односно изражајности језичких појава;
- коришћење уметничких доживљаја као подстицаја за учење матерњег језика;
- систематска и осмишљена вежбања у говору и писању;
- што ефикасније превазилажењенивоа препознавања језичких појава;
- неговање примењеног знања и умења;
- континуирано повезивање знања о језику са непосредном говорном праксом;
- остваривање континуитета у систему правописних и стилских вежбања;
- побуђивање ученикових језичког израза животним ситуацијама;
- указивање на граматичку сачињеност стилских изражајних средстава;
- коришћење прикладних илустрација одређених језичких појава.

Практичност и примењивост знања о језику и његово прелажење у умење и навике посебно се стиже неговањем правописних и стилских вежби. Ученике треба континуирано подстицати да своја знања о језику повезују са комуникативним говором.

обрада нових наставних јединица подразумева примену следећих методичких радњи:

- Коришћење погодног полазног текста на коме се увиђа и објашњава одговарајућа језичка појава. Најчешће се користе краћи

уметнички, научно-популарни и публицистички текстови, а и примери из писмених радова ученика.
- Коришћење исказа говорних ситуација.

- Подстицање ученика да полазни текст доживе и схвате у целини и појединостима.
- Утврђивање и обнављање знања о познатим језичким појавама и појмовима који непосредно доприносе бољем и лакшем схватању новог градива.
- Упућивање ученика да у тексту, односно у записаним исказима из говорне праксе, уочавају примере језичке појаве која је предмет сазнавања.
- Најављивање и бележење нове наставне јединице и подсицање ученика да запажену језичку појаву истраживачки сагледају.
- Сазнавање битних својстава језичке појаве.
- Сагледавање језичких чињеница са разних становишта, њихово упоређивање, описивање и класификовање.
- Илустровање и графичко представљање језичких појмова и њихових односа.
- Дефинисање језичког појма; истицање својства језичке појаве и уочених законитости и правилности.
- Препознавање, објашњавање и примена сазнатог градива у новим околностима и у примерима које наводе сами ученици.
- Утврђивање, обнављање и примена стеченог знања и умења.

Књижевност

На овом ступњу школовања стичу се основна и значајна знања, умења и навике од којих ће у доброј мери зависити не само ученичка књижевна култура, већ и његова општа култура.

Лектира

Укинута је подела на домаћу и школску лектиру, па тако извори за обраду тектова из лектире, поред читанки, постају књиге за одређени узраст и сва остала приступачна литература.

Дата је лектира за одређени разред, разврстана по књижевним родовима - лирика, епика и драма. Текстови из лектире представљају програмску окосницу. Учитељ има начелну могућност да понуђене текстове прилагођава конкретним наставним потребама, али је обавезан и на слободан избор из наше народне усмене књижевности и тзв.некњижевних текстова.

Читање и тумачење текста Читање текста

Ученици треба да дате садржаје ваљано усвоје и да се стеченим знањима и умењима функционално служе и у свим осталим наставним околностима. Читање и тумачење текста у млађим разредима превасходно је у функцији даљег усавршавања гласног читања, уз постепено, систематско и доследно увођење у технику читања у себи, као и усвајање основних појмова, односа и релација које садржи у себи прочитани текст.

Читање текста на млађем узрасном нивоу има сва обележја првог и темељног овладавања овом вештином као знањем,

нарочито у првом разреду. Посебно је важно да ученици поступно и функционално усвоје ваљано читање наглас које у себи садржи неке од важнијих чинилаца логичког читања и које ће тежити све већој изражајности током другог разреда, чиме се олакшава усвајање технике изражајног читања у трећем разреду. Свако читање наглас и сваког ученика понаособ треба осмишљено и критички вредновати.

Поступност, систематичност и доследност посебно долазе до изражаја у оспособљавању ученика за читање у себи.

Тумачење текста заснива се на његовом читању, доживљавању и разумевању. При томе је квалитет схватања порука и непосредно условљен квалитетом читања. Зато су разни облици усмереног читања основни предуслов да ученици у настави стичу знања и да се успешно уводе у свет књижевног дела.

Изражајно читање негује се систематски, уз стално повећавање захтева и настојање да се што потпуније искористе способности ученика за постизање високог квалитета у вештини читања. Вежбања у изражајном читању изводе се плански и уз солидно наставниково и учениково припремање. Учитељ благовремено одабира погодан текст и студиозно проучава оне његове особености које утичу на природу изражајног читања. Изражајно читање се увежбава на текстовима различите садржине и облика; користе се лирски, епски и драмски текстови у прози и стиху, у наративном, дескриптивном, дијалошком и монолошком облику. Посебна пажња посвећује се емоционалној динамици текста, његовој драматичности и говорењу из перспективе писца и појединих ликова.

У одељењу треба обезбедити одговарајуће услове за изражајно читање и казивање - ученицима у улози читача и говорника ваља обезбедити место испред одељењског колектива, у одељењу створити добру слушалачку публику, заинтересовану и способну да критички и објективно процењује квалитет читања и казивања.

Читање у себи је најпродуктивнији облик стицања знања па му се у настави поклања посебна пажња. Оно је увек усмерено и истраживачко; помоћу њега се ученици оспособљавају за свакодневно стицање информација и за учење.

Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака, а потом и обавезним проверавањем разумевања прочитаног текста, односно остварења добијених задатака. Информативно, продуктивно и аналитичко читање најуспешније се подстичу самосталним истраживачким задацима који се ученицима дају у припремном поступку за обраду текста или обраду садржаја из граматике и правописа. Тако се унапређују логика и брзина читања, а нарочито брзина схватања прочитаног текста, чиме се ученици оспособљавају за самостално учење.

Изражајно казивање напамет научених текстова и одломака у прози и стиху значајан је облик рада у развијању говорне културе. Успех изражајног казивања знатно зависи од начина учења и логичког усвајања текста. Учитељ треба ученике да навикне на осмишљено и интерпретативно учење текста напамет.

Тумачење текста

Са обрадом текста почиње се после успешног интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноуметничко дело се чита према потреби и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста. Ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самог текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова према произвољним оценама и закључцима.

У свим разредима обрада књижевног дела треба да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Тако ће се стимулисати ученичка радозналост, свесна активност и истраживачка делатност, свестраније ће се упознати дело и пружати могућност за афирмацију ученика у радном процесу.

Ученикова активност треба да свакодневно пролази кроз све три радне етапе: пре часа, у току часа и после часа. У свим етапама ученик се мора систематски навикавати да у току читања и проучавања дела самостално решава бројна питања

и задатке, који ће га у пуној мери емоционално и мисаоно ангажовати, пружити му задовољство и побудити истраживачку радозналост. Учитељ треба да постави задатке који ће ученика подстицати да уочава, открива, истражује, процењује и закључује.

Књижевни појмови

Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство.

Функционални појмови

Функционални појмови се обрађују у току наставе када се указује на њихова примењена значења. Ученици их спонтано усвајају у процесу рада, у текућим информацијама, на часовима, а уз паралелно присуство речи и њоме означеног појма. Потребно је само подстицати ученике да наведене речи разумеју и схвате и да их примењују у одговарајућим ситуацијама.

Усвајање функционалних појмова је непрекидан процес у току васпитања и образовања, а остварује се и проверава у току остваривања садржаја свих тематских подручја.

Језичка култура

Правилна артикулација свих гласова и графички узорна употреба писма, напуштање локалног говора и навикавање на стандардни књижевни језик у говору, читању и писању, оспособљавање за слободно препричавање, причање и описивање, и уз функционалну примену усвојених и правописних правила, разноврсна усмена и писмена вежбања која имају за циљ богаћење ученичког речника, сигурно овладавање реченицом као основном говорном категоријом и указивање на стилске вредности употреба језика у говору и писању и др.-основни су нставни задаци у остваривању садржаја језичке културе.

Основни облици усменог и писменог изражавања у млађим разредима представљају темељне програмске садржаје за стицање, усавршавање и неговање ваљане и поуздане језичке културе ученика.

Препричавање разноврсних садржаја представља најједноставнији начин ученичког језичког испољавања у наставним околностима. Треба водити рачуна о томе да се начелно препричавају само они садржаји који су претходно протумачени, анализирани или о којима се са ученицима водио макар приступни разговор.

Причање у односу на препричавање јесте сложенији облик језичког изражавања ученика и представља особен вид стваралаштва које се ослања на оно што је ученик доживео или произвео у својој стваралачкој машти.

Описивање је најсложенији облик језичког изражавања. Описивање се користи кад год се дође у додир са појавностима које у свакодневном језичком комуницирању могу скренути пажњу на себе. Ученике треба оспособљавати да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно и језички уобличе, треба их усмеравати и подстицати да из сложеног процеса описивања најпре усвоје неколико општа места којима се могу служити све дотлр док се не оспособе за самостални и индивидуални приступ овом захтевном језичком облику.

Усмена и писмена вежбања се планирају и остварују у оном наставном контексту у коме се јавља потреба за функционалним усвајањем дате језичке појаве или утврђивања, обнављања или систематизовања знања и примене тих знања у конкретној језичкој ситуацији.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	провера	систематизација
1	**UNIT 1 WELCOME BACK**	**1**	**2**	**1**	
2	**UNIT 2 HAPPY FAMILIES**	**3**	**5**		
3	**UNIT 3 FOOD, FOOD, FOOD**	**3**	**5**		
4	**TEST(UNITS 1-3)**			**1**	
5	**UNIT 4 A DAY AT THE ZOO**	**2**	**4**		
6	**CHRISTMAS**	**1**	**1**		
7	**UNIT 5 IN THE TOWN**	**3**	**5**		
8	**UNIT 6 JUST FOR FUN**	**3**	**5**		
9	**TEST(UNITS 4-6)**			**1**	
10	**UNIT 7 PEOPLE AT WORK**	**2**	**4**		
11	**EASTER**	**1**	**1**		
12	**UNIT 8 WEATHER**	**3**	**5**		
13	**UNIT 9 WHAT HAPPENED?**	**3**	**5**		
14	**TEST(UNITS 7-9)**			**1**	
15	**REVISION**				**1**
	УКУПНО:	**25**	**42**	**4**	**1**
	СВЕГА:	**72**			

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА	ЦИЉЕВИ НАСТАВЕ	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ И НАСТАВНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	ТИП ЧАСА				
			О	У	П	С	УКУПНО
1. UNIT 1 WELCOME BACK	Ученици могу: -да користе показне заменице; -да излистају сва слова енглеског алфабета; -говоре о насловним странама дечјих часописа.	Ученици уче, увежбавају и обнављају: -слова енглеског алфабета; -дискутују о насловним страна дечјих часописа и праве нацрт своје насловне стране.	1	2	1		4
2. UNIT 2 HAPPY FAMILIES	Ученици могу: -да објасне разлику и правилно користе посесивне заменице his/her; -да броје до 100; -да именују чланове породице и изражавају припадност	1.Ученици уче, увежбавају и обнављају: -употребу посесивне заменице *his* за мушки род и посесивне заменице *her* за женски род; -посесивне заменице за остала лица једнине и множине 2.Ученици: -настављају са учењем бројева, на већ познате бројеве друге десетице додају остале бројеве закључно са бројем 100; -проширују вокабулар сродничких односа и изражавају припадност.	3	5			8
3. UNIT 3 FOOD, FOOD, FOOD	Ученици могу: -да кажу шта воле, а шта не воле од хране -усаврше употребу *have/has got;* -да правилно користе квантификаторе за количину; -да читају једноставне сате на енглеском, да питају колико је сати и дају одговоре.	1.Ученици увежбавају и обнављају: -језичке структуре *I have got He(She/It) has got I like/I don't like. He/She doesn't like.* 2.Ученици: -користе квантификаторе *some/any* у комбинацији са структурама *have/has got,* постављају питања и одговарају колико има нечега; -читају једноставне сате (*It's... o'clock/It's half past...)*	3	5			8
TEST(UNITS 1-3)					1		1
4. UNIT 4 A DAY AT THE ZOO	Ученици могу: -да именују најчешће врсте животиња у зоолошком врту; -да пореде људе и животиње.	Ученици уче, обнављају и увежбавају: -нове врсте дивљих животиња које се могу видети у зоолошком врту(а *kangaroo,a penguin,a hippo,a dolphin, etc.*); - да се пореде служећи се конструкцијом КОМПАРАТИВ +THAN.	2	4			6

5. Christmas	Ученици: - знају да честитају Божић и Нову Годину на енглеском језику – усменим и писаним путем; - могу да именују основне појмове који се односе на Божић; - умеју да питају и кажу шта желе; - знају да певају Божићну песму.	1. Ученици уче и увежбавају: - честитање Божића и Нове Године - *Merry Christmas / Happy New Year* и речи којима се именују основни појмови везани за Божић и Нову Годину *(a Christmas tree, a fairy)*; - језичку структуру *I want... / What do you want?* - Божићну песму – *We wish you a merry Christmas.* 2. Ученици: - праве украсе за јелку и пишу Божићну честитку.	1	1			2
6. UNIT 5 IN THE TOWN	Ученици могу: -да именују места у граду -да прочитају мапу -да именују превозно средство -да питају за правац кретања -служе се вокабуларом за давање праваца како би се стигло на жељено одредиште.	Ученици уче и увежбавају -речи које именују различите локације у граду *(a station, a supermarket, a cinema, a restaurant, a museum);* -речи које именују превозна средства (*a motorbike, a bike, a taxi, a car, a train, etc.);* -речи којима се дају правци кретања *(turn left/right, straight on past...)*	3	5			8
7. UNIT 6 JUST FOR FUN	Ученици могу: -да се користе Present Simple док описују свој хоби; -речи који именују различите врсте хобија и активности; -да именују дане у недељи.	Ученици уче и увежбавају: -да се служе конструкцијама *I like/don't like + ING, Do you like. Yes, I do/No, I don't* док описују своје хобије и разне врсте активности; -речи које описују хобије (*dancing, swimming, running, karate, etc.);* -дане у недељи (*Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday),* као и да поставе питање који је дан у недељи и давање одговора на исто.	3	5			8
TEST(UNITS 4-6)					1		1
8. UNIT 7 PEOPLE AT WORK	Ученици могу: -да читају пуне, половину и четвртину сата -да именују различита занимања, да поставе питање и дају одговоре о истим	Ученици уче и увежбавају: -језичке структуре *quarter to/quarter past* приликом читања сати; -речи које именују различита занимања и средства и фразе које се користе у тим занимањима (*a fire fighter, a baker, a teacher, a nurse, a postman, an office worker, a hose, an oven, a thermometer, mend cars, help sick people etc)* ; -постављање питања о занимању *What do you do?/I'm a teacher.*	2	4			6
9. Easter	Ученици: - знају да честитају Ускрс на енглеском језику-усменим и писаним путем; - могу да именују основне појмове који се односе на Ускрс; - знају традиционалну Ускршњу игру – *Лов на Ускршња јаја*; - знају да певају Ускршњу песму.	1. Ученици уче и увежбавају: - честитање Ускрса – *Happy Easter* и речи којима се именују основни појмови везани за Ускрс *(Easter Day, an Easter egg, a rabbit, a chicken, a basket)*; - језичку структуру *How many eggs in Anna's basket?* - Ускршњу песму – *The Easter egg song.* 2. Ученици: - играју игру – *An Easter egg hunt* - израђују ускршњу честитку.	1	1			2
10. UNIT 8 WEATHER	Ученици могу: -да препознају и користе Present Continuous приликом описивања времена;	Ученици уче и увежбавају: -основне фразе везане за временске прилике *What's the weather like? It's hot/sunny/cloudy/foggy/cold/freezing.;*					

	-користе фразе које описују време, упоређују различите температуре; -поставе питање у вези са временским приликама (какву одећу носити, које активности су адекватне за одређено време).	-да користе Present Continuous у фразама I'm wearing (boots)/Are you (skiing)? ; -да се служе изразима *It's hotter/colder/wetter than... It's lovely, etc.*	3	5			8
11. UNIT 9 WHAT HAPPENED?	Ученици могу: -да користе Past Simple помоћног глагола TO BE; -да се служе Past Simple обликом одређених глагола.	Ученици уче и увежбавају: -да је was/were облик помоћног глагола TO BE у Past Simple Tense-у; -Past Simple облике глагола *love, live, have, play, like, go, writ, buy, see, say (*кроз читање текстова.	3	5			8
TEST(UNITS 7-9)					1		1
Revision						1	1
			25	42	4	1	72

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА НАСТАВЕ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- од четвртог разреда наставник ученицима скреће пажњу и упућује их на значај граматичке прецизности исказа;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности те узор није изворни говорник;
- с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (Интернет, дечји часописи, проспекти и аудио-материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- од четвртог разреда наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичног, заједнички припремљеног и прилагођеног скупа задатака и активности;
- наставник је ту да омогући приступ и прихватање нових идеја;

- ученици се третирају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници постају извори активности и морају бити праћени употребом аутентичних материјала;
- учионица постаје простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију с другим предметима и подстиче ученике на студиозан и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике (активности)

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

1. Слушање и реаговање на команде наставника или са траке (слушај, пиши, повежи, одреди, али и активности у вези с радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску итд.);
2. Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
3. Мануалне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу или родитеље и сл.);
4. Вежбе слушања (према упутствима наставника или са траке повезати појмове у вежбанци, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.);
5. Игре примерене узрасту;
6. Певање у групи;
7. Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим / не волим, компарације...);
8. Решавање "текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти;
9. Цртање по диктату, израда сликовног речника;
10. "Превођење" исказа у гест и геста у исказ;
11. Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова с текстом или, пак, именовање наслова;
12. Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала;
13. (извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације);
14. Разумевање писаног језика:

а) уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...) б) препознавање везе између група слова и гласова

в) одговарање на једноставна питања у вези с текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор г) извршавање прочитаних упутстава и наредби

14. Увођење дечје књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз;
15. Писмено изражавање:

а) повезивање гласова и групе слова

б) замењивање речи цртежом или сликом

в) проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење "уљеза", осмосмерке, укрштене речи, и слично) г) повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама

д) попуњавање формулара (пријава за курс, претплату на дечји часопис или сл., налепнице за кофер) ђ) писање честитки и разгледница

е) писање краћих текстова.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да доприносе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Задаци наставе математике јесу:

- да ученици стичу знања неопходна за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;
- да ученици стичу основну математичку културу потребну за откривање улоге и примене математике у различитим подручјима човекове делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад;
- да развија ученикову способност посматрања, опажања и логичког, критичког, стваралачког и апстрактног мишљења;
- да развија културне, радне, етичке и естетске навике ученика, као и математичку радозналост у посматрању и изучавању природних појава;
- да ученици стичу навику и обучавају се у коришћењу разноврсних извора знања;
- да ученицима омогући разумевање одговарајућих садржаја природних наука и допринесе радном и политехничком васпитању и образовању;
- да изграђује позитивне особине ученикове личности, као што су: истинољубивост, упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самостални рад;
- да интерпретацијом математичких садржаја и упознавањем основних математичких метода допринесе формирању правилног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика;
- да ученици стичу способност изражавања математичким језиком, јеснећу и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;
- да ученици усвоје основне чињенице о скуповима, релацијама и пресликавањима;
- да ученици савладају основне операције с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и основне законе тих операција;
- да ученици упознају најважније равне и просторне геометријске фигуре и њихове узајамне односе;
- да оспособи ученике за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама.

Оперативни задаци наставе математике

Ученици треба да:

- успешно савладају читање и писање природних бројева у декадном бројевном систему;
- упознају скуп природних бројева;
- науче да природне бројеве приказују тачкама бројевне полуправе;
- умеју да читају и записују помоћу слова основна својства рачунских операција;
- упознају и уочавају зависност између резултата и компонената операције (на примерима);

- примењују упознаста својства рачунских операција при трансформисању израза и у случају рачунских олакшица;
- знају да читају, састављају и израчунавају вредност израза са више операција;
- знају да решавају једноставније једначине и неједначине (упознатих облика) у скупу природних бројева;
- успешно решавају задатке дате у текстуалној форми;
- упознају разломке (наведене у програму), њихово читање, писање и значење, уз коришћење одговарајућих термина;
- знају да цртају мреже и праве моделе коцке и квадра;
- упознају јединице за површину и примењују их при израчунавању површине квадрата, правоугаоника, квадра и коцке.

Програм предмета *Математика* у четвртом разреду основне школе чине четири предметне области: Скуп природних бројева, Мерење и мере, Површина и Писмени задаци.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Скуп природних бројева	59	90	149
2.	Мерење и мере	2	3	5
3.	Површина	6	12	18
4.	Писмени задаци	-	8	8
	УКУПНО	67	113	180

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	САДРЖАЈИ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ					
I	СКУП ПРИРОДНИХ БРОЈЕВА	**59**	**90**	**149**	Писање и читање природних бројева у декадном систему. Бројевна полуправа. Разломци облика a\b (a<b и b<10) Рачунске операције у скупу природних бројева и њихова основна својства (изражена формулом). Зависност збира, разлике и производа од чланова. Изрази са више операција. Једначине и неједначине раније упознатих облика. Решавање текстуалних задатака.	**Основни ниво** 1МА.1.1.1. 1МА.1.1.3. 1МА.1.1.4. 1МА.1.1.5. 1МА.1.3.1. 1МА.1.3.2. **Средњи ниво** 1МА.2.1.1. 1МА.2.1.2. 1МА.2.1.3. 1МА.2.1.4. 1МА.2.1.5. 1МА.2.3.1. 1МА.2.3.2. **Напредни ниво** 1МА.3.1.1. 1МА.3.1.2. 1МА.3.1.3. 1МА.3.1.4. 1МА.3.1.5. 1МА.3.3.1. 1МА.3.3.2.

II	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	**2**	**3**	**5**	Мере за површину.	**Основни ниво** 1МА.1.4.1. 1МА.1.4.2. 1МА.1.4.3. 1МА.1.4.4. **Средњи ниво** 1МА.2.4.1. 1МА.2.4.2. 1МА.2.4.3. 1МА.2.4.4. 1МА.2.4.5. **Напредни ниво** 1МА.3.4.1. 1МА.3.4.2. 1МА.3.4.3.
III	ПОВРШИНА	**6**	**12**	**18**	Површина правоугаоника и квадрата. Површина коцке и квадра.	**Основни ниво** 1МА.1.2.1. 1МА.2.2.2. 1МА.1.2.3. 1МА.1.2.4. **Средњи ниво** 1МА.2.2.1. 1МА.2.2.2. 1МА.2.2.3. 1МА.2.2.4. 1МА.2.2.5. 1МА.2.2.6. **Напредни ниво** 1МА.3.2.1. 1МА.3.2.2. 1МА.3.3.3. 1МА.3.3.4. 1МА.3.3.5.
IV	ПИСМЕНИ ЗАДАЦИ	**-**	**8**	**8**	Обавезна су четири једночасовна школска писмена задатка са једночасовним исправкама.	
УКУПНО		**67**	**113**	**180**		

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА НАСТАВЕ МАТЕМАТИКЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Главна одлика програма математике за млађе разреде јесте што су акцентовани опажајни појмови,који се остварују кроз планирану активност.

Скупови.-Издвајањем група објеката,које се посматрају као самосталне целине,плански се систематизује дидактички материјал.Да би именовање оваквих разноврсних целина и њихових објеката било једнообразније и даби се тиме постизала апстракција,предвиђа се активна употреба речи скуп
и елемент,без покушаја да се идеја скупа учини експлитицном.При издвајању скупова води се рачуна о томе да је,на неки детету доступан начин,јасан кључ по коме је извршено издвајање и тиме у његовој свести потпуно одређена реализација припадности.

Треба,такође,у разноврсним примерима и задацима користити симболе за скуп и припадност елемената скупу.

Графичко представљање разних стварних ситуација помоћу Венових дијаграма (и на друге прикладне начине) има изванредну сазнајну улогу истицање битног и занемаривање битног,развијање дидактичке писмености
и оспособљавање детета за сврсисходно мишљење.Истовремено,тиме се остварују разне коресподенције,што активно зачиње и подстиче развој идеје о функцији.Зато се често предвиђа коришћење дијаграмских слика и рад са њима-спајање,преслагање елемената и сл.

На подесан визуелан начин или кроз пригодан језик треба истицати својства релације,захтевајући при тома да ученици и сами уочавају,исправно представљају и у том смислу са њима активно раде.При томе је излишно и прерано инсистирање на терминима који изражавају својства релациле,као и на одређивању појмова путем дефиниција.

Бројеви. Програм математике предвиђа да ученици поступно упознају бројеве природног низа и број нулу. Операције са бројевима треба схватити по следећем плану: издвајати погодне природне и дидактички припремљене ситуације које дају значење операцијама и бројевима уз истицање непроменљивости резултата. Дељење једноцифреним бројем, са и без остатка, заокружује минимум садржаја обавезних за усмено рачунање и тако чине усмени фонд за алгоритме рачунања са бројевима у декадном запису.

Програм предвиђа прво упознавање својства операције, а затим објашњавање начина рачунања. Исто тако благовремено изучавање својства операција и веза између њих подиже теоријски ниво целог рада из математике. Посебно је важно да се утврди како промене компонената рачунских операција утичу на резултат. Поред писменог рачунања и даље треба поклањати пажњу усменом рачунању, јер оно често брже и једноставније доводи до резултата и има предност у практичном животу када се рачуна са малим бројевима.

При израчунавању операција треба предвидети довољан број вежбања чијим ће обављањем ученици изграђивати сигурност и спретност усменог и писменог рачунања.

Бројевне изразе треба обрађивати упоредо са увежбавањем рачунских операција. Треба инсистирати на томе да ученици текстуалне задатке приказују бројевним изразима и да речима исказују бројевне изразе, односно да их читају. Оваквим начином обрађивања бројевних израза ученици се сигурно сналазе у редоследу рачунских операција и лако схватају значај заграда у задацима.

Почеци формирања математичког језика. – Математички језик чине основни симболи, изрази и формуле. То је језик тачан, јасан и истовремено прецизан.

Код ученика се поступно изграђује представа о променљивој, при чему слово наступа у својству симбола променљиве. Ученици одређују вредност најпростијих израза, а потом постепено упознају сложеније изразе.

Паралелно са случајевима једнакости двају израза, ученици упознају и случајеве неједнакости који дозвољавају не само увођење многих разноврсности у систем вежбања него и упознавање нових случајева када постоји само неки одређени број вредности слова која задовољавају постављени услов.

Програм предвиђа да се једначине и неједначине решавају паралелно са вршењем одговарајућих рачунских операција. При решавању једначина са непознатим елементом множења и дељења треба узимати само примере целобројним решењима. Ако одредимо решење једначине, онда је лако одредити скуп решења дате неједначине.

Једначине и неједначине пружају велике могућности за још потпуније сагледавање својства рачунских операција и функционалне зависности резултата операције од њених компонената.

Присутност алгебарске пропердевтике у програму омогућује да се дубље и на вишем нивоу изучавају предвиђени математички садржаји.

Идеја функције. – Идеја функције прожима све програмске садржаје, почевши од формирања појма броја и операције. Највећи значај на овом плану придаје се откривању идеје пресликавања. Изграђивању појма пресликавања помаже увођење таблице и дијаграма.

Таблични начин изражавања пресликавања користи се за утврђивање промене резултата операције у зависности од промене једне од компонената, као и за установљавање пропорционалности промена појединих елемената операције.

Откривању идеје функције, доприносе и разноврсна вежбања са бројевним низовима.

Текстуални задаци. – Текстуални задаци се користе као садржаји разних вежбања, при чему ученици у разним животним ситуацијама уочавају одговарајуће математичке релације и обратно – математичке апстракције примењују у одговарајућим животним односима: они представљају средство повезивања наставе математике са животом. Сам процес решавања текстуалних задатака на најбољи начин доприноси математичком и општем развитку ученика.

Разматрају се једноставни задаци који се односе на откривање узајамних веза између директних и обратних операција. Сложене задатке треба решавати поступно, према њиховој компликованости: прво задатке са две, па затим са три и са више операција.

Употреба израза предвиђа се и при решавању сложенијих задатака. У структури израза приказује цео ток решења задатака: операције које треба обавити, бројеви над којима се обављају операције и редослед којим се извршавају те операције.

Састављање израза представља добру припраму за састављање најпростијих једначина према услову задатака. Неопходно је да ученик претходно процењује резултат и да проверава тачност самог резултата. Ниједан задатак не треба сматрати завршеним док није извршена провера. При рачунању, које се мора обављати тачно треба развијати брзину, с тим да она никада не иде на штету тачности која је ипак главна.

Геометријски садржаји. – Основна интенција програма у области геометрије састоји се у томе што се инсистира и на геометрији облика као и на геометрији мерења. Изучавање геометријског градива повезује се са другим садржајима наставе математике. Користе се и геометријске фигуре у процесу формирања појма броја и операција са бројевима; и обрнуто, користе се бројеви за изучавање својства геометријских фигура.

Систематски рад на развијању елементарних просторних представа код ученика треба да створи добру основу за шире и дубље изучавање геометријских фигура и њихових својстава у старијим разредима основне школе.

Мерење и мере. – За упознавање метарског система мера треба користити очигледна средства и давати ученицима да мере предмете из околине. Исто тако, неопходно је и да се ученици вежбају да процењују одока, па да по завршеном таквом

мерењу утврђују израчунавањем колику су грешку учинили. Приликом обраде мера за површину треба користити моделе у величини квадратног метра, квадратног дециметра, квадратног центиметра.

Претварање јединица у мање и веће јединице треба показивати и увежбати на примерима, али у задацима не треба претеривати с великим бројем разних јединица. Благовременим увођењем метарског система мера, отпада потреба да се вишеимени бројеви издвајају у

посебан одељак, односно рачунске операције са вишеименим бројевима треба изводити упоредо са рачунањем с природним бројевима, на тај начин што ће се вишеимени бројеви претварати у једноимене бројеве најнижих јединица.

ПРИРОДА И ДРУШТВО

Основна сврха изучавања интегрисаног наставног предмета ***Природа и друштво*** јесте да усвајањем знања, умења и вештина деца развиају своје сазнајне, физичке, социјалне и креативне способности, а истовремено спознају и граде ставове и вредности средине у којој одрестају, као и шире друштвене заједнице. Наставни предмет *Природа и друштво* развија код деце сазнајне способности, формира основне појмове и постепено гради основе за систем појмова из области *природе, друштва и културе.* Истовремено, стичу се знања, умења и вештине које им омогућавају даље учење. Активним упознавањем природних и друштвених појава и процеса, подстиче се природна радозналост деце. Најбољи резултати постижу се уколико деца самостално истражују и искуствено долазе до сазнања – спознају свет око себе као природно и друштвено окружење. Систематизовањем, допуњавањем и реструктурирањем искуствених знања ученика и њиховим довођењем у везу са научним сазнањима, дечија знања се надограђују, проверавају и примењују. Преко интерактивних социјалних активности они упознају себе, испољавају своју индивидуалност, уважавају различитости и права других, уче се како треба живети заједно. Усвајањем елементарних форми функционалне писмености, омогућује се стицање и размена информација, комуницирање у различитим животним ситуацијама и стварају се могућности за даље учење. Примена наученог подстиче даљи развој детета, доприноси стварању одговорног односа ученика према себи и свету који га окружује и омогућује му успешну интеграцију у савремене токове живота.

Општи циљ интегрисаног наставног предмета *Природа и друштво* јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Остали циљеви и задаци овог наставног предмета су:

- развијање основних појмова о природном и друштвеном окружењу и повезивање тих појмова;
- развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
- развијање основних елемената логичког мишљења;
- развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;

- оспособљавање за самостално учење и проналажење информација;
- интегрисање искуствених и научних сазнања у контуре система појмова из области природе и друштва;
- стицање елемената научне писмености и стварање основа за даље учење;
- усвајање цивилизацијских тековина и упознавање могућности њиховог рационалног коришћења и дограђивања;
- развијање еколошке свести и навика здравог живљења.

Циљеви и задаци

- развијање основних научних појмова из природних и друштвених наука;
- развијање основних појмова о ширем природном и друштвеном окружењу – завичају и домовини;
- развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;
- развијање способности запажања основних својстава материјала, објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
- развијање елемената логичког мишљења;
- стицање елементарне научне писмености, њена функционална примењивост и развој процеса учења;
- оспособљавање за сналажење у простору и времену;
- разумевање и уважавање различитости међу појединцима и групама;
- коришћење различитих социјалних вештина, знања и умења у комуникацији и другим интеракцијским односима;
- развијање одговорног односа према себи, другима, окружењу и културном наслеђу;
- очување националног идентитета и уграђивање у светску културну баштину.

Програм предмета Природа и друштво у четвртом разреду основне школе чине пет предметне области: Моја домовина део света, Сусрет са природом, Истражујемо природне појаве, Рад, енергија, производња и потрошња и Осврт уназад – прошлост.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Моја домовина део света	10	8	18
2.	Сусрет са природом	8	2	10
3.	Истражујемо природне појаве	8	2	10
4.	Рад, енергија, производња и потрошња	11	6	17
5.	Осврт уназад – прошлост	12	5	17
	УКУПНО	49	23	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА БР	ТЕМА НАЗИВ	О	У	С	САДРЖАЈИ	СТАНДАРДИ
I	МОЈА ДОМОВИНА ДЕО СВЕТА	**10**	**8**	**18**	- Основне одреднице државе (територија, становништво, симболи...) - Основне одреднице државе Србије (територија, границе, становништво, главни град, симболи). - Развој модерне српске државе (перио деветнаестог и девадесетог века). - Стратешки положај Србије – физичко – географски и саобраћајно – географски (у државној заједници СЦГ, на Балканском полуострву, Европи и свету). - Природно – географске одлике Србије: рељеф, воде и клима наше домовине. - Рељеф (Панонска низија, низије у долинама река и котлина, брдско – планински предели, највеће планине), воде (најдуже реке, сливови, природна и вештачка језера, бање), клима (одлике умерене климе). - Угрожена и заштићена подручја у Србији (национални паркови, резервати споменици природе). - Становништво Србије: природно кретање становништва (број, густина насељености, миграције); структуре становништва (старосна, образовна, национална, верска, језичка...). - Грађење демократских односа (упознати правила која регулишу узајамна права и обавезе државе и грађана). - Очување националног идентитета и уграђивање у светску културну баштину (неговање идентитета, развијање толеранције и свести о припадности мултиетичком, мултикултуралном и мултиконфесионалном свету). - Ми смо деца једног Света – Конвенција о правима детета (ОУН, УНИЦЕФ, УНЕСКО, САВЕТ ЕВРОПЕ „Радост Европе“...).	**Основни ниво** 1ПД.1.5.1. 1ПД.1.5.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.1.6.2. 1ПД.1.6.3. **Средњи ниво** 1ПД.2.4.3. 1ПД.2.4.4. 1ПД.2.4.5. 1ПД.2.5.1. 1ПД.2.5.2. 1ПД.2.6.1. 1ПД.2.6.2. **Напредни ниво** 1ПД.3.4.1. 1ПД.3.5.1. 1ПД.3.5.2.
II	СУСРЕТ СА ПРИРОДОМ	**8**	**2**	**10**	*Биљни и животињски свет у Србији* - Груписање живог света на основу сличности и разлика (подела на царства); - Флора наше земље (значај, типичне, ретке и угрожене биљке; разноврсност, богатство, заштита, ревитализација); - Фауна наше земље (значај, типичне, ретке и угрожене животиње; разноврсност, богатство, заштита, ревитализација); - Домаће животиње и гајене биљке (значај, потребе и могућности; потенцијали за производњу здраве хране); - Природне појаве, прилагођавање: посматрање, запажање, праћење и бележење на различите начине неких адаптивних промена и понашања (рађање, цветање, плодоношење, линјање – митарење, сеобе...). *Човек део природе* - Човек, део природе – свесно и друштвено биће. - Спознаја себе, уочавање полне различитости. - Основи здравог живљења – како могу да утичем на квалитет живота (исхрана, хигијена, одевање, становање, здравствена култура...). - Одговоран однос према себи и другима (вршњацима, старим лицима, болесним лицима, кућним љубимцима, напуштеним животињама...).	**Основни ниво** 1ПД.1.1.1. 1ПД.1.1.2. 1ПД.1.1.3. 1ПД.1.1.4. 1ПД.1.1.5. 1ПД.1.1.6. 1ПД.1.5.4. 1ПД.1.5.5. **Средњи ниво** 1ПД.2.1.1. 1ПД.2.1.2. 1ПД.2.1.3. 1ПД.2.1.4. 1ПД.2.1.5. 1ПД.2.1.6. **Напредни ниво** 1ПД.3.1.1. 1ПД.3.1.2

III	ИСТРАЖУЈЕМО ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ	**8**	**2**	**10**	*Истраживање и уочавање узрочно-последичних веза*, издвајање параметара, њихов међусобни однос, оглед. - Правила која важе за сва кретања (покретање, заустављање, промена брзине), систематизација досадашњих знања и провера параметара. - Шта и како утиче на пређено растојање неког предмета, клизање и котрљање наниже, шта утиче на брзину кретања клатна? - Од чега зависи величина сенке? - Како висина ваздушног стуба (ниво воде у чаши) утиче на висину звука? *Испитивање својства материјала* - Материјали и њихова својства: механичка, топлотна, електрична, магнетна растворљивост. - Који се предмети (материјали) најбоље наелектришу, а који најбоље проводе електричну струју. Како то утврдити? - Како повећати или смањити дејство магнета? - Материјали и светлосна пропустљивост. - Који материјали најбоље проводе топлоту? - Испитивање растворљивости материјала (уочавање разлике растворљивости чврстих, течних и гасовитих материјала у води). - Смеше – идентификовање и описивање смеша у окружењу (вода у природи, ваздух, земљиште, храна...). - Раздвајање састојака смеше различитим поступцима који се бирају на основу својстава састојака (просејавањем, цеђењем, испаравањем воде из раствора...). *Промене материјала* - Повратне и неповратне промене материјала. - Идентификовање промена материјала при којима настају други материјали, различитих својстава (сагоревање, рђање, труљење, кување...). - Сагоревање материјала – ваздух (кисеоник), запажање промена при сагоревању. - Запаљиви материјали, ознаке за запаљиве материјале, опасност и заштита од пожара, гашење пожара. *Где све запажамо и користимо оно што смо научили о:* различитим облицима кретања, електричним појавама, магнетима, светлосним појавама, различитим својствима и променама материјала.	**Основни ниво** 1ПД.1.3.1. 1ПД.1.3.2. 1ПД.1.3.3. 1ПД.1.3.4. 1ПД.1.3.5. 1ПД.1.3.6. 1ПД.1.4.1. 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.4.3. 1ПД.1.4.4. 1ПД.1.4.5. **Средњи ниво** 1ПД.2.3.1. 1ПД.2.3.2. 1ПД.2.3.3. 1ПД.2.3.4. 1ПД.2.3.5. 1ПД.2.3.6. 1ПД.2.4.1. 1ПД.2.4.2. **Напредни ниво** 1ПД.3.3.1. 1ПД.3.3.2.

IV	РАД, ЕНЕРГИЈА, ПРОИЗВОДЊА И ПОТРОШЊА	**11**	**6**	**17**	- Рад – свесна активност човека (поредити рад људи и активности различитих животиња). - Утицај природних и друштвених фактора на живот и рад људи. - Природна богатства и њихово коришћење (ресурси, технологије, производи, рационална производња и потрошња, рециклажа, ревитализација). - Ресурси: воде, горива, руде и минерали, земљиште, шуме, биљни и животињски свет. - Природне сировине – примена: (кухињска со, гипс, мермер). - Прерада природних сировина – технологије добијања метала, папира, гуме... Прерада воде и добијање здраве хране. - Сунце, ваздух, вода – обновљиви извори енергије. - Угаљ, нафта, гас – необновљиви извори енергије, заштита животне средине. - Недовољно искоришћени и еколошки извори енергије. - Делатности људи у различитим крајевима Србије (равничарским, котлинским, брдско – планинским; селу и граду). - Производња и услуге, пласман и тржиште, понуда и потражња, трговина и потрошња (маркетинг). - Рад, производња, потрошња и одрживи развој (увидети везу између коришћења ресурса, примењивих технологија и одрживог развоја).	**Основни ниво** 1ПД.1.2.1. 1ПД.1.2.2. 1ПД.1.2.3. 1ПД.1.5.3. **Средњи ниво** 1ПД.2.2.1. 1ПД.2.2.2. 1ПД.2.2.3. 1ПД.2.2.4. 1ПД.2.5.3.
V	ОСВРТ УНАЗАД - ПРОШЛОСТ	**12**	**5**	**17**	- Трагови прошлости (пратити трагове прошлости: своје и своје породице, насеља – краја у коме живим). - Временска лента (временски одредити векове, констатовати неке типичне карактеристике векова). - Лоцирање догађаја – датума (сналазити се на временској ленти: лоцирати догађаје, датуме; одредити време, животно доба својих родитеља и њихових предака; одредити неке познате савременике, на временској ленти обележити животни период неких знаменитих (познатих) личности и одредити њихове савременике из истих и различитих области као и претходнике и следбенике из истих области (ликовне стваралоце, музичке, књижевнике, спортисте, глумце...). - Хронологија различитих научних открића (рецимо из области медицине у прошлом веку). - Начин живота у средњем веку – информисати се о различитим животним ситуацијама људи у средњем веку на територији Србије: село – град, живот некад и сад (становање, исхрана, рад, дечије игре, школовање, понашање, ратовање...). - Прошлост српског народа(упознати се са значајним догађајима из националне прошлости: сеобе Срба, простор на коме су Срби живели, Први и Други српски устанак...). - Уочити везу између историјских збивања у свету и код нас (Први и Други светски рат...). - Стварање што објективније слике о догађајима из прошлости коришћењем различитих историјсклих извора. - На временској ленти хронолошки одредити развој (континуитет и дисконтинуитет) државе србије и упознати се са њеним владарима почев од лозе Немањића па све до данас.	**Основни ниво** 1ПД.1.6.4. 1ПД.1.6.5. 1ПД.1.6.6. **Средњи ниво** 1ПД.2.6.4. 1ПД.2.6.5. 1ПД.2.6.6. 1ПД.2.6.7. **Напредни ниво** 1ПД.3.6.1.
УКУПНО		**49**	**23**	**72**		

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА НАСТАВЕ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Наставни предмет *Природа и друштво* у четвртом разреду представља програмски континуитет интегрисаног наставног предмета из прва три разреда основног образовања и васпитања. Наставља наставну концепцију улазних спиралних кругова у грађењу појмова, усвајању знања, умења, ставова и вредности из интегративних области природа и друштва. Поступно развија принцип завичајности који се протеже кроз први циклус:

- Први разред *Моја околина* (непосредно окружење)
- Други разред *Моје место* (насеље са околином)
- Трећи разред *Мој завичај* (природно и друштвено окружење, крај односно крајина)
- Четврти разред *Моја домовина* (држава Србија, део света).

Структура програма јасно указује на континуитет у појачаном развијању знања из природних наука што се очитава у циљевима, избору садржаја и начина реализације програма *Природа и друштво* у четвртом разреду. Такође се јасно наглашава и нов приступ при изучавању прошлости на овом узрасту, који је ослобођен садржаја из шире политичке историје, јер их ученици теже усвајају и брзо заборављају.

Наставни предмет *Природа и друштво* реализују се по новом наставном плану са 72 часа годишње, односно 2 часа недељено, као интегрисан наставни предмет. У наставном процесу потребно је расположиви фонд часова флексибилно дистрибуирати и организовати тако да се уважи концепција предмета, општи циљ, остали циљеви и задаци предмета, као и циљеви и задаци *Природе и друштва* у четвртом разреду.

У наставном процесу полази се од несистематизованих искуствених сазнања детета и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. При избору програмске грађе, примењена је концепција спиралних кругова у циљу формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова из наведених области, у складу са узрасним карактеристикама ученика.

Основна интенција наставе предмета Природа и друштво није само усвајање програмских садржаја, већ подстицање развојних потенцијала детета. Наведени садржаји су усмерени на развој интелектуалних,психофизичких, когнитивно-конативних и социјално –афективних сфера личности детета, што се огледа у наведеним циљевима и задацима.

У програму предмета *Природа и друштво* циљеви су дати двојако:

- *експлиците* – као идеје водиље у практичној реализацији програма,
- *имплиците* – дати и садржани у избору, структурирању и начину реализације програмских садржаја.

Циљеви програма су постављени тако да експлиците и инплиците утичу на развој ученика, паралелно изграђујући њихове
интелектуалне способности, практичне вештине, ставове и вредности.

Експлиците циљеви јасно су наведени у програмским садржајима.

Имплиците циљеви су «прикривени» и наглашавају *васпитну компоненту образовања.* Они се реализују и спроводе преко одабраних садржаја и активности, *који превазилазе оквире предмета и разреда, залазе у све области* које се обрађују у оквиру првог циклуса и образовања и надаље. Конкретизују се кроз одређене оперативне задатке и активности, а односе се на сферу стицања умења и навика, развијање вештина, као и формирања ставова из следећих области: *екологија,демократија, здравље и технологија.*

Обе групе циљева реализују се избором садржаја из области природе, друштва и културе. У процесу учења/наставе ученик ће пречистити представе, градити појмове и поставити основе за формирање система појмова, научити како се уочава разлика између претпоставке – тврдње – чињенице и стицати увид у структуре и сплетове узајамних веза у свету коме припада.

Измењеном концепцијом програма, односно остваривањем циљева и задатака преко спиралних кругова, избегава се рутинско понављање, а усвајањем наведеног садржаја програма, омогућује надограђивање знања, умења, вештина и ставова, изградња појмова из области природе и друштва. Концепција предмета подразумева оспособљавање ученика за коришћење различитих извора знања, графичких и електронских медија, с намером да се код ученика развије функционална писменост као подлога за даље учење и сналажење у свакодневном животу.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да се подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци:

- настава ликовне културе има задатак да развија способност ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја облика у природи;
- да развија памћење, повезивање опажених информација, што чини основу за увођење у визуелно мишљење;
- стварање услова за разумевање природних законитости и друштвених појава;
- стварати услове да ученици на сваком часу у процесу реализације садржаја користе технике и средства ликовно-визуелног изражавања;
- развијање способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности;
- развијати ученикове потенцијале у области ликовности и визуелности, те му помагати у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава;
- развијати љубав према вредностима израженим у делима свих облика уметности;
- да ствара интересовање и потребу за посећивање изложби, галерија, музеја и чување културних добара;
- да осетљивост за ликовне и визуелне вредности коју стичу у настави, ученици примењују у раду и животу;
- развијати сензибилитет за лепо писање;

- развијати моторичке способности ученика.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- разликују и повезују дводимензионалне и тродимензионалне облике;
- граде искуства и критеријуме према захтевима програма, ликовних уметности и ликовних појава у животу;
- усвоје знања о боји, ликовним техникама и креативно практично раде са односима боја;
- ускладе ликовни рад са другим медијима (звуком, покретом, литерарним изразом и сценским амбијентима);
- препознају ликовне технике.

Програм предмета *Ликовне културе* у четвртом разреду основне школе чине шест предметне области: Колаж, фротаж, деколаж, асамблаж, Везивање облика у тродимензионалном простору и равни, Сликарски материјали и технике, Основне и изведене боје, Линија, површина, волумен, боја, простор и Амбијент – сценски простор.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Колаж, фротаж, деколаж, асамблаж	6	4	10
2.	Везивање облика у тродимензионалном простору и равни	6	6	12
3.	Сликарски материјали и технике	4	6	10
4.	Основне и изведене боје	8	10	18
5.	Линија, површина, волумен, боја, простор	8	6	14
6.	Амбијент – сценски простор	4	4	8
	УКУПНО	36	36	72

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	САДРЖАЈИ
БР	НАЗИВ				
I	**КОЛАЖ, ФРОТАЖ, ДЕКОЛАЖ И АСАМБЛАЖ**	**6**	**4**	**10**	Колаж (дводимензионални – површински колаж) Појмови: колаж, фротаж, деколаж, асамблаж Фротаж (површинске игре) Деколаж (наслојавање, доцртавање, досликавање...) Асамлаж (тродимензионални колаж, инсталације, проширени медији...)

II	**ВЕЗИВАЊЕ ОБЛИКА У ТРОДИМЕНЗИОНАЛНОМ ПРОСТОРУ И У РАВНИ**	**6**	**6**	**12**	Компоновање апстрактних облика у простору према положеној, косој или усправној линији Организација бојених облика у односу на раван у простору Организација тродимензионалних облика у простору и на равни Појмови: акварел, пастел, темпера
III	**СЛИКАРСКИ МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ**	**4**	**6**	**10**	Карактеристике акварел технике Карактеристике пастелних боја и креда у боји (суви пастел и воштани пастел) Карактеристике темпера боје Појмови: материјали и технике
IV	**ОСНОВНЕ И ИЗВЕДЕНЕ БОЈЕ**	**8**	**10**	**18**	Црвена + жута = наранџаста Црвена + плава = љубичаста Жута + плава = зелена Појмови: основне боје, изведене боје

V	**ЛИНИЈА, ПОВРШИНА, ВОЛУМЕН, БОЈА, ПРОСТОР**	**8**	**6**	**14**	Линија – простор Површина – простор Волуме – простор Боја – простор Линија, површина, волумен, боја – простор Појмови: волумен
VI	**АМБИЈЕНТ – СЦЕНСКИ ПРОСТОР**	**4**	**4**	**8**	Идеја за израду маски Израда маски Израда сцене Предлог за кореографију, музику, костим Израда сцене Реализација по групама Појмови: амбијент и сценски простор
УКУПНО		**36**	**36**	**72**	

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

1. *Колаж,фротаж,деколаж и асамблаж*

Имајући у виду наставу ликовне културе у целини и савремени приступ медијима под називом проширени медији, сматра се да је ова целина најпримеренија за увођење ученика у нова искуства. Када се приђе реализацији садржаја колажа, одмах се мисли на већ постојеће извесно искуство ученика о колажу, с тим што се најчешће води рачуна о примерености захтева узрасним могућностима ученика па су се у пракси најчешће тражила решења по логици шаљивог колажа. Такво искуство је примерено за ученике, с тога се почиње од површинског колажа. У даљем раду такви колажи могу да буду изванредан материјал за одлепљивање, поновно лепљење, доцртавање, досликавање, те се од ученика тражи извесна доза упорности што је могуће на том узрасту. Такви радови могу да буду подведени под назив деколажа. Да би ученици сачинили фротаж могу се користити природни и вештачки облици као подлога преко које ће ученици стављати тањи папир и потом са оловкама које у себи имају меки графитни уложак превлачити преко папира да би се одштампали највиши делови (рељефност-структура материјала који се налази испод папира). Када се ради о асамблажу, мисли се на повезивање тродимензионалних облика у нове за ученике смисаоне целине. Оваква целина програма је у тесној вези са проширеним

медијима у савременој уметности.

2. *Разумевање тродимензионалних облика и рад на њима*

Ова целина је логичан наставак предходне целине програма о асамблажу када се може почети са радом полазећи од апстрактиних облика неког предмета. Заправо, мисли се на нефигуративне облике који се у даљем раду могу супротставити фигуративним облицима. Пре свега мисли се на облике које можемо препознати у природи или на облике које је човек створио а не препознајемо их у природи. Такав приступ се може начинити у свим ситуацијама када се цртају или сликају миметички облици. На самом почетку ученици могу да цртају са оловкама, потом могу да користе и сликарске технике, али најпримеренији је тродимензионални рад. Не треба заобићи класчне материјале као што је глина, али су посебно захвални вештачки материјали као што су делови дечијих играчака, који могу да сачине неки нови облик у складу са њиховом маштом.

3. *Сликарски материјали и технике*

Како су ученици користили темпере као сликарски материјал, сматра се да је од посебне важности да науче које су карактеристике акварела, темпере или гваша. Акварел технику карактерише лазурни начин сликања, што значи да се више користи вода са благим тонирањем боје, па слика делује свеже без црне и беле боје. Темпера је покривајућа боја, наноси се више у виду пасте, што значи да таква сликаподноси наслојавање. У темпери се може више пута наносити боја преко исте површине. Уз додатке беле покривајуће боје и мешање других бојан с белом, добија се гваш техника.

4. *Основне и изведене боје*

Ученици су до сада користили све боје без познавања карактеристика боја, већ су сликали према свом осећају, уз помоћ маште, углавном по логици аперцепције. У овој целини би требало да добију елементарна знања о основним и изведеним бојама. После тих искустава ученици могу урадити и неке вежбе по перцепцији или аперцепцији користећи и основне и изведене боје.

5. *Линија, површина, волумен, боја, простор*

У оквиру ове целине рачуна се на повезивање ученикових искустава о линијама, површинама и волуменом у одређеном простору. У таквом процесу биће од изузетне важности да ученици раде по перцепцији, посматрајући пре свега природне облике и боје. Тко ће моћи у свим техникама да изразе шта осећају док посматрају неки природан облик. Најпримерније је да свако дете има свој модел који ће посматрати. Поред цртања и сликања, препоручује се и рад у глини која је најзахвалнија за развој моторике, а у функцији је опажања и преношења немиметичког преношења посматраног природног облика.

6. *Амбијент-сценски простор*

Ако се пође од чињенице да сви живимо у неком амбијенту, посебно је важно да се са ученицима разговара о карактеристикама појединих амбијената. Амбијент учионице, амбијент кухиње, амбијент улице, амбијент аутобуске станице, игралишта... Дакле, у целини гледано, сваки амбијент је карактеристичан по нечему, на наставнику је да заједно са ученицима извуче посебне детаље о неком препознатљивом амбијенту. У духу таквог захтева ученици могу да раде сцену, маске, костим, да се определе за музику, али је најважније да се цео процес одвија кроз игру.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ

- развијање интересовања, музичке осетљивости и креативности;
- оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања;
- развијање осетљивости за музичке вредности упознавањем музичке традиције и културе свога и других народа.

Задаци

- неговање способности извођења музике (певање, свирање);
- стицање навика слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музичких порука;
- подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике);
- упознавање традиционалне и уметничке музике свога и других народа;
- развијање критичког мишљења;
- упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности.

Оперативни задаци:

Ученици треба да:

- певају песме по слуху;
- певају песме солнинизацијом;
- обраде просте и сложене текстове;
- слушају вредна дела уметничке и народне музике;
- изводе дечје, народне и уметничке игре;
- свирају на дечјим музичким инструментима;
- усвајају основе музичке писмености;
- импровизују мелодије на задати текст.

Програм предмета *Музичке културе* у четвртом разреду основне школе чине три предметне области: Извођење музике, Слушање музике и Стварање музике.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Извођење музике	19	11	30
2.	Слушање музике	1	1	2
3.	Стварање музике	0	4	4
	УКУПНО	20	16	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	САДРЖАЈИ
БР	НАЗИВ				
I	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	**19**	**11**	**30**	***Певање*** - Певање песама (учење по слуху и учење песме са нотног текста) различитог садржаја и расположења, традиционалне и уметничке музике које су примерене гласовним могућностима и узрасту ученика. Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета (ученици и школа, годишња доба, празници и обичаји, завичај и домовина, природа и околина, животиње...); - Певање и извођење музичких игара (игре уз покрет, дидактичке игре); - Певање наменских песама као звучна припрема за поставку музичке писмености. ***Свирање*** - Свирање пратње за бројалице, песме, игре на ритмичким дечјим инструментима. - Свирање песама на мелодијским инструментима Орфовог инструментаријума. - На основу искуства у извођењу музике, препознати и свирати делове песама.
II	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	**1**	**1**	**2**	- Слушање вокално – инструменталних композиција за децу и кратких инструменталних композиција различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича. - Слушање народних песама и игара. У слушаним примерима препознати: различите тонске боје (гласове и инструменте), различит темпо, динамичке разлике, различита расположења на основу изражајних елемената, као и композицију коју су слушали, а на основу карактеристичног одломка. Оспособљавати ученике да уоче вредности и улогу музике у свакодневном животу.
III	СТВАРАЊЕ МУЗИКЕ	**0**	**4**	**4**	- Ритмичким и звучним ефектима креирати једноставне пратње за бројалице, песме, приче, стихове, музичке игре, користећи притом различите изворе звука (глас, тело, Орфов инструментаријум). - Креирање покрета уз музику коју певају или слушају ученици. - Смишљање музичких питања и одговора, ритмичка допуњалка, мелодијска допуњалка са потписаним текстом, састављање мелодије од понуђених двотактних мотива. - Импровизација мелодије на задати текст. - Импровизовање дијалога на мелодијским инструментима Орфовог инструментаријума.
УКУПНО		**20**	**16**	**36**	

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

Настава музичке културе у основној школи са својим садржајима и активностима значајно доприноси целокупном развоју ученика. Код ученика се развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, потпомаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот.

Током наставе омогућује се развијање способности изражавања звучним средствима, упознавање вредних дела музичке уметности и стицање потребе да самостално упознају музичка дле из области народног и уметничког стваралаштва. Свесно музичко описмењавање почиње крајем трећег, односно у четвртом разреду.

Савладавањем музичке писмености и развијањем укуса ученици се оспособљавају да активно учествују у музичком животу своју околине.

Настава музичке културе остварује се прожимањем следећих музичких активности:

- **певање и свирање**, уз поступно упознавање и усвајање ритмичких структура, музичког писма и интонације;
- **слушање музике** и усвајање основних појмова из опште музичке културе;
- активности **у музичком стваралаштву.**

У четвртом разреду певање и свирање остварује се по слуху и са нотног текста, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних помагала. Започиње се са упознавањем музичког писма и наставља до краја школовања. Усвајање најосновније вештине читања нота омогућава ученицима лакше и тачније певање једноставних мелодија, као и активно стицање информација о свирању на појединим инструментима. Пожељно је повезивање музичких садржаја са садржајима других наставних предмета.

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ физичког васпитања јесте да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима, доприносе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.

Задаци наставе физичког васпитања јесу:

- подстицање раста, развоја и утицање на правилно држање тела;
- развој и усавршавање моторичких способности;
- стицање моторичких умења која су као садржаји утврђени програмом физичког васпитања и стицање теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаног циљем овог васпитно-образовног подручја;
- формирање морално – вољних квалитета личности;
- оспосабљавање учаника да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада;
- стицање и развијање свести о потреби здравља, чувања здравља и заштите природе и човекове средине.

Оперативни задаци:

- усмерени развој основних моторичких способности, првенствено брзине и координације;
- усмерено стицање и усавршавање моторичких умења и навика предвиђених програмом физичког васпитања;
- примена стечених знања, умења и навика у сложенијим условима (кроз игру, такмичење и сл.);
- задовољавање социјалних потреба за потврђивањем, групним поистовећивањем и сл.;
- естетско изражавање кретњом и доживљавање естетских вредности;
- усвајање етичких вредности и подстицање вољних особина ученика.

Програм предмета *Физичко васпитање* у четвртом разреду основне школе чине шест предметне области: Атлетика, Вежбе на тлу и справама, Ритмичка гимнастика и народни плесови, Основи спортских игара, Здравствено васпитање и Минимални образовни захтеви.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	Атлетика	3	14	17
2.	Вежбе на тлу и справама	13	22	35
3.	Ритмичка гимнастика и народни плесови	7	7	14
4.	Основи спортских игара	10	18	28
5.	Здравствено васпитање	3	1	4
6.	Минимални образовни захтеви	0	10	10
	УКУПНО	36	72	108

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	САДРЖАЈИ
БР	НАЗИВ				
I	АТЛЕТИКА	**3**	**14**	**17**	**Техника трчања:** Рад на техници трчања у месту и у кретању. Рад руку са савијеним лактовима (напред, напред шака до висине браде, а назад 5-10 центиметара иза зглоба кука). Стопала паралелна и трчи се на предњем делу стопала. Труп усправан, глава подигнута и дисање слободно (на нос и на уста). Варијанта трчања: напред, бочно и леђима окренутим у правцу кретања. Трчање краћим и дужим кораком (уз нагиб трчи се кратким кораком и на предњем делу стопала). Код крос трчања и на слободним површинама (трава, шума и сл.) обратити пажњу на неравнине због могућих повреда. Савлађивање брзог трчања кроз убрзања (2 до 3 убрзања на 30-40 метара). Техника високог и ниског старта. Спринт на деоницама до 50 метара. За развој издржљивости користити интервални метод рада, умереног интезитета (нпр.на стази дужине највише до 800 метара наизменично 100 метара трчања, 100 метара ходања, или у укупном трајању од 5 до 10 минута). **Скок увис** Усавршавање прекорачне технике на већим висинама. **Скок удаљ** Усавршавање технике згрчне и предвежбе за технику увинућа. **Бацање** Бацање лоптице од 200 грама удаљ јачом и слабијом руком, техником из места и техником из залета. Бацање медицинке од 2 килограма. Са две и једном руком на различите начине (напред, увис и назад преко главе). **Штафетно трчање** Игре, деонице до 20 метара са додиром (рука додирне раме, леђа, руку).

II	ВЕЖБЕ НА ТЛУ И СПРАВАМА	**13**	**22**	**35**	**Тло** (ученици и ученице): 1) поновити обавезни састав (комбинацију вежби) из трећег разреда; 2) колут напред до чучња, окрет у чучњу за 180º и спојено колут назад до чучња; 3) суножним одразом колут напред преко препреке; 4) став на шакама уз помоћ; 5) предвежбе за премет упором странце; 6) из лежања на леђима мост и поново леђи на леђа (уз помоћ – после мостова урадити претклоне); 7) вага претклоном и заножењем; 8) комбинације савладаних вежби (обавезни састав из првог, другог и трећег разреда допунити новим вежбама, диференцирано према полу и способностима ученика. За напредније ученике и ученице поред претходних вежби додати: из става раскорачног колут назад до става раскорачног; колут летећи (на сунђер струњачи); премет упором странце; мост заклоном и усклон уз помоћ. **Прескок** (ученици и ученице): 1) поновити припремне вежбе за прескок, прву фазу доскока; 2) припремне вежбе за разношку и разношка преко козлића 110 центиметара.За напредније ученике и ученице удаљити даску. **Двовисински разбој** (уколико школа нема справу, ученице могу вежбати на једној притки разбоја, вежбе у вису извести на вратилу а вежбе у упору на дочелном вратилу): 1) одразом једне ноге узмак до упора предњег и спојено зањихом саскок; 2) испод више притке, лицем према нижој притки наскок у вис предњи (уз помоћ); клин и трећим клином према десном (левом) у вис лежећи , јашући; прехват разноручно до седа јашући; подхватом десне (леве) саскок одношка са окретом за 90º, завршити десним боком према разбоју. За напредније ученице: обавезни састав за школско такмичење од 1. до 4.разреда. **Греда** (ученице): поновити комбинације вежби и саставе из претходних разреда. У састав укомпоновати кораке уназад зибом почучњем, слободна нога поред греде; окрет у успону за 90º и саскок пруженим телом (чеоно). За напредније ученице саскок увитим телом; делови из обавезног састава за школска такмичења од 1. до 4.разреда. Ученици: ходањем, трчањем, окретима и издржајима у одређеном положају треба да развијају осећај за равнотежу. **Паралелни разбој** (ученици): 1) поновити вежбе из трећег разреда; 2) предњихом сед разножно пред рукама; приножити једном (левом) ногом до седа ван (удесно); саскок удесно десноручке са окретом за 180° (уз помоћ), доскок десним боком према разбоју; 3) њих у упору предњихом упор седећи разножно пред рукама; саседом њих у упору предњем. *За напредније ученике* обавезан састав за школско такмичење од првог до четвртог разреда. Ученице: 2) њих у упору; предњихом упор седећи разножно пред рукама; саседом њих у упору предњем. **Вратило** (ученици): поновити вежбе из трећег разреда: дочелно вратило: наскок у упор предњи активни (са повишене површине или одскоком), зањихом саскок. За напредније ученике обавезан састав за школско такмичење од првог до четвртог разреда. **Кругови** (ученици и ученице): дохватни кругови: 1) суножним одривом вис узнето, вис стражњи, саскок; 2) ученици: доскочни кругови: вис прости предњи, њих у вису уз помоћ. За напредније ученике делови обавезног састава за школског такмичења од првог до четвртог разреда. **Коњ са хватаљкама** (ученици и ученице): 1) упор предњи активни; 2) упор стажњи активни; 3) упори мешовито одножни; 4) ученици: из упора предњег (стражњег) одножити једном са преносом тежине у другу страну – исто са одножењем друге ноге – повезано (замаси). За напредније ученике: из упора предњег премах одножно у упор јашући (назначити), премах другом ногом у упор стражњи и делови обавезног састава за школско такмичење од првог до четвртог разреда.

III	РИТМИЧКА ГИМНАСТИКА И НАРОДНИ ПЛЕСОВИ	**7**	**7**	**14**	Обновити програм из претходног разреда. Повезати различите покрете руку, трупа и ногу у комплекс вежби обликовања. **Равнотеже** успоном на две и једној нози. **Окрети** за 180°и360°ослонцем на две и једној нози. **Скокови:** високо далеки скок и повезив са галопом. **Вијача**: повезивање галопа са дечјим поскоком и елементима из претходног разреда. **Лопта**: бацања и хватања повезати са равнотежама, окретима и скоковима и допунити обавезни састав из трећег разреда овим елементима. **Обруч**: замаси у бочној и чеоној равни са прехватањем и ниским избацивањем из руке у руку у месту и кретању (кораком, трчећи кораком и дечјим поскоком). **Плесови**: Српско коло. Једно коло из нашег краја.
IV	ОСНОВНИ СПОРТСКИХ ИГАРА	**10**	**18**	**28**	Поновити вежбе основних ставова из претходног разреда и комбиновати са разним варијантама ситуација игре. **Рукомет**: Поновити основне вежбе држања лопте, хватања и додавања. Вежбе основа технике комбиновати са вежбама ситуације у игри; шутирање из места после вођења и заустављања; скок – шут (за напредније). Игру 3:3 усавршити са конкретним задатком из основа тактике у одбрани и нападу. **Кошарка:** поновити вежбе руковања лоптом и усложњавати вежбама жонглирања; вежбе хватања и додавања поновити и даље их примерити ситуацији њихове примене у основној тактици одбране и напада; шутирање испод коша после вођења и заустављања са леве и десне стране; двокорак (за напредније). Игра 3 против 3 са конкретним задатком из основа тактике у одбрани и нападу. **Одбојка:** поновити вежбе додавања прстима из претходног разреда; за напредније ученике: примена технике у неколико ситуација игре; додавање преко главе и бочно; игра преко ниже мреже (ластиша) на смањеном терену 2:2 са применом основне технике и за напредније ученике 3:3 из основне тактике у нападу и одбрани. **Фудбал:** вођење лопте праволинијско и са променом правца; примање лопте и додавање лопте различитим деловима стопала; шутирање; одузимање лопте; игра са основним правилима за мали фудбал. ***Организовати такмичења између група у одељењу и све четири игре***
V	ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ	**3**	**1**	**4**	**Здравствено васпитање:** одржати са по два часа теоријског предавања у првом и другом полугодишту; правилно држање тела, лична хигијена и хигијена здравља, правилна исхрана, ритам рада и одмора.

VI	МИНИМАЛНИ ОБРАЗОВНИ ЗАХТЕВИ	**0**	**10**	**10**	***Вежбе на тлу:*** колут напред до чучња, окрет у чучњу за 180º и спојено колут назад до чучња; колут напред суножним одразом преко препреке; став на шакама уз помоћ. ***Прескок:*** разношка. ***Греда-ниска, шведска клупа:*** наскок на једну ногубочно, кораци (ученице у успону) до средине греде, чучањ, окрет у чучњу за 180º, усправ, два корака уназад, успон окрет за 90º, саскок пруженим телом, завршити лећима према справи. ***Вратило – нижа притка разбоја*** узмак одразом једне ноге саскок зањихом. ***Атлетика:*** трчање на 40 метара из ниског старта (без стартних блокова). Скок увис прекорачном техником. Скок удаљ згрчном техником, залетом од 15 метара. Трчање на 500метара (ученици) и 400 метара (ученице). ***Вежбе на справама и тлу:*** обавезни састав на тлу, разбоју и греди; прескок: разношка: на вратилу, коњу са хватаљкама и круговима: по један изборни елеменат. ***Основи тимских игара:*** основна техника у кретању (одабрати 2-3 вежбе које су коришћене у обучавању и увежбавању). ***Ритмичка гимнастика и плесови:*** обруч – замаси у бочној равни у кретању са ниским избацивањем из руке у руку. Коло из нашег краја.
УКУПНО		**36**	**72**	**108**	

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА У НАСТАВИ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Основне карактеристике програма

1. Програмска концепција физичког васпитања у основној школи заснива се на јединству наставних, ванчасовних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља физичког васпитања.

2. Програм физичког васпитања претпоставља да се кроз развијање физичких способности и стицање мноштва разноврсних знања и умења, ученици оспособљавају за задовољавање индивидуалних потреба и склоности, у крајњем, за коришћење физичког вежбања у свакодневном животу. Из тих разлога, у програму су прецизирани оперативни задаци с обзиром на пол и узраст ученика, а програм се остварује кроз следеће етапе: утврђивање стања; одређивање радних задатака за појединце и групе ученика; узврђивање средстава и метода за остваривање радних задатака; остваривање васпитних задатака; праћење и вредновање ефеката рада; оцењивање.

3. Програмски задаци остварују се, осим на редовним часовима, и кроз ванчасовне и ваншколске организационе облике рада, као што су излет, крос, логоровање, зимовање, курсни облици, слободне активности, такмичења, корективно - педагошки рад, дани спорта, приредбе и јавни наступи.

4. Да би физичко васпитање било примерено индивидуалним разликама ученика, наставник ће сваког ученика усмеравати на оне програмске садржаје у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада који одговарају његовим индивидуалним интересовањима и могућностима.

5. Програм полази од чињенице да се циљ физичког васпитања не може остварити без активног и свесног учешћа ученика у наставним и другим облицима рада, те се предвиђа стицање одређених теоријских знања, која омогућавају ученику да схвати законитости процеса на којима се заснива физичко вежбање.

6. Ученицима, који услед ослабљеног здравља, смањених физичких или функционалних способности, лошег држања тела и телесних деформитета не могу да прате обавезни програм, обезбеђен је корективно - педагошки рад, који се реализује у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

7. Програмски садржаји односе се на оне вежбе и моторичке активности које чине основ за стицање трајних навика за вежбање и за које школа има највише услова да их реализује.

8. Ради остваривања постављених програмских задатака, одређеним законским регулативама, прецизира се обавеза школе да обезбеди све просторне и материјалне услове рада за успешно остваривање врло сложених друштвених интереса школском физичком васпитању.

ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Општи циљ предмета је подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика ИВ разреда основне школе. Овај предмет треба да пружи могућност ученицима да постану активни учесници у процесу образовања и васпитања, и да изграде сазнања, умења, способности и вредности неопходне за формирање аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, која поштује и себе и друге.

ЗАДАЦИ

У образовно-васпитном раду на реализацији овог предмета разликујемо неколико основних група задатака: Задаци који се односе на разумевање и усвајање следећих најважнијих појмова:

- дечја и људска права и слободе - познавање својих права, препознавање најважнијих категорија дечјих и људских права, упознавање са Конвенцијом о дечјим и људским правима, разумевање односа између људских права, демократије, мира и развоја;
- идентитет - разумевање појма идентитет, препознавање својих потреба и жеља, схватање себе у друштвеном контексту, схватање разлике између појединачног и групног, мањинског и грађанског идентитета;
- друштвена одговорност - разумевање појма одговорности, схватање разлике између одговорности према себи, другим људима, заједници;

- различитост култура - познавање најважнијих обележја своје културе и схватање утицаја своје културе на лично понашање, разумевање узрока културних разлика и подстицање схватања да је различитост култура темељ богатства света, разумевање односа између културних разлика, људских права и демократије, препознавање и превазилажење стереотипа и предрасуда;
- једнакост - познавање појма једнакости у контексту расних, културних, националних, верских и других разлика;
- право и правда - разумевање значења појмова права и правде, схватање односа између права и правде; познавање улоге права у осигурању појединачне и друштвене сигурности, познавање основних последица непоштовања правних норми;
- мир, сигурност и стабилност - разумевање значења појмова мир, схватање улоге коју сарадња и мирно решавање сукоба има за лични, национални и глобални развој, познавање неких основних поступака мирног решавања сукоба;
- демократија - познавање основних обележја демократског процеса и разумевање односа између демократије и дечјих и људских права.

Задаци који се односе на вештине и способности:
- примена појмова - примерена употреба појмова у комуникацији;
- критичко мишљење - преиспитивање утемељености информација, поставки и ставова;
- јасно и разговетно исказивање личних ставова;
- самостално доношење одлука и извођење закључака - одговорност у просуђивању и тумачењу;
- саосећајна комуникација - изношење својих осећања, потреба, мишљења и слушање, разумевање и уважавање туђих;
- истраживање - избор, прикупљање, критичка анализа и провера података из више извора као начин решавања проблема;
- тимски рад - прилагођавање свога мишљења групи у циљу изналажења заједничког решења;
- ненасилно решавање сукоба - дијалог, преговарање, аргументовано излагање, који су усмерени према заједничким циљевима;
- руковођење - одговорно управљање групом према критеријуму опште добробити;
- учешће - укључивање у процес одлучивања од заједничког интереса.

Задаци који се односе на ставове и вредности:
- приврженост демократским начелима и поступцима - дечја и људска права, једнакост, правда, друштвена одговорност, плурализам, солидарност, приватност;
- приврженост мирољубивом, партиципативном и конструктивном решавању проблема;
- спремност на заступање и заштиту својих и туђих права;
- спремност на преузимање јавне одговорности за своје поступке;
- заинтересованост за свет око себе и отвореност према разликама;
- спремност на саосећање са другима и помоћ онима који су у невољи;
- спремност на супротстављање предрасудама, дискриминацији и неправди на свим нивоима.

Редни број	ТЕМА	Број радионица
1.	Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима	36
2.	Универзално важење дечијих права	
3.	Заједно стварамо демократску атмосферу	
4.	Живим демократију, живим демократски	
5.	Развијање еколошке свести	
6.	Евалуација	
	УКУПНО	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		С	САДРЖАЈИ
БР	НАЗИВ		
I	Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима	**36**	- Родитељски састанак -Уводни час
II	Универзално важење дечијих права		-Дрво дечијих права -Правимо рекламни штанд конвенције о дечијим правима -Сви различити-сви једнаки -Неправда је кад... -Ставови о правди
III	Заједно стварамо демократску атмосферу		-Права,дужности.правила -Улога правилника-кућног реда школе -Сви ми имамо предрасуде -Да сам чаробњак,ја бих -Ставови о моћи

IV	Живим демократију, живим демократски		-Сукоби и превазилажење сукоба -Тимски рад -Да се чују наш глас -Делујемо јединствено -Аргументујемо и заступамо наше интересе -Тражимо закон за...
V	Развијање еколошке свести		-Међузависност -Мрежа живота -Бринемо о биљкама и животињама
VI	Евалуација		-Ја пре ја после -Презентација рада родитељима

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теоријски, предмет Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима је утемељен на интеракционистичкој теорији психичког развоја по којој је социјална интеракција основни конструктивни чинилац развоја ученика. Одлучујућу улогу у развоју има управо сарадња између одраслог и ученика у зони наредног развоја тј. у области оних функција које у време интеракције још нису развијене код ученика него су у фази настајања. Одрасли се појављује као организатор размена међу децом које ће представљати подстицај за развој њиховог социјалног сазнања, самосвести, моралног и критичког мишљења.
Битне одреднице образовно-васпитног рада су:
- Искуствено учење тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи а не преношење готових знања.
- Игровни контекст који помаже ученицима да кроз игру истражују разноврсна решења за проблеме са којима се суочавају.

- Метода партиципације и интеракције омогућава ученицима да стекну самопоуздање и да се поступно оспособе за разговетно изношење својих ставова и асертивни наступ пред другима, да прихвати тимски приступ решавању проблема и буде мотивисан за постизање циљева од заједничког интереса.
- Метода рефлексије примерена је ситуацијама у којима се јављају супротстављени ставови и помаже ученицима да се испитивањем својих и туђих ставова и потреба одлепе од свог става кад је он кочница заједничком решењу, јача вештину доказног мишљења која је темељ процеса преговарања.

Сваку од споменутих метода могуће је комбиновати са следећим методама и техникама рада:
- истраживачке методе (пројекти, анализе случаја);
- интерактивне методе (дискусија, расправа, преговарање, дијалог, интервју, дописивање, прикупљање помоћи);
- симулацијске методе (игра улога, симулирање доношења одлука, симулирање међукултурних односа);
- игровне методе (драматизација, игре улога из прича, игре опуштања);
- стваралачке методе (олуја идеја, израда новина, писање писама или прилога за новине, обраћање локалној управи, израда плаката).

Како је у предмету Грађанско васпитање - САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА ИВ важно је да ученици стичу знања, усвајају вредности и развијају примерене вештине учећи са другима и уз њихову помоћ, програмом су предвиђени следећи облици образовно-васпитног рада:
- рад у пару;
- рад у групи;
- размена у великој групи - одељењу;
- рад целог разреда;
- индивидуални рад.

При прављењу припреме за реализацију васпитног рада важно је водити рачуна о неколико чинилаца који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно-подстицајну размену:

1. Јасно артикулисање циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају сви учесници размене. Будући да се ради о учењу кроз размену, кључни чинилац успешности размене је квалитет узајамног слушања. Важно је да ученици увиде да слушањем туђих гледишта и ставова имају прилику да сагледају своје полазиште у новом светлу, да га дограде и обогате.
2. Распоред седења (по могућству у круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге, окренути лицем у лице.
3. След активности који је тако конципиран да подстиче и одржава интересовање и сазнајну мотивацију ученика. То се постиже динамичном сменом различитих видова активности и размене.
4. Настава се изводи по редоследу наставних јединица како су дате у приручнику Грађанско васпитање - САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА ИВ.

Сагласно природи предмета, његовом циљу и задацима наставе, ученици се не оцењују класичним школским оценама нити пореде. Проблем може бити то што ученици желе да знају колико су успешни у одређеној активности. Задатак наставника је да им јасно стави до знања да је свака лична експресије подједнако драгоцена, да охрабри децу да изнесу своје мишљење и кад је различито од осталих, само на начин који не вређа друге. Најважнији задатак одраслог у процесу васпитања и образовања је да помогне ученицима да формирају позитивну слику о себи, да стекну самопоуздање, да осете да кроз процес размене са другима могу да обогате своју личност и сазнање, да подстиче код ученика развој оних стилова понашања којима се штите дечја, односно људска права и јачају демократски односи у школи.

С тим у вези, овај предмет тражи да наставник буде спреман да подржи ученике када им је тешко да се изразе или слушају, и отворен да чује и оно што није у складу са његовим вредностима, без критиковања и процењивања. Подстицајним питањима треба да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе, да кроз социо- когнитивни конфликт сами реструктурирају своје мишљење и ставове.

Пошто је учење по моделу важан облик социјалног понашања, битно је да наставник својим понашањем, начином рада и односом према ученицима демонстрира (демократске) вредности које жели да његови ученици усвоје.

ПРОСТОР, ОПРЕМА И НАСТАВНА СРЕДСТВА

Материјал потребан за реализацију предмета: 30 листова папира А4 формата по ученику, 20 комада великих пакпапира, фломастери и бојице за сваког ученика, селотејп и маказе.

Приручник за наставнике за реализацију овог предмета је: "Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима 4", Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2004.

Препоручена литература за наставнике:

Љубивоје Ршумовић: Буквар дечјих права, УНИЦЕФ, 1995.

КОНВЕНЦИЈА УН о правима детета, УНИЦЕФ.

М. Розенберг: Језик саосећања, Завод за уџбенике, Београд, 2002.

Лоренс Колберг: Дете као филозоф морала, у Зборнику Процес социјализације код деце

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	ЦРКВА ЈЕ НАШ ИЗБОР	6	2	8
3.	ХРИСТОС НАС СВЕ ЗОВЕ	6	2	8
4.	ДИВАН ЈЕ БОГ У СВЕТИМА СВОЈИМА	5	2	7
5.	ЗНАЧАЈ ВРЛИНСКОГ ЖИВОТА	5	2	7
6.	СА НАМА ЈЕ БОГ	3	2	5
	УКУПНО	26	10	36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
1 2 3 4 5 6	Увод ЦРКВА ЈЕ НАШ ИЗБОР ХРИСТОС НАС СВЕ ЗОВЕ ДИВАН ЈЕ БОГ У СВЕТИМА СВОЈИМА ЗНАЧАЈ ВРЛИНСКОГ ЖИВОТА СА НАМА ЈЕ БОГ	1 6 6 5 5 3	0 2 2 2 2 2	1 8 8 7 7 5	ученик ће бити у стању да: • стекне основна сазнања о темама које ће се обрађивати у настави Православног катихизиса током четвртог разреда • уочи какво је његово предзнање из градива обрађеног у претходном разреду школовања• уочи важност постојања заједнице • уочи разлику између Цркве и сваке друге заједнице • уочи да је Црква слободна заједница у којој учествују само они који то желе • да зна да се они који су у заједници са Христом називају хришћани и да је Црква њихова заједница • да зна да се заједница Бога, људи и природе зове Црква • уочи да изван Цркве свет не може постојати вечно• уочи да нас Христос позива у лични однос - заједницу љубави • увиди да су апостоли људи који су слични нама • уочи да је вера основ заједнице са Богом• уоче важност светитеља као наших узора за остваривање личног јединства са Богом • да зна какву важност Савине речи и дела имају за нас данас • уочи да је за остваривање јединства са Богом потребна искрена жеља • зна да је Литургија начин на који сви остварујемо заједницу са	Упознавање ученика са садржајима и начином рада . Мотивисање ученика за похађање часова верске наставе. Постојање света има свој циљ –да постане Црква .Све створено да постоји у заједници са Богом .Указати ученицима на значење речи Црква .У Цркви смо позвани на живот у заједници. Христос зове све људе у заједницу са Њим .Значај вере за остварење заједнице са Богом . Новозаветна сведочанства о Христу и Апостолима. Значај жеље за остваривање заједнице са Богом Литургија је заједница свих светих са Богом. Прихватање Божје воље .Црква је икона Царства Божијег и да смо са Богом у најприснијој заједници на Светој Литургији .Омогућити ученицима да уоче разлику између иконе и неке друге уметничке слике или фотографије.	Компетенција за целоживотно учење Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.•Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. Комуникација У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете

					Богом• уоче да је само врлинама могуће остварити однос љубави са Богом и људима • ученик ће упознати најважније хришћанске врлине • ученик ће увидети да врлине нису човеку дате, већ да се за њих треба трудити • ученик ће увидети да се и врлине усавршавају• увиди да сам изглед православног храма изображава јединство Неба и земље • уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса четвртог разреда основне школе		на позитиван, конструктиван и аргументован начин Одговорно учешће у демократском друштву Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије

Укупно : 26 10 36

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења. Рад са ученицима трећег разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

Остваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно је да се бирају садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

2. ДОПУНСКА НАСТАВА

У четвртом разреду допунска настава се изводи из предмета Српски језик и Математика. Планирани часови су дати у следећим табелама. Број часова је оквирно дат. У зависности од потребе може се повећавати или смањивати.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Језик	9
2.	Књижевност	5
3.	Језичка култура	4
	УКУПНО	18

МАТЕМАТИКА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Скуп природних бројева	10
2.	Мерење и мере	2
3.	Површина	6
	УКУПНО	18

3. ДОДАТНА НАСТАВА

У четвртом разреду додатна настава се изводи из предмета Математика. Планирани часови су дати у следећим табелама. Број часова је оквирно дат. У зависности од потребе може се повећавати или смањивати.

МАТЕМАТИКА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Скуп природних бројева	20
2.	Мерење и мере	6
3.	Површина	10
	УКУПНО	36

4. ПЛАН РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Ја и други	9
2.	Бонтон	12
3.	Моја осећања и ја	15
	УКУПНО	36

5. ПЛАН РАДА СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Због специфичности структуре одељења разредне наставе наше школе која су сва комбинована два или више разреда, часови ваннаставних активности се изводе паралелно са часовима ваннаставних и слободних активности у осталим разредима. Сви ученици присуствују заједничком часу и бирају секцију према својим афинитетима.

Редни број	**СЕКЦИЈЕ (интересне групе)**	**САДРЖАЈИ**
1.	Ликовна	- Подстицати ученике да самостално и слободно изражавају своја уочавања, запажања и маштања цртањем, сликањем и вајањем, користећи различити материјал; - развијање осећаја за процењивање лепотеи успешности својих и туђих радова.
2.	Музичка и фолклорна	- Подстицати ученике да прате музику, слушају, певају, изводе; - да музику прихвате као средство за стварање расположења; - развијање љубави према музици и формирање музичког укуса; - развијање и неговање љубави према култури и традицији нашег народа кроз извођење народних песама и игара, карактеристичних за наш крај и ближу околину;
3.	Спортска	- Подстицати раст, развој и усавршавање моторичких способности ученика, првенствено брзине и координације; - примена стечених знања и навика кроз игру такмичење и у свакодневном животу; - стицање и развијање свести о очувању здравља и потреби бављења неким спортом.
УКУПНО		36

6. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, датим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања.

ДРУГИ ЦИКЛУС
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
за период од 2021-2025год.

ОШ „Свети Сава“ Суботинац

ПРОГРАМ
НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021-2025.год.

Садржај

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 1
1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 3
СРПСКИ ЈЕЗИК 3
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 17
МАТЕМАТИКА 33
ИСТОРИЈА 41
ГЕОГРАФИЈА 47
БИОЛОГИЈА 54
МУЗИЧКА КУЛТУРА 60
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 72
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 82
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 107
2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ 114
РУСКИ ЈЕЗИК 114
ГРАЂАНАСКО ВАСПИТАЊЕ 128
ВЕРСКА НАСТАВА 134
3. Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности 140
СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ 140
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ 140
ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ, ВАЈАЊЕ 142
ЧУВАРИ ПРИРОДЕ 145
ХОР И ОРКЕСТАР 148
Додатна и допунска настава 151
Српски језик 151
Додатна настава 5. разред 151
Допунска настава 151
Драмска секција 152
МАТЕМАТИКА 163
ДОПУНСКА НАСТАВА 163
ДОДАТНА НАСТАВА 164
ИСТОРИЈА 165
Додатна настава 166
Допунска настава 166

БИОЛОГИЈА 168
ДОДАТНА НАСТАВА 176
ДОПУНСКА НАСТАВА 176
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО.....172
СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ".....173
УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА 174

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност_____језик1	5	180
2.	Српски као нематерњи језик 2	3	108
3.	Страни језик	2	72
4.	Ликовна култура	2	72
5.	Музичка култура	2	72
6.	Историја	1	36
7.	Географија	1	36
8.	Физика	-	-
9.	Математика	4	144
10.	Биологија	2	72
11.	Хемија	-	-
12.	Техника и технологија	2	72
13.	Информатика и рачунарство	1	36
14.	Физичко и здравствено васпитање	2	72+543
	УКУПНО: А	24-27*	918-1026*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање4	1	36
2.	Други страни језик5	2	72
3.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе 6	2	72
	УКУПНО: Б	3-5*	108-180*
	УКУПНО: А + Б	27-30*	1026-1134*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	27-30*	1026-1134*
2.	Слободне наставне активности7	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатна настава	1	36

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности8	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стичеи развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	51	19	70
2.	ЈЕЗИК	45	25	70
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	9	31	40
УКУПНО		105	75	180

ТЕМА									
БР	НАЗИВ	О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди	
1	КЊИЖЕ-ВНОСТ	51	19	**70**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - разликује књижевни и некњижевни текст; чита са разумевањем и опише свој доживљај различитих врста књижевних дела; различитих врста књижевних дела; чита са разумевањем одабране примере осталих типова текстова; уме да одреди род књижевног дела и књижевну врсту; анализира елементе композиције лирске песме (строфа, стих); разликује појам песника и појам лирског субјекта; разликује облике казивања; увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; уме да одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевно-уметничком тексту; у стању је да процени основни тон певања или приповедања (шаљив, ведар, тужан и сл.); развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела; уме да одреди тему и главне и споредне мотиве; анализира узрочно-последично низање мотива; илуструје особине ликова примерима из текста; вреднује поступке ликова и	**ЛИРИКА** **Лектира** 1. Народна песма: *Вила зида град* 2. Народне лирске песме о раду (избор); народне лирске породичне песме (избор) 3. Бранко Радичевић: *Певам дању, певам ноћу* 4. Милица Стојадиновић Српкиња: *Певам песму* 5. Душан Васиљев: *Домовина* / Алекса Шантић: *Моја отаџбина* 6. Војислав Илић: *Зимско јутро* 7. Милован Данојлић: *Шљива* / Десанка Максимовић: *Сребрне плесачице* 8. Пеђа Трајковић: *Кад књиге буду у моди* **Књижевни термини и појмови** Песник и лирски субјект Мотиви и песничке слике као елементи композиције лирске песме Врста строфе према броју стихова у лирској песми: катрен; врста стиха по броју слогова (десетерац и осмерац) Одлике лирске поезије: сликовитост, ритмичност, емоционалност	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема, читалачке компетенције.	СЈ. 1.1.1; СЈ.1.1.7; СЈ.1.2.5; СЈ.1.2.7; СЈ.1.2.8; СЈ.1.3.4; СЈ.1.3.9; СЈ.1.4.1; СЈ.1.4.2; СЈ.1.4.3; СЈ. 1.4.4; СЈ.1.4.5; СЈ.1.4.6; СЈ.1.4.7; СЈ.1.4.8; СЈ.1.4.9; СЈ.2.1.5; СЈ.2.2.5; СЈ.2.3.3; СЈ.2.4.1; СЈ.2.4.2; СЈ.2.4.4; СЈ.2.4.5; СЈ.2.4.6; СЈ.2.4.7; СЈ.2.4.8; СЈ.2.4.9; СЈ.3.2.5; СЈ.3.3.4; СЈ.3.4.1; СЈ.3.4.2; СЈ.3.4.3; СЈ.3.4.4.; СЈ.3.4.5; СЈ.3.4.6; СЈ.3.4.7; СЈ.3.4.8.	

					аргументовано износи ставове; уважава националне вредности и негује српску културноисторијску баштину; уме да наведе примере личне добити од читања; напредује у стицању читалачких компетенција. разликује реалистичну прозу и прозу засновану на натприродној мотивацији; анализира елементе композиције епског дела у стиху и у прози (делови фабуле – поглавље, епизода; стих); разликује појам приповедача у односу на писца; упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст. разликује карактеристике народне од карактеристика уметничке књижевности; илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; упоређује одлике фикционалне и нефикционалне књижевности	Стилске фигуре: епитет, ономатопеја Врсте ауторске и народне лирске песме: описне (дескриптивне), родољубиве (патриотске); митолошке, песме о раду (посленичке) и породичне **ЕПИКА** **Лектира** 1. Народна песма: *Свети Сава* 2. Народна песма: *Женидба Душанова* (одломак о савладавању препрека заточника Милоша Војиновића) *3. Еро с онога свијета* *4. Дјевојка цара надмудрила* 5. Милован Глишић: *Прва бразда* 6. Стеван Сремац: *Чича Јордан* (одломак) 7. Бранко Ћопић: *Поход на Мјесец* 8. Иво Андрић: *Мостови* 9. Данило Киш: *Дечак и пас* 10. Горан Петровић: *Месец над тепсијом* (први одломак приче „Бели хлеб од претеривања” и крај приче који чине одељци „Можеш сматрати да си задобио венац славе” и „Мрави су вукли велике трошице тишине”) 11. Антон Павлович Чехов: *Шала* **Књижевни термини и појмови** Писац и приповедач Облици казивања:			

						приповедање у првом и трећем лицу Фабула: низање догађаја, епизоде, поглавља_ Карактеризација ликова – начин говора, понашање, физички изглед, животни ставови, етичност поступака Врсте епских дела у стиху и прози: епска народна песма, бајка (народна и ауторска), новела (народна и ауторска), шаљива народна прича Врста стиха према броју слогова: десетерац **ДРАМА** **Лектира** 1. Бранислав Нушић: *Кирија* 2. Душан Радовић: *Капетан Џон* *Пиплфокс* 3. Љубиша Ђокић: *Биберче* **Књижевни термини и појмови** Позоришна представа и драма Чин, појава, лица у драми, драмска радња. Сцена, костим, глума, режија Драмске врсте: једночинка, радио-драма **НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ** (бирати до 2 дела) 1. Вук Ст. Караџић: *Моба и прело* (одломак из дела *Живот и обичаји* *народа српскога*) 2. Доситеј Обрадовић: *О љубави према*			

						науци 3. М. Петровић Алас: *У царству гусара* (одломци) 4. Милутин Миланковић: *Успомене, доживљаји, сазнања* (одломак) 5. Избор из енциклопедија и часописа за децу **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** *1. Епске народне песме* (о Немањићима и Мрњавчевићима – преткосовски тематски круг) *2. Народне бајке, новеле, шаљиве* *народне приче* (избор); кратке фолклорне форме (питалице, брзалице, пословице, загонетке) 3. Бранислав Нушић: *Хајдуци* 4. Данијел Дефо: *Робинсон Крусо* (одломак о изградњи склоништа) 5. Марк Твен: *Доживљаји Хаклберија* *Фина / Краљевић и просјак / Доживљаји* *Тома Сојера* 6. Избор ауторских бајки (Гроздана Олујић; Ивана Нешић: *Зеленбабини дарови* (одломци)) 7. Игор Коларов: *Аги и Ема* 8. Избор из савремене поезије за децу (Александар Вучо, Мирослав Антић, Драгомир Ђорђевић, Владимир Андрић, Дејан Алексић...)			

						Допунски избор лектире (бирати до 3 дела) 1. Јован Јовановић Змај: *Песмо моја* (из *Ђулића*) 2. Стеван Раичковић: *Велико двориште* (избор) / *Мале бајке* (избор) 3. Иван Цанкар: *Десетица* 4. Љубивоје Ршумовић: *Ујдурме и зврчке из античке Грчке* (избор) / Густав Шваб: *Приче из старине* 5. Џон Р. Р. Толкин: *Хобит* (одломци) 6. Никол Лезије: *Тајна жутог балона* 7. Корнелија Функе: *Господар лопова* (одломак) 8. Вида Огњеновић: *Путовање у путопис* (одломак) 9. Владислава Војновић: *Приче из главе* (избор, осим приче *Позориште*) 10. Дејан Алексић: *Музика тражи уши* (избор) / *Кога се тиче како живе приче* (избор) 11. Јован Стерија Поповић: *Лажа и паралажа* (одломак о Месечевој краљици) и Едмон Ростан: *Сирано де Бержерак* (одломак о путу на Месец) 12. Дело завичајног аутора по избору			
	ЈЕЗИК	45	25	**70**	**Граматика** разликује променљиве речи од	Променљиве речи: именице, заменице,	Комуникативна компетенција, естетска	СЈ.1.2.1; СЈ. 1.2.4; СЈ.1.2.6; СЈ.1.2.7; СЈ.1.2.8; СЈ.1.3.1;	

					непромењљивих; разликује категорије рода, броја, падежа речи које имају деклинацију; разликује основне реченичне чланове (у типичним случајевима); разликује основне функције и значења падежа; употребљава падежне облике у складу са нормом; употребљава глаголске облике у складу са нормом; разликује основне реченичне чланове (у типичним случајевима). **Правопис** доследно примењује правописну норму у употреби великог слова; састављеног и растављеног писања речи; интерпункцијских знакова; користи правопис (школско издање); **Ортоепија** правилно изговара речи водећи рачуна о месту акцента и интонацији реченице; говори јасно поштујући књижевнојезичку норму; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове.	придеви, бројеви (с напоменом да су неки бројеви непромењљиви), глаголи; непромењљиве речи: прилози (с напоменом да неки прилози могу имати компарацију) и предлози Именице – значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне, глаголске) Промена именица (деклинација): граматичка основа, наставак за облик, појам падежа Основне функције и значења падежа (с предлозима и без предлога): номинатив (субјекат); генитив (припадање и део нечега); датив (намена и усмереност); акузатив (објекат); вокатив (дозивање, обраћање); инструментал (средство и друштво); локатив (место) Придеви – значење и врсте придева (описни, присвојни, градивни; месни и временски); род, број, падеж и компарација придева Слагање придева са именицом у роду, броју и падежу Заменице – личне заменице: промена, наглашени и ненаглашени облици, употреба личне заменице сваког лица	компетенција, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема.	CJ.1.3.2; CJ. 1.3.3; CJ.1.3.4; CJ. 1.3.6; CJ.1.3.7; CJ.1.3.8; CJ.1.3.9; CJ.1.3.10; CJ.2.2.5; CJ. 2.3.1; CJ 2.3.3; CJ.2.3.5; CJ. 2.3.6.CJ.2.3.7; CJ.2.3.8; CJ.3.2.1; CJ.3.2.5; CJ.3.3.3; CJ.3.3.4; CJ.3.3.5; CJ.3.3.6; CJ.3.4.1; CJ.3.4.2; CJ.3.4.3; CJ.3.4.4; CJ.3.4.5.	

						себе, се Бројеви – врсте и употреба: главни (основни, збирни бројеви, бројне именице на -*ица*) и редни бројеви Глаголи – глаголски вид (несвршени и свршени); глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни глаголи); глаголски облици (грађење и основно значење): инфинитив (и инфинитивна основа), презент (презентска основа, наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола), перфекат, футур I Предикатска реченица – предикат (глаголски; именски); слагање предиката са субјектом у лицу, броју и роду; прави и неправи објекат; прилошке одредбе (за место, за време, за начин; за узрок и за меру и количину); апозиција Велико слово у вишечланим географским називима; у називима институција, предузећа, установа, организација (типични примери); велико и мало слово у писању присвојних придева Заменица *Ви* из поштовања Одрична речца *не* уз именице, придеве и глаголе; речца *нај* у			

						суперлативу; вишечлани основни и редни бројеви Интерпункцијски знаци: запета (у набрајању, уз вокатив и апозицију); наводници (наслови дела и називи школа); црта (уместо наводника у управном говору) Место акцента у вишесложним речима (типични случајеви) Интонација и паузе везане за интерпункцијске знакове; интонација упитних реченица Артикулација: гласно читање брзалица, најпре споро, а потом брже (индивидуално или у групи)			
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	9	31	**40**	користи различите облике казивања: дескрипцију (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу, дијалог; издваја делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста); саставља говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и на теме из свакодневног живота и света маште; проналази експлицитно и имлицитно садржане информације у једноставнијем књижевном и некњижевном тексту; напамет говори одабране књижевне текстове или одломке; напамет говори одабране књижевне текстове или одломке.	Препричавање, причање, описивање – уочавање разлике између говорног и писаног језика; писање писма (приватно, имејл) Богаћење речника: синоними и антоними; некњижевне речи и туђице – њихова замена језичким стандардом; уочавање и отклањање безначајних појединости и сувишних речи у тексту и говору. Техника израде писменог састава (тежиште теме, избор и распоред грађе, основни елементи композиције и груписање грађе према композиционим етапама); пасус као ужа тематска	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, стваралачка компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема.	СЈ.1.1.6; СЈ.1.2.1; СЈ.1.2.2; СЈ.1.2.3; СЈ.1.2.4; СЈ.1.2.5; СЈ.1.2.6; СЈ.1.2.8; СЈ.1.3.2; СЈ.1.3.4; СЈ.1.3.7; СЈ.1.3.8; СЈ.1.3.9; СЈ.1.3.13, СЈ.1.3.14, СЈ.1.3.15, СЈ.1.3.16; СЈ. 1.3.20; СЈ. 1.4.1; СЈ.2.2.1; СЈ.2.2.4; СЈ. 2.2.5; СЈ.2.3.3; СЈ.3.3.4; СЈ.3.3.6; СЈ.2.3.7; СЈ. 2.3.10; СЈ. 2. 3.11; СЈ.2.4.1; СЈ.3.2.1; СЈ.3.2.5; СЈ.3.3.5; СЈ.3.3.7; СЈ. 3.3.8; СЈ.3.4.1; СЈ.3.4.2; СЈ.3.4.3; СЈ.3.4.4; СЈ.3.4.5; СЈ.3.4.7.	

						целина и његове композицијско-стилске функције Осам домаћих писмених задатака Четири школска писмена задатка			
Укупно:		**105**	**75**	**180**					

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да дати програм прилагоди, имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима - лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен савременим, актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ поновног увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Такође, програмом се подстиче упознавање ученика са завичајном, локалном (или регионалном) културом и стваралаштвом, пошто је омогућено да сваки наставник обради дело по избору писца из завичајног (регионалног) корпуса.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектир е и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и известан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени

писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави.

Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање

читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја - граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм наставе и учења заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (фикционалност, конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини): тема пријатељство: Нушићеви Хајдуци - Твенови Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина - Кишов Дечак и пас - Раичковићево Велико двориште - Господар лопова К. Функе; социјални мотиви и проблеми у одрастању: Кишов Дечак и пас -Цанкарова Десетица - Г. Олујић, Село изнад облака - Коларовљев роман Аги и Ема - Глишићева Прва бразда; родољубље: Душан Васиљев, Домовина или Алекса Шантић, Моја отаџбина - народне епске песме о Немањићима и Мрњавчевићима; савремено детињство: Трајковићева песма Кад књиге буду у моди -роман Аги и Ема - Г. Олујић Црвена жаба; детињство у прошлости: Нушићеви Хајдуци - Твенови Доживљаји Тома Сојера /Доживљаји Хаклберија Фина - Миланковићеве Успомене, доживљаји, сазнања - Кишов Дечак и пас - Раичковићево Велико двориште - Ћопићев Поход на Мјесец -ГлишићеваПрва бразда; детињство великих научника и писаца: о Николи Тесли - Миланковићеве Успомене, доживљаји, сазнања; љубав према науци и књижевности: Д. Обрадовић, О љубави према науци (по потреби прилагодити узрасту ученика) - Алексићеве приче Музика тражи уши или Кога се тиче како живе приче - МиланковићевеУспомене, доживљаји, сазнања - Трајковићева песма Кад књиге буду у моди; описивање: Илићево Зимско јутро -Данојлићева Шљива - Андрићеви Мостови - Сребрне плесачице Д. Максимовић -Путовање у путопис В. Огњеновић; обрада портрета: Чича Јордан -Миона - хајдуци - хобит Билбо Багинс - бака Ема - Том Сојер / Хаклбери Фин - Шипио; хумор и пародија: Еро с онога свијета - Нушићеви Хајдуци -Радовићев Капетан Џон Пиплфокс; митологија: митолошке народне лирске песме - Ршумовићева обрада грчких митова у књизи Ујдурме и зврчке из античке Грчке; авантуре: Дефоов Робинсон Крусо - проза М. Петровића Аласа о гусарима, пиратима и путовању на „Робинсоново” острво - Радовићев Капетан Џон Пиплфокс - Твенови Доживљаји Тома Сојера / Доживљаји Хаклберија Фина. Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајдуци,Аги и Ема, Доживљаји Тома Сојера, Хобит, Робинсон Крусо, Господар лопова) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис упознати на конкретном тексту из часописа по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром); појам радио упознати уз обраду текста Капетан Џон Пиплфокс Душка Радовића. Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник мора бити упознат са садржајима српског језика претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје предмета природа и друштво за 3. и 4. разред (пример: приликом обраде преткосовских песама у уводном делу часа или приликом мотивације, ученике треба подсетити на оно што су учили о Немањићима и Мрњавчевићима из овог предмета...).

Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наста ве и грађанског васпитања.

Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом ступњу школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.
Проучавање књижевноуметничког дела у настави је сложен процес који започиње наставниковим и учениковим припремањем (мотивисање ученика за читање, доживљавање и проучавање уметничког текста, читање, локализовање уметничког текста, истраживачки припремни задаци) за тумачење дела, своје најпродуктивније видове добија у интерпретацији књижевног дела на наставном часу, а у облицима функционалне примене стечених знања и умења наставља се и после часа: у продуктивним обнављањима знања о обрађеном наставном градиву, у поредбеним изучавањима књижевноуметничких дела и истраживачко-интерпретативним приступима новим књижевноуметничким остварењима. Средишње етапе процеса проучавања књижевноуметничког дела у настави јесу методолошко и методичко заснивање интерпретације и њено развијање на наставном часу.
Обрада књижевног дела треба да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку - све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.
Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова.
У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, моти вациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.
Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима првог основношколског циклуса, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем (компарацијом) и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртом разреду; појму приповедања и облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање)...
Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова.
Приликом повезивања књижевних (фикционалних), граничних, односно нефикционалних текстова (путописна и аутобиографска проза) и некњижевних текстова (енциклопедије, речници, часописи и сл.), треба реализовати исходе везане за уочавање разлике између фикционалне и нефикционалне књижевности (засноване на личном сведочењу и проверљивим подацима), као и књижевног и некњижевног текста и упућивати ученика да увиде разлику у књижевном поступку између наведених врста.
Иако ученик усваја појмове народне и ауторске бајке у претходним разредима, сада треба да буде у стању да детаљније познаје одлике народне бајке и њене разлике у односу на ауторску бајку (композиција, (не)постојање стереотипног почетка и завршетка, ликови - човек као главни лик народне бајке и животиње и натприродна бића као јунаци ауторске бајке, поремећај равнотеже као узрок потраге јунака у народној бајци / потрага за идентитетом и животном срећом у ауторској бајци, коришћење (и измена) мотива народне бајке у ауторској

бајци), као и у односу на драмску или сценску бајку (адаптација мотива, односно прилагођавање радње драмском облику). Такође, ученик треба да уочава разлике у особеностима народне и уметничке новеле на примерима из лектире. Загонетке и пословице уводе се у наставу српског језика и књижевности од првог разреда, па се знања о овим врстама обнављају и проширују. Исто важи и за причу о животињама и њену дистинкцију у односу на басну - наставник се наслања на знање из првог циклуса образовања, обнавља га и проширује.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија чита лачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. У петом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраж ивачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним (књижевним)српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Језичке појаве не треба наводити нити приказивати као изоловане (нпр. неповезане речи и смисаоно некореспондентне реченице), већ их увек ваља контекстуализовати везивањем за говорне ситуације у којима се могу јасно препознати, издвојити и објаснити њихове карактеристике и функције.

Наставни приступ падежима и вежбе усмерене на утврђивање знања о употреби правилних облика именских речи треба повезивати с одступањима од књижевног језика, колебањима и типичним грешкама које се јављају у усменом и писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања падежа у настави мора одређивати на основу континуираног праћења језичког испољавања ученика (нпр. током дијалога на часу, а такође и на примерима из домаћих и писмених задатака ученика). Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим књижевним српским језиком.

Обрада предлога не може се сматрати окончаном на једном часу, указивањем на њихову непроменљивост, већ основна знања треба поступно проширивати током обраде падежа, и то наводећи најфреквентније примере и њихову типичну употребу. Исто важи и за прилоге, чију поделу по значењу треба повезати са прилошким одредбама, а функцију показивати у реченици и у тексту. И променљиве врсте речи треба повезивати са њиховим типичним функцијама у реченици да би ученици уочили реч као јединицу на морфолошком и синтаксичком нивоу.

Правопис

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ђ, велико Г, С, Ш итд.).

Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.

Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање места акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о падежима (именице време, раме, теме и сл. у генитиву једнине и номинативу множине немају акценат на истом слогу итд.); реченична интонација може се с једне стране повезати са правописом, а са друге са синтаксом итд. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Развијање језичке културе један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Ова наставна област, иако је програмски конституисана као посебно подручје, мора се повезивати с обрадом књижевних текстова као репрезентативних образаца изражавања, а такође и са наставом граматике и правописа. Исто тако, обрада књижевног текста и рад на граматици и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје који доприносе неговању културе усменог и писменог изражавања.

Језичка култура се негује спровођењем лексичко-семантичких и стилских вежби, које имају за циљ богаћење речника и развијање способности и вештине изражавања. Све врсте тих вежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току говорних вежби.

Када су у питању домаћи задаци, препоручује се да се четири задатка пишу ћирилицом, а четири латиницом (наизменично). Годишње се ради четири школска писмена задатка - по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање побољшане верзије састава). Школске писмене задатке требало би писати ћирилицом, а два исправка латиницом.

Приликом реализације програма предмета српски језик и књижевност наставници треба да користе и савремене технологије (нпр. видео-бим, паметну таблу и сл.). Осавремењивање часова може се постићи и коришћењем електронских уџбеника и других наставних средстава.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1	HELLO	0	3	3
2	SCHOOL DAYS	3	5	8
3	PEOPLE	4	5	9
4	TIME OUT	2	3	5
5	THE FIRST WRITTEN TEST	0	3	3
6	PLACES	3	6	9
7	FOOD	3	5	8
8	CELEBRATIONS	3	4	7
9	HOLIDAY	3	5	8
10	THE SECOND WRITTEN TEST	0	3	3
11	OUR WORLD	3	6	9
	УКУПНО:	**24**	**48**	**72**

Глобални план

Тема		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
Број	**Назив**							
I	**HELLO**	**0**	**3**	**3**	- користе исказе који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; - препознају и користе бројеве 1-100 у свакодневним ситуацијама - именују и описују предмете у учионици - примењују речи и изразе везане за школу и предмете и учионици - поштују правила учтиве комуникације и користе изразе везане за комуникацију у учионици - препознају и именују боје - користе this и that у описивању предмета из непосредног окружења - разумеју и реагују на једноставне молбе.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *What's your name? I'm…* *What's your phone number?* *Two bins.* ***(Plurals, regular –s)*** *a door, an apple* ***(a vs an)*** *This is an umbrella. What's that? It's a chair.* ***(this/that)*** *What colour is this? It's…* *Open your books.* ***(Imperative)*** Именовање предмета и боја.	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.

2	**SCHOOL DAYS**	**3**	**5**	**8**	- користе this и that у описивању предмета из непосредног окружења - разумеју и реагују на једноставне молбе. - користе речи везане за државе и националности - поставе и одговоре на једноставнија питања личне природе - саопште које су националности и саговорнику поставе слично питање - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима (представе себе и другог) - поставе и одговоре на питања у вези са омиљеним предметима у школи - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења о хронолошком времену - дају информације о личној адреси - опишу своје омиљене спортске активности - постављају и одговарају на 2-3 повезана питања - разумеју и користе исказе који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења о хронолошком времену у ширем комуникативном контексту - представе себе и своје спортске хероје	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *Family members, animals, parts of the body, I'm… You're… My, your Where… from? am, is, are* ***(the verb be),*** *How old…? Who? What?* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација и сарадња, дигитална компетенција,рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.

3	**PEOPLE**	**4**	**5**	**9**	- препознају и именују речи које се односе на чланове породице и родбинске односе - пронађу тражене информације у тексту - користе научене речи да говоре члановима своје породице - поставе и одговоре на питања у вези са члановима породице - искажу припадност служећи се наученим конструкцијама - разумеју и формулишу једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност - пронађу тражене информације читањем и слушањем - пишу и говоре о предметима које поседују или не поседују - именују и користе речи везане за животиње - примењују вокабулар везан за делове тела - разумеју једноставнији опис живих бића - опишу свог најбољег пријатеља и његова/њена интересовања. - у неколико везаних исказа саопште информације о другима - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и формулишу једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; -разумеју једноставнији опис живих бића, предмета и места и положаја у простору; - питају и кажу шта неко има / нема и чије је нешто; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - уочавају сличности и разлике у култури становања. живих бића, предмета и места и положаја у простору;	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *My best friend's name is Anya.* ***(possessive case)*** *Whose?Whose bag is that? Is that your brother?* ***(possessive adjectives)*** *He's got dark brown hair.* ***(the verb have got)*** *These are caps.* ***(these/those),*** *The children have got lots of bikes.* ***(plurals, regular/irregular)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.

4	**TIME OUT**	**2**	**3**	**5**	- разумеју једноставније текстове у којима се описују сталне и уобичајене радње/активности; - размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; - опишу сталне, уобичајене радње/активности користећи неколико везаних исказа; - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења о хронолошком времену у ширем комуникативном контексту; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - опишу дневни / недељни распоред активности; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања; - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *My brother rides his bike every day. Do you like comedies? We don't play basketball every day.* ***(The Present Simple Tense)*** *at the weekend* ***(prepositions of time)****, I love listening to pop music.* ***(like, love, hate, enjoy + noun/-ing form)*** *Helen is often late for school.* ***(adverbs of frequency)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенција за целоживотно учење, вештина комуникације, дигитална компетенција, вештина сарадње, вештина за живот у демократском друштву, естетска компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.
5	**THE FIRST WRITTEN TEST**	**0**	**3**	**3**		Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 1, 2, 3 и 4; задатке слушања, читања и вођеног писања.	Компетенција за учење, комуникација и сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.

6		**3**	**6**	**9**	- опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности користећи неколико везаних исказа; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на жеље, интересовања и изражавање допадања и недопадања; - опишу своје и туђе жеље и интересовања и изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење. - опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности користећи неколико везаних исказа; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на жеље, интересовања и изражавање допадања и недопадања; - разумеју једноставне описе живих бића, појава и места и опишу их користећи једноставна језичка средства; -упореде и опишу карактеристике живих бића, појава и места, користећи једноставнија језичка средства; - разумеју једноставније предлоге и одговоре на њих; - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и реагују на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама и осећањима; - изразе, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју једностване исказе који се односе на присуство/одсуство нечега и реагују на њих; -разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на описивање допадања и недопадања; - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење; - разумеју и једноставне молбе и захтеве и реагују на њих; - упуте једноставне молбе и захтеве; - затраже и пруже кратко обавештење; - разумеју једноставније изразе који се односе на количину нечега; - питају и кажу колико нечега има/ нема, користећи једноставија језичка средства;	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *The TV is on the table.* ***(prepositions of place)*** *There's a cinema in the city. There are two banks near my house.* ***(There is.../There are...)*** *There is a fire station in my town. The fir station is in Bond Street.* ***(a/an vs the)*** *She can swim.* ***(the verb can)*** *Let's go to the zoo.* ***(Let's)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, компетенција за учење, рад са подацима и информацијама, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према околини, предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.	

7	**FOOD**	**3**	**5**	**8**	- препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и реагују на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама и осећањима; - изразе, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју једноставне исказе који се односе на присуство/одсуство нечега и реагују на њих; -разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на описивање допадања и недопадања; - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење; - разумеју и једноставне молбе и захтеве и реагују на њих; - упуте једноставне молбе и захтеве; - затраже и пруже кратко обавештење; - разумеју једноставније изразе који се односе на количину нечега; - питају и кажу колико нечега има/ нема, користећи једноставија језичка средства; - на једноставан начин наруче јело и/или пиће у ресторану; - уоче сличности и разлике у начину исхране у различитим земљама света.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *There are some apples, too.* ***(countable and uncountable nouns),*** *There's an orange and some ice cream in the fridge.* ***(a(n)/some)*** *There is some bread on the table. Is there any milk in the fridge?* ***(some/any)*** *Would you like some soup?* ***(would like + noun)*** *How much water do you drink? How many eggs have we got?* ***(How much… / How many…)*** *Can you see him?* ***(object personal pronouns)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, компетенција за учење, рад са подацима и информацијама, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према околини, предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2.

8	**CELEBRATIONS**	**3**	**4**	**7**	- препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове у којима се описују тренутне радње; - размене информације које се односе на тренутне радње/активности; - разумеју и и размене информације које се односе на тренутне и сталне /уобичајене радње/активности - опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности користећи неколико везаних исказа; - разумеју и реагују на своје и туђе обавезе; - размене једноставније информације које се односе на своје и туђе обавезе и правила понашања; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на жеље, интересовања и изражавање допадања и недопадања; - разумеју честитку и одговоре на њу; - упуте пригодну честитку; - разумеју и, примењујући једноставнија језичка средства, опишу начин прославе рођендана, као и време и начин прославе празника у земљама енглеског говорног подручја; - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; - опишу метеоролошке прилике и климатске услове.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *They are sitting outside in the garden.* ***(Present Progressive Tense)*** *Why are you wearing that old jacket? Because I like it.* ***(Why…? / Because…)*** *I ususally read comics in my free time. I'm reading a great book now.* ***(Present Simple Tense vs Present Progressive Tense)*** *Police officers have to wear wear a uniform.* ***(have to)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.

9	**HOLIDAY**	**3**	**5**	**8**	- препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; - размене информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; - опишу у неколико везаних исказа догађај из прошлости; - опишу неки историјски догађај.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *He visited his grandparents last week. We went swimming yesterday.* ***(Past Simple Tense – regular and irregular verbs)****, Where was Charlie two days ago? He was at the cinema.* ***(time expressions)*** *They travelled by car.* ***(by+ means of transport)*** *I lived in France in 2015.* ***(in+years)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенција за учење, комуникација и сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.7. 2.3.8.
10	**THE SECOND WRITTEN TEST**	**0**	**3**	**3**		Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 6, 7, 8 и 9; задатке слушања, читања и вођеног писања.	Компетенција за целоживотно учење, вештина комуникације, дигитална компетенција, вештина сарадње, вештина за живот у демократском друштву, естетска компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.

11	**OUR WORLD**	**3**	**6**	**9**	- разумеју једноставне описе живих бића, појава и места и опишу их користећи једноставна језичка средства; - упореде и опишу карактеристике живих бића, појава и места, користећи једноставнија језичка средства; - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; - опишу метеоролошке прилике и климатске услове. - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју жеље планове и намере и реагују на њих; - размене једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопште шта они или неко други желе, планирају, намеравају; - разуме и реагују на своје и туђе обавезе; - упореде предмете и жива бића; - упореде и опишу карактеристике живих бића, појава и места, користећи једноставнија језичка средства. - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју жеље планове и намере и реагују на њих; - размене једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопште шта они или неко други желе, планирају, намеравају; - разуме и реагују на своје и туђе обавезе; -упоређују предмете и жива бића; -упореде и опишу карактеристике живих бића, појава и места, користећи једноставнија језичка средства.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *I'm going to visit my cousins.* ***(Future- be going to)*** *I'm having a party this Saturday.* ***(Present Progressive Tense with future meaning)*** *tomorrow/tonight/next month/on an hour/soon* ***(time expressions)*** *You mustn't shout. You're in the library.* ***(must/mustn't)*** *I'm hungry. I will make a sandwich.* ***(Future-will)*** *Paul is taller than his sister. Hilary is the best student in our class.* ***(comparative and superlative forms)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенција за целоживотно учење, вештина комуникације, дигитална компетенција, вештина сарадње, вештина за живот у демократском друштву, естетска компетенција	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.
Укупно:		**24**	**48**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на опснову кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће

категорије: усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.
-

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби. Писмено изражавање:
- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина. Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).
- Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:
- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности - повољних и неповољних - у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни.

Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.
- Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:
- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да

резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине

текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено- културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошкогизлагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и

разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у

складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик - наставник, као и ученик - ученик.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе математике у основној школи јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и математичку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, као и да:,оспособи ученике да решавају проблеме и задатке у новим и непознатимситуацијама;-оспособи ученике да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима;- развије мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје;- осигура да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и законитости у природи и друштву;оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавањуразноврсних задатака из животне праксе;представља основу за успешно настављање математичког образовања и засамообразовање; доприноси развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Задаци наставе математике јесу:- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе математике сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе математике буду у пуној мери реализовани;- нумеричко описмењавање ради успешног бављења било којом професијом и остваривања квалитета живота;

- стицање знања неопходних за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;стицање основне математичке културе потребне за сагледавање улоге и примене математике у различитим подручјима људске делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад;развијање ученикових способности посматрања, опажања и логичког, критичког,аналитичког и апстрактног мишљења;развијање културних, радних, етичких и естетских навика ученика, као и побуђивање математичке радозналости; стицање способности изражавања математичким језиком, јасност и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;- усвајање основних чињеница о скуповима, релацијама и пресликавањима;- савлађивање основних операција с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и усвајање основних својстава тих операција;

- упознавање најважнијих геометријских објеката: линија, фигура и тела, и разумевање њихових узајамних односа;

- оспособљавање ученика за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама; припрема ученика за разумевање одговарајућих садржаја природних и техничких наука; изграђивање позитивних особина ученикове личности, као што су:систематичност, упорност, тачност, уредност, објективност, самоконтрола и смисао за самостални рад;- стицање навика и умешности у коришћењу разноврсних извора знања

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ	16	19	35
2.	ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ	7	10	17
3.	УГАО	7	9	16
4.	РАЗЛОМЦИ	21	32	53
5.	ОСНА СИМЕТРИЈА	6	9	15
6.	ПИСМЕНИ ЗАДАЦИ	/	8	8
УКУПНО		57	87	144

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
1.	ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ	16	19	35	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева); – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева); – примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама; – разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце; – одреди и примени НЗС и НЗД: – изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке, – правилно користи речи и, или, не, сваки у математичко-логичком смислу.	Својства операција сабирања, одузимања, множења и дељења у скупу No, Дељење са остаткому скупу No, Својства дељивости, чиниоции садржаоци природног броја Дељивост са 2, 5 и декадним јединицама, Дељивост са 4 и 25, Дељивост са 3 и 9, Скупови и скуповне операције Прости и сложени бројеви, Ератостеново сито, Растављање природних бројева на просте чииоце, Заједнички делилац и највећи заједнички делилац, Заједнички садржалац и најмањи заједнички садржалац	Ученик развија: – компетенције за целоживотно учење; – комуникацију; – компетенцију за рад са подацима и садржајима; – дигиталну компетенцију.	МА.1.1.1 МА.1.1.3 МА.1.1.4 МА.1.1.5. МА.2.1.2. МА.2.1.3. МА.2.1.4. МА.3.1.1. МА.3.1.2. МА.3.1.3.

2.	ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ	7	10	17	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом; – опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг; – нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор; – упореди, сабира и одузима дужи,	Тачке и праве, односи припадања и распореда Однос правих у равни, паралелност Мерење дужи и једнакост дужи Кружница и круг, Кружница и права Преношење и надовезивање дужи Централна симетрија Вектор и транслација	Ученик развија: – компетенције за целоживотно учење; – комуникацију; – компетенцију за рад са подацима и садржајима; – дигиталну компетенцију.	МА.1.3.1. МА.1.3.3. МА.1.4.1 МА.1.4.2. МА.1.4.4. МА.2.4.1 МА.3.4.1.

					конструктивно и рачунски; – преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом; – правилно користи геометријски прибор			
3.	УГАО	7	9	16	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе; – нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор; – измери дати угао и нацрта угао задате мере; – упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно; – реши једноставан задатак применом основних својстава паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова).	Угао, централни угао, једнакост углова Надовезивање углова, коструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова Упоредни углови, врсте углова Мерење углова, сабирање и одузимање мере угла Угао између две праве, нормалне праве, унакрсни углови Углови на трансверзали Транслација и углови	Ученик развија: – компетенције за целоживотно учење; – комуникацију; – компетенцију за рад са подацима и садржајима; – дигиталну компетенцију.	МА.1.3.1. МА.2.3.1. МА.3.3.1. МА.1.4.1. МА.3.4.1.
4.	РАЗЛОМЦИ	21	32	53	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке у оба записа и преводи их из једног записа у други запис; – одреди месну вредност цифре у запису децималног броја; – заокружи број и процени грешку заокруживања; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину; – одреди проценат дате величине; – примени размеру у једноставним реалним ситуацијама;	Појам разломка Придруживање тачака бројевне полуправе разломцима Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака Децимални запис разломка и превођење у запис облика а/б Упоређивање бројева у децималом запису Заокругљивање бројева Основне рачунске опеарције са разломцима Једначине и неједначине у скупу разломака Примене разломака-проценти, аритметичка средина, размера	Ученик развија: – компетенције за целоживотно учење; – комуникацију; – компетенцију за рад са подацима и садржајима; – дигиталну компетенцију.	МА.1.1.1. МА.1.1.2. МА.1.1.3. МА.1.1.4. МА.1.2.1. МА.1.4.3. МА.1.4.4. МА.1.5.4. МА.2.1.1. МА.2.1.2. МА.2.1.4. МА.2.2.1. МА.2.2.5. МА.2.4.3. МА.2.5.4. МА.3.1.3. МА.3.2.5. МА.3.4.2. МА.3.5.4.

					– примени аритметичку средину датих бројева; – сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и, по потреби, користи калкулатор или расположиви софтвер.			
5.	ОСНА СИМЕТРИ-ЈА	6	9	15	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије; – симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор; – конструише симетралу дужи и симетралу угла и примењује њихова својства; – конструише праву која је нормална на дату праву или је паралелна датој правој.	Осна симетрија у равни и њене особине Оса симетрије фигуре Симетрала дужи и конструкција нормале Симетрала угла	Ученик развија: – компетенције за целоживотно учење; – комуникацију; – компетенцију за рад са подацима и садржајима; – дигиталну компетенцију.	МА.2.3.6.
6.	ПИСМЕНИ ЗАДАЦИ			8				
УКУПНО		**57**	**87**	**144**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре планиране исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање

компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.
На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Природни бројеви и дељивост - Ова тема представља природну везу са градивом првог циклуса и у оквиру ње треба проширити и продубити знања која су ученици раније стекли. Обновити својства скупова Н и Н0 (претходник и следбеник) и подсетити се придруживања бројева тачкама бројевне полуправе.
Кроз разноврсне задатке са изразима, једначинама и неједначинама из свакодневног живота, наставити са изграђивањем појмова бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање, користећи при томе и термине израз, формула, исказ. Код једначина и неједначина задржати се на једноставнијим облицима, у циљу усвајања концепта решавања датог проблема.
Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева - бројевима, бројева - дужима, бројева - површинама и др.). При томе је важно коришћење дијаграма и табела (дијаграм тока алгоритма, табела резултата неког пребројавања или мерења и др). У овом делу треба користити и примере са геометријским облицима, у којима се појављује зависност међу величинама.
У делу који се односи на дељивост, подсетити ученике да дељење у скупу природних бројева без остатка није увек могуће. Увести дељење са остатком, једнакост $a=бq+p$, $0\leq p<б$ и скуп могућих остатака. Истаћи својства дељивости и анализирати дељивост збира, разлике и производа. Правила дељивости декадним јединицама и бројевима 2, 5, 4 и 25 увести тако да ученици сами откривају законитости и активно се укључују у процес истраживања и учења, док за правила дељивости са 3 и 9 треба ученике добро изабраним примерима водити до правила. Такође, ученици треба да уоче и везе између ових правила (нпр. ако је број дељив са 10, дељив је и са 2 и са 5). На овом узрасту, нагласак треба да буде на примени, а не на формалном начину излагања.
На конкретним примерима подскупова Н0, увести различите начине записивања скупова уз увођење појма празног скупа и бесконачног скупа. Увести основне појмове о скуповима и математичком изражавању: скуп, елементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп, са одговарајућим знацима; скуповне операције: унија, пресек, разлика и одговарајуће ознаке. Коришћењем примера из текућих садржаја, посебно аритметичких и касније геометријских, даље осмишљавати појам скупа, изграђивати математички језик и уносити прецизност у изражавању. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: сваки, неки,или, и, не, следи (ако...онда). Скуповне операције над два скупа треба илустровати разноврсним примерима са природним бројевима, уз коришћење Венових дијаграма и без њих. Поред тога, ученици треба да решавају задатке у којима се скуповне операције примењују на скупове делилаца, односно садржалаца бројева, што представља добар увод за увођење појмова највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац.
Увести појмове простог и сложеног броја, објаснити поступак Ератостеновог сита и поступак растављања природних бројева на просте чиниоце и одређивања највећег заједничког делиоца и најмањег заједничког садржаоца, Еуклидов алгоритам (на конкретним примерима) и везу између НЗД и НЗС, и оспособити ученике за њихови примену у проблемским задацима.
Основни појмови геометрије - Главни циљ теме јесте да успостави природни прелаз на више нивое разумевања геометрије, са нивоа визуелизације (на коме су базирани садржаји геометрије у првом циклусу), на нивое анализирања и апстракције (одн. неформалне дедукције). Нови ниво подразумева описивање и репрезентације геометријских објеката на природном и формалном језику, анализирање односа међу

објектима. Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника и, или, а нарочито ако...онда). Садржаје треба да прате задаци у којима се истиче правилно изражавање, договорено означавање, коректно цртање, и којима се подстиче логичко-комбинаторно размишљање.
Полазећи од појмова тачке и праве и односа припадања и распореда увести појам дужи и појам полуправе и начине њиховог обележавања. Неформално истаћи очигледне истине које се односе на наведене појмове и односе.
Разматрати однос две праве у равни; формулисати као очигледну истину да за сваку праву и тачку ван ње постоји јединствена права која пролази кроз дату тачку и паралелна је датој правој; заједно са овом чињеницом показати цртање (обичним и троугаоним лењиром) праве паралелне датој правој кроз тачку

која јој не припада. Кроз задатке истаћи симетричност и транзитивност паралелности (без увођења тих појмова), као и области на које је подељена раван задатим правама. Као посебно важне области (заједно са границом) истаћи троуглове и паралелограме и начине њиховог означавања.
Објаснити практичан значај стандарних јединица мере и потребу за деловима јединице мере. Изражавати дужине вишеименованим бројевима и истаћи претварање у једноимене најнижих јединица. Једнакост дужи увести као једнакост њихових дужина (уз истицање да се једнакост не односи на једнакост дужи као скупова тачака).
Увести појмове: кружница, круг, центар, полупречник, пречник, лук, тетива и тангента. Однос две кружнице, односно два круга разматрати на конкретним примерима и задацима.
Користити шестар као геометријски инструмент за цртање кружница, упоређивање дужи и операције над њима.
Конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање дужи повезати са мерењем. У задацима користити изломљене линије (отворене и затворене) без експлицитне дефиниције и увести појам обима затворене изломљене линије.
Централном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике. Истаћи основне особине централне симетрије и повезати их са особинама паралелограма.
Увести појмове усмерених дужи и вектора (интензитет, правац, смер). Транслацијом („паралелним преношењем”) пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике и остале једноставне фигуре, користећи при томе геометријски прибор. Истаћи основне особине транслације и повезати их са особинама паралелограма.

Угао - Угаону линију увести као унију две полуправе са заједничким почетком. Истаћи разлику између конвексне и неконвексне области. Угао увести као унију угаоне линије и једне од поменутих области, али даља разматрања ограничити само на конвексне углове. Увести и означавање углова малим словима грчког алфабета. Користећи се механичким моделима (кретање клатна, лепеза и сл.) мотивисати придруживање кружних лукова (и одговарајућих тетива) угловима. Једнаке углове увести као углове чије су одговарајуће тетиве у круговима једнаких полупречника једнаке. На ово објашњење надовезати конструктивно преношење углова помоћу шестара и лењира, а затим и конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова
Развити код ученика вештину мерења и цртања угла помоћу угломера. Повезати једнакост углова са једнакошћу њихових мера. Увести делове степена (минуте и секунде) и поступке сабирања и одузимања мера углова.
Објаснити једнакост унакрсних углова и увести нормалност правих. Ученике треба оспособити да цртају нормалу на праву из дате тачке употребом троугаоног лењира, а након истицања нормалности тангенте и одговарајућег полупречника, и за цртање тангенте на кружницу у задатој тачки кружнице. Објаснити шта се подразумева под растојањем тачке од праве. Под углом између правих које нису међусобно нормалне подразумевати одговарајући оштар угао.
Истаћи углове које образује трансверзала две паралелне праве. Када трансверзала није нормална на паралелним правама, добијене углове поделити на оштре и тупе и истаћи да су сви углови исте врсте међусобно једнаки.
Обновити једнакост наспрамних страница паралелограма, и извести једнакост наспрамних углова паралелограма. Објаснити шта се подразумева под растојањем између две паралелне праве. Истаћи односе углова са паралелним крацима.
Разломци - Појам разломка, као дела целине, ученици су упознали у првом циклусу. На почетку увести појмове правог односно неправог разломка, као и мешовитог броја. Претварање мешовитог броја у неправи разломак и обрнуто, повезати са поступком дељења са остатком.
Геометријску интерпретацију ненегативних рационалних бројева уводимо помоћу бројевне полуправе. Примери за то треба да буду разноврсни, имениоци разломака не треба да буду већи од 10, а ученици треба да схвате важност избора јединичне дужи за прецизно приказивање датих разломака. Бројевна полуправа се може користити и за упоређивање разломака.
Проширивање и скраћивање разломака уводити на основу особине количника да се он не мења када се и дељеник и делилац помноже, односно

поделе истим бројем различитим од нуле. Скраћивање разломка до несводљивог повезати са познатим поступком налажења највећег заједничког делиоца бројиоца и имениоца. На примерима показати да се скраћивање може извести и поступно, али да је претходни поступак ефикаснији.
Упознати ученике са различитим начинима упоређивања разломака. Примере који се користе треба илустровати помоћу кружних исечака или фигура у квадратној мрежи и на тај начин повезати овај део теме са темама из геометрије (нпр. угао и мерење угла).

Увођење децималног записа разломка и њихово приказивање на бројевној полуправој повезати са мерењем дужине, масе и запремине течности, коришћењем примера из свакодневног живота. Превођење разломака у децимални запис започети са разломцима који се могу свести на децималне разломке, а након тога увести и појам периодичног децималног записа.
Сабирање и одузимање разломака увести свођењем на заједнички именилац, с тим што на почетку не треба инсистирати на најмањем заједничком садржаоцу. Множење разломака најлакше је илустровати у квадратној мрежи нпр. преко површине правоугаоника. Пре дељења разломака упознати ученике са појмом реципрочне вредности разломка и природног броја. Само дељење увести помоћу једноставних примера дељења разломка природним бројем и на крају уопштити да је дељење разломком исто што и множење његовом реципрочном вредношћу.
Код сабирања, одузимања и множења децималних бројева користити аналогију са извођењем истих операција са природним бројевима. Код дељења увести прво дељење децималног броја природним, а након тога, кроз добро одабране примере, показати како се дељење децималних бројева своди на претходни случај.
Упознати ученике са чињеницом да особине рачунских операција које су важиле у скупу природних бројева, важе и у скупу разломака. Код израза се треба задржати на примерима који нису сувише сложени, јер је циљ увежбавање извођења рачунских операција и примена њихових особина. Приликом обраде једначина и неједначина треба се задржати на једноставнијим примерима и користити аналогију са решавањем једначина и неједначина у скупу природних бројева. Треба имати у виду да су исходи који се односе на изразе, једначине и неједначине развојног типа, односно исходи који се развијају и током наредних разреда.
Веома важан део ове теме су проблемски - текстуални задаци у којима се користе разломци и децимални запис разломака, помоћу којих се подстиче развој логичког начина мишљења. Могу се обрадити и разни проблеми из свакодневног живота, нпр. планирање кућног буџета којим се, поред увежбавања операција са децималним записом бројева, ствара и основа за развој финансијске писмености, а има и своју васпитну улогу.
У делу који се односи на примену, потребно је ученике оспособити да процентни запис разломка, аритметичку средину и размеру повежу са проблемима из свакодневног живота (попусти, поскупљења, подела новца у одређеној размери, израчунавање просечне оцене, висине или примена аритметичке средине у спорту).
Увођење процентног записа разломка пожељно је обрадити кроз визуелне представе на дијаграмима (најпре квадрата подељеног на стотине, а затим произвољног правоугаоника, правилног многоугла или круга) и кроз ситуације у којима се проценат појављује, као што су израчунавања снижења или поскупљења неког производа, најпре за 25%, 50% и 75%, а након разумевања појма и концепта, и за било коју другу вредност. Кроз ове примере уједно се може увежбавати и превођење разломка у децимални и процентни запис, кроз примере који изискују овакву врсту записа броја.
Аритметичку средину је пожељно обрадити и вежбати на конкретним примерима (оцене у дневнику, спорт, кроз истраживачке задатке и сл.).
Важно је правилно формирање и разумевање појма размере. Оспособити ученике за њено коришћење у пракси: при цртању и читању разних планова и графикона; при одређивању растојања; при решавању проблема поделе у датој размери и при повећавању и смањивању слика.
Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање с већ упознатим садржајима математике и других предмета.
Ова област је погодна за развијање разних других компетенција, кроз задатке који би од ученика изискивали различите врсте истраживања.
Резултате истраживања ученици треба да представљају графички и на тај начин стекну осећај за упоређивање разломака у различитим записима. За исход који се односи на прикупљање података и приказивање података у табели и кружном дијаграму не постоји одговарајући садржај, јер је предвиђено да се на остваривању овог исхода ради током реализације целе теме.
Осна симетрија - Код увођења појма осне симетрије од велике важности су: примери који се ученицима дају на непосредно посматрање и експериментисање и питања која ученицима постављамо како би дошли до њихових основних представа о најважнијим карактеристикама осне симетрије.
Примере са осном симетријом започети на квадратној мрежи са осама симетрије које су идентичне са линијама мреже, са циљем да ученици

самостално дођу до основних особина осне симетрије, а затим прећи на примере без квадратне мреже. Осном симетријом пресликавати тачку, дуж, круг, троугао, квадрат и правоугаоник, а приликом цртања користити геометријски прибор. Појам осносиметричне фигуре се такође усваја интуитивно, што значи да се низом примера указује да постоје фигуре које имају једну или више оса симетрија и фигуре које немају ту особину. Ученике научити да користећи геометријски прибор, конструишу симетралу дужи, симетралу угла, нормалу из тачке на праву и примене њихове особине у проблемским задацима.

ИСТОРИЈА

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Основи проучавања прошлости	3	3	6
2.	Праисторија	1	1	17
3.	Стари Исток	4	4	28
4.	Стара Грчка	5	5	21
5.	Стари Рим	5	5	
	УКУПНО	18	18	36

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	Основи проучавања прошлости	**3**	**3**	**6**	Ученик треба да: разликује основне временске одреднице (годину, деценију, век, миленијум, еру); лоцира одређену временску одредницу на временској ленти; разликује начине рачунања времена у прошлости и садашњости; именује периоде прошлости и историјскепериоде и наведе граничне догађаје; разврста историјске изворе према њиховој основној подели; повеже врсте историјских извора са установама у којима се чувају (архив, музеј, библиотека);	Појам прошлости и историја као наука о прошлости људског друштва.Хронологија – рачунање времена.Подела прошлости и периодизација историје.Историјски извори –дефиниција, основна подела и установе у којима се чувају.Сродне науке и помоћне историјске науке.Историја око нас.Историјско наслеђе – тековине	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.2,ИС 2.1.3., ИС.2.1.4., ИС.2.1.5, ИС 2,2,1,, ИС2.2.3, 2.2.6., ИС 3.1.2., ИС 3.1.3, ИС 3.1.5., ИС 3.2.2.,ИС 3.2.4, ИС 3.2.5.
II	Присторија	**1**	**1**	**2**	Ученик треба да: наведе главне проналаске и опише њихов утицај на начин живота . људи у праисторији; разликује основне одлике каменог и металног доба, уме да наброји најпознатија арехолошка налазиштаи локалитете из праисторијског периода у Србији	Основне одлике праисторије (начин живота људи, проналасци).Подела праисторије (камено, метално доба). Најважнији праисторијски локалитети у Европи и Србији (Ласко, Алтамира, Лепенски Вир, Винча.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.1,ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис 3.1.4.,ИС 3.1.5., ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.

III	Стари Исток	**4**	**4**	**8**	Ученик треба да: -лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе Старог истока; -користећи историјску карту, доведе у везу особине рељефа и климе са настанком цивилизација Старог истока; -одреди место припадника друштвене групе на графичком приказу хијерархије заједнице; -пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева на Старом истоку; -наведе најважније одлике државног уређења цивилизација Старог истока; -идентификује основна обележја и значај религије у цивилизацијама Старог истока; -разликује врсте писама цивилизација Старог истока; илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа народа Старог истока на савремени свет;	**<u>Основни садржаји</u>**Појам Старог истока – географске одлике, најзначајније цивилизације (Месопотамија, Египат, Јудеја, Феникија). Друштвени односи (робовласничко и теократско друштво) и државно уређење (монархија – царства/краљевства) у цивилизацијама Старог истока. Основне одлике привреде и свакодневни живот – обичаји, занимања, култура исхране и становања.Култура и историјско наслеђе народа Старог истока – религија (монотеизам и политеизам), писмо, књижевност, уметност, наука, цивилизацијске тековине (математика, архитектура, календар, иригациони систем, саобраћајна средства, медицина, закони...).**<u>Проширени садржаји</u>**Специфичности египатске религије. Специфичности религија цивилизација Месопотамије	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.2,ИС 2.1.3., ИС.2.1.4., ИС.2.1.5, ИС 2,2,1,, ИС2.2.3, 2.2.6., ИС 3.1.2., ИС 3.1.3, ИС 3.1.5., ИС 3.2.2.,ИС 3.2.4, ИС 3.2.5.

IV	Стара Грчка	**5**	**5**	**10**	визуелне и текстуалне информације повеже са одговарајућим историјским периодом или цивилизацијом; – опише особености природних услова и географског положаја античке Грчке; – лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе античке Грчке; – приказује друштвену структуру и државно уређење грчких полиса на примеру Спарте и Атине; – пореди начин живота припадника различитих друштвенихидентификује узроке и последице грчко-персијских ратова и Пелопонеског рата;,истражи основна обележја и значај религије старих Грка; разликује легенде и митове од историјских чињеница; наведе значај и последице освајања Александра Великог; илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античке Грчке и хеленистичког доба на савремени свет; користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античке Грчке и хеленизма у одговарајући миленијум, век или деценију;израчуна временску удаљеност између појединих догађаја;	Грчки митови (појам, примери) и хомерски епови. Колонизација и основне одлике привреде.Полиси – Спарта и Атина (појам полиса, структура друштва, државно уређење)Грчко-персијски ратови.Пелопонески рат – узроци и последице.Култура и свакодневни живот (религија, олимпијске игре, митологија, уметност, наука, обичаји, занимања).Хеленистичко доба и његова култура.Историјско наслеђе (институције, закони, књижевност, позориште, филозофија, демократија, медицина, уметност, архитектура, беседништво, олимпијске игре).<u>Проширени садржаји</u>Пелопонески рат (ток рата, најважнији догађаји и личности).Најистакнутије личности: Драконт, Перикле, Филип II, Аристотел, Архимед...Грчка митологија, пантеон. Седам светских чуда античког доба.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.1,ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис 3.1.4.,ИС 3.1.5., ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.

V	Стари Рим	**5**	**5**	**10**	израчуна временску удаљеност између појединих догађаја; – користи основне историјске појмове; – лоцира на историјској карти простор настанка и ширења Римске државе; – наведе основне разлике између античке римске републике и царства; – разликује узроке од последица најзначајнијих догађаја у историји античког Рима; – истражи основна обележја и значај религије античког Рима; – илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античког Рима на савремени свет; – пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античком Риму; – наведе најзначајније последице настанка и ширења хришћанства; – лоцира на карти најважније римске локалитете на територији Србије; – користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античког Рима у одговарајући миленијум, век или деценију	Појам античког Рима – географске одлике и периодизација. Оснивање Рима (легенда о Ромулу и Рему). Структура друштва и уређење Римске републике. Ширење Римске државе (освајања и провинције, привреда). Рим у доба царства – принципат и доминат. Култура и свакодневни живот (религија, уметност, наука, обичаји, занимања). Хришћанство – појава и ширење. Пад Западног римског царства (почетак Велике сеобе народа, подела царства и пад Западног царства).Историјско наслеђе (абецеда, календар, медицина, уметност, архитектура, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, хришћанство, римско наслеђе на територији Србије).		ИС.1.2.1,ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис 3.1.4.,ИС 3.1.5., ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.
УКУПНО		**18**	**18**	**36**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм

потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Препорука је да планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима. У планирању и припремању наставе, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја. Примера ради, исход који гласи: ученик ће бити у стању да прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних за одређену историјску тему, важан је у реализацији сваке теме, како у петом, тако и у наредним разредима.Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле.Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.Треба искористити и утицај наставе историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење Powerпоинт презентација, коришћење дигиталних аудио- визуелних материјала и израда реферата).

ГЕОГРАФИЈА

Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	**Човек и географија**	1	0	1
2.	**Васиона**	3	2	5
3.	**Планета Земља**	19	11	30
	УКУПНО	23	13	36

ТЕМА		О	У		Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							

				С				
I	**Човек и географија**	**1**	**0**	**0**	Ученик ће бити у стању да: − повеже постојећа знања о природи и друштву са географијом као науком; – повеже географска знања о свету са историјским развојем људског друштва и научно- техничким прогресом; – на примерима покаже значај учења географије за свакодневни живот човека; – разликује одговорно од неодговорног понашања човека према природним ресурсима и опстанку живота на Земљи.	Ширење географских хоризоната и велика географска открића. Одговорност човека према планети Земљи.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.2.1.1. ГЕ.2.1.4 ГЕ 1.2.3.
II	**Васиона**	**3**	**2**	**5**	Ученик ће бити у стању да: − разликује појмове васиона, галаксија, Млечни пут, Сунчев систем, Земља; – објасни и прикаже структуру Сунчевог система и положај Земље у њему; – разликује небеска тела и наводи њихове карактеристике; – одреди положај Месеца у односу на Земљу и именује месечеве мене	Васиона, галаксија, Млечни пут, звезде, сазвежђа. Сунчев систем: Сунце, планете, сателити, Месец, месечеве мене, астероиди, комете	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.2.1. ГЕ 2.2.1. ГЕ 3.2.1.

III	**Планета Земља** `	19	11	**30**	Ученик ће бити у стањуда: − помоћу глобуса опише облик Земље и наведе доказе о њеном облику; – помоћу карте опише распоред копна и воде на Земљи и наведе називе континената и океана; – примерима објасни деловање Земљине теже на географски омотач; – разликује и објасни Земљина кретања и њихове последице; – повеже смер ротације са сменом дана и ноћи; – разликује и објасни Земљина кретања и њихове последице; – повеже смер ротације са сменом дана и ноћи; – одређује стране света на основу привидног кретања Сунца; – повеже нагнутост Земљине осе са различитом осветљеношћу површине Земље; – повеже револуцију Земље са сменом годишњих доба на северној и јужној полулопти и појавом топлотних појасева; – разликује и објасни Земљина кретања и њихове последице; – разликује деловање унутрашњих сила (сила Земљине теже, унутрашња топлота Земље); – разликује основне омотаче унутрашње грађе Земље; – помоћу карте и цртежа опише начине и последице кретања литосферних плоче (вулканизам, земљотреси, набирање и раседање); – разликује хипоцентар и епицентар	**Облик Земље и структура њене површине** Облик и димензије Земље, распоред копна и воде, сила земљине теже, глобус, екватор, полови **Земљина кретања** Ротација Земње и последице ротације Револуција Земље и последице револуције **Унутрашња грађа и рељеф Земље** Постанак и унутрашња грађа Земље, литосферне плоче. Вулканизам и земљотреси , елементи вулкана, појава и вулканске зоне, како реаговати у случају земљотреса Стене: магматске, седиментне, метаморфне. Постанак рељефа процесима набирања и раседања, планине, ни зије, надморска и релативна висина. Обликовање рељефа дејством воде (радом река, таласа, леда, растварање стена) и ветра. Човек и рељеф (позитивни и негативни утицаји **Ваздушни омотач Земље** Атмосфера (састав, структура и значај). Време и клима: климатски	климатски елементи и појаве (температура, при тисак, влажност ваздуха, падавине, облачност, ветар) Климатски чиниоци, основни типови климе. Човек и клима (атмосферске непогоде) **Воде на Земљи** Светско море и његова хоризонтална подела, својства морске воде (сланост, температура, боја, провидност), кретање морске воде (таласи, цунами, плима и осека, морске струје) Воденакопну:подзе мневодеиизвори,ре ке,језераиледници. Човек и вода – поплаве и бујице, заштита вода одзагађења **. Биљни и животињски свет**	ГЕ.1.1.3. ГЕ.1.4.2. ГЕ.2.1.1. ГЕ.2.1.2. ГЕ 1.2.3 ГЕ.2.2.2 ГЕ.3.2.2

					и наведе трусне зоне у свету и у Србији; – наведе поступке које ће предузети за време земљотреса; – опише процес вулканске ерупције и њене последице; – разликује основне омотаче унутрашње грађе Земље; – помоћу фотографија или узорка стена разликује основне врсте стена; – описује њихов настанак и наводи примере за њихово коришћење; – разликује деловање унутрашњих сила (сила Земљине теже,унутрашња топлота Земље) – наводи спољашње силе Земље (вода и ветар); – помоћу карте, цртежа и мултимедија објашњава настанак планина и низија и разликује надморску и релативну висину; – наведе спољашње силе Земље; – разликује ерозивне и акумулативне процесе; – наведе примере деловања човека на промене у рељефу (бране, насипи, копови); – опише структуру атмосфере; – наведе временске промене које се дешавају у тропосфери (ветрови, падавине, облаци, загревање ваздуха...); – разликује појам времена од појма климе; – користи дневне метеоролошке извештаје из медија и планира своје активности у складу са њима; – графички представи и чита	елементи и	**на Земљи** Распростирање биљног и животињског света на Земљи. Угроженост и заштита живог света	

					климатске елементе (климадијаграм) користећи ИКТ; – наводи примере утицаја човека на загађење атмосфере и предвиђа последице таквог понашања; – наводи примере о утицају атмосферских непогода на човека (екстремне температуре и падавине, град, гром, олуја); – помоћу карте прави разлику између речне мреже и речног слива; – наведе и опише елементе реке (извор,ушће, различити падови на речном току); – уочава и разликује на географској карти океане, већа мора, заливе и мореузе; – наведе и опише својства морске воде; – помоћу карте прави разлику између речне мреже и речног слива; – наведе и опише елементе реке (извор,ушће, различити падови на речном току); – разликује типове језерских басена према начину постанка; – помоћу карте повеже климатске услове са распрострањеношћу живог света на Земљи; – помоћу карте наводе природне зоне и карактеристичан живи свет у њима; – опише утицај човека на изумирање одређених биљних и животињских врста; – наведе примере за заштиту живог света на Земљи			

УКУПНО	**23**	**13**	**36**

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Акценат наставе географије у петом разреду је да ученик увиди значај изучавања географије за њега лично и да изучавањем предвиђених наставних области, развије знања, вештине, ставове и вредности за одговоран однос према себи, природи и будућности планете Земље. Програм се ослања на савремена достигнућа и перспективе развоја географске науке, корелативан је и примерен интересовањима и развојним способностима ученика. Он уважава дефинисане стандарде постигнућа за крај основног образовања и васпитања, као и међупредметне компетенције.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативн ог дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.Битно је искористити велике могућности које Географија као предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им географске појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Географије имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој географског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.Учење географије би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе о појавама и процесима које се дешавају у геогрфском омотачу. Да би схватио географске појаве и процесе, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих текстова, карата и других извора

географских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације). Коришћење географске карте изузетно је важно јер омогућава ученицима да на боље схвате појаве и процесе.

Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Географије, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских елементима са елемнтима физике, биологије и других предмета. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

БИОЛОГИЈА

Циљ учења Биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	19	15	34
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	7	4	11
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	3	4	7
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	6	6	12
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	4	4	8
УКУПНО		39	34	72

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							

I	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	**19**	**15**	**34**	Истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада - групише жива бића према њиховим заједничким особинама - на основу посматрања аргументуј да је нешто живо, односно неживо - објасни шта нашу планету чини толико посебном да на њој може да се одвија живот. -Одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класиф. живих бића. - Једноставним цртежом приказује биолошке објекте које посматра и истражује и означава кључне детаље. - Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата.	Жива бића и нежива природа.Особине живих бића: Једноћелијски и вишећелијски организми. Основе класификације: главни (морфолошки) карактери и особине важне за класификацију. Формирање скупова карактера који се уклапају једни у друге (груписање живих бића). Исхрана. Храна као извор енергије и градивних супстанци потребних за обављање свих животних процеса. Дисање као размена гасова у различитим срединама. Излучивање. Надражљивост. Покретљивост - кретање. Размножавање: бесполно и полно.	Компетенције за учење; Дигитал. компетен. Решавање проблема; Сарадња Рад са подацима, Предузетништво	БИ.1.1.1. БИ.1.1.3. БИ.1.6.1, БИ.1.6.3, БИ.2.1.1. БИ.2.1.2. БИ.2.6.1, БИ.2.6.2, БИ.3.6.2.
						Раст и развиће. Дужина живота. Промене које човек пролази током развића; пубертет и полна зрелост.		

II	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	7	4	1 1	– Идентификује новне прилагођености ољашње грађе живих бића на ове животне средине, ључујући и основне односе хране и распрострањење – једноставним тежом прикаже биолошке јекте које посматра и тражује и означи кључне таље	Живот у воденој и копненој средини - изглед, прилагођености на начин живота Живот у води - изглед, прилагођености на начин живота. Живот на копну - изглед, прилагођености на начин живота. Живот под земљом - изглед, прилагођености на начин живота.	Компетенције за учење Решавање проблема; Сарадња; Дигиталне компетенција; Одговорана однос према околини; Рад са подациима	БИ.1.2.3. БИ.1.6.1. БИ.1.6.3. БИ.2.2.3. БИ.2.6.3. БИ.3.2.3. БИ.3.6.1.
III	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	3	4	7	– прикупља податке о ријабилности организама утар једне врсте, табеларно и афички их представља и води једноставне закључке – разликује наследне обине и особине које су зултат деловања средине, на делима из свакодневног вота – поставља ноставне претпоставке, педом испитује утицај единских фактора на наследне особине живих ћа и критички сагледава зултате – користи доступну Т и другу опрему у траживању, обради података риказу резултата	Преношење особина са родитеља на потомке. Разлике родитеља и потомака. Разлике полног и бесполног размножавања у настанку варијабилности. Јединке унутар једне врсте се међусобно разликују (варијабилност) - узроци варијабилности: наслеђивање и утицај средине на развиће сваке јединке. Варијабилност организама унутар врсте је предуслов за еволуцију.	Рад са подациима Компетенције за учење Дигитална компетенција Сарадња Комуникација Предузетништво	БИ.1.3.1.БИ.1.3.2. БИ.1.3.4.БИ.1.6.1. БИ.1.6.3.БИ.2.3.3. БИ.2.3.4. БИ.2.6.3. БИ.3.6.1. БИ.3.3.3.

IV	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ**	6	6	12	– доведе у везу омене у спољашњој средини ључујући утицај човека) са битком разноврсности живих ића на Земљи – направи разлику међу одговорног и одговорног односа према вим бићима у непосредном ружењу – предлаже акције иге о биљкама и вотињама у непосредном ружењу, учествује у њима, рађује са осталим есницима и решава нфликте на ненасилан начин – илуструје имерима деловање људи на вотну средину и процењује следице таквих дејстава	Позитиван и негативан утицај људи на жива бића и животну средину. Заштита живих бића и животне средине. Пројекат очувања природе у мом крају. Дивље животиње као кућни љубимци - да или не. Значај врста за човека (самоникло јестиво, лековито, отровно биље; животиње као храна и могући преносиоци болести, отровне животиње).	Компетенције за учење Решавање проблема; Сарадња; Дигиталне компетенција; Одговорана однос према околини; Комуникација Предузетништво	БИ.1.4.2.БИ.1.4.3. БИ.1.4.4.БИ.1.6.1. БИ.2.4.4.БИ.2.6.2. БИ.3.4.2. БИ.3.4.4. БИ.3.6.1
V	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	4	4	8	– идентификује емента здравог начина вота и у односу на њих уме процени сопствене животне вике и избегава ризична нашања	Здрава исхрана и унос воде. Енергетски напици. Штетност дуванског дима и психоактивних супстанци. Физичка активност и здравље. Промене у пубертету и последице прераног ступања у сексуалне односе.	Компетенције за учење Решавање проблема; Сарадња; Одговоран однос према здрављу;	БИ.1.5.2.БИ.1.5.3. БИ.1.6.1.БИ.2.5.2. БИ.2.5.3.БИ.2.6.1. БИ.2.6.2.БИ.3.5.3. БИ.3.5.4.БИ.3.5.5. БИ.3.6.1
УКУПНО		**39**	**34**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.
При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред улазе са знањем основних биолошких појмова, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима, по томе се разликују и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Док се не појаве уџбеници који одговарају овом програму, препоручује се да наставници израђују материјале за учење.
Акценат наставе Биологије у петом разреду је на разумевању концепта разноврсности живог света и његовог значаја за природу и човека, значаја процеса који карактеришу живот и односа који се успостављају у природи. То би требало да буде добра основа за даље учење биологије и осталих предмета из природне групе и развој научног и критичког приступа биолошким феноменима.
Изучавање заједничких особина живих бића треба обрадити кроз огледе (потребе за водом, одговарајућом температуром за раст, дисање, развој и размножавање и исхрана се могу пратити на квасцу; дисање, у смислу размене гасова, се може пратити огледом са свећом; кретање се може пратити огледом са кишном глистом на папиру итд). Потребно је заједничке особине обрађивати упоредо, на представницима свих великих група, али би увек требало кренути од човека као бића које је овом узрасту најближе. Особине које се не могу обрадити огледом, могу се обрадити кроз истраживачки рад
У области наслеђивање и еволуција акценат је на преносу особина са родитеља на потомке размножавањем, разликама бесполног и полног размножавања у погледу наслеђивања особина и разликовању наследних и ненаследних утицаја у развићу особина јединки. Потребно је разјаснити да се особине једне јединке развијају под **утицајем наследних фактора** које је она добила од родитеља и, истовремено, под утицајем животних услова у којима се њено развиће одвија.
Препорука је да се часови намењени реализацији исхода из области Живот у екосистему изводе што чешће ван учионице у природном окружењу (школском дворишту или на неком другом терену), где би ђаци самостално или у групама проучавали жива бића, прикупљали податке, осмишљавали и реализовали еколошке пројекте. Пројекте могу да осмисле на почетку школске године, да их реализују током читаве године, а на часовима предвиђеним за ову област да представе резултате.

Област Јединство грађе и функције као основа живота - акценат је на ученичком истраживању спољашњих особина живих бића из непосредног окружења и њиховом односу са условима средине у којој живе (нпр. за живот у воденој и копненој средини жаба, комарац, вилин коњиц итд; за живот у води речна шкољка, речни рак, шаран, штука, локвањ, дрезга, нека алга итд; за живот на копну човек, срна, пас, мачка, јазавац, слепи миш, сова ушара, кокошка, шумски мрав, стрижибуба, храст, смрча, дивља ружа, љубичица, хајдучка трава, камилица, ливадарка итд; за живот под земљом кртица, ровац, кишна глиста итд;) због чега у препорученим садржајима нема морских организама. Ако су ученици заинтересовани за њих, јер их срећу у нпр. географији или научно-популарним емисијама, наставник треба да одговори њиховим образовним потребама.

Промене у и на телу, као последице пубертета, требало би повезати са потребом одржавања личне хигијене и хигијене животног простора и опасностима од ступања у преране сексуалне односе. Препорука је да се за обраду ових појмова повремено доведу стручњаци или одведу ученици у одговарајуће установе. Свакако би требало обраду прераног ступања у сексуалне односе обрадити заједно са школским психологом.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ: Да се код ученика развије интересовање за музику и критичко мишљење,музички укус као и потреба у очувању музичког наслеђа свог и других народа

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЧОВЕК И МУЗИКА	3	1	4
2.	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	4	1	5
3.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	10	2	12
4.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	7	-	7
5 .	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	7	-	7
УКУПНО		64	8	72

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**Човек и музика**	3	1	4	Ученик ће бити у стању да:наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији , античком добу ,средњем веку и ренесанси -објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања -излаже своје мишљење о значају и улози музикеу животу човека - реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног опонашања идентификује утицај ритуалног понашања у музици савременог доба	Човек У ПРАИСТОРИЈИ –улога музике у првобитном друштву -човек и ритуал,улога музике у ритуалу -музичко антрополошка истраживања -магиска моћ музике - елементи музичког тока покрет,ритам,коло,групн и плес- покрет порекло плеса,слушање доживљаја ритма-фолклорна музика традиција у Србији и светске баштине-човек антике -божанска природа музике-митолошка свест античког човека-улога и место музике у античким цивилизацијама	Комуникативнакомпетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ОСНОВИ НИВО М.К.1..1. - М.К.1.2. М.К.1.2.1. СРЕДЊИ НИВО М.К2.1.2.
II	**МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ**	**10**	**2**	12	-класифијкује инструменте по начину настанка зваука-опише карактеристике удараљки-препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја,односно када се музика изводи	-МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ -нај старији инструмент тело,удараљке,дувачки ,жичани -удараљке као најједноставнија група инструмената	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	М.К.1.1. М.К.1,1,2 СРЕДЊИ НИВО М.К2.1.2.
III	**СЛУШАЊЕ МУЗИК Е -**	**10**	**2**	**12**	-изражава се покретима за време слушања музике -препознаје како музички ефекти утичу на тело и осећања -анализира слушанодело -даје критичко мишљење о слушаном делу	музичка дела домаћих и страних композитора,различитих облика врста и жанрова	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ОСНОВИ НИВО • М.К.1..1 • М.К.1.2. • М.К.1.2.1. СРЕДЊИ НИВО • М.К2.1.2. • -М.К.1.1.2 • -М.К.1,1,2 НАПРЕДНИ НИВО • М.К,3.2.1 • М.К.3.3.3

IV	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	**7**	**0**	**7**	-ПЕВАЊЕ -пева и свира самостално и у групи -примењује правилну технику певања -СВИРАЊЕ-кроз свирање и покрет развија координацију-изказује своја осећања-подстиче зајрдничко музицирање	-певање песама самостално и у групи -певање са нотног текста -извођење једноставних музичких ритмова - певање у комбинацији са покретом - свирање песама по слуху на ритмичким и мелодиским инструментима -свирање песама са нотног текста	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	М.К.1,1, М.К.1,1,2
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	**7**	**0**	**7**	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО-користи музичке моделе за компоновање ритма и мелодије-изражава својеемоције кроз извођење дела –групна ритмичка или мелодиска импровизација -учествује и креира школске приредбе и друге манифестације	-МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО - креирање ритмичке и мелодиске пратње различитим изворима звука- креирање мале кореографије једноставним покретима уз музику- музичке допуњаљке са кратким мотивима - израда једноставних инструмената	Комуникативнакомпетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	1,4.1 2.4.2. 3.4.3 - М.К.1.5.1 ОСНОВНИ Н - креирање једноставних покрета уз музику - М.К.2.5.2 СРЕДЊИ НИВО-израда инструмента, музичка допуњалка са кратким музичким мотивима - М.К.3.5 НАПРЕДНИ НИВО - креирање ритмичке и мелодиске пратње различитим изворима звука-
УКУПНО		**64**	**8**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ ИУЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним музичким појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитихсадржаја.Битно је искористити велике могућности које Музика као уметнички предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој музичког мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање запојашњењем.. Да би схватио музичку мисао, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих музичких примера текстова,и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе.

Треба искористити и утицај наставе Музичке Културе на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер музички садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Музике, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење музичких чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија

(употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израдареферата).

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења ликовне културе је да се ученик развијајући стваралачко и креативно мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и решавање проблема и да изграђује позитиван однос према уметничком наслеђу и културној баштини свог и других народа.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	РИТАМ	4	6	10
2.	ЛИНИЈА	10	10	20
3.	ОБЛИК	20	14	34
4.	ВИЗУАЛНА КОМУНИКАЦИЈА	6	2	8
укупно		40	32	72

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**РИТАМ**	**4**	**6**	**10**	**Ученик:** • **описује** ритам који **уочава** у природи, окружењу и уметничким делима; • **пореди** утисак који на њега/њу остављају различите врсте ритма; • **гради** правилан, неправилан и слободан визуелни ритам, спонтано или с одређеном намером; • **користи**, у сарадњи са другима, одабране садржаје као подстицај за **стварање** оригиналног визуелног ритма; • **разматра**, у групи, како је учио/ла о визуелном ритму и где та знања може применити; • **прави**, самостално, импровизовани прибор од одабраног материјала; **исказује своје мишљење** о томе зашто људи стварају уметност	Поступци за безбедно и одговорно коришћење прибора и радне површине. Материјал из природе, вештачки материјал, материјал за рециклирање, рециклирани материјал. Ритам у природи (смена дана и обданице, годишња доба, таласи,....) Ритам у простору , (распоред облика у природи, урбаним срединама итд.) Ритам ну текстури природних и вештачких материјала.Врста ритма – правилан и неправилан ритам. Слободан ритам. Спонтани ритам (ритам линија, облика, мрља...)Функције ритма – понављање боја, линија и облика да би се постигла динамичност. Субјективни утисак кретања и оптичка илузија кретања. Ритам као принцип компоновања у делима ликовних уметности. Примена визуелног ритма у свакодневном животу. Различити ритмови као подстицај за стваралачки рад – звуци из природе, окружења, музика, плес итд. Уметничко наслеђе – значај праисторијског наслеђа у Србији и свету.	1) компетенција за учење; 2) одговорно учешће у демократском друштву; 3) естетичка компетенција; 4) комуникација; 5) одговоран однос према околини; 6) одговоран однос према здрављу; 7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву; 8) рад са подацима и информацијама; 9) решавање проблема; 10) сарадња; 11) дигитална компетенција.”	ЛК.1.1.1. ЛК.1.2.3. ЛК.2.2.1. ЛК.2.1.1. ЛК.3.1.1. ЛК.3.1.2.

II	**ЛИНИЈА**	**8**	**12**	**20**	**Ученик:** • **описује** линије које уочава у природи, окружењу и уметничким делима; • **пореди** утисак који на њега/њу остављају различите врсте линија; • **гради** линије различитих вредности **комбинујући** материјал, угао и притисак прибора/материјала; • **користи** одабране садржаје као подстицај за **стварање** оригиналних цртежа; • **црта** разноврсним прибором и материјалом **изражавајући** замисли, машту, утиске и памћење опаженог; • **разматра**, у групи, како је учио/ла о изражајним својствима линија и где се та знања примењују; **исказује** своје мишљење о томе како је развој цивилизације утицао на развој уметности**.**	Врста линија и изражајна својства линија. Линије у природи и окружењу. Линија као ивица тродимензионалних облика . Изражајна својства линија у односу на прибор, материјал, притисак и угао под којим се држи прибор. Савремена средства за цртање (дигитална табла, дигитална оловка и тд) Уметнички цртеж, аматерски цртеж, дечији цртеж, технички цртеж,... Врсте уметничких цртежа – скица, студија, илустрација, стрип, карикатура, графити,.... Занимања у којима је неопходно слободноручно цртање Уметничко наслеђе- значај наслеђа првих цивилизација	1)компетенција за учење; 2) одговорно учешће у демократском друштву; 3) естетичка компетенција; 4) комуникација; 5) одговоран однос према околини; 6) одговоран однос према здрављу; 7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву; 8) рад са подацима и информацијама; 9) решавање проблема; 10) сарадња; 11) дигитална компетенција.”	ЛК.1.1.1. ЛК.1.1.2. ЛК.1.2.3. ЛК.2.2.1. ЛК.2.2.2. ЛК.3.2.1. ЛК.3.2.2.
III	**ОБЛИК**	**20**	**14**	**34**	**Ученик:** • **пореди** облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима; • **гради** апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад; • **наслика** реалне облике у простору самостално **мешајући** боје да би добио/ла жељени тон; • **обликује** препознатљиве тродимензионалне облике **одабраним** материјалом и поступком; • **преобликује** предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност; • **комбинује** ритам, линије и облике **стварајући** оригиналан орнамент за одређену намену; • **објасни** зашто је дизајн важан и ко дизајнира одређене производе; • **разматра**, у групи, како је учио/ла о облицима и где та знања примењује; **исказује** своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно.	Дводимензионални , тродимензионални облици. Правилни геометријски облици. Правилни облици у природи и неправилни обллици. Својства облика, величина, боја. Реална и имагинарна функција облика. Својства по којима је облик препознатљив. Светлост као услов за опажање облика. Изглед облика посматран из различитих углова. Статични облици(кретање статичних облика помоћу ветра и воде, кретање бића и машина) Распоред облика у простору Однос облика у простору у односу на растојање од посматрача. Прелапање, прожимање, додиривање облика. Поступци грађења апстрактних и фантастичних облика (превођење реалних облика у апстрактне) Лумино објекти. Лед технологија. Обликовање простора светлом. Обликовањ употребних предмета. Преобликовање материјала и предмета за рециклажу. Уметничка дела, етно наслеђе, садржаји других наставних предмета и тд. Орнамент и орнаментика. Симетрија. Уметничко наслеђе –Римски споменици у Србији.	1)компетенција за учење; 2) одговорно учешће у демократском друштву; 3) естетичка компетенција; 4) комуникација; 5) одговоран однос према околини; 6) одговоран однос према здрављу; 7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву; 8) рад са подацима и информацијама; 9) решавање проблема; 10) сарадња; 11) дигитална компетенција.”	ЛК.1.1.1. ЛК.1.1.2. ЛК.1.3.1. ЛК.1.3.2. ЛК.2.1.1. ЛК.2.1.2. ЛК.3.3.3. ЛК.3.3.4.

IV	**ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ**	**6**	**2**	**8**	**Ученик:** • **пореди** различите начине комуницирања од праисторије до данас; • **обликује** убедљиву поруку **примењујући** знања о ритму, линији, облику и материјалу; • **изражава** исту поруку писаном, вербалном, невербалном и визуелном комуникацијом; • **тумачи** једноставне визуелне информације; **објашњава** зашто је наслеђе културе важно	Различите врсте комуникације од праисторије до данас. Не вербална комуникација Читање информација Израз лица Карактеристичан положај тела Читање визуекних информација. Визуелно изражавање Уметничко наслеђе- значај наслеђа за туризам и за познавање сопственог порекла.	1)компетенција за учење; 2) одговорно учешће у демократском друштву; 3) естетичка компетенција; 4) комуникација; 5) одговоран однос према околини; 6) одговоран однос према здрављу; 7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву; 8) рад са подацима и информацијама; 9) решавање проблема; 10) сарадња; 11) дигитална компетенција.”	ЛК.1.3.2. ЛК.1.3.3. ЛК.1.3.4. ЛК.1.3.2. ЛК.1.3.3. ЛК.3.3.2. ЛК.3.3.3.. ЛК.3.3.4.
УКУПНО		**40**	**32**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду специфичност наставног предмета Ликовна култура, програм је оријентисан на процес (учења) и на исходе. Под учењем се подразумевају сва дешавања на часу која воде ка стицању функционалних знања и умења и развијању способности, навика и вредносних ставова, а који омогућавају целовит развој ученика и припремају их за живот у савременом свету. Осим у наставном програму, очекивана знања, умења, навике и ставови одређени су и: стандардима постигнућа за крај основног образовања и васпитања; међупредметним компетенцијама; циљевима образовања и васпитања и општим исходима и стандардима образовања и васпитања (Закон о основама система образовања и васпитања).

Часови се одржавају у специјализованој учионици (кабинету намењеном настави предмета ликовна култура, информатика и рачунарство, техника и технологија или другог наставног предмета, а у зависности од опреме која је потребна за реализацију часа), учионици опште намене, простору школе, установама културе, локалном окружењу... Место реализације часова одређује се у складу са могућностима и потребама школе и локалне заједнице, као и са планираним начином реализације часа или наставне јединице.

Садржаји програма од петог до осмог разреда нису промењени, већ су организовани у четири тематске целине и допуњени. Груписање садржаја у четири тематске целине (по две за свако полугодиште) неопходно је да би сви ученици, у мањој или већој мери, достигли исходе теме. Четири тематске целине омогућавају и тимско планирање интегрисане тематске наставе. Оваква организација садржаја омогућава и коришћење постојећих уџбеника, без потребе за реорганизацијом или допуном њихових садржаја (кључни садржаји су обрађени у свим одобреним

уџбеницима). Садржаји уџбеника не треба да буду водиља за формирање месечног и индивидуалног плана рада наставника, већ неопходно средство и ослонац у раду (имајући у виду и то да су приступачан извор репродукција уметничких дела).
Исходи теме су искази о томе за шта је сваки ученик (у мањој или већој мери) оспособљен по завршетку учења теме. Исходе тема не треба изједначавати са исходима задатака, активности или наставне јединице, који се дефинишу прецизније (уобичајено их дефинише наставник како би могао лакше да процењује и прилагођава сопствену праксу). Један исход задатка достиже се по завршетку једног задатка/активности. Један исход теме достиже се по завршетку више разноврсних активности, односно тек по завршетку теме. Приликом планирања активности и задатака пожељно је да сваки води ка достизању више од једног исхода теме.
У моделу курикулума који је усмерен на процес, фокус није на садржајима, па су сви садржаји програма препоручени. Програм је осмишљен тако да уважава и образовање, искуство, креативност и интегритет наставника. Наставник, самостално или у тиму, планира наставне јединице и одређује број часова за њихову реализацију, место и начин реализације, односно бира наставне методе, технике и поступке. Приликом планирања наставних јединица, наставник прави избор и редослед садржаја водећи рачуна да се одабрани садржаји постепено и логично надовезују. Фокус је на процесу, односно наставним методама, техникама и поступцима који на најефикаснији начин воде ученике ка развоју индивидуалних способности и достизању исхода.

У колони Садржаји нема предложених задатака, активности, материјала, ликовних техника, наставних метода и поступака. Ова колона садржи само предложене теоријске садржаје које наставник може да одабере и објасни. На пример, ако је предложен садржај материјал за рециклажу, не ради се о препорученом материјалу за рад, већ о теми за разговор (коришћење материјала за рециклажу у практичном раду прописано је исходима, а у складу са Националном стратегијом одрживог развоја, тако да није потребно и у садржајима истицати материјал који ученици користе). Наставник може да одлучи да ученицима објасни значај рециклирања у савременом свету или да говори о уметности рециклирања и доприносу уметника одрживом развоју или да говори о безбедности, хигијени и очувању здравља приликом обликовања употребљене амбалаже... Наставник није у обавези да поведе разговор о овој теми, могуће је да зада ученицима да преобликују материјал за рециклажу, без пратећег објашњења. Међутим, треба имати у виду да такав приступ не омогућава смислено учење и развој компетенција. Уколико ученици не знају због чега раде неки задатак, мало је вероватно да ће у овом узрасту сами закључити где све могу да примене стечено знање и искуство.
Наставник са положеном лиценцом зна да се теоријски садржаји могу обрадити кроз пар реченица (информативно), кроз дијалог (питања која наводе ученика на размишљање), кроз мотивациони разговор, кроз необавезан разговор током рада
на задатку, кроз игру...; уме да испланира време за објашњења тако да се не губи драгоцено време за стваралачки рад и зна да процени важност садржаја. Наставници који немају потребно искуство пролазе кроз менторски рад са искусним колегама и могу да добију помоћ од колега и на обукама. Очекује се и да се наставник самостално усавршава, у установи и ван ње, да чита стручне текстове и литературу и са колегама размењује искуства из праксе.

Имајући у виду да садржаји нису прописани, садржаји програмских тема које су се до сада обрађивале допуњени су предлозима који треба да послуже као почетни подстицај, подршка наставнику да самостално обогаћује програм. Предложени садржаји нису организовани као предлог наставних јединица, нити по утврђеној структури (редоследу), јер се водило рачуна о томе да се избегне нуђење готовог решења које би усмерило фокус на садржаје. Овај приступ је проверен у пракси и искуство је показало да је наставницима потребно извесно време да се навикну на већу самосталност у креирању програма. Из тог разлога се наставницима препоручује да приликом планирања наставних јединица по новом програму у почетку не одступају значајно од досадашње праксе и да у наредним годинама постепено уводе само оне измене које су претходно испитали у пракси.
Програм садржи и две новине. Једна се односи на употребу савремене технологије, посебно апликативних програма. У петом разреду ова новина није видљива у исходима, јер се водило рачуна о томе да ученици претходно треба да савладају програм новог предмета информатика и рачунарство, али и основе ликовног језика у оквиру наставе предмета ликовна култура. Наставник може да потражи на интернету примере

употребе савремене технологије у уметности и да о томе кратко информише ученике, како би ученици постепено развијали свест о томе да је напредак технологије утицао и на уметност. Уколико жели, наставник може да планира и стваралачки рад (цртање, сликање) на рачунару, а у договору са наставником информатике и рачунарства. Друга новина је да програм не садржи препоручена уметничка дела и споменике културе. Приликом избора дела наставник може да се ослони на претходни програм, на уџбенике и на друге изворе.

Свака тематска целина садржи и посебан део, Уметничко наслеђе. Препоручени садржаји овог дела нису прецизирани, јер се водило рачуна о специфичностима наслеђа свих националних мањина. Садржаје овог дела одређује наставник, односно савети националних мањина. Исходи тема су дефинисани уопштено како би наставник имао могућност да осмисли разноврсне задатке и активности. Од бројних могућих исхода теме одабрани су они које сваки ученик може да достигне. Уколико наставник жели да приликом планирања наставне јединице, активности или задатка дефинише прецизније исходе може да користи следећу схему: Уводни исказ (по завршетку задатка/наставне јединице ученик ће бити у стању да/умети да) + један глагол (наслика) + објекат (пејзаж) + критеријум (на основу имагинације). Исход задатка се формулише на основу циљева задатка. У наведеном примеру циљ би био да ученици на основу сопствене имагинације креирају оригиналан ликовни рад. Један задатак по правилу има више циљева и исхода. На пример, наставник може да очекује од ученика и да по завршетку рада вербално опишу свој рад, да упореде радове осталих ученика (на пример, да анализирају композицију према задатим критеријумима).
Коначно, треба имати у виду да је програм, укључујући и упутство, само помоћ наставнику у процесу осамостаљивања. Већа количина информација у програму не подразумева и већу оптерећеност ученика и наставника. Напротив, наставник треба да испланира наставне јединице тако да предвиди довољно времена да ученици реализују своје идеје и уживају у раду, као и да рачуна на неочекиване прилике и могућности које се јављају у пракси**.**

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм није организован по предметним областима, јер није пожељно, а често ни могуће, одвојено изучавати садржаје различитих предметних области (ни стандарди постигнућа за крај школовања нису организовани по предметним областима). Из тог разлога је на овом месту само дат опис предмета (без стриктне поделе на предметне области или области учења).
Развој ученика
Настава ликовне културе је индивидуализована и усмерена на целокупан развој ученика, а пре свега на развијање опажања и памћења, креативности, стваралачког мишљења, еманципације, емпатије, свести о општем и личном добру, толеранције, способности сарадње и разумевања различитости, естетичких критеријума, моторике и индивидуалних способности. Повезаност циља и садржаја наставе ликовне културе огледа се у повезаности опажања креативног изражавања и вредновања. Све почиње опажањем: креативно изражавање, посматрање уметничког дела и вредновање. Посматрање, истраживање и стварање изрази су надахнућа, али и примене знања о ликовним елементима, њиховим односима, како би се могле задовољити одговарајуће потребе ученика и развијати ликовни говор. Нужно је развијати и побуде као што су: знатижеља; мотивисаност; отвореност за стицање нових искустава; осетљивост за проблеме; преузимање ризика; толеранција према нејасноћама и самопоуздање, а од спознајних функција: флексибилност; оригиналност; спознају и памћење.
Креативност

Креативност се не везује само за уметност и даровите ученике. Сваки ученик има потенцијал који може да развије уколико му се пружи прилика. У складу са тим, све се чешће истиче потреба за учењем креативности и у настави се већ примењују

неке технике за развој креативности (на пример, олуја идеја). Настава предмета ликовна култура има огроман потенцијал за развијање креативности сваког ученика (не само ученика који су даровити за уметност). Због тога је важно да ученици постепено стичу свест о томе на који начин су долазили до идеја за рад, шта их је мотивисало, као и да та искуства могу применити и у другим ситуацијама.
Основни услов за развој креативности су мотивациони садржаји који подстичу интересовање, одушевљење, имагинацију и позитивну емотивну реакцију, као и настава која ученику (али и наставнику) обезбеђује задовољство у раду. Уобичајени поступак је мотивациони разговор који омогућава да сваки ученик осмисли своју идеју (тему) за рад. Наставник може да испроба у пракси и следеће технике и поступке: постављање ликовног проблема (на пример, кретање облика) и нуђење више тема за рад од којих ученик треба да одабере ону која по његовом мишљењу одговара постављеном проблему (неке од тема треба да буду везане за појмове који нису у вези са кретањем, а може се десити да ученик пронађе неочекивану везу, односно оригинално решење); извлачење цедуља (2-3) на којима су исписани наизглед неспојиви појмови које треба повезати у смислену ликовну целину/ликовну причу; симулација ситуације у којој су ученици „дизајнери", а наставник је „купац" који наручује продукт и поставља услове (на пример, тражи комбинацију три боје или једну боју која доминира...); асоцијације (од ученика се тражи оригиналан рад мотивисан једним појмом или сликом, звуком, појавом, поруком, текстом...).
Опажање
Опажање се темељи на знању и осећајима ученика. Наглашава се ликовно-естетска перцепција, дакле ликовни и тактилни опажаји, спознаја и осећаји у којима ученици проналазе смисао у комуникацији с околином и уметничким ликовним делима. Задаци сваке наставне јединице развијају способност посматрања и уочавања карактеристика ликовних елемената. Треба увек осигурати пуно ликовних примера и подстицати ученике да изразе оно што су истраживали, подједнако речима као и ликовно-техничким средствима.
Ликовне технике и материјал
Ликовне технике и материјал обрађују се кроз кратко упутство и савете током рада, у оној мери која је неопходна, јер се учење заснива на самосталном (и у сарадњи са другима) истраживању изражајних могућности техника, прибора и материјала. Наставник указује ученицима и на основне карактеристике неког материјала или прибора. На пример, уколико ученик црта и боји фломастерима његов рад ће с временом бледети и нестати, а уколико користи перманентне маркере треба да их користи према инструкцијама, јер су поједини маркери токсични. Ученици могу да буду демотивисани уколико покушају да добију секундарне боје или жељени тон мешајући водене боје које садрже мању количину (неквалитетног) пигмента. Једно од решења је да заједно експериментишу позајмљујући једни другима материјал. Употребљена амбалажа, уколико није припремљена (опрана, термички обрађена и сл.) садржи штетне микроорганизме.
Теорија обликовања
Договорена теорија не постоји, већ се у литератури срећу различите поделе и тумачења. Од наставника се очекује да буде упознат са различитим тумачењима и да их критички процени и одабере. У програму је предвиђено тумачење простора и тумачење композиције (врсте композиција, ликовни елементи и принципи компоновања), међутим, свесно је избегнуто истицање једног од могућих тумачења. Теорија обликовања се може посматрати као отворени дијалог када је реч о уметничкој школи или факултету. Имајући у виду да би овакав приступ само збунио ученике основне школе најбоље је задржати се на једноставним, основним информацијама. Појмови из теорије обликовања објашњавају се на примерима уметничких дела и на примерима из природе и урбаног окружења. Знања из теорије обликовања нису примењива само у ликовном раду и настави других предмета, већ и у свакодневном животу ученика. На пример, распоред ствари према одређеном ритму у соби ученика може да омета или да подстиче концентрацију, одређене боје подстичу агресивност... Теорија обликовања се од петог до осмог

разреда постепено учи и примењује, а предвиђно је да ученици буду упознати са могућом применом стечених знања у свакодневном животу, наставку школовања и у различитим занимањима.

Медијска писменост и комуникација

Као и до сада, садржаји који омогућавају стицање медијске писмености планирају се у корелацији са садржајима предмета српски језик и односе се на читање (разумевање) садржаја слике, текста и мултимедијалних садржаја. Имајући у виду да су ученици све раније изложени различитим садржајима на интернету, као и штетним (негативним) порукама које се провлаче кроз рекламе, игрице, музичке спотове, мимове и др. потребно је успоставити и корелацију са садржајима предмета информатика и рачунарство, техника и технологија, грађанско васпитање или веронаука, као и са осталим предметима који предвиђају медијско описмењавање.

Медијска писменост подразумева и способност визуелног споразумевања, односно комуницирање медијумима ликовних уметности. Осим слободног и спонтаног изражавања, које је заступљено у највећем проценту, ученици се оспособљавају и да изражавају своје идеје, замисли, поруке, ставове, емоције... различитим медијумима ликовних уметности.

Уметничко наслеђе

Садржаји уметничког наслеђа обухватају ликовна дела и споменике културе из прошлости и уметничка дела настала у 20. и 21. веку, епохе, стилове, правце, појаве, трендове, уметнике и уметничке групе, значајне споменике културе, манифестације, установе културе, установе за заштиту културне баштине... Приликом обраде ових садржаја фокус није на меморисању података, већ на развијању сензибилитета за доживљавање и разумевање дела, као и на сагледавању развоја уметности кроз историју и међусобног утицаја уметности и друштва. Неизоставни садржаји су најзначајнија дела из светске културне баштине, а посебна пажња се посвећује баштини на тлу Србије. Ови садржаји се планирају у корелацији са садржајима предмета историја и музичка култура, а могу да се обраде кроз интегрисану наставу, пројектне задатке, играње улога, инситу...

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	4	2	6
2.	САОБРАЋАЈ	8	6	14
3.	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	6	10	16
4.	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	10	10	20
5.	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	0	16	16
	УКУПНО	**28**	**44**	**72**

ТЕМА		О	У/В	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	**4**	**2**	**6**	**Ученик ће бити у стању да:** -зна да опише улогу технике, технологије и иновација у развоју заједнице и њихово повезивање -разликује основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју - наводи занимања у области технике и технологије -процењује сопствена интересовања у области технике и технологије -организује радно окружење у кабинету -правилно и безбедно користи техничке апарате и ИКТ уређаје у животном и радном окружењу	Појам, улога и значај технике и технологије на развој друштва и животног окружења Подручја човековог рада и производње, занимања и послови у области технике и технологије Настава у кабинету и примена мера заштите на раду Коришћење техничких апарата и ИКТ уређаја у животном и радном окружењу	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција.	

II	**САОБРАЋАЈ**	**8**	**6**	**14**	**Ученик ће бити у стању:** •процени како би изгледао живот људи без саобраћаја •класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени •наводи професије у подручју рада саобраћај •направи везу између савременог саобраћаја и коришћења информационих технологија •анализира симулирану саобраћајну незгоду на рачунару и идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла •разликује безбедно од небезбедног понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила •аргументује неопходност коришћења сигурносних појасева на предњем и задњем седишту аутомобила и увек их користи као путник •повеже место седења у аутомобилу са узрастом ученика •показује поштовање према другим учесницима у саобраћају •одговорно се понаша као путник у возилу – •користи заштитну опрему за управљање бициклом и дечијим возилимању да**:**	Улога, значај и историјски развој саобраћаја. Врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени Употреба информационих техологија у савременом саобраћају Професије у подручју рада саобраћај Саобраћајна сигнализација – изглед и правила поступања Израда модела саобраћајних знакова или средстава Симулација раскрснице Правила и прописи кретања пешака, возача бицикла и дечијих возила (ролери, скејт, тротинет) у саобраћају – рачунарска симулација или саобраћајни полигон Обавезе и одговорност деце као учесника у саобраћају Заштитна опрема потребна за безбедно управљање бициклом и дечијим возилима	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

III	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	**6**	**10**	**16**	**Ученик ће бити у стању да:** • исправно користи -прибор за техничко цртање •самостално црта (паралелне праве, нормале на дату праву, цртање углова помоћу лењира и троуглова, геометријске слике) •самостално црта скицом и техничким цртежом једноставан предмет •правилно чита технички цртеж •преноси податке између ИКТ уређаја •преузима одговорност за рад •примењује основне поступке обраде дигиталне слике на рачунару •користи програм за обраду текста за креирање документа са графичким елементима •користи Интернет сервисе за претрагу и приступање online ресурсима •представи идеје и планове за акције које предузима користећи савремену информационо-комуникациону технологију и софтвер	Прибор за техничко цртање Геометријско цртање (размера) Формати папира Типови и дебљине линија Елементи котирања Цртање техничког цртежа са елементима Пренос података између ИКТ уређаја Дигитална обрада слике Креирање документа у програму за обраду текста Форматирање текста, уметање слике и графике Интернет претрага и приступ online ресурсима	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

IV	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**	**10**	**10**	**20**	**Ученик ће бити у стању да:** •зна да наброји и наведе основне разлике извора енергије •наводи начине коришћења обновљивих извора енергије •наводи начине штедње енергије и зна да објасни разлоге штедње енергије •наводи разлоге потребе управљања отпадом •повезује својства природних материјала са применом •објасни технологије прераде и обраде дрвета •објасни производњу папира, текстила и коже •уме да објасни алгоритам „од идеје до реализације“ •зна да објасни начине обраде дрвета, папира, текстила и коже •уме да направи редослед радних операција •сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже и дрвета •правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега) •направи план израде једноставног производа и план управљања отпадом •самостално израђује једноставан модел •самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ и Интернет сервисе •планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошковаразличитих верских учења у средњем и раном новом веку;	Природни ресурси на Земљи: енергија и материјали Управљање отпадом (рециклажа; заштита животне средине) Врсте, својства и примена природних материјала Технологија прераде и обраде дрвета Технологија производње папира Текстилна технологија и технологија прераде и обраде коже Поступци ручне обраде и спајања дрвета, папира, текстила и коже – сечење/резање, спајање (лепљење) и заштита (лакирање) Коришћење алата и прибора за ручну обраду и спајање наведених материјала – маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега Израда модела од папира Израда модела од текстила Израда модела од дрвета	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	.

V	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**	**0**	**16**	**16**	Ученик ће бити у стању да: - •самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ и Интернет сервисе •планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошкова •самостално црта скицу и технички цртеж предмета •одабира материјале и алате за израду предмета/модела •мери и обележава предмет/модел •ручно израђује једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате •активно учествује у раду пара или мале групе у складу са улогом и показује поштовање према сарадницима •пружи помоћ у раду другим ученицима •ручно израђује једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате •активно учествује у раду пара или мале групе у складу са улогом и показује поштовање према сарадницима •пружи помоћ у раду другим ученицима •користи програм за обраду текста за креирање документа реализованог решења •самостално представља пројектну идеју, поступак израде и решење/производ •поцењује остварен резултат и развија предлог унапређења	Проналазак информација потребнтх за израду предмета/модела План активности и оквирна процена трошкова Израда техничког цртежа Обрада материјала Састављање делова Облагање површина и површинска заштита Креирање документа реализованог решења Презентација рада, процена остварених резултата и предлог унапређењ		
УКУПНО		**28**	**44**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

С обзиром да је настава Технике и технологије теориј- ско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом оде- љења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.
Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје усло ви, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у оквиру предмета свет око нас и природа и друштво, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Код ученика узраста 11, 12 година постоји природна радозналост за технику и технологију, као и потреба да нешто сами стварају својим рукама. То треба искористити на прави начин и учинити реализацију овог предмета што више повезаним са свакодневним животом ученика. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

Упознавање подручја човековог рада и производње, занимања и послова у области технике и технологије треба реализовати уз активну улогу ученика и примену одговарајућих медија. Омогућити ученицима да идентификују одређена занимања којима се људи баве и послове који се обављају у оквиру тих занимања као и техничка средства која се при томе користе. Тако ће упознати основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју и развити критички однос који укључује разматрање ширег контекста технике и њеног утицаја на човека и планету Земљу с еколошког, економског, културолошког и социолошког аспекта.

Упознати ученике са техником, техничким достигнућима и значајем технике и технологије. Указати на значај наставе технике и технологије у циљу стицања техничке културе, тј. Техничке писмености и неопходност усвајања одређених знања о техничким уређајима који нас окружују, добробитима која доносе, начину рада, могућим опасностима, развијањем вештина које омогућују креативност и иновативност у дизајнирању и изради техничких средстава као и сигурно и правилно њихово коришћење. Тако ученици стичу и одређена сазнања о разним професијама што ће им касније помоћи при професионалном усмеравњу и опредељивању.

С обзиром да се кабинет за технику и технологију и рад у њему разликује од других кабинета у школи, ученици треба да упознају специфичност рада, распоред и организацију радних места као и правила понашања и рада у кабинету. Посебну пажњу треба посветити безбедности на раду приликом коришћења алата и прибора. Указати на ситуације које могу због непоштовања правила понашања или неправилне употребе алата и прибора бити потенцијалне опасности, као и на примену мера заштите на раду.

Коришћење техничких апарата и ИКТ уређаја у животном и радном окружењу, ученици углавном упознају скоро свакодневно у својим домовима. Уз активну улогу ученика и примену мултимедија указивати на правилну употребу и евентуалне последице у случају непридржавања упутстава за коришћење и неисправности техничких апарата у домаћинству (усисивач, миксер, разне грејалице и др).

Препоручени број часова за реализацију ове наставне теме је 6.

Саобраћај

Ова област је изузетно важна јер се ученици петог разреда осамостаљују и шире радијус свог кретања, а статистика говори да у нашој земљи још увек велики број деце страда у саобраћају. По природи њиховог узраста још увек нису довољно пажљиви у саобраћају где могу бити пешаци, путници, возачи бицикла и дечијих возила. Зато је тежиште исхода на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају. Употреба заштитне опреме при вожњи бицикла и других дечијих возила, као и коришћење сигурносних појасева у возилу је најважнији исход који треба постићи. Ученици треба да се на интересантан и очигледан начин упознају са правилима и прописима кретања пешака и бициклиста у саобраћају, начинима регулисања саобраћаја и безбедном кретању од школе до куће, да упознају хоризонталну, вертикалну и светлосну сигнализацију. За реализацију ових наставних садржаја треба користити одговарајуће мултимедије, а за практично увежбавање могу се користити полигони у оквиру школе или саобраћајне макете које могу израдити и ученици на редовним часовима или у раду слободних активности, као и коришћењем рачунарске симулације.

Ученици имају прилику да упознају разне професије у области регулисања друмског саобраћаја и могућности и процене сопствених потенцијала и интересовања у вези са тим професијама.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 14.

Техничка и дигитална писменост

Циљ наставне теме је да ученици овладају вештинама употребе информационо-комуникационих технологија у техници и схвате њихову природну повезаност. У оквиру препорученог броја часова планирано је да се ученици упознају са техничким цртежом и обрадом дигиталне слике на рачунару.

Техничко цртање представља универзални језик и основу техничке писмености у графичким комуникацијамау свим подручјима технике и свакодневном животу. Технички цртеж је средство размене информација у техници, од његовог настанка до производње тј. Од идеје до реализације. Ученици развијају вештине читања и израде једноставнијих техничких цртежа и израду техничке документације. Ученике треба научити како се скицом може изразити идеја и како се применом правила (стандарда) израђује технички цртеж. Ученици треба да упознају формате папира и основни прибор за техничко

цртање. Инсистирати на правилном коришћењу прибора за техничко цртање увежбавањем приликом геометријског цртања (паралелне линије, нормалне линије, кружнице). Потребно је да сваки ученик самостално нацрта једноставан технички цртеж у одређеној размери користећи одговарајуће врсте линија као и елементе котирања.

Планирани исходи у области употребе и примене информационо-комуникационих технологија у техници у петом разреду се првенствено односе на правилно и безбедно коришћење дигиталних уређаја (рачунар, лаптоп, таблет, мобилни телефон, тв, дигитални фотоапарат, веб камера) а потом и на овладавање вештинама обраде дигиталне слике на рачунару у циљу стицања одговарајућих компетенција које се односе на документовање и дизајн. Ово је једна од основних вештина које су неопходне у стицању општих предузетничких компетенција. Препоручује се наставницима да са ученицима у пару вежбају пренос података између рачунара и екстерних уређаја (мобилни телефон, фотоапарат) а да сваки ученик самостално реализује процедуре током рада на рачунару. Такође је препорука да сваки ученик (користећи знања и вештине које је стекао на часовима информатике и рачунарства) реализује једноставну вежбу уметања фотографије у одговарајући програм за обраду текста и уређивање документа. Где год је то могуће, треба користити Интернет претрагу и приступ онлине ресурсима.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 16.

Ресурси и производња

Ученике треба упознати са појмом природних ресурса на Земљи и са значајем њиховог очувања. Тежиште ове теме је на енергији и материјалима. Назначити основне изворе енергије као важан ресурс за живот људи, технолошке процесе и производњу без улажења у детаље. Упознати ученике са начином коришћења и претварања у неке корисне облике њима већ познатих извора енергије воде, ветра и Сунца.

Други важан ресурс су материјали. Упознати ученике са појмом и поделом материјала (природни, вештачки). Врсте и својства материјала (физичка, хемијска и механичка): дрво, папир, текстил, кожа објаснити на елементарном нивоу. Начин обраде материјала (принципи деловања алата за механичку обраду материјала, испитивање материјала). Припрема за обраду. Приказати правилно коришћење алата за ручну обраду материјала, извођење операција и заштита на раду: обележавање, сечење, завршна обрада (бушење, равнање, брушење). Избор материјала, операција и алата и редоследа њихове примене. Рециклажа материјала и заштита животне средине. Поступно увођење ученика у рад са алатом при извођењу разних операција мења суштински карактер наставе технике и технологије – обрада материјала тако

постаје средство креативног изражавања, а не циљ у настави технике и технологије. Програм се реализује у форми предавања (теоретска настава) и вежби.

Приликом вежбања са алатима и при обради материјала потребно је да ученици своје идеје исказују самостално. Препорука је да ученици, на крају ове области, направе план израде и самостално израде најмање три једноставна модела.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици реализују заједничке пројекте примењујући претходно стечена знања и вештине из области обликовања и обраде материјала, употребе ИКТ-а у техници и техничког цртања. Циљ наставне теме је постављање циљева и приоритета, планирање, доношење одлука, тимски рад, комуникацијске вештине, као и развијање упорности, позитивног односа према раду, способностима решавања проблема, самопроцењивања и критичког мишљења.

Препорука је да се пројекти реализују у паровима или малим групама.

Наставник упознаје ученике са правилима рада у групи, поделом посла и одговорностима, са динамиком и роковима за реализацију пројектних активности. Ученици се сами опредељују за одређену активност у оквиру групе. Пружа им се могућност да реализују своју идеју која је у складу са њиховим интересовањима и способностима при чему се постиже потпуна диференцијација и индивидуализација наставе. Ученици самостално истражују информације за пројектни задатак користећи информационо-комуникационе технологије, налазе решење, формирају идеју, израђују техничку документацију, планирају и реализују сопствени производ. Идентификација и избор материјала и алата за реализацију пројекта врше се уз подршку наставника. У том процесу, ученици усвајају и примењују знања, развијају вештине, ставове, одговорност и самосталност. Препорука је да се користе материјали и технологије које су ученици упознали у претходној области. Ученици самостално врше мерење и обележавање. Обрада материјала може се вршити индивидуално али је препорука да ученици раде у пару, чиме развијају способност сарадње и социјалних вештина. По завршетку, ученици самостално представљају производ/модел, усмено образлажући ток реализације, процењујући оствареност резултата и предлог унапређења. Тежиште оваквог рада није на квалитету коначног продукта већ на процесу који има своје кораке и на сарадничким односима у раду у групи. Наставник је ту пажљиви посматрач, помагач када је то потребно, давалац повратне информације и неко ко охрабрује. Ученицима јасно треба указати да се и на неуспелим продуктима може много научити ако се схвати где су грешке направљене. Дискутовати са ученицима и о цени понуђених решења. Нагласити важност доброг планирања буџета потребног за његову реализацију као и негативних последица лоших прорачуна. На тај начин ученике полако оспособљавати да размишљају предузетнички и развијати им основне компетенције везане за финансијску писменост.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 16.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета Физичко и здравствено васпитање је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања изобласти физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	АТЛЕТИКА	**11**	**7**	**18**
2.	ГИМНАСТИКА	**9**	**10**	**19**
3.	СПОРТСКЕ ИГРЕ РУКОМЕТ	**10**	**8**	**18**
4.	ПЛЕС И РИТМИКА	**5**	**4**	**9**
5.	МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ	**-**	**8**	**8**
	УКУПНО	**35**	**37**	**72**

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**ТЕСТИРАЊЕ И МЕРЕЊЕ**	-	8	**8**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела; *Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге;	**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој гипкости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
II	**АТЛЕТИКА**	11	7	**17**	*Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	**Основни садржаји** Техника спринтерског трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника штафетног трчања Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис. Бацање „вортекс-а“. **Проширени садржаји** Скок увис (леђна техника) Тробој	**2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

III	**СПОРТСКА ГИМНАСТИКА**	9	10	**19**		**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
IV	**СПОРТСКЕ ИГРЕ**	10	8	**18**		**Рукомет:** Основни елементи технике, тактике и правила игре;	**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
							8) Рад са подацима и информацијама: Користи	

							табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује	
V	**РИТМИКА И ПЛЕС**	5	4	**9**		**Основни садржаји** Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем Вежбе са лоптом Народно коло „Моравац“ . Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Састав са вијачом. Основни кораци rock n roll		ФВ.1.1.20. ФВ.1.1.21. ФВ.1.1.22 ФВ.2.1.18. Ф.В.2.1.20

VII	**ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА**	Током целе школске године				**Основни садржаји** Основна подела вежби. Функција скелетно-мишићног система. Основна правила Одбојке. Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Облици насиља у физичком васпитању и спорту. Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација. Писани и електронски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај вежбања за одбрамбено-безбедносне потребе. Повезаност физичког вежбања и естетике. Породица и вежбање Планирање вежбања.		
УКУПНО		**35**	**37**	**72**				

ОБАВЕЗНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**АТЛЕТИКА**	6	5	**11**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела; *Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	**Основни садржаји** Техника спринтерског трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника штафетног трчања Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис. Бацање „вортекс-а“. **Проширени садржаји** Скок увис (леђна техника) Тробој	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“) **2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

II	**СПОРТСКА ГИМНАСТИКА**	5	4	**11**		**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
III	**ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГАРА:** **ФУТСАЛ** **РУКОМЕТ**	14	14	**28**		**Футсал:** Игра уз примену правила **Рукомет:** Игра уз примену правила	**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
							8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички	

							приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује	
IV	ТУРНИР		6	**6**		**Основни садржаји** Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем Вежбе са лоптом Народно коло „Моравац“ . Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Састав са вијачом. Основни кораци rock n roll		ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2
						Основни садржаји Основна подела вежби. Функција скелетно-мишићног система. Основна правила Одбојке. Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Облици насиља у физичком васпитању и спорту. Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација. Писани и електронски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај вежбања за одбрамбено-		

						безбедносне потребе. Повезаност физичког вежбања и естетике. Породица и вежбање Планирање вежбања.		
УКУПНО		**25**	**29**	**54**				

Достизање циља и исхода наставе и учења физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

Главна промена у савременој концепцији и пракси образовања и васпитања, па тако и у програму премета физичко и здравствено васпитање, је померање тежишта са наставних садржаја на јасно дефинисане исходе, односно са наставних садржаја на процес учења и његове резултате.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли у предмету физичко и здравствено васпитање, и учешћем у обавезним физичким активностима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три предметне области:

- физичке способности,

- моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине и

- физичка и здравствена култура.

Они омогућавају да се циљ учења овог предмета достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа.

Циљ и исходи предмета се остварују кроз наставу физичког и здравственог васпитања (у трајању од 2 школска часа недељно) и обавезне физичке активности сваког ученика (у трајању од 1,5 школски час недељно). Програм петог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из првог циклуса основног образовања и васпитања.

Настава физичког и здравственог васпитања усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада.

Где је неопходно, програмске садржаје потребно је реализовати према полу. Обавезни организациони облици

рада:

А. часови физичког и здравственог васпитања; А1. обавезне физичке активности ученика;

Остали облици рада (ванчасовне и ваншколске активности):

Б. слободне активности - секције,

В. недеља школског спорта,

Г. активности у природи (кросеви, зимовање, летовање - камповање...),

Д. школска и ваншколска такмичења Ђ. корективно-педагошки рад.

ОБАВЕЗНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови физичког и здравственог васпитања Наставне области:

I. Физичке способности

На свим часовима као и на другим оргназационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано рализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа може се користи за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- учвршћивање правилног држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

II. Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену обавезних и препоручених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања, примењујући основне дидактичко- методичке приципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навике треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији и специфичним животним ситуацијама.

Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са његовим психо-физичким способностима.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се препоручени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у физичком и здравственом васпитању и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности) ; формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

А1. Обавезне физичке активности ученика

Физичке активности ученика доприносе остваривању постављеног циља и исхода физичког и здравственог васпитања. Ове активности организују се у оквиру редовног распореда или према посебном распореду у складу са просторним могућностима школе и потребама ученика у трајању од 1,5 часова недељно.

План рада ових активности је саставни је део планирања у физичком и здравственом васпитању.

Школа се може определити за један од понуђених начина организације ових активности на предлог Стручног већа. Начин организације ових активности је саставни део Школског програма и Годишњег плана рада школе.

Начини организације рада обавезних физичких активности ученика:

Реализују се у трајању од 45 минута, једном у току недеље. У школама које имају одговарајуће материјално- техничке и просторне услове, фонд од ½ школског часа односно 22,5 минута, на недељном нивоу, може се реализовати тако што ће ученици сваке друге недеље имати још један час ових активности, или на други начин који предложи Стручно веће физичког и здравственог васпитања. Ради ефикаснијег рада и обухваћености свих ученика дозвољено је спајање два одељења истог разреда. Два наставника раде истовремено са два одељења.

Реализују се у трајању од 45 минута, једном у току недеље. Фонд од ½ школског часа односно 22,5 минута, на недељном нивоу, реализује се кумулативно, једном у тромесечју, у укупном трајању од 6 школских часова односно 4,5 сата.

Стручно веће може предложити неки други начин организације ових активности, посебно уколико се школа определи да ове активности реализује изван школе (пливање, скијање, клизање, оријентиринг итд.).

Програмски садржаји обавезних физичких активности Обавезни програмски садржаји ових активности су:

Кондиционо вежбање ученика у трајању од најмање 20 минута;

Мали фудбал:

Вођење и контрола лопте,

Примање лопте и додавање лопте различитим деловима стопала,

Шутирање на гол и основе игре у нападу (откривање),

1. Одузимање лопте и основе игре у одбрани (покривање),
2. Вежбе са два и три играча,
3. Игра са применом основних правила за мали фудбал. Препоручени програмски

садржаји ових активности:

- Обучавање и усавршавање елемената предвиђених препорученим наставним садржајима:

1. Атлетике;
2. Гимнастике;
3. Плеса и ритмике;
4. Других активности предвиђених програмом школских такмичења.

- Мали фудбал:

1. колективна игра у одбрани и нападу,
2. техника игре голмана,
3. игра уз примену правила

- Пливање;

- Скијање;

- Клизање;

- Бадминтон;

- Стони тенис;

- Оријентиринг;

- Друге активности по избору Стручног већа школе.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

В. Слободне активности - секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрасне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може се укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке деликвенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;

- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);

- ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју”, последицама насиља у спорту, технолошким достигнућима у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);

зимовање - организује се за време зимског распуста (обука скијања, клизања, краћи излети са пешачењем или на санкама, идр.);

летовање - организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана (логоровање, камповање итд.).

Д. Школска и ваншколска тамичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа и то у:

спортској гимнастици (у зимском периоду);

атлетици (у пролећном периоду),

најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

потешкоће у савладавању градива;

смањене физичке способности;

лоше држање тела;

здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

уочавање постуралних поремећаја код ученика;

саветовање ученика и родитеља;

организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и у корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу,

- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја,

- прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији наставних и ваннаставних активности.

Исходи за ученике ослобођене од практичног дела наставе По завршетку теме ученик

ће бити у стању да:

- Наведе основна правила гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;

- Дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;

- Презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји спорта, актуелним спортским подацима итд.);

- Учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Планирање васпитно-образовног рада

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске

године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

- теоријска настава (до 4 часа);

- практична настава (68-72 часа).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима, и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темама Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

Максималан број часова без практичног рада не би требало да буде већи од четири (4) у току школске године.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: садржај програма, претходна искуства ученика, садржаје других предмета (корелацију - међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу, процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (16);

2. Гимнастика (16);

3. Основе тимских и спортских игара: Рукомет - минирукомет; (16)

4. Ритмика и плес (4);

5. Пливање (12);

6. Тестирање и мерење (6-8).

Програм физичког и здравственог васпитања остварује се реализацијом обавезних и препоручених садржаја.

Обавезни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално -техничке и просторне услове.

Препоручени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

Развој снаге

без и са реквизита,

на справама и уз помоћ справа.

Развој покретљивости

без и са реквизитима,

уз коришћење справа,

уз помоћ сувежбача.

Развој аеробне издржљивости

истрајно и интервално трчање,

вежбање уз музику - аеробик,

тимске и спортске игре,

други модели вежбања.

Развој координације

извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у две равни).

Развој брзине и експлозивне снаге

једноставне и сложене структуре кретања изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

штафетне игре,

извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Атлетика

Садржаји атлетике се реализују у јесењем и пролећном периоду. Обавезни садржаји

Истрајно трчање: вежбе технике; континуирано и интервално трчање;

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, гребајући корак, итд), ниски старт и фазе трчања;

Скок увис прекорачном техником; техника скока увис кроз фазе (залет, отскок, прелазак летвице и доскок). Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

Бацање лоптице у даљ: обучавање кроз фазе (залет и избачај) и усвајање вежбе у целини. Корелација са вежбама из рукомета (доножни корак, замах и техника избачаја дугим замахом).

Препоручени садржаји:

Ови садржаји се примењују у раду са ученицима који су савладали обавезне садржаје применом одговарајуће методике рада.

Техника штафетног трчања (штафетне игре, начини измене палице и др.);

Скок удаљ основни елементи згрчне технике - реализовати кроз фазе;

Бацања кугле 2 кг - из места и бочна техника;

Бацање „вортекс-а’’ у даљ;

Тробој - кроз одељенско такмичење применити три дисциплине које су ученици савладали (трчање, бацања и скокови).

Спортска гимнастика

Садржаји се реализују у зимском периоду. Обавезни садржаји

Ученике је неопходно поделити по полу и према способностима. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају обрађене садржаје. Промена радних места врши се након одређеног броја понављања. Нпр. група које није прошла неки задатак на часу исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се олакшани задатак. Након неколико обрађених наставних јединица ове наставне теме, планом предвидети садржаје других наставних тема (спортска или тимска игра и др) у циљу интензификације наставе. Гимнастички полигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходих знања.

Вежбе на тлу: колут напред, колут назад, став о плећима - „свећа”, мост из лежања на леђима; вага претклоном и заножењем; став на шакама уз помоћ; премет упором странце „звезда”.

Прескок: разношка (до 110 цм);

Вежбе у упору

паралелни разбој - наскок у упор, издржај, њих у упору, предњихом сед разножно пред рукама, приножити једном до седа ван, саскок;

Вежбе у вису (доскочно вратило, кругови - њих и саскок у зањиху; љуљање и саскоци;);

Пењања (шипка, канап, морнарске лестве - до 4 м висине);

Ниска греда:

боком поред греде;

суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге);

различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем;

скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока; вага претклоном и заножењем; саскок згрчено.

гимнастички полигон састављен од обрађених програмских садржаја. Препоручени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују обавезни садржаји, диференцирани облик рада са напредним ученицима који нпр. прескачу козлић по дужини уместо по ширини, раде летећи колут након колута напред. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике.

Вежбе на тлу: колут напред и назад - варијанте (нпр: из става раскорачног колут напред до става раскорачног, из става раскорачног колут назад до става раскорачног); Колут летећи; Мост заклоном;

- Висока греда:

наскок у упор предњи, упор одножно десном (левом) окретом за 90 степени удесно и прехватом бочно (палчеви су окренути један према

другом), упор клечећи на десној са заножењем леве (мала вага);

- основна кретања из претходних разреда на ниској греди извести на средњој или високој греди;

- Трамболина или одскочна даска: скокови - предњи пружени и згрчени;

- Прескок „разношка” - козлић постављен по дужини (110 цм);

- Коњ са хватаљкама - упори и издржаји;

- Вежбе у упору

паралелни разбој - наскок у упор, њих и предњихом сед разножно пред рукама, саседом сножити, њих и предњихом саскок предношка;

- Коњ са хватаљкама - упори и издржаји;

- Вежбе у вису:

дохватно вратило - вис завесом о потколено, наупор јашући и саскок одношка.

1. Основе тимских и спортских игара

Садржаји рукомета реализују се на часовима физичког и здравственог васпитања, а малог фудбала на обавезним физичким активностима ученика.

Рукомет - минирукомет Обавезни садржаји

- Обучавање елемената технике и тактике са лоптом:

држање лопте: једном и обема рукама, плитки и дубоки хват;

вођење лопте: у месту са променом висине вођења, променом руке, променом положаја; вођење лопте бочним и дубинским кретањем; праволинијски, са променом брзине и руке којом се води; променом правца кретања; вођење у кретању са заустављањем у два корака; дриблинг над пасивним и активним противником (игра „1 на 1”);

додавање лопте: једном руком „кратким замахом” (смер напред, укосо, у страну); „дугим замахом” уз примену неког од залета (бочни-доножни, бочни-заножни);

хватање лопте: у висини груди и главе; хватање непрецизно бачених лопти (бочних, изнад висине главе, у висини колена); хватање котрљајућих лопти; хватање и додавање лопте у кретању;

шутирање: чеони шут и скок шут у даљ и вис; финтирање: (једнострука

финта у јачу страну).

- Обучавање индивидуалних елемената технике и тактике без лопте:

у фази напада - позиционирање играча, утрчавање у празне просторе, промена смера кретања, откривање за пријем лопте;

u фази одбране - одбрамбени став и кретање у ставу; заустављање нападача, одузимање лопте од противничког нападача, пресецање путање лопте код додавања, блок;

елементи технике голмана - (основни став, кретање на голу, одбрана високих и ниских лопти, одбрана шутева са позиције крила, одбрана седмерца).

- Обучавање групних и колективних елемената тактике игре:

Игра уз индивидуалну одбрану „човек на човека" (пресинг); позиционирање играча у нападу и одбрани 6:0; игра на два гола (3 на 3, 4 на 4); игра уз примену основних правила уважавајући усвојени ниво претходно обучаваних елемената.

Препоручени садржаји

- Обучавање елемената технике и тактике играча са лоптом:

вођење лопте: вежбе вођења са радом ногу (кроз ноге, поред и испред тела); вођење две лопте;

додавање лопте: додавање „дугим замахом" - чеони залет; додавање лопте изведеним начинима; додавања са изменом места;

хватање лопте: хватање једном руком;

шутирање: бочни шут са отклоном, шутирање пивотмена, шут са крилне позиције; финтирање: једнострука

финта у „слабију страну".

- Обучавање групних и колективних елемената тактике игре:

извођење слободног ударца;

укрштања играча у фази напада, игра 5:1 и 5+1

2. Плес и ритмика Обавезни садржаји

Планирати вежбе које је неоподно поновити из програма млађих разреда (докорак, галоп, дечији поскоци, полкин корак...). Дати могућност ученику или групи ученика да изабере музику и осмисли ритмичку вежбу на основу усвојених елемената. Са вијачом применити „скокове кроз вијачу", прескакање вијаче галопом и суножним поскоцима. Обрадити прве две варијанте народног кола „Моравац".

Препоручени садржаји

Вежбе са вијачом усложити наизменичним прескоцима на левој и десној нози и у кретању. Планирати вежбе са обручем које садрже

окретања око разних делова тела, котрљања по тлу и провлачења. Вежбе са лоптом превасходно треба да обухвате манипулцију са њом, бацања. Основне варијанте народног кола из краја у коме се школа налази.

3. Пливање

Наставна тема Пливање, реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе или обавезних физичких активности ученика.

Школе које се определе за реализацију програмских садржаја пливања на објектима изван школе, ове часове организују у оквиру обавезних физичких активности ученика.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама предвиђених програмом.

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача. Обавезни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), скок на ноге и изрон, самопомоћ у води (окретањем на леђа).

Препоручени садржаји

Пливање техником краула или леђног краула; Роњење по дужини.

4. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из простора кардиореспираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гипкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави физичког и здравственог васпитања, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Тестирање ученика могуће је спровести на часовима обавезних физичких активности. Оквирни број часова

по темама обавезних физичких активности

1. Основе тимских и спортских игара:

Мали фудбал; (18)

Друге активности предвиђене програмом стручног већа (36). Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

јасноћа наставног садржаја;

оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;

избор рационалних облика и метода рада;

избор вежби оптималне образовне вредности;

функционална повезаност свих делова часа - унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме. Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичих облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Праћење и оцењивање

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Исходи помажу наставницима у праћењу, прикупљању и бележењу постигнућа ученика. Како ће у процесу вредновања искористити исходе наставник, сам осмишљава у односу на то који се начин праћења и процене њему чини најрационалнијим и најкориснијим. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми;

редовно присуствовање на часовима физичког и здравственог васпитања и обавезним физичим активностима;

учествовање у ванчасовним и ваншколским активностима и др.

Приказ једног од усвојених комплекса општеприпремних вежби (вежби обликовања),

Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике): Атлетика:

Приказ технике спринтерског и истрајног трчања; приказ технике, скока увис прекорачна техника (маказе); Спринтерско трчање 30-50 м на време, бацање лоптице до 200 г у даљ. Истрајно трчање у трајању од 6 минута. Трчање школског кроса.

Спортска гимнастика:

Вежбе на тлу: колут у напред, колут у назад, став о шакама уз помоћ, мост из лежања, став на плећима „свећа": Прескок: разношка уз помоћ;

Вежбе у упору:

паралелни разбој: наскок у упор са повишења (шведска клупа, сандук, столица...), предњихом сед разножно, приножити једном и саскок,

ниско вратило: упор одскоком, издржај, саскок у почетни положај; Вежбе у вису (вратило/кругови): њих и саскок предњихом.

Пењања: приказ технике пењања уз шипку и конопац. Рукомет:

Контрола лопте у месту и кретању (вођење);

Вођење лопте прволинијски са променом правца кретања (левом и десном руком); Хвата и додаје лопту у висини главе и рамена;

Шутира једном техником;

Мали фудбал:

Додавање унутрашњом страном стопала и примање лопте ђоном и унутрашњом страном стопала; Вођење и шут на гол једном техником;

Додавање, примање лопте у и шут на гол у кретању. Плес и ритимка:

Замаси, кружења, трчања, поскоци и скокови без реквизита. Поскоци и скокови кроз вијачу. Народно „Моравац" коло уз музику (прва и друга варијанта).

Пливање:

Контролише и одржава тело у води. Самопомоћ у води.

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир индивидуални напредак његов индивидуални напредак у односу на претходна достугнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

ниво остварености исхода из области Физичка и здравствена култура;

учешће у организацији ваннаставних активности. Педагошка документација

Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;

Планови рада физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ваннаставних активности и праћење њихове реализације.

Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа;

Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у писаној, а по могућности и електронској форми.

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Информационо –комуникационе технологије	4	1	5
2.	Креирање докумената	7	3	10
3.	Дигитална писменост	4	1	5
4.	Алгоритми	6	1	7
5.	Програмирање	5	4	9
	УКУПНО	26	10	36

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**ИКТ**	**4**	**1**	**5**	наведе примену информатике и рачунарства у савременом животу; -правилно користи ИКТ уређаје; - именује основне врсте и компоненте ИКТ уређаја; - прави разлику између хардвера, софтвера и сервиса; - прилагоди радно окружење кроз основна подешавања; - креира дигитални слику и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички); - креира текстуални документ и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички); - примени алате за снимање и репродукцију аудио и видео записа; - креира мултимедијалну презентацију и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички); - сачува и организује податке; - разликује основне типове датотека; - реагује исправно када дође у потенцијално небезбедну ситуацију у коришћењу ИКТ уређаја; - доводи у везу значај правилног одлагања дигиталног отпада и заштиту животне средине; - разликује безбедно од небезбедног, пожељно од непожељног понашања на Интернету; - реагује исправно када дођу у контакт са непримереним садржајем или са непознатим особама путем Интернета; - приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај; -информацијама на интернету приступи критички; -спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на Интернету; -разуме значај ауторских права; -препознаје ризик зависности од технологије и доводи га у везу са својим здрављем; -рационално управља временом које проводи у раду са технологијом и на Интернету;	Предмет изучавања информатике и рачунарства. ИКТ уређаји, јединство хардвера и софтвера. Подешавање радног окружења. Организација података. Рад са сликама. Рад са текстом. Рад са мултимедијом. Рад са презентацијама.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	**4**

					-изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке; - схвати математичко-логички смисао речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, израза „ако...онда”; - зна алгоритме аритметике (сабирања, множења, дељења с остатком, Еуклидов алгоритам) и интерпретира их алгоритамски; - наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема; - креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу; - сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби; - користи математичке операторе за израчунавања; - објасни сценарио и алгоритам пројекта; - анализира и дискутује програм; - проналази и отклања грешке у програму; - сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала у вези са темом, формулацији и представљању резултата и закључака; - одабира и примењује технике и алате у складу са фазама реализације пројекта; - наведе кораке и опише поступак решавања пројектног задатка; - вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен; - поставља резултат свог рада на Интернет, ради дељења са другима, уз помоћ наставника.			
II	**Креирање документа**				креира текстуални документ и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички); - примени алате за снимање и репродукцију аудио и видео записа; - креира мултимедијалну презентацију и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички); - сачува и организује податке; - разликује основне типове датотека; - реагује исправно када дође у потенцијално небезбедну ситуацију у коришћењу ИКТ уређаја;	Предмет изучавања информатике и рачунарства. ИКТ уређаји, јединство хардвера и софтвера. Подешавање радног окружења. Организација података. Рад са сликама. Рад са текстом. Рад са мултимедијом. Рад са презентацијама	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање	

		7	**3**	**10**	- доводи у везу значај правилног одлагања дигиталног отпада и заштиту животне средине; - разликује безбедно од небезбедног, пожељно од непожељног понашања на Интернету; - реагује исправно када дођу у контакт са непримереним садржајем или са непознатим особама путем Интернета; - приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај;		проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	
III	**Дигитална писменост**	**4**	**1**	**5**	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: -чува и организује податке локално и у облаку; –одговорно и правилно користи ИКТ уређаје у мрежном окружењу; –разликује основне интернет сервисе; –примењује поступке и правила за безбедно понашање и представљање на мрежи; –приступа Интернету, самостално претражује, проналази и процењује информације и преузима их на свој уређај поштујући ауторска права; –објасни поступак заштите дигиталног производа/садржаја одговарајућом CC лиценцом;	Употреба ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин. Правила безбедног рада на Интернету. Претраживање Интернета, одабир резултата и преузимање садржаја. Заштита приватности личних података. Заштита здравља, ризик зависности од технологије и управљање временом.	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	
IV	**Алгоритам**	**6**	**1**	**7**	Зна алгоритме аритметике (сабирања, множења, дељења с остатком, еуклидов алгоритам) и интерпретира их. -Наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема. -Креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу. -Сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби. -Користи математичке операторе за израчунавања. -Објасни сценарио и алгоритам пројекта. -Анализира и дискутује програм. -Проналази и отклања грешке	Увод у логику и скупове: унија, пресек, разлика; речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, „ако...онда” Увод у алгоритме аритметике: писмено сабирање, множење, дељење с остатком, Еуклидов алгоритам. Увод у тему програмирања. Радно окружење изабраног софтвера за визуелно програмирање. Алати за рад са графичким објектима, текстом, звуком и видеом. Програм - категорије, блокови наредби, инструкције. Програмске структуре (линијска, циклична, разграната).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	
	Пр огр				Изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће	Увести појмове: програм и програмирање. - Демонстрирати готове анимације и	Комуникативна компетенција,	

V		5	4	9	скуповне ознаке. -Схвати математичко-логички смисао речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, израза „ако...онда”. -Зна алгоритме аритметике (сабирања, множења, дељења с остатком, еуклидов алгоритам) и интерпретира их. -Наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема. -Креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу. -Сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби. -Користи математичке операторе за израчунавања. -Објасни сценарио и алгоритам пројекта. -Анализира и дискутује програм. -Проналази и отклања грешке	рачунарске игре ради развијања свести и побуђивања мотивације да ученици сами могу да креирају своје игрице. - Одабрати пример игрице за анализу (на пример са портала www.code. org), као и друге мотивационе материјале из личних образовних извора) са циљем упознавања ученика са корацима у решавању једноставних проблемских задатака. - Увести појам алгоритма при решавању најједноставнијег проблема. - Искористити искуство које ученици имају као корисници технологије (рачунара, паметних телефона...) да би се направила јасна веза између процеса програмирања и коначног производа, игрица или анимација. - Истицати да се кроз учење програмирања и алгоритама, развијају стратегије за решавања животних проблема. - У међупредметној координацији са предметом математика, увести математичко- логичке појмове које леже у основи информатике и рачунарства: скуп, елементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп (са одговарајућим знацима). - Обновити Венове дијаграме; скуповне операције: унија, пресек, разлика и одговарајуће ознаке; речи: „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”; као и одговарајуће логичке везнике и њихову интерпретацију скуповним операцијама и релацијама. - Потребно је на разноврсним примерима користити одговарајуће симболе (знаке) и уочавати законитости скуповних и логичких операција. На подесним примерима илустровати математичко- логичку употребу речи: сваки, неки, или, и, не,	компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	

						следи (ако...онда). - Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника „и”, „или”, а нарочито „ако... онда”). - Наставити са даљим изграђивањем појмова: бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање, користећи при томе и термине израз, формула, исказ, алгоритам. - Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева – бројевима, бројева – дужима, бројева – површинама и др.), као и једноставнијих алгоритамских процедура (основни алгоритми за извођење рачунских операција сабирања, множења, дељења с остатком, Еуклидовог алгоритма). - Објаснити поступак ређања блокова. - Представити дејство наредбе „покрени” и описати какво дејство има на понашање		
УКУПНО		**26**	**10**	**36**				

Кључни појмови садржаја: ИКТ, ИКТ уређаји, датотека, мултимедијална презентација, дигитална писменост, Интернет, рачунарство, алгоритам.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм предмета Информатика и рачунарство, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи говоре о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи овај предмет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три тематске целине: ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство.

У настави оријентисаној на постизање исхода потребно је уважити стечене дигиталне вештине ученика. У планирању и припремању наставе, наставник полази од исхода које треба остварити и планира, не само своје, већ, превасходно активности ученика на часу.
Наставник треба да буде више орјентисан ка менторској улози, а мање ка предавачкој. Потребно је да наставник програмске исходе, који треба да се достигну до краја петог разреда, разложи на исходе - кораке за сваки час, било да се ради о часовима обраде или утврђивања, а које треба да оствари сваки ученик. Такође, треба да за сваки час планира и припреми средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама из разредног већа због успостављања корелација међу предметима.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Потребно је радити на развоју алгоритамског начина мишљења у поступку решавања проблема и задатака, развоју логичког мишљења и изградњи личних стратегија за учење уз примену ИКТ-а.
Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је активности осмислити тако да укључују практичан рад, уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима.
Пожељно је да планиране активности на часу прати сажето и јасно упутство ученику за реализацију задатка, уз демонстрацију поступка. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност, односно да се кроз дискусију са ученицима одаберу најадекватнији алати, концепти и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, истрајност, аналитичност, самосталност у раду и спремност на сарадњу.
Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету се могу се наћи примери добре праксе који се, уз прилагођавање условима рада и поштовањем ауторских права, могу користити.
С обзиром да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера изводи се са половином одељења (одељења која имају до 30, а не мање од 25 ученика се деле на групе). Школе које не поседују просторне и техничке могућности и чији је број ученика у одељењу мањи од 25, могу да изврше поделу одељења на групе уз сагласност Министарства, односно надлежне Школске управе.
Настава се реализује у рачунарском кабинету/дигиталној учионици.

2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

Руски језик

Циљеви и задаци	Циљ наставе и учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика, оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.				
Исходи	**Наставне области/теме и бр.часова по темама**	**Садржаји**	**Стандарди**		
			Основни	**Средњи**	**Напредни**
-ученик разуме смисао текста и кључне информације у материјалу, усваја нове речи и изразе и у стању је да их примени -може правилно да употребљава заменицу друг друга -разуме смисао текста и кључне речи у материјалу -усваја нове речи и изразе и у стању је да их примени -размењује једноставније информације личне природе -у неколико везаних исказа саопштава информације о себи и другима -самостално закључује и	**1.Привет, Россия! - 9** **2. Кафе „Планета” - 10** **3. Школа №3 - 11** **4. Семья Ирины - 9** **5. Свободное время - 10** **6. Добро пожаловать в Москву - 13** **7. Праздники - 10**	*Привет, Оля! Как дела? Нормально.* *Это моя подруга Лиля. Она приехала из Белграда, из Сербии. Где она будет жить? У меня. Она будет у нас в гостях. Расскажи мне о себе/ о своей семье! Я родился/ родилась в России, в городе Омск. А ты где родился? Моя семья маленькая. А твоя? В моей семье: папа, мама и младший брат. Мою маму зовут Елена. Ей 42 года. Мама по профессии экономист, но сейчас домохозяйка. Моего отца зовут Роман. Ему 46 лет. Он работает программистом в международной компании. Я тоже хочу стать программистом. Мою сестру зовут Оксана. Она старше меня на три года. У меня есть два двоюродных брата и две двоюродные сестры. Я учусь в восьмом классе и занимаюсь в музыкальной школе. Ты говоришь по-русски? Сколько лет ты учишь русский язык?* Множина именица на –ья *(брат-братья, друг-друзья)* Присвојне заменице Упитне заменице *кто,что* (промена) Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне) Промена основних бројева до 20 (посебне одлике броја *один*) Повратни глаголи	ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контекстуализовани. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ДСТ.1.1.5. Разуме основни	ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима на блиске теме. ДСТ.2.1.2. Разуме једноставније поруке личне природе. ДСТ.2.1.3. Разуме једноставнија упутства и поступа у складу с њима. ДСТ.2.1.4. Разуме краћа саопштења и питања која се односе на блиску и познату тематику. ДСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. ДСТ.2.1.6. Разуме спорији, јасно артикулисани монолошки исказ од неколико реченица, уз одговарајуће паузе и понављања. ДСТ.2.1.13. Разуме најопштији смисао једноставних прозних и поетских текстова прилагођених	ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење. ДСТ.3.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање

описује ситуације -повезује и примењује знања употребом раније обрађене лексике ,језичких структура играматичких структура -самостално даје одговоре на постављена питања -може самостално да исприча неколико реченица о омиљеном филму или књизи -Разуме основне информације док слуш текст півезан са актуелном темом -може самостално да дискутује и да даје аргументе на тему о професијама -разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости -размењује појединачне информације или неколико информација у низу ,које се односе на на радње у садашњости -описује радње,способности и умећа користећи неколико везаних исказа -разуме једноставније текстове у којима се описују искуства,догађаји и способности из прошлости -размењује појединачне информације или		Прости непромењљиви компаратив **(Интер)културни садржаји**: устаљена правила учтиве комуникације; родбина, породични односи и родбинске везе; *Моя мама среднего роста, очень стройная. Волосы у неё рыжие, слегка волнистые и не длинные - до плеч. Глаза зелёные и большие. А когда мама смеётся, то на щеках у нее появляются ямочки. Губы у мамы тонкие, нежно розового цвета. Когда мама куда-то собирается и наносит макияж, она пользуется ярко красной помадой. Еще у мамы очень приятный голос. Она говорит всегда тихо и ласково.* *Моя подруга высокая и стройная. Волосы у неё длинные, почти по пояс, и чёрные. Мне очень нравится, когда она заплетает свои волосы в косу, это так красиво. Брови и ресницы у неё тоже чёрные, а глаза голубые и ясные, как небо.* *Папа чуть выше среднего роста, спортивного телосложения. Он сильный, смелый, умный, вежливый, заботливый, высокий, красивый и мудрый.* *Мы с родителями и сестрой живём в двухкомнатной квартире.Она на четвёртом этаже двенадцатиэтажного дома.* *Моя страна Сербия небольшая, но красивая. Мой родной город – Белград. Он столица и самый крупный город Сербии и один из наиболее древних городов Европы. Первые поселения на его территории датируются временем существования археологической культуры Винча. Белград долгое время находился под игом Османской империи. Моя подруга Ира из России, из Омска. Омск – второй по численности населения в Сибири и восьмой в России.Этот город расположен на слиянии рек Иртыш и Омь. Омск – один из крупнейших городов России. С приходом марта лучи солнца начинают чаще пробиваться сквозь тучи. Кое–где ещё можно заметить лёд. В*	смисао најједноставније конверзације, тј. предмет разговора који прати, уколико саговорници говоре довољно разговетно и споро. ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ДСТ.1.1.13. Најједноставнијим језичким средствима тражи од саговорника одређени предмет. ДСТ.1.1.17. Пише најједноставније податке о себи и лицима из свог блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.3.1. Познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).	узрасту и интересовањима. ДСТ.2.1.16. Успева да на кратко поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме. ДСТ.2.1.17. У оквиру размене информација са саговорником о темама од непосредног личног интереса повезује неколико реченица у смислену целину. ДСТ.2.1.18. На једноставан начин тражи од саговорника предмет, објашњење, услугу ДСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности. ДСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника. ДСТ.2.1.27. Пише кратке текстове на блиске теме у којима описује себе, своју породицу и окружење, користећи фреквентне кохезивне елементе. ДСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање. ДСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација, дужина). ДСТ.2.2.2. Исправно записује фреквентне и увежбане краће речи, познаје и примењује одређен број основних правописних правила. ДСТ.2.3.1. Разуме и описује сличности и разлике у свакодневном животу (нпр. начин исхране,	акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања). ДСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/неприкладног понашања у контексту циљних култура. ДСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу

неколико информација у низу о искуствима,догађајима и способностима у прошлости -описује у неколико краћих, везаних исказа искуства ,догађаја из прошлости -описује историјски догађај или историјску личност -разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима ,потребама и осећањима и реагује на њих -изражава жеље,интересовања,потребе и осећања једноставнијим језичким средствима -разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих -разуме једноставније исказе који се односе на рок музику -размењује информације у вези са рок музиком		*апреле погода становится теплее. Худшая погода зимой – это снег с дождём.* *Моя самая любимая погода – лето.* *Мой самый любимый писатель Иво Андрич. Он получил Нобелевскую премию по литературе. У меня невысокая температура, но я себя чувствую очень плохо. У меня, наверно, грипп.* Именице *мать* и *дочь*. Промена. Неодређене заменичке речи сложене са заменичком основом *кое* Неодређене заменичке речи са постфиксом *-то* (*что-то, чей-то, как-то, куда-то, какой-то, где-то)* Заменице *самый, сам. Дом стоит у самой реки.* Сложени променљиви суперлатив (*самый / наиболее высокий*) Прости променљиви суперлатив (*высочайший, красивейший...*) Неодређеноколичински бројеви: *много, немного...* Прилошка одредба за правац изражена предлозима *сквозь/ через* с акузативом (*сквозь тучи, через лес...*) **(Интер)културни садржаји**: особености наше земље и Русије(културне, историјске, географске карактеристике, национална обележја и сл.); Знамените личности Србије и Русије. *Давай встретимся у станции метро «Цветной бульвар». Ребята, приглашаю вас на*		радно време, навике, празници, разонода). ДСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.). ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.8. Разуме општи смисао и појединачне информације у узрасно примереним информативним текстовима различитих врста и разноврсне тематике, примерене узрасту. ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорн ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење. ДСТ.3.1.16. Објашњава оно што не разуме и тражи помоћ (вербалним и невербалним средствима).	културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању

		экологическую пешеходную экскурсию. Сбор группы в 14.00 у главного входа. *Сегодня я вас научу пользоваться дополнительной литературой. Давайте начнём!* *Для того чтобы сделать презентацию, достаточно просто открыть пауэр-поинт. Теперь давайте займёмся созданием слайдов. Над созданием проекта вы будете работать совместно дома. Каждый из вас будет обсуждать задачи, делиться файлами.* *Мы просто попросили его присоединиться к нашей танцевальной группе. Он согласился.* *Сначала внимательно прочитайте текст, а потом ответьте на вопросы!* *Учитель сказал, что важно думать о здоровом питании и поэтому мы старались избегать фастфудов. Во второй половине урока класс делится на две команды и играет в разные игры: в футбол, в баскетбол или в волейбол.* *Друзья мои, приглашаю вас к себе на ужин. Не отказывайтесь, пожалуйста.* *Не съесть ли нам по мороженому? Предлагаю устроить вечеринку с мороженым в этот знойный летний день.* Непроменљиве именице (*метро, такси*..) Именице *pluralia tantum– люди, дети.* Именице са суфиксима *-ёнок, -онок.* Заповедни начин. Одредбени прилози времена и количине Неодређеноколичински бројеви (*несколько, мало, немного...)* Упитни искази без упитне речи. Интонација. Упитне реченице са формалном негацијом (*Ты не хочешь прийти к нам?)* **(Интер)културни садржаји**: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих. *Прошу вас следить за*			

		инструкциями. *Вы не можете мне помочь? Прошу вас помочь мне!* *Попробуйте решить этот пример самостоятельно.* *Заполните пустые места, используя данные цифры: 1, 3, 5, 7. Чем различаются эти рисунки?* *Извините за опоздание, мы были у директора.* *Извини за опоздание, возникли срочные дела/ ужасны пробки на дорогах.* *Вы можете звонить по этому номеру.* *Звонок бесплатный.* *Можете звонить мне в любое время.* *Мама попросила нас с братиком помочь ей помыть полы.* *Кто-нибудь, помогите, человеку плохо!* *Нечего расскать. Мне не с кем посоветоваться.* *Обещай, что никому не скажешь.* *Тебе не повезло. Больше счастья в следующий раз.* *Мне хочется идти. Хочется уйти.* *В России заработала горячая линия по защите животных.* *Вот и закончился наш зимний проект! Хочется сказать огромное спасибо всем, кто активно участвовал. Хочется поделиться с вами своими успехами.* *Спасибо от всей души!* *Благодарю Вас за любовь!* *Спасибо за участие, мы с благодарностью принимаем вашу помощь.* *Спасибо за помощь в трудные моменты. Удачи!* Заповедни начин Кратки придеви (*Я согласен с вами...)* Заменичке речи са постфиксом - *нибудь* Одричне заменице *некого, нечего* и заменички прилози *негде, некуда, некогда, незачем*) Конструкције *мы с тобой, нас с*			

		тобой... Потенцијал за изражавање предлога, жеља (у простој реченици): *Я хотела бы...* Разлика у употреби предлога у српском и руском језику. *Придумайте и расскажите какую-нибудь забавную и смешную историю. Попробуй найти ответ среди похожих вопросов!* *Скажите, это пишется слитно или раздельно?* *Извините, я не расслышал, повторите ещё раз, пожалуйста!* *Я плохо говорю по-русски, пожалуйста, говорите помедленнее.* *Повторите, пожалуйста, в каком вы номере проживаете, я не расслышал вас.* *Как найти файл, который скачали из Интернета, на компьютере?Что это за файлы? Это аудио-книги? Вы можете посетить наш сайт, а также наши страницы в социальных сетях.* *Скажите, пожалуйста, как приготовить пельмени?* *Срок годности продукта...* *Инструкция по применению...* *Принимайте таблетки за полчаса до еды с большим количеством жидкости.* Заповедни начин. Упитне заменице (*кто, что, какой, который)* Присвојна упитна заменица *Чей? Чья? Чьё? Чьи?* Упитна заменичка конструкција *Что за* + акуз.*?* у значењу *Какой* + акуз.? (*Что за файл? Какой файл?*) Показне и одређене заменице *тот, этот, сам, весь.* **(Интер)културни садржаји:** правила учтиве комуникације у складу са степеном формалности и ситуацијом. *Весной всё в природе зеленеет и цветёт.* *Я думаю, что мы ошибаемся.* *Мы живём в Москве с прошлого*			

		месяца, но мы неплохо знаем город. *Утром Андрей спешит в школу.* *Отец едет на завод на машине.* *Лена идёт на почту.* *Туда он обычно летает на самолёте, а обратно – ездит на поезде.* *Я встаю в 7 часов утра и заправляю постель. Иду мыться и завтракаю. После завтрака я одеваю школьную форму и иду в школу. В 14 часов возвращаюсь домой, а потом обедаю до 14.30. После этого немного отдыхаю. Я сам/а готовлю ужин. В 11 вечера я ложусь спать.* *Тебе идёт этот цвет.* *Идут занятия.* *Идёт дождь.* *Сегодня идёт «Спящая красавица».* *Веди себя хорошо!* *Куда вы нас ведёте?* *Преподователь ведёт занятие.* *Мне всегда везёт.(вести/везти).* *Он бегает по лесу.* *Я предпочитаю ездить на поездах.* *Андрей едет в спортклуб играть в шахматы.* *По радио сообщают о штормовых порывах ветра.* *Завтра надо усилить тренировки.* *Это компьютерная программа, которая помогает делать Карту слов.* *Говоришь ему одно и то же десять раз, а он не понимает.* *От тебя кофе не дождёшься.* *Зимой поздно рассветает и рано темнеет.* *Мне хочется чаю. Ей не хочется спать.* *Об этом много пишут.* Партитативни генитив (*стакан чая/чаю, кусок сахара/сахару*) Разлике у употреби глаголског вида у руском и српском језику (*рекомендовать* – препоручивати/препоручити; доручковати – *завтракать/позавтракать* Разлике у употреби повратних глагола у руском и српском језику (*играть* – играти се *отдыхать* – одмарати се; *ошибаться* – грешити, *оставаться* – остајати) Садашње време глагола са нерегуларном конјугацијом (*есть,*			

		хотеть, бежать). Глаголи кретања. Предлошко-падежне конструкције са значењем друштва (*Маша живёт у родителей. Вечером идём к друзьям в гости.)* Одређене заменице: *весь, каждый, всякий.* Уопштеноличне реченице. Безличне реченице. Неодређеноличне реченице. **(Интер)културни садржаји**: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји; *Рассвело.* *Нам не удалось встретиться.* *Оказалось, что они соседи.* *Мой папа брал меня на рыбалку.* *Мама вчера обняла меня.* *Летом мы купались в речке с друзьями, а зимой мы катались на санках. Мы играли в разные игры. Она мне очень понравилась.* *Концерт закончился в 7 вечера.* *Анна приняла душ сегодня утром.* *Почему она плакала вчера?* *Почему ты опоздал?* *Бабушка приехала из деревни.* *Сергей вдруг встал и подошёл к окну.* *Отец накануне вечером приехал из командировки.* *Если бы ты учился хорошо, все были бы довольны. Я хотела бы танцевать* *История Санкт –Петербурга началась в 1703 году. В 1712 году в Санкт –Петебург из Москвы переехал весь царский двор и город стал новой столицей Российской империи. На трон взошёл старший сын Павла, внук Екатерины Великой – Александр I. Около 900 дней и ночей продолжалась блокада Ленинграда. Белград основали кельты. Затем им владели римляне, византийцы, авары, славяне.* *Христофор Колумб совершил*			

		четыре экспедиции в Новый свет. Учёный Дмитрий Иванович Менделеев открыл периодический закон химических элементов. С 1999 года Земфира выпустила шесть студийных альбомов. Земфира оказала большое влияние на творчество молодых групп. Милена Павлович Барили в Америке занималась коммерческим дизайном. . Безличне реченице. Прошло време глагола кретања с префиксом и без префикса. Прошло време глагола. Неодређеноличне реченице. Потенцијал. Прилози и прилошке одредбе за време. **(Интер)културни садржаји**: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости; *В Белграде будут строить метро.* *Он скоро купит новый велосипед.* *Я пойду на прогулку, когда сделаю домашнюю работу.* *Они поедут за город на следующей неделе.* *В понедельник я уеду.* *Россия готовится к Олимпиаде в Сочи.* *Ты будешь смотреть сериал сегодня?* *У них в понедельник будет один или два урока русского языка?* *Я не буду с ним разговаривать на эту тему.* *Выпьешь со мной чашечку кофе?* *Завтра я приеду в аэропорт, куплю билет, выпью чашечку чая в кафе и полечу в Москву.* *Я посмотрю фильм сегодня вечером.* *Надя будет учиться играть на гитаре.* *К концу сентября она будет здесь жить уже 7 лет.* *Завтра в 6 вечера она будет играть в компьютерные игры.* *Компания построит новый гостиничный комплекс в Москве.* *Я напишу тебе письмо сегодня вечером. Я буду писать тебе письма каждый день.* *В это время на следующей неделе я буду загорать на Ялте.* *Я похудею за 5 месяцев на 20кг.*			

		Мне придётся много работать. Я не буду этого делать. Я помогу тебе. Не закроешь ли дверь? Если я нарисую картину, я дам её тебе. Будуће време. Префиксални глаголи кретања. Безличне реченице. Неодређеноличне реченице. Прилошке одредбе за време (*Он уже уехал. Скоро будет темно. Мы уедем в деревню на лето. На следующей неделе мы поедем в Белград.)* **(Интер)културни садржаји**: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји. *Что с тобой? У меня палец болит, я упал вчера на тренировке. Давай я посмотрю. Это очень больно, наверное. Что с Олей? Её укусила собака, она в больнице. Мы вызвали скорую помощь.* *Завтра у меня олимпиада по математике. Я очень волнуюсь.* *Не волнуйся! Всё будет хорошо!* *Можно я попробую твоё пирожное? Моё совсем невкусное.* *Мой компот такой невскусный.* *Друзья меня очень обидели вчера. Они сказали мне, что не будут со мной больше дружить. Мне очень трудно.* *Я очень плохо себя чувствую.* *Я себя сегодня прекрасно чувствую! У меня родилась сестрёнка!* *Я очень довольна своим братом. Он сегодня занял первое место в*			

		соревновани *и по* *баскетболу.* *Я всегда* *интересовал* *ась модой и* *одеждой.* *Я рада, что мы справились сегодня с контрольной по математике.* *Молодцы!* *Мне нужно вовремя прийти.* Заповедни начин. Модални глагол *чувствовать себя*. Глаголи *интересоваться, увлекаться чем*. Кратки придеви (*рад, доволен, способен...)* Узвик *Молодец! Молодцы!* Безличне реченице с предикативима *можно, нужно, трудно, плохо*. Прилози за начин: *плохо, хорошо, прекрасно*. *Давай встретимся у входа в музей!* *Вы не скажете, где находится Большой театр? Да, конечно. Идите прямо, когда дойдёте до банка, поверните налево в переулок. Пройдите ещё двести метров и с правой стороны вы увидите театр. Я живу недалеко от школы.* *Наш дом небольшой: из маленькой прихожей дверь справа ведёт в гостиную, дверь слева – в ванную. Из гостиной входим в кухню – столовую. Рядом с кухней – столовой – детская комната и спальня.* *Над диваном в нашей гостиной висит картина. Под столом спит кошка.* *Мы перешли улицу, когда загорелся зелёный свет на светофоре.* *Ребёнок часто сам ходил через лес.* *Напротив моей школы – книжный магазин.* *Белград расположен на двух реках: Саве и Дунае. У крепости Калемегдан река Сава впадает в Дунай.* Предлошко-падежне конструкције за изражавање места и правца (*за дверью, у входа, в Дунай, на двух реках...*). Прилози за место и правац. Глаголи кретања са префиксом и			

		без префикса. **(Интер)културни садржаји**: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика *Ты должен извиниться другу, потому что это было очень дерзко.* *Не надо так себя вести!* *По газонам ходить нельзя!* *Можно сесть рядом с вами?* *Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению.* *Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста?* *Вы должны отключить свои мобильники на уроке.* *Мы должны носить школьную форму.* *Он не может прийти, потому что у него много работы.* *Осторожно! Двери закрываются!* *Животных кормить запрещено!* *Курить запрещено!* *Правительство должно заботиться о бездомных.* Заповедни начин. Безличне модалне реченице с предикативима *можно, нельзя, надо, нужно*. Модална конструкција с речима *должен/должна/должны*. Управни и неуправни говор. Везници у неуправном говору: *потому что, что,* *чтобы, где, когда...* **(Интер)културни** **садржаји**: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола. *Это мой друг. А это − друг моего брата.* *У моего папы есть своя фирма.* *Этот дом всегда принадлежал моей семье.*			

		Вы нам должны ещё одну книгу, она у вас. Да, я принесу её на следующей неделе. *Он должен мне ещё 200 динаров.* *Чья это машина? Твоя? Нет, не моя, а моего брата.* Питања с присвојном упитном заменицом *Чей.* Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација. **(Интер)културни садржаји**: однос према својој и туђој имовини. *Мне очень нравится это платье, оно на тебе так хорошо сидит.* *Мне не очень понравился обед. Невкусный.* *Мы сдали все экзамены. Нам так повезло!* *Когда у меня есть свободное время, я люблю ходить в кино.* *Мне нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я скачал/ скачала из интернета новую песню ДДТ.* *Я обожаю летние виды спорта.* *Мой любимый спорт – теннис.* *Мне интересно смотреть теннис.* *Мне не очень нравится этот новый сериал.* *Мой любимый герой из мультфильмов – крокодил Гена.* Глаголи *заниматься, интересоваться (чем).* Безлична конструкција с предикативима *Мне интересно…* Безлична употреба глагола *нравиться.* Општа и посебна негација. **(Интер)културни садржаји**: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми *Я согласен. Я тоже. Нет, я не согласен. Я тоже.* *Отличная идея!* *Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно использовать. Что ты думаешь на эту тему?* *Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Что ты думаешь о поведении*			

		главного героя? Как тебе кажется, кто выиграет? *Ты веришь в эти сказки?* Кратки облици придева *согласен*. Безличне реченице: *Мне кажется*. Садашње време. **(Интер)културни садржаји**: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми. *Это в десяти минутах езды/ходьбы отсюда.* *Он купил батон хлеба, два пакета молока, банку джема и плитку шоколада.* *Эта куртка в два раза дороже моей.* *Сколько сахара тебе положить в чай? Две ложечки, пожалуйста.* *Сколько весят яблоки? Полтора килограмма.* *Сколько стоят яблоки? 100 рублей за килограмм.* *Сколько стоит билет на одну поездку? 45 рублей.* *Никто из моих близких друзей не выиграл на соревновании.* Основни бројеви преко 1000. Употреба бројних именица *тысяча*, *миллион, половина*. Неодређеноколичински бројеви *много, мало, несколько* уз генитив множине именица. Редни бројеви преко 10. Питања са *Сколько.* Разломачки број *полтора*. **(Интер)културни садржаји**: друштвено окружење; валуте циљних култура.			
Начин остваривања програма:	**Програм руског језика се остварује како на редовној, тако и на додатној и допунској настави. Рад наставника се заснива на планирању , остваривању, праћењу и вредновању наставе. Програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и репродукује. За остваривање исхода планиране су различите активности и методе. Радиће се следећим методама: фронтална, монолошка, дијалошка, рад на тексту, рад у паровима, рад у групи. Током часа ће се динамично смењивати технике/активности: слушање и реаговање на инструкције наставника на страном језику или са аудио записа, рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.), мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.), вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа), игре примерене узрасту, повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак,**				

	именовање наслова. **Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.** **Радиће се на оспособљавању ученика да језик активно користе у комуникацији и изражавању. У настави ће се користити уџбеник, презентације, постери и друга аудио-визуелна средства. Настава се изводи у учионици. У оквиру редовне наставе обележаваће се Европски дан језика, Нова година, Масљеница.**
Начин праћења и вредновања:	**У настави ће се вредновати процес и продукти учења. Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како бисмо могли да планирамо наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Ради објективног оцењивања ускладићемо когнитивне нивое одговарајућим начином оцењивања – писмени задаци, тестови, усмено излагање, конверзација, презентације, домаћи задатак, активност на часу. Формативно вредновање је праћење ученичких постигнућа, начина рада и средство које омогућава да наставник у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима. Наставник ће водити педагошку свеску где ће вршити евалуацију сваког сегмента наставе. Ученицима ће се оцена образложити и уједно указати на чему треба више радити.**
Корелација:	**Руски језик је у корелацији са српским и енглеским језиком, историјом, географијом, биологијом, ликовном културом и музичком културом.**

ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и

наставници обрађују их у складу са интересовањима ученика и актуелним збивањима у свету.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Становање - форме, навике
5) Живи свет - природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
6) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост - садашњост - будућност)
7) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
8) Професионални живот (изабрана - будућа струка), планови везани за будуће занимање
9) Млади - деца и омладина
10) Животни циклуси
11) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
12) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
13) Транспорт и превозна средства
14) Клима и временске прилике
15) Наука и истраживања

16) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика)
17) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
18) Обичаји и традиција,фолклор, прославе (рођендани, празници)
19) Слободно време - забава, разонода, хобији
20) Исхрана и гастрономске навике
21) Путовања
22) Мода и облачење
23) Спорт
24) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
25) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
26) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на опснову кога ће касније развити оперативне планове. Исходи

дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби. Писмено изражавање:
- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда једног писменог задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина. Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности - повољних и неповољних - у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго. Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке. Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.
Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.
Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено- културног контекста, као и теме у вези са различитим предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор
Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошкогизлагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.
Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора,

говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.
Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.
Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.
Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.
Упутство за тумачење граматичких садржаја
Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.
Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.
Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним

понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.
Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

ГРАЂАНАСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења програма Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЉУДСКА ПРАВА	8	2	10
2.	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	7	1	8
3.	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	8	1	9
4.	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	7	2	9
	УКУПНО	30	6	36

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ЉУДСКА ПРАВА	**8**	**2**	**10**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - разликује жеље од потреба и наведе примере везе између потреба и људских права; - штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; - аргументује потребу посебне заштите права детета; - на примеру препозна уграђеност права детета у основним документима која уређују рад школе; - наведе чиниоце који утичу на остваривање дечијих права; - препозна ситуације кршења дечијих права у свакодневном животу и на примерима историјских догађаја;	Потребе и права Потребе и жеље. Потребе и права. Права и правила у учионици. Правила рада у учионици, доношење групних правила. Права детета у документима о заштити права Посебност права детета и људска права. Конвенција о правима детета. Врсте права. Показатељи остварености и кршења дечијих права . Конвенција о правима детета у документима која се односе на школу.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
II	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	**7**	**1**	**8**	– искаже свој став о значају поштовања правила у функционисању заједнице; – учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; – понаша се у складу са правилима и дужностима у школи; – наведе начине демократског одлучивања; – објасни улогу појединца и група у заштити дечијих права; – реално процени сопствену одговорност у ситуацији кршења нечијих права и зна коме да се обрати за помоћ;	Права и функционисање заједнице Моје заједнице. Школа као заједница. Одлучивање у учионици и школи. Гласање и консензус као демократски начини одлучивања. Одговорности и обавезе у заједници Одговорност деце. Одговорности одраслих (родитеља, наставника). Кршење и заштита права Понашање ученика у ситуацијама кршења права детета. Коме се могу обратити за помоћ.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
III	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	**8**	**1**	**9**	– прихвата друге ученике и уважава њихову различитост; – у медијима и књигама које чита проналази примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, нетолеранције по различитим основама као и примере поштовања различитости; – наведе врсте насиља; – анализира сукоб из различитих углова учесника и налази конструктивна решења прихватљива за све стране у сукобу; – аргументује предности конструктивног начина решавања сукоба;	Наши идентитети Наше сличности и разлике (раса, пол, национална припадност, друштвено порекло, вероисповест, политичка или друга уверења, имовно стање, култура, језик, старост и инвалидитет). Стереотипи и предрасуде. Дискриминација. Толеранција. Цукоби и насиље Сукоби и начини решавања сукоба. Предности конструктивног решавања сукоба. Врсте насиља: физичко, активно и пасивно, емоционално, социјално, сексуално, дигитално. Реаговање на насиље. Начини заштите од насиља.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
IV	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**7**	**2**	**9**	- учествује у идентификацији проблема у вези са оствареношћу права детета у својој школи; - учествује у осмишљавању акције, процењивању њене изводљивости и предвиђању могућих ефекат; - учествује у извођењу акције, прикупљању и обради података о изабраном проблему користећи различите изворе и технике; - презентује, образлаже и аргументује изабрану акцију и добијене резултате; - у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на неугрожавајући начин.	Планирање и извођење акција у школи у корист права детета Избор проблема. Тражење решења проблема. Израда плана акције. Анализа могућих ефеката акције. Планирање и извођење акције. Завршна анализа акције и вредновање ефеката. Приказ и анализа групних радова.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/
УКУПНО		**30**	**6**	**36**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Изборни програм Грађанско васпитање, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу онога што су стекли проучавајући овај програм. Они представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности

ученика у четири области

(Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) које се налазе у свим програмима другог циклуса. Теме по областима се спирално развијају што значи да се постојећи садржаји из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, унапређују. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију. Активно слушање и конструктивно реаговање су исходи који се постепено унапређују кроз бројне активности и садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације и многе друге исходе који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада са ученицима. Наставници су у прилици да користе: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције, покретање акција као и да сами осмисле неке друге активности. За ученике петог разреда неке од ових техника рада су новина те их треба постепено навикавати на начин рада где су и они активни креатори наставе.

Програм Грађанског васпитања има природну везу са другим наставним предметима. То се види у исходима који се односе на препознавање добрих примера, као и кршења људских права у садржајима који се обрађују у оквиру предмета Историја или у књижевним делима која ученици читају у оквиру Српског језика и књижевности, односно Матерњег језика. Из тог разлога, међупредметно планирање је велика подршка остварењу циља овог програма.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве али да имају све неопходне кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да су и неуспеле акције такође добре, јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити акције у школи у корист права детета. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост младих људи у овај сегмент живота и рада школе веома зачајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученикао бухваћеног инклузивним образовањем.

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	РЕЛИГИЈА И КУЛТУРА СТАРОГ СВЕТА	2	2	4
3.	ОТКРИВЕЊЕ - СВЕТ БИБЛИЈЕ	2	2	4
4.	СТВАРАЊЕ СВЕТА И ЧОВЕКА	4	2	6
5.	СТАРОЗАВЕТНА ИСТОРИЈА СПАСЕЊА	5	2	7
6.	ЗАКОН БОЖИЈИ	3	3	6
7.	МЕСИЈАНСКА НАДА	6	2	8
	УКУПНО	23	13	36

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
1	**Увод**	**1**	**0**	**1**	Ученик ће моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 5. разреда основне школе; моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном циклусу школовања; бити мотивисан да похађа часове Православног катихизиса.	Упознавање са садржајем програма и начином рада ; Прелиминарна систематизација	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

2	**РЕЛИГИЈА И КУЛТУРА СТАРОГ СВЕТА**	**2**	**2**	**4**	Ученик ће моћи да именује неке политеистичке религије; моћи да наведе неке од карактеристика политеистичких религија и културе старог века	Религија и култура старог света :Човекова жеђ за Богом и вечним животом ; Митови и легенде	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учењаУ ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

3	**ОТКРИВЕЊЕ - СВЕТ БИБЛИЈЕ**	**2**	**2**	**4**	Ученик ће моћи да уочи да се Бог откривао изабраним људима, за разлику од паганских божанстава; моћи да објасни да је рођење Христово догађај који дели историју на стару и нову еру; моћи да наведе неке од библијских књига, њихове ауторе и оквирно време настанка ; моћи да разликује Стари и Нови Завет ; бити подстакнут да се односи према Библији као светој књизи	Божије Откровење ; Свето Писмо (настанак, подела	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

4	**СТВАРАЊЕ СВЕТА И ЧОВЕКА**	**4**	**2**	**6**	Ученик ће моћи да преприча библијску причу о постању и доживи је као дело љубави Божије ; моћи да увиди да је Бог поред видљивог света створио и анђеле ; моћи да преприча библијску приповест о стварању човека и уочи да је човек сличан Богу јер је слободан ;бити подстакнут на развијање осећаја личне одговорности према природи; ; моћи да наведе неке од последица првородног греха по човека и читаву створену природу; моћи да преприча неку од библијских прича до Аврама; моћи да повеже причу о Нојевој барци са Црквом ;	Шестоднев ; Стварање човека „по икони и подобију“ ;Прародитељски грех ; Човек изван рајског врта (Каин и Авељ, Ноје, Вавилонска кула)	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

5	**СТАРОЗАВЕТНА ИСТОРИЈА СПАСЕЊА**	**5**	**2**	**7**	Ученик ће моћи да наведе неке од најважнијих старозаветних личности и догађаја ; моћи да уочи везу старозаветних праотаца и патријараха са Христом ; моћи да исприча да јеврејски народ прославља Пасху као успомену на излазак из Египта ; моћи да извуче моралну поуку из библијских приповести ; моћи да препозна старозаветне личности и догађаје у православној иконографији.	Аврам и Божији позив ; Исак и његови синови ; Праведни Јосиф ; Мојсије ; Пасха	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

6	**ЗАКОН БОЖИЈИ**	**3**	**3**	**6**	Ученик ће моћи да преприча библијски опис давања Десет Божијих заповести Мојсију; моћи да наведе и протумачи на основном нивоу Десет Божјих заповести; моћи да разуме да је од односа према Заповестима зависила и припадност Божијем народу; бити подстакнут да примени вредности Декалога у свом свакодневном животу.	Добијање Божијих заповести на гори Синају ; Садржај Десет Божјих заповести ; Смисао Декалога као припреме за Христа	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

7	**МЕСИЈАНСКА НАДА**	**6**	**2**	**8**	Ученик ће моћи да препозна на слици Ковчег Завета и Скинију и да у једној реченици каже шта је мана ; моћи да именује најважније личности јеврејског народа у Обећаној земљи ; моћи да уочи да је Светиња над светињама посебно место Божијег присуства ; знати да је цар Давид испевао Псалме у славу Божију ; моћи да наведе неке од старозаветних пророка ; моћи да уочи да су старозаветни пророци најављивали долазак Месије ; увидети значај покајања и молитве као „жртве угодне Богу“ на основу одељака поучних и пророчких књига ; моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса у 5. разреду.	Насељавање Обећане земље (Исус Навин, Самсон...) ; Цар Давид ; Соломон и јерусалимски храм ; Псалми Давидови Старозаветни пророци Месијанска нада	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву
УКУПНО		**23**	**13**	**36**			

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. Имајући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота .Осваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно бирају се садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

Фонд: 36 часова

Циљ: Циљ изучавања предмета је проширивање знања из области опште културе и оспособљавање ученика да, кроз упознавање с начином живота људи у прошлости, боље разумеју свет и време у коме живе и развију свест о континуитету и укорењености. Ученици би требало да се упознају са специфичностима динамике културних промена и да науче како да сагледају себе у контексту "другог", да би сопствени идентитет што потпуније интегрисали у шири контекст разуђене и сложене садашњости.

ОБЛАСТ/ТЕМА	Број часова	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ
УВОД	**2**	Разумевање појма свакодневни живот Разумевање појма прошлост Разумевање значаја проучавања свакодневног живота у прошлости	Живот у прошлости Значај проучавања свакодневног живота у прошлости
ИГРЕ У ПРОШЛОСТИ	**8**	Идентификовање актуелних дечјих игара Упознавање са дечјим играма у прошлости Увидети разлику између игара некад и сад	Појам и феномен игре Играчке Дечје игре у садашњости Дечје игре у прошлости Традиционалне игре у Србији

СВАКОДНЕВН И ЖИВОТ У ПРАИСТОРИЈИ И У СТАРОМ ВЕКУ	**26**	Упознавање са свакодневним животом људи у праисторији Упознавање са животом Старих Грка, Римљана и народа Старог Истока	Свакодневни живот праисторијских заједница Начин исхране и одевање у Старом веку Друштвени живот у Старом веку Веровања и изуми у Старом веку Породични односи у Старом веку Породични односи у Старом веку Образовање и забава у Старом веку Најзанимљивији археолошки налази и локалитети Предмети и накити у Старом веку

Начин остваривања наставе и учења: У реализацији планираних садржаја полази се од развоја међупредметних компетенција кроз активне позиције ученика и њихово активно учешће. Користе се задаци који од ученика захтевају примену наученог, а концепсија програма заснована је на интересовањима ученика. Акценат је и поређење са савременим добом .

Корелација: оставрује се са следећим предметима: историја, српски језик и књижевност, инфроматика и рачунарство, ликовна култура, музичка култура, географија, биологија

Праћење остваривања програма: процене од старне наставника и ученика о ангажовању, учешћу, познавањау садржаја, презентовању идеја и њихове реализације, мотивисаност за тимски рад и квалитет комуникације са свим актерима у настави

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ, ВАЈАЊЕ

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, апримењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

- коришћење различитих техника и средстава за креативно изражавање
- развијање способности ученика за визуелно памћење
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик-боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- пратити интересовања за посећивањем музеја, изложби и јачање потреба ученика за чување културних добара
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;
- развија моторичке способности ученика инавиек за лепо писање;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;
-

САДРЖАЈ НАСТАВНОГ ПРОГРАМА		ПР. ВЕЖБА	ЕСТ. АНАЛИЗА И ПРОЦЕЊИВАЊЕ	УКУПНО
1.	ЦРТАЊЕ	11	1	12
2.	СЛИКАЊЕ	12	0	12
3.	ВАЈАЊЕ	11	1	12
			УКУПНО:	**36**

Трајање	садржај	Начин остваривања	Активности натавника	Активности ученика	Циљеви и задаци садржаја програма
			-		
10+2	***Цртање*** -врсте и својства линија (2) -линија као средство за стварање различитих квалитета површина (2) -естетско процењивање (1) -однос величина(2) -лепо писање са калиграфијом (2) -компоновање више римичких целина у простору (2) -естетско процењивање (1)	- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација - показивање основних цртачких техника - објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима - индивидуални рад и рад у групама - коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима) - рад по природи (моделу) - посете културним институцијама (музеји, галерије)	- представљање садржаја рада - разговори са ученицима (питања, дијалози, дискусије)- вежбање основних цртачких техника -усмеравање на самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу - рад у групама са поделом задатака - естетска анализа, самовредновање и оцењивање од самих ученика -	усвајање и систематизација изложеног градива као и његова практична примена - разговори са наставником (питања, дијалози, дискусије)- вежбање различитих врста линија и површина и цртачких техника - покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција	- стварање различитих вредности линија и површина -опажање ритма линија, боја, облика -развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја; стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства -развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;

10+1+1	***Сликање*** -својства сликарских материјала и подлога (2) -ритмичко компоновање боја и облика (2) -коришћење разних материјала за компоновање (2) -визуелно споразумевање (2) -временски и просторни низови (цртани филам,стрип) (2+1) -сликање,естетско процењивање (1)	- објашњавање, разговор - демонстрирање осн.сликарских техника - показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје) - креирање вежби и њихова примена - коректуре и ест. анализе - рад по природи и рад из маште - посета позоришту - кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и	- ест. анализа и самовредновање - припрема сценографије за школске манифестације - израда паноа, плаката - самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу у моделовању, рад у групи, рад у пару - примена конвексних и	- вежбање основних сликарских техника - сакупљање репродукција, формирање збирки -посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности; развијају љубав према ликовном наслеђу -практична примена усвојеног градива кроз израду плитког рељефа и слободне скулптуре - развијају способност за креативно и апстрактно мишљење; -развијају способност сарадње и самопоуздања у	-развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење; развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, апримењују у раду и животу -подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде

ЧУВАРИ ПРИРОДЕ

Циљ наставе изборног предмета чувари природе јесте развијање функционалне писмености из области заштите животне средине,усвајање и примена концепта одрживог развоја и остваривање образовања о квалитету живота.Циљ се остварује кроз низ међупредметних корелација
Задаци наставе предмета чувари природе су да ученици:

-развијају образовање за заштиту животне средине;

-развијају вредности,ставове,вештине и понашање у складу са одрживим развојем;

-развијају здрав однос према себи и другима;

-умеју да на основу стечених знања изаберу квалитетне и здраве стилове живота;
-примењују рационално коришћење природних ресурса;
-препознају изворе загађивања и уочавају последице;
-стичу способност за уочавање,формулисање,анализирање,и решавање проблема;
-развијају радозналост,активно учествовање и одговорност;
-поседују развијену свест о личном ангажовању у заштити и очувању животне средине,природе и биодиверзитета;

Р.Б.	Наставна тема	Обрада	Понављ.	Вежбе	Провера	УКУПНО
I	I Положај и улога човека у природи	4	2	9		15
II	II Природна богатства (ресурси) и одрживо коришћење	4	1	1		6
III	III Извори и последице загађивања животне средине	5	1	5		11
IV	IV Биодиверзитет-биолошка разноврсност	2	1	1		4
УКУПНО:		15	5	16		36

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Садржаји програма изборног предмета чувари природе имају тенденцију појачаног развијања знања у односу на први циклус,програмски континуитет и даљу развојну концепцију заштите животне средине и одрживог развоја.
Наведени садржаји програма поред основног теоријског приступа поседују и активан приступ који је усмерен ка практичној реализацији ван учионице и ка изради малих пројеката.Овакоконципиран програм даје велике могућности наставницима и ученицима да га на креативан начин реализују сходно условима,могућностима и времену.
Улога наставника је да уз примену различитих метода рада подстичу и усмеравају интересовање и креативност ученика у покушају да самостално објасне узроке и последице човековиг дејства на животну средину.
Оперативна разрада програмских садржаја препуштена је наставницима који сами креирају време,место извођења и број часова за одређене теме.

НАСТАВНА ТЕМА	НАЧИНИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ	АКТИВНОСТИ	КОРЕЛАЦИЈА СА ПРЕДМЕТИМА
I Положај и улога човека у природи -основни појмови у екологији -одрживи развој - акције у заштити и очувању животне средине - квалитетан и здрав стил живота	-фронтални -индивидуални - групни - рад у пару -практичан рад -ПП презентације -примена знања -посета стручним предавањима	Ученици посматрају, бележе, анализирају, дискутују, закључују , прикупљају податке, обрађују их, сортирају, праве презентацију, изводе огледе, организују акцију наставници-организују, инфромишу, усмеравају, прате, предлажу, процењују	биологија, географија, физичко и здравствено васпитање,технич ко и ннформ.образова ње,ликовна култура
II Природна богатства (ресурси) и одрживо коришћење -обновљиви и необновљиви природни ресурси - одрживо коришћење природних ресурса	-фронтални -индивидуални - групни - рад у пару -практичан рад -ПП презентације -примена знања -посета локалним институцијама		

III Извори и последице загађивања животне средине - појам,извори и врсте загађивања - глобалне промене и глобалне последице - смањење загађења од отпада.,рециклажа	-фронтални -индивидуални - групни - рад у пару -практичан рад -ПП презентације -примена знања -радионице		
IV Биодиверзитет-биолошка разноврсност -биодиверзитет -нестајање врста и заштита	-фронтални -индивидуални - групни - рад у пару -практичан рад -ПП презентације -примена знања -израда паноа		

ХОР И ОРКЕСТАР

Циљ: Развој музичке културе, упознавање са хорским песмама уз неговање националне традиције хорског певања , развијању музикалност и креативност, активно учешће у музичком животу школе и локалне средине

Садржаји/активности	Број часова
Аудиција за хор	6
Упознавање са хорским певањем, врстама хорске музике, начинима и моделима извођења, Врстама гласова	4
Упознавање са нотним записима, њиховим читањем и употребом, вежбе загријавања	4
Разврставање ученика по гласовима	2
Избор мелодија за рад са ученицима	4
Увежбавање песама по гласовима и извођење музике	60
Јавни наступ	24
Анализа наступа и рада	4
Укупно	108

Хор ће пратити програмске садржаје из области културне и јавне делатности школе, учествовати у приредбама за Дан школе и Светог Саву, у промоцији ученика осмог разреда, као и у неким другим манифестацијама.

Садржај програма	Број часова	Активност ученика	Активност наставника	Начин и поступак остваривања садржаја	Циљеви и задаци
Аудиција за хор	6	Изводе тражене мелодијске и вежбе тактирања	Прати, усмерава, процењује, свира	-демонтрација, извођење	-избор ученика који имају потребне способности за хор
Упознавање са хорским певањем, врстама хорске музике, начинима и моделима извођења, Врстама гласова	4	Слушају, дискутују, увежбавају	Демонстрира, представља, дискутује, објашњава, свира	демонтрација, извођење	-развој естетског доживљаја слушања хорске музике
Упознавање са нотним записима, њиховим читањем и употребом, вежбе загријавања	4	Слушају, дискутују, увежбавају	Демонстрира, представља, дискутује, објашњава, свира,	демонтрација, извођење	-развој естетског доживљаја слушања хорске музике, развијање способности слушања и репродуковања мелодија
Разврставање ученика по гласовима	2	Слушају, изводеу, увежбавају	Демонстрира, објашњава, свира,	демонтрација, извођење	- неговање способности извођења музике певањем
Избор мелодија за рад са ученицима	4	Слушају, дискутују	селектује, бира мелодије	демонтрација,	-развој естетског доживљаја слушања хорске музике
Увежбавање и извођење музике а) Певање песама (учење по слуху и учење песме са нотног текста) - са савким гласом посебно а потом обједињено	60	- певање песама - самосталност - изражајност - упоређивање	- наводи - комуницира - дискутује, свира	- аудитивна - дијалошка - демонстративна	- неговање способности извођења музике певањем - неговање смисла за колективно музицирање (певање) за тимски рад

Припреме за јавни наступ – пробе са другим учесницима- и јавни наступи	24				
Анализа наступа и рада	4	- развијање способности за грађење мелодије - креативност - изражавање	- усмерава - анализира - дискутује	- дијалошка - демонстративна	- подстицање стваралачког ангажовања ученика - развијање музичке креативности - развијање способности за импровизацију мелодије

ДОДАТНА И ДОПУНСКА НАСТАВА

СРПСКИ ЈЕЗИК

Додатна настава 5. разред

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	14
2.	ЈЕЗИК	14
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8
УКУПНО		36

Допунска настава 5.разред

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	14
2.	ЈЕЗИК	14
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8
УКУПНО		36

Драмска секција

Редни број часа	Наставна јединица	Тип часа	Облик рада	Метода рада	Место рада и наставна средства
1.	Формирање драмске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербална	кабинет српског језика
2.	Аудиција, припреме	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
3.	Одлазак у позориште	обрада, увежбавање	групни	демонстративна	позориште
4.	Доношење плана рада драмске секције за текућу школску годину	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика
5.	Анализа позоришне представе	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика

6.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
7.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
8.	Анализа представа које су игране прошле школске године	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
9.	Вежбе опуштања и координације покрета	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
10.	Вежбе чула, вежбе дисања	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
11.	Имитација, пантомима	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
12.	Ужи избор текстова	обрада	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
13.	Читаћа проба, рад на тексту	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
14.	Читаћа проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
15.	Читаћа проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
16.	Читаћа проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
17.	Читаћа проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
18.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални,	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			групни, у паровима		
19.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
20.	Припрема приредбе за Дан школе	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
21.	Генерална проба	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
22.	Премијера	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
23.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
24.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
25.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
26.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
27.	Проба (постављање комплетне сцене)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
28.	Проба (постављање комплетне сцене)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
29.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
30.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
31.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
32.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

33.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
34.	Драмско вече	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	Сцена
35.	Анализа рада драмске секције	систематизација	индивидуални, фронтални, групни	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

МАТЕМАТИКА

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљеви и задаци: Боље разумевање појмова, усвајање основних знања, препознавање, разумевање наставникових инструкција, повезивање градива, примена наученог, отклањање нејасноћа и брже и квалитетније усвајање знања, умења и вештина из наставног градива.

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Скупови	4
2.	Основни геометријски објекти	4
3.	Дељивост бројева	5
4.	Угао	5
5.	Разломци	15
6.	Осна симетрија	2
УКУПНО		36

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљеви и задаци: Развијање истраживачког духа, проширивање знања, развијање стваралачког и критичког мишљења, анализирања, логичког закључивања итд. Желимо да обдареним ученицима богатство идеја покаже лепоту математике као науке и математике која је као ниједна научна дисциплина свуда око нас, у свакој сфери свакодневног живота.

Редни број наставне	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Скупови	5
2.	Основни геометријски објекти	5
3.	Дељивост бројева	5
4.	Угао	5
5.	Разломци	13
6.	Осна симетрија	3
	УКУПНО	36

ИСТОРИЈА

Додатна настава

Додатна настава се организује за ученике који на редовној настави показују изразито занимање за историју и поседују способности које се могу више развити додатним радом. Додатна настава се може реализовати током целе школске године или по потреби, у договору наставника са ученицима. Овај облик рада се не оцењује. Обично се на овим часовима ученици припремају за такмичења из биологије, ипак циљ додатне наставе би требало да буде много шири. За додатну наставу су предвиђена 36 часа годишње.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ ПРОШЛОСТИ	5
2.	СТАРИ ИСТОК	8
3.	СТАРА ГРЧКА	10
4.	СТАРИ РИМ	13
УКУПНО		**36**

Допунска настава

Допунска настава се организује за ученике који на редовној настави нису били у могућности да савладају предвиђено градиво. Тој групи припадају ученици са потешкоћама у развоју, ученици са мањкавим предзнањем, ученици за које се показало да део градива нису савладали и ученици који су одсуствовали са редовне наставе одређено време. Допунској настави се могу прикључити и други ученици ако изразе жељу за овим видом допуне редовне наставе. За допунску наставу

предвиђена су 36 часа годишње. Рад у допунској настави би требао да буде прилагођен потребама и могућностима ученика па се препоручује рад у малим групама или индивидуални рад са ученицима. Наставне теме и наставне јединице које се обрађују, понављају и утврђују на овим часовима исте су као и на редовној настави, те то није прописано програмом Министарства просвете Републике Србије. Ови часови се не могу користити за проверу знања ученика нити за оцењивање.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ ПРОШЛОСТИ	4
2.	СТАРИ ИСТОК	9
3.	СТАРА ГРЧКА	12
4.	СТАРИ РИМ	11
УКУПНО		**36**

БИОЛОГИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА-

Додатна настава се организује за ученике који на редовној настави показују изразито занимање за биологију и поседују способности које се могу више развити додатним радом. Додатна настава се може реализовати током целе школске године или по потреби, у договору наставника са ученицима. Овај облик рада се не оцењује. Обично се на овим часовима ученици припремају за такмичења из биологи је, ипак циљ додатне наставе би требало да буде много шири. За додатну наставу су предвиђена 36 часа годишње.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	15
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	6
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	3
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	6
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	6
УКУПНО		**36**

ДОПУНСКА НАСТАВА-

Допунска настава се организује за ученике који на редовној настави нису били у могућности да савладају предвиђено градиво. Тој групи припадају ученици са потешкоћама у развоју, ученици са мањкавим предзнањем, ученици за које се показало да део градива нису савладали и ученици који су одсуствовали са редовне наставе одређено време. Допунској настави се могу прикључити и други ученици

ако изразе жељу за овим видом допуне редовне наставе. За допунску наставу предвиђена су 36 часа годишње. Рад у допунској настави би требао да буде прилагођен потребама и могућностима ученика па се препоручује рад у малим групама или индивидуални рад са ученицима. Наставне теме и наставне јединице које се обрађују, понављају и утврђују на овим часовима исте су као и на редовној настави, те то није прописано програмом Министарства просвете Републике Србије. Ови часови се не могу користити за проверу знања ученика нити за оцењивање.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	17
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	4
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	3
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	6
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	6
УКУПНО		**36**

ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА - Организацијаиреализацијачасоваеколошкесекцијеспадајууваннаставнеактивности. Улогаеколошке секције је практични иистраживачки радученика. Садржаји еколошке секције реализују се у школи, на излетима и посетама или на биолошким екскурзијама. У већеакцијезаурођењешколе ипросторaоко ње укључује се већибројученикаизсвих разреда. Оствараује се директна веза с природом тако да ученици уочавајуњене промене и утицај на човека и сва жива бића. Програми секције морају имати васпитни и подстицајни карактер (радозналост, креативност и истраживачки рад). Програмом секције су обухваћене активности које се реализују у складу са Еко календаром, заштитом животне средине, заштитом биљака и животиња, здравственом заштитом, слободним избором тема, активностима везаним за уређење школског простора, богаћењем цветног фонда новим биљкама и наравно актуелним дешавањима. Природа се може сачувати и обновити, а деца томе могу да допринесу личним ангажовањем.

План рада

Време реализације	Активности	Носиоци активности
СЕПТЕМБАР	- Формирање секције и договор око плана рада - Обележавање Дана заштите озонског омотача(16. Септембар) - Екологија као наука и еколошки појмови - Еколошки календар	Чланови секције Предметни наставник
ОКТОБАР	- Обележавање Дана заштите животиња - Органска и ГМО храна - Обележавање Дана хране (16.октобар) - Биоиндикатори- показатељи стања загађености животне седине - Ваздух – најважнији загађивачи, како побољшати квалитет ваздуха	Чланови секције Предметни наставник Ученици школе са одељенским старешинама Ученици од 1- 4. разреда
НОВЕМБАР	- Обележавање Дана чистог ваздуха - Еколшки покрети - Трговина животињама - Заштићене врсте	Предметни наставник Чланови секције
ДЕЦЕМБАР	- Светски дан борбе против ХИВ-а - Дан планина (11.децембар) - Рециклажа - Теметске рециклажне радионице (нова-стара јелка)	Предметни наставник Чланови секције Ученици 7. и 8. разреда
ЈАНУАР- ФЕБРУАР	- Влажна и мочварна подучја – значај и заштита - Фото- галерија „ Становник мога краја“ - Изложба ученичких радова из	Предметни наставник Чланови секције

	првог полугодишта	
МАРТ	- „Када штедим ја планети више вредим“- обележавање Дана енергетске ефикасности - Вода као ресурс - Главни загађивачи воде, како сачувати воду - Обележавање Дана вода (22.март)	Чланови секције Предметни наставник Ученици од 1- 4. разреда
АПРИЛ	- Обележавање Дана здравља - Невидљиви становници земљишта - Еколошки фактори - Обележавање Дана планете земље	Чланови секције Предметни наставник Ученици школе
МАЈ	- Птице мога краја - Климатске промене и глобално загревање - Разноврсност живог света - Дан заштите биодиверзитета	Чланови секције Предметни наставник
ЈУН	- Дан заштите животне средине- акција уређења школског простора - Евалуација рада секције	Чланови секције Предметни наставник

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	сист.	вежбе	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Припрема за такмичење Дабар, решавање задатака, вежбе	2			9	9
3. Hour of Code				2	2
4. Припрема за такмичење Битка за знање, решавање задатака, вежбе	2			8	10
2. Припрема за такмичење Микробит, решавање задатака, вежбе	2			8	10
Укупно					**32**

СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ"

(У ОКВИРУ НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА)

ГЛОБАЛНИ ПЛАН

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	систе.	пр. рад	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Саобраћајни прописи за пешаке, бициклисте и остале учеснике у саобраћају и саобраћајни знаци из новог закона о безбедности у саобраћају	8	5			13
3. Бицикл: делови , опрема, одржавање	2				2
4. Вожња бицикла на полигону				7	7
5. Припрема за такмичење, решавање тестова, вежбе вожње бицикла на полигону.		4		5	9
Укупно	11	9		12	32

УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

ПРАЋЕЊЕ НАПРЕДОВАЊА И ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, да тим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања. Оцене добијене сумативним оцењивањем су, по правилу, у првом разреду описне и уносе се у прописану евиденцију о образовно-васпитном раду (дневник).

ОШ „Свети Сава“ Суботинац

ПРОГРАМ
НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021-2025.год.

САДРЖАЈ

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 1
1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 4
СРПСКИ ЈЕЗИК 4
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 18
МАТЕМАТИКА 37
ИСТОРИЈА 47
ГЕОГРАФИЈА 53
БИОЛОГИЈА 62
ФИЗИКА 68
МУЗИЧКА КУЛТУРА 75
ЛИКОВНА КУЛТУРА 82
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 89
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 98
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 107
2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ 114
РУСКИ ЈЕЗИК 114
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 129
ВЕРСКА НАСТАВА 135
3. Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности 141
СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ 141
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ 141
ЦРТАЊЕ,СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ 143
ЧУВАРИ ПРИРОДЕ 146
ХОР И ОРКЕСТАР 149
Додатна и допунска настава 150
Српски језик 150
Допунска настава 150
Додатна настава 150
Драмска секција 151
МАТЕМАТИКА 163
ДОПУНСКА НАСТАВА 163
ДОДАТНА НАСТАВА 166

ГЕОГРАФСКА СЕКЦИЈА 169
ИСТОРИЈА 179
ДОПУНСКА НАСТАВА 179
ДОДАТНА НАСТАВА 179
БИОЛОГИЈА 181
ДОДАТНА НАСТАВА 181
ДОПУНСКА НАСТАВА 181
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 185
СЕКЦИЈА 185
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 186
СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ" 186
УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА 187

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

7) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
8) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
9) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
10) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
11) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
12) развијање позитивних људских вредности;
13) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
14) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
15) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
16) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност_____језик1	4	144
2.	Српски као нематерњи језик 2	3	108
3.	Страни језик	2	72
4.	Ликовна култура	1	36
5.	Музичка култура	1	36
6.	Историја	2	72
7.	Географија	2	72
8.	Физика	2	72
9.	Математика	4	144
10.	Биологија	2	72
11.	Хемија	-	-
12.	Техника и технологија	2	72
13.	Информатика и рачунарство	1	36
14.	Физичко и здравствено васпитање	2	72+543
	УКУПНО: А	25-28*	954-1062*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање4	1	36
2.	Други страни језик5	2	72
3.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе 6	2	72
	УКУПНО: Б	3-5*	108-180*
	УКУПНО: А + Б	28-31*	1062-1170*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	28-31*	1062-1170*
2.	Слободне наставне активности7	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатна настава	1	36

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности8	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

ОШ „Свети Сава“ Суботинац

ПРОГРАМ
НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СЕДМИ РАЗРЕД
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021. до 2025 године

САДРЖАЈ

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СЕДМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 1
ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА 1
1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 3
СРПСКИ ЈЕЗИК 3
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 21
МАТЕМАТИКА 39
ИСТОРИЈА 51
ГЕОГРАФИЈА 57
БИОЛОГИЈА 68
ФИЗИКА 82
ХЕМИЈА 94
МУЗИЧКА КУЛТУРА 106
ЛИКОВНА КУЛТУРА 113
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 123
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 145
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 155
2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ 169
РУСКИ ЈЕЗИК 169
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 186
ВЕРСКА НАСТАВА 191
3. СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ 196
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ 196
ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ 198
ХОР И ОРКЕСТАР 201
ДОДАТНА, ДОПУНСКА И СЕКЦИЈЕ 202
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ 202
Додатна настава 202
Допунска настава 203
Драмска секција 204
МАТЕМАТИКА 215
ДОПУНСКА НАСТАВА 215
ИСТОРИЈА 217

Додатна настава 217
ГЕОГРАФИЈА 219
ДОДАТНА НАСТАВА 219
ХЕМИЈА 232
ФИЗИКА 233
Додатна настава 233
Допунска настава 234
БИОЛОГИЈА 235
додатна настава 235
допунска настава 235
ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА 236
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 238
СЕКЦИЈА 238
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 239
СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ" 239
УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА 240

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СЕДМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са

минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај шестог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључни појмови садржаја програма и

препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика шестог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИЈЕЗИК

Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	39	15	54
2.	ЈЕЗИК	25	27	52
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8	30	38
	УКУПНО	72	72	144

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**КЊИЖЕВНОСТ**	**39**	**15**	**54**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита; – чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова; – одреди род књижевног дела и књижевну врсту; – прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера; – разликује ауторску приповетку од романа; – анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима); – уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње; – разликује заплет и расплет као етапе драмске радње; – разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; – разликује облике казивања; – увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; – одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту; – анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди; – анализира поступке ликова у	ЛИРИКА Лектира Обредне лирске народне песме (избор) Ђура Јакшић: Вече Јован Дучић: Село Мирослав Антић: Плава звезда Вељко Петровић: Ратар / Алекса Шантић: О, класје моје Десанка Максимовић: Грачаница / Војислав Илић: Свети Сава Стеван Раичковић: Хвала сунцу, земљи, трави Милован Данојлић: Овај дечак зове се Пепо Крста Сергеј Јесењин: Песма о керуши Књижевни термини и појмови Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих; терцет; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац). Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима - парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха. Стилске фигуре: контраст, хипербола. Врсте ауторске и народне лирске песме: социјалне песме, дитирамб, елегија; обреднепесме (коледарске, краљичке, додолске, божићне). ЕПИКА Лектира Народна песма: Смрт Мајке Југовића	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, естетичка компетенција, дигитална компетенција, решавање проблема	CJ.1.4.2; CJ. 1.4.3; CJ. 1.4.4; CJ.1.4.5; CJ.1.4.6; CJ.1.4.7; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. 2.4.4; CJ.2.4.5; CJ.2.4.6; CJ.2.4.7; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. 3.4.6; CJ.3.4.7.

					књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста; – уочава хумор у књижевном делу; – разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона; – илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; – уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину; – препоручи књижевно дело уз кратко образложење; упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст	Народна песма: Марко Краљевић укида свадбарину Петар Кочић: Јаблан Исидора Секулић: Буре (одломак)/Бранко Ћопић: Чудесна справа Иво Андрић: Аска и вук Антон Павлович Чехов: Вањка/Итало Калвино: Шума на ауто- путу (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду) Светлана Велмар Јанковић: Сироте ждребе (из Књиге за Марка) Књижевни термини и појмови Основна тема и кључни мотиви. Облици казивања: нарација (хронолошко приповедање), описивање, дијалог, монолог. Фабула/радња, редослед догађаја. Врсте епских дела: приповетка, роман. Културно-историјско предање (нпр. смрт Марка Краљевића) ДРАМА Лектира Коста Трифковић: Избирачица (одломак) Миодраг Станисављевић: И ми трку за коња имамо (одломак) Бранислав Нушић: Аналфабета (одломак) Књижевни термини и појмови Драмске врсте: комедија – основне одлике, монолог и дијалог у драми, дидаскалије, реплика; етапе драмске радње НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирају се два дела) Вук караsић: Живот и обичаји народа		

						српскогга: Божић (одломак), Ђурђевдан (одломак), Додоле, прпоруше и чароице (одломци) Владимир Хулпах: Легенде о европским градовима (избор) Никола Тесла: Моји изуми (поглавље по избору) Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, А. Бланшар: Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца (избор) Гроздана Олујић: Били су деца као ти (избор) ДОМАЋА ЛЕКТИРА Епске народне песме о Косовском бој у (избор) Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор) Бранислав Нушић; Аутобиографија Анђела Нанети: Мој дека је био трешња Весна Алексић: Каљави коњ (прича о богињи Лади – Звездана вода; прича о богу Сварогу – Небески ковач и Прича о богу Стрибору – Сеченско светло) Бранко Ћопић: Орлови рано лете Ференц Молнар: Дечаци Павлове улице Допунски избор лектире (бирају се три дела) Добрица Ерић: Месечеви миљеници (песме о свицима) (избор) Бранислав Петровић: избор из антологија песама за децу (Морава, Влашићи, дунав, Говор дрвећа, Грађење куће, Па шта, па шта и друге) Владимир Стојиљковић: писмописац (Писмо Бранку Ћопићу) Владимир Андрић: Пустолов Тиодор Росић: Приче старог		

						чаробњака (једна прича по избору) Борислав пекић: Сентиментална повест Британског царства (Велика повеља слободе у земљи без устава) (одломци) Вилијем Саројан: Зовем се Арам Хенрик Сјенкијевич: Кроз пустињу и прашуму Џејмс Крис: Тим Талир или Продати смех Џек Лондон: Зов дивљине/Бели очњак Реј Бредбери: Маслачково вино (избор) Ивана Брлић Мажуранић: Приче из давнина (избор) Владислава Војновић: Приче из главе (прича Позориште – одломци) Јасминка Петровић: Ово је најстрашнији дан у мом животу Александар Поповић: Снежана и седам патуљака, драмска бајка		

II	**ЈЕЗИК**	**25**	**27**	**52**	– повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; – препозна делове речи у вези са њиховим грађењем; – разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора; – разликује врсте гласовних прмена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму; – одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик; – препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом; – разликује реченице по комуникативној функцији; – доследно примењује правописну норму; – користи правопис (школско издање); разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи;	Граматика Подела речи по настанку: просте речи и творенице; породица речи, уочавање корена речи. Саставни делови твореница (творбене основе, префикси и суфикси). Граматичка основа и граматички наставци у поређењу са творбеном основом и суфиксима. Настанак гласова и говорни органи; подела гласова: самогласници и сугласници (прави сугласници и сонанти); Подела сугласника по звучности и по месту изговора. Подела речи на слогове; слоготворно р. Гласовне промене - уочавање у грађењу и промени речи: непостојано а;промена л у о; палатализација; сибиларизација; јотовање; једначење сугласника по звучности; једначење сугласника по месту изговора; губљење сугласника. Заменице: неличне именичке заменице (односно-упитне, неодређене, опште, одричне); придевске заменице: присвојне (с нагласком на употребу заменице свој, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне). Граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Грађење и основна значења глаголских времена: аорист, имперфекат (само на нивоу препознавања; имперфекат глагола бити); плусквамперфекат. Независне предикатске	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	CJ.1.2.7; CJ.1.2.8; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. 1.3.7; CJ.1.3.8; CJ. 1.3.9; CJ. 1.3.10; CJ.2.2.5; CJ. 2.3.3; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. 3.2.5; CJ. 3.3.4; CJ. 3.3.5; CJ.3.3.6	
						р9еченице - појам комуникативне функције; подела на обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне			

						реченице.			

III	**ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА**	**8**	**30**	**38**	– употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање; – разликује и гради аугментативе и деминутиве; – саставља обавештење, вест и кратак извештај; – разуме основна значења књижевног и неуметничког текста; – проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту; – драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста; – говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму; – изражајно чита обрађене књижевне текстове.	Текстови у функцији унапређивања језичке културе. Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка). Говорне вежбе на унапред одређену тему. Учтиве форме обраћања. Лексикологија:аугментативи (са пејоративима) деминутиви (са хипокористицима). Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту. Богаћење речника: лексичко-семантичке вежбе (нпр. избегавање сувишних речи и туђица; фигуративна значења речи; проналажење изостављених реченичних делова); стилске вежбе: (нпр. текст као подстицај за сликовито казивање; ситуациони предложак за тражење погодног израза). Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка - по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање унапређене верзије састава).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, решавање проблема.	CJ.1.2.7; CJ.1.2.8; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. 1.3.7; CJ.1.3.8; CJ. 1.3.9; CJ. 1.3.10; CJ.2.2.5; CJ. 2.3.3; CJ. ; CJ. ; CJ. ; CJ. 3.2.5; CJ. 3.3.4; CJ. 3.3.5; CJ.3.3.6
УКУПНО		**72**	**72**	**144**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност - 54 часа, Језик - 52 часа и Језичка култура - 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима - лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и известан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних

дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави.
Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја - граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.
Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.
Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини):

Словенска митологија: обредне народне лирске песме; Вук Стефановић Караџић: Живот и обичаји народа српскога (Божић, Ђурђевдан, Додоле, прпоруше и чароице); Весна Алексић: Каљави коњ; песма Влашићи Бранислава Петровића; Тиодор Росић: Приче старог чаробњака (избор); Миодраг Станисављевић: И ми трку за коња имамо; Ивана Брлић Мажуранић: Приче из давнина(избор), у корелацији нпр. са филмом Чудотворни мач Војислава Нановића.
Марко Краљевић: народне епске песме о Марку Краљевићу (Марко Краљевић укида свадбарину); предање Смрт Марка Краљевића; Светла на Велмар Јанковић: Књига за Марка (прича Сирото ждребе); Владислава Војновић: Приче из главе (одломци приче Позориште).
Авантуре и дружине: Хенрик Сјенкијевич: Кроз пустињу и прашуму (одломци); Џек Лондон: Зов дивљине или Бели очњак; Ференц Молн ар: Дечаци Павлове улице; Бранко Ћопић: Орлови рано лете; Владимир Андрић: Пустолов; Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца - одломак о Џеку Лондону, прича о Џеку Лондону из Били су деца као и ти Гроздане Олујић.
Дела заснована на хумору и животном оптимизму: Коста Трифковић: Избирачица; Бранислав Нушић: Аутобиографија; Владимир Андрић: Пустолов; Влада Стојиљковић: Писмо Бранку Ћопићу (из Писмописца); Стеван Раичковић: Хвала сунцу, земљи, трави; Добрица Ерић Месечеви миљеници (избор); Александар Поповић: Снежана и седам патуљака.
Слике детињства у различитим епохама и срединама: Исидора Секулић: Буре; Бранко Ћопић: Чудесна справа; Влада Стојиљковић: Писмо Бранку Ћопићу (из збирке Писмописац); Милован Данојлић: Овај дечак зове се Пепо Крста; Сергеј Јесењин: Песма о керуши; Ференц Молнар: Дечаци Павлове улице; Гроздана Олујић: Били су деца као и ти (одабране приче); Јасминка Петровић: Ово је најстрашнији дан у

мом животу; Реј Бредбери: Маслачково вино (избор); Џејмс Крис: Тим Талир или Продати смех; Анђела Нанети: Мој дека је био трешња; Никола Тесла: Моји изуми (одломци о детињству) уз приче о Тесли, Ћопићу и Исидори Секулић из Били су деца као и ти.
Социјална тематика: Алекса Шантић: О, класје моје; Вељко Петровић: Ратар; Петар Кочић: Јаблан; Антон Павлович Чехов: Вањка; Итало Калвино: Шума на ауто-путу (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду); Вилијем Сојан: Зовем се Арам; уз приче о Петру Кочићу и Чехову из Били су деца као и ти Г. Олујић.

Родољубива тематика: Ђура Јакшић: Вече; народне епске песме о Косовском боју; Смрт Мајке Југовића; народне епске песме о Марку Краљевићу; Десанка Максимовић: Грачаница; Војислав Илић: Свети Сава; песме Морава, Дунав Бранислава Петровића.
Лепота маштања, певања и приповедања: Добрица Ерић: Месечеви миљеници (избор); Мирослав Антић: Плава звезда; Иво Андрић: Аска и вук; песме Па шта, па шта, Говор дрвећа Бранислава Петровића; Владимир Андрић: Пустолов; Анђела Нанети: Мој дека је био трешња; Владимир Хулпах: Легенде о европским градовима (избор); Тиодор Росић: Приче старог чаробњака (избор).
Животиње и људи: Петар Кочић: Јаблан; Вилијем Саројан: Зовем се Арам; Сергеј Јесењин: Песма о керуши; Иво Андрић: Аска и вук; Добрица Ерић: Месечеви миљеници (избор); Џек Лондон: Бели очњак или Зов дивљине.
Међупредметне корелације - наставу историје могуће је допунити одломцима: Борислав Пекић: Сентиментална повест Британског царства („Велика повеља слободе у земљи без устава”).
Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.
Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.
Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (рецимо, на примеру Поповићеве сценске бајке може се закључити како драмски писац мења познату причу и смешта је у савремено доба), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Препоручује се читање бар једног целовитог драмског текста (од три одређена Програмом). Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине.
Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром).
Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета обрађиваних у млађим разредима и у петом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.
Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.
При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима,

ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.
Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске,

просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку - све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.
Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова.
У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела, обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текст овне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.
Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу освртa на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем/компарацијом и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртом разреду, а потом им се додају епитет, ономатопеја, контраст и хипербола; са појмом приповедања и облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање: портрет и пејзаж); са појмовима везаним за драмско дело којима се додају заплет и расплет, као елементи драмске радње. Обнављање и повезивање знања из првог циклуса образовања и петог разреда основне школе је обавезно.
Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.
Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова.
Ученик се подстиче да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире, као и да разликује хумористички или опти мистички, дитирамбски тон у певању/приповедању/драмској радњи од елегичног тона. Теоријско савладавање појма културноисторијско предање није обавезно. Предање Смрт Марка Краљевића уводи се као пример, уз описно образлагање ове врсте предања у оквиру категорије народне прозе. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се појава и смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, уче се дитирамб и елегија као врсте лирске поезије.
Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија чита лачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. И у шестом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.
Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе. Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.
Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност.
Настава творбе речи подразумева пре свега поделу речи по настанку на просте и творенице (у оквиру твореница уочавају се речи настале суфиксацијом, префиксацијом и слагањем). На школским примерима (нпр. певач, школски, школовати се, праунук, превелик, научити, Београд, пароброд) ученици треба да уоче саставне делове твореница: творбене основе, префиксе и суфиксе. На примерима породице речи, ученици треба да уочавају корен речи.
Тиме се поставља основ за проширивање знања из творбе речи у старијим разредима. На часовима утврђивања градива треба нагласити разлику између граматичке основе и граматичких наставака у поређењу са творбеном основом и суфиксима (нпр. школ-а, школар-ац и сл.).
Ученици су се већ раније срели са појмом гласа, а сада проширују своја знања из фонетике основним информацијама о настанку гласова и говорним органима који у овом процесу учествују. На основу изговора гласови се деле на самогласнике и сугласнике (а сугласници на праве сугласнике и сонанте). Сугласници се деле по звучности и по месту изговора (овде је пожељно направити корелацију са наставом страних језика - нпр. различито место изговора неких гласова у српском и енглеском језику и сл.). Подела речи на слогове подразумева проширивање знања у односу на млађе разреде: треба увести и примере слогова који се завршавају на сонант, с посебним нагласком на позицију слоготворног р. Ово градиво треба повезати са основним правописним правилима за растављање речи на крају реда. Пошто се ученици у шестом разреду први пут срећу са термином гласовне промене, није потребно правити разлику у односу на гласовне алтернације. Ову разлику ће усвојити у градиву за средњу школу. Препорука је да се, ради лакшег анализирања примера, гласовне промене предају следећим редоследом: непостојано а, промена л у о, палатализација, сибиларизација, јотовање, једначење сугласника по звучности, једначење сугласника по месту изговора, губљење сугласника. Гласовне промене треба уочавати у грађењу и промени речи (а на одступања указати у примерима).
Настава морфологије подразумева проширивања знања о заменицама (у петом разреду су биле обрађене само личне заменице). Сада се уводи подела заменица на именичке и придевске. У оквиру именичких обрађују се: односно-упитне, неодређене, опште и одричне; у оквиру придевских: присвојне (с нагласком на употребу заменице свој), показне, односно-упитне, неодређене, опште и одричне. Такође, треба указати и на граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Знања о глаголским облицима ученици проширују тако што усвајају грађење осталих глаголска времена изузев презента, перфекта и футура И, с тим што се имперфекат обрађује само на нивоу препознавања, а посебно се наводи имперфекат помоћног глагола бити.Препорука је да се глаголска времена уводе овим редоследом: аорист, имперфекат, плусквампефекат. Посебно треба нагласити правописна решења у вези са писањем глаголских облика.

Знања из синтаксе ученици проширују поделом независних предикатских реченица према комуникативној функцији. Потребно је посебно скренути пажњу на употребу знака узвика, као и на остале интерпункцијске знаке.

Правопис

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ђ, велико Г, С, Ш итд.).
Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.

Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање дужине акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о врстама речи (именица скуп има кратак акценат, а придев скуп има дуг акценат итд.). На овом нивоу ученици треба само да уоче разлику у дужини акцента, без разликовања интонације и без употребе акценатских знакова. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.
Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култураобухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.
Настава ће бити очигледнија и ефикаснија ако се анализирају снимљена казивања и читања. Приликом реализације наставних садржаја пожењно је користити и савремене информационо-комуникационе технологије (нпр. паметну таблу, рачунар и видео-бим и сл.).
Свака од програмских вежби (говорне, правописне, лексичко-семантичке, стилске вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности. Све врсте вежби, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или током говорних вежби.
Циљ говорних вежби јесте унапређивање културе усменог изражавања. Детаљна организација, вешто осмишљене садржајне струкуре и мотивисање ученика за разговор водиће ка правилности, лакоћи, јасности, једноставности, прецизности и флуентности у усменом излагању ученика. Ове вежбе би требало да приближе учеников говор стандардној језичком изговору.

Форме учтивости, односно посебна језичка средства којима се исказује учитвост представљају важан сегмент у реализацији наставе језичке културе. Потребно је код ученика развијати свест о неопходности и значају језичке учтивости, тј. учтивог комуникативног понашања, односно истакнути значај неговања правилног и учтивог говора и писања. Ученицима треба указати на то да су у домену конвенција учтивости најтипичније форме усмене и

писмене етикеције: употреба заменице Ви, етикете за исказивање уважавања приликом ословљавања у јавном и службеном комуницирању (господине, госпођо/госпођице, Ваша екселенцијо, Ваша светости...), као и говорни чинови експресивног типа (формуле учтивости): извињавање, захваљивање, честитање, молба. Лингвометодички текстови који садрже дијалошку форму у којој се испољава језичка учтивост могу послужити за уочавање форми учтивости. Такође, требало би подстицати ученике да износе своје мишљење и сопствена запажања о (не)учтивом комуникативном понашању.

Велики део лексике српског језика сачињавају лексеме настале творбом речи. Она представља продуктиван процес којим се свакодневно богати наш лексички фонд. Стога, у настави језичке културе би лексикологији, односно творби речи требало приступити, најпре, као начину за настајање нових речи, како би ученици схватили њен практични значај. Потребно је оспособити ученике да граде и разликују аугментативе (са пејоративима) и деминутиве (са хипокористицима), тако што обрада теме неће бити само описана, тј. требало би се задржати што краће на формалном приступу теми. Стваралачки и истраживачки приступ може позитивно утицати на мотивацију ученика да упознају ову тематику. Пожељно је навести само најчешће суфиксе и за један и за други творбени модел. Требало би подстицати ученике да објасне значење датих изведеница и указати им на њихову улогу у свакодвевном језичком изражавању (нпр. експресивно значење и стилска обојеност изведеница, попут мајчица, сестрица, људинаи сл.).

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практичној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најпогоднији начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Правописне вежбе је потребно најпре припремити. Притом је пожењно поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, самостално писање, допуњавање текста. Може бити подстицајно и организовање квиза на часовима посвећеним систематизовању градива из правописа (нпр. препознај правописну област, пронађи грешку, да ли су тврдње о употреби, нпр. великог слова, тачне и сл.), а требало би и проверавати да ли су ученици у стању да објасне научена правописна правила у одређеном тексту.

Циљ примењивања лексичко-семантичких вежби јесте богаћење речника ученика и упућивање на различите могућности приликом избора речи и израза и указивање на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику.

Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Развијању смисла за прецизно изражавање и подстицању ученика да размишљају о речима и о њиховим значењима доприносе вежбе којима се ученици упућују на избегавање сувишних речи, поштапалица и туђица. Подстицајне су и вежбе које се односе на фигуративна значења речи, као и вежба проналажење изостављених реченичних делова која подстиче ученике да пронађу адекватну реч, али и да у складу са контекстом прошире скалу дозвољених значењских и лексичких могућности.

Применом стилских вежби, ученици се упућују на то да на другачији начин од уобичајеног повезују речи и изразе и да истражују њихове семантичке потенцијале. Њихов циљ није да се само отклоне учињене грешке, већ да ученици стекну адекватне навике да говоре и пишу ваљано, односно да примењују стваралачке поступке у језику. Знања о стилу и изражајним могућностима језика ученици углавном стичу увидом у књижевноуметничке текстове, због чега је неспорна повезаност са наставом књижевности, али се не сме поистоветити са

језичко-стилском анализом ових текстова. Стилске вежбе је потребно што непосредније повезивати и са наставом граматике. Може се креирати ситуациони предложак за развијање и унапређивање језичко-стилског знања ученика у складу са узрастом и начелом систематичности и условности. Стваралачки облик рада на развијању стилског умења ученика може се, на пример, заснивати на тексту као подстицају за сликовито казивање, с обзиром на то да се на различитим књижевноуметничким текстовима лако увиђа изражајност стилског поступка који може да буде примењен приликом уобличавања језичке грађе у новим комуникативним ситуацијама.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1	HELLO	0	4	4
2	MY LIFE	3	5	8
3	BELIEVE IT OR NOT	4	6	10
4	A VISIT TO A CITY	3	4	7
5	THE FIRST WRITTEN TEST	0	3	3
6	SCIENCE MATTERS	4	5	9
7	DANGER	4	7	11
8	NOWADAYS	3	6	9
9	THE SECOND WRITTEN TEST	0	3	3
10	FEELING GOOD	3	5	8
	УКУПНО:	**24**	**48**	**72**

Глобални план из енглеског језика за шести разред

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
Бр	НАЗИВ							
1	**Hello** Поздрављање; Представљање себе и других и тражење/ давање информација о себи и другима; тражење/давање основних информација о себи и другима;	0	4	4	- разумеју једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; - поздраве и отпоздраве, представе себе и другог користећи једноставнија језичка средства; - размене једноставније информације личне природе; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - опишу радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа; - разумеју једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; - формулишу једноставније исказе који се односе на поседовање и припадност;	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *How old…? / What…?* *Where… from? What.. ? When… ?(**Question words**)What's your name? I'm…* *What year are you in? I'm in year 6 (**The verb be**)* *What's the time?* *Have you got any brothers or sisters? Yes, I've got… / No, I haven't. (**The verb have got**)* *Can you speak French? (**The verb can**)* *How many skateboards are there? (**How many?**)* *There are two skateboards?(**There is/are, Plural forms**)* *Look at the board.. **(Imperative)*** (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације. Именовање чланова породице, држава, националности, дана и месеци.	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.

2	**My Life** Описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја/активности и способности; тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања; постављање питања у вези са пријатељима и одговарање на њих	3	5	8	- разумеју једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости; - разумеју једноставније текстове у којима се описују способности и умећа; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; - разумеју једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагују на њих; - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење; - разумеју једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагују на њих; - изражавају мишљење, слагање/неслагање и дају кратко образложење; - разумеју једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; - формулишу једноставније исказе који се односе на поседовање и припадност; - питају и кажу шта неко има/нема и чије је нешто;	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре*Jack wakes up at 7 a.m. every morning (**Present Simple**), I usually play football on Friday afternoon. (**Adverbs of frequency**), How often do you do the washing-up? Once a day. What about you?(**How often?**), at the weekend (**Prepositions of time**), Sorry, I can't go out now. I'm doing my homework. (**Present Progressive**), My brother and I are going to a concert tonight. We go to a concert once a month. (**Present Simple vs Present Progressive**), see, like, love, hate, want, think, need, understand (**Stative verbs**), Have we got anything to eat? There isn't any food in the fridge. (**Some / Any / No / Every**), They are rollerblading. Look at them. (**Subject pronouns, Object pronouns**), Janet and I have got new bikes. My bike is red and hers is blue. (**Possessive adjectives, Possessive pronouns**), Whose computer is that? It's my parent's / parents'.* (**Possessive case, Question words**) текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација и сарадња, дигитална компетенција,рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.

3	**Believe it or not** Описивање радњи у прошлости.	4	6	10	- разумеју једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости; - опишу неки историјски догађај, историјску личност и сл.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *Where were you last night?* *B: I was at my cousin's house. You see,I couldn't sleep so I went there andwe played computer games. (**Past Simple, The verb could**)* *It was raining and Sam was walking in the forest. (**Past Progressive**), While I was listening to music, my mum came home.I was walking in the forestwhen it started raining. (**Past Simple - Past Progressive**, **Time clauses: when, while**),She's a terrible singer. She sings terribly.They're very good artists. They paint well.**(Adverbs of manner**), I used to play football when I wasa child**. (used to**),* текстове идијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.

4	**A visit to a city** појава; разумевање и давање упутстава: упустава за оријентацију у простору; изношење предлога и савета, упућивање позива за учешће у	3	4	7	- разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и следе једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; - пруже једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; - разумеју једноставнија питања која се односе на оријентацију/положај предмета и бића у простору и правац кретања и одговоре на њих; - затраже и разумеју обавештења о оријентацији/положају предмета и бића у простору и правцу кретања; - опишу правац кретања и просторне односе једноставним, везаним исказима;	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *Can you help me with the cleaning? May I open the door?* ***(can / could / may / might)****, in front of behind, opposite, between, next to* ***(Prepositions of place)****, up, down, into, out of, through, across, along, from to around* ***(Prepositions of movement)****, Let's... / Why don't we...? / Shall we...? / Would you like...? / Do you want...? / How about...? / What about...?, My room is cleaner than my brother's.* ***(Comparative forms)****,Maria is as beautiful as her mother.* ***(as + adjective + as)****, Geography is less interesting than history.* ***(less + adjective + than)****,Which is the most expensive means of transport?****(Superlative forms)****, This is the least interesting book of the three.* ***(the least + adjective)****, Which sights can I visit?* ***(Which...?)*** текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенцијазацелож ивотноучење, вештинакомуникације , дигиталнакомпетенциј а, вештинасарадње, вештиназаживот у демократскомдруштву , естетскакомпетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.5. 2.3.7. 2.3.8.
					- разумеју једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз			

5	**The First Written Test** Описивање догађаја у садашњости – тренутних и сталних/уобичајених догађаја/активности; изражавање интересовања, допадања/недопа-дања.	0	3	3	- опишу радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа; - разумеју једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; - формулишу једноставније исказе који се односе на поседовање и припадност; - разумеју једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагују на њих; - формулишу једноставније исказе који се односе на поседовање и припадност; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости; - разумеју једноставнија питања која се односе на оријентацију/положај предмета и бића у простору и правац кретања и одговоре на њих.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 1, 2, 3 и 4; задатке слушања, читања и вођеног писања.	Компетенција за учење, комуникација и сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.5. 2.3.7. 2.3.8.

6	**Science matters** Описивање будућих радњи (планова, намера, предвиђања); изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, честитања и захвалности	4	5	9	- разумејуједноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагују на њих; - размене једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; - саопште шта они или неко други планира, намерава, предвиђа; - честитају, захвале се и извине се користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и следе једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; - пруже једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре *If you eat a lot, you get fat. (**Zero Conditional**), What are you goingto do tomorrow afternoon? (**Future be going to**), I can't find my catanywhere. - I'll help you look for it. (**Future will (offers, promises, requests, on-the-spot decisions,warnings, threats)**,I believe he will be late again. (**Future will (predictions**),If you come to the party, you'll havea great time. (**Conditional Sentences Type 1**),* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигиталнакомпетенција, компетенцијазаучење, радсаподацима и информацијама, одговорноучешће у демократскомдруштву, естетичкакомпетенција, одговоранодноспрема околини, предузимљивост и оријентацијакапредузетништву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.

7	**Danger** Описивањебића, предмета, места, појава: описивање радњи у прошлости.	4	7	11	- разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - разумеју једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре*Have you ever tried bungee jumping?(**Present Perfect Simple**), Have you ever visited Italy?* - *Yes, I have. I've visited Rome twice but I've never visited Venice. (**Time expressionsever, never, before, always, just, so far, once, twice**), I've visited Spain* *twice so far. I visited Spain two years ago. (**Present Perfect Simple vs PastSimple**), I have already bought the tent.(**Time expressions (yet, already),** How long has he been a mechanic? For twenty years**. (How long?, for, since**),* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигиталнакомпетенција, компетенцијазаучење, радсаподацима и информацијама, одговорноучешће у демократскомдруштву, естетичкакомпетенција, одговоранодноспрема околини, предузимљивост и оријентацијакапредузетништву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.

8	**Nowadays** Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза; изражавање количине, бројева и цена; Описивањебића, предмета, места, појава.	3	6	9	- разумеју једноставније забране, правила понашања, своје и туђе обавезе и реагују на њих; - размене једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту, као и на своје и туђе обавезе; - саопште правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства; - разумеју једноставније изразе који се односе на количину и цену; - питају и саопште колико нечега има/нема, користећи једноставнија језичка средства; - питају/кажу/израчунају колико нешто кошта: - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре*A new clothes shop opened last week. Steve bought an expensive car. The shop is in Park Street. (**A/An, The**), Can you give me my trainers?- Which ones? (**One / Ones),** How much / How many does this laptop cost? - €595.90.;I've got a lot of old CDs. Lots of people surf the Internet nowadays.**(How much? / How many? / Much / Many / A lot of / Lots of / Loads of / A few / A little**), That's the girl who/that lives next door. (**Relative pronouns: who / which / that / whose**),The building where he works is next to the library. (**Relative adverb: where**), You mustn't use your mobile phone on a plane. (**Must / Have to**)* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигиталнакомпетенција, радсаподацима и информацијама, компетенцијазаучење, одговорноучешће у демократскомдруштву, естетичкакомпетенција, одговоранодноспрема здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.3. 1.3.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.7. 2.3.8.

9	**The Second Written Test** Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза; изражавање количине, бројева и цена; Описивањебића, предмета, места, појава.	0	3	3	- разумеју једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагује на њих; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - разумеју једноставније забране, правила понашања, своје и туђе обавезе - разумеју једноставније изразе који се односе на количину и цену; - питају и саопште колико нечега има/нема, користећи једноставнија језичка средства.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 6, 7 и 8; задатке слушања, читања и вођеног писања.	Компетенција за учење, комуникација и сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.3. 1.3.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.7. 2.3.8.

10	**Feeling good** Исказивање жеља, интересовања, потреба, осета и осећања; изражавање мишљења; изношење предлога и савета.	3	5	8	- разумеју уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима и реагују на њих; - изразе жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење; - разумеју једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих; - изражавају мишљење, слагање/неслагање и дају кратко образложење; - разумеју једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење; - упуте предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; - затраже и пруже додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности.	Речи и изразе који се односе на тему; језичке структуре*You should stay in bed. You shouldn't go to school. (**Should**),Running is good for your health. (**-ing form**), I've decided to visit Germany this year.We may get a hamster for a pet. (**Full Infinitive / Bare Infinitive**)* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенцијазацеложивотноучење, вештинакомуникације, дигиталнакомпетенција, вештинасарадње, вештиназаживот у демократскомдруштву, естетскакомпетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.
		24	48	72				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на опснову кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери; говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе; битно је значење језичке поруке;

знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности; наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала; учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад; за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.
Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).
Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).
Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).
Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.
Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:
уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...); препознавање
везе између група слова и гласова;
одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор; извршавање
прочитаних упутстава и наредби. Писмено изражавање:
повезивање гласова и групе слова; замењивање
речи цртежом или сликом;

проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично); повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг); писање честитки и разгледница;

писање краћих текстова.
Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина. Слушање
Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и

социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.). Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,

од особина онога ко говори, од намера с којима говори,

од контекста и околности - повољних и неповољних - у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);

дужина усменог текста; брзина
говора;

јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора; познавање теме;

могућност/немогућност поновног слушања и друго. Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:
читање ради усмеравања; читање ради
информисаности; читање ради праћења
упутстава; читање ради задовољства.
Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

глобалну информацију;
посебну информацију,
потпуну информацију;
скривено значење одређене поруке. Писање
Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сло женијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено- културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);

степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошкогизлагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.
Активности монолошке говорне продукције су:

јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.) Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

читањем писаног текста пред публиком;

спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др. реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

размену информација, спонтану конверзацију,

неформалну или формалну дискусију, дебату,

интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Социокултурна компетенција и медијација
Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингви стичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то

јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја
Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.
Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.
Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада

и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик - наставник, као и ученик - ученик.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе математике у основној школи јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и математичку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, као и да:,оспособи ученике да решавају проблеме и задатке у новим и непознатимситуацијама;-оспособи ученике да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима;- развије мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје;- осигура да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и законитости у природи и друштву;оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавањуразноврсних задатака из животне праксе;представља основу за успешно настављање математичког образовања и засамообразовање; доприноси развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Задаци наставе математике јесу:- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе математике сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе математике буду у пуној мери реализовани;- нумеричко описмењавање ради успешног бављења било којом професијом и остваривања квалитета живота;

- стицање знања неопходних за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;стицање основне математичке културе потребне за сагледавање улоге и примене

математике у различитим подручјима људске делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад;развијање ученикових способности посматрања, опажања и логичког, критичког,аналитичког и апстрактног мишљења;развијање културних, радних, етичких и естетских навика ученика, као и побуђивање математичке радозналости; стицање способности изражавања математичким језиком, јасност и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;- усвајање основних чињеница о скуповима, релацијама и пресликавањима;- савлађивање основних операција с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и усвајање основних својстава тих операција;

- упознавање најважнијих геометријских објеката: линија, фигура и тела, и разумевање њихових узајамних односа;
- оспособљавање ученика за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама; припрема ученика за разумевање одговарајућих садржаја природних и техничких наука; изграђивање позитивних особина ученикове личности, као што су:систематичност, упорност, тачност, уредност, објективност, самоконтрола и смисао за самостални рад;- стицање навика и умешности у коришћењу разноврсних извора знања

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	10	14	24
2.	ТРОУГАО	9	15	24
3.	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	18	32	50

4.	ЧЕТВОРОУГАО	8	14	22
5.	ПОВРШИНЕ ЧЕТВОРОУГЛАИ ТРОУГЛА	7	9	16
6.	ПИСМЕНИ ЗАДАЦИ	/	8	8
	УКУПНО	52	92	144

ТЕМА		**О**	**У**	**С**	**ИСХОДИ**	**САДРЖАЈИ**	**МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**	**СТАНДАРДИ**	**НАПОМЕНА**
БР	НАЗИВ								
1.	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	10	14	24	– прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој целе бројеве; – одреди супротан број и апсолутну вредност целог броја; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза скупу целих бројева; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бро- јевни израз у скупу целих бројева	Појам негативног броја, Скуп целих бројева, Цели бројеви на бројевној правој,Супротан број, Апсолутна вредност целог броја, Упоређивање целих бројева, Основне рачунске операције са целим бројевима и њихова својства Изрази са целим бројевима	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	МА.1.1.1. МА.1.1.3. МА.1.1.4. МА.1.1.6. МА.1.4.3. МА.2.1.2. МА.2.1.4. МА.3.1.1 МА.3.1.3.	
2.	ТРОУГАО	9	15	24	– класификује троуглове на основу њихових својстава; – конструише углове од 90° и 60° и користи њихове делове за кон- струкције других углова; – примени својства троуглова у једноставнијим проблемским задацима; – примењује особине централне и осне симетрије и транслације у	Појам троугла Обим троугла Једнакокраки и једнакостранични троуглови Висина троугла Углови троугла Збир углова троуглова Врсте троуглова према угловима	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву	МА.1.3.2. МА.1.3.6. МА.2.3.2. МА.2.3.6. МА.2.4.1. МА.3.3.2. МА.3.3.6. МА.3.4.1.	

					једноставнијим задацима; – уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; – утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности; – конструише троугао на основу задатих елемената (странице и углови троуглова); – примени својства троуглова у једноставнијим проблемским задацима; – одреди центар описане и уписане кружнице троугла; – примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставнијим задацима;	Однос између страница и углова троугла Неједнакост троугла Конструкције неких углова Основне конструкције троуглова Појам подударности и ставови подударности Централна симетрија и подударност Осна симетрија и подударност Центар описане и уписане кружнице троугла	8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву		
3.	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	18	32	50	– прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој рационалне бројеве (записане у облику разломка или у децималном запису); – одреди супротан број, апсолутну вредност и реципрочну вредност рационалног броја; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бро-јевни израз, линеарну једначину или неједначину; – примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; – прикаже податке и зависност између две величине у	Скуп рационалних бројева, Супротан број и апсолутна вредност рационалног броја, Приказивање рационалних бројева на бројевној правој, Уређеност скупа рационалних бројева, Рачунске операције у скупу рационалних бројева и њихова својства, Изрзи са рационалним бројевима, Једначине и неједначине, Координатни систем Приказ података у координатном систему Приказ зависности међу величинама Размере, пропорције и проценти Директна пропорционалност Обрнута	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	МА.1.1.1. МА.1.1.2. МА.1.1.3. МА.1.1.4. МА.1.2.1. МА.1.2.4. МА.1.4.3. МА.1.4.4. МА.1.5.1. МА.1.5.2. МА.1.5.3. МА.1.5.4. МА.2.1.1. МА.2.1.2. МА.2.1.4. МА.2.2.1. МА.2.2.4. МА.2.2.5. МА.2.4.2. МА.2.4.3. МА.3.1.1. МА.3.1.3. МА.3.2.1. МА.3.2.4. МА.3.2.5.	

					координатном систему (стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм); – тумачи податке приказане табелом и графички;	пропорционалност		МА.3.4.2. МА.3.5.1. МА.3.5.2. МА.3.5.3. МА.3.5.4.	
4.	ЧЕТВОРОУГАО	8	14	22	– класификује четвороуглове на основу њихових својстава; – уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; – примени својства четвороуглова у једноставнијим проблемским задацима; – конструише паралелограм и трапез на основу задатих елемената (странице и углови четвороуглова и дијагонала четвороугла); – сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама; – примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставнијим задацима;	Четвороугао, Углови четвороугла, Збир углова четвороугла, Паралелограм-особине, услови да четвороугао буде паралелограм, Ромб, правоугаоник и квадрат, конструкција паралелограма, Сабирање и одузимање вектора, Множење вектора бројем Трапез-особине, средња линија трапеза, конструкције трапеза, делтоид	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	МА.1.3.2. МА.1.4.1. МА.1.4.2. МА.1.4.1. МА.2.3.2. МА.2.3.6. МА.2.4.1. МА.3.3.2. МА.3.4.1	
5.	ПОВРШИНЕ ЧЕТВОРОУГЛА И ТРОУГЛА	7	9	16	– примени својства троуглова и четвороуглова у једноставнијим проблемским задацима; – израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или разложиву једнакост.	Појам површине фигуре, површине правоугаоника, квадрата, једнакост површина, површина паралелограма, троугла, трапеза и четвороугла са нормалним дијагоналама	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу 9. Одговоран однос према околини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка	МА.1.3.2. МА.1.4.1.. МА.1.4.2. МА.1.4.4. МА.2.4.1. МА.3.3.2. МА.3.4.1 МА.3.4.2.	

							предузетништву		
6.	ПИСМЕНИ ЗАДАЦИ		8	8					

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја, треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Цели бројеви

Проширивањем система Н0, природних бројева са нулом, настаје систем целих бројева З, као скуп који је допуњен негативним целим бројевима и на који се, са Н0, такође проширује значење операција и релација..

Први корак у овом проширењу чини додавање негативних целих бројева скупу Н0, а природни бројеви у том ширем скупу слове као позитивни цели бројеви. Уз то треба истаћи значење тих бројева које они имају на разним скалама (термометарској, табли лифта, приказивању прихода и расхода...). Указати на температуре - 5оС, тастер лифта који носи ознаку - 1, стање на личном рачуну које има ознаку 40 000 динара и - 40 000 динара. У том смислу, пожељно је, на

конкретним примерима, на разним скалама приказати неке позитивне и негативне температуре, нека позитивна и негативна финансијска стања, надморску висину...

Ако је н ознака за природне бројеве, онда ће -н бити ознака за негативне целе бројеве и при том:

- н и - н чине пар супротних бројева,

- н је апсолутна вредност за оба броја: н и -н.

- броју - н супротан је број н, тј. - (-н) = н.

Поређење целих бројева ослања се интуитивно на њиховом представљању тачкама на бројевној правој и прати представу о распореду тих тачака. Уз ту представу иде и она о усмереној дужи као „ходу” од тачке нула до тачке која представља тај број. Треба нагластити да, када се бројевна права позитивно оријентише, кретање у супротном правцу генерише негативне бројеве. У том контексту треба указати и на геометријско тумачење апсолутне вредности целог броја и потенцирати апсолутну вредност целог броја као одстојање тачке од (координатне) нуле, истичући да цео број и њему супротан број имају једнаке апсолутне вредности, тј. једнака одстојања од (координатне) нуле.

Сабирање у скупу З интерпретира се као настављање „ходова” тј. надовезивање усмерених дужи, у смислу да 3 + 5 представљање наставак „кретања” у истом смеру, а да 3 + (-5) представља кретање за 3 јединице у позитивном смеру и потом 5 јединица у негативном смеру. После рада са конкретним примерима (који би били систематски груписани и записивани, као на пример, 7 + 5, 7 + (-5), (-7) + 5, (-7) + (-5)) треба прећи на формалну дефиницију збира целих бројева. Та формализација може уследити и касније, када ученици у потпуности овладају сабирањем целих бројева. Много је важније да ученици суштински схвате алгоритам сабирања и да тачно извршавају сабирање, него да знају да искажу дефиницију, а не знају да је примене.

Особине сабирања целих бројева (комутативност и асоцијативност) такође треба приказати кроз конкретне примере. Једноставно треба показати да 7
+ (-5) има једнаку вредност као и (-5) + 7, тј. да је потпуно свеједно да ли се
„крећемо” прво у позитивном смеру за 7 јединичних дужи или у негативном смеру за 5 јединичних дужи.

Одузимање у скупу З дефинише се као сабирање са супротним бројем, па је потребно истаћи да је у скупу З та операција увек изводљива, тј. да више није неопходно да умањеник буде већи или једнак од умањиоца.

Приликом увођења множења у скупу З, први корак је опет интуитиван. То, на пример, значи да проблем множења 3 × 2 поново сводимо

на продужено сабирање, тј. на релацију $3 \times 2 = 2 + 2 + 2$. Аналогно и проблем $3 \times (-2)$ сводимо на релацију $3 \times (-2) = (-2) + (-2) + (-2)$ и кроз низ сличних примера долазимо до правила за множење позитивног и негативног целог броја.

Али и до важних последица, а то је да је $н \times (-1) = (-1) \times н = 1 \times (-н) = (-н) \times 1 = -н$. тј. да је $н \times (-м) = н \times (-1) \times м$

$= -н \times м$. Остаје да се објасни случај множења два негативна цела броја па производ $(-3) \times (-2)$ записујемо као $(-$

$3) \times (-2) = -3$

× (-2) = - (-6) = 6 (на основу већ познате једнакости - (-н) = н). Уопштеније (-н) × (-м) = -н × (-м) = - (-н × м) = н × м.

Свуда прво долазе конкретни примери множења, па се после њих дају опште формулације. Својства комутативности и асоцијативности множења илуструју се прво на конкретним примерима, а тек потом се и формално изводе на основу дефиниције множења. На сли чан начин, преко примера и кроз задатке, треба илустровати и својство дистрибутивности. Кроз примере треба и показати да скуп З није затворен за дељење, тј. да количник два цела броја није увек цео број.

Уврстимо и ову важну напомену: наративно изражавање дефиниција и својстава је дидактички врло оправдано, али тек када ученици стекну искуство кроз примере и задатке треба дати прецизну математичку формулацију (а не да се прво искажу правила, а потом да се на основу датих правила решавају задаци).

На крају ове теме треба дати преглед основних својстава операција у скупу З користећи а, б, ц итд. као ознаке за променљиве (а не оне којима се истиче знак целог броја).

Рационални бројеви

Проширивање скупа ненегативних рационалних бројева тече на потпуно аналоган начин као и проширивање скупа Н0, при чему се треба позивати на одговарајуће поступке примењене у случају конструкције система З и тиме скраћивати излагање. Када је p ∈ Q+, негативне рационалне бројеве треба означавати пишући -p и избегавати непотребно нагомилавање заграда. Дељење у систему рационалних бројева Q осмишљава се као множење реципрочним бројем, па треба истаћи да је сад та операција увек изводљива (сем дељења нулом, кад треба рећи да такво дељење нема смисла). На крају, систематизују се основна својства операција у скупу Q.

Решавање линеарних једначина и неједначина обрађивати после проширења бројевних система до скупа Q рационалних бројева. Тек у овом скупу је то решавање изводљиво без познатих ограничења. Позната правила решавања једначина и

неједначина наведеног облика треба повезати и објаснити одговарајућим особинама операција у скупу Q: ако је а = б, онда је а + ц = б + ц, ако је а < б онда је а + ц < б + ц итд. На пример, неједначина 5 - 3x < 6 се може решавати следећим корацима: 5 < 6 + 3x (обема странама додато 3x), -1 < 3x (обема странама додато -6), 3x > -1, x > -⅓ (обе стране помножене са ⅓). Пожељно је приликом објашњавања користити модел теразија. Кад се бирају нешто сложенији примери једначина и неједначина, непозната треба да фигурише само једанпут (на пример, 3·(7x - 4) = 25). Решавајући текстуалне проблеме састављањем и решавањем одговарајућих једначина и неједначина, утврђују се научени поступци и сагледава њихова примена.

У делу који се односи на примену, најпре увести појам координатног система (апсцисна и ординатна оса, јединична дуж, квадранти), као и појам координата као уређеног пара који одређује положај тачке у координатној равни. У овом делу постоји могућност за понављање појмова из претходне године, одређивање осно и централно симетричних тачака и објеката у координатном систему у односу на координатне осе и координатни почетак, као и транслације тачака или познатих геометријских објеката за задати вектор. Обрадити одређивање растојања између две тачке само када оне имају једнаке вредности апсциса или ордината, а одређивање средишта дате дужи у координатном систему повезати са појмом аритметичке средине из петог разреда.

Након усвајања основних појмова, ученици могу да прошире знања из петог разреда и приказују податке о зависним величинама табелама, тачкастим, линијским или стубичастим дијаграмима (и са вишеструким стубићима). Важно је да се ученици оспособе да „читају” графиконе и уочавају

зависности међу величинама и у случајевима када оне нису приказане директно на графикону или табели (пређени пут - брзина, број килограма - цена и сл.). У овом делу ученици би на једном делу часова, када савладају основне појмове, могли да се оспособе за елементарно коришћење неког од бесплатних динамичких софтвера за приказивање објеката у координатном систему и за цртање дијаграма.

Након понављања о појму размере из претходног разреда, увести појам пропорције и коефицијента пропорционалности. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање са већ познатим садржајима Математике (проценти) и других предмета (Физика, Географија, Биологија, Информатика) у циљу израчунавања непознатог члана пропорције.

Кроз практичне примере, увести појам директне и обрнуте пропорционалности уз приказ зависности директне пропорционалности у координатном систему. Директну пропорционалност приказивати графички у координатном систему и условом y = кx, при чему се не уводи општи појам функције, а може се поменути назив график линеарне функције. График линеарне функције повезати са практичним примерима из свакодневног живота и других предмета.

Троугао

Основни циљ наставе геометрије је да се настави прелаз, започет у петом разреду, са нивоа визуелизације на ниво анализирања и апстракције са првим корацима према дедукцији. Због тога треба инсистирати на правилним формулацијама, закључивању, коришћењу логичких везника (и, или, ако...онда), али не треба претеривати у строгости код појединих дефиниција и доказа. Изузетно је значајно да се садржаји повезују са познатим појмовима и тврђењима из претходних разреда. У неким једноставнијим ситуацијама дати потпуне доказе тврђења.

Појам троугла повезати са познатим појмом затворене изломљене линије, а обим троугла повезати са збиром дужина дужи.

Повезати тврђење о збиру унутрашњих углова троугла са познатим својствима трансверзалних углова и анализирати својства спољашњих углова троугла. Ученике навикавати да систематски и прецизно користе одговарајуће ознаке при обележавању страница, темена и углова троугла. Инсистирати да класификацију троуглова на оштроугле, правоугле и тупоугле усвоје сви ученици.

Појмове једнакокраког и једнакостраничног троугла повезати са осном симетријом и инсистирати да ученици прихвате да се наспрам једнаких углова у троуглу налазе једнаке странице и обрнуто.

Објаснити чињеницу да се наспрам дуже странице у троуглу налази већи угао и обрнуто, као и теорему о неједнакости троугла.

Увести висину троугла као дуж која садржи теме троугла и нормална је на праву одређену наспрамном страницом, али не помињати ортоцентар, који је предвиђен за седми разред. Конструкције висине лењиром и шестаром повезати са знањима из петог разреда - конструкцијом нормале из тачке на праву.

Објаснити најпре конструкције углова од 90° и 60°, а затим увежбати конструкцију симетрале угла лењиром и шестаром и подсетити

ученике на конструктивно сабирање и одузимање углова. На овај начин конструисати углове од 30°, 15°, 7°30’, 75°, 22°30’, 52°30’ и друге углове. Указати на разлику између конструкције неког угла и цртања помоћу угломера.

Јасно истаћи да је у (геометријским) конструкцијама дозвољена употреба само обичног лењира и шестара. Важно је са ученицима поновити конструкције нормале на праву из дате тачке и паралеле дате праве кроз тачку која не припада тој правој.

Након претходних уводних садржаја о троуглу, обрадити основне конструкције троуглова: (СУС) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла између њих; (УСУ) конструкција троугла када је дата дужина једне странице и мера углова који на њу належу; (ССС) конструкција троугла када су дате дужине све три странице; (ССУ)

конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла наспрам веће од њих. Сваку од основних конструкција треба да прати одговарајуће тврђење о одређености страница и углова троугла. Нпр. тврђење за СУС конструкцију треба да гласи: ако су дате две странице троугла и угао између њих, онда су одређене величине свих углова и свих страница тог троугла. На примерима илустровати ситуације када није могуће конструисати одговарајући троугао: у случају УСУ ако је збир датих углова већи од 180°; у случају ССС ако дате дужи не задовољавају неједнакости троугла. На примерима показати да у случају када су задате две странице и угао наспрам краће од њих постоје три могућности (задатак има два решења, једно решење или нема решења), али не инсистирати на оваквим задацима. На часовима вежбања, кроз задатке истицати специфичности у вези са конструкцијама једнакокраких, једнакостраничних и правоуглих троуглова. (Сложеније конструкције троуглова планиране су за седми разред.)

Обрада појма подударности међу троугловима природно се дели на три фазе. У првој фази увести појам подударности ослањајући се на визуелну перцепцију и геометријску интуицију ученика. Два троугла сматрамо подударним ако се један од њих може пренети тако да потпуно поклопи други, односно ако се ти троуглови разликују само по свом положају (у равни) и осим тога не постоји било каква друга разлика међу њима (по облику и димензијама). У овој фази, најважније је да ученици уочавају парове одговарајућих страница и парове одговарајућих углова два подударна троугла. Друга фаза је упознавање са ставовима подударности. Тврђења СУС, УСУ, ССС, ССУ, раније формулисана у вези са основним конструкцијама, треба да послуже за формулацију одговарајућих ставова. Нпр. тврђење СУС треба да буде преформулисано у став СУС: Ако су две странице и њима захваћени угао једнаки двема страницама и њима захваћеним углом другог троугла, онда су ти троуглови подударни. У другој фази од ученика захтевати примену ставова само у најједноставнијим случајевима. Прецизније, треба се ограничити искључиво на задатке:

- у којима су дата (нацртана или описана) два троугла за које се непосредно (са слике или из текста) могу уочити једнакости из услова неког става;
- у којима се захтева од ученика да уочи који став се може применити и да одреди једнакост осталих парова одговарајућих страница, односно углова.

Кроз задатке наведеног типа истицати специфичности у случајевима када треба утврдити подударност једнакокраких, једнакострани чних, односно правоуглих троуглова. У трећој фази обраде подударности, применом ставова треба извести особине централне и осне симетрије које су ученицима познате из петог разреда. Оваква примена ставова подударности пре свега се односи на детаљна објашњења наставника, кроз која ће ученици постепено усвајати дедуктивни начин закључивања. Доказати најважнија тврђења о симетрали дужи и симетрали угла и из њих касније извести одговарајуће закључке о центру описане и уписане кружнице троугла. (У седмом разреду биће обрађени појмови ортоцентар, тежишна дуж и тежиште, особине у вези са њима, као и сложеније примене ставова подударности.)

Четвороугао

У овој области треба обрадити дефиниције и основна својства четвороуглова: паралелограма, квадрата, правоугаоника, ромба, трапеза и делтоида. Истицати и логичку повезаност ових фигура (квадрат је правоугаоник, правоугаоник је паралелограм, ромб је паралелограм).

Посебно је важно нагласити да све особине паралелограма задовољавају и квадрат, правоугаоник и ромб, али да и сваки од њих има своје специфичне особине. Велики број особина троуглова треба поновити и искористити приликом откривања особина четвороуглова.

Запазити да се четвороугао разлаже на два троугла (дијагоналом), ослањајући се на теореме о угловима троуглова доћи до одговарајуће теореме о угловима четвороуглова. Паралелограму посветити највећу пажњу и пре свега обновити научено о паралелограму у петом разреду. На основу наученог о паралелограму у петом разреду као и наученог о подударности троуглова и централној симетрији, осној симетрији и транслацији у шестом разреду, изводе се особине паралелограма и услови да четвороугао буде паралелограм. Важно је доказати својства паралелограма. Нагласити да су тачни и обрати неких теорема у вези са паралелограмом.

Треба се ослањати на карактеристична (и изведена) својства при извођењу једноставнијих конструкција поменутих геометријских фигура и конструкције са њима повезаним елементима (дужима, угловима и дијагоналама). Сваки задатак са конструкцијом искористити за обнављање основних особина четвороугла који се конструише.

Обновити појам усмерених дужи и вектора (интезитет, правац, смер, једнакост вектора). Увести појам супротног вектора и множења вектора бројем. Објаснити поступак сабирања вектора надовезивањем вектора. Повезати сабирање вектора са паралелограмом, дијагоналом паралелограма. Одузимање вектора увести као сабирање вектора при чему се један вектор сабира са супротним вектором другог вектора.

Трапез дефинисати као четвороугао који има тачно један пар паралелних страница. Разлагањем трапеза на паралелограм и троугао или паралелограм и два троугла проучити његова својства. Такође, иста разлагања применити приликом конструкције трапеза и тако извођење конструкције трапеза свести на оне конструкције које су ученицима већ познате. Код увођења појма средње линије троугла и трапеза и њихових својста ва треба се ослонити на знања о векторима.

Увести појам и особине делтоида. Није предвиђена конструкција делтоида.

Површина четвороугла и троугла

ојам површине, којој је посвећено доста пажње, ученици су упознали у првом циклусу. Важно је обновити јединице које се користе за мерење површине. Показати и израчунавање површине неких једноставнијих фигура нацртаних у квадратној мрежи, при чему је један квадрат те мреже изабран за јединицу мере. Једначење површина геометријских фигура осмишљава се на класични начин, ослањајући се на појмове разложиве једнакости. При томе се узима да су површине подударних троуглова једнаке.

Полазећи од формуле за површину правоугаоника, допуњавањем и разлагањем, изводе се формуле за површину паралелограма, троугла и трапеза. Обрадити израчунавање површине четвороуглова са нормалним дијагоналама: квадрат, ромб, делтоид, као и израчунавање површине произвољног четвороугла разлагањем на познате геометријске фигуре. Укључити практичне примене рачунања површина реалних објеката, и кроз ту примену константно обнављати јединице за мерење дужине и површине. Осим тога, важно је обрадити и ситуације у којима се рачуна површина фигура задатих у координатном систему.

ИСТОРИЈА

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Предмет:

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Основи проучавања прошлости	4	2	6
2.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	9	8	17
3.	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку	16	12	28
новом	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	10	11	21
	УКУПНО	39	33	72

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	Основи проучавања прошлости	**4**	**2**	**6**	пореди историјске појаве;повеже визуелне и текстуалне информације са говарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини	Основне одлике периода средњег века и новог века (појмови средњи век, нови век, прединдустријско доба, хронолошки и просторни оквири	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.2,ИС 2.1.3., ИС.2.1.4., ИС.2.1.5, ИС 2,2,1,, ИС2.2.3, 2.2.6., ИС 3.1.2., ИС 3.1.3, ИС 3.1.5., ИС 3.2.2.,ИС 3.2.4, ИС 3.2.5.

II	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	**9**	**8**	**17**	– образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; – пореди историјске појаве; – приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; – на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); – наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; – сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; – разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; – илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); – идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; – на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском плану	Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи (германска и словенска племена, Бугари, Мађари, Викинзи).Најзначајније државе раног средњег века (Франачка држава, Византијско царство, Арабљани). Религија у раном средњем веку (христијанизација и хришћанска црква, Велики раскол, ислам). Феудално друштво (структура, друштвене категорије, вазални односи).Српске земље и Балканско полуострво (досељавање Срба и Хрвата, односи са староседеоцима и суседима, формирање српских земаља, христијанизација, ширење писмености). Истакнуте личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, Јован Владимир, Василије II, краљ Михаило, Ћирило и Методије.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.1,ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис 3.1.4.,ИС 3.1.5., ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.

III	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку	**16**	**12**	**28**	– пореди историјске појаве; – наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; – идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; – илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; – образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; – на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); – сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; – приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; – илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); – изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице;	Државно уређење (типови европских монархија; република). Сусрети и прожимања цивилизација и народа (хришћанство, ислам, јудаизам, Крсташки ратови, најзначајнији путописци и њихова путовања - Марко Поло, Ибн Батута и др). Српске земље и суседи (краљевина и царство, деспотовина, аутокефална црква, односи са Византијом, Угарском, Бугарском, Венецијом, османска освајања у југоисточној Европи).	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.2,ИС 2.1.3., ИС.2.1.4., ИС.2.1.5, ИС 2,2,1,, ИС2.2.3, 2.2.6., ИС 3.1.2., ИС 3.1.3, ИС 3.1.5., ИС 3.2.2.,ИС 3.2.4, ИС 3.2.5.

IV	Европа, Средоземље и српске земље у раном новом веку	**10**	**11**	**21**	- образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века;идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку;користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; - пореди историјске појаве; - сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; - приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; - разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; - илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; - илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; - учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања -разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку;	производње, банкарство, успон градова - примери Фиренце, Венеције, Антверпена...). Велика географска открића и колонизација (истакнути морепловци и њихова путовања, сусрет са ваневропским цивилизацијама - Северна и Јужна Америка, Индија, Африка, Кина, Јапан, Аустралија; последице). Опште одлике културе раног новог века (основна обележја хуманизма и ренесансе; књижевност, политичка мисао, промене у свакодневном животу, обичаји и веровања - прогон „вештица”...). Реформација и противреформација (узроци, протестантизам, католичка реакција - улога језуита; верски сукоби и ратови). Појава апсолутистичких монархија (промене у државном уређењу, централизација државе, положај владара). Врхунац моћи Османског царства (освајања, држава и друштво). Живот Срба под османском, хабзбуршком и млетачком влашћу (обнова Пећке патријаршије; мењање верског и културног идентитета - исламизација, покатоличавање, унијаћење; учешће у ратовима, отпори и сеобе, положај и привилегије, Војна крајина). Истакнуте личности: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло В и Филип II Хабзбуршки, Елизабета I, Вилијам Шекспир, Луј XIV, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.1,ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис 3.1.4.,ИС 3.1.5., ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.
УКУПНО		**39**	**33**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит

начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и

оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

ГЕОГРАФИЈА

природногеографским,демографским,насеобинским,политичкогеографским,економскогеографским,интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање мултикултуралности и патриотизма.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	**ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА**	2	1	3
2.	**ГЕОГРАФСКА КАРТА**	8	5	13
3.	**СТАНОВНИШТВО**	7	3	10
4.	**НАСЕЉА**	4	3	7
5.	**ПРИВРЕДА**	7	5	12
6.	**ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ**	9	7	16
7.	**ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ**	7	4	11
	УКУПНО	45	27	72

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА**	**2**	**1**	**3**	**Ученик ће бити у стању да:** − успоставља везе између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса; − одређује математичко-географски положај на Земљи	Друштвена географија, предмет проучавања и подела	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.3.2. ГЕ.2.3.1. ГЕ.2.3.2. ГЕ.3.3.1 ГЕ.3.3.2

II	**ГЕОГРАФСКА КАРТА**	**8**	**5**	**13**	**Ученик ће бити у стању да:** − анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте; – оријентише се у простору користећи компас, географску карту и сателитске навигационе системе	Географска/картографска мрежа Географска ширина и географска дужина, часовне зоне Појам карте и њен развој кроз историју Елементи карте (математички, географски и допунски) Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти Подела карата према садржају и величини размера Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони системи.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.2.1.1. ГЕ.2.1.4 ГЕ 1.2.3.

III	**СТАНОВНИШТВО**	**7**	**3**	**10**	**Ученик ће бити у стању да:** − доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора; − анализира компоненте популацоне динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света; − анализира различита обележја светског становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група	Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву Број и распоред становништва на Земљи Природно кретање становништва Миграције становништва Структуре становништва: биолошке и друштвено-економске Савремени демографски процеси у Србији, Европи и свету	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.3.2. ГЕ.2.3.1. ГЕ.2.3.2. ГЕ.3.3.1 ГЕ.3.3.2

IV	**НАСЕЉА**	**4**	**3**	**7**	**Ученик ће бити у стању да:** − објашњава континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету; − доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структурама становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима	Појам и настанак првих насеља Положај и географски размештај насеља Величина и функције насеља Типови насеља Урбанизација Град – унутрашња структура и односи са околним простором Село и рурални процеси	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.3.2. ГЕ.2.3.1. ГЕ.2.3.2. ГЕ.3.3.1 ГЕ.3.3.2

V	**ПРИВРЕДА**	**7**	**5**	**12**	**Ученик ће бити у стању да:** − уз помоћ географске карте анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности; − доводи у везу размештај привредних објеката и квалитет животне средине; − вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету	Привреда, привредне делатности и сектори привреде Пољопривреда и географски простор Индустрија и географски простор Саобраћај, туризам и географски простор Ванпривредне делатности Развијени и неразвијени региони и државе и савремени геоекономски односи у свету Концепт одрживог развоја	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.3.2. ГЕ.2.3.1. ГЕ.2.3.2. ГЕ.3.3.1 ГЕ.3.3.2

VI	**ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ**	**9**	**7**	**16**	**Ученик ће бити у стању да:** − објасни политичко-географску структуру државе; − представи процесе који су довели до формирања савремене политичко-географске карте света.	Појам и настанак првих држава Географски положај државе Величина и компактност територије државе Појам и функција државних граница Главни град Облик владавине Политичкогеографска карта Европе после Другог светског рата Политичкогеографска карта света после Другог светског рата Територијални интегритет и спорови Интеграциони процеси	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.3.2. ГЕ.2.3.1. ГЕ.2.3.2. ГЕ.3.3.1 ГЕ.3.3.2

VII	**ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ**	**7**	**4**	**11**	**Ученик ће бити у стању да:** − објасни како се издвајају географске регије; − − илуструје уз помоћ карте најважније географске објекте, појаве и процесе на простору Европе	Географске регије и регионална географија Положај и границе Европе Природне карактеристике Европе Становништво Европе Насеља Европе Привреда Европе Географске регије Европе	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ.1.1.3 ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.3.2 ГЕ.1.4.1 ГЕ.1.4.2 ГЕ.2.1.1 ГЕ.2.1.2 ГЕ.2.3.2 ГЕ.2.1.3 ГЕ.2.1.4 ГЕ.2.4.2 ГЕ.3.1.1 ГЕ.3.3.1. ГЕ.3.3.2. ГЕ.3.4.2
УКУПНО		**45**	**27**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Задаци наставе географије су вишеструки. Њиховим остваривањем ученици се оспособљавају да стичу и развијају знања и разумевања,умења и ставове према светским и националним вредностима и достигнућима.

-да упозају основне појмове из географије становништва,насеља,

- да схвате појам природне и географске средине и појам географске регије,

- да стекну основна знања о привреди,њеној подели и факторима развоја,

- упонају најзначајније међународне организације и интеграцијске процесе у Европи и свету,

Упознају најважније природне,друштвене, и економско-географске одлике Европе и специвичности њених регија и држава. Да користе географску карту и стручну литературу.

Да поседују осећање припадности и привржености нацији,култури,држави и познају традицију других народа и учествују у њеном очувању.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.Битно је искористити велике могућности које Географија као предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им географске појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Географије имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој географског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.Учење географије би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе о појмовима који се односе на друштвенз географију. Да би ученик схватио географске појмове у чему велику помоћ може пружити употреба различитих текстова, карата и других извора географских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације). Коришћење географске карте изузетно је важно јер омогућава ученицима да на боље схвате појаве и процесе.

Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Географије, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских елементима са елемнтима историје, биологије и других предмета. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

БИОЛОГИЈА

Циљ учења Биологије је да ученик, изучавањем биолошких процеса и живих бића у интеракцији са животном средином, развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	17	19	36
2.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	9	7	16
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	3	3	6
4.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	3	3	6
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	4	4	8
УКУПНО		**36**	**36**	**72**

БР	ТЕМА НАЗИВ	О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
I	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ**	**17**	**19**	**36**	– упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелија и нивоу организма; – повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; – одреди положај органа човека и њихову улогу; – цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; – користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата; – хумано поступа према организмима које истражује;	Грађа живих бића - спољашња и унутрашња. Грађа људског тела: хијерархијски низ од организма до ћелије. Једноћелијски организми - бактерија, амеба, ћелија квасца. Удруживање ћелија у колоније. Вишећелијски организми - одабрани примери гљива, биљака и животиња. Основне животне функције на нивоу организма: исхрана, дисање, транспорт и елиминација штетних супстанци, размножавање. Разлике у грађи биљака, гљива и животиња и начину функционисања, као и сличности и разлике у обављању основних животних процеса. Откриће ћелије и микроскопа. Основна грађа ћелије (мембрана, цитоплазма, једро, митохондрије, хлоропласти). Разлика између бактеријске, и биљне и животињске ћелије. Ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези.	- Компетенција за целоживотно учење - Комуникација - Решавање проблема - Сарадња - Одговоран однос према околини - Естетичка компетенција	БИ.1.2.1. БИ.1.2.2. БИ.1.2.3. БИ.1.2.4. БИ.2.2.1. БИ.2.2.2. БИ.2.2.3. БИ.2.2.4. БИ.3.2.2. БИ.1.6.1. БИ.1.6.3. БИ.2.6.1. БИ.2.6.2. БИ.2.6.3. БИ.3.6.1. БИ.3.6.2.

II	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ**	**9**	**7**	**16**	- направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; - размотри односе међу члановима једне популације, као и односе између различитих популација на конкретним примерима; - илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином; - истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода;	Популација, станиште, екосистем, еколошке нише, адаптације, животне форме, трофички односи - ланци исхране. Абиотички и биотички фактори. Значај абиотичких и биотичких фактора. Антропогени фактор и облици загађења. Угрожавање живих бића и њихова заштита.	- Одговоран однос према околини - Естетичка компетенција - Предузимљивост и оријентација ка предузетништву - Компетенција за целоживотно учење - Комуникација - Решавање проблема - Сарадња - Дигитална компетенција	БИ.1.4.1. БИ.1.4.2. БИ.2.4.1. БИ.2.4.3. БИ.3.4.2. БИ.3.4.4. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.3.6.1. БИ.3.6.2.
III	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	**3**	**3**	**6**	- идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; - повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом	Наследни материјал (ДНК, гени). Телесне и полне ћелије. Пренос наследног материјала. Наследне особине (веза између гена и особина, утицај спољашње средине). Индивидуална варијабилност. Природна селекција на одабраним примерима. Вештачка селекција. Значај гајених биљака и припитомљених животиња за човека.	- Компетенција за целоживотно учење - Комуникација - Рад с подацима и информацијама - Дигитална компетенција - Решавање проблема - Сарадња - Дигитална компетенција - Решавање проблема - Естетичка компетенција	БИ.1.3.1. БИ.1.3.4. БИ.2.3.1. БИ.2.3.2. БИ.2.3.4. БИ.3.3.1. БИ.3.3.3. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.1. БИ.2.6.2. БИ.3.6.1. БИ.3.6.2.

IV	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	**3**	**3**	**6**	групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; одреди положај непознате врсте на „дрвету живота”, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама;	Постанак живота на Земљи (прве ћелије без једра, постанак ћелија са једром и појава вишећеличности). Дрво живота” (заједничко порекло и основни принципи филогеније, сродност и сличност). Организми без једра. Организми са једром. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота”.	- Рад с подацима и информацијама - Решавање проблема - Сарадња - Компетенција за целоживотно учење - Комуникација - Дигитална компетенција - Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	БИ.1.1.1.БИ.1.1.3. БИ.1.1.4.БИ.2.1.2. БИ.2.1.4.БИ.3.1.1. БИ.3.1.2.БИ.3.1.3. БИ.1.6.1.БИ.1.6.2. БИ.2.6.1.БИ.2.6.2. БИ.3.6.1. БИ.3.6.2.
V	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	**4**	**4**	**8**	- прикупи податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њихових истраживања; - одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција; - доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; - збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна; - повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по животну средину и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине; - користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; - табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; – разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени.	Обољења која изазивају, односно преносе бактерије и животиње. Бактерије и антибиотици. Путеви преношења заразних болести. Повреде и прва помоћ: повреде коже, уболи инсеката и других бескичмењака, тровање храном, сунчаница, топлотни удар. Превенција и понашање у складу са климатским параметрима. Последице болести зависности - алкохолизам.	- Одговоран однос према здрављу - Одговоран однос према околини - Естетичка компетенција - Предузимљивост и оријентација ка предузетништву - Компетенција за целоживотно учење - Комуникација - Решавање проблема - Сарадња - Дигитална компетенција	БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.2.5.4. БИ.3.5.4. БИ.3.5.5. БИ.1.6.1. БИ.2.6.1. БИ.2.6.2. БИ.3.6.1. БИ.3.6.2.
УКУПНО		**36**	**36**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставн о средство и да он не одређује садржаје предмета. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литературу, мапе, шеме, енциклопедије...

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Препоручује се да се хијерархијски низ сложености обради од нивоа организма ка ћелији, на примеру грађе човека, с обзиром да је грађа људског тела најпогоднија за разумевање на овом узрасту. Ученици треба да разумеју да се наше тело састоји од органа, међусобно повезаних у системе, да системи обављају животне функције, да се органи састоје од група повезаних ткива, а ткива од група ћелија. Дакле, у објашњавањима грађе живих бића требало би се кренути од макронивоа, тј. видљивог (уз опис функције органа), ка саставним деловима (до ћелије). Разлике у грађи и начину функционисања и сличности и разлике у обављању основних животних функција вишећелијских организама требало би обрадити упоредно на одабраним представницима биљака, гљива и животиња. Потребно је пажљиво описати вишећеличност, тј. направити разлику између „удруживања ћелија у колоније” и правих вишећелијских организама код којих постоје ткива (и органи). Најбољи начин да се ова разлика подвуче јесте објашњење да код примарно једноћелијских облика, свака ћелија може самостално да обавља све животне функције, као и да самостално опстане у животној средини, док код вишећелијских организама постоји

„подела посла” међу ћелијама.

Приликом обраде абиотичких фактора пажњу треба усмерити на њихов утицај на раст и развиће. Ученици би могли да гаје биљке под одређеним условима, нпр. засеју зрна пшенице на различите подлоге (песак, црница - земља за цвеће), па једну биљку заливају превише, другу премало, једну

изложе расту без светла, друга расте на светлу, итд.

Комбиновање различитих гена родитеља у потомству треба повезати са индивидуалном варијабилношћу, која је обрађена и у петом разреду. У овом контексту поменути да особине јединке зависе и од наслеђених гена и од животне средине (примери су већ дати и у петом разреду, а овде их треба проширити - нпр. већа количина хране коју узима нека јединка доводи до веће телесне масе и димензија, без обзира на наслеђене гене).

При разврставању и груписању живог света, треба користити филогенетски приступ, односно заједничко порекло, принцип сродности и сличности. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота" треба да има логички след, који произилази из знања о грађи ћелија. Полазећи од заједничког претка у основи дрвета, треба издвојити грану која води ка данашњим организмима без једра (нпр. бактерије и модрозелене бактерије из домена Бацтериа) и грану која представља организме са једром (домен Еуцариа).

Требало би обрадити начине на које се људи могу заразити бактеријама изазивачима болести: директним контактом (додиривањем или коришћењем истог прибора за хигијену и одеће) или индиректно (ваздухом, преко хране или воде, или преко инсеката и других животиња) и које су мере превенције које теба предузети (оштећења коже и ране су улаз за бактерије). Добра лична хигијена, хигијенско спремање хране, коришћење воде из проверених извора, су мере превенције које ученици треба да примењују свакодневно, како би смањили могућност инфекције (редовно прање руку, заштиту хране од контакта са животињама, остављање хране на ниској температури...).

Посебно треба обратити пажњу на антибиотике: откриће антибиотика, улога организама у њиховој производњи, зашто их је потребно узимати искључиво уз савет лекара и зашто је потребно довршити комплетну терапију антибиотицима. Ученици би требало да препознају ситуације када треба да се обрате лекару (односно старијој особи), а када могу и сами да реагују и пруже помоћ (збрину површинску озледу коже и укажу прву помоћ у случају блаже сунчанице и топлотног удара). Потребно је да ученик зна да је алкохолизам најчешћа болест зависности, колико алкохол штети организму, функционисању породице и друштву, како да препозна знаке зависности код људи у непосредном окружењу (породици) и коме се обратити за помоћ. Ову тему треба обрадити неутрално и пажљиво.

ФИЗИКА

Циљ учења садржаја **ФИЗИКЕ** је да ученици упознају природне појаве и основне природне законе, да стекну основну научну писменост, да се оспособе за уочавање и распознавање физичких појава у свакодневном животу и за активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање, оформе основу научног метода и да се усмере према примени физичких закона у свакодневном животу и раду

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	лабораторијска вежба	свега
1.	Увод у физику	2	2	0	4
2.	Кретање	6	7	1	14
3.	Сила	6	8	0	14
4.	Мерење	4	4	5	13
5.	Маса и густина	5	7	3	15
6.	Притисак	5	6	1	12
УКУПНО		**28**	**34**	**10**	**72**

ТЕМА		О	У	Л В	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ								
I	Увод у физку	2	2	0	4	**По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:** * схвати физику као природну науку, разуме ток проучавања природних појава, као и везу физике са другим наукама * разликује појмове физичких тела од супстанција од којих се састоје тела	* појам физике као природне науке и методе којима се она служи * веза физике са другим наукама * демонстрациони огледи у складу са расположивим прибором	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Дигиталне компентенције	**ФИ:** 1.4.2.
II	Кретање	6	7	1	14	* усвоји појам механичког кретања и фв. које описују РПК, поделу кретања према вредности брзине и облику путање и разуме графички приказ брзине и пређеног пута од времена * научи матеметичку зависност брзине и уме да је израчуна * зна да користи јединице за брзину у SI систему: m/s и km/h * уме да измери и израчуна сталну брзину	*појам механичког кретања и релативности кретања * величине којима се описује кретање * врсте кретања према вредности брзине и облику путање * зависност брзине и пређеног пута од времена код РПК	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -интерперсоналне компентенције	121, 122, 123; 144 221, 222; 241; 261, 262, 263; 271 321; 341; 371, 372
III	Сила	6	8	0	14	* разуме силу као величину која мери узајамно деловање између тела, научи која је ознака силе, као и основну, веће и мање јединице * објашњава узајамно деловање тела у непосредном додиру (промена брзине , правца и	* сила као мера узајамног деловања између тела и последице таквог деловања * узајамно деловање тела која нису у непосредном додиру * врсте сила (гравитациона, електрична, магнетска, сила еластичности, сила трења, сила	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији	111, 112 211, 212; 241, 243; 261, 262, 263, 261, 262, 263; 271 371,372

						смера кретања, деформација тела) *схвати физичку природу електричне, гравитационе, магнетске силе, силе еластичности и силе трења * разликује деловање силе Земљине теже од тежине тела * повезује масу и инерцију, разликује масу и тежину тела, препознаје их у свакодневном животу и решава различите проблемске ситуације * демонстрира утицај трења и отпора средине на кретање тела и примењује добре и лоше стране ових појава * демонстрира појаву инерције тела, деформације тела под дејством силе, узајамно деловање наелектрисаних тела и узајамно деловање магнета	отпора ваздуха) *сила као векторска величина * сила Земљине теже и тежина тела	– Рад са подацима и информацијама	
IV	Мерење	4	4	5	13	* научи које су основне фв. Међународног система као и њихове ознаке и јединице и прави разлику између основних и изведених јединица SI система * претвара веће јединице у мање и обрнуто(користи префиксе мили, микро, кило мега) * процењује вредност најмањег подеока код мерних инструмената (односно тачност	* основне и изведене физ. величине и њихиове јединице, Међународни систем јединица * мерење дужине, запремине и времена * појам средње вредности мерене величине и грешке при мерењу; мрени инструменти	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -Интрперсоналне и грађанске компентенције	141, 142, 143, 145, 146; 171, 172 241, 242, 243, 244; 273 341, 343; 371, 372

						мерења) * усвоји ознаке , основне , веће и мање јединице дужине површине, запремине и времена * разуме како се израчунава средња вредност, апсолутна и релативна грешка			
V	Маса и густина	5	7	3	15	* схвати узајамно деловање између два тела као обострану појаву * разликује појмове инерције и инертности * усвоји дефиницију Првог Њутновог закона * схвати масу као неприкосновену карактеристику тела, која се мери вагом или теразијама * научи дефиницију густине и како се експериментално може одредити густина чврстих тела различитог облика као и густина течност * уме из закона густине чврстих тела изражава непознату ако су друге две величине познате	* инертност тела , закон инерције (Први Њутнов закон) * узајамно деловање тела, маса као мера инертности тела * маса и тежина као различити појмови * мерење масе тела вагом * густина тела; одређивање густине чврстих тела и течности	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -Интрперсоналне и грађанске компентенције	111, 112 211, 212; 241, 243; 261, 262, 263; 271 371, 372
VI	Притисак	5	6	1	12	* научи формулу за притисак чврстих тела, као и ознаку, веће и мање од основне (Ра) јединице притиска * разуме Паскалов закон и принцип спојених судова * разликује преношење силе притиска кроз чврста тела и течности и наводи примере	* притисак чврстих тела * хидростатички притисак и спојени судови * Паскалов закон и његова примена * атосферски притисак и Торичелијев оглед * зависност атмосферског притиска од надморске висине;	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима	113; 141, 142, 143 211, 215, 216; 241, 243; 261 313, 314

						(хидраулична преса, кочнице, дизалица, ходање по снегу...) * познаје примену хидростатичког притиска (принцип рада водовода, фонтане) * разуме Торичелијев оглед и зна шта представља артмосферски притисак, од чега зависи и како се мери атмосферски и друге врсте притисака	барометри	и информацијама -Интрперсоналне и грађанске компентенције	
УКУПНО		**28**	**34**	**10**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења Физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за Физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи/глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији, итд.), ученицима шестог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Препоручени садржаји наставе оријентисане на исходе за шести разред доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе Физике:

- Поступност (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.
- Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и симулације).
- Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу. Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем-ситуација;1
3. лабораторијским вежбама;
4. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, пројекти, допунска настава, додатни рад...);
5. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе Физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога, наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

Методска упутства за решавање рачунских задатака

При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина СИ (међународни систем јединица).

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за сваку лабораторијску вежбу умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради два до три ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

- обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

- обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе,
- упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром,
- указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине (дужину, време,...), а не и за величине које се посредно одређују (нпр. притисак чврстог тела). Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

Методска упутства за друге облике рада

При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вежби. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вежбама непримерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини. Неопходно је да наставник од ученика, који се први пут среће са физиком, не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно и течно формулише.

Будући да је програм оријентисан на исходе, по садржају и обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика шестог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечена знања, вештине и ставови буду трајнији и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

Допунска настава и додатни рад

Додатна настава из Физике организује се у шестом разреду са по једним часом недељно. Ова врста наставе обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослед тематских садржаја у додатној настави прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање.

Допунска настава се такође организује са по једним часом недељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм Физике у шестом разреду.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику и друге природне науке, могу се организовати кроз разне секције

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ Да се код ученика развије интересовање за музику и критичко мишљење,музички укус као и потреба у очувању музичког наслеђа свог и других народа

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	**ЧОВЕК И МУЗИКА**	2	1	3
2.	**МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ**	3	1	4
3.	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	5	1	6
4.	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	20	-	20
5 .	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	3	-	3
укупно		**33**	**3**	**36**

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	Човек и музика	**2**	**1**	**3**	**ЧОВЕК И МУЗИКА Ученик ће бити у стању да:наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији , античком добу ,средњем веку и ренесанси** **-објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања** **-излаже своје мишљење о значају и улози музикеу животу човека -** **реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног опонашања идентификује утицај ритуалног понашања у музици саврменог доба**	Човек У ПРАИСТОРИЈИ – улога музике у првобитном друштву -човек и ритуал,улога музике у ритуалу -музичко антрополошка истраживања -магиска моћ музике -елементи музичког тока покрет,ритам,коло,групн и плес-покрет порекло плеса,слушање доживљаја ритма-фолклорна музика традиција у Србији и светске баштине-човек антике -божанска природа музике-митолошка свест античког човека-улога и место музике у античким цивилизацијама	Комуникативнакомпетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	**ОСНОВИ НИВО** • М.К.1..1.1Да наведе средства музичког изражавања у присторији и антици -М.К.1.2.1МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-класификује инструменте по начину настанка звука -М.К.1.2.1.СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -препознавање гласова и инструмената и карактерни и лични емотивни опис слушаног дела **СРЕДЊИ НИВО** • **М.К2.1.2.Поред горе наведеног да реконструише у сардњи са другима кроз ритам комуникацију људи тих епоха** **-**

II	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	**3**	**1**	**4**	**–МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-класифијкује инструменте по начину настанка зваука-опише карактеристике удараљки-препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја,односно када се музика**	-МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ -нај старији инструмент тело,удараљке,дувачки ,жичани -удараљке као најједноставнија група инструмената	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	• -М.К.1.1.2МУЗИЧКИ МИНСТРУМЕНТИ-поред горе наведеног,опише и препозна карактеристике инструмената-М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела СРЕДЊИ НИВО М.К2.1.2.Поред горе наведеног да реконструише у сардњи са другима кроз ритам комуникацију људи тих епоха

III		**5**	**1**	**6**	– **СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ - изражава се покретима за време слушања музике** **-препознаје како музички ефекти утичу на тело и осећања** **-анализира слушанодело** **-даје критичко мишљење о слушаном делу**	-СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ .музичка дела домаћих и страних композитора,различитих облика врста и жанрова	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ОСНОВИ НИВО • М.К.1..1.1Да наведе средства музичког изражавања у присторији и антици -М.К.1.2.1МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-класификује инструменте по начину настанка звука -М.К.1.2.1.СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -препознавање гласова и инструмената и карактерни и лични емотивни опис слушаног дела СРЕДЊИ НИВО • М.К2.1.2.Поред горе наведеног да реконструише у сардњи са другима кроз ритам комуникацију људи тих епоха -М.К.1.1.2МУЗИЧКИ МИНСТРУМЕНТИ-поред горе наведеног,опише и препозна карактеристике инструмената-М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела НАПРЕДНИ НИВ*О*
	Е МУЗИКЕ--					78		• М.К,3.2.1 *Поред горе наведеног да објасни утицај друштвеног разоја*

IV	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	**20**	**0**	**20**	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ - ПЕВАЊЕ** **-пева и свира самостално и у групи** **-примењује правилну технику певања -** **СВИРАЊЕ-кроз свирање и покрет развија координацију-изказује своја осећања-подстиче зајрдничко музицирање**	-ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ -певање песама самостално и у групи -певање са нотног текста -извођење једноставних музичких ритмова - певање у комбинацији са покретом -свирање песама по слуху на ритмичким и мелодиским инструментима -свирање песама са нотног текста	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела -*поред горе наведеног,* *-анализира слушано дело* *-даје критичко мишљење* *- емотивно описује свој доживљај музичког делавербално,покретима-плесом,литерално,ликовно итд.* М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела

5. МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	3	---	3	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО-користи музичке моделе за компоновање ритма и мелодије-изражава својеемоције кроз извођење дела –групна ритмичка или мелодиска импровизација -учествује и креира школске приредбе и друге манифестације	-МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО -креирање ритмичке и мелодиске пратње различитим изворима звука-креирање мале кореографије једноставним покретима уз музику-музичке допуњаљке са кратким мотивима -израда једноставних инструмената	Комуникативнакомпетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	1,4.1ОСНОВ -пева по слуху мелодију -изводи једноставан ритам -2.4.2.СРЕДЊИ НИВО-`пева групно песме по слуху и са нотног текста - групно извођење ритмичке пратње – 3.4.3НАПРЕДНИ НИВО-свирање песама по слуху на ритмичким инструментимасвирање и певање песама са нотног текстА-М.К.1.5.1 ОСНОВНИ Н - креирање једноставних покрета уз музику -М.К.2.5.2 СРЕДЊИ НИВО-израда инструмента,музичка допуњалка са кратким музичким мотивима - М.К.3.5 НАПРЕДНИ НИВО - креирање ритмичке и мелодиске пратње различитим изворима звука-
УКУПНО	33	3	36				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ ИУЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним музичким појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитихсадржаја.Битно је искористити велике могућности које Музика као уметнички предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој музичког мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање запојашњењем.. Да би схватио музичку мисао, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих музичких примера текстова,и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе.

Треба искористити и утицај наставе Музичке Културе на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер музички садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Музике, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење музичких чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израдареферата).

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ЦИЉ

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета:

ЗАДАЦИ:

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развијање способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	Слободно ритмичко изражавање бојениммрљама, линијама, светлинама, облицима и волуменим	2	2	4
2.	Визуелно споразумевање	2	1	3
3.	Текстура	4	2	6
4.	Светлина	5	3	8
5.	Боја	8	4	12
6.	Свет уобразиље у делима ликовне уметности	2	1	3
	УКУПНО:	23	13	36

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
1	**БОЈА**	9	7	**16**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад; – прави разноврсне текстуре на подлогама, облицима или у апликативном програму; – користи изражајна својства боја у ликовном раду и свакодневном животу;	Пигментне боје (хроматске и ахроматске боје; основне и изведене боје). Дејство боја (утисак који боја оставља на посматрача; топле и хладне боје; комплементарне боје). Светлост и боја (светлост као услов за опажање боје, разлике у опажању боја; валер; градација и контраст). Примена боја (технике и средства: акварел, темпера, мозаик, витраж, апликативни програми...; изражајна својства боја у керамици, скулптури, графици, таписерији, дизајну одеће и обуће, индустријском дизајну...; примена у свакодневном животу ученика). Уметничко наслеђе (музеји и експонати).	Компетенција за учење -Комуникација -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Естетичка компетенција -Дигитална компетенција	ЛК.1.1.1. ЛК.2.1.1. ЛК.3.1.1. ЛК.3.1.2. ЛК.3.2.1.

2	**КОМУНИКАЦИЈА**	2	3	**5**	-обликује, самостално, или у сарадњи са другима, употребне предмете од материјала за рециклажу; – изрази своје замисли и позитивне поруке одабраном ликовном техником;	Комуникативна улога уметности (теме, мотиви и поруке у визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу). Уметничко наслеђе (уметност некад и сад).	Компетенција за учење -Комуникација -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Естетичка компетенција -Дигитална компетенција	ЛК.1.1.1. ЛК.2.1.1. ЛК.3.1.1. ЛК.3.1.2.
3	**ТЕКСТУРА**	2	4	**6**	користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад; – прави разноврсне текстуре на подлогама, облицима или у апликативном програму – повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј	Текстура (врсте текстура – тактилна и визуелна; текстуре у природи и уметничким делима, материјали и текстура, облик и текстура, линија и текстура, ритам и текстура). Уметничко наслеђе (грађевине, скулптуре и паркови).	Компетенција за учење -Комуникација -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Естетичка компетенција -Дигитална компетенција	ЛК.1.1.1. ЛК.2.1.1. ЛК.3.1.1. ЛК.3.1.2. ЛК.3.2.1.

4	**УБРАЗИЉА**	1	3	**4**	изрази своје замисли и позитивне поруке одабраном ликовном техником; – опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела; – идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука; – повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј; – разматра са другима шта и како је учио и где та знања може применити.	Стваралачка уобразиља (стварност и машта, значај маште; разноврсне информације као подстицај за стварање – снови, бајке, митови, легенде...). Уметничко наслеђе (необична уметничка остварења).	Компетенција за учење -Комуникација -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Естетичка компетенција -Дигитална компетенција	ЛК.1.1.1. ЛК.2.1.1. ЛК.3.1.1. ЛК.3.1.2. ЛК.3.2.1.
5.	**ПРОСТОР**	1	4	**5**	идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука; – повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј; – разматра са другима шта и како је учио и где та знања може применити.	Амбијент (елементи који чине амбијент – дизајн ентеријера, атмосфера, корисници; утицај амбијента на расположење, активност и учење; обликовање школског простора; поставка изложбе).	Компетенција за учење -Комуникација -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Естетичка компетенција -Дигитална компетенција	ЛК.1.1.1. ЛК.2.1.1. ЛК.3.1.1. ЛК.3.1.2. ЛК.3.2.1.
УКУПНО		**15**	**21**	**36**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор - облик, линија; у другом разреду четири: простор - облик, линија, боја; у трећем пет: простор - облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор - облик, линија, боја, текстура, светлина.

Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима. У програму су назначени кључни појмови који се нарочито надограђују у датом разреду (испод табеле).

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају задаци (ликовни, пројектни, истраживачки), који циљају више исхода и међупредметних компетенција.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није усмерен на садржаје, па структура програма није прописана. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Боја

У овој целини предложени су појмови, подпојмови и теме за разговор, а које су везане за изражајне могућности материјала и техника које ученик користи. Наставник нуди само основне информације и корисне савете. Ученици треба да знају да понекад не могу да добију жељени тон зато што сликарске боје које се производе као школски прибор садрже мање пигмента. Ако ученици не могу да набаве квалитетан школски прибор, решење може да буде додавање течних тонера за фасадне боје, који се набављају у фарбари. Тонери и паковање беле еколошке боје за зидове довољни су за одељење. Цртеже и слике које сматрају неуспелим могу да искористе за колаж. У шестом разреду раде и једноставне пројекте. Наставник може да понуди две или више техника, а да ученици гласају коју ће учити или да се поделе на групе према одабраној техници. Скице се раде и бирају у школи, а пројекти могу да се доврше код куће. Уколико ученици желе да раде чворовану таписерију не морају да користе вуну, могу да исеку траке од пластичних кеса. Витраж могу да праве од папира и фолија у боји, а могу и да сликају на пластичним флашама. Најједноставније је да код куће, уз помоћ одраслих, одесеку дно и део флаше тако да добију посуду за оловке. Пластика се лако осликава акварел бојама. Ако желе да имитирају витраж могу да користе и црни перманентни маркер. За мозаик могу да користе пластичне чепове...

Наставник може да подстакне ученике на размишљање и истраживање питањима и одабраним информацијама. На пример, причом о томе шта значе боје у неким културама, да ли животиње умеју да сликају, да ли постоји веза између тонова у музици и тонова у визуелној уметности, које две боје би употребили да изразе одређену емоцију, како су боје добиле своје називе...

Није пожељно оптерећивати ученике проширеним информацијама (о валерским кључевима, адитивном мешању боја...); боље је да се о томе разговара у следећим разредима, када буду имали више предзнања и када буду више користили савремену технологију. Ученици треба да добију само елементарне информације о утицају светлости на опажање боја. Важније је да знају да је нормално да постоје разлике у опажању тонова - постоје незнатне разлике у грађи ока, на опажање утичу и околне боје, на различитим мониторима иста слика има другачије тонове (остало ће учити касније). Ако желе да одштампају на мајици слику коју су урадили у апликативном програму потребно је да слику из РГБ система (црвена, зелена, плава) пребаце у ЦМУК систем (цијан, магента, жута и кључ, односно катран/црна), који се користи у штампи (остале информације могу да добију од наставника Информатике).

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Музеји и експонати", везана за музеје и карактеристичне експонате који се у њима чувају. Пожељно је да се ученици прво упознају са музејима у Србији, а ученици који наставу слушају на матерњем језику треба да добију основне информације о најзначајнијим музејима у матичној држави. Разговор прате одговарајући визуелни садржаји, а заинтересовани ученици могу да раде и истраживачке задатке.

Комуникација

У овој целини су предложене теме за разговор о садржају уметничких дела и рекламних (визуелних и аудиовизуелних) порука. Наставник не нуди анализу дела коју ученици записују и меморишу без разумевања. Смисао учења је да ученици доживе уметничко дело, да размишљају о њему и слободно изражавају своје мишљење. Наставник их само подстиче питањима. Ученици треба да разговарају и о томе колико су рекламе на телевизији и интернету ефикасне, колико могу да их заинтересују, а на који начин их одбијају... Наставник може да подстакне ученике да самостално истражују тако што ће поставити одговарајуће питање. На пример: да ли има скривених порука у уметничким делима? У ликовном раду ученици бирају материјал и технику којом ће најефикасније изразити неки садржај (идеју, поруку, став...).

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Уметност некад и сад", односно поређење неке теме (садржаја ликовног дела)

кроз епохе. Текстуре

У овој целини су груписани предлози везани за истраживање изражајних могућности традиционалних цртачких, вајарских и сликарских техника. Уколико ученици желе да цртају или сликају текстуру у апликативном програму, то могу да раде као пројекат.

У додатној теми за разговор, „Грађевине, скулптуре и паркови", фокус није на текстури, већ на значајним грађевинама, скулптурама у пленеру и парковима у нашој земљи. Наставник може да прикаже презентацију и да упореди наше наслеђе са светским, нарочито значај за културни туризам и идентитет краја или земље.

Уобразиља

У овој целини су груписани предлози везани за разговор о значају маште (уобразиље, имагинације) у уметности, науци и свакодневним

ситуацијама када је потребно пронаћи решење за неки проблем. И у шестом разреду ученици уче о томе како да пронађу подстицај за развијање креативних идеја. Наставник прво показује репрезентативна остварења светских и домаћих уметника заснована на сновима, бајкама, митовима и легендама. Ученици треба самостално да одаберу податке (снове, бајке, митове или легенде) који их подстичу на рад.

Додатну тему, „Необична уметничка остварења”, потребно је везати за самостално истраживање и формирање дигиталне збирке „необичних” савремених остварења. Збирка може да буде индивидуална или одељенска. Наставник може да подстакне ученике приказивањем неколико визуелних примера (хидропонична лампа дизајнера Марка Вучковића, радови Сесилије Вебер из серије Натурал Хуманс, уличне слике Џулијана Бивера, подводни музеј у Канкуну, хотел од леда у Шведској...). Ученици бирају врсту уметничких радова које ће истраживати (куће за становање, ципеле, одећа, накит, скулптуре, аутомобили...).

Простор

У овој целини су груписани предлози везани за пројектну наставу и обликовање простора у школи. Уколико школа има могућности, ученици могу да обликују башту у школском дворишту. Идеје се могу пронаћи на интернету ако се у претраживач унесе: „боттле тоwер гарденинг”, „пластиц боттлес арт”, „сцхоол гарден пројецтс”, „рецуцлед гарден орнаментс” или „гарден орнаментс фор сцхоолуард”. Уколико школа нема таквих могућности, могу да обликују део учионице или хола. Сврха ових активности је да ученици науче како да од доступних материјала направе нешто што ће им користити у свакодневном животу. На пример, од пластичних флаша се могу направити фотеље, клупе, сточићи, полице, жардињере, вазе, лампе, лустери...
Употребни предмети које ученици праве самостално или у заједничком раду не треба да имају само употребну, већ и естетичку вредност. Други предлог је симулација музејске поставке или изложбе. Ученици треба да осмисле поставку, да сами распоређују експонате, дизајнирају позивнице за родитеље... Сврха ових активности је да се оспособљавају за презентовање радова.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	4	2	6
2.	САОБРАЋАЈ	4	4	8
3.	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	2	16	18
4.	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	8	12	20
5.	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	0	20	20
	УКУПНО	**18**	**54**	**72**

ТЕМА		О	У/В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	**4**	**2**	**6**	Ученик ће бити у стању да: - повеже развој грађевинарства и значај урбанизма у побољшању услова живљења; -анализира карактеристике савремене културе становања; -класификује кућне инсталације на основу њихове намене;	-Значај и развој грађевинарства. -Просторно и урбанистичко планирање. -Култура становања у: урбаним и руралним срединама, објектима за индивидуално и колективно становање, распоред просторија, уређење стамбеног простора. -Кућне инсталације	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција.	

II	**САОБРАЋАЈ**	**4**	**4**	**8**	Ученик ће бити у стању да: - класификује врсте саобраћајних објеката према намени; -повезује неопходност изградње прописне инфраструктуре са безбедношћу учесника у саобраћају; -повезује коришћење информационих технологија у саобраћајним објектима са управљањем и безбедношћу путника и робе; - демонстрира правилно и безбедно понашање и кретање пешака и возача бицикла на саобраћајном полигону и/или уз помоћ рачунарске симулације;	-Саобраћајни системи. -Саобраћајни објекти. -Управљање саобраћајном сигнализацијом. -Правила безбедног кретања пешака и возача бицикла у јавном саобраћају.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	
III	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	**2**	**16**	**18**	Ученик ће бити у стању да: -скицира просторни изглед грађевинског објекта; чита и црта грађевински -технички цртеж уважавајући фазе изградње грађевинског објекта уз примену одговарајућих правила и симбола; -користи рачунарске апликације за техничко цртање, 3D приказ грађевинског објекта и унутрашње уређење стана уважавајући потребе савремене културе становања; -самостално креира дигиталну презентацију и представља је	-Приказ грађевинских објеката и техничко цртање у грађевинарству. -Техничко цртање помоћу рачунара. - Представљање идеја и решења уз коришћење дигиталних презентација	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

IV	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**	**8**	**12**	**20**	Ученик ће бити у стању да: -класификује грађевинске материјале према врсти и својствима и процењује могућности њихове примене; -повезује коришћење грађевинских материјала са утицајем на животну средину; -повезује алате и машине са врстама грађевинских и пољопривредних радова; - реализује активност која указује на важност рециклаже; - образложи на примеру коришћење обновљивих извора енергије и начине њиховог претварања у корисне облике енергије; - правилно и безбедно користи уређаје за загревање и климатизацију простора; - повезује значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије; - повезује гране пољопривреде са одређеном врстом производње хране; - описује занимања у области грађевинарства, пољопривреде, производње и прераде хране;	-Подела, врсте и карактеристике грађевинских материјала. -Техничка средства у грађевинарству и пољопривреди. -Организација рада у грађевинарству и пољопривреди. -Обновљиви извора енергије и мере за рационално и безбедно коришћење топлотне енергије. -Рециклажа материјала у грађевинарству и пољопривреди и заштита животне средине -Моделовање машина и уређаја у грађевинарству, пољопривреди или модела који користи обновљиве изворе енергије	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама,	.

V	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**	**0**	**20**	**20**	Ученик ће бити у стању да: - изради модел грађевинске машине или пољопривредне машине уз примену мера заштите на раду; самостално/тимски врши избор макете/модела грађевинског објекта и образлажи избор; -самостално проналази информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ; -креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова) користећи програм за обраду текста; припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује; -израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду; -учествује у успостављању критеријума за вредновање, процењује свој рад и рад других и предлаже унапређења постојеће макете/модела; -одреди реалну вредност израђене макете/модела укључујући и оквирну процену трошкова.	-Израда техничке документације. -Израда макете/модела у грађевинарству, пољопривреди или модела који користи обновљиве изворе енергије. -Представљање идеје, поступка израде и решења производа. -Одређивање тржишне вредности производа укључујући и оквирну процену трошкова. -Представљање производа и креирање дигиталне презентације.	Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	
УКУПНО		**18**	**54**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

С обзиром да је настава Технике и технологије теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје усло ви, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Код ученика узраста 11, 12 година постоји природна радозналост за технику и технологију, као и потреба да нешто сами стварају својим рукама. То треба искористити на прави начин и учинити реализацију овог предмета што више повезаним са свакодневним животом ученика. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

У области животно и радно окружење обрађују се садржаји који се односе на грађевинарство као грану технике. Уз помоћ ме- дија потребно је, у најкраћим цртама, приказати историјски развој грађевинарства и повезати га са побољшањем услова живљења (по могућству интерактивно). Потребно је нагласити значај урбанизма и просторног планирања (на основу посматрања планова, макета, слика насеља, треба објаснити значај околине стана са хигијенског и естетског становишта). Препорука је да се користите рачунарске мапе за одређивање положаја грађевинских објеката у односу на околину. Путем посматрања и анализе примера, навести ученике да анализирају

и закључују како се култура становања разликује у зависности од врста насеља (рурално и урбано насеље) и стам- бених објеката, које су карактеристике и посебности, као и како се одређује распоред просторија у стану са аспекта функционално- сти, удобности и економичности. Потребно је упознати ученике са врстама и наменом кућних инсталација и правилном употребом. Препорука је да се обезбеде услови за ситуационо учење нпр. кроз компјутерску симулацију. Препоручени број часова је 6.

Саобраћај

У односу на програм петог разреда, у области саобраћај садр- жај је проширен и односи се на саобраћајне објекте, њихову намену, функционисање и организацију саобраћаја. Посебно обратити пажњу да безбедност учесника у саобраћају зависи и од прописне нфраструктуре (опреме пута, обележавање и сигнализација, ква- литет израде саобраћајних објеката) као и прилагођавања постоје- ћим условима (брзина). Препорука је да се кроз примере симула- ције, а који су доступни на Интернету, ученици уведу у ситуацију да препознају сигурносне ризике и предвиде опасне ситуације у саобраћају. Уз помоћ мултимедијалних примера објаснити како се управља саобраћајем коришћењем ИКТ и колико такво управља- ње утиче на безбедност путника и робе. Са аспекта безбедности учесника у саобраћају обратити пажњу на учешће пешака и возача бицикла у јавном саобраћају. За реализацију ових садржаја кори- стити мултимедије као и саобраћајне полигоне практичног пона- шања у саобраћају у оквиру школе. Препоручује се да се, уколико школа нема просторне могућности за израду саобраћајног полиго- на, користе дворишта, шири ходници или фискултурне сале ради остваривања овог исхода. Препоручени број часова је 8.

Техничка и дигитална писменост

У овом делу програма ученици развијају нове интегрисане модалитете техничке и дигиталне писмености. На почетку реали- зације области укратко поновити која су знања и вештине из тех- ничког цртања ученици усвојили у претходном разреду. Ученике треба оспособити за рад у рачунарској апликацији за техничко цр- тање примереној њиховом узрасту и потребама. Објаснити правила и симболе који се користе у техничком цртању у области грађеви- нарства. Приликом израде техничких цртежа на папиру и помоћу рачунара препоручује се индивидуални облик рада. Ученици треба да развијају вештине визуелног опажања и разумевања релацај- ских односа између објеката и предмета, стога је примерено задати им да скицирају просторни изглед одређеног грађевинског објекта који им је познат. Представити могућности и рад са једноставним рачунарским апликацијама за 3D приказ грађевинских објеката. Ученицима објаснити појам пресека коришћењем наставних по- магала и рачунарске симулације. Упознати ученике са радом у ра- чунарској апликацији за унутрашње уређење стана наглашавајући функционалност и естетску вредност решења. Како би ученици функционализовали стечена знања предвидите мини-пројекат на тему израде скице хоризонталног и вертикалног пресека стана у коме ученици живе и уређење стана према истим. Скица може бити израђена на папиру или помоћу рачунара. Ученици своја решења скице грађевинског објекта и унутрашњег уређења стана самостал- но представљају током редовне наставе. У оквиру ових активности предвидети коришћење дигиталних презентација које су ученици израдили. Акценат треба да буде на дизајну мултимедијалних еле-мената презентације, начину представљања решења (ток презента- ције) и развоју вештине комуникације (контакт са публиком), а не на техници израде презентације. У оквиру ове активности потреб- но је обезбедити простор за дискусију и давање вршњачке поврат- не информације на основу успостављених критеријума. Препоручени број часова је 18.

Ресурси и производња

Ово је сложена наставна област јер се у оквиру ње изучавају грађевинарство, пољопривреда, енергетика и екологија надовезује се на знања које су ученици стекли о ресурсима у петом разреду.

На почетку рада на овој области упознати ученике, на нивоу обавештености, са основном поделом грађевинских материјала (према пореклу и намени). Врсте, начин производње, основне ка- рактеристике грађевинских материјала и њихову примену објасни- ти на елементарном нивоу, без улажења у детаље. Препоручљиво је ученицима показати угледне примере појединих грађевинских материјала или своје предавање поткрепити сликама, проспектима или мултимедијом.

Упознати ученике са конструктивним елементима грађевин- ског објекта (темељ, зидови, међуспратна конструкција, степенице и кров) уз међусобно функционално повезивање и начине изград- ње. Направити везу између конструктивних делова грађевинског објекта и материјала за њихову изградњу. Уз помоћ мултимедије или слика упознати ученике са врста- ма грађевинских објеката у оквиру нискоградње, високоградње и хидроградње. Тежиште овог дела теме ставити на изградњи стам- бених грађевинских објеката у оквиру класичног (традиционал- ног) и савременог начина изградње. У оквиру овог дела области ученици треба да повежу делове конструкције и начине градње грађевинског објекта са њиховом наменом.

Савремени начин изградње све више потискује традицио- нални начин изградње помоћу ручних алата и предност даје са- временим грађевинским машинама уз помоћ којих се убрзава и побољшава квалитет изградње. У том смислу оспособити ученике да препознају и повезују алате и машине са врстама грађевинских радова (основна подела грађевинских машина и алата и њихове најважније карактеристике).

Тежиште дела теме, у вези енергетике, је на рационалној по- трошњи енергије за загревање стана/куће. Указати на значај пла- нирања избора материјала за изградњу грађевинског објекта и његове изолације још током пројектовања, са аспекта рационалне потрошње енергије и уштеде топлотне енергије. Повезати значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије. Упознати уче- нике са врстама грејања у кући/стану. Кроз разговор са ученицима и уз изношење различитих примера из живота, ученике упутити на правилно и безбедно коришћење уређаја за загревање и кли- матизацију простора у кући/стану, а све са циљем рационалне по- трошње енергије. Посебно нагласити значај великих могућности коришћења обновљивих и алтернативних извора енергије за загре- вање стана/куће. За реализацију овог дела наставне теме користи- ти мултимедију и разне узорке изолационих материјала.

У другом делу ове области, ученике упознати са организаци-

јом рада у пољопривредној производњи и најважнијим машинама и уређајима које су неопходне за нормално одвијање производње. Кроз разне илустрације модела или мултимедију, оспособити уче- нике да препознају основне процесе пољопривредне производње са посебним освртом на производњу хране. Савремена пољопри- вредна производња не би могла да се замисли без савремених ма- шина и уређаја. Уз помоћ слика, мултимедије или макета учени- цима треба представити најважније машине у пољопривреди са њиховим најбитнијим карактеристикама.

Истакнути значај рециклаже материјала и заштите животне средине у грађевинарству и пољопривреди. Организовати активне методе рада и учења (рад у малим групама) при чему ће ученицима бити омогућено да разумеју успостављање везе између квалитета животне средине и квалитета свог живота. Могуће је организовати нпр. интерни конкурс за предлог пројекта/активности којим би уче-ници

приказали да разумеју које активности подстичу одрживост (нпр. штедња воде и енергије, разврставање отпада, рециклажа) као и да ли повезују значај тих активности са својим будућим животом, животом заједнице као и животом будућих генерација.

На крају ове области ученике поступно увести у свет прак- тичног стваралаштва. Кроз практичан рад ученици стечена теориј- ска знања претварају у функционална, развијајући алгоритамски начин размишљања од идеје до реализације. Њихов стваралачки рад треба да се заснива на изради модела грађевинске или пољо- привредне машине, уређаја или модела који користи обновљиве изворе енергије, уз обавезну примену мера заштите на раду. Препоручени број часова је 20.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици реализују заједничке пројекте примењујући претходно стечена знања и вештине што даје просто- ра за креативну слободу, индивидуализацију наставе и диферен- цијацију према способностима, полу и интересовањима ученика, могућностима школе и потребама животне средине. За остварива- ње исхода у овој области потребно је поступно уводити ученике у алгоритме конструкторског моделовања при изради сопственог пројекта, креирању планске документације (листа материјала, не-опходан прибор и алат, редослед операција, процена трошкова) до извршавања радних операција, графичког представљања замисли и процене и вредновања.

Ученике треба упознати са могућношћу да се сами опредељују за одређену активност у оквиру дате теме која се односи на израду модела разних машина и уређаја у грађевинарству, израду макете грађевинског објекта или стана на основу плана и предлог за њего- во уређење као и моделовање машина и уређаја у пољопривредној производњи. Потребно је да ученици користе податке из различи- тих извора, самостално проналазе информације о условима, потре- бама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ, израђу- ју макету/модел, поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. Реализа- цијом својих пројеката откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, сазнавајући примену природних законитости у пракси. На тај начин ученици формирају свест о томе како се при-меном технике и технологије мења свет у коме живе. Уочавају како техника утиче позитивно на околину, а како се, понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на при- родно окружење и развијање еколошке свести. У пројекат се може укључити и више ученика уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. Ученици учествују у успоста-вљању критеријума за вредновање, процењују свој рад и рад других и предлажу унапређење постојеће макете/модела.

На избор активности, може утицати и опремљеност кабинета алатом и материјалом.

У свим сегментима наставе у овој области, код ученика треба развијати предузетнички дух. Препоручени број часова је 20.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета *Физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања изобласти физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ	**-**	**8**	**8**
2.	АТЛЕТИКА	**7**	**9**	**16**
3.	СПОРТСКА ГИМНАСТИКА	**7**	**12**	**19**
4.	СПОРТСКЕ ИГРЕ КОШАРКА	**10**	**10**	**20**
5.	ПЛЕС И РИТМИКА	**5**	**4**	**9**
	УКУПНО	**29**	**43**	**72**

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**ТЕСТИРАЊЕ И МЕРЕЊЕ**	-	8	**8**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела; *Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге;	**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој гипкости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
II	**АТЛЕТИКА**	7	9	**16**	*Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	**Основни садржаји** Техника спринтерског трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника штафетног трчања Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис. Бацање „вортекс-а“. **Проширени садржаји** Скок увис (леђна техника) Тробој	**2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

III	**СПОРТСКА ГИМНАСТИКА**	7	12	**19**		**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.

IV	**СПОРТСКЕ ИГРЕ**	10	10	**20**		**Кошарка:** Основни елементи технике, тактике и правила игре	**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
							8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује	

V	**РИТМИКА И ПЛЕС**	5	4	**9**		**Основни садржаји** Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем Вежбе са лоптом Народно коло „Моравац“ . Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Састав са вијачом. Основни кораци rock n roll		ФВ.1.1.20. ФВ.1.1.21. ФВ.1.1.22 ФВ.2.1.18. Ф.В.2.1.20
						Основни садржаји Основна подела вежби. Функција скелетно-мишићног система. Основна правила Одбојке. Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Облици насиља у физичком васпитању и спорту. Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација. Писани и електронски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама.		

						Значај вежбања за одбрамбено-безбедносне потребе. Повезаност физичког вежбања и естетике. Породица и вежбање Планирање вежбања.		
УКУПНО		**29**	**43**	**72**				

ОБАВЕЗНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
					*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела;			
I	**АТЛЕТИКА**	6	5	**11**	*Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде;	**Основни садржаји** Техника спринтерског трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника штафетног трчања Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис. Бацање „вортекс-а“. **Проширени садржаји** Скок увис (леђна техника) Тробој	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

					*Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**		**2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	
II	**СПОРТСКА ГИМНАСТИКА**	5	4	**11**		**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
III	**ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГАРА:** **ФУТСАЛ** **КОШАРКА**	14	14	**28**		**Футсал:** Игра уз примену правила **Кошарка:** Игра уз примену правила	**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетар	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.

							ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	
							8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује	
IV	ТУРНИР		6	**6**		**Основни садржаји** Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем Вежбе са лоптом Народно коло „Моравац“ . Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Састав са вијачом. Основни кораци rock n roll		ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2
						Основни садржаји Основна подела вежби. Функција скелетно-мишићног система. Основна правила Одбојке. Понашање према осталим		

						субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Облици насиља у физичком васпитању и спорту. Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација. Писани и електронски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај вежбања за одбрамбено-безбедносне потребе. Повезаност физичког вежбања и естетике. Породица и вежбање Планирање вежбања.		
УКУПНО		**25**	**29**	**54**				

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за

решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	**ИКТ**	7	3	10
2.	**ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	4	0	4
3.	**РАЧУНАРСТВО**	10	5	15
4.	**ПРОЈЕКТНА НАСТАВА**	0	7	7
	УКУПНО	21	15	36

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ИКТ	**7**	**3**	**10**	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: -правилно користи ИКТ уређаје; – креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који садрже табеле у програму за рад са текстом и програму за рад са мултимедијалним презентацијама; – креира и обрађује дигиталну слику; – самостално снима и врши основну обраду аудио и видео записа; – уређује мултимедијалну презентацију која садржи видео и аудио садржаје;	- Дигитални уређаји и кориснички програми. - Управљање дигиталним документима. - Рад са сликама. - Рад са текстом. - Рад са мултимедијалним презентацијама које садрже видео и аудио садржаје.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	

II	Дигитална писменост	**4**	**0**	**4**	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: -чува и организује податке локално и у облаку; – одговорно и правилно користи ИКТ уређаје у мрежном окружењу; – разликује основне интернет сервисе; – примењује поступке и правила за безбедно понашање и представљање на мрежи; – приступа Интернету, самостално претражује, проналази и процењује информације и преузима их на свој уређај поштујући ауторска права; – објасни поступак заштите дигиталног производа/садржаја одговарајућом СС лиценцом;	- Употреба ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин у мрежном окружењу. - Интернет сервиси. - Правила безбедног рада на Интернету. - Претраживање Интернета, одабир резултата и преузимање садржаја. - Заштита приватности личних података и ауторских права.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	

III	Рачунарство	**10**	**5**	**15**	објасни поступак прикупљања података путем онлајн упитника; – креира једноставан програм у текстуалном програмском језику; – користи математичке изразе за израчунавања у једноставним програмима; – објасни и примени одговарајућу програмску структуру (наредбе доделе, гранања, петље); – користи у оквиру програма нумеричке, текстуалне и једнодимензионе низовске вредности; – разложи сложени проблем на једноставније функционалне целине (потпрограме); – проналази и отклања грешке у програму;	- Основе изабраног програмског језика. - Основне аритметичке операције. - Уграђене функције. - Ниске (стрингови). - Структуре података. - Гранање. - Понављање. - Основни алгоритми.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	

IV	Пројектна настава	**0**	**7**	**7**	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: -сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала, представљању пројектних резултата и закључака; – користи могућности које пружају рачунарске мреже у сфери комуникације и сарадње; – креира, објављује и представља дигиталне садржаје користећи расположиве алате; – вреднује процес и резултате пројектних активности.	- Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. - Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима. - Вредновање резултата пројектног задатка.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	

						Увод у логику и скупове: унија, пресек, разлика; речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, „ако...онда” Увод у алгоритме аритметике: писмено сабирање, множење, дељење с остатком, Еуклидов алгоритам. Увод у тему програмирања. Радно окружење изабраног софтвера за визуелно програмирање. Алати за рад са графичким објектима, текстом, звуком и видеом. Програм - категорије, блокови наредби, инструкције. Програмске структуре (линијска, циклична, разграната). Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. Израда пројектног задатка у групи у корелацији са другим предметима. Представљање резултата пројектног задатка.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	
УКУПНО		**21**	**15**	**36**				

Кључни појмови садржаја: ИКТ, ИКТ уређаји, датотека, мултимедијална презентација, дигитална писменост, Интернет, рачунарство, алгоритам.

Изучавањем предмета развијају се:

Компетенције за целоживотно учење, рад са подацима и информацијама, дигиталне компетенције, решавање проблема, сарадња, естетичка компетенција, предузимљивост и предузетничка компетенција.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм предмета Информатика и рачунарство, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи говоре о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи овај предмет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три тематске целине: ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство.
У настави оријентисаној на постизање исхода потребно је уважити стечене дигиталне вештине ученика. У планирању и припремању наставе, наставник полази од исхода које треба остварити и планира, не само своје, већ, превасходно активности ученика на часу. Наставник треба да буде више орјентисан ка менторској улози, а мање ка предавачкој. Потребно је да наставник програмске исходе, који треба да се достигну до краја петог разреда, разложи на исходе - кораке за сваки час, било да се ради о часовима обраде или утврђивања, а које треба да оствари сваки ученик. Такође, треба да за сваки час планира и припреми средства и начине провере оствареност пројектованих исхода. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама из разредног већа због успостављања корелација међу предметима.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Потребно је радити на развоју алгоритамског начина мишљења у поступку решавања проблема и задатака, развоју логичког мишљења и изградњи личних стратегија за учење уз примену ИКТ-а.
Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је активности осмислити тако да укључују практичан рад, уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима. Пожељно је да планиране активности на часу прати сажето и јасно упутство ученику за реализацију задатка, уз демонстрацију поступка. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност, односно да се кроз дискусију са ученицима одаберу најадекватнији алати, концепти и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, истрајност, аналитичност, самосталност у раду и спремност на сарадњу.
Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету се могу се наћи примери добре праксе који се, уз прилагођавање условима рада и поштовањем ауторских права, могу користити.
С обзиром да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера изводи се са половином одељења (одељења која имају до 30, а не мање од 25 ученика се деле на групе). Школе које не поседују просторне и техничке могућности и чији је број ученика у одељењу мањи од 25, могу да изврше поделу одељења на групе уз сагласност Министарства, односно надлежне Школске управе.
Настава се реализује у рачунарском кабинету/дигиталној учионици.

2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

Предмет: Руски језик

Разред: шести

Циљеви и задаци	Циљ наставе и учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему икултури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацијуи стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.				
Исходи	Наставне области/теме	Садржаји	Стандарди		
			Основни	Средњи	Напредни
- честита почетак нове школеске године и одговори на честитање, - каже о руском празнику Дану знања на српском језику,поздрави и отпоздрави,представи себе и другог,користећи једноставна језичка средства, постави и одговори на једноставна питања личне природе,у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима,пита и каже чије је нешто, - разуме једноставне молбе и захтеве и реагује на њих,разуме једноставан опис предмета, места (школа, учионица),разуме једноставна питања која се односе на положај предмета у простору (школи, учионици),разуме краће текстове који се односе на поздрављање и представљање,опише своју,школу/учионицу, - разликује род именица, номинатив једнине и множине,разликује род и број придева и слагање са именицама,	Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање; лични идентитет	День знаний Диалоги: „1-ого сентября” Диалоги: „1-ого сентября” Текст: „Московская школа № 83” Текст: „Московская школа № 83” Части речи	ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико	ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима на блиске теме. ДСТ.2.1.6. Разуме спорији, јасно артикулисани монолошки исказ од неколико реченица, уз одговарајуће паузе и понављања. ДСТ.2.1.16. Успева да на кратко поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме. ДСТ.2.1.17. У оквиру размене информација са	ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје

разликује присвојне заменице, род и број и употреби их,уз,именице,разликује глаголска времена,пева познате руске дечје,песме,систематизује, сагледа и процени своје знање. - разуме краће текстове којима се описују догађаји у прошлости, - опише, у неколико везаних исказа догађаје у прошлости, размени информације у вези догађаја из прошлости, - разуме једноставан опис места, опише карактеристике места користећи једноставна језичка средства, - постави и одговори на једноставна питања личне природе, опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје користећи неколико везаних исказа,у неколико везаних исказа саопшти информације о себи, опише своја и туђа интересовања, изрази допадање/недопадање, - разликује род и број именица,разликује род и број придева, разликује тврду и меку промену именица и придева, - каже колико је падежа у руском језику и упореди са српским, користи презент и перфекат глагола учиться, заниматься (чем ?) у садашњем и прошлом времену,систематизује, сагледа и процени своје знање. - позове на заједничку активност, – прихвати или одбије позив на заједничку активност уз одговарајући изговор или оправдање, - одговори на једноставна питања личне природе,		1 раздел Тест Диалог: „Девочки” Диалог: „Девочки” Прошедшее время Кружки и секции Кружки и секции Спорт Имена существительные - род и число Имена прилагательные □ род и число 2 раздел 2 раздел	укључују и визуелне елементе. ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ДСТ.1.1.13. Најједноставнијим језичким средствима тражи од саговорника одређени предмет. ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.1.1. Разуме најједноствније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му	саговорником о темама од непосредног личног интереса повезује неколико реченица у смислену целину. ДСТ.2.1.18. На једноставан начин тражи од саговорника предмет, објашњење, услугу. ДСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности. ДСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника. ДСТ.2.1.27. Пише кратке текстове на блиске теме у којима описује себе, своју породицу и окружење,	ставове и мишљење. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу

- изрази време прилозима, - опише радње и догађаје у прошлости, - искаже датум, - употребљава именице у множини, - у говору правилно користи личне заменице, - у говору правилно користи глаголе есть, пить и мыть у садашњем времену, - честита рођендан и одговори на честитање, - напише позивницу за рођендан, - изрази године, - пева познате руске дечје песме, - систематизује, сагледа и процени своје знање. - изрази молбу, захтев и захвалност, - изрази број и цену, - напише честитку за Нову годину, - напише адресу, - разуме једноставне текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње, размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости, - наведе делове одеће, - користи речи и изразе који се користе приликом куповине одеће, изрази допадање/недопадање, - изрази место, време, објекат и начин вршења радње помоћу локатива именица и придева, - употреби придеве уз именице у локативу једнине и множине, - систематизује, сагледа и процени своје знање. - позове на заједничку активност, прихвати и одбије позив, - изрази време по часовнику,изрази	Прославе - рођендан	Приглашение на день рождения День рождения Личные местоимения 1-ого и 2-ого лица Диалоги Личные местоимения 3-его лица	се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи	користећи фреквентне кохезивне елементе. ДСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација, дужина). ДСТ.2.2.2. Исправно записује фреквентне и увежбане краће речи, познаје и примењује одређен број основних правописних правила. ДСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.). ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације	(тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања). ДСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/неприкладног

допадање/недопадање, - разуме једноставан опис особа и појава, - опише спољашњи изглед човека, - разуме краће текстове у којима се описују догађаји из прошлости, - разуме исказе којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње,размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости, - изрази одрицање, припадност, количину генитивом именица, - користи придеве уз именице у генитиву, - изрази објекат, правац кретања и време акузативом,користи придеве уз именице у акузативу,изрази количину уз заменичке бројеве сколько, несколько и уз прилошке бројеве много,мало,употребљава бројеве уз именице, - систематизује, сагледа и процени своје знање.	Мода и облачење	3 раздел Подготовка к письменной работе Первая письменная работа Проверка письменной работы Диалог: „В отделе готового платья” Имена существительные □ предложный падеж Имена прилагательные □ предложный падеж Покупка одежды Настоящее время □ I спряжение Настоящее время □ I спряжение Диалог: „Приглашение в театр” Диалог: „	и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне	из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.8. Разуме општи смисао и појединачне информације у узрасно примереним информативним текстовима различитих врста и разноврсне тематике, примерене узрасту. ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања	понашања у контексту циљних култура. ДСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању. ДСТ.3.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима. ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.3. Разуме кратко и једноставно монолошко излагање на узрасно адекватне и блиске теме, као и презентације праћене визуелним елементима. ДСТ.3.1.4. Разуме основни смисао и главне информације радио и телевизијских емисија (или других аудио визуелних записа) о блиским темама, као и тему и основу поруку кратких

- позове на заједничку активност, прихвати и одбије позив, - изрази време по часовнику,изрази,допадање/недопадање, разуме једноставан опис особа и појава, опише спољашњи изглед човека, - разуме краће текстове у којима се описују догађаји из прошлости, - разуме исказе којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње,размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости, - изрази одрицање, припадност, количину генитивом именица, - користи придеве уз именице у генитиву, - изрази објекат, правац кретања и време акузативом, - користи придеве уз именице у акузативу, - изрази количину уз заменичке бројеве сколько, несколько и уз прилошке бројеве много, мало, употребљава бројеве уз именице,систематизује, сагледа и процени своје знање.	Уметност	Приглашение в театр” Время на часах Время на часах; что говорят русские, когда им что-то нравится или не нравится Сказка: „Снегурочка” Настоящее время □ II спряжение Настоящее время □ II спряжение Имена существительные □ родительный падеж Имена прилагательные □ родительный падеж Дефинисање теме, фаза пројекта, подела на групе, подела задужења, договор о раду Как описать внешность Имена существительные и прилагательные□ винительный падеж 5 раздел Времена года; Погода Масленица Праћење процеса израде пројекта	личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ДСТ.1.1.17. Пише најједноставније податке о себи и лицима из свог блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење.	саговорника. ДСТ.2.1.2. Разуме једноставније поруке личне природе. ДСТ.2.1.3. Разуме једноставнија упутства и поступа у складу с њима. ДСТ.2.1.4. Разуме краћа саопштења и питања која се односе на блиску и познату тематику. ДСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. ДСТ.2.3.1. Разуме и описује сличности и разлике у свакодневном животу (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода). ДСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање. ДСТ.2.2.3. Познаје и/или користи	телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију.

- разуме и даје информације о метеоролошким приликама користећи једноставна језичка средства, - исприча о руском празнику „Масленица”, - разуме планове и намере, - разуме једноставне исказе у вези са својим и туђим плановима и намереама, - саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, - честита Ускрс, -разуме једноставне изразе који се односе за количину намирница, - изрази количину у најшире заступљеним мерама (грами, килограми), - набројi намирнице и јела, - на једноставан начин затражи артикле у про-давници, - наручи јело или пиће у ресторану, - пита и каже колико нешто кошта, - изрази допадање/недопадање, - изрази оруђе, друштво и место инструменталом именица, - употреби придев уз именицу у инструменталу једнине и множине, - систематизује, сагледа и процени своје знање.	Обичаји и традиција, фолклор; прослава празника; исхрана и гастрономске навике; празници	Масленица Будущее время Будущее время Презентовање пројекта Пасха Пасха Имена существительные □ творительный падеж Имена прилагательные □ творительный падеж Блюда, еда Подготовка к письменной работе Вторая письменная работа	ДСТ.1.1.10. Чита наглас (изражајно) кратке и једноставне текстове (показујући да прати њихов општи смисао). ДСТ.1.3.1. Познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода). ДСТ.1.1.5. Разуме основни смисао најједноставније конверзације, тј. предмет разговора који прати, уколико саговорници говоре довољно разговетно и споро.	једноставније граматичке елементе и конструкције. ДСТ.2.1.10. Разуме најједноставније савете и упутства која се тичу непосредних потреба (оријентација у простору, употреба апарата, правило игре), праћена визуелним елементима. ДСТ.2.1.11. Разуме општи смисао и најважније информације у једноставнијим информативним текстовима (новинске вести, брошуре, проспекти, кратке репортаже, кратки прилози на друштвеним мрежама), с блиском тематиком и предвидљивим порукама. ДСТ.2.1.12. Разуме општи садржај различитих врста нелинеарних интернет текстова, прилагођених узрасту и	ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања). ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-

- разуме и даје информације о метеоролошким приликама користећи једноставна језичка средства, - исприча о руском празнику „Масленица”, - разуме планове и намере, - разуме једноставне исказе у вези са својим и туђим плановима и намереама, - саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, - честита Ускрс, -разуме једноставне изразе који се односе за количину намирница, - изрази количину у најшире заступљеним мерама (грами, килограми), - набројi намирнице и јела, - на једноставан начин затражи артикле у продавници, - наручи јело или пиће у ресторану, - пита и каже колико нешто кошта, - изрази допадање/недопадање, - изрази оруђе, друштво и место инструменталом именица, - употреби придев уз именицу у инструменталу једнине и множине, - систематизује, сагледа и процени своје знање. - разуме једноставан опис града и културно-историјских споменика, - опише град и културно-историјске споменике једноставним језичким средствима, - изрази кретање помоћу глагола кретања, - разуме и искаже упутство, - изрази намену и правац кретања		Проверка письменной работы Диалоги Глаголы движения Глаголы движения Глаголы движения Повелительное наклонение Имена существительные – дательный падеж Имена прилагательные – дательный падеж Текст: „Собачья работа” Притяжательные		интересовањима. ДСТ.2.1.13. Разуме најопштији смисао једноставних прозних и поетских текстова прилагођених узрасту и интересовањима. ДСТ.2.3.5. Познаје основне одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински.	интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика.

помоћу датива именица, - препозна облике датива придева, - употреби придев уз именицу у дативу и постави питања, - систематизује, сагледа и процени своје знање.		местоимения 8 раздел Систематизација градива			
- разуме једноставан опис животиња, - опише свог кућног љубимца, - искаже припадност, - затражи помоћ, - пева познате руске дечје песме, - систематизује, сагледа и процени своје знање.	Путовања Живи свет – љубимци				

Начин остваривања програма:	Интерактивно учење, кооперативно учење ТПР- слушање и реаговање на инструкције наставника или са аудио траке, мануелне активности Вежбе слушања, и говорне активности Реаговања на упутства Слушање аудио садржаја Слушање кратких прича Повезивање појмова и илустрација описивање (кратким структурама) школског прибора и намештаја Вежбе слушања Повезивање појмова Симулација дијалога Слушање и разумевање кратких прича Граматички материјал Пресликавање писаних форми везаних за предвиђени вокабул Повезивање аудио записа са визуелном презентацијом Граматички материјал – личне заменице Рођендан Изражавање жеља и честитки Драматизација дијалога Цртање и бојење по диктату Слушање и разумевање кратких прича				

	Слушање кратких дијалога и песмица Повезивање појмова и илустрација Граматички материјал – садашње време Слушање кратких прича и песмица Повезивање појмова и илустрација Пресликавање и допуњавање писаних форми везаних за предвиђени вокабулар Прављење новогодишњих честитки Приближавање граматичких садржаја из угла свакодневице утврђивање и систематизација путем штампаног материјала, радне свеске и мини тестова корелација и позивање на стечено знање из граматике матерњег језика Начини реализације уз помоћ визуелног и аудио материјала допунска и додатна настава - описује различитости - постављање питања и давање исказа у основној комуникацији; - лексика, - нови граматички појмови, - писање кратких реченица. -исказивање једноставне усмене поруке; - савладавање технике читања; Упознавање са Снежном краљицом и обичајима с тим у вези Костими Ангажовање у групним активностима Драмска игра везана за празничне обичаје Прављење честитки; Нова лексика у вези са темом Прављење палачинки -Будуће време -Повезивање појмова и илустрација Цртање и бојење по диктату Драматизација и игра улога, имитације и пантомима Пресликавање писаних форми везаних за предвиђени вокабулар Употреба именица – инструментал Употреба придева - инструментал Презентација наставних садржаја у вези са темом интерактивно учење препознавање и примена граматичких садржаја рад у пару групни рад на задату тему израда пројеката израда паноа

	приближавање граматичких садржаја из угла свакодневнице утврђивање и систематизација путем штампаног материјала, радне свеске и мини тестова Употреба именица у дативу Употреба императива Употреба придева у дативу корелација и позивање на стечено знање из граматике матерњег језика начини реализације уз помоћ визуелног и аудио материјала допунска и додатна настава Усвајање новог и понављање старог вокабулара везаног за животиње - разумевање и правилна употреба једноставних реченичних конструкција, -разумевање краћих текстова и одговарање на правилан начин, - учествовање у различитим активностима у пару и групи граматички појмови – присвојне заменице у једнини, именице мушког и средњег рода, именице женског рода и придеви - писање кратких реченица.
Начин праћења и вредновања:	Рад ученика у редовној настави, као и у осталим облицима наставе (допунска, додатна, секције, итд) прати се бележењем активности ученика у одговарајућој наставној документацији и личној педагошкој документацији наставника, као и редовним проверавањем постигнућа ученика (контролни задаци, тестови, домаћи задаци, писмене вежбе, усмено излагање ученика, ангажованост на изради пројекта, однос према раду, мотивација за учење и напредовање, итд). Ученику се обезбеђује благовремена повратна информација о његовом напредовању. Према важећем Правилнику о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању (члан 9) успостављена је директна веза између бројчаног оцењивања и нивоа испуњености образовних стандарда. Како је бројчано оцењивање најчешћи облик оцењивања у школи, неопходно је што више познате инструменте оцењивања (усмено излагање, учешће у дискусијама, контролне и писмене вежбе, домаћи задатак, практичан рад, лабораторијске и друге вежбе, портофолио, итд.) везати за постојеће образовне стандарде. Такође, анализом иницијалног и завршног испита, који су урађени у складу са стандардима, може се добити повратна информација о нивоу испуњености стандарда.
Корелација:	Руски језик је у корелацији са српским и енглеским језиком, историјом, географијом, биологијом, ликовном културом и музичком културом.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења програма Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЉУДСКА ПРАВА	9	1	10
2.	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	7	1	8
3.	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	8	1	9
4.	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	7	2	9
	УКУПНО	31	5	36

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ЉУДСКА ПРАВА	**9**	**1**	**10**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - образложи везу права и одговорности на примеру; - наведе примере за групу права слобода да и заштита од; - аргументује значај инклузивног образовања, права и потребе за образовањем свих ученика;	Права и одговорности Моја и твоја права - наша су права. Права и одговорности. Посебна група права: слобода да и припадајуће одговорности. Посебна група права: заштита од и припадајуће одговорности. Право на очување личног, породичног, националног, културног и верског идентитета и припадајуће одговорности. Право на квалитетно образовање и једнаке могућности за све и припадајуће одговорности. Инклузивно образовање - квалитетно образовање за све.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
II	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	**7**	**1**	**8**	– штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; – идентификује показатеље кршења права детета у свакодневном животу, примерима из прошлости, литературе; – сврсисходно користи кључне појмове савременог демократског друштва: демократија, грађанин, власт; – образложи улогу грађана у друштвеном систему и систему власти на примеру; – разликује стварну партиципацију ученика у одељењу и школи од симболичке и декоративне;	Демократско друштво и партиципација грађана Демократско друштво - појам, карактеристике. Грађанин. Дете као грађанин. Процедуре којима се регулише живот у заједници: ко је овлашћен да доноси колективне одлуке и на основу којих процедура. Власт. Нивои и гране власти. Лествица партиципације ученика у школи: манипулација, декоративна употреба, симболичка употреба, стварна партиципација. Партиципација ученика на нивоу одељења и школе.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
III	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	**8**	**1**	**9**	– позитивно користи интернет и мобилни телефон за учење, информисање, дружење, покретање акција; – образложи могући утицај друштвених мрежа на ставове и деловање појединца; – примени 7 правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука; – препознаје ситуације дигиталног насиља и зна како да реагује и коме да се обрати за помоћ;	Употреба и злоупотреба интернета и мобилних телефона Позитивно коришћење интернета и мобилног телефона. Шта је дозвољено, а шта није на интернету. Утицаја друштвених мрежа на мишљење и деловање појединца. Опасности у коришћењу интернета и мобилног телефона. Дигитално насиље и веза са Конвенцијом о правима детета. Карактеристике и последице дигиталног насиља. Седам правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука. Реаговање у ситуацијама дигиталног насиља. Одговорности ученика и школе.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
IV	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**7**	**2**	**9**	- учествује у избору теме, узорка и инструмента истраживања; - учествује у спровођењу истраживања, прикупљању и обради добијених података и извођењу закључака; - презентује спроведено истраживање и добијене резултате; - процењује ефекте спроведеног истраживања и идентификује пропусте и грешке; - у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; - учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; - проналази, критички разматра и користи информације из различитих извора.	Шта су ставови, на чему се заснивају и каква је њихова веза са понашањем. Избор теме, узорка и инструмента истраживања. Спровођење истраживања. Обрада података. Тумачење резултата. Припрема и презентација добијених резултата. Евалуација истраживања.Планирање и извођење истраживања о понашању ученика у школи и њиховим ставовима о употреби/злоупотреби интернета и мобилних телефона.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/
УКУПНО		**31**	**5**	**36**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Изборни програм Грађанско васпитање за шести разред основног образовања и васпитања организован је, као и програм за претходни разред, по моделу спирале, што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво,Процеси у савременом свету и Грађански активизам), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су

једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише, јер између њих постоји природна веза.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопствен ог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, мерљиви су, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, да лако утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене, што значи да се знање и разумевање подразумевају као предуслови примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија вољну компоненту која долази до изражаја на нивоу понашања. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер сви они доприносе постизању општег циља овог програма и развоју међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за пети и за шести разред.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада са ученицима. Наставници су у прилици да користе: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције, као и да сами осмисле неке друге активности.

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјално ј и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	ПРИПРЕМА СВЕТА ЗА ДОЛАЗАК СИНА БОЖИЈЕГ	3	2	5
3.	УВОД У НОВИ ЗАВЕТ	3	2	5
4.	БОГОЧОВЕК – ИСУС ХРИСТОС	12	6	18
5.	ЦРКВА ДУХА СВЕТОГА	5	2	7
	УКУПНО	24	12	36

ТЕМА	О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ

БР	НАЗИВ						КОМПЕТЕНЦИЈЕ
1	Увод	**1**	**0**	**1**	Ученик ће моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 6. разреда основне школе; моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања; бити мотивисан да похађа часове Православног катихизиса.	Упознавање са садржајем програма и начином рада ; Прелиминарна систематизација	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

2	ПРИПРЕМА СВЕТА ЗА ДОЛАЗАК СИНА БОЖИЈЕГ	**3**	**2**	**5**	Ученик ће моћи да каже да су Јевреји пред долазак Месије били под Римском окупацијом и да су међу њима постојале поделе ; моћи да препозна да су Јевреји очекивали Месију на основу старозаветних пророштава ; моћи да преприча живот Светог Јована Претече и Крститеља Господњег и каже да је он припремао народ за долазак Христа ; моћи да доживи врлински живот и покајање као припрему за сусрет са Христом;	Историјске околности пред долазак Христов ; Старозаветна пророштва о доласку Месије ; Свети Јован Претеча	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

3	УВОД У НОВИ ЗАВЕТ	**3**	**2**	**5**	Ученик ће моћи да закључи да је доласком Исуса Христа Бог склопио Нови Завет са људима ; моћи да наведе неке од новозаветних књига и околности њиховог настанка; моћи да пронађе одређени библијски одељак; моћи да каже да се Библија користи на богослужењима; моћи да именује Јеванђелисте и препозна њихове иконографске симболе; бити подстакнут на читање Светог Писма.	Нови Завет је испуњење Старог Завета ; Новозаветни списи (настанак, подела,функција, аутори...) ; Јеванђелисти	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

4	БОГОЧОВЕК – ИСУС ХРИСТОС	**12**	**6**	**18**	Ученик ће моћи да преприча догађај Благовести и да препозна да је то „почетак спасења“; моћи да препозна службу анђела као гласника и служитеља Божијих; моћи да препозна Богородичино прихватање воље Божије као израз слободе; моћи да уочи да је за разлику од Еве, Богородица послушала Бога моћи да преприча неке од догађаја из живота Пресвете Богородице и повеже их са Богородичиним празницима; моћи да преприча библијски опис Рођења Христовог; моћи да препозна да је Христос дошао на свет да сједини Бога и човека моћи да преприча библијски опис Христовог Крштења, поста и кушања; моћи да препозна да су Христова чуда израз Његове љубави према људима; моћи да увиди разлику између старозаветног закона и новозаветних заповести о љубави; бити подстакнут да прихвати Христа за свој животни узор; моћи да преприча догађаје Васкрсења Лазаревог и Уласка у Јерусалим; моћи да увиди контрадикторност између очекивања јеврејског народа спрам Христове личности; моћи да хронолошки наведе догађаје Страсне седмице; моћи да преприча библијски опис Тајне Вечере и у приносу хлеба и вина препозна Свету Литургију; моћи да преприча библијски опис Христовог Страдања и Васкрсења моћи да кроз тумачење тропара Христовог Васкрсења препозна да је Христос победио смрт и омогућио свима васкрсење из мртвих;	Пресвета Богородица – Благовести Богородичини празници Рођење Христово Христос је Богочовек Крштење Христово Христова чуда Новозаветне заповести и Беседа на гори Христос – Онај који је наш „пут, истина и живот Лазарева Субота и Цвети Тајна Вечера – прва Литургија Страдање Христово Васкрсење Христово	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

5	ЦРКВА ДУХА СВЕТОГА	**5**	**2**	**7**	Ученик ће моћи да преприча догађаје Вазнесења и Педесетнице; моћи да каже да је силаском Духа Светог на апостоле рођена Црква Христова; моћи да именује неколико светих апостола и наведе неке од догађаја из њиховог живота; моћи да уочи да су у Римском царству хришћани били гоњени и наведе неке од примера мучeништва; моћи да објасни значај доношења Миланског едикта; моћи да усвоји вредност толеранције међу људима различитих верских убеђења; моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса у 6. разреду.	Вазнесење и Педесетница Заједница у Јерусалиму, према извештају из Дела апосолских Мисионарско дело светог апостола Павла Гоњења Цркве Свети цар Константин и крштење царств	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. Имајући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења. То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве

лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и

исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота .Осваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно бирају се садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

3. ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈУ ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ, ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ И АКТИВНОСТИ

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

Начин остваривања наставе и учења: У реализацији планираних садржаја полази се од развоја међупредметних компетенција кроз активне позиције ученика и њихово активно учешће. Користе се задаци који од ученика захтевају примену наученог, а концепсија програма заснована је на интересовањима ученика. Акценат је и поређење са савременим добом .

Садржаји програма	Број часова	Активности ученика	Активности наставника	Циљеви и задаци садржаја програма	Начин остваривања програма
УВОД	**3**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација	мотивише -прати и процењује напредовање -упознаје ученике са појмом свакодневни живот у прошлости	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
ГРБОВИ И ЗАСТАВЕ НЕКАД И САД	**6**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација	мотивише -прати и процењује напредовање -упознаје ученике са појмом свакодневни живот у прошлости	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући

					интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
СВАКОДНЕВН И ЖИВОТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ	**27**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација	мотивише -прати и процењује напредовање -упознаје ученике са појмом свакодневни живот у прошлости	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију

Корелација: оставрује се са следећим предметима: историја, српски језик и књижевност, инфроматика и рачунарство, ликовна култура, музичка култура, географија, биологија **Праћење остваривања програма**: процене од старне наставника и ученика о ангажовању, учешћу, познавањау садржаја, презентовању идеја и њихове реализације, мотивисаност за тимски рад и квалитет комуникације са свим актерима у настави

ЦРТАЊЕ,СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ

Циљ и задаци:

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

- развијају ликовно- естетски сензибилитет (осетљивост) за спонтани ритам бојених мрља, линија, текстуру, светлину, боју и чулну осетљивост и осећајност за визуелно споразумевање и свет уобразиље у ликовним делима;
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- оспособљавају се за стваралачко преношење визуелно- ликовних искустава у природно- друштвена научна подручја и тако развијају интересовање за оплемењивање и заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења;
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;
- развијају индивидуално истраживање односа ликовних елемената на примерима националног и светског ликовног уметничког наслеђа.

САДРЖАЈ НАСТАВНОГ ПРОГРАМА		*ПР. ВЕЖБА*	*ЕСТ. АНАЛИЗА И ПРОЦЕЊИВАЊЕ*	*УКУПНО*
1.	**ЦРТАЊЕ**	**11**	**1**	**12**
2.	**СЛИКАЊЕ**	**12**	**0**	**12**
3.	**ВАЈАЊЕ**	**11**	**1**	**12**
			УКУПНО:	**36**

Трајање	*садржај*	*Начин остваривања*	*Активности натавника*	*Активности ученика*	*Циљеви и задаци садржаја прогама*
11+1	***Цртање*** - тачка, линија и смер (3) - слободан ритам маса и волумена, бојених мрља, линија, светлина (2) - компоновање основних тродимензионалних облика (3) - компоновање више ритмичких целина у простору (употребни предмети) (3) - естетско процењивање (1) ***Сликање*** - хроматски и	- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација - показивање основних цртачких техника - објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима - индивидуални рад и рад у групама - коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима) - рад по природи (моделу) - посете културним институцијама (музеји, галерије) - објашњавање, разговор - демонстрирање	- представљање садржаја рада - разговори са ученицима (питања, дијалози, дискусије)- вежбање основних цртачких техника -усмеравање на самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу - рад у групама са поделом задатака - естетска анализа, самовредновање и оцењивање од самих ученика - ест. анализа и самовредновање - припрема сценографије за	- усвајање и систематизација изложеног градива као и његова практична примена -- разговори са наставником (питања, дијалози, дискусије)- вежбање основних цртачких техника - покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција	-развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја; стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства -развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање; -развој способности ученика за визуелно памћење и

12+0 **10+ 2**	ахроматски скуп (2) - интензивне (јарке, чисте) боје и боје ослабљеног интензитета (замућене боје) (2) - топле и хладне боје (2) - визуелно споразумевање (3) - пантомима,говор тела (1) - амбијент- сценски простор (1) - амбијент- сценски простор (1) - ест. анализа (1) ***Вајање*** - тактилне вредности површина и облика (2) - чврста и мека форма (2) - моделовање геометријских и неправилних форми (2) -конвексна и конкавна форма (2) -односи маса и волумена (2) -естетска анализа (2)	осн.сликарских техника - показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје) - креирање вежби и њихова примена - коректуре и ест. анализе - рад по природи и рад из маште - посета позоришту - кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама - репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика - демонстрација рада у појединим материјалима- глина, глинамол… - индивидуални, рад у пару и групи са ученицима - рад по природи - коректура и естетска анализ	школске манифестације - израда паноа, плаката - самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу у моделовању, рад у групи, рад у пару - примена конвексних и конкавних форми - дијалози, дискусије, естетска анализа и самовредновање	- вежбање основних сликарских техника - сакупљање репродукција, формирање збирки -посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности; развијају љубав према ликовном наслеђу -практична примена усвојеног градива кроз израду плитког рељефа и слободне скулптуре - развијају способност за креативно и апстрактно мишљење; - развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском радус	повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење; развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, апримењују у раду и животу - подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде

ЧУВАРИ ПРИРОДЕ

Циљ наставе изборног предмета чувари природе јесте развијање пожељног понашања у складу са принципима одрживости,етичности и права будућих генерација на очувану животну,средину,природу и биодиверзитет. Циљ се остварује кроз низ међупредметних корелација.

Задаци наставе предмета чувари природе су да ученици:-примењују образовање за заштиту и одрживост животне средине,-развијају вредности,ставове,вештине и понашање у складу са одрживим развојем,знају да на основу стечених знања препознају и изаберу квалитетан и здрав стил живота,-примењују рационално коришћење природних ресурса,препознају изворе загађивања и уочавају последице,развијају способност за уочавање,формулисање,анализирање и решавање проблема,-поседују иницијативу за активно учествовање и одговорност,поседују потребу за личним ангажовањем у заштити и одрживости животне средине,природе и биодиверзитета**.**

Р.Б.	Наставна тема	Обрада	Понављ.	Вежбе	Провера	УКУПНО
I	**Одрживост,животна средина и утицај човека**	**2**	**/**	**1**	**/**	**3**
II	**Одговоран однос према одрживостинживотне средине**	**2**	**/**	**7**	**/**	**9**
III	**Одговоран однос према здрављу**	**2**	**/**	**6**	**/**	**8**
IV	**Одговоран однос према животињама**	**1**	**/**	**4**	**/**	**5**
V	**Одговоран однос према разноврсности живог света**	**2**	**/**	**9**	**/**	**11**
УКУПНО:		**9**		**27**		**36**

НАСТАВНА ТЕМА	НАЧИНИ РЕАЛИЗАЦИЈЕ	АКТИВНОСТИ	КОРЕЛАЦИЈА СА ПРЕДМЕТИМА
I Одрживост, животна средина и утицај човека -повезаност живог света -утицај човека на одрживост животне средине	-фронтални -групни -ПП презентације -провера и примена знања -истраживачки рад	Ученици посматрају, бележе, анализирају, дискутују, закључују , прикупљају податке, обрађују их, сортирају, праве презентацију, изводе огледе, организују акцију наставници-организују, инфромишу, усмеравају, прате, предлажу, процењују	биологија, географија,ликовна култура, информ.и техничко образовање, физичко и здравствено васпитање
II Одговоран однос према одрживости животне средине -глобалне промене у животној средини и њихове последице -загађивање и заштита од загађивања -комунална хигијена -рециклажа	-фронтални -групни -практичан рад -ПП презентације -демонстрација графиком или шемом -провера и примена знања -радионице -израда паноа		
III Одговоран однос према здрављу -очување здравља -исхрана -здреавствена култура	-фронтални -групни -практичан рад -ПП презентације -демонстрација -провера и примена знања -стручна предавања и трибине		

IV Одговоран однос према животињама -права животиња -кућни љубимци -игроженост животиња -брига о животињама	-фронтални -групни -ПП презентације -анкете -радионице -посета институцијама		
V Одговоран однос према разноврсности живог света -заштићене биљке и животиње Србије -посета резервату природе -обележавање Дана планете и Светског дана заштите животне средине	-фронтални -групни -практичан рад -ПП презентације -демонстрација -провера и примена знања -израда паноа -посета заштићеним		

Начин остваривања програма

Наведени садржаји програма изборног предмета Чувари природе,поред основног теоријског приступа,поседују и активан приступ који је усмерен ка практичној реализацији заштите животне средине ван учионице,акцијама и изради малих пројеката.Интересовања ученика се усмеравају у покушају да самостално организују активности и реализују пројекте чувара природе.

ХОР И ОРКЕСТАР

Циљ: Развој музичке културе, упознавање са хорским песмама уз неговање националне традиције хорског певања , развијању музикалност и креативност, активно учешће у музичком животу школе и локалне средине

Садржаји/активности	Број часова
Аудиција за хор	6
Упознавање са хорским певањем, врстама хорске музике, начинима и моделима извођења, Врстама гласова	4
Упознавање са нотним записима, њиховим читањем и употребом, вежбе загријавања	4
Разврставање ученика по гласовима	2
Избор мелодија за рад са ученицима	4
Увежбавање песама по гласовима и извођење музике	60
Јавни наступ	24
Анализа наступа и рада	4
Укупно	108

Хор ће пратити програмске садржаје из области културне и јавне делатности школе, учествовати у приредбама за Дан школе и Светог Саву, у промоцији ученика осмог разреда, као и у неким другим манифестацијама.

ДОДАТНА И ДОПУНСКА НАСТАВА

СРПСКИ ЈЕЗИК

Допунска настава

Редни број	**ТЕМА**	
1.	Књижевност	14
2.	Језик	14
3.	Језичка култура	8
УКУПНО		36

Додатна настава

Редни број	**ТЕМА**	Свега
1.	Књижевност	14
2.	Језик	14
3.	Језичка култура	8
УКУПНО		36

Драмска секција

Редни број часа	Наставна јединица	Тип часа	Облик рада	Метода рада	Место рада и наставна средства
1.	Формирање драмске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербална	кабинет српског језика
2.	Аудиција, припреме	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
3.	Одлазак у позориште	обрада, увежбавање	групни	демонстративна	позориште
4.	Доношење плана рада драмске секције за текућу школску годину	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика
5.	Анализа позоришне представе	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика

6.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
7.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
8.	Анализа представа које су игране прошле школске године	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
9.	Вежбе опуштања и координације покрета	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
10.	Вежбе чула, вежбе дисања	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
11.	Имитација, пантомима	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
12.	Ужи избор текстова	обрада	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
13.	Читања проба, рад на тексту	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
14.	Читања проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
15.	Читања проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
16.	Читања проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
17.	Читања проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
18.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални,	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			групни, у паровима		
19.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
20.	Припрема приредбе за Дан школе	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
21.	Генерална проба	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
22.	Премијера	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
23.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
24.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
25.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
26.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
27.	Проба (постављање комплетне сцене)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
28.	Проба (постављање комплетне сцене)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
29.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
30.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
31.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
32.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

33.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
34.	Драмско вече	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	Сцена
35.	Анализа рада драмске секције	систематизација	индивидуални, фронтални, групни	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

Новинарска секција

Редни број часа	Наставна јединица	Тип часа	Облик рада	Метода рада	Место рада и наставна средства
1.	Формирање новинарске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербална	кабинет српског језика
2.	Доношење плана рада новинарске секције за текућу школску годину	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
3.	Анализа претходних бројева	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

	школских новина		паровима		
4.	Облици новинарског изражавања: интервју, репортажа, извештај	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
5.	Облици новинарског изражавања: интервју, репортажа, извештај	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
6.	Анализа новинских чланака	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
7.	Анализа новинских чланака	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
8.	Настанак новина	комбиновани	групни	демонстративна	кабинет српског језика
9.	Предлог рубрика које ће бити заступљене у	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

	наредном броју школских новина и предлог тема				
10.	Формирање група, парова и подела задужења	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
11.	Анкете, избор тема	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
12.	Анкете, избор тема	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
13.	Избр постера	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
14.	Избор насловне стране	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
15.	Вести и извештаји са терена	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
16.	Избор тима и активности чланова новинарске секције за	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

	Светог Саву				
17.	Активности чланова новинарске секције за Дан школе	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
18.	Сређивање и анализирање прикупљеног материјала	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
19.	Сређивање и анализирање прикупљеног материјала	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
20.	Уређивање садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
21.	Уређивање садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
22.	Лектура и коректура садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

23.	Лектура и коректура садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
24.	Штампање школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика
25.	Презентација часописа	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
26.	Сарадња са ученицима других секција	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
27.	Размена искустава са ученицима других секција	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
28.	Заједнички рад на изради зидних новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

29.	Заједнички рад на изради зидних новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
30.	Квизови	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
31.	Квизови	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
32.	У гостима су нам	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
33.	Из школске библиотеке	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
34.	Сређивање утисак	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
35.	Сређивање утисака (изношење идеја рада секције за наредну школску годину)	систематизација	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

36.	Анализа рада новинарске секције	систематизација	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

МАТЕМАТИКА

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљеви и задаци: Боље разумевање појмова, усвајање основних знања, препознавање, разумевање наставникових инструкција, повезивање градива, примена наученог, отклањање нејасноћа и брже и квалитетније усвајање знања, умења и вештина из наставног градива.

Редни број теме	Назив наставне теме/области садржај	Начини остваривања програма (облици рада, наставне методе, наставна средства, корелације)	Активности ученика и наставника	Праћење и Процењивање (Евалуација)
I	**ЦЕЛИ БРОЈЕВИ:** • Негативан број • Супротан број, апсолутна вредност броја • Једноставан бројевни израз • Једноставна једначина и неједначина	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, ТИО, српски језик	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	Свеска за праћење постигнућа ученика-описно

Редни број теме	Назив наставне теме/области садржај	Начини остваривања програма (облици рада, наставне методе, наставна средства, корелације)	Активности ученика и наставника	Праћење и Процењивање (Евалуација)
II	**РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ:** • Негативан број • Супротна вредност броја, апсолутна вредност и реципрочна вредност • Децимални запис разломка • Једноставан бројевни израз • Једноставна једначина и неједначина	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, ТИО, српски језик,музичка култура	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	Свеска за праћење постигнућа ученика-описно
III	**ТРОУГАО:** • Врсте троугла • Збир углова у троуглу • Појам подударности	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, ликовна култура, ТИО, српски језик	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	Свеска за праћење постигнућа ученика-описно

Редни број теме	Назив наставне теме/области садржај	Начини остваривања програма (облици рада, наставне методе, наставна средства, корелације)	Активности ученика и наставника	Праћење и Процењивање (Евалуација)
IV	**ЧЕТВОРОУГАО:** • Врсте четвороугла • Збир углова у четвороуглу	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика,ликовна култура, ТИО, српски језик	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	Свеска за праћење постигнућа ученика-описно
V	**ПОВРШИНЕ ТРОУГЛА И ЧЕТВОРОУГЛА:** • Појам површине • Мерне јединице • Површина троугла и четвороугла	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, ликовна култура, српски језик, географија, ТИО	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	Свеска за праћење постигнућа ученика-описно

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљеви и задаци: Развијање истраживачког духа, проширивање знања, развијање стваралачког и критичког мишљења, анализирања, логичког закључивања итд. Желимо да обдареним ученицима богатство идеја покаже лепоту математике као науке и математике која је као ниједна научна дисциплина свуда око нас, у свакој сфери свакодневног живота.

Редни број теме	Назив наставне теме/области садржај	Начини остваривања програма (облици рада, наставне методе, наставна средства, корелације)	Активности ученика и наставника	Праћење и Процењивање (Евалуација)
I	**ЦЕЛИ БРОЈЕВИ**: • Сложени бројевни изрази • Сложене једначине и неједначине • Текстуални задаци	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, групни **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање, решавање проблема, **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, српски језик, ТИО	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна, анализира, закључује,повезује **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	-Свеска за праћење постигнућа ученика-описно - успех на такмичењима
II	**РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ**: • Сложени бројевни изрази • Сложене једначине и	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна, анализира, закључује,повезује **Наставник:** објашњава,	Свеска за праћење постигнућа ученика-описно -успех на такмичењима

Редни број теме	Назив наставне теме/области садржај	Начини остваривања програма (облици рада, наставне методе, наставна средства, корелације)	Активности ученика и наставника	Праћење и Процењивање (Евалуација)
	неједначине • Текстуални задаци • Примена процента	**Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, српски језик, ТИО, музичка култура, историја, географија	задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	
III	**ТРОУГАО**: • Својства и врсте троула • Однос страница и углова • Збир углова у троуглу • Подударност • Конструкција троугла • Значајне тачке троугла	**Облик рада**: индивидуални ,фронтални, групни **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање, решавање проблема, студија случаја, кооперативна **Средства:** радни лист, лењир, шестар, модели, илустрације **Корелација**: физика, ликовна култура, ТИО, српски језик	**Ученик:** слуша, бележи, црта,конструише, поставља питања, одговара на питања, рачуна, анализира, закључује,повезује **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	-свеска за праћење постигнућа ученика-описно -успех на такмичењима

Редни број теме	Назив наставне теме/области садржај	Начини остваривања програма (облици рада, наставне методе, наставна средства, корелације)	Активности ученика и наставника	Праћење и Процењивање (Евалуација)
IV	**ЧЕТВОРОУГАО:** • Својства и врсте четвороугла • Однос страница и углова • Збир углова у четвороуглу • Конструкција четвороугла	**Облик рада**: индивидуални ,фронтални, групни **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање, решавање проблема, студија случаја, кооперативна **Средства:** радни лист, лењир, шестар, модели, илустрације **Корелација**: физика, ТИО, српски језик, ликовна култура	**Ученик:** слуша, бележи, црта,конструише, поставља питања, одговара на питања, рачуна, анализира, закључује,повезује **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	-свеска за праћење постигнућа ученика-описно -успех на такмичењима
V	**ПОВРШИНЕ ТРОУГЛА И ЧЕТВОРОУГЛА:** • Претварање мерних јединица • Површине свих врста троугла и четвороугла • Сложени текстуални задаци	**Облик рада**: индивидуални и фронтални, **Методе**: вербална, демонстративна, илустративна, цртање **Средства:** радни лист, лењир **Корелација**: физика, српски језик, ликовна култура, географија	**Ученик:** слуша, бележи, црта, поставља питања, одговара на питања, рачуна, анализира, закључује,повезује **Наставник:** објашњава, задаје задатке, усмено излаже; образлаже, објашњава, црта, мотивише	-свеска за праћење постигнућа ученика-описно -успех на такмичењима

ГЕОГРАФИЈА

ГЕОГРАФСКА СЕКЦИЈА 5-8 РАЗРЕД

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

Циљ географске секције је подизање нивоа знања о природно-географским и друштвено-географским објектима,појавама и процесима и њиховим међусобним везама и односима и геопростору један креативни начин.

Редни број	ТЕМА	свега
1.	**Географске регије Европе**	2
2.	**Азија**	2
3.	**Африка**	2
4.	**Северна Америка**	2
5.	**Јужна Америка**	2
6.	**Асутралија и Океанија**	2
7.	**Поларне области**	2
8.	**СВЕТ КАО ЦЕЛИНА**	2
9.	**ДОГАЂАЈИ У ВАНЕВРОПСКИМ ДЕЛОВИМА СВЕТА**	2
	УКУПНО	18

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ
БР	НАЗИВ					
I	**Географске регије Европе**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.	Европска уни Јужна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела. Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка - основне географске карактеристике. Средња Европа - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Немачка - основне географске карактеристике. Западна Европа - културно-цивилизацијске тековине, савременидемографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Француска и Уједињено Краљевство - основне географске карактеристике. Северна Европа - природни ресурси и економски развој, народи, политичка подела. Норвешка - основне географске карактеристике. Источна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, политичка подела. Руска Федерација - основне географске карактеристике. ја - пример интеграционих процеса.

II	**Азија**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела. Југозападна Азија - природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела. Југоисточна Азија - природни ресурси и економски развој, политичка подела. Источна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Централна Азија- природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво

III	**Африка**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке. Становништво Африке. Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка.

IV	**Северна Америка**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела.

V	**Јужна Америка**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела.

VI	**Асутралија и Океанија**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија - основна географска обележја. Политичка и регионална подела

VII	**Поларне области**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Основне географске одлике Антарктика - откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и научна истраживања. Основне географске одлике Арктика - откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и савремена научна истраживања

VIII	**СВЕТ КАО ЦЕЛИНА**			**2**	Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Одлике које се односе на планету Земљу

IX	**ДОГАЂАЈИ У ВАНЕВРОПСКИМ ДЕЛОВИМА СВЕТА**			**2**	Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Битни догађаји
УКУПНО				**18**		

ИСТОРИЈА

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава се организује за ученике који на редовној настави нису били у могућности да савладају предвиђено градиво. Тој групи припадају ученици са потешкоћама у развоју, ученици са мањкавим предзнањем, ученици за које се показало да део градива нису савладали и ученици који су одсуствовали са редовне наставе одређено време. Допунској настави се могу прикључити и други ученици ако изразе жељу за овим видом допуне редовне наставе. За допунску наставу је предвиђено 36 часова годишње. Рад у допунској настави би требао да буде прилагођен потребама и могућностима ученика па се препоручује рад у малим групама или индивидуални рад са ученицима. Наставне теме и наставне јединице које се обрађују, понављају и утврђују на овим часовима исте су као и на редовној настави, те то није прописано програмом Министарства просвете Републике Србије. Ови часови се не могу користити за проверу знања ученика нити за оцењивање.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Основи проучавања прошлости	3
2.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	20
3.	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку	28
4.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	21
	УКУПНО	72

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатна настава се организује за ученике који на редовној настави показују изразито занимање за историју и поседују способности које се могу више развити додатним радом. Додатна настава се може реализовати током целе школске године или по потреби, у договору наставника са ученицима. Овај облик рада се не оцењује. Обично се на овим часовима ученици

припремају за такмичења из историје ипак циљ додатне наставе би требало да буде много шири. За додатну наставу је предвиђено 36 часова годишње.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Основи проучавања прошлости	1
2.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	22
3.	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку	3
4.	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	26
	УКУПНО	72

БИОЛОГИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА-

Додатна настава се организује за ученике који на редовној настави показују изразито занимање за биологију и поседују способности које се могу више развити додатним радом. Додатна настава се може реализовати током целе школске године или по потреби, у договору наставника са ученицима. Овај облик рада се не оцењује. Обично се на овим часовима ученици припремају за такмичења из биологије, ипак циљ додатне наставе би требало да буде много шири. За додатну наставу су предвиђена 36 часа годишње.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	17
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	4
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	3
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	6
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	6
УКУПНО		**36**

ДОПУНСКА НАСТАВА-

Допунска настава се организује за ученике који на редовној настави нису били у могућности да савладају предвиђено градиво. Тој групи припадају ученици са потешкоћама у развоју, ученици са мањкавим предзнањем, ученици за које се

показало да део градива нису

савладали и ученици који су одсуствовали са редовне наставе одређено време. Допунској настави се могу прикључити и други ученици ако изразе жељу за овим видом допуне редовне наставе. За допунску наставу предвиђена су 36 часа годишње. Рад у допунској настави би требао да буде прилагођен потребама и могућностима ученика па се препоручује рад у малим групама или индивидуални рад са ученицима. Наставне теме и наставне јединице које се обрађују, понављају и утврђују на овим часовима исте су као и на редовној настави, те то није прописано програмом Министарства просвете Републике Србије. Ови часови се не могу користити за проверу знања ученика нити за оцењивање.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	15
2.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	5
3.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	6
4.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	7
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	3
УКУПНО		**36**

ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА - Организацијаиреализацијачасоваеколошкесекцијеспадајууваннаставнеактивности. Улогаеколошке секције је практични иистраживачки радученика. Садржаји еколошке секције реализују се у школи, на излетима и посетама или на биолошким екскурзијама. У већеакцијезаурођењешколе ипросторааоко ње укључује се већибројученикаизсвих разреда.

Остварује се директна веза с природом тако да ученици уочавајуњене промене и утицај на човека и сва жива бића. Програми секције морају имати васпитни и подстицајни карактер (радозналост, креативност и истраживачки рад). **Програмом секције су обухваћене активности које се реализују у складу са Еко календаром, заштитом животне средине, заштитом биљака и животиња, здравственом заштитом, слободним избором тема, активностима везаним за уређење школског простора, богаћењем цветног фонда новим биљкама и наравно актуелним дешавањима.** Природа се може сачувати и обновити, а деца томе могу да допринесу личним ангажовањем.

План рада

Време реализације	Активности	Носиоци активности
СЕПТЕМБАР	- Формирање секције и договор око плана рада - Обележавање Дана заштите озонског омотача(16. Септембар) - Екологија као наука и еколошки појмови - Еколошки календар	Чланови секције Предметни наставник
ОКТОБАР	- Обележавање Дана заштите животиња - Органска и ГМО храна - Обележавање Дана хране (16.октобар) - Биоиндикатори- показатељи стања загађености животне седине - Ваздух – најважнији загађивачи, како побољшати квалитет ваздуха	Чланови секције Предметни наставник Ученици школе са одељенским старешинама Ученици од 1- 4. разреда
НОВЕМБАР	- Обележавање Дана чистог ваздуха - Еколшки покрети - Трговина животињама - Заштићене врсте	Предметни наставник Чланови секције
ДЕЦЕМБАР	- Светски дан борбе против ХИВ-а - Дан планина (11.децембар) - Рециклажа - Теметске рециклажне радионице (нова-стара јелка)	Предметни наставник Чланови секције Ученици 7. и 8. разреда
ЈАНУАР- ФЕБРУАР	- Влажна и мочварна подучја – значај и заштита - Фото- галерија „ Становник мога	Предметни наставник Чланови секције

	краја“ - Изложба ученичких радова из првог полугодишта	
МАРТ	- „Када штедим ја планети више вредим“- обележавање Дана енергетске ефикасности - Вода као ресурс - Главни загађивачи воде, како сачувати воду - Обележавање Дана вода (22.март)	Чланови секције Предметни наставник Ученици од 1- 4. разреда
АПРИЛ	- Обележавање Дана здравља - Невидљиви становници земљишта - Еколошки фактори - Обележавање Дана планете земље	Чланови секције Предметни наставник Ученици школе
МАЈ	- Птице мога краја - Климатске промене и глобално загревање - Разноврсност живог света - Дан заштите биодиверзитета	Чланови секције Предметни наставник
ЈУН	- Дан заштите животне средине- акција уређења школског простора - Евалуација рада секције	Чланови секције Предметни наставник

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

СЕКЦИЈА

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	сист.	вежбе	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Припрема за такмичење Дабар, решавање задатака, вежбе	2			9	9
3. Hour of Code				2	2
4. Припрема за такмичење Битка за знање, решавање задатака, вежбе	2			8	10
2. Припрема за такмичење Микробит, решавање задатака, вежбе	2			8	10
Укупно					**32**

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ"

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	систе.	пр. рад	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Саобраћајни прописи за пешаке, бициклисте и остале учеснике у саобраћају и саобраћајни знаци из новог закона о безбедности у саобраћају	8	5			13
3. Бицикл: делови , опрема, одржавање	2				2
4. Вожња бицикла на полигону				7	7
5. Припрема за такмичење, решавање тестова, вежбе вожње бицикла на полигону.		4		5	9
Укупно	**11**	**9**		**12**	**32**

УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

ПРАЋЕЊЕ НАПРЕДОВАЊА И ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, датим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања. Оцене добијене сумативним оцењивањем су, по правилу, у првом разреду описне и уносе се у прописану евиденцију о образовно-васпитном раду (дневник).

ПРОГРАМ
НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СЕДМИ РАЗРЕД
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021. до 2025 године

САДРЖАЈ

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СЕДМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА 1
ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА 1
4. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 3
СРПСКИ ЈЕЗИК 3
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 21
МАТЕМАТИКА 39
ИСТОРИЈА 51
ГЕОГРАФИЈА 57
БИОЛОГИЈА 68
ФИЗИКА 82
ХЕМИЈА 94
МУЗИЧКА КУЛТУРА 106
ЛИКОВНА КУЛТУРА 113
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 123
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 145
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 155
5. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ 169
РУСКИ ЈЕЗИК 169
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 186
ВЕРСКА НАСТАВА 191
6. СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ 196
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ 196
ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ 198
ХОР И ОРКЕСТАР 201
ДОДАТНА, ДОПУНСКА И СЕКЦИЈЕ 202
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ 202
Додатна настава 202
Допунска настава 203
Драмска секција 204
МАТЕМАТИКА 215
ДОПУНСКА НАСТАВА 215
ИСТОРИЈА 217

Додатна настава 217
ГЕОГРАФИЈА 219
ДОДАТНА НАСТАВА 219
ХЕМИЈА 232
ФИЗИКА 233
Додатна настава 233
Допунска настава 234
БИОЛОГИЈА 235
додатна настава 235
допунска настава 235
ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА 236
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 238
СЕКЦИЈА 238
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 239
СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ" 239
УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА 240

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СЕДМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

18) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
19) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
20) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
21) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
22) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
23) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
24) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
25) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
26) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
27) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
28) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
29) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
30) развијање позитивних људских вредности;
31) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
32) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
33) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
34) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са

минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај шестог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључни појмови садржаја програма и

препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика шестог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице.

1.ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	39	15	54
2.	ЈЕЗИК	26	26	52
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	7	31	38
УКУПНО		65	79	144

ТЕМА									
БР	**НАЗИВ**	**О**	**У**	**С**	**Исходи**	**Садржаји**	**Међупредметне компетенције**	**Стандарди**	

1	КЊИЖЕВНОСТ	39	15	**54**	По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: - користи књижевне термине и појмове обрађене у претходним разредима и повезује их	**ЛИРИКА:** Јован Дучић: *Подне*, Милан Ракић: *Божур*, Владислав Петковић Дис: *Међу својима,* Милутин Бојић: *Плава гробница,* Десанка	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема,	СЈ.1.4.3. разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму СЈ.1.4.4. препознаје врсте стиха (римовани и неримовани; осмерац и десетерац) СЈ.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевноуметни-	

					са новим делима која чита; - истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи; чита са разумевањем различите врсте текстова и коментарише их у складу са узрастом; - разликује народну од ауторске књижевности и одлике књижевних родова и основних књижевних врста; - разликује основне одлике стиха и строфе – укрштену, обгрљену, парну; слободни и везани стих; рефрен; - тумачи мотиве и песничке слике у одабраном лирском тексту; - локализује књижевна дела из обавезног школског програма; - разликује етапе драмске радње; - разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта; - разликује форме казивања (форме	Максимовић: *Крвава бајка,* Стеван Раичковић: *После кише,* Јован Јовановић Змај*: Јутутунска јухахаха,* Рабиндранат Тагоре: *Папирни бродови,* Вислава Шимборска: *Облаци* **ЕПИКА:** Народна бајка (једна по избору): *Међедовић / Чудотворни прстен / Златоруни ован*, Стефан Митров Љубиша: *Кањош Мацедоновић* (одломак), Радоје Домановић: *Воћа* (одломак), Петар Кочић: *Кроз мећаву*, Иво Андрић: *Јелена, жена које нема* (одломак), Данило Киш: *Прича о печуркама / Еолска харфа*, Алфонс Доде: *Последњи час /* Владимир Набоков: *Лош дан, Дневник Ане Франк* (одломак), Ефраим Кишон: *Код куће је најгоре* (једна прича по избору), Афоризми (Душан Радовић и други) **ДРАМА:** Бранислав Нушић: *Власт* (одломак), Вида Огњеновић: *Кањош Мацедоновић* (одломак о	читалачке компетенције.	чком тексту: нарација, дескрипција, дијалог и монолог СЈ.1.4.6. препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметни- чком тексту (епитет, поређење, ономатопеја) СЈ.1.4.7. уочава битне елементе књижевноуметни- чког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик... СЈ.2.4.1. повезује дело из обавезне лектире са временом у којем је настало и са временом које се узима за оквир приповедања СЈ.2.4.2. повезује наслов дела из обавезне лектире и род, врсту и лик из дела; препознаје род и врсту књижевноуме-тничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација СЈ.2.4.4. разликује књижевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научнопопуларне текстове СЈ.2.4.5. препознаје и разликује одређене (тражене) стилске фигуре у књижевноуметни- чком тексту (персонификација, хипербола, градација, метафора, контраст) СЈ.2.4.6. одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика (психолошке, социолошке,	

					приповедања); - идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију; - анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста; - уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама (физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким); - разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела; - критички промишља о смислу књижевног текста и аргументовано образложи свој став; - доведе у везу значење пословица и изрека са идејним слојем текста; - препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину; - размотри аспекте родне равноправности у везиса ликовима књижевноуметничких текстова; - препоручи књижевно дело уз кратко	сусрету Кањоша и Фурлана) **НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ** **Обавезна дела:** Михајло Пупин: *Са пашњака до научењака* (одломак)**,** Јелена Димитријевић: *Седам мора и три океана* (одломак) / Милош Црњански: *Наша небеса* (*Крф, плава гробница –* одломак) **Једно дело по избору:** Јован Цвијић: *Охридско језеро* (одломак) / Пеђа Милосављевић: *Потера за пејзажима***,** Светлана Велмар Јанковић: *Српски Београд деспота Стефана (Капија Балкана)* **ДОМАЋА ЛЕКТИРА**: Епске народне песме покосовског тематског круга (*Смрт војводе Пријезде, Диоба Јакшића* и песма по избору), Епске народне песме о хајдуцима и ускоцима (*Мали Радојица, Стари Вујадин, Старина Новак и кнез Богосав; Иво Сенковић и*		етичке) и њихову међусобну повезаност СЈ.2.4.7. разликује облике казивања у књижевноуметни-чком тексту: приповедање, описивање, монолог/ унутрашњи монолог, дијалог СЈ.3.4.3. разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу СЈ.3.4.4. проналази и именује стилске фигуре; одређује функцију стилских фигура у тексту СЈ.3.4.5. одређује и именује врсту стиха и строфе СЈ.3.4.6. тумачи различите елементе књижевноуметни-чког дела позивајући се на само дело СЈ.3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже	

					образложење; упореди књижевно и филмско дело настало по истом предлошку, позоришну представу и драмски текст.	*ага од Рибника, Ропство Јанковић Стојана)*, *Свети Сава у књижевности:* одломак из *Житија Светог Симеона* (о опроштају оца од сина); избор из народних прича и предања (на пример *Свети Сава и ђаво*, легенде о Светом Сави); избор из ауторске поезије о Св. Сави (на пример Матија Бећковић: *Прича о Светом Сави*), Мирослав Антић: *Плави чуперак* и *Шашава књига* (избор), Антоан де Сент Егзипери: *Мали Принц;* Момо Капор: *Мали Принц*, Јован Стерија Поповић: *Покондирена тиква*, Душан Ковачевић: *Свемирски змај,* Дејан Алексић: *Ципела на крају света /* Игор Коларов: *Дванаесто море*			
	ЈЕЗИК	26	26	**52**	- разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом; - одреди врсте непромењљивих речи у типичним примерима; - уочи делове именичке	Грађење и основна значења глаголских облика: футур II, императив, потенцијал; трпни гл. придев, гл. прилог садашњи и гл. прилог прошли. Подела глаголских облика на просте и сложене и на личне (времена и начини) и	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема.	СЈ.1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи СЈ.1.3.6. препознаје синтаксичке јединице (реч, синтагму, предикатску реченицу и комуникативну	

					синтагме; - разликује граматички и логички субјекат; - разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да; - препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама; - идентификује врсте зависних реченица; - искаже реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и зависном реченицом; - примени основна правила конгруенције у реченици; - доследно примени правописну норму; - разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат.	неличне. Непромењиве врсте речи: везници, речце, узвици. Појам синтагме (главни члан и зависни чланови); врсте синтагми: именичке, придевске, прилошке и глаголске. Појам атрибута у оквиру синтагме. Логички субјекат. Сложени глаголски предикат. Напоредни односи међу реченичним члановима – саставни, раставни и супротни. Појам комуникативне и предикатске реченице. Независне предикатске реченице – напоредни односи међу независним реченицама (саставни, раставни, супротни). Зависне предикатске реченице (изричне, односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, последичне и поредбене). Реченични чланови исказани речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом. Конгруенција – основни појмови. Дугоузлазни и дугосилазни акценат.		реченицу) СЈ.1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (обавештајне, упитне, заповедне) СЈ.1.3.8. одређује реченичне и синтагматске чланове у типичним (школским) примерима СЈ.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми СЈ.1.3.10. правилно употребљава глаголске облике СЈ.2.3.5. препознаје подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица) СЈ.2.3.6. одређује реченичне и синтагматске чланове у сложенијим примерима СЈ.3.3.3. зна и у свом говору примењује акценатску норму СЈ.3.3.4. познаје подврсте речи; користи терминологију у вези са врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама СЈ.3.3.5. познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)	
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	7	31	**38**	- говори на задату тему поштујући књижевнојезичку	Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања	Комуникативна компетенција, естетска компетенција,	СЈ.1.1.6. разликује у тексту битно од небитног, главно од	

					норму; - разликује књижевноуметнички од публицистичког функционалног стила; - састави кохерентан писани текст у складу са задатом темом наративног и дескриптивног типа; - напише једноставнији аргументативни текст позивајући се на чињенице; - користи технички и сугестивни опис у изражавању; - препозна цитат и фусноте и разуме њихову улогу; - пронађе потребне информације у нелинеарном тексту; - напише електронску поруку поштујући нормативна правила; - примени различите стратегије читања; - састави текст репортажног типа; - правилно употреби фразеологизме и устаљене изразе који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младима.	језичке културе. Књижевноуметнички и публицистички текстови. Усмени и писмени састави према унапред задатим смерницама (ограничен број речи; задата лексика; одређени граматички модели и сл.). Текст заснован на аргументима. Технички и сугестивни опис. Репортажа. Цитати и фусноте из различитих књижевних и неуметничких текстова. Нелинеарни текстови: табеле, легенде, графикони, мапе ума и друго. Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор). Правописне вежбе: диктат, исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке. Језичке вежбе: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста	дигитална компетенција, стваралачка компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема.	споредног СЈ.1.1.7. повезује информације и идеје изнете у тексту, уочава јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица и сл.) и изводи закључак заснован на једноставнијем тексту СЈ.1.1.8. чита једноставне нелинеарне елементе текста: легенде, табеле, дијаграме и графиконе СЈ.1.2.5. свој језик прилагођава медијуму изражавања (говору, односно писању), теми, прилици и сл.; препознаје и употребљава одговарајуће језичке варијетете (формални или неформални) СЈ.1.2.6. влада основним жанровима писане комуникације: саставља писмо; попуњава различите обрасце и формуларе с којима се сусреће у школи и свакодневном животу СЈ.2.1.2. познаје врсте неуметничких текстова (излагање, технички опис, техничко приповедање, расправа, реклама) СЈ.2.1.3. препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове СЈ.2.2.1. саставља експозиторни, наративни и дескриптивни текст, који је целовит и кохерентан СЈ.2.2.2. саставља вест, реферат и извештај	

						непромењљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; изражавање појмова помоћу различитих синтаксичких јединица (реч, синтагма, предлошко-падежна конструкција, реченица); фразеологизми (разумевање и употреба) и друге. Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту		CЈ.2.2.5. зна правописну норму и примењује је у већини случајева CЈ.2.3.10. зна значења речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, текстовима из лектире и сл.), као и литерарним и медијским текстовима намењеним младима, и правилно их употребљава CЈ.3.1.2. издваја кључне речи и резимира текст CЈ.3.1.3. издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту CЈ.3.1.4. чита и тумачи сложеније нелинеарне елементе текста: вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графиконе CЈ.3.2.1. организује текст у логичне и правилно распоређене пасусе; одређује прикладан наслов тексту и поднаслове деловима текста CЈ.3.2.2. саставља аргументативни текст CЈ.3.3.8. зна значења речи и фразеологизама у научнопопу-ларним текстовима, намењеним младима, и правилно их употребљава	
Укупно часова						**65**	**79**	**144**		

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. Препоручени исходи нису диференцирани према нивоима ученичких постигнућа. Они представљају обавезне делове описа стандарда и могу се уситњавати или ширити, у зависности од ученичких индивидуалних могућности и других наставних потреба.

У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

2. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима - лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави. Преко извесног броја књижевних дела савремених писаца, ученици ће бити у при лици да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима.

Избор дела омогућава примену компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја - граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницам а и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини).

Јунаци/хероји, борци за слободу (хајдуци и ускоци): народне епске песме; С. Митров Љубиша, Кањош Мацедоновић; В. Огњеновић, Кањош Мацедоновић; Ј. Веселиновић, Хајдук Станко; М. Бојић, Плава гробница; М. Црњански, Наша небеса („Крф, плава гробница" - одломак); Д. Максимовић, Крвава бајка.

Хероине (истакнути женски ликови у различитим епохама): Смрт војводе Пријезде, Диоба Јакшића; В. Петковић Дис, Међу својима; Дневник Ане Франк; лик мајке у Пупиновом делу Са пашњака до научењака; путописна перспектива путнице у Седам мора и три океана.

Судбине наставника и ђака - чувара језика и културе: А. Доде, Последњи час; Д. Максимовић, Крвава бајка; Дневник Ане Франк; М. Пупин, Са пашњака до научењака.

Размишљање о себи и свету: С. Раичковић, После кише; Р. Тагоре, Папирни бродови; В. Шимборска, Облаци; песме у прози Г. Брајовић; Дневник Ане Франк; Д. Киш, Еолска харфа; И. Андрић: Јелена, жена које нема; афоризми.

Одрастање у различитим временима и културама: А. Манић, У свитање света; Г. Малетић, Зебња и др.; М. Пупин, Са пашњака до научењака; В. Петковић Дис, Међу својима; Дневник Ане Франк; Е. Кишон, Код куће је најгоре; Д. Киш, Прича о печуркама, Еолска харфа; В. Набоков: Лош дан; М. Антић: Плави чуперак / Шашава књига; Г. Стојковић, Хајдук у Београду; Д. Ковачевић, Свемирски змај; Ј. Петровић, Лето кад сам научила да летим; М. Капор, Мали принц.

Дете и породица: М. Пупин, Са пашњака до научењака; П. Кочић, Кроз мећаву; В. Петковић Дис, Међу својима; Дневник Ане Франк; М. Антић: Плави чуперак / Шашава књига; Г. Стојковић, Хајдук у Београду; Д. Киш, Прича о печуркама, Еолска харфа; В. Набоков, Лош дан; Е. Кишон, Код куће је најгоре; Ј. Петровић, Лето кад сам научила да летим.

Описивање простора у различитим временским условима: Ј. Дучић, Подне; М. Ракић, Божур; С. Раичковић, После кише; П. Кочић, Кроз мећаву; П. Милосављевић: Потера за пејзажима; М. Павић, Руски хрт, Тургењев, Шума и степа; Ј. Димитријевић, Седам мора и три океана; Ј. Цвијић, Охридско језеро; Г. Малетић, Катарке Београда; Г. Брајовић, Пролази слон пун мириса.

Хумор, иронија и сатира: афоризми; Д. Ковачевић, Свемирски змај; Ј. Јовановић Змај, Јututунска јухахаха; Б. Нушић, Власт; Р. Домановић, Вођа; Ј. Стерија Поповић, Покондирена тиква, А. Павлович Чехов, Чиновникова смрт; Д. Алексић: Ципела на крају света.

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (у случају драматизације Кочићеве приче, драме Б.

Нушића, В. Огњеновић, Д. Ковачевића, Дневника Ане Франк или екранизације Егзиперијевог Малог принца / романа Корнелије Функе), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Кроз упоредну анализу филма и књижевног дела, ученици треба да разумеју да је филм независно уметничко остварење а не препичавање књиге, односно да је књига само предложак за ново, оригинално уметничко дело.

Предвиђени часови у оквиру подобласти Језичка култура у одређеном обиму изједначени су са часовима утврђивања садржаја из подобласти Књижевност, што доприноси функционалном повезивању наставног градива.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: са појмом дечји часопис или енциклопедија за децу упознати се на конкретном тексту из часописа / енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром).

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом и седмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. Поређење књижевног и научнопопуларног текста о истој теми (нпр. средњовековни начин живота у Београду за време Деспота Стефана Лазаревића у књижевном тексту Гордане Малетић и научнопопуларном тексту Светлане Велмар Јанковић) омогућава ученику да лакше уочи ту врсту разлике. У седмом разреду уводе се и неки гранични, нефикционални жанрови: дневник, путопис и аутобиографија, па ученици треба да разумеју како се и у текстовима који почивају на стварносном искуству примењују књижевни поступци.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку.

Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку - све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста (и то експлицитно и имлицитно садржане информације) и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе (посебно у вези са рефлексивним песмама и сатиричним делима).

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обнављање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно. У погледу разумевања лирских књижевних дела на постојеће знање о врстама стихова, строфа и риме надовезују се појмови цезуре и опкорачења, уочавање разлике између везаног и слободног стиха, и песме у стиху и прози. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, усвајају се нове врсте лирских песама (рефлексивна и сатирична). Знање о стилским фигурама допуњава се контрастом, хиперболом, метафором, алегоријом, словенском антитезом, асонанцом и алитерацијом. Постојећа знања о елементима епског дела (појам мотива, разлика фабуле и сижеа), о композицији и облицима казивања / приповедања благо се усложњавају и продубљују (увођење појмова о статичким и динамичким мотивима, о епизоди,унутрашњем монологу, разликовање хронолошког и ретроспективног приповедања). Знање о народној епици проширује се увођењем легендарне приче и етиолошких и културно-историјских предања (која не треба терминолошки именовати, због тога су само описно назначена у програму).

У претходним разредима ученик је подстицан да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире и да разликује хумористички, дитирамбски и елегични тон у певању/приповедању/драмској радњи. Та умења треба продубити уочавањем разлика између хумористичког, иронијског и сатиричног тона у певању / приповедању и довођењем основног тона певања / приповедања у везу са идејним слојем текста. Такође, пошто овладају појмом мотивације, ученици треба да развију способност разликовања реалистичке и натприродне мотивације (и њених различитих видова: чудесне мотивације у народној бајци, фантастике и научне фантастике у уметничкој књижевности) на одабраним примерима из лектире.

Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начине различите врсте карактеризације ликова: откривају што више особина, осећања и душевних стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике

ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. На овај начин се код ученика развија и свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма.

Настава морфологије подразумева заокруживање знања о грађењу глаголских облика. Као нови садржаји усвајају се: грађење и значење футура ИИ, императива и потенцијала; трпног глаголског придева, глаголског прилога садашњег и глаголског прилога прошлог. Неопходно је повезати нове садржаје са градивом обрађеним у претходним разредима, па прегледом свих обрађених глаголских обли ка направити синтезу и поделити све глаголске облике најпре на личне и неличне, а потом личне глаголске облике на времена и начине. Такође, потребно је указати и на поделу свих глаголских облика на просте и сложене. Посебно треба обратити пажњу на футур И као сложени глаголски облик, који се само због правописног решења јавља у облику једне речи. Футур ИИ треба првенствено сврставати у начине, али треба напоменути да се њиме могу изразити и временска значења (о чему ће више учити у средњој школи). Употребу трпног глаголског придева треба објаснити најтипичнијим примерима пасивних конструкција. Систематизовати поделу врста речи усвајањем нових садржаја: везника, речци и узвика.

Настава синтаксе подразумева увођење појма синтагме и уочавање главног и зависног члана у оквиру ње. На јасним и неспорним примерима ученици кроз вежбања уочавају главни и зависни члан, као и врсту синтагме. Уводи се атрибут и то као синтагматски, а не реченични члан. Важно је указати на то које врсте речи се јављају у оквиру атрибута. У ранијим разредима обрађен је граматички субјекат, а сада се уводи и појам логичког субјекта. Неопходно је повезивање са раније обрађеним градивом и на примерима показати разлику између граматичког и логичког субјекта. Прости глаголски предикат је усвојен у ранијим разредима, а сада се уводи и сложени глаголски предикат. Потребно је да ученици уоче разлику између сложеног предиката и зависних реченица са везником да. Уводи се појам комуникативне и предикатске реченице. Мора се указати на надређени појам (комуникативна реченица) и показати однос ова два типа реченица (једна комуникативна реченица може садржати више предикатских реченица). У оквиру напоредних односа међу независним реченицама и реченичним члановима обрађују се само саставни, раставни и супротни однос. Усвајају се основни типови зависних реченица у једноставним примерима, а то се повезује са морфолошким знањима о везницима, с једне стране, а с друге са правописним решењима у вези са запетом. Нови садржаји из синтаксе могу да се систематизују и исказивањем реченичних чланова речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом. Потребно је указати на разлику између синтагме и предлошко-падежне конструкције. Уводи се појам конгруенције који се илуструје једноставним примерима. На овом нивоу само се уводи појам, а типови конгруенције и друга сложена питања остају за обраду у средњој школи.

Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим темама и на часовима граматике и на часовима књижевности. На пример, када се обрађује грађење глаголских облика, треба обрадити и правописна решења у вези са писањем глаголских облика. То подразумева и обнављање наученог и усвајање нових садржаја (нпр. писање негације уз глаголе, писање облика у футуру И, облици

помоћног глагола у потенцијалу, облици императива и сл.). У вези са усвајањем типова реченица неопходно је обрадити интерпункцију, првенствено, запету као најважнији интерпункцијски знак. Потребно је јасно навести правила када се запета мора писати, а када је запета необавезни знак или одлика стила. Повезивање садржаја из граматике и књижевности врши се анализирањем употребе запете у издвојеним реченицама и уочавањем употребе запете у књижевним делима. У основним цртама потребно је указати на специфичност књижевноуметничког стила, где се понекад, као резултат пишчеве креативности, намерно не примењују правописна правила (нарочито у поезији). Комбиновање правописних знакова усваја се још у млађим разредима у вези са управним говором, али се сада указује на остале типове комбиновања правописних знакова, пре свега на употребу запете иза скраћеница и редних бројева. Писање скраћеница односи се на обнављање наученог у вези са скраћеницама, али и на проширивање типова скраћеница које се наводе у важећем правопису.

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на часовима из књижевности. На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента и да правилно обележе ове акценте у типичним случајевима. Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Иако је област језичке културе програмски конституисана као посебно подручје, предвиђено је да се у целокупној настави српског језика и књижевности повезује са другим двема областима: са књижевношћу и са језиком. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Притом, једнаку пажњу би требало посветити усменом и писаном изражавању.

На овом узрасту требало би разматрати специфичности два функционална стила: књижевноуметничког и публицистичког. Ученике би требало подстицати да у задатом наменски креираном мешовитом тексту проналазе и разврставају реченице с обзиром на то да ли припадају књижевноуметничком или публицистичком стилу. Потом, да пронађу реченицу написану публицистичким стилом у тексту

који је написан књижевноуметничким стилом и обрнуто. Требало би да објасне сличности и разлике између ова два функционална стила, да препознају и образложе елементе оба стила у адекватно одабраним текстовима, развијајући способност разумевања њихових особености.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да у усменој и писменој форми конципирају саставе према смерницама које ће им бити задате. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи уз обавезну употребу ових речи; да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена (ограничен број речи); да у тексту који састављају употребљавају искључиво одређене граматичке моделе или одређену лексику. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да мењају крај (или друге погодне делове) литерарног предлошка; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Веома важна компетенција - која се налази у основи виших нивоа разумевања текста, јесте вештина аргументације. Имајући у виду да развој аргументованог мишљења има значајну улогу у образовању јер може позитивно да утиче на усвајање знања, током наставе језичке културе требало би проверавати у којој мери су ученици у стању да разумеју аргументативне текстове. Требало би подстицати ученике да аргументовано образлажу свој став везан за проблемску ситуацију у књижевном делу; да аргументовано образлажу свој експлицитно изнети став о неком, за њих, значајном питању; да у низу образложења неког/нечијег става издвајају аргументе којима је тај став образложен и одбацују делове текста који нису повезани са аргументацијом; да аргументима искажу зашто се не слаже са аргументима других. Такође, требало би их оспособити да тумаче поступке јунака у књижевном делу, позивајући се на аргументе који проистичу из текста.

Један од основних облика усменог и писменог изражавања - описивање, представља темељан програмски садржај за усавршавање и неговање ваљане језичке културе ученика. На овом узрасту ученици би требало да користе обе врсте описа: технички и сугестивни, односно требало би их оспособити да описују одређени предмет, појам или биће, најпре објективно (технички опис), а потом изражавајући сопствене утиске (сугестивни опис). Такође, требало би их подстицати да смишљају паралелно обе врсте описа истог предмета описивања; да проналазе елементе оба описа у мешовитом тексту; да открију „уљеза” (технички опис залутао у сугестивни и обрнуто); да препознају ситуације у којима би требало употребити једну или другу врсту описа и да образложе своје мишљење; да на основу готовог техничког и сугестивног описа уочавају одлике једног и другог начина описивања.

Једна од форми изражавања која је у функцији оспособљавања ученика да свој језички израз унапреде, обогате и прилагоде одређеној комуникативној ситуацији може бити и репортажа. Ученике би требало упутити у основне карактеристике овог новинарског жанра како би могли да напишу састав репортажног типа (на пример, репортажа о школи, екскурзији и слично).

Током наставе језичке културе на овом узрасту требало би указати ученицима, између осталог, и на методе приказивања извора и идеја, као и додатних појашњења која се користе у тексту. Требало би их подстицати да објашњавају разлоге и функције цитирања; да тумаче проблемске ситуације уочене у књижевним и другим текстовима помоћу цитата; да тумаче значај и смисао употребљене фусноте на задатом примеру; да разликују цитате и парафразе у задатим примерима. Такође, требало би има указати на правила која се тичу писања експонираних бројева којима се означавају фусноте на крају реченице.

Оспособљавање ученика за успешно читање, коришћење и разумевање нелинеарног текста један је од задатака наставе језичке културе на овом узрасту. Ученици би требало да направе једноставне табеле на основу задатог текста који садржи податке погодне за табеларни приказ; да читају податке из табеле и тумаче их; да праве једноставне дијаграме на основу задатих података, као и да тумаче податке из једноставнијих дијаграма и да изводе закључке на основу тих података. Требало би да смештају садржаје погодних граматичких јединица у табеларне приказе и да на основу података из нелинеарног текста саставе линеарни текст и друго.

Имајући у виду утицај медијских технологија на језик, током наставе језичке културе требало би подстицати ученике да примењују експлицитну норму и када комуницирају посредством савремених информационо-комуникационих технологија. Ученике би требало подстицати, на пример, да анализирају имејл/СМС поруке, уочавајући у њима огрешења о нормативна правила, да претварају имејл/СМС поруке у којима нису испоштована нормативна правила у оне у којима ће бити поштована, као и да на основу краћих задатих текстова пишу имејл или СМС поруку.

Примењивање различитих стратегија читања повезано је са разумевањем прочитаног и са успешним читањем текста. Стога би у настави језичке културе требало подстицати ученике, на пример, да уочавају разлике у функцији и квалитету различитих типова читања; да дефинишу ситуације у којима би требало употребити неку стратегију читања; да вежбају да брзо, временски ограничено пронађу информације у задатом тексту; да тумаче доживљај прочитаног текста; да разликују чињенице од коментара у склопу истраживачког читања; да аргументовано образлажу читалачки доживљај.

Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави језичке културе, потребно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. Кроз говорне вежбе треба указивати и на основне особине правилног и доброг говора (није важно само шта се каже већ и како се каже), као и на најчешћа огрешења као што су употреба поштапалица, непримерене лексике и сл. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. На овом узрасту најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке.

Врсте језичких вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина. Применом језичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику, са нарочитим нагласком на фразеологизме и устаљене изразе (примере узимати из обрађених текстова).

У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње). Препоручује се да се ради осам домаћих задатака (писаних састава).

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1	**HELLO**	0	2	2
2	**MODULE 1 BATTLE OF THE TEENS**	4	5	9
3	**MODULE 2 TRAVELLING AROUND**	2	8	10
4	**MODULE 3 GET ACTIVE**	3	4	7
5	**THE FIRST WRITTEN TEST**	0	3	3
6	**MODULE 4 THE UNEXPLAINED**	4	7	11
7	**MODULE 5 LET'S COMMUNICATE**	4	6	10
8	**MODULE 6 H20**	4	5	9
9	**THE SECOND WRITTEN TEST**	0	3	3
10	**MODULE 7 STAND BY ME**	3	5	8
	УКУПНО:	**24**	**48**	**72**

Тема		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
Број	**Назив**							
1	**HELLO**	0	2	2	- разуме неколико исказа у низу који се односе на изражавање способности и умећа; - опише, способности и умећа; користећи неколико везаних исказа; - разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; - поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставнија језичка средства; - размени једноставније информације личне природе; - у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;	Речи и изразе који се односе на тему:именовање чланова породице, школског прибора и израза који се односе на језик учионице језичке структуре ***Possessivecase*** *(Thegirl's hair is brown),* ***Adjectives- Adverbs*** *(She is a terriblesinger. Shesingsterribly),* ***theverbcan*** *(Canyourunfast?),* ***Personal Pronouns*** *(I'mKelly.)* ***PossessiveAdjectives*** *(Myfather'sbrotherlives in Spain.),****PossessivePronouns****(Is thetnotebookyours?),* ***Imperative*** *(Readthetext.)* (Интер)културнисадржаји: устаљенаправилаучтивекомуникације.	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.

2	**MODULE 1 BATTLE OF THE TEENS**	4	5	9	- разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости и прошлости; - разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа; - размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости и прошлости; - разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства;	Речи и изразе који се односе на тему: занимања, одећа, придеви који се односе на описивање осећања; језичке структуре***Present Simple vs. Present Progressive*** *(When my grandparents come to London, they usually stayat ahotel.But this week they're staying with us at our new house.),* ***Stative verbs*** *(I love pop music), too/enough (This shirt is too big for me.),* ***comparison of adjectives and adverbs*** *(Geography is more interesting than Maths.),* ***Past Simple*** *(We went to the cinema.),* ***used to*** *(When I was young I didn't use to live here. I used to live in Ireland.**)**),* ***countable and uncountable nouns*** *(I've got some money in my wallet.),* ***some/any/no/every and their compounds****(I haven't got any nice belts. Is there a shop that sells belts anywhere near here?).* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација и сарадња, дигитална компетенција,рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.6.

3	**MODULE 2** **TRAVELLING AROUND**	2	8	10	- разуме једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагује на њих; - размени једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; - саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа; - разуме и формулише једноставније исказе који се односе на описивање чињеница и могућности у садшњости; - разуме једноставније текстове који се односе на оријентацију у простору; - пита и саопшти где се неко налази или где се нешто дешава;	Речи и изразе који се односе на тему: путовања и смештај, временске прилике, изрази који се односе на припремање хране, локације на мапи, животиње; језичке структуре***Relative pronouns who/ which/ that/ whose*** *(Fred Aston is the student who/that did well in the test.),* ***Relative adverb: where*** *(The hostel where we stayed was really cheap.),* ***Future be going to*** *(I'm going to travel to Australia next summer.),* ***Future will*** *(I'll help you tidy your room.),* ***Zero conditional*** *(If you mix blue and yellow, you get green.),* ***Conditional Sentences Type 1*** *(If you tell Bill your secret, everybody will find out.),* ***Time Clauses*** *(Present- Future) (I'll call you after I finish doing my homework.)* ***all/both/neither/ none/ either*** *(All my classmates went to Peter's party last night but none of them had a good time.);* текстове идијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.4. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.12. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3.

4	**MODULE 3 GET ACTIVE**	3	4	7	- разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих; - изрази допадање и недопадање уз једноставније образложење; - разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих; - изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење - разуме једноставнија питања која се односе на оријентацију/ положај предмета, бића и места у простору и правац кретања и одговори на њих; - затражи и разуме обавештења о оријентацији/положају предмета, бића и места у простору и правцу кретања; - опише правац кретања и просторне односе једноставнијим, везаним исказима - разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости; - размени појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости; - опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости; - опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;	Речи и изразе који се односе на тему: спортови и такмичења, кућни послови, слободне активности, сопртска опрема, фразални глаголи; језичке структуре***Present Perfect Simple*** *(Henry has already bought a present forAnna but he hasn't given it to her yet.),* ***Time expressions*** *(Henry has already bought a present forAnna but he hasn't given it to her yet.),* ***Present Perfect Simple vs. Past Simple*** *(My best friend moved to a town by the coastlast year but I haven't visited him yet.),* ***Present Perfect Simple: for - since*** *(We've been living in this house for six months.We've been living in this house since March.),* ***Clauses of result*** *(It was so hot yesterday that we went to the beach.);* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенција за целоживотно учење, вештина комуникације, дигитална компетенција, вештинасарадње, вештина за живот у демократском друштву, естетска компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.12. 3.1.15. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3.

5	**THE FIRST WRITTEN TEST**	0	3	3	- опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; - опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 1, 2, 3 и 4; задатке слушања, читања и вођеног писања.	Компетенција за учење, комуникација и сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.29. 3.1.30. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2.

6	**MODULE 4 THE UNEXPLAINED**	4	7	11	– разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости; – размени појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.; – разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих; – изрази допадање и недопадање уз једноставније образложење; – разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих; – изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење.	Речи и изразе који се односе на тему: речи које се односе на сујеверје, злочине, глаголи који се користе за нарацију, грађење речи; језичке структуре***PastSimple - PastProgressive*** *(Shewaswatching TV whenthephone rang**.), Time clauses: when, while, as, as soon as*** *(As soon as wesawthestrangelight, we ranaway.),* ***Questiontags*** *(Youwent to the video arcade last night, didn'tyou?),* ***Prepositionsoftime/place/movement*** *(We'releaving on 11th February.);* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, Компетенција за учење, рад са подацима и информацијама, Одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према околини, предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.25. 3.1.29. 3.1.3.

7	**MODULE 5 LET'S COMMUNICATE**	4	6	10	- разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осећањима и реагује на њих; - изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа; - размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; - опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа; - разуме једноставније исказе који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих; - размени једноставније информације које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе код куће, у школи и на јавном месту.	Речи и изразе који се односе на тему: изрази који се користе у телефонском разговору, речи које се односе на гестикулацију, речи које се односе на компјутере, изрази са 'way'; језичке структуре***can/could/ may/ will/ would/ might*** *(Wouldyou dothewashing-up?);* ***must/ have to/ need (to)****(I need to speak to Jane beforesheleaves.),* ***full infinitive*** *(I washappy to getan e-mailfrom Jim.),* ***bare infinitive*** *(Youngchildrenshouldn'twatch TVallday.),* ***-ingform*** *(Canyoubuy a newspaperbeforecominghome?);* -текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, Компетенција за учење, рад са подацима и информацијама, Одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према околини, предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.29. 3.1.30. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2.

8	**MODULE 6 H20**	4	5	9	- разуме једноставније исказе који се односе на количину, димензије и цене; - размени информације у вези са количином, димензијама и ценама - разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства.	Речи и изразе који се односе на тему: речи које се односе на димензије, море, једрење, животну средину, бројеви преко 100; језичке структуре***a/an*** *(There's an armachair and a sofa in the living room.),* ***the*** *(The Earth looks beautiful from the moon,),* ***so/ neither/ too/ either*** *(I went waterskiing on my holiday. - So did I.),* ***Passive Voice(Present Simple - Past Simple / Present Perfect Simple - Future 'will' - modal verbs)*** *(Old wrecks are visited bythousands of divers every year.).* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, Компетенција за учење, Одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према здрављу.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.29. 3.1.30. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2.

9	**THE SECOND WRITTEN TEST**	0	3	3	- изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима. - саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа; - упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе.	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у темама 4, 5, и6; задатке слушања, читања и вођеног писања.	Компетенција за учење, комуникација и сарадња.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.23. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.12. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.26. 3.1.27. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3.

10	**MODULE 7 STAND BY ME**	3	5	8	– разуме једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење; – упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; – затражи и пружи додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности; – разуме уобичајене молбе и захтеве и реагује на њих; – упути уобичајене молбе и захтеве; – разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; - пружи једноставнија упутства у вези са уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота.	Речи и изразе који се односе на тему: речи које се односе на озледе и прву помоћ, изрази са ‘time’; језичке структуре***Subject - Object Questions****(Who saw the accident),* ***Negative Questions*** *(Haven't I seen you before?),* ***Reflexive Pronouns*** *(He did it by himself.),* ***Should*** *(You should go to the doctor.),* ***Reported Speech (Commands, Requests****) (My mother told me to clean my room and not to watch TV);* текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	Компетенција за целоживотноучење, вештина комуникације, дигитална компетенција, вештина сарадње, вештина за живот у демократском друштву, естетска компетенција.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.29. 3.1.30. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2.
Укупно:		**24**	**48**	**72**				

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним ***релативним*** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
– поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
– наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
– уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

– уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
– одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
– извршавање прочитаних упутстава и наредби;

– ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом.

Писмено изражавање:
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда **два** писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи остварују преко активности језичке комуникације, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:
- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:
- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,

– од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
– дужина усменог текста;
– брзина говора;
– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
– познавање теме;
– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

– читање ради усмеравања;
– читање ради информисаности;
– читање ради праћења упутстава;
– читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

– глобалну информацију;
– посебну информацију,
– потпуну информацију;
– скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.
Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сло женијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошкогизлагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.
Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,

– интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и

продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	Реални бројеви	8	13	21
2.	Питагорина теорема	6	13	19
3.	Цели алгебарски изрази	19	29	48
4.	Многоугао	9	12	21
5.	Круг	7	11	18
6.	Обрада података	2	3	5
7.	Обнављање, иницијални тест, писмени задаци са исправкама	0	12	12
УКУПНО		51	93	144

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**Реални бројеви**	9	13	22	- израчуна степен реалног броја и квадратни корен потпуног квадрата и примени одговарајућа својства операција; - одреди бројевну вредност једноставнијег израза са реалним бројевима; - на основу реалног проблема састави и израчуна вредност једноставнијег бројевног израза са реалним бројевима; - одреди приближну вредност реалног броја и процени апсолутну грешку; - нацрта график функције y = кx, к ∈P\{0}; - примени продужену пропорцију у реалним ситуацијама; .	Квадрат рационалног броја. Решавање једначине x^2 = a, a ³ 0; постојање ирационалних бројева (на пример решења једначине x2 = 2). Реални бројеви и бројевна права. Квадратни корен, једнакост $\sqrt{a^2} = \lvert a \rvert$ • Децимални запис реалног броја; приближна вредност реалног броја; апсолутна грешка. Основна својства операција с реалним бројевима. Функција директне пропорционалности y = кx, к ∈ P\{0}. Продужена пропорција.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, компетенција за развој предузетништва, компетенција за одговоран однос према здрављу, рад са подацима и информацијама	МА.1.1.1 прочита и запише различите врсте бројева МА.1.1.3 упореди по величини бројеве истог записа помажући се сликом када је то потребно МА.1.1.4. изврши једну основну рачунску операцију са бројевима истог записа, помажући се сликом када је то потребно МА.2.1.2 израчуна вредност једноставнијег израза са више рачунских операција различитог приоритета, укључујући ослобађање од заграда, са бројевима истог записа МА.2.2.2 оперише са степенима и зна шта је квадратни корен МА.2.2.4. Уочи зависност међу променљивим, зна функцију y=ax и графички интерпретира њена својства, везује за та својства појам директне пропорционалности и одређује непознати члан пропорције МА.2.2.5 Користи једначине у једноставним текстуалним задацима МА.2.4.3. Дату величину искаже приближном вредношћу МА.3.1.1. Одреди вредност сложенијег бројевног израза МА.3.2.2. Користи особине степена и квадратног корена МА.3.4.2. Процени и заокругли дате податке и рачуна са таквим приближним вредностима, изражава оцену грешке

II	**Питагорина теорема**	6	13	19	- примени Питагорину теорему у рачунским и конструктивним задацима;	Питагорина теорема (директна и обратна). Важније примене Питагорине теореме. Конструкције тачака на бројевној правој које одговарају бројевима $\sqrt{a^2} = \lvert a \rvert$ **, ИТД.** Растојање између две тачке у координатном систему.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, компетенција за развој предузетништва, компетенција за одговоран однос према здрављу, рад са подацима и информацијама	МА.1.3.2. Уме да израчуна непознату страницу правоуглог троугла примењујући Питагорину теорему МА.1.4.1. користи одговарајуће јединице за мерење дужине, површине, запремине, масе, времена и углова МА.1.4.2.Претвори веће јединице дужине, масе и времена у мање МА.1.4.4. При мерењу одабере одговарајућу мерну јединицу МА.2.3.2. Решава задатке користећи Питагорину теорему МА.2.4.1 Пореди величине које су изражене различитим мерним јединицама за дужину и масу МА.3.3.2. Користи основна својства троуглова и четвороуглова , рачуна њихове обиме и површине на основу елемената који нису обавезно непосредно дати у формулацији задатка МА.3.4.1 По потреби претвара јединице мере рачунајући са њима

III	**Цели алгебарски изрази**	19	29	48	- трансформише збир, разлику и производ полинома; - примени формуле за разлику квадрата и квадрат бинома; - растави полином на чиниоце (користећи дистрибутивни закон и формуле за квадрат бинома и разлику квадрата); - примени трансформације полинома на решавање једначина;	Први део Степен чији је изложилац природан број; степен декадне јединице чији је изложилац цео број; операције са степенима; степен производа, количника и степена. Други део Алгебарски изрази. Полиноми и операције (мономи, сређени облик, трансформације збира, разлике и производа полинома у сређени облик полинома). Квадрат бинома и разлика квадрата. Растављање полинома на чиниоце коришћењем дистрибутивног закона, формуле за квадрат бинома и разлику квадрата. Примене.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, компетенција за развој предузетништва, компетенција за одговоран однос према здрављу, рад са подацима и информацијама	МА.1.2.1 реши линеарне једначине у којима се непозната појављује само у једном члану МА.1.2.2. Израчуна степен датог броја, зна основне операције са степенима МА.1.2.3. Сабира, одузима и множи мономе МА.2.2.2 Оперише са степенима и зна шта је квадратни корен МА.2.2.3 Сабира и одузима полиноме, уме да помножи два бинома и да квадрира бином МА.2.2.5. Користи једначине у једноставним текстуалним задацима МА.3.2.2. Користи особине степена и квадратног корена МА.3.2.3 зна и примењује формуле за разлику квадрата и квадрат бинома, увежбано трансформише алгебарске изразе и своди их на најједноставнији облик МА.3.2.5 Користи једначине, неједначине решавајући сложеније текстуалне задатке

IV	**Многоугао**	9	12	21	-примени својства страница, углова и дијагонала многоугла; - израчуна површину многоугла користећи обрасце или разложиву једнакост; - конструише ортоцентар и тежиште троугла; - примени ставове подударности при доказивању једноставнијих тврђења и у конструктивним задацима	Појам многоугла. Врсте многоуглова. Збир углова многоугла. Број дијагонала многоугла. Правилни многоуглови (појам, својства, конструкције). Обим и површина многоугла. Тежишна дуж троугла. Ортоцентар и тежиште троугла. Сложеније примене ставова подударности.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, компетенција за развој предузетништва, компетенција за одговоран однос према здрављу, рад са подацима и информацијама	МА.1.4.1. користи одговарајуће јединице за мерење дужине, површине, запремине, масе, времена и углова МА.1.4.2.Претвори веће јединице дужине, масе и времена у мање МА.1.4.4. При мерењу одабере одговарајућу мерну јединицу МА3.3.1.Рачуна са угловима укључујући и претварање угаоних мера

V	**Круг**	7	11	18	- примени својства централног и периферијског угла у кругу; - израчуна обим и површину круга и његових делова; - преслика дати геометријски објекат ротацијом	Централни и периферијски угао у кругу. Обим круга, број π. Дужина кружног лука. Површина круга, кружног исечка и кружног прстена. Ротација.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, компетенција за развој предузетништва, компетенција за одговоран однос према здрављу, рад са подацима и информацијама	МА.1.1.3. Влада појмовима круг, кружна линија (издваја основне елементе, уочава моделе у реалним ситуацијама и уме да их нацрта користећи прибор, израчунава обим и површину круга датог полупречника) МА.1.4.1. користи одговарајуће јединице за мерење дужине, површине, запремине, масе, времена и углова МА.1.4.2.Претвори веће јединице дужине, масе и времена у мање МА.1.4.4. При мерењу одабере одговарајућу мерну јединицу МА.2.3.3 Користи формуле за обим и површину круга и кружног прстена МА.3.3.3 Одреди централни и периферијски угао , рачуна површину исечка и дужину лука МА.3.4.1. По потреби претвара јединице мере рачунајући са њима

VI	**Обрада података**	2	3	5	– одређује средњу вредност, медијану и мод	Средња вредност, медијана и мод.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, компетенција за развој предузетништва, компетенција за одговоран однос према здрављу, рад са подацима и информацијама	МА.1.5.2. Прочита и разуме податак са графикона , дијаграма или из табеле, одреди минимум или максимум зависне величине МА.2.5.2. чита једноставне дијаграме и табеле и на основу њих обради податке по једном критеријуму (на пр, одреди аритметичку средину за дати скуп података, пореди вредности узорка са средњом вредношћу) МА.2.5.3. обради прикупљене податке и представи их табеларно или графички, представља средњу вредност медијаном МА.3.5.2 Тумачи дијаграме и табеле МА.3.5.3. прикупи и обради податке и сам састави дијаграм или табелу црта график којим представља међузависност величина

VII	**Писмени задаци, иницијални тест (обнављање, провера)**		12	12				
УКУПНО		51	93	144				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Реални бројеви - Увести појам квадрата рационалног броја п/q и илустровати га површином квадрата чија је страница управо п/q, на основу чега ученици треба да закључе да је квадрат произвољног рационалног броја ненегативан број.ри израчунавању квадрата рационалних бројева равноправан статус треба дати квадрирању бројева у запису п/q и у децималном запису.

од решавања једначина облика x2 = a, ученици уз наставникову помоћ изводе следеће закључке: дата једначина се може свести на једначину x2 = a = б2 и може имати једно (a = 0) или два решења (a > 0), али може бити и без решења (a < 0). Приликом увођења ознаке за квадратни корен нагласити разлику између, на пример, вредности

$$\sqrt{a^2} = |a|$$

и решења једначине x2 = 4.

У даљем раду показати да неке једначине облика x2 = a (на пример x2 = 2) немају решења у скупу рационалних бројева, тј. да се у скупу рационалних мерних бројева не може израчунати мерни број странице квадрата чија је површина 2 (не инсистирати да ученици репродукују одговарајући доказ). На тај начин мотивисати увођење ирационалних бројева, јер из претходног следи да осим рационалних бројева треба имати на располагању и неке друге бројеве (на пример оне чији квадратни корен није рационалан број). Тада се уводи скуп реалних бројева као унија два дисјунктна скупа - скупа рационалних и скупа ирационалних бројева. Сада је природно и да се „рационална" права прошири у реалну праву и покаже како на таквој реалној правој постоје рационалне и ирационалне тачке. Нагласити, међутим, да скуп (позитивних) ирационалних бројева, осим квадратних корена рационалних бројева, садржи и многе друге елементе, од којих ће неки бити поменути касније (рецимо број π).

На конкретним примерима ученици треба да уоче да сваки рационалан број има коначну или бесконачну периодичну децималну репрезентацију, а ирационални бројеви бесконачну непериодичну репрезентацију и обратно (ове чињенице не треба доказивати у општем

случају). При израчунавању вредности корена и рачунања са коренима, када су њихове вредности ирационални бројеви, користити калкулатор или расположиве софтвере.

За све реалне бројеве без обзира да ли имају коначну или бесконачну децималну репрезентацију увести појам приближне вредности и појам апсолутне грешке. Правила заокругљивања реалних бројева увести на следећи начин: на конкретним примерима, посматрањем могућих граница (интервала) у зависности од прецизности, ученици бирају приближне вредности тако да се при заокругљивању бира вредност са мањом апсолутном грешком, након чега се формулишу правила.

Основна својства операција сабирања и множења реалних бројева посматрати и анализирати у поређењу с одговарајућим својствима у скупу рационалних бројева. Основна својства операције кореновања у P+ треба такође реализовати на примерима при чему се посебно третирају збир, разлика, производ и количник корена и њихови односи са кореном збира, разлике, производа и количника. При том посебну пажњу обратити на једнакост

$$\sqrt{a^2} = |a|$$

и њено тумачење.

У оквиру ове теме се обрађује и функција директне пропорционалности y = кx коју треба увести на конкретним примерима блиским искуству ученика (раст дужине пута са временом путовања при константној брзини, смањење водостаја реке ако је дневни пад протока константан ...). У почетним примерима ученици цртају тачкасти график којим се приказује функција за дискретне вредности променљиве, након чега се долази до конструкције графичког приказа у координатном систему. Тематску јединицу продужена пропорција треба, такође, реализовати на конкретним примерима (подела дате суме у датој размери, одређивање углова троугла ако је дат њихов однос, присуство метала у легурама ...). Посебну пажњу поклонити вези продужене пропорције са класичном двојном пропорцијом.

Питагорина теорема - Питагорина теорема је од великог значаја за даље математичко образовање и потребно је пажљиво методички и дидактички обрадити. Као мотивација за тему могу се користити историјски подаци најпре о потреби човека за употребом и конструкцијом правоуглих троуглова током изградње различитих објеката у укупном напретку цивилизације, а чије је законитости Питагора уочио и математички уобличио и формулисао. На примеру египатског троугла експериментом са конопцем, цртежом или симулацијом на неком од динамичких софтвера упознати ученике са теоремом, а затим је и исказати и дати комплетан доказ. Потребно је да ученици схвате концепт Питагорине теореме, а не да напамет науче исказ. У том циљу током вежбања инсистирати на различитим ознакама катета и хипотенузе, као и различитим положајима самог правоуглог троугла, како би се ученици оспособили да Питагорину теорему користе касније у образовању у различитим задацима из планиметрије, стереометрије и тригонометрије. Упознати ученике са карактеристичним Питагориним тројкама кроз примере и напоменути да таквих тројки има бесконачно много. Формулисати обрат Питагорине теореме и применити га у задацима.

У другом делу теме пажњу је потребно усмерити на примену Питагорине теореме на конструкције дужи чији је мерни број дужине ирационалан број и примену на квадрат, правоугаоник, једнакокраки и једнакостранични троугао, ромб и правоугли и једнакокраки трапез. Ученици треба да примењују Питагорину теорему и на једнакокрако правоугли троугао, правоугли троугао са углом од 30° и одређивање растојања двеју тачака у координатном систему.

Уколико наставник има техничких могућности у учионици, након усвајања Питагорине теореме на традиционалан начин, део ове теме може обрадити коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера који ученицима може још очигледније дочарати Питагорину теорему и примену теореме у различитим геометријским задацима и проблемима из свакодневног живота.

Цели алгебарски изрази - У првом делу ове теме уводи се појам степена променљиве природним бројем и изводе се основна својства те операције (множење и дељење степена једнаких основа, степеновање степена, као и правила за степен производа и количника). Ученици треба у потпуности да овладају одговарајућим трансформацијама да би, између осталог, били припремљени за упознавање са операцијама са полиномима које следе. Такође, уводи се појам степена са изложиоцем који је нула или негативан цео број, али само у случају основе која је декадна јединица. Примери обухватају краће записивање врло малих рационалних бројева (примене у физици), као и канонско представљање рационалних бројева у децималном запису.

Други део теме обухвата операције с целим алгебарским изразима (полиномима). Најпре се уводи појам полинома и увежбава израчунавање вредности таквог израза за конкретне вредности променљивих који у њему учествују. Затим се дефинишу основне операције са полиномима (сабирање, одузимање и множење) и увежбава довођење полинома на сређени облик. Притом се, по потреби, користи дистрибутивни закон (у облику (а + б)(х + у) = ах + ау + бх + бу) и формула за квадрат бинома (у облику (а + б)2= а2 + 2аб + б2).

У наставку ове теме ученици треба да, на погодним примерима, уоче потребу растављања полинома на чиниоце (посебно у циљу решавања једначина). Затим треба увежбати то растављање коришћењем претходно наведених формула (али сада записаних у облику ах + ау + бх + бу = (а + б)(х + у), односно а2 + 2аб + б2 = (а + б)2), као и формуле за разлику квадрата. Примере растављања тзв. непотпуног квадратног тринома обрађивати само на додатној настави. Сем поменуте примене на решавање једначина (на пример, облика ах2 + бх = 0 и х2 - ц2 = 0), овде се могу приказати примери решавања геометријских проблема за које је потребно познавање операција са полиномима.

Многоугао - Многоугао увести као део равни ограничен многоугаоном линијом. Нагласити разлику између конвексних и неконвексних многоуглова, али даља разматрања ограничити само на конвексне многоуглове. Ученике треба наводити да уоче зависност броја дијагонала, као и зависност збира унутрашњих углова од броја темена многоугла. Приликом увођења правилних многоуглова, ученици треба да уоче да постоје многоуглови који нису правилни иако су све њихове странице једнаке, као и да постоје многоуглови који нису правилни иако су сви њихови углови једнаки. Посебно истаћи осну симетричност правилног многоугла и број оса симетрије, као и чињенице да се око правилног многоугла може описати круг и да се у њега може уписати круг. Из одговарајућих формула за

једнакостранични троугао, ученици, уз помоћ наставника ако је потребно, изводе формуле којима се у правилном шестоуглу успостављају везе између странице, дуже дијагонале, краће дијагонале, полупречника уписаног и описаног круга.

Кроз разноврсне примере и задатке (који се односе на троуглове, четвороуглове и правилне многоуглове) истицати примену ставова подударности троуглова и поступно развијати код ученика вештину доказивања. Доказати најважније особине троуглова и паралелограма. Увести појмове ортоцентар, тежишна дуж и тежиште троугла, и навести њихове особине. Примену ставова подударности и њихових последица проширити и на конструктивне задатке. Истаћи разлику између цртања и конструкције. Посебно треба издвојити 1) конструкције троуглова које поред датих страница/углова одређује и једна висина, односно тежишна дуж; 2) конструкције паралелограма и трапеза које поред датих страница/углова одређује и висина; 3) конструкције делтоида; 4) конструкције правилних многоуглова са 3, 4, 6, 8 или 12 темена које одређује страница, односно полупречник описаног/уписаног круга. На примерима илустровати ситуације када конструктивни задатак има више решења или нема решења, али не инсистирати на оваквим задацима. Израчунавање обима и површине многоугла илустровати разноврсним примерима и задацима.
Приликом израчунавања површине користити разлагање многоуглова на троуглове и четвороуглове. Посебну пажњу посветити израчунавању површине правилног шестоугла. Важно је укључити и одређени број практичних примена рачунања површина.
Круг - Полазећи од раније стечених знања и дефиниција кружне линије и кружне површи, треба размотрити могуће положаје и односе круга и праве, а такође и два круга у равни. Ученике треба подсетити на дефиниције тангенте и тетиве круга и искористити Питагори ну терему за успостављање везе између полупречника круга, тетиве и централног одстојања тетиве. Централне теме су увођење појмова централног и периферијског угла, уочавање и доказивање тврђења о њиховом међусобном односу, као и одређивање обима и површине круга. Ученици би требало да експериментално утврде сталност односа обима и пречника кружнице. Када се уведе број π, ученике треба информативно упознати са његовом ирационалном природом. После обраде обима и површине круга, треба извести формуле за дужину кружног лука, површину кружног исечка и кружног прстена. У практичним израчунавањима користити приближну вредност 3,14 али повремено радити и са проценама 3,142; 22/7; 3,1.

У оквиру дела теме који се односи на ротацију, треба се ограничити на ротације једноставнијих фигура око задате тачке и за задати угао. Објаснити ученицима позитиван и негативан смер ротације и урадити неколико примера ротације у координатном систему. Важно је да ученици уоче да се дужине дужи и величине углова не мењају при ротацији.
Обрада података - Ову тему реализовати као пројектни задатак. Циљ пројектног задатка је да ученици овладају појмовима средња вредност, медијана и мод и истовремено се увере у примењивост обраде података у свакодневној пракси. Препорука је да се пројектни задатак реализује на конкретним примерима и предлог је да у седмом разреду то буде прикупљање, обрада и анализа података добијених анкетом. Теме се могу одабрати из животног окружења и њихов садржај би требало да буде близак узрасту ученика (на пример: коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена ученика, еколошка свест младих ...). Број питања у анкети не мора бити велики, највише 5-6, а истраживање треба реализовати тако да узорак не буде премали, али ни превелик и да се може реализовати у најближем окружењу (школа, породица, комшилук ...). Предлог је да се пет расположивих часова реализује по следећем плану

ИСТОРИЈА

Циљ учења историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Основи проучавања прошлости	2	1	3
2.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку индустријског доба (до средине 19.века)	11	11	22
3.	Европа, свет, српска држава и народ до краја 19.века	12	12	24
4.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку 20.века	11	12	23
	УКУПНО	36	36	72

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	Међупредметне компетенције	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	Основи проучавања прошлости	**2**	**1**	**3**	- доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; - изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера; - уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе;	Основне одлике, хронолошки и просторни оквири периода од Индустријске револуције до завршетка Првог светског рата. Историјски извори за изучавање периода од Индустријске револуције до завршетка Првог светског рата и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио и визуелни).	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.3 ИС 1.2.4., ИС1.2.5.,ИС 2.1.3., ИС.2.1.4., ИС.2.1.5, ИС 2,2,1,,, ИС2.2.2 ИС 2.2.3, 2.2.6., ИС 3.1.2., ИС 3.1.3, ИС 3.1.5., ИС 3.2.2.,ИС 3.2.4, ИС 3.2.5., ИС 3.2.6.

, II	индустријског доба	**1** **1**	**1** **1**	**2** **2**	- сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; - наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; - препознаје основне карактеристике различитих идеологија; - анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике; - уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; - уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву; - препознаје историјску подлогу савремених институција и друштвених појава (грађанска права, парламентаризам, уставност); - анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у	Индустријска револуција (парна машина и њена примена; промене у друштву - јачање грађанске и појава радничке класе). Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске монархије уочи револуција, просветитељске идеје, примери америчке и француске револуције; појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма). Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес). Свакодневни живот и култура (промене у начину живота). Источно питање и балкански народи (политика великих сила, борба балканских народа за ослобођење). Живот Срба под османском и хабзбуршком влашћу. Српска револуција 1804-1835 (основна обележја, ток Првог и Другог српског устанка, последице и значај). Развој модерне српске државе (аутономија Кнежевине Србије, успостава државе, оснивање образовних и културних установа). Црна Гора у доба владичанства (основна обележја државног и друштвеног уређења). Истакнуте личности: Џејмс Ват, Волтер, Катарина ИИ, Марија Терезија, Робеспјер, Наполеон Бонапарта, вожд Карађорђе, кнез Милош, кнегиња Љубица, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, прота Матеја Ненадовић, Петар И и Петар ИИ Петровић Његош, Сава Текелија, митрополит Стефан Стратимировић.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.1,ИС 1,2,2,, ИС 1,2,3,. ИС1.2.5.ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис ,ИС , ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.
	на почетку				друштвеним и привредним односима и природном окружењу; - пореди положај и начин живота			

III	Европа, свет, српска држава и народ до краја 19.века	**12**	**12**	**24**	анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја; - уочава специфичности у тумачењу одређених историјских догађаја и појава на основу поређења извора различитог порекла; - уочи пристрасност, пропаганду и стереотипе у садржајима историјских извора; - употреби податке из графикона и табела у елементарном истраживању; - презентује, самостално или у групи, резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе, користећи ИКТ; - упоређује, анализира и уочава разлике између својих и ставова других; - раздваја битно од небитног у историјској нарацији; - препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје државе и друштва; - идентификује историјске споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.	Рађање модерних држава, међународни односи и кризе (револуције 1848/49 - „пролеће народа”, политичке идеје, настанак модерне Италије и Немачке, успон САД и грађански рат, борба за колоније у Африци и Азији, Персија, Индија, Кина, опадање Османског царства). Промене у привреди, друштву и култури (Друга индустријска револуција, људска права и слободе - право гласа, укидање робовласништва, положај деце и жена; култура, наука, образовање, свакодневни живот). Кнежевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој државних установа и политичког живота, унутрашња и спољна политика, међународно признање - Берлински конгрес; културна и просветна политика, свакодневни живот; положај Срба под хабзбуршком и османском влашћу). Истакнуте личности: Ђузепе Гарибалди, Ото фон Бизмарк, Наполеон ИИИ, краљица Викторија, Абрахам Линколн, Карл Маркс, браћа Лимијер, Алфред Нобел, кнез Александар Карађорђевић, кнез Михаило, краљ Милан, краљица Наталија и краљ Александар Обреновић, књаз Никола Петровић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Никола Пашић, Стојан Новаковић, патријарх Јосиф Рајачић, Катарина Ивановић, Светозар Милетић, Бењамин Калај, Алекса Шантић.	.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.3 ИС 1.2.4., ИС1.2.5.,ИС 2.1.3., ИС.2.1.4., ИС.2.1.5, ИС 2,2,1,,, ИС2.2.2 ИС 2.2.3, 2.2.6., ИС 3.1.2., ИС 3.1.3, ИС 3.1.5., ИС 3.2.2.,ИС 3.2.4, ИС 3.2.5., ИС 3.2.6.

IV	Европа, свет, српска држава и народ почетком 20. века	**11**	**12**	**23**	наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; - препознаје основне карактеристике различитих идеологија; - анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике; - уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; - уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву; - препознаје историјску подлогу савремених институција и друштвених појава (грађанска права, парламентаризам, уставност); - анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу;	Међународни односи и кризе (формирање савеза, сукоби око колонија, Руско-јапански рат, Мароканска криза, Анексиона криза, Либијски рат, балкански ратови). Култура, наука и свакодневни живот (Светска изложба у Паризу, примена научних достигнућа, положај жена). Краљевина Србија и њено окружење (Мајски преврат, политички живот, унутрашња и спољна политика; појава југословенства, наука, култура, свакодневни живот, положај Срба под аустроугарском и османском влашћу, Црна Гора - доношење устава, проглашење краљевине; учешће Србије и Црне Горе у балканским ратовима). Велики рат (узроци и повод, савезништва и фронтови, Србија и Црна Гора у рату; преломнице, ток и последице рата; аспекти рата - технологија рата, пропаганда, губици и жртве, глад и епидемије; човек у рату - живот у позадини и на фронту; живот под окупацијом и у избеглиштву; Велики рат у сећању). Истакнуте личности: Алберт Ајнштајн, Пјер и Марија Кири, Сигмунд Фројд, Михајло Пупин, Никола Тесла, Хенри Форд, Вилхелм ИИ, Николај ИИ Романов, Вудро Вилсон, краљ Петар и престолонаследник Александар Карађорђевић, Јован Цвијић, Надежда Петровић, Арчибалд Рајс, Милунка Савић, Флора Сендс, Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић, Јанко Вукотић, Драгутин Димитријевић Апис.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ИС.1.2.1,ИС 2.1.1., ИС.2.1.3., ИС.2.1.6, ИС 2,2,2.,, ИС 2.2.5, 2.2.6., ИС 3.1.1., ИС 3.1.3, Ис ,ИС , ИС 3.2.1.,ИС 3.2.3, ИС 3.2.6.
УКУПНО		**36**	**36**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича" богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било", већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму", у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

ГЕОГРАФИЈА

Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	**Регионална географија**	1	2	3
2.	**Географске регије Европе**	12	10	22
3.	**Азија**	8	9	17
4.	**Африка**	5	6	11
5.	**Северна Америка**	4	2	6
6.	**Јужна Америка**	2	2	4
7.	**Асутралија и Океанија**	2	2	4
8.	**Поларне области**	2	1	3
9.	**Систематизација градива**	0	2	2
	УКУПНО	36	36	72

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**Регионална географија**	**1**	**2**	**3**	**Ученик ће бити у стању да:** Успостављање везе између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса	Регионална географија предмет проучавања и подела	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2

II	**Географске регије Европе**	**12**	**10**	**22**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у	Јужна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела. Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка - основне географске карактеристике. Средња Европа - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Немачка - основне географске карактеристике. Западна Европа - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
					одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и	развој, урбанизација, политичка подела. Француска и Уједињено		

III		**8**	**9**	**17**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице	Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела. Југозападна Азија - природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
					урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	6д0емографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација,		

IV	**Африка**	**5**	**6**	**11**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице	Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке. Становништво Африке. Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
					урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	61		

V	**Северна Америка**	**4**	**2**	**6**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице	Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
					урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	62		

VI	**Јужна Америка**	**2**	**2**	**4**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
					-Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	63		

VII	**Асутралија и Океанија**	**2**	**2**	**4**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице	Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија - основна географска обележја. Политичка и регионална подела	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
					урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	64		

VIII	**Поларне области**	**2**	**1**	**3**	**Ученик ће бити у стању да:** Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Основне географске одлике Антарктика - откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и научна истраживања. Основне географске одлике Арктика - откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и савремена научна истраживања	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2

IX	**Систематизација градива**	**0**	**2**	**2**			Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4;ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2
УКУПНО		**36**	**36**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у осам тематских целина: Регионална географија, Географске регије Европе, Азија, Африка, Северна Америка, Јужна Америка, Аустралија и Океанија, Поларне области.

У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упути ученике на самостални рад тако што ће ученици приликом обраде нове тематске целине добити задатке да обраде по једну или више репрезентативних држава. Ученици ће уз помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографских и средстава информационо комуникационих технологија обрађивати појединачне државе света (географски положај, границе, величину, основне природно-географске и друштвено-економске одлике). До краја школске године, сви ученици ће имати регионално-географске приказе одабраних држава. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтезни карактер регионалне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Географије, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских елементима са елемнтима историје, биологије и других предмета. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

БИОЛОГИЈА

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

Циљ учења Биологије је да ученик, изучавањем биолошких процеса и живих бића у интеракцији са животном средином, разуме значај биолошке разноврсности и потребу за одрживим развојем и развије одговоран однос према себи и природи.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	5	5	10
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	15	17	32
3.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	5	6	11
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	5	7	12
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	4	3	7
УКУПНО		**34**	**38**	**72**

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	5	5	10	-прикупи и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења; - упореди бесполно и полно размножавање; - идентификује разлике између митозе и мејозе на основну промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији; - одреди однос између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији; - шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу;	Улога и значај једра у метаболизму ћелије. Деоба ћелије (хромозоми, настајање телесних и полних ћелија). ДНК и појам гена (алел, генотип, фенотип) Прво Менделово правило, крвне групе, трансфузија и трансплантација. Наслеђивање пола. Наследне болести. Животни циклуси биљака и животиња. Смена генерација. Једнополни и двополни организми. Значај и улога полног размножавања.	**Компетенције за учење;** **Дигитал. компетен**. **Решавање проблема;** **Сарадња** **Рад са подацима,** **Предузетништво**	БИ.1.2.1. БИ.1.2.2. БИ.1.2.3. БИ.2.2.1. БИ.2.2.3. БИ.3.2.1. БИ.3.2.2. БИ.3.2.4. БИ.1.2.4. БИ.1.2.5. БИ.2.2.4. БИ.2.2.5. БИ.2.2.6. БИ.3.2.4. БИ.3.2.5. БИ.1.2.7. БИ.2.2.7. БИ.2.2.8. БИ.2.2.9. БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8. БИ.1.6.1. БИ.2.6.1. БИ.3.6.1. БИ.1.6.2. БИ.2.6.2. БИ.3.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.3. БИ.3.6.3. БИ.1.6.4. БИ.2.6.4. БИ.3.6.4. БИ.3.6.5.

II	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	15	17	32	– одреди положај организма на дрвету живота на основу прикупљених и анализираних информација о његовој грађи; – упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота“ према начину на који обављају животне процесе; – користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива; – упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелија и нивоу организма; – повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; – одреди положај човекових органа и њихову улогу; – цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; – користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање препарата; – хумано поступа према организмима које истражује.	Основни принципи организације живих бића. Појам симетрије – типични примери код једноћелијских и вишећелијских организама; биолошки значај. Симетрија, цефализација и сегментација код животиња. Присуство/одсуство биљних органа, (симетрија и сегментација код биљака). Ћелије са специфичном функцијом: мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице... Грађа и улога ткива, органа, органских система и значај за функционисање организма. Компаративни преглед грађе главних група биљака, гљива и животиња – сличности и разлике у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима.	**Компетенције за учење** **Решавање проблема; Сарадња; Дигиталне компетенција; Одговорана однос према околини; Рад са подациима**	БИ.1.4.1. БИ.1.4.2. БИ.2.4.1. БИ.2.4.2. БИ.2.4.3. БИ.3.4.1. БИ.1.4.3. БИ.2.4.3. БИ.2.4.4. БИ.3.4.2. БИ.3.4.3. БИ.3.4.4 БИ.1.4.4. БИ.2.4.5. БИ.3.4.5. БИ.1.4.5. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8. БИ.1.6.1. БИ.2.6.1. БИ.3.6.1. БИ.1.6.2. БИ.2.6.2. БИ.3.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.3. БИ.3.6.3. БИ.1.6.4. БИ.2.6.4. БИ.3.6.4. БИ.3.6.5.

III	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА**	5	6	11	-	Основни принципи систематике (Карл Лине, биномна номенклатура). Приказ разноврсности живота кроз основне систематске категорије до нивоа кола и класе. Докази еволуције, фосили и тумачење филогенетских низова (предачке и потомачке форме, прелазни фосили).	**Рад са подациима** **Компетенције за учење** **Дигитална компетенција** **Сарадња** **Комуникација** **Предузетништво**	БИ.1.3.1. БИ.1.3.2. БИ.2.3.1. БИ.2.3.2. БИ.3.3.1. БИ.1.3.3. БИ.1.3.4. БИ.1.3.5. БИ.1.3.6. БИ.2.3.3. БИ.2.3.4. БИ.3.3.3. БИ.3.3.4. БИ.1.3.8. БИ.1.3.9. БИ.1.3.10. БИ.2.3.5. БИ.2.3.6. БИ.3.3.5. БИ.3.3.6. БИ.2.6.1. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.3.6.1. БИ.2.6.2. БИ.3.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.3. БИ.3.6.3. БИ.1.6.4. БИ.2.6.4. БИ.3.6.4. БИ.3.6.5.
IV	**ЖИВОТ у ЕКО-СИСТЕМУ**	5	7	12	– идентификује основне односе у биоценози на задатим примерима; – илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције; – упореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима; – повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области – биому са животним формама које га насељавају; – анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције; – идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране; – предложи акције заштите биодиверзитета и учествује у њима;	Састав и структура популација. Популациона динамика (природни прираштај и миграције). Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције (адаптације). Мреже исхране. Животне области. Конвергенција и дивергенција животних форми. Заштита природе. Заштита биодиверзитета.	**Компетенције за учење** **Решавање проблема;** **Сарадња;** **Дигиталне компетенција;** **Одговорана однос према околини;** **Комуникација** **Предузетништво**	БИ.1.1.4. БИ.2.1.3. БИ.3.1.4. БИ.1.1.5. БИ.2.1.4. БИ.3.1.5. БИ.1.3.8. БИ.1.3.9. БИ.1.3.10. БИ.2.3.5. БИ.2.3.6. БИ.3.3.5. БИ.3.3.6. БИ.1.6.1. БИ.2.6.1. БИ.3.6.1. БИ.1.6.2. БИ.2.6.2. БИ.3.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.3. БИ.3.6.3.

V	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	4	3	7	– анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране; – идентификује поремећаје исхране на основу типичних симптома (гојазност, анорексија, булимија); – планира време за рад, одмор и рекреацију; – доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; – аргументује предности вакцинације; – примени поступке збрињавања лакших облика крварења; расправља о различитости међу људима са аспекта генетичке варијабилности, толеранције и прихватања различитости.	Примери наследних болести. Особине и грађа вируса. Болести изазване вирусима. Имунитет, вакцине. Пулс и крвни притисак. Прва помоћ: повреде крвних судова (практичан рад). Принципи уравнотежене исхране и поремећаји у исхрани. Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница; тровање храном. Промене у адолесценцији. Здрави стилови живота (сан, кондиција, итд.). Последице болести зависности – наркоманија.	**Компетенције за учење** **Решавање проблема;** **Сарадња;** **Одговоран однос према здрављу;**	БИ.1.5.1. БИ.1.5.2. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.1.5.5. БИ.2.5.1. БИ.3.5.1. БИ.3.5.2. БИ.1.5.7. БИ.1.5.8. БИ.1.5.9. БИ.2.5.4. БИ.3.5.6. БИ.1.6.1. БИ.2.6.1. БИ.3.6.1. БИ.1.6.2. БИ.2.6.2. БИ.3.6.2. БИ.1.6.3. БИ.2.6.3. БИ.3.6.3. БИ.1.6.4. БИ.2.6.4. БИ.3.6.4. БИ.3.6.5.
УКУПНО		**39**	**34**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литерат уру, мапе, шеме, енциклопедије... Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због

успостављања корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Веновим дијаграмима, одређивање климатских услова у зависности од географског положаја, писање есеја, тј. приказ података /малих истраживања на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима, уважавање и прихватање различитости. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Пбworкс, платформа Моодле, сарадња у „облаку" као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова - Weeблу, Wордпресс...; рачунарске симулације као нпр. хттпс://пхет.цолорадо.еду/ср/ и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали, нпр. www.цпн.рс, www.сциентих.еу, www.го-лаб-пројецт.еу, www.сциенцеинсцхоол.орг, www.сциенце-он-стаге.еу и други).

Током рада ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капаљке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) и опрему за теренски рад у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити предметима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице за лек...). Табеларно и графичко приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, би требало практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета Информатика и рачунарство и Техника и технологија.

У настави оријентисаној на постизање исхода користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решевања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи WeбQуест, пројецт-басед леарнинг, тхематиц унитс, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

Област: Наслеђивање и еволуција

У остваривању исхода увиђа везу између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији, треба повезати знања ученика о појмовима гена и ДНК и њиховом положају у ћелији прокариота и еукариота. У овом разреду треба увести појам хромозома, (од чега се састоје, како изгледају у деоби и ван ње, улога хромозома у контроли метаболизма ћелије, при чему је појам метабо лизма познат из претходног разреда). На примеру људског кариограма, објаснити парове хромозома и да хромозоми једног пара се називају хомологни хромозоми (навести њихово порекло - од оца и мајке). Последњи пар хромозома на кариограму чине полни хромозоми и да су код жена исти а код мушкараца различити. Остали хромозоми, осим полних, се називају телесни.

У остваривању исхода идентификује разлике митозе и мејозе на основу промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији је најприкладније користити моделе деоба које ученици могу самостално да направе (хттпс://www.уоутубе.цом/watцх?в=СдЗфа5ХуЕУс). На основу модела ученик може да опише ток сваке деобе, да их упореди и да направи табелу разлика митозе и мејозе (расподела наследног материјала, генетичка различитост и број ћелија које настају по завршетку деобе). Приликом описа ћелијских деоба не треба наводити имена појединачних фаза у деобама, већ је потребно фокусирати се на сам процес и његов резултат. Модел може да прикаже чак и комбиновање хромозома на почетку мејозе (што је важно за разумевање стварања разноврсних комбинација гена код потомака као извора варијабилности), што је суштински значај мејозе (и полног размножавања).

У остваривању исхода разматра предности и недостатке бесполног у односу на полно размножавање, важно је надовезати садржај о размножавању на садржај који се односи на ћелијске деобе. Бесполно размножавање треба повезати са митозом и настанком идентичних ћелија, због чега су и потомци генетички идентични свом јединoм родитељу. Потребно је дати примере бесполног размножавања код биљака и животиња. Полно размножавање треба повезати са мејозом, деобом у којој настају гамети, чијим спајањем ће се гени родитеља искомбиновати, у јединствену комбинацију коју свака јединка (настала полним размножавањем) носи. Ученици би требало да на примерима уоче предности и недостатке бесполног размножавања. На пример, у случају гајења биљних култура је боље да нема варијација, јер се гаје на одређеним местима за која биљке морају бити добро адаптиране, али у случају промене услова средине све јединке би биле елиминисане.

Варијабилност која се постиже полним размножавањем, треба повезати са еволуционим механизмом - природном селекцијом и са еволуционим предностима које има популација организама која је генетички разноврсна, у смислу већег потенцијала за адаптирање на промене у животној средини. То се може односити, на пример, на отпорност према новим болестима.

У остваривању исхода прикупља и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења треба се надовезати на процес настајања гамета у мејози, чиме се количина наследног материјала преполови, а оплођењем се поново успоставља диплоидност код организама. Ток развића вишећелијских организама треба објаснити на моделу човека, а ученици самосталним истраживањем треба да дођу до података о животним циклусима животиња из непосредног окружења или да анализирају податке сакупљене на интернету (веза са области Јединство грађе и функције као основа живота).

У остваривању исхода шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу потребно је објаснити појам генског алела и дати примере на особинама које се алтернативно испољавају у којима су алели или доминантни или рецесивни (слободна ушна ресица, способност кружног савијања језика). Објаснити појам генотипа кроз постојање два алела за један ген (генски локус) на хомологним хромозомима (један наслеђен од маме, други од тате), а фенотипа на видљивим особинама организама.

Треба дати шему наслеђивања неке особине (светле очи/тамне очи) у једној генерацији и на њој објаснити Менделово правило (Правило растављања и слободног комбиновања на једном генском локусу). За анализу резултата користити знања о пропорцијама из математике. Сличном шемом се може приказати и наслеђивање пола, кроз комбинацију полних хромозома који се налазе у јајној ћелији и сперматозоиду приликом оплођења.

Као примере промена стања организма или наследних болести могу се навести болести које зависе: само од наслеђених гена (срасли прсти, једна врста патуљастог раста), од наслеђених гена и начина живота (дијабетес), оне које су везане за полне хромозоме (хемофилија), болести које су одређене већим бројем гена и такође зависне од начина живота (шизофренија), или су последица промене у броју хромозома (Даунов синдром).

Препоручен број часова је 8, по 3 за обраду и утврђивање и 2 за вежбе.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

За достизање исхода: одреди положај организма на дрвету живота на основу прикупљених информација о његовој грађи, пореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе, користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива, акценат треба да буде на ученичком истраживању основних принципа организације живих бића и значају ткива, органа и органских система и за функционисање организма. Симетричност тела треба обрадити као особину која се јавља у свим групама живих организама (једноћелијских и вишећелијских), са типичним примерима радијалне (зрачне), билатералне (двобочне) симетрије, и асимерије. Код обраде симетрије/асиметрије једноћелијских организама користити примере познатих врста које су обрађиване у претходним разредима. Посебну пажњу треба обратити на појаву симетрије/асиметрије код биљака (симетрија цвета, листа...), као и на облике симетрије код животиња, како би се разумео значај симетрије тела за живот у воденој и копненој средини. Цефализацију код животиња (овај стручни појам не треба користити) би требало описати као груписање главних органа за пријем и спровођење информација у предњем делу тела, јер овај део тела први ступа у контакт са спољашњом средином (краћи пут/бржа реакција). Сегментираност тела треба обрадити на типичним, методски одабраним примерима биљака и животиња, са нагласком на биолошки значај појве сегментације за живот у воденој и копненој средини. Важно је да ученик кроз вежбање на различитим примерима што више самостално успоставља везу између типа симетрије и начина живота (брзина, покретљивост...) одређене јединке у датим условима спољашње средине. Тип симетрије, присуство/одсуство цефализације, као и присуство/тип сегментације треба такође користити и као важан критеријум за разврставање организама применом дихотомих кључева у оквиру области Порекло и разноврсност живог света. Појам телесне дупље, као и (ембрионалних) телесних слојева не треба помињати, јер ученици немају довољно знања о

развићу на овом узрасту. Код обраде ткива треба се бавити морфологијом (изгледом) појединих типова ћелија и њихове улоге, док ће њихова детаљнија унутрашња грађа бити обрађивана у наредном разреду. Такође, у оквиру одговарајућих наставних јединица, треба обрадити и ћелије са специфичним функцијама, нпр. мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице и др. За изучавање грађе ћелија и ткива треба користити школски микроскоп. У складу са могућностима, потребно је фаворизовати индивидуални ангажман ученика у изради микроскопских препарата и микроскопирању.

Главне групе једноћелијских еукариотских организама треба обрадити кроз упоредни преглед грађе и сличности/разлике основних животних функција код једноћелијске алге, амебе, бичара, трепљара. Не ићи у детаљније систематске поделе у оквиру групе Протиста.

Паралелно са компаративним прегледом грађе на методски одабраним представницима који су познати ученицима из ранијег образовања или непосредног окружења, треба обрадити и сличности и разлике у грађи и обављању основних животних процеса главних група биљака, гљива и животиња. Сличности и разлике у грађи ткива и органа значајних за обављање основних вегетативних процеса (исхране, дисања и излучивања) биљака обрадити паралелно, тј. компаративним прегледом грађе методски одабраних представника (вишећелијска алга, маховина, папрат, голосеменица, скривеносеменица). При обради теме транспорта воде и супстанци кроз биљку, обрадити и појам ћелија затварачица, као пример ћелија са специфичном функцијом у биљци. Сличности и разлике у грађи репродуктивних органа и размножавању биљака такође обрадити на методски одабраним представницима (вишећелијска алга, маховина, папрат, голосеменица, скривеносеменица) и повезати са значајем и улогом полног размножавања код биљака (исходи из области Наслеђивање и еволуција). Овде се може обрадити и тема животни циклуси биљака (такође из области Наслеђивање и еволуција), без улажења у детаље смене генерација сваке појединачне групе биљака. Потребно је ставити акценат на биолошки значај разноврсности цвета и цвасти у функцији размножавања (без детаљнијег улажења у типове цвасти): једнополни и двополни цветови и цвасти, симетрија, боја, мирис, нектар, анатомија цвета у функцији опрашивања итд. Раст биљака (нагласити да је заснован на митотичким деобама, које су обрађиване у оквиру области Наслеђивање и еволуција) треба обрадити на примерима код вишећелијске алге, зељасте и дрвенасте биљке). Изучавање покретљивости (покрета) биљака, као једне од заједничких особина живих бића по могућности обрадити кроз огледе, наслања јући се на већ познате примере помињане у претходним разредима у оквиру обраде међусобних утицаја живих бића и животне средине, или на новим примерима из сопственог окружења.

Компаративни преглед грађе и функције животиња треба реализовати кроз обраду на методски одабраним представницима, који су од раније били познати ученицима: 1) Заштита тела (кроз упоредни преглед грађе и функције телесног покривача (интегумент, кожа) на методски одабраним представницима главних група животиња. Овде се могу обрадити и неке ћелије са специфичном функцијом, нпр. жарне ћелије. 2) Потпора и покретљивост - упоредни преглед телесних структура које обезбеђују потпору и покретљивост главних група животиња на методски одабраним представницима. Обрадити спољашњи и унутрашњи скелет животиња. Поменути да код животиња (нарочито оних без присуства чврстог скелета) и течност у телу може играти улогу скелета (хидроскелет). Обрадити мишићне ћели је као ћелије са специфичном функцијом, које својим радом делују на скелет, односно заједно са скелетом омогућавају покретљивост појединих делова тела/целог организма. 3) Пријем дражи и реаговање на дражи обрадити на посебним часовима, кроз упоредни преглед главних чула и упоредни преглед нервног система на методски одабраним представницима главних група животиња. При обради нервног система

треба обрадити ћелије са специфичном грађом и функцијом - нервне ћелије, које омогућавају реаговање на дражи из спољашње и унутрашње средине. Такође, ученицима скренути пажњу да се код већине група животиња врши груписање нервних ћелија у појединим деловима тела (ганглије, мозак - повезати са предностима оваквог груписања и са цефализацијом), док се ређе појединачне нервне ћелије повезују у мреже (нпр. код медузе, што има везе са симетријом). 3) Обезбеђивање енергије за организам - врши се захваљујући исхрани и дисању. Иако се, због обимности, исхрана и дисање обрађују на посебним часовима, треба нагласити њихову нераскидиву улогу у обезбеђивању енергије за све животне функције. Кроз упоредни преглед треба обрадити разноврсност грађе органа за варење главних група животиња, у односу на њихов начин исхране (нпр. дужина црева код типичног карнивора/хербивора/омнивора, грађа кљуна, вољка и бубац, слепо црево...). Органе за дисање обрадити на типичним примерима водених и копнених животиња, као и кроз израду различитих модела/шема/стрипа... 4) Транспорт супстанци кроз тело приказати кроз упоредни преглед грађе и функције система органа за циркулацију главних група животиња, на методски одабраним представницима. Напоменути да и спољашња средина (вода) може бити у функцији транспортног медијума, као и да постоје посебне телесне течности (крв, лимфа, хемолимфа). Потребно је поменути постојање отвореног и затвореног транспортног система, као и да у оквиру затвореног транспортног система циркулише течно ткиво - крв са крвним ћелијама, које имају одређене специфичне функције. Нагласити да се управо на крвним ћелијама налазе фактори важни за одређивање крвних група, које ученици треба да савладају кроз вежбања о наслеђивању АВО система крвних група. Осврнути се на значај поклапања крвних група при трансфузији и трансплантацији (веза са Наслеђивање и еволуција). У оквиру обраде затвореног транспортног (крвног) система кичмењака (човека) кроз практичне вежбе обрадити пулс и крвни притисак, као и демонстрацију/вежбу пружања прве помоћи у случају повреде крвних судова (из области Човек и здравље). 5) Излучивање треба обрадиту кроз упоредни преглед грађе и функције органа за излучивање, у контексту живота у води/на копну (проблем/решење), главних група животиња, на методски одабраним представницима водених и копнених организама. 6) Размножавање треба обрадити кроз упоредни преглед начина размножавања главни х група животиња на методски одабраним представницима, са примерима животиња одвојених полова и хермафродита. Треба обрадити значај и улогу полног размножавања и поређење животних циклуса (потпуно и непотпуно развиће, спољашње и унутрашње оплођење, појам ларве) само на примерима инсеката и водоземаца (веза са оквиру области Наслеђивање и еволуција). Не треба обрађивати ендокрини систем, пошто ће његова грађа и функције бити обрађена у наредном разреду.

Компаративни преглед грађе главних група гљива: плесни, квасци, печурке треба обрадити кроз преглед сличности и разлика у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима. Са гљивама треба обрадити и лишајеве, као пример обострано корисне заједнице организама (нпр. једноћелијске алге и гљиве). Ученици би могли да буду укључени у реализацију мини истраживачког пројекта Гљиве и лишајеви мога краја. Препоручује се истраживање у непосредном окружењу и одређивање типичних врста гљива и лишајева уз употребу једноставних кључева и прављење забелешки на терену (веза са остваривањем исхода из области Порекло и разноврсност живог света). Ове активности треба изводити искључиво уз присуство наставника, као и родитеља - волонтера. Потребно је упозорити ученике да кидање и брање јединки није дозвољено због заштите диверзитета и сигурности ученика. Компаративни прегле д главних група гљива може се повезати и са облашћу Човек и здравље, у оквиру обраде Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница; тровање храном. Уколико се приликом обраде теме о гљивама планира демонстрација/посматрање плесни (у петри шољи, на хлебу и сл.), обратити пажњу да ли у одељењу има ученика који могу бити алергични на ове агенсе.

Уз одговарајуће примере упоредне грађе главних група биљака, гљива и животиња треба увести појмове конвергенције и дивергенције, као везу са исходима из области Живот у екосистему.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 31:13 часова за обраду, 10 за утврђивања, 5 за вежбе и 1 за обраду са вежбама, и 2 за утврђивање са вежбама.

Област: Порекло и разноврсност живог света

У достизању исхода разврста организме према задатим критеријумима применом дихотомих кључева и повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу данашњих и изумрлих врста - фосила неопходно је ослањати се на област Јединство грађе и функције, будући да ученици треба да се баве системом класификације живих бића, који је заснован на еволуционом пореклу, односно сличностима и разликама између припадника различитих таксономских група. Увод у систематику би требало засновати на приказу основних принципа систематике, навођењем основних систематских категорија, као и спомињањем биномне номенклатуре (иако деца у овом узрасту не треба да уче латинска имена). На основу биномне номенклатуре може се демонстрирати принцип - врсте унутар једног рода, а затим се по истом принципу може појаснити припадност родова једној фамилији, фамилија реду, итд. Крупну слику разноврсности живота, на нивоу кола и класе, треба представити дрветом живота. Имајући у виду да су ученици са дрветом живота упознати у ранијим разредима, увођење употребе дихотомих кључева може се засновати на ранијим знањима (кроз вежбу). На пример, критеријум „има/нема једро" је прва дихотомија коју могу да уоче на дрвету живота (прокариоти-еукариоти), затим, „једнећеличност/вишећеличност" (код еукариота), „аутотрофија/хетеротрофија" (код еукариота - алге, биљке, гљиве, животиње), „има/нема диференцирана ткива" (код еукариота), „тип симетрије" (код еукариота), итд.

Знања из упоредне грађе/телесне организације главних група биљака, гљива и животиња (из области Јединство грађе и функције), треба да представљају основ за разврставање организама према задатим критеријумима, применом дихотомих кључева, након обраде сваке од ових група. Дакле, систематику треба обрадити мање детаљно, а инсистирати на правилима примене, односно практичној примени дихотомог кључа, чиме би ученици, након демонстрације одговарајућих примера од стране наставника, били оспособљени да сами разврставају жива бића и на основу задатих критеријума одреде њихову позицију на дрвету живота. На пример, ученици могу кроз вежбу на часу да групишу организме приказане на фотографијама, према задатим критеријумима (до нивоа кола/класе). Груписање треба да иде само до нивоа главних група уз истицање карактеристика на основу којих ће ученик моћи да неки организам из сопственог окружења (нпр. паука, птицу, инсекта, голосеменицу, скривеносеменицу...) сврста у одређену групу. Будући да би обрада систематике унутар сваке групе требало да укључује активно учешће ученика под вођством наставника, ови часови представљају и обраду и вежбе. У оквиру ових часова треба представити и примере конвергенције (насупрот дивергенцији), као очигледно одступање од принципа „сличност = сродност" (нпр. крила инсеката и крила кичмењака, пераја китова и риба, млечике и кактуси, итд). Ове теме надовезују се на стечено знање о адаптацијама.

Основне принципе систематике, кроз порекло и диверзификацију група организама од заједничког претка, треба илустровати приказом прелазних фосила. На овај начин, ученици ће стећи увид у променљивост живог света, као и у чињеницу да садашња флора и фауна, које могу проучавати и класификовати, представљају резултат еволуције живог света током милијарди година на планети Земљи. Другим речима, живи свет пре више милиона година није изгледао као данас, нити живи свет пре 500 милиона година, итд. Ова знања су важна и за сагледавање будућности биодиверзитета на Земљи - последица антропогеног деловања, климатских промена, тектонских промена, и других процеса.

Област: Живот у екосистему

За достизање исхода ове области акценат је на односима организама у биоценози и популацијама (природни прираштај и миграције) и еколошким факторима као факторима природне селекције.

У достизању исхода пореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима, препорука је да се користе теренска истраживања у паровима/групи. Ученици треба да прикупе податке о различитим врстама које живе на различитим стаништима. Није непоходно да знају назив врсте, довољно је да их разликују (пар/група прикупља податке о једној врсти). Податке могу да представе графички нпр. зависност бројности од неког еколошког фактора (рецимо осветљености). Иако на станишту делује комплекс фактора, треба изабрати онај који је у том тренутку ограничавајући. Сумирањем резултата свих парова/група ученици стичу целов иту слику о утицају одређеног еколошког фактора на бројност различитих врста.

Исход - илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције се ослања на област Наслеђивање и еволуција. Знања о еколошким факторима треба да повежу са природном селекцијом. Посебну пажњу треба обратити на везу грађе опрашивача (не само инсеката) и грађе цветова. На пример дужина кљуна колибрија је у вези са „дубином’’ на којој се налази нектар, облик цвета орхидеје изгледом и мирисом подсећа на женку бумбара, формирање цвасти повећава могућност опрашивања, облик кљуна зеба зависи од доступне хране... Деловање абиотичких фактора се може илустровати на примеру кактуса: адаптације на високе температуре и малу, неравномерно распоређену количину падавина.

Исход - идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране представља проширивање и продубљивање знања о трофичким односима и ланцима ихране. Обрада треба да буде праћена радионичарским, односно групним радом, нпр. од ланаца исхране ученици треба да направе мреже или обрнуто, на основу задатог текста који описује биоценозу треба да направе мреже исхране и слично. Не препоручује се обрада кружења супстанце и преноса енергије.

За достизање исхода повезује утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области - биому са животним формама које га насељавају потребно је обрадити комплекс еколошких фактора који одређују распрострањење 8 основних животних области на копну (тундре, тајге, лишћарске листопадне шуме, медитеранске шуме и макије, саване, кишне тропске шуме степе, пустиње) и обрадити комплекс еколошких фактора који одређују услове живота у воденим биомима (морима и океанима). Препорука је да час утврђивања буде истовремено и

вежба. Ученицима се могу понудити слике организама које треба да групишу по задатим критеријумима и повежу како еколошки фактори делују на животну форму, на пример мајмуни који насељавају кишне тропске шуме имају дуг реп који им служи за прихватање, животиње које живе у хладним пределима морају имати скраћене периферне делове како не би одавали превише топлоте...

Исход - на примерима конвергенције и дивергенције анализира разлику између сличности и сродности организама је у вези са исходима области Порекло и разноврсност и Наслеђивање и еволуција. Ученици се могу и у оквиру тих тема упознати са појмовима конвергенције и дивергенције, а на карактеристичним примерима увиде да сличност не подразумева увек и сродност и обрнуто.

Грађа органа за варење/начин исхране може се повезати са актерима ланаца исхране/ мреже исхране. Слично је и са подударношћу грађе опрашивача и цветова, у оквиру исте области.Препорука је да ученици самостално траже примере конвергенције и дивергенције а да им се понуде материјали са упоредним прегледом биљних органа, упоредним прегледом скелета кичмењака, крила инсеката и крила кичмењака и слично. Добар пример је разноврсност грађе глодара у зависности од станишта (слепо куче, дабар, капибара...).

За достизање исхода предлаже акције заштите биодиверзитета и учествује у њима, на основу позитивних примера деловања човека на животну средину, ученици треба да осмисле предлоге (који се односе на стање у свих 8 копнених животних области, као и у воденим биомима), уз напомену да није свака акција истовремено и добра акција. Пре планирања акција препорука је да се ученици упознају са примерима уништавања кишних тропских шума где је често видљив само губитак кисеоника а не и губитак врста и чињеница да се ове шуме много теже обнављају од неких других екосистема, да истраже како прехрамбени производ Нутела уништава лемуре (веза употребе палминог уља у производњи прехрамбених производа и претварање станишта лемура у плантаже палми).

Ученицима се могу дати задаци да израчунају колико пластике поједу животиње или колико угљен-диоксида емитује један аутомобил са возачем а колико аутобус пун путника. Једна од активности може бити пројекат Планета инсеката у оквиру кога ученици могу да истраже биодиверзитет инсеката, угроженост опрашивача и значај инсеката за екосистеме.

Препоручени број часова је 11:4 часа за обраду, 4 (6) за вежбе и 3 за утврђивање и систематизацију. Као и у другим областима подразумева се да ученици активно уче уз усмеравање (вођење) од стране наставника и да су часови обраде или утврђивања истовремено и вежбе.

Област: Човек и здравље

За достизање исхода аргументује предности вакцинације требало би обрадити особине и грађу вируса, као и начине преношења и превенције најчешћих вирусних болести. Пожељно је да то буду болести против којих постоји вакцина, било да су у обавезном или у препорученом програму имунизације. Истовремено, то је прилика да се ученици подсете путева преношења и начина превенције најчешћих бактеријских болести (6. разред). При обради имунитета и вакцинације требало би се задржати на основном објашњењу настанка имунитета без дубљег залажења у механизме настанка антитела (једна врста белих крвних зрнаца учествује у стварању

имунитета, повезати са раније обрађиваним ћелијама крви у Јединство грађе и функције). Наставник би требало да на једноставан начин ученицима објасни разлике између урођеног/стеченог и пасивног/активног имунитета, као и да пасивни вештачки имунитет обради на информативном нивоу. Током објашњавања значаја вакцина пожељно је користити званичне статистичке податке и упутити ученике где те податке могу и сами да пронађу (Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут", Удружење педијатара Србије...).

Током обраде правила чувања и припремања намирница наставник би требало да упути ученике да повежу сазнања са оним што им је познато о бактеријама (6. разред) и гљивама (раније, током 7. разреда). Током увежбавања анализирања задатог јеловника са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране ученици ће допунити знања о правилној исхрани стечена у 5. разреду, делом у настави биологије, а делом кроз предмет Физичко и здравствено васпитање. Када ученици стекну знања о поремећајима исхране, моћи ће, у складу са тим, да процене сопствене животне навике. Стицање умења прављења плана дневних и недељних активности које ће посветити раду, одмору и рекреацији, а које се може обрађивати и кроз вршњачку едукацију, допринеће бољем процењивању сопствених животних навика. (Биолошки смисао адолесценције треба обрадити уз подсећање на промене кроз које пролази човек током одрастања, разлике међу људима у погледу изгледа, понашања. Отворена дискусија са ученицима у којем они излажу своје мишљење, ставове и животно искуство, могао би бити један од начина обраде градива.)

Потребно је да ученик зна да коришћење психоактивних супстанци доводи до физичке и психичке зависности, у којој мери је то штетно за појединца, породицу и друштво, као и да зна коме се треба обратити за помоћ и лечење од зависности. Могући начини за достизање исхода доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци су емитовање едукативних филмова, позивање бившег наркомана да исприча своје животно искуство или да ученци направе кратке драматизације/скечеве на ову тему.

ФИЗИКА

Циљ учења садржаја **ФИЗИКЕ** јесте да ученици стекну базичну језичку и научну писменост, оспособе се да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, образложе своје мишљење у оквиру дискусије, упознају природне појаве и основне природне законе и њихову примену у свакодневном животу, развију мотивисаност за учење и напредују ка достизању одговарајућих образовних стандарда.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	лабораторијска вежба	свега
1.	Сила и кретање	9	14	2	25
2.	Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења	4	6	2	12
3.	Равнотежа тела	5	5	1	11
4.	Механички рад и енергија. Снага	6	7	2	15
5.	Топлотне појаве	3	5	1	9
УКУПНО		**27**	**37**	**8**	**72**

ТЕМА		О	У	ЛВ	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ								
I	Сила и кретање	9	14	2	25	**По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:** - разликује скаларне и векторске физичке величине; - користи и анализира резултате мерења различитих физичких величина и приказује их табеларно и графички; - анализира зависност брзине и пређеног пута од времена код праволинијских кретања са сталним убрзањем; - примени Њутнове законе динамике на кретање тела из окружења; - покаже од чега зависи сила трења и на основу тога процени како може променити њено деловање; - демонстрира појаве: инерције тела, убрзаног кретања, кретање тела под дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења;	Сила као узрок промене брзине тела. Појам убрзања. Успостављање везе између силе, масе тела и убрзања. Други Њутнов закон. Динамичко мерење силе. Међусобно деловање два тела - силе акције и реакције. Трећи Њутнов закон. Примери Равномерно променљиво праволинијско кретање. Интензитет, правац и смер брзине и убрзања. Тренутна и средња брзина тела. Зависност брзине и пута од времена при равномерно променљивом праволинијском кретању. Графичко представљање зависности брзине тела од времена код равномерно променљивог	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Дигиталне компентенције	**о:** **фи.1.7.1.** поседује мануелне способности за рад у лабораторији **фи.1.7.2.** уме да се придржава основних правила понашања у лабораторији **с:** **фи.2.1.4.** разуме како односи сила утичу на врсте кретања **фи.2.2.1.** уме да препозна убрзано кретање **фи.2.6.2.** уме да препозна векторске величине **фи.2.6.3.** уме да користи и интерпретира табеларни и графички приказ зависности физ.

						- самостално изведе експеримент из области кинематике и динамике, прикупи податке мерењем, одреди тражену физичку величину и објасни резултате експеримента;	праволинијског кретања. Демонстрациони огледи: - Илустровање инерције тела помоћу папира и тега. - Кретање куглице низ Галилејев жљеб. - Кретање тела под дејством сталне силе. - Мерење силе динамометром. - Илустровање закона акције и реакције помоћу динамометара и колица, колица са опругом и других огледа (реактивно кретање балона и пластичне боце). Лабораторијске вежбе: 1. Одређивање сталног убрзања при кретању куглице низ жљеб. 2. Провера Другог Њутновог закона помоћу покретног тела (колица) или помоћу		величина **фи.2.7.1.** уме табеларно и графички да прикаже резултате посматрања и мерења **фи.2.7.3.** уме да реализује експ. по упутству **н:** **фи.3.1.2.** зна какав је однос сила које делују на тело које мирује или се равномерно креће **фи.3.2.1 .**уме да пимени односе између физ. величина које описују РППК **фи.3.3.1**. уме да претвара јединице изведених фв у одговарајуће јединице SI система **фи.3.7.1.** уме да донесе релевантни залључак на

									основу резултата мерења
II	Кретање тела под дејством силе теже.Силе трења	4	6	2	12	- покаже од чега зависи сила трења и на основу тога процени како може променити њено деловање; - демонстрира појаве: инерције тела, убрзаног кретања, кретање тела под дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења; - самостално изведе експеримент из области кинематике и динамике, прикупи податке мерењем, одреди тражену физичку величину и објасни резултате експеримента;	Убрзање при кретању тела под дејством силе теже. Галилејев оглед. Слободно падање тела, бестежинско стање. Хитац навише и хитац наниже. Силе трења и силе отпора средине (трење мировања, клизања и котрљања). Утицај ових сила на кретање тела. Демонстрациони огледи: - Слободно падање тела различитих облика и маса (Њутнова цев, слободан пад везаних новчића…). - Падање тела у разним срединама. - Бестежинско стање тела (огледи са динамометром, с два тега и папиром између њих, са пластичном чашом која има отвор на дну и напуњена је водом). - Трење на столу, косој	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама - интерперсоналне компентенције	**о:** **фи.1.1.1**. уме да препозна гравитациону силу и силу трења које делују на тела која мирују или се крећу равномерно с: **фи.2.1.2.** зна особине гравитационе силе н: **фи.3.7.2.** уме да препозна питање на које можемо да одговоримо посматрањем или експериментом

							подлози и сл. - Мерење силе трења помоћу динамометра. Лабораторијске вежбе 1. Одређивање убрзања тела које слободно пада. 2. Одређивање коефицијента трења клизања.		
III	Равнотежа тела	5	5	1	11	- покаже врсте и услове равнотеже чврстих тела на примеру из окружења; - наводи примере простих машина које се користе у свакодневном животу; - прикаже како сила потиска утиче на понашање тела потопљених у течност и наведе услове пливања тела на води;	Деловање две силе на тело, појам резултујуће силе кроз различите примере слагања сила. Разлагање сила. Појам и врсте равнотеже тела. Полуга, момент силе. Равнотежа полуге и њена примена. Сила потиска у течности и гасу. Архимедов закон и његова примена. Пливање и тоњење тела. Демонстрациони огледи: - Врсте равнотеже помоћу лењира или штапа. - Равнотежа полуге.	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама	**о:** - **с:** **фи.2.2.1.** уме да препозна силу потиска **фи.2.1.3.** ученик уме да препозна када је полуга у равнотежи **фи.2.2.4.** разуме како односи сила утичу на црсту кретања **фи.2.6.2.** уме да препозна векторске физичке величине **н:** **фи.3.1.1.** разуме и примењује

							- Услови пливања тела (тегови и стаклена посуда на води, Картезијански гњурац, суво грожђе у минералној води, свеже јаје у води и воденом раствору соли, мандарина са кором и без коре у води, пливање коцке леда на води…). Лабораторијске вежбе 1. Одређивање густине чврстог тела применом Архимедовог закона.		услове равнотеже плуге **фи.3.1.2** .зна какав је однос сила које делују на тело које мирује или се равномерно креће
IV	Механички рад и енергија. Снага	6	7	2	15	повеже појмове механички рад, енергија и снага и израчуна рад силе теже и рад силе трења; - разликује кинетичку и потенцијалну енергију тела и повеже њихове промене са извршеним радом; - демонстрира важење закона одржања енергије на примерима из окружења; - решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинематика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила	Механички рад. Рад силе. Рад силе теже и силе трења. Квалитативно увођење појма механичке енергије тела. Кинетичка енергија тела. Потенцијална енергија. Гравитациона потенцијална енергија тела. Веза између промене механичке енергије тела и извршеног рада. Закон о одржању механичке енергије. Снага. Коефицијент корисног дејства.	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама - Интрперсоналне и грађанске компентенције	**о:** **фи.1.5.2.** уме да препозна да се механичким радом може мењати температура **с:** **фи:2.4.1.** уме да користи важније изведене јединице Међународног система и зна њихове ознаке **фи.2.5.1. зна** да E_k і E_p зависе од брзине, односно висине на којој се тело налази

						потиска, закони одржања...);	Демонстрациони огледи: - Илустровање рада утрошеног на савладавање силе трења при клизању тела по различитим подлогама, уз коришћење динамометра. - Коришћење потенцијалне енергије воде или енергије надуваног балона за вршење механичког рада. - Примери механичке енергије тела. Закон о одржању механичке енергије (Галилејев жљеб; математичко клатно; тег са опругом) Лабораторијске вежбе 1. Одређивање рада силе под чијим дејством се тело креће по различитим подлогама. 2. Провера закона одржања механичке енергије помоћу колица.		**фи.2.5.3**. уме да препозна појмове рада и снаге н: **фи.3.4.1.** уме да претвара јединице изведених физичких величина у одговарајуће основне Међународног система **фи.3.5.1.** разуме да се укупна механичка енергија тела при салободном паду одржава

V	Топлотне појаве	3	5	1	9	разликује појмове температуре и количине топлоте и прикаже различите механизме преноса топлоте са једног тела на друго; - анализира промене стања тела (димензија, запремине и агрегатног стања) приликом грејања или хлађења; - наведе методе добијања топлотне енергије и укаже на примере њеног рационалног коришћења.	Честични састав супстанције: молекули и њихово хаотично кретање. Топлотно ширење тела. Појам и мерење температуре. Унутрашња енергија и температура. Количина топлоте. Специфични топлотни капацитет. Топлотна равнотежа. Агрегатна стања супстанције. Демонстрациони огледи: - Дифузија и Брауново кретање. - Ширење чврстих тела, течности и гасова (надувани балон на стакленој посуди - флаши и две посуде са хладном и топлом водом, Гравесандов прстен, издужење жице, капилара...). Лабораторијске вежбе	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама - Интрперсоналне и грађанске компентенције	**о:** **фи.1.5.1.** зна да агрегатно стање тела зависи од његове температуре **с:** **фи.2.5.4.** зна да унутрашња енергија зависи од температуре **фи.2.5.5**. зна да запремина тела зависиод температуре **н:** **фи.3.5.2.** уме да препозна карактеристичне процесе и термине који описују промене агрегатних стања

							1. Мерење температуре мешавине топле и хладне воде после успостављања топлотне равнотеже.		
УКУПНО		**27**	**37**	**8**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета, исхода и образовних стандарда, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,…), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију истих на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за остале исходе потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по анало гији итд.), ученицима седмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програмски садржаји седмог разреда доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

- Поступност (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

- Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације).

- Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем – ситуација;

3. лабораторијским вежбама;

4. домаћим задацима;

5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, допунска настава, додатни рад…);

6. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише законе. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја

теме (оглед, учениковоп опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

Методска упутства за решавање рачунских задатака

При решавању већине квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина СИ (међународни систем јединица).

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за лабораторијске вежбе умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради три до четири ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

- обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

- обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе,

- упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром,

- указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине, а не и за величине које се посредно одређују. Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

Методска упутства за друге облике рада

При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром на то да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање.

У оквиру израде пројеката могуће је обухватити неке од следећих тема:

- Улога физике у заштити човекове околине.

- Енергетска ефикасност.

- Климатске промене.

- Својства воде – физичка, хемијска, значај воде за живи свет.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз проверу његових усвојених знања, стечених путем организовања различитих облика наставе. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао при реализацији само једног облика наставе није добро. Неопходно је да наставник од ученика не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно формулише.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика седмог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

ХЕМИЈА

Циљ учења Хемије је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развије способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђ.	лаб. вежба	свега
1.	ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС	2	1	0	3
2.	ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА	3	1	3	7
3.	АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	6	3	1	10
4.	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	5	3	1	9
5.	ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ	6	3	2	11
6.	ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ	3	4	1	8
7.	ИЗРАЧУНАВАЊА У ХЕМИЈИ	5	6	1	12
8.	ВОДОНИК И КИСЕОНИК И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ	8	3	1	12
УКУПНО		38	24	10	72

ТЕМА		О	У	В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ								
1.	ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС	2	1	0	3	– идентификује и објашњава појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, и принципима одрживог развоја;	Предмет изучавања хемије. Везе између хемије и других наука. Примена хемије у различитим делатностима и свакодневном животу. Супстанца. Врсте супстанци: хемијски елементи, хемијска једињења и смеше. <u>Демонстрациони огледи:</u> демонстрирање узорака елемената, једињења и смеша.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.1, ХЕ.1.1.2, ХЕ.1.1.3, ХЕ.1.1.4, ХЕ.1.1.8, ХЕ.1.1.12, ХЕ.1.5.1, ХЕ.1.6.1, ХЕ.1.6.2; ХЕ.2.1.2, ХЕ.2.6.3; ХЕ.3.1.1, ХЕ.3.1.2, ХЕ.3.1.8.

2.	ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА	3	1	3	7	– правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животној средини; – експериментално појединачно и у групи испита, опише и објасни физичка и хемијска својства супстанци, и физичке и хемијске промене супстанци; – повезује физичка и хемијска својства супстанци са применом у свакодневно животу и различитим професијама;	Хемијска лабораторија и експеримент. Лабораторијско посуђе и прибор. Физичка и хемијска својства супстанци. Физичке и хемијске промене супстанци. <u>Демонстрациони огледи:</u> демонстрирање правилног руковања лабораторијским посуђем и прибором, и правилног извођења основних лабораторијских техника рада; испитивање физичких и хемијских својстава и промена супстанци. <u>Лабораторијска вежба 1:</u> основне лабораторијске технике рада: мешање, уситњавање и загревање супстанци. <u>Лабораторијска вежба 2:</u> физичка својства супстанци, мерење масе, запремине и температуре супстанце. <u>Лабораторијска вежба 3:</u> физичке и хемијске промене супстанци.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.1, ХЕ.1.1.2, ХЕ.1.1.3, ХЕ.1.1.4, ХЕ.1.1.8, ХЕ.1.1.9, ХЕ.1.1.10, ХЕ.1.1.12, ХЕ.1.2.10, ХЕ.1.5.1, ХЕ.1.6.1, ХЕ.1.6.2; ХЕ.2.1.1, ХЕ.2.1.5, ХЕ.2.1.7, ХЕ.2.6.1, ХЕ.2.6.2, ХЕ.2.6.3; ХЕ.3.1.8, ХЕ.3.6.1, ХЕ.3.6.2, ХЕ.3.6.3, ХЕ.3.6.4. ХЕ.3.1.2, ХЕ.3.1.8.

3.	АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	6	3	1	10	– налази потребне информације у различитим изворима користећи основну хемијску терминологију и симболику; – представља структуру атома, молекула и јона помоћу модела, хемијских симбола и формула; – повезује распоред електрона у атому елемента с положајем елемента у Периодном систему елемената и својствима елемента;	Атоми хемијских елемената. Хемијски симболи. Грађа атома: атомско језгро и електронски омотач. Атомски и масени број, изотопи. Распоред електрона по нивоима у атомима елемената. Периодни систем елемената (ПСЕ), закон периодичности и веза између броја и распореда електрона по нивоима у атомима елемената и положаја елемената у ПСЕ. Племенити гасови. Својства и примена. <u>Демонстрациони огледи:</u> формулисање претпоставке о честичној грађи супстанци. <u>Вежба 4:</u> одређивање валентног нивоа и броја валентних електрона.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.6, ХЕ.1.1.8; ХЕ.2.1.2; ХЕ.3.1.2, ХЕ.3.1.4.

4.	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	5	3	1	9	– разликује хемијске елементе и једињења на основу хемијских симбола и формула; – разликује типове хемијских веза, препознаје тип хемијске везе у супстанцама и повезује са својствима тих супстанци;	Ковалентна веза: молекули елемената и молекули једињења. Атомска и молекулска кристална решетка. Јонска веза и јонска кристална решетка. Валенца. Хемијске формуле и називи. <u>Демонстрациони огледи:</u> својства супстанци са ковалентном и јонском везом. <u>Лабораторијска вежба 5:</u> упоређивање својстава супстанци са јонском и супстанци са ковалентном везом.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.1, ХЕ.1.1.2, ХЕ.1.1.3, ХЕ.1.1.4, ХЕ.1.1.5, ХЕ.1.1.6, ХЕ.1.1.8, ХЕ.1.1.10, ХЕ.1.1.11; ХЕ.2.1.1, ХЕ.2.1.2, ХЕ.2.1.4; ХЕ.3.1.1, ХЕ.3.1.3, ХЕ.3.1.4, ХЕ.3.1.7.

5.	ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ	6	3	2	1 1	– разликује хомогене и хетерогене смеше, наводи примере из свакодневног живота и раздваја састојке смеша; – објасни процес растварања супстанце и квантитативно значење растворљивости супстанце; – изводи израчунавања у вези с масеним процентним саставом раствора;	Смеше: хомогене и хетерогене. Раствори – хомогене смеше. Растварање и растворљивост. Вода и ваздух – хомогене смеше у природи. Масени процентни састав смеша. Раздвајање састојака смеша: декантовање, цеђење и одвајање помоћу магнета. <u>Демонстрациони огледи:</u> састав и својства смеша; раствори и њихова својства; растворљивост; незасићени, засићени и презасићени раствори; раздвајање састојака смеша. <u>Лабораторијска вежба 6:</u> испитивање растворљивости супстанци. <u>Лабораторијска вежба 7:</u> раздвајање састојака смеша: декантовање, цеђење и одвајање помоћу магнета.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.1, ХЕ.1.1.2, ХЕ.1.1.4, ХЕ.1.1.5, ХЕ.1.1.6, ХЕ.1.1.7, ХЕ.1.1.8, ХЕ.1.1.9, ХЕ.1.1.10, ХЕ.1.1.11, ХЕ.1.1.12, ХЕ.1.2.10, ХЕ.1.6.1; ХЕ.2.1.2, ХЕ.2.1.3, ХЕ.2.1.5, ХЕ.2.1.6, ХЕ.2.1.9, ХЕ.2.1.10; ХЕ.3.1.1, ХЕ.3.1.3, ХЕ.3.1.4, ХЕ.3.1.5, ХЕ.3.1.7, ХЕ.3.1.8.

6.	ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ	3	4	1	8	– изводи израчунавања у вези с масеним процентним саставом раствора; – напише једначине хемијских реакција и објасни њихово квалитативно и квантитативно значење;	Хемијске реакције. Закон о одржању масе. Хемијске једначине. <u>Демонстрациони огледи:</u> мерење и упоређивање укупне масе супстанци пре и после хемијске реакције у отвореном и затвореном реакционом систему. <u>Вежба 8:</u> састављање једначина хемијских реакција.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.5, ХЕ.1.1.6, ХЕ.1.1.8; ХЕ.2.1.2, ХЕ.2.1.4, ХЕ.2.2.2; ХЕ.3.1.4.
7	ИЗРАЧУНАВАЊА У ХЕМИЈИ	5	6	1	12	– квантитативно тумачи хемијске симболе и формуле користећи појмове релативна атомска и молекулска маса, количина супстанце и моларна маса;	Релативна атомска и релативна молекулска маса. Количина супстанце и мол. Моларна маса. Закон сталних односа маса. Масени процентни састав једињења. Израчунавања на основу једначина хемијских реакција. <u>Лабораторијска вежба 9</u>: мерење масе супстанце и израчунавање моларне масе и количине супстанце.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење	ХЕ.1.1.1, ХЕ.1.1.2, ХЕ.1.1.4, ХЕ.1.1.5, ХЕ.1.1.6, ХЕ.1.1.7, ХЕ.1.1.8, ХЕ.1.1.10, ХЕ.1.1.12, ХЕ.1.6.1, ХЕ.1.6.2; ХЕ.2.1.8, ХЕ.2.1.9, ХЕ.2.1.10, ХЕ.2.6.1, ХЕ.2.6.2, ХЕ.2.6.3.; ХЕ.3.1.1, ХЕ.3.1.2, ХЕ.3.1.3, ХЕ.3.1.5, ХЕ.3.1.9, ХЕ.3.6.1, ХЕ.3.6.2, ХЕ.3.6.3, ХЕ.3.6.4.

8.	ВОДОНИК И КИСЕОНИК И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ	8	3	1	12	– опише и објасни физичка и хемијска својства водоника и кисеоника; – разликује оксиде, киселине, хидроксиде и соли на основу хемијске формуле и назива, и опише основна својства ових класа једињења; – индикаторима испита и на pH скали процени киселост раствора; – тумачи ознаке са амбалаже супстанци / комерцијалних производа.	Водоник. Кисеоник. Оксидација, сагоревање и корозија. Оксиди: хемијске формуле, називи и основна својства. Киселине: хемијске формуле, називи и основна својства. Хидроксиди (базе): хемијске формуле, називи и основна својства. Мера киселости раствора: pH-скала. Неутрализација – хемијска реакција киселина и хидроксида (база). Соли: формуле и називи. <u>Демонстрациони огледи:</u> испитивање кисело-базних својстава раствора помоћу индикатора; реакција неутрализације. <u>Лабораторијска вежба 10:</u> испитивање кисело-базних својстава раствора помоћу индикатора.		ХЕ.1.1.1, ХЕ.1.1.2, ХЕ.1.1.4, ХЕ.1.1.5, ХЕ.1.1.6, ХЕ.1.1.7, ХЕ.1.1.8, ХЕ.1.2.1, ХЕ.1.2.2, ХЕ.1.2.3, ХЕ.1.2.4, ХЕ.1.2.5, ХЕ.1.2.6, ХЕ.1.2.7, ХЕ.1.2.8; ХЕ.2.1.2, ХЕ.2.1.4, ХЕ.2.2.1, ХЕ.2.2.3, ХЕ.2.2.4; ХЕ.3.1.2, ХЕ.3.1.8, ХЕ.3.2.1, ХЕ.3.2.2, ХЕ.3.2.3, ХЕ.3.2.4, ХЕ.3.2.5, ХЕ.3.2.6.
УКУПНО		**38**	**24**	**10**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује и предвиђене лабораторијске вежбе, вежбе и демонстрационе огледе. Формирање појмова треба базирати на демонстрационим огледима и лабораторијским огледима.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Хемија као експериментална наука и хемија у свету око нас

Хемија као експериментална наука и хемија у свету око нас је тема у којој ученици идентификују појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, кроз различите примере из савременог живота (на пример, производња и прерада хране, производња лекова, нових врста грађевинских и изолационих материјала, козметичких производа, средстава за хигијену, конзерванаса, боја, лакова). Ученици би требало да уоче да је развијеност хемијске производње значајан показатељ нивоа развијености друштва, да хемијски производи представљају стално окружење савременог човека, са свим добитима и ризицима. Хемија као природна наука, заједно са физиком и биологијом, пружа могућност комплексног сагледавања природе и доприноси да ученици формирају позитиван став према њеном очувању.

У оквиру теме ученици идентификују да је предмет изучавања хемије супстанца. На основу претходног знања разликују супстанцу и физичко тело, класификују супстанце према сложености састава на хемијске елементе и хемијска једињења, и сазнају да се елементи и једињења у природи могу наћи као чисте супстанце и као састојци смеша. Зато је важно да у оквиру демонстрације ученици посматрају узорке хемијских елемената, једињења и смеша, познатих из свакодневног живота.

Хемијска лабораторија

У оквиру ове теме ученици уочавају улогу експеримента у хемији, усвајају основна правила понашања у хемијској лабораторији, мере опреза при руковању супстанцама, лабораторијским посуђем и прибором, мере заштите себе и других, заштите животне и радне средине, и мере прве помоћи у случају повреде при раду. Ученици започињу учење о правилима понашања и мерама опреза у раду, а она се даље

разрађују на садржајима наредних тема. Знања и вештине које ученици стичу на овим часовима неопходна су и за задовољавање свакодневних животних потреба.

Почев од ове теме, ученици се упознају са основним техникама рада у лабораторији (мешање, уситњавање и загревање супстанци), као и техникама: посматрања, мерења, бележења и уочавања правилности међу прикупљеним подацима, формулисања објашњења, извођења закључака.

Ученици експериментално испитују и описују физичка и нека хемијска својства супстанци, на пример, запаљивост, као и физичке и хемијске промене супстанци и повезују их са применом у свакодневном животу и различитим професијама.

Атоми и хемијски елементи

Учење шта је атом, о структури атома и субатомским честицама (протони, електрони, неутрони), ученици би требало да започну на примеру атома хелијума (с обзиром на то да атом најзаступљенијег изотопа водоника нема неутроне). Потребно је да ученици упореде наелектрисање и масу протона, неутрона и електрона, а потом наелектрисање, масу и величину атомског језгра и електронског омотача. Ученици би требало да примењују појмове атомски и масени број у описивању структуре атома. У овом периоду учења хемије ученици би требало да прошире дифиницију хемијског елемента тиме да хемијски елемент изграђује једна врста атома, тј. да сви атоми хемијског елемента имају исти број протона, односно атомски број.

Учећи о структури атома ученици би требало да користе различите моделе атома (слике, тродимензионалне и анимиране моделе атома доступне преко савремених информационо комуникационих технологија, ИКТ). При томе је важно да ученици критички посматрају моделе, уочавају информације о структури атома које модели пружају, као и њихова ограничења.

Учећи о изотопима важно је да ученици уоче да атоми једне врсте, тј. једног хемијског елемента, могу да се разликују према броју неутрона. Уз то, потребно је да уоче различиту заступљеност изотопа у природи и да познају каква је њихова практична примена.

У оквиру ове теме ученици први пут разликују врсте хемијских елемената: метале, неметале, металоиде и племените гасове. Они би требало да уоче: када је максимално попуњен валентни ниво, распоред електрона у атомима племенитих гасова, да шематски представљају распоред електрона по енергетским нивоима, и да повезују распоред електрона у атому елемената са положајем елемента у Периодном систему елемената.

Учећи о племенитим гасовима ученици би требало да повезују структуру атома са својствима елемената, применом, као и са заступљеншћу њихових слободних атома у природи.

Молекули елемената и једињења, јони и јонска једињења

Током учења садржаја ове теме, ученици би требало да наставе повезивање својстава и структуре супстанци. При томе, важно је да уоче веома малу заступљеност слободних атома у природи, тј. да су само атоми племенитих гасова слободни. Удруживање атома у стабилне молекуле, односно грађење ковалентне везе, ученици би требало да уче на примерима: водоника, хлора, кисеоника, азота, хлорово доника, воде и амонијака, а о јонској хемијској вези на примерима: натријум-хлорида, натријум-оксида и магнезијум-хлорида. Ученици би требало да пишу формуле и називе супстанци користећи појам валенце. Учећи о хемијској вези могу користити моделе

Хомогене и хетерогене смеше

Током учења садржаја теме ученици формирају појмове: хетерогена и хомогена смеша, раствори и растворљивост, разликују квалитативни и кванитативни састав смеша и представљају квантитативни састав смеша преко масеног процентног састава.

Ученици треба да овладају основним техникама раздвајања састојака смеша и да их самостално изводе: декантовање, цеђење и одвајање помоћу магнета.

Требало би да препознају воду за пиће, ваздух, али и речну воду или морску воду, као примере хомогених смеша. Упоређујући различите узорке вода у природи и разматрајући различите природне или деловањем човека изазване промене у њиховом саставу, треба да уоче када вода и ваздух представљају хомогене, а када хетерогене смеше. При томе, важно је да разликују воду као једињење (чиста супстанца), од примера вода у природи које су смеше (изворска, морска, речна, језерска, подземна, минерална вода, атмосферска и отпадна вода). Ученици би требало да објасне шта се раствара у води, да схвате значај воде за живот, и да је чувају од загађења. Важно је да знају су неке супстанце загађујуће за ваздух, али и да се могу предузети мере у циљу спречавања загађивања ваздуха.

Израчунавања у вези са масеним процентним саставом смеша ученици би требало да у највећој мери повезују са саставом комерцијалних производа (на пример, медицинска средства, прехрамбени производи, средства за одржавање хигијене).

Хемијске реакције и хемијске једначине

У оквиру теме ученици треба да граде квалитативно и квантитативно значење хемијске једначине којом се представља одређена хемијска промена, да примењују значење коефицијента и да разликују коефицијент од индекса. Закон о одржању масе ученици треба да разумеју са становишта честичне структуре супстанце, тј. да је маса супстанце пре и после хемијске реакције иста, јер је број атома пре и после хемијске реакције исти.

Ученици би требало да усмене и текстуалне описе хемијских реакција преводе у симболички запис, тј. да записују једначине хемијских реакција, разликују реактанте од производа хемијске реакције и одређују коефицијенте у хемијској једначини. Ученици би требало да уоче топлотне ефекте при физичким и хемијским променама супстанци, тј. да се током промена ослобађа или троши топлота на пример, при растварању натријум-хидроксида и растварању амонијум-хлорида у води.

При писању хемијских формула супстанци и записивању једначина хемијских реакција ученици уче и како се пишу хемијске формуле у програмима за обраду текста и посебним програмима креираним за ту сврху.

Израчунавања у хемији

У оквиру ове теме ученици формирају појмове: релативна атомска маса, релативна молекулска маса, количина супстанце, мол, моларна маса. Ученици на основу назива или хемијске формуле супстанце израчунавају релативне молекулске масе задатих супстанци користећи таблицу ПСЕ. Лабораторијска вежба предвиђа да ученици на техничкој ваги измере масу одређене супстанце, а затим да израчунају количину супстанце, и обрнуто, да за задату количину супстанце израчунају масу те супстанце, а онда и да је измере помоћу ваге. Важно је да током израчунавања ученици успостављају везе између масе супстанце, количине супстанце и броја честица, да изводе израчунавања на основу хемијских формула - израчунавање масеног елементарног процентног састава једињења, израчунавања на основу хемијских једначина, на основу односа количине, масе и броја честица учесника у хемијској реакцији.

Водоник и кисеоник, и њихова једињења. Соли

У последњој теми у 7. разреду ученици уче о водонику и кисеонику, и класама неорганских једињења (оксиди, киселине, хидроксиди/базе и соли). У оквиру теме ученици детаљније сазнају о својствима и практичној примени ова два елемента, као и о њиховим једињењима учећи у наставку о класама неорганских једињења. Тако ученици сазнају о заступљености водоника у природи, својствима водоника и повезују својства и примену водоника. Примењују Закон о одржању масе приликом писања хемијских једначина добијања водоника електролизом воде и сагоревања водоника. На тим примерима, ученици могу уочити разлику између хемијске реакције анализе и синтезе.

Заступљеност кисеоника у природи ученици повезују са значајем кисеоника за живи свет - дисање. Они би требало да знају да су својства O2 и O3 различита, и значај озона за заштиту живог света од зрачења из космоса.

Ученици треба да формирају појмове оксидација, сагоревање и корозија, и да уоче улогу кисеоника у овим процесима. Ученици треба да уоче да оксидација може бити бурна или тиха, и да се производи оксидације разликују по својим својствима. .

Важно је да ученици испитују кисело-базна својстава комерцијалних производа (за уклањање каменца, одмашћивање рерни, чишћење сливника) и тако уоче везу између својстава и примене киселина и хидроксида.

Ученици уче о киселости раствора и pH-скали на примерима из свакодневног живота (на пример, средства за одржавање хигијене, козметички препарати, прехрамбени производи, телесне течности), што им помаже у разумевању информација о pH вредности на етикетама тих производа.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ Да се код ученика развије интересовање за музику и критичко мишљење,музички укус као и потреба у очувању музичког наслеђа свог и других народа

Редни број	ТЕМА	обрада	утврђивање	свега
1.	**ЧОВЕК И МУЗИКА**	2	1	3
2.	**МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ**	3	1	4
3.	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	5	1	6
4.	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	20	-	20
5 .	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	3	-	3
укупно		**33**	**3**	**36**

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	Човек и музика	**2**	**1**	**3**	**ЧОВЕК И МУЗИКА Ученик ће бити у стању да:наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији , античком добу,средњем веку,ренесанси,бароку и класицизму -објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања -излаже своје мишљење о значају и улози музикеу животу човека -реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику - идентификује утицај музике историских епоха на музикиу савременог доба**	Човек У ПРАИСТОРИЈИ –улога музике у првобитном друштву -човек и ритуал,улога музике у ритуалу -музичко антрополошка истраживања -магиска моћ музике -елементи музичког тока покрет,ритам,коло,групн и плес-покрет порекло плеса,слушање доживљаја ритма-фолклорна музика традиција у Србији и светске баштине-човек антике -божанска природа музике-митолошка свест античког човека-улога и место музике у античким цивилизацијама	Комуникативнакомпетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	**ОСНОВИ НИВО** • М.К.1..1.1Да наведе средства музичког изражавања у присторији и антици -М.К.1.2.1МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-класификује инструменте по начину настанка звука - М.К.1.2.1.СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ - препознавање гласова и инструмената и карактерни и лични емотивни опис слушаног дела **СРЕДЊИ НИВО** • **М.К2.1.2.Поред горе наведеног да реконструише у сардњи са другима кроз ритам комуникацију људи тих епоха** -

II	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	**3**	**1**	**4**	**–МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-класифијкује инструменте по начину настанка зваука-опише карактеристике удараљки-препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја,односно када се музика изводи**	-МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ -нај старији инструмент тело,удараљке,дувачки ,жичани -удараљке као најједноставнија група инструмената	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	• **-М.К.1.1.2МУЗИЧКИ МИНСТРУМЕНТИ-поред горе наведеног,опише и препозна карактеристике инструмената-М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела** **СРЕДЊИ НИВО М.К2.1.2.Поред горе наведеног да реконструише у сардњи са другима кроз ритам комуникацију људи тих епоха**

III	-СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ-	**5**	**1**	**6**	– **СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ - изражава се покретима за време слушања музике** **-препознаје како музички ефекти утичу на тело и осећања** **-анализира слушанодело** **-даје критичко мишљење о слушаном делу**	-СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ .музичка дела домаћих и страних композитора,различитих облика врста и жанрова	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	**ОСНОВИ НИВО** • М.К.1..1.1Да наведе средства музичког изражавања у присторији и антици -М.К.1.2.1МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-класификује инструменте по начину настанка звука - М.К.1.2.1.СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ - препознавање гласова и инструмената и карактерни и лични емотивни опис слушаног дела **СРЕДЊИ НИВО** • **М.К2.1.2.Поред горе наведеног да реконструише у сардњи са другима кроз ритам комуникацију људи тих епоха -М.К.1.1.2МУЗИЧКИ МИНСТРУМЕНТИ-поред горе наведеног,опише и препозна карактеристике инструмената-М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела** **НАПРЕДНИ НИВ*О*** • **М.К,3.2.1** ***Поред горе наведеног да објасни утицај друштвеног***
						109		***разоја наразвој музике као и утицај ритма и ритуалниг понашаља на савремено доба-МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ-поред***

IV	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	**20**	**----**	**20**	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ - ПЕВАЊЕ** **-пева и свира самостално и у групи** **-примењује правилну технику певања -** **СВИРАЊЕ-кроз свирање и покрет развија координацију-изказује своја осећања-подстиче зајрдничко музицирање**	-ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ -певање песама самостално и у групи -певање са нотног текста -извођење једноставних музичких ритмова - певање у комбинацији са покретом - свирање песама по слуху на ритмичким и мелодиским инструментима -свирање песама са нотног текста	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	**М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела** ***-поред горе наведеног, -анализира слушано дело -даје критичко мишљење - емотивно описује свој доживљај музичког делавербално,покретима-плесом,литерално,ликовно итд.*** **М.К.1,1,2СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ -поред горе наведеног детаљнији опис свих врста музичких извођача у дел,као и основна подела- врста муз. дела**

V	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	**3**	**/**	**3**	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО-користи музичке моделе за компоновање ритма и мелодије-изражава својеемоције кроз извођење дела –групна ритмичка или мелодиска импровизација -учествује и креира школске приредбе и друге манифестације	-МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО -креирање ритмичке и мелодиске пратње различитим изворима звука-креирање мале кореографије једноставним покретима уз музику-музичке допуњаљке са кратким мотивима -израда једноставних инструмената	Комуникативнакомпетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	1,4.1ОСНОВ -пева по слуху мелодију - изводи једноставан ритам -2.4.2.СРЕДЊИ НИВО-`пева групно песме по слуху и са нотног текста -групно извођење ритмичке пратње –3.4.3НАПРЕДНИ НИВО-свирање песама по слуху на ритмичким инструментимасвирање и певање песама са нотног текстА-М.К.1.5.1 ОСНОВНИ Н - креирање једноставних покрета уз музику - М.К.2.5.2 СРЕДЊИ НИВО-израда инструмента,музичка допуњалка са кратким музичким мотивима - М.К.3.5 НАПРЕДНИ НИВО -креирање ритмичке и мелодиске пратње различитим изворима звука-
УКУПНО		**33**	**3**	**36**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге

наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним музичким појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитихсадржаја.Битно је искористити велике могућности које Музика као уметнички предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Добро осмишљена питања наставни ка имају подстицајну функцију за развој музичког мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање запојашњењем.. Да би схватио музичку мисао, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих музичких примера текстова,и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе.

Треба искористити и утицај наставе Музичке Културе на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер музички садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Музике, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење музичких чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израдареферата).

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.
Годишњи фонд часова:36

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		обрада	утврђивање	свега
1.	ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА	15	4	19
2.	КОМУНИКАЦИЈА	5	8	13
3.	УМЕТНОСТ ОКО НАС	3	1	4
УКУПНО		23	13	36

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
1	**Простор и композиција**	15	14	**19**	– користи традиционалне технике и одабрана савремена средства за ликовна истраживања; – изражава, одабраним ликовним елементима, емоције, стање или имагинацију; – обликује композиције примењујући основна знања о пропорцијама и перспективи;	Композиција. Боје и емоције, стилизација облика. Композиција линија, композиција боја, композиција облика. Равнотежа, контраст, понављање и степеновање облика, варијације. Орнамент и арабеска. Пропорције. Пропорције главе и тела. Перспектива. Колористичка, ваздушна, линеарна перспектива	• Компетенције за учење; • естетичка компетенција; • комуникација; • одговорно учешће у демократском друштву; • одговоран однос према околини; • одговоран однос према здрављу; • предузимљивост и предузетништво; • рад са подацима и информацијама; • решавање проблема; • сарадња; дигитална компетенција.	ЛК.1.3.1. ЛК.2.3.1. ЛК.3.2.1. ЛК.3.3.1.

2	**КОМУНИКАЦИЈА**	5	8	**13**	– разговара о одабраним идејама, темама или мотивима у уметничким остварењима различитих култура и епоха; – уважава себе и друге када снима, обрађује и дели дигиталне фотографије; – учествује у заједничком креативном раду који обједињује различите уметности и/или уметност и технологију; – прави, самостално или у тиму, презентације о одабраним темама повезујући кључне текстуалне податке и визуелне информације	Теме. Историјска, религијска и митолошка тема. Оригинал, копија и плагијат. Дигитална фотографија. Кадар, селфи и аутопортрет. Анимација. Процес креирања, стори борд. Сцена. Обједињавање покрета, игре и звука. Презентације.	• Компетенције за учење; • естетичка компетенција; • комуникација; • одговорно учешће у демократском друштву; • одговоран однос према околини; • одговоран однос према здрављу; • предузимљивост и предузетништво; • рад са подацима и информацијама; • решавање проблема; • сарадња; дигитална компетенција	ЛК.1.1.2. ЛК.1.1.3. ЛК.2.2.1. ЛК.2.2.2. ЛК.2.2.2. ЛК.3.1.2. ЛК.3.2.2. ЛК.3.2.4.

3	**УМЕТНОСТ ОКО НАС**	3	**1**	**4**	– представи своје и радове других, кратко, аргументовано и афирмативно; – предлаже идеје за уметничку рециклажу, хуманитарне акције кроз ликовно стваралаштво или обилазак места и установа културе; – разматра своја интересовања и могућности у односу на занимања у визуелним уметностима.	Уметност и технологија. Уметничка занимања и продукти. Савремена технологија и уметност. Уметност око нас. Уметничка рециклажа, уметнички пројекти, хуманитарне акције... Наслеђе.	• комуникација; • одговорно учешће у демократском друштву; • одговоран однос према околини; • одговоран однос према здрављу; • предузимљивост и предузетништво; • рад са подацима и информацијама; • решавање проблема; • сарадња; дигитална компетенција	ЛК.1.1.2. ЛК.1.1.3. ЛК.2.2.1. ЛК.2.2.2 ЛК.2.2.2. ЛК.3.1.2. ЛК.3.2.2. ЛК.3.2.4.
УКУПНО		**23**	**23**	**36**				

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У седмом разреду их има шест: простор - облик, линија, боја, текстура, светлина. Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Треба имати у виду да предложени садржаји нису предлози наставних тема и наставних јединица.

У новом моделу наставе и учења фокус није на садржајима. Наставник креира програм на основу компетенција, предметног циља, исхода и кључних појмова. Једна наставна тема траје најмање четири часа. У оквиру теме се повезују појмови које наставник бира из свих целина. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају сложени задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање, истраживање и развијање креативних идеја.

Имајући у виду недовољан фонд часова и опремљеност кабинета/учионица у којима се одржава настава Ликовне културе, пожељно је да се настава планира тимски. Поједини задаци/активности могу да се реализују у кабинету за информатику, у интегрисаној настави, у настави других предмета, ван школе (на екскурзији, у музеју...) или као домаћи задатак (индивидуални или тимски пројекти).

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА

Наставник бира оне појмове и ликовне проблеме које ће ученици истраживати кроз стваралачки (ликовни) рад. Затим, планира теме и појмове које ученици могу да истраже сами (код куће), а према сопственим интересовањима.

Композиција

Када ученици сликају, наставник може да постави ликовни проблем који се односи на повезивање емоција и боја (изражавање сопственог расположења или планско коришћење боја да би се изазвале одређене емоције код посматрача). Ученици, ако желе, могу да одаберу и истраживачке теме везане за пигментну боју (на пример, по чему боје добијају називе, занимљивости о производњи боје током историје, психолошко дејство боје, боје и амбалажа производа, комбиновање боја приликом уређења просторије и утисак који комбинација оставља

на посматраче...). Одабрану тему могу да истраже тако што ће истраживати податке код куће и/или кроз ликовни рад на часу. Када је реч о стилизовању облика, предлог се односи на то да ученици науче како да максимално поједноставе сложени облик, да га кроз фазе, поступно, сведу на знак. Потребно је да уоче по чему је облик препознатљив, да разликују његову битну карактеристику од мање важних детаља. Затим, да испробају неке поступке који ће им помоћи да стилизују облик (брисање детаља сложеног цртежа белом бојом, свођење сложеног облика на геометријске фигуре, опцртавање контуре, цртање контуре, истицање/преувеличавање карактеристичног детаља...). Могу да ураде више нацрта на мањем формату папира. Касније, када буду стварали сложеније радове (на пример, портрет) могу да примењују поступак или поступке који им највише одговарају. Потребно је и да ученици разумеју разлику између тродимензионално г објекта и илузије тродимензионалности (која се постиже на дводимензионалној подлози традиционалним техникама или у апликативном програму). Ако процени да су ученици заинтересовани, наставник може да планира и креирање илузија (оп-арт или друге илузије), у супротном илузије могу да се планирају за осми разред.

Предвиђено је да се о принципима компоновања више учи у осмом разреду. У седмом разреду фокус је на оригиналности. Једнако је важно да, када наставник постави ликовни проблем, ученици плански примене онај принцип или принципе компоновања о којима су учили, као и да искуствено и спонтано откривају оне о којима нису учили. Наставник повезује одабране појмове и ликовне проблеме са другим одабраним садржајима. На пример, композиција боја може да се повеже са колористичком перспективом, бојом и емоцијама, наслеђем, одабраним принципом компоновања на коме ће бити фокус (на пример, равнотежа или доминанта)... Орнамент и арабеска могу да се повежу са ритмом, наслеђем, уметничким занимањима...

Цртежи и текстуре се креирају традиционалним техникама, на часу. Мобилни уређаји могу да се користе за истраживање линија тако што ће ученици прво обликовати жичану скулптуру, затим је осветлити мобилним уређајем тако да сенка пада на папир, оловком пратити траг бачене сенке, а затим довршити апстрактни цртеж комбинованом техником.

Пропорције

Наставник нуди само основне податке о пропорцијама људске главе и тела, ученици уче кроз практични рад (златни пресек и ергономија могу да се помену у осмом разреду). Када обликују фигуре од меког материјала, могу и да користе жичану конструкцију. Ако приказују фигуре и предмете у простору, потребно је да обрате пажњу на однос величина више облика (на пример, људска фигура-пас-зграда или бокал-сто-јабука...) и на положај облика.

Перспектива

Наставник може да покаже графички приказ/приказе тродимензионалног објекта у отвореном простору и да говори о стајалишту, односно месту са кога посматрамо објекат или призор, о линији хоризонта и тачки нестајања/недогледа (прво једној). Ученици могу прво да

вежбају приказивање једноставних облика (коцка, квадар, слово) у перспективи, на папиру мањег формата (могу да користе и папир на квадратиће). Међутим, треба имати у виду да се не ради о садржају из нацртне геометрије и пројектовања. Циљ је да ученици развијају визуелно мишљење и да примењују перспективу без мерења, без лењира, без помоћних линија... Најважније је да их наставник научи како да опажају. Наставник показује и очигледне примере перспективе у уметничким делима. Треба водити рачуна о томе да се учење одвија постепено. Перспектива ће се учити и у осмом разреду, па наставник не треба да покаже ученицима све врсте перспектива.

КОМУНИКАЦИЈА

У овој целини су груписани садржаји који се односе на комуникацију - тумачење садржаја и изражавање (визуелно, вербално, писано и невербално). Ученици треба да до краја седмог разреда науче како да кратко, афирмативно и аргументовано говоре о својим радовима, радовима својих вршњака и о наслеђу, а до краја осмог разреда како да на прихватљив начин изразе критику или неслагање. Одабр ани појмови/теме се повезују са одговарајућим појмовима других целина.

Садржај уметничког дела

Теме и мотиви које су ученици постепено упознавали претходних година (пејзаж, портрет, аутопортрет, мртва природа...) могу, према процени наставника, да се систематизују пре него што се покажу примери историјских, религијских и митолошких композиција. У разговору је неопходно повезати појмове/теме са садашњим временом и искуством ученика. Ученици се, постепено, уводе у разговор о намери уметника, о значају и утицају одабраних уметника и уметничких остварења у прошлости и данас, почев од примера из националног наслеђа. Ученици треба да разумеју и чему служе копије уметничких дела, шта је плагијат и какав је однос друштва (и закона) према плагирању, шта је оригиналност и због чега је важна. Када ученици обликују ликовне радове, фокус је на изражавању емоција, стања и/или имагинације.

Дигитална фотографија

О фотографији и филму ће се више учити у осмом разреду, а у седмом разреду је предвиђено да се ученици кроз практични рад и мотив близак њиховом искуству постепено уводе у начин комуницирања фотографијом. Елементарне податке о организацији композиције и основну терминологију потребно је повезати са одговарајућим садржајима прве целине и обезбедити да ученици прво изграде неопходну основу да би могли да се фокусирају на комуникацију - изражавање емоција, стања, порука... и утисак који фотографија оставља на посматрача. Разговор може да почне поређењем аутопортрета урађених традиционалним техникама, процењивањем како је уметник намеравао да се представи. У практичном раду, предлог је да ученици уче како да ураде занимљив селфи примењујући основна знања о кадрирању, а без обраде у фото едиторима. Важно је и да науче како да направе избор, односно да се фокусирају на то да ли су успешно приказали оно што је договорено, уместо на то да ли су „лепо испали". Уколико немају сви ученици фото апарате/мобилне уређаје, наставник планира рад у групи и коришћење школског фото апарата. Фотографије могу да се користе на часу за анализу, али се не

излажу/објављују без дозволе ученика и родитеља/старатеља. Потребно је упозорити ученике да не фотографишу једни друге, мењају и објављују те фотографије без знања и дозволе.

Анимација

Предложени садржаји се односе на кратко упознавање ученика са начином креирања анимираних остварења. Довољно је рећи да је креирање анимације сложени посао који подразумева планирање, продукцију и продају. У току продукције (израде) анимације припрема се књига снимања и стори борд (често и аниматик). Наставник кратко објашњава функцију стори борда и истиче да се стори борд битно разликује од стрипа који је целовито остварење (о стрипу ће се више учити у осмом разреду). Ученици могу да скицирају на часу стори борд користећи традиционалну цртачку технику. Циљ је да ученици сазнају да у креирању појединих уметничких остварења учествује више тимова који међусобно сарађују, да се рад на таквим делима унапред планира, да се идеје разрађују на различите начине и да науче како да скицирају своју замисао у форми стори борда. Они ученици који су заинтересовани за индивидуални пројекат (домаћи рад) могу да ураде и дизајн карактера (изглед и особине јунака), затим причу или синопсис који су сами осмислили (индивидуални пројекат који се планира у договору са наставником Српског језика и књижевности), или могу да анимирају лик који су осмислили (индивидуални пројекат који се планира у договору са наставником Информатике и рачунарства).

Сцена

Предложени садржај се односи на обједињене уметности. Овај садржај се до сада у пракси реализовао различито. Предлог је да наставник прво покаже одабрана уметничка остварења (мултимедијално позориште, интерактивно позориште, сценски дизајн...), а затим да заједно са ученицима договори активност у којој ће сви ученици учествовати према својим афинитетима и способностима.

Презентације

Ученици треба да почну да уче како да из текста издвоје најбитније садржаје, највише десет теза (број теза је потребно постепено смањивати). Када раде дигиталну презентацију, наставник треба да поставља јасне захтеве. На пример, да презентација нема више од седам слајдова, да су текст и слика у равнотежи, да контраст између боје подлоге и боје слова не замара очи... Затим, да су визуелне информације релевантне. Такође, потребно је разговарати о томе коме је презентација намењена и како држи пажњу публици. Потребно је водити рачуна о постепеном повећавању захтева (презентације ће се радити и у осмом разреду).

УМЕТНОСТ ОКО НАС

У овој целини су груписани садржаји који се односе на укључивање ученика у културне и уметничке активности у заједници и на развијање позитивних ставова према наслеђу свог и других народа.

Уметност и технологија

До краја седмог разреда ученици треба да упознају сва уметничка занимања за која се могу оспособити у средњим уметничким школама (остала занимања су предвиђена за осми разред). Ученици треба да размотре своја интересовања и могућности и да на време почну са припремањем за пријемни испит, уколико планирају да упишу уметничку школу.

Циљ разговора о новој технологији је да се ученици упознају са технологијом која се тренутно користи и да размотре на који начин технологија утиче на рад уметника. Наставник нуди минимум података, само онолико колико је потребно да се објасне основни појмови. На пример, израз „виртуелна реалност" (ВР) се односи на симулације облика и простора које су створене различитим технологијама (израз се не везује за традиционалне ликовне технике). Компјутерски генерисане слике (ЦГИ) се користе у филму, анимираном филму, рекламама, игрицама. Апликативни програми омогућавају вајарима да за краће време обликују скулптуре, које остају као трајни записи, а не морају да се изведу у материјалу. Холограми су слике направљене помоћу ласерске технологије. У овом тренутку, 7Д облици су холограми у реалном простору које видимо и без специјалних наочара. Јапански научници су произвели холограм који можемо и да додирнемо. Дигиталном оловком „Пхрее" могуће је цртати скоро на свакој површини. Осим за фотографисање, дронови могу да се користе и за сликање. 3Д штампа омогућава да се за кратко време „одштампа" било шта: кућа, аутомобил, вештачки органи, скулптуре... Познате дизајнерске куће (Леви'с, Нике, Ралпх Лаурен...) сарађују са великим корпорацијама које производе рачунаре и електронику, као што је Мајкрософт. Неким уметничким дисциплинама нова технологија пружа више могућности, док друге ограничава. Наставник планира како ће подстаћи ученике да развијају ставове.

Уметност око нас

Први предлог се односи на развијање позитивних ставова према себи, другима и друштву у целини, а кроз ангажовање у ликовном раду за хуманитарне активности, у уметничким пројектима (рециклажа), у програмима у музејима, у културно-уметничким манифестацијама у свом месту. Уколико нема могућности да се ученици непосредно укључе у културно уметнички живот заједнице, могу да смишљају и предлажу пројекте, да се повежу са музејима путем видео конференције, да користе предности дигитализованог наслеђа.

Наставник прави избор садржаја из националног наслеђа. Имајући у виду фонд часова, одабрани садржаји се могу користити као пример за ликовне проблеме који се истражују, као подстицај (мотивација) за стварање, као истраживачке теме (креирање презентација), могу се реализовати у корелацији са другим програмима, у интегрисаној тематској настави. Наставник објашњава и зашто су одабрани примери значајно наслеђе, зашто су важни за развој културног туризма и на који начин су повезани са животом ученика. Препорука је да школа у току године најмање једном реализује учење у сарадњи са установом културе, по могућности у самој установи културе. Садржаји који се односе на промоцију наслеђа и на установе за заштиту наслеђа предвиђени су за осми разред.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);

- однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...);

- однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...);- разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);- организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);- вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);- употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета Физичко и здравствено васпитање је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања изобласти физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**ТЕСТИРАЊЕ И МЕРЕЊЕ**	-	8	**8**	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; *Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела;	**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој гипкости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности	**1)Компетенција за учење:**Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. **7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву**Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)	ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.

II	**АТЛЕТИКА**	6	8	**14**	*Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности; *Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања; *Навија фер,чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. **Исходи се односе на све наставне области.**	**Основни садржаји** Техника спринтерског трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника штафетног трчања Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис. Бацање „вортекс-а“. **Проширени садржаји** Скок увис (леђна техника) Тробој	**2)Одговорно учешће у демократском друштву:**Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.

III	**СПОРТСКА ГИМНАСТИКА**	7	7	**14**		**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби	**3) Естетичка компетенција:**Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.

IV	**ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГАРА:** **ОДБОЈКА** **ФУТСАЛ** **КОШАРКА**	10	46	**56**		**Одбојка:** Основни елементи технике, тактике и правила игре; **Футсал:** Игра уз примену правила **Рукомет:** Игра уз примену правила **Кошарка:** Сложенији елементи технике, тактике и правила игре **Активност по избору**	**4)Комуникација**Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. **6) Одговоран однос према здрављу:**Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. **9) Решавање проблема:**Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. **10) Сарадња:**Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
V	**ПОЛИГОНИ**	2	6	**8**		Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима	**8) Рад са подацима и информацијама:** Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује	ФВ.1.2.1. ФВ.1.2.2. ФВ.1.2.3. ФВ.1.2.4.

VI	**РИТМИКА И ПЛЕС**	4	4	**8**		**Основни садржаји** Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем Вежбе са лоптом Народно коло „Моравац“ . Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Састав са вијачом. Основни кораци rock n roll		ФВ.1.1.20. ФВ.1.1.21. ФВ.1.1.22 ФВ.2.1.18. Ф.В.2.1.20

VII	**ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА**	Током целе школске године				**Основни садржаји** Основна подела вежби. Функција скелетно-мишићног система. Основна правила Одбојке. Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Облици насиља у физичком васпитању и спорту. Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација. Писани и електронски извори информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај вежбања за одбрамбено-безбедносне потребе. Повезаност физичког вежбања и естетике. Породица и вежбање Планирање вежбања.		
УКУПНО		**29**	**79**	**108**				

Организациони облици рада

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

А. Часови физичког и здравственог васпитања.

Б. Секције.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање - кампoвање...).

Д. Школска и ваншколска такмичења.

Ђ. Корективно-педагошки рад.

НАСТАВНЕ АКТИВНОСИ

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

II Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања и ватерпола, примењујући основне дидактичко- методичке приципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навика треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији, свакодневним и специфичним ситуацијама.

Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са њиховим психофизичким способностима.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усаваршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

III. Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у Физичком и здравственом васпитању уз практичан рад и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су основни и незаобилазни елементи процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током школске године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

- теоријска настава (до 5 часова);

- практична настава (103-108 часова).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темама Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: садржај програма, претходна искуства ученика, садржаје других предмета (корелацију - међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу: процене сложености садржаја за ученике и услова за реализацију наставе. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (14);

2. Гимнастика (14);3. Основе тимских и спортских игара:Одбојка (16)Футсал (10)Рукомет (10)Кошарка (10)Активност по избору ученика (10);4. Ритмика и плес (4);

5. Пливање и ватерполо (10);6. Полигони (5);7. Тестирање и мерење (5).

Програм Физичког и здравственог васпитања остварује се достизањем предвиђених исхода реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално -техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговрајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или поједницма у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и нтензитета рада. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких спосбности ученика.

1. Развој снаге:

- без и са реквизитима,- на справама и уз помоћ справа.2. Развој покретљивости:- без и са реквизитима,- уз коришћење справа,- уз помоћ сувежбача.3. Развој аеробне издржљивости:- истрајно и интервално трчање,- вежбање уз музику - аеробик,- тимске и спортске игре,- пешачење у дужини од 10 км (организовати у оквиру недеље школског спорта или активности у природи - излет);- други модели вежбања.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у више равни).

5. Развој брзине и експлозивне снаге:

- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

- штафетне игре,

- извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуално образовном програму (ИОП-у), неопходно је обезбедити одговарајуће услове, узимајући у обзир њихове могућности.

Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

1. Атлетика

Препорука је да се садржаји атлетике реализују у јесењем и пролећном периоду, у складу са условима.

Основни садржаји

- Усавршавање технике спринтерског трчања и ниског старта. Трчање деоница до 60 м. Техника штафетног трчања (4 х 60 м).

- Усавршавање технике истрајног трчања и високог старта.

- Скок удаљ техника „увинуће” и предвежбе за корачну технику.

- Скок увис опкорачном техником.

- Бацања кугле 3 кг девојчице, 4 кг дечаци - бочна техника.

- Бацање „вортекс-а” у даљ.

Проширени садржаји:

Четворобој - кроз унутародељенско такмичење применити четири дисциплине које су ученици савладали (спринтерско трчање 60 м, бацање вортекса или кугле, скокови увис или удаљ, истрајно трчање 600 м ученице, 800 м ученици).

2. Спортска гимнастика

Препорука је да се садржаји реализују у оба полугодишта.

Основни садржаји

Ученике је неопходно поделити у радне групе према полу, према нивоу усвојености вежби из претходних разреда и њиховим способностима. Са ученицима, који нису савладали поједине вежбе из програма до шестог разреда, раде се оне предвежбе и вежбе које ће им омогућити њихово усвајање. Усвојене вежбе из шестог разреда надограђују се новим садржајима предвиђеним овим програмом. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају усвојене садржаје, при чему је могуће организовати чување и помагање ангажовањем ученика. Промена радих места врши се након одређеног броја понављања. Група које није прошла неки задатак на часу, исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се олакшани задатак.

Проширени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују основни садржаји програмом који је диференциран према способностима ученика - за напредне ученике. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике. Гимнастички полигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходих знања.

1. Тло (ученице и ученици):

Основни садржаји

- став на шакама, колут напред уз помоћ,

- два повезана премета странце упором („звезде”),

- предножењем премет странце упором са окретом за 1800 до става на једној нози, другом заножити,

- колут летећи из места и залетом.

Састав на тлу комбинован од вежби из петог, шестог и усвојених вежби из седмог разреда. За ученице унети вежбе из ритмике (види вежбе на греди).

Проширени садржаји

- став на шакама, колут напред,

- залетом премет странце упором са окретом за 1800 до става на једној нози и припремне вежбе за рондат.

2. Прескок (ученице и ученици):

Основни садржаји

коњ у ширину висине 110 цм (уз квалитетну даску висина коња 120 цм):

- згрчка и разношка - усавршавање фазе првог и фазе другог лета.

Проширени садржаји

коњ у ширину (120 за ученице и 125 цм за ученике);

- припремне вежбе за прескоке са заножењем.

3. Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

Основни садржаји

- скокови: пруженим телом; скок са згрченим предножењем.

Проширени садржаји

- скокови пруженим телом са окретом око уздужне осе за 1800; скок са предножним разножењем.

4. Вратило

Основни садржаји

- дочелно вратило: упор предњи, премаах одножно десном, премах одножно левом - нагласити упор стражњи,

- дохватно вратило: из упора предњег саскок подметно,

- доскочно вратило: њихање у вису предњем са повећавањем амплитуде, у зањиху саскок.

Проширени садржаји

- комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упору, саскок из упора предњег замахом ногама уназад (зањихом) до става на тлу.

5. Двовисински разбој

Основни садржаји

- комбинација: лицем према н/п - суножним одскоком наскок у упор предњи, премах одножно десном, премах одножно левом - нагласити упор стражњи, прехват на в/п, предњих и спојено саскок у предњиху.

Проширени садржаји

- комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упору, саскок замахом ногама уназад (зањихом), до става на тлу.

6. Паралелни разбој

Основни садржаји

- комбинација: (из положаја бочно): наскок у упор, предњих, зањих, предњихом предношка са окретом (1800) према притци до става на тлу.

Проширени садржаји

- комбинација: из положаја бочно наскок у упор и спојено предњих и зањих у упору; предњихом упор седећи разножно пред рукама, прехват кроз узручење до упора седећег за рукама, заножењем сножити; њихање и саскок предњихом предношка са окретом за 1800 или зањихом заношка.

7. Кругови

Основни садржаји

дохватни кругови (ученици и ученице):

- комбинација: из виса стојећег згибом вис узнето, вис стрмоглави, вис узнето, саскок кроз згиб у вису предњем (уз помоћ).

Проширени садржаји

доскочни кругови (ученици):

- комбинација: вис, из замаха предњихом вис узнето, вис стрмоглави - издржај, вис узнето, вис стражњи и сп. саскок (уз помоћ).

8. Коњ са хватаљкама

Основни садржаји

- комбинација: из упора предњег на хватаљкама, премах одножно десном напред ван, премах одножно десном назад и спојено премах одножно левом напред ван, премах одножно левом назад, саскок назад или провлаком ногу између хватаљки саскок напред.

Проширени садржаји

- метања: премаси одножно у сва три упора: предњи, јашући, стражњи, коло одножно, саскок: одношка премахом одножно из упора јашућег; заношка (или одбочка) из упора јашућег ван.

9. Греда

Вежбе прво научити на тлу, шведској клупи и ниској греди и на крају на високој греди.

Основни садржаји

ниска греда - поновити и допунити садржаје из претходног разреда (ниска греда):- боком поред греде; суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге),- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са

одножењем, са високим предножењем,- окрет у успону на средини греде;- суножним одскоком скок пружено и доскок на једну ногу, друга је у предножењу,- вага претклоном и заножењем,- саскок згрчено.

Висока греда - комбинација вежби: (чеоно према греди): из места или залетом наскок у упор одножно, окрет за 900 у упор клечећи на одножној нози, заножити слободном ногом (вага у у упору клечећем „мала вага”); клек искораком заножне и спојено усправ, одручити, лагано трчање или ходање на прстима, ходање докорацима, скок суножним одскоком и доскоком на једну ногу; саскок пруженим телом са окретом 900 или 1800 .

Проширени садржаји

Висока греда:

- наскоци (у упор чучећи; у упор предњи одножно; сед „амазон”);

- различити начини ходања и трчања;

- „галоп”; „дечији” поскоци, „мачији” скок;

- окрети за 1800 на једној нози;

- саскоци (предножно разножни; са окретом за 3600);

- комбинације вежби најмање две дужине греде.

3. Основе тимских и спортских игара

Садржаји одбојке, футсала, рукомета, кошарке и активности по избору ученика реализују се на часовима Физичког и здравственог васпитања.

Одбојка

Усвојене елементе технике треба применити у игри на часу. Континуитет у усвајању садржаја могуће је постићи тако што се претходно усвојени садржаји користе као уводни или специфично припремни на наредном часу.

Основни садржаји

- основни положај - техника одигравања лопте прстима,

- основни положај - техника одигравања лопте „чекићем”,

- игра преко мреже у три контакта - прстима и „чекићем”,

- доњи (школски) сервис,

- техника смечирања у олакшаним условима (нижа мрежа, подбацивање лопте и сл.),

- индивидуални блок,- горњи сервис,- елементи одбојкашке игре.

Проширени садржаји

- „лелујави” сервис,

- групни блок (двојни и тројни),

- игра са задатком - тактика.

Футсал

- Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

- Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

- Игра уз примену правила.

Рукомет

- Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

- Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

- Игра уз примену правила.

Кошарка

Са ученицима поновити усвојене основне елементе технике и тактике и реализовати неке од наведених елемената, као и њихову примену у дириговној игри и игри уз примену правила:

- дриблинг (сложеније варијанте);

- повезивање елемената технике у акционе целине (хватање лопте, дриблинг, шутирање и др.);

- финтирање;

- демаркирање;

- ситуациона игра 1:1;

- сарадња два и три играча у позиционој игри и контранападу (обука кроз игру);

- игра 3:3; 4:4 (игра на један кош);

- финте (продор, шут);

- игра „2:2 - пицк анд ролл”;

- игра „2:2” по на принципу „додај и утрчи - бацк доор”;

- позициона игра 3:3 и 5:5;

- игра са применом правила.

Активности по избору

У складу са просторно-техничким могућностима школе наставник у договору са учницима реализује неке од наведених активности:

- кондиционо вежбање (кружни тренинг, аеробик, елементи фитнеса и др.);

- обучавање, увежбавање и усавршавање елемената предвиђених проширеним наставним садржајима;

- пливање и ватерполо;- скијање;- клизање;- бадминтон;- стони тенис;- оријентиринг;- јаџент;- основни елементи борилачких спортова и самоодбране;

- друге активности по избору Стручног већа школе;

- активности од значаја за локалну заједницу.

4. Плес и ритмика

Основни садржаји

Њихања и кружења са вијачом у фронталној и сагиталној равни у месту и кретању (вежбе по избору наставника). Дупли провак кружењем вијаче унапред.

Коло „Моравац" четири варијанте, савладати 5. варијанту. Основни кораци енглеског валцера.*Проширени садржаји*

- Састав са вијачом.- дупли провлак кружењем вијаче уназад.- састав са обручем састављен од елемената обрађених у петом и шестом разреду.

- Састав са лоптом састављен од елемената обрађених у петом и шестом разреду.

- Усавршити коло из краја у коме се школа налази, усвојено у претходном разреду.

- Енглески Валцер - мешовити парови.

5. Пливање и ватерполо

Наставна тема Пливање и ватерполо реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе.

Школе које се определе за реализацију програмских садржаја пливања и ватерпола на објектима изван школе, часове организују по посебном распореду.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама предвиђених програмом, па се самим тим исходи за ову тему не могу достићи у овом разреду.

Пливање

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

Основни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), техника прсног пливања, скок на главу и изрон.

Пливање техником краула или леђног краула; Пливање 25 м на време одабраном техником; Роњење по дужини у складу са способностима ученика до 10 м.

Проширени садржаји

Мешовито пливање техникама прсног и краул пливања

Ватерполо

Садржаји ватерпола реализују се са ученицима који припадају групи „пливача”:

- пливање са лоптом;- хватање и додавање;- шут на гол.

Основни садржаји

- одржавање на води;

- пливање са лоптом (вођење лопте);

- хватање и додавање лопте.

Проширени садржаји

- основни елементи тактике;- диригована игра.

6. Полигони

Наставник након једне или више обрађених наставних тема може реализовати полигон у складу са усвојеним моторичким садржајима из:

- спортских игара;- гимнастике и- полигон са препрекама који садржи:

колутања и пузања, провлачења, промене правца, савладавања препреке одбочком, прескакања препрека увис и удаљ, прелажење високе греде, узмак на вратилу, пењање на шведске лестве и саскок, пењање уз шипку или конопац

7. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из простора кардио-респираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићно ј снази, гипкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави Физичког и здравственог васпитања, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:- јасноћа наставног процеса;- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;- избор рационалних облика и метода рада;

- избор вежби оптималне образовне вредности;

- функционална повезаност свих делова часа - унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичих облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;

- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;

- прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији часовних, ваннаставних и ваншколских активности.

Неки од исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;

- дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;

- презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји физичке културе, актуелним спортским подацима итд.);

- учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Ученицима са инвалидитетом настава се прилагођава у складу са њиховим могућностима и врстом инвалидитета.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	4	2	6
2.	САОБРАЋАЈ	3	3	6
3.	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	4	14	18
4.	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	8	12	20
5.	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	0	22	22
	УКУПНО	**19**	**53**	**72**

ТЕМА		О	У/В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	**4**	**2**	**6**	Ученик ће бити у стању да: – повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада; – повеже ергономију са здрављем и конфором људи при употреби техничких средстава; – анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине; - истражи могућности	-Појам, улога и развој машина и механизама. - -Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде. -Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи. -Зависност очувања животне средине од технологије. –Професије (занимања) у области машинства	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција.	

II	**САОБРАЋАЈ**	**3**	**3**	**6**	Ученик ће бити у стању да: - разликује врсте транспортних машина; – повезује занимања у области машинства са сопственим интересовањима; – повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом; – провери техничку исправност бицикла; – демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда;	Машине спољашњег и унутрашњег транспорта. Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони). Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају..	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

III	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	**4**	**14**	**18**	Ученик ће бити у стању да: самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање; – користи CAD технологију за креирање техничке документације; – образложи предности употребе 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета; – управља моделима користећи рачунар; – објасни улогу основних компоненти рачунара, таблета, паметних телефона и осталих савремених ИКТ уређаја;	Специфичности техничких цртежа у машинству. Ортогонално и просторно приказивање предмета. Коришћење функција и алата програма за CAD. Употреба 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета. Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање и контрола коришћењем рачунарске технике и интерфејса.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

IV	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**	**8**	**12**	**20**	Ученик ће бити у стању да: – аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи; – идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене; – користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења; – врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибора и машина и примени одговарајуће мере .	-Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине. -Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др.). Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила). -Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде). -Елементи машина и механизама (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи). -Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња. -Појам, врсте, намена и конструкција робота (механика, погон и управљање). -Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни). -Моделовање погонских машина и/или школског мини робота.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	.

V	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**	**0**	**22**	**22**	Ученик ће бити у стању да: -самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта; – изради производ у складу са принципима безбедности на раду; – тимски представи идеју, потупак израде и производ; – креира рекламу за израђен производ; – врши е-коресподенцију у складу са правилима и препорукама са циљем унапређења продаје; – процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл.).	Проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Самосталан/тимски рад на пројекту. Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарских апликација. Реализација пројекта – израда модела коришћењем алата и машина у складу са принципима безбедности на раду. Представљање идеје, поступака израде и производа. Процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума. Употреба електронске коресподенције са циљем унапређења производа. Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. Креирање рекламе за израђен производ.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	
УКУПНО		**19**	**53**	**72**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

С обзиром да је настава Технике и технологије теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.
Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седмом разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у претходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

Да би се достигли исходи за ову област, потребно је повезивати садржаје осталих области са примерима са којима се ученици готово свакодневно срећу, стимулисати их да препознају утицај технологије на живот и рад у свом окружењу као и да стекну знања о томе како су људи до сада решавали проблеме у борби за преживљавање.

Појам и улогу машина и механизама и њихово коришћење у окружењу треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије. Потребно је упутити ученике да проналазе и откривају предности и противречности убрзаног развоја технологије методом истраживачког рада у групама.
Посебну пажњу треба обратити утицају технологије на животну средину, а нарочито на експлоатацију сировина, загађење ваздуха производњу токсичних отпада и њихов утицај на климатске промене. Препорука је да се што више користе мултимедијални материјали, како готови, тако и они које су ученици сами урадили.
На животну средину веома утиче и енергетска ефикасност. Да би ученици што лакше усвојили појам уштеде енергије, потребно је упутити их да на примеру свог домаћинства истраже колика је потрошња енергије, који су највећи потрошачи и шта би било најбоље учинити да би се потрошња смањила. Ово је потребно остварити задајући ученицима да прикупе и обраде податке о потрошњи појединих доступних уређаја и укупној количини потрошене енергије на месечном нивоу. У зависности од средине, може се истраживати и потрошња горива (грејање, самостални превоз, пољопривредне машине) и могућности уштеде.
У оквиру активности у којима користе машине и алате ученици су готово свакодневно изложени утицају дизајна на конфорно и безбедно руковање машинама и уређајима. Без дубљег задирања у појам ергономије објаснити ученицима како је добар дизајн предуслов за квалитетнији и безбеднији рад, као и на који начин се треба прилагодити (став, правилно држање, безбедна растојања од машина, екрана) ради постизања конфора и очувања здравља.
Препоручени број часова је 6.

Саобраћај

Област која се односи на саобраћај се реализује у континуитету као важна компонента саобраћајног васпитања. На почетку реализације ове области подсетити ученике да су у претходним разредима учили о саобраћајним системима, намени, функционисању и организацији саобраћаја у оквиру саобраћајних објеката, као и о правилима и прописима за регулисање друмског саобраћаја која се, пре свега, односе на пешаке и бициклисте као учеснике у саобраћају. Посебно нагласити да је тежиште исхода у претходна два разреда било на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају.
У седмом разреду тежиште је на саобраћајним средствима која се користе и њиховим најважнијим подсистемима (погонски, преносни, управљачки и кочиони). У складу са исходима ову област треба реализовати у два корака. У првом кораку фокус је на основним деловима саобраћајних средстава и њиховим најважнијим подсистемима друмског саобраћаја са безбедносног аспекта. Други део треба реализовати у области Ресурси и производња са аспекта елемената машина и механизама (елементи за пренос снаге и кретања, елементи за везу, специјални елементи) и са енергетског аспекта (погонске машине и мотори).
Уз помоћ мултимедије упознати ученике са машинама и њиховим главним карактеристикама спољашњег (бицикли, мопеди/мотоцикли, аутомобили, камиони, аутобуси, возови, бродови, авиони) и унутрашњег транспорта (дизалице, виљушкари, транспортери, лифтови).
При реализацији ових садржаја посебно назначити наведене подсистеме код бицикла, мопеда и аутомобила.
Оспособити ученике да самостално провере и подесе техничку исправност бицикла (упављачки, преносни и кочиони систем, пнеуматике, висину седишта, осветљење и др.) и демонстрирају поступке одржавања бицикла или мопеда. За остваривање ових исхода

користити школски бицикл и постер мопеда.
Препоручени број часова је 6.

Техничка и дигитална писменост

Ова област се ослања на усвојена знања ученика из техничког цртања у претходним разредима. Потребно је упознати и оспособити ученике за ортогонално и просторно представљање предмета и коришћење рачунарских апликација за ЦАД. У оквиру апликације ученици најпре креирају модел користећи 2Д приказ на основу података које читају са техничког цртежа. Коришћењем 3Д модела ученици активирају основне технике дизајна са циљем самосталног креирања техничког цртежа у складу са стандардима. Креирати вежбу у оквиру које ученици анализирају елемент сложеније геометрије, израђују модел користећи ЦАД и рендерују га.
Ученике треба упознати са наменом основних електронских компоненти рачунара и осталих ИКТ уређаја. Уколико временски оквир дозвољава, ученике упознати и са начином функционисања појединих компоненти, али на елементарном нивоу препоручено коришћењем рачунарских симулација и анимација. Код ученика треба развити свест о значају коришћења рачунарске технике у апаратима, уређајима и производним процесима и објаснити појам и улогу интерфејса у управљању и контроли. Уколико школа поседује одговарајућу опрему, реализовати вежбе у којима ће ученици управљати моделом користећи рачунар и интерфејс, у супротном исту активност реализујте коришћењем рачунарских симулација.
Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

Ресурси и производња

Упознати ученике са значајем рационалног коришћења ресурса и принципима очувања животне средине. Уколико има могућности, организовати посету установи или погону чија је делатност директно или индиректно везана за наведене принципе. Поставити ученицима задатак за самосталан рад у оквиру кога ће у свом домаћинству истражити у којој мери и на који начин се они остварују.
Уз практичне примере и реалне моделе навести ученике да закључе који се материјали најчешће користе у машинству и због којих њихових својстава. Демонстрирати правилно коришћење прибора за мерење и контролу у машинству и реализовати практичне вежбе са истима. Објаснити улогу елемената машина и механизама и демонстрирати њихов рад на моделу или путем рачунарске симулације. Потребно је увести ученике у карактеристике обраде материјала који се користе у машинству, практично демонстрирати операције и реализовати једноставну вежбу водећи рачуна о безбедности ученика. Илустровати савремене технологије обраде материјала и по могућности организовати посету производном погону који их користи. Упознати ученике са савременим производним машинама у машинској индустрији и значајем њихове примене у појединачној и серијској производњи.
Увести појам роботике и објаснити њен значај у савременој индустрији. Уколико постоји могућност, демонстрирати рад школског робота или користити рачунарску симулацију. Упознати ученике са основама конструкције робота и улогом појединих делова. Роботику повезати са наставним садржајима као што су информатичка технологија, машине и механизми, енергетика и технологија обраде материјала. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Ученицима представити класификацију погонских машина - мотора и илустровати њихову примену на практичним примерима из учениковог окружења. Препоручен број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва - од идеје до реализације.

Ова тема се односи на израду модела разних машина и уређаја који су засновани на основним елементима и принципима рада машина и механизама (елементима за везу, за пренос снаге и кретања, специјални елементи). То се односи на моделовање производних машина, саобраћајних средстава, транспортних машина и уређаја, претварача енергије и др.

Један од аспекта употребе рачунара и периферних уређаја је и у функцији управљања техничким системима и процесима (интерфејс - систем веза са рачунаром) и конструкцијом робота. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Пошто се ученици слободно опредељују за одређену активност у оквиру дате теме, један од корака ка дефинисању свога пројекта је проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Потребно је да ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ и адекватну литературу. Исто тако, мора се водити рачуна о принципу економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина, примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. У пројекат се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. У сврху боље координације чланова тима треба упутити ученике на употребу електронске коресподенције са циљем унапређења рада на реализацији пројекта.

Избор модула активности прилагодити постојећим условима рада тј. опремљености кабинета за технику и технологију алатима и материјалом.

Приликом израде техничке документације изабраног модела, ручно или уз помоћ рачунарских апликација, примењивати научено: просторно приказивање предмета, ортогонално пројектовање као и специфичности техничког цртања у области машинства. Треба настојати да се остварује континуитет информатичке писмености с циљем да ученици науче да користе рачунар за цртање и израду презентација.

По завршетку радова треба организовати представљање идеје од које се пошло, поступака израде и готовог производа. У овој етапи се врши и процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

На основу утрошеног материјала, енергије и рада реализатори (појединац или тим) треба да искажу оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. У складу са предузетничким аспектима, реализатори треба да израде и одговарајуће материјале за рекламе за израђени производ. Препоручен број часова за реализацију ове области је 22.

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ	5	5	10
2.	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	2	2	4
3.	РАЧУНАРСТВО	6	8	14
4.	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК	2	6	8
	УКУПНО	**15**	**21**	**36**

ТЕМА		О	У/В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ**	**5**	**5**	**10**	Ученик ће бити у стању да: – - разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; – користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; – објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; – креира растерску слику у изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – креира гиф анимацију; креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана;	– Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа. – Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика). – Рад у програму за растерску графику. – Рад у програму за векторску графику. – Израда гиф анимација. – Коришћење алата за снимање екрана..	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција.	

II	**ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	**2**	**2**	**4**	Ученик ће бити у стању да: – разликује појмове URL, DNS, IP адреса; – објасни појмове хипервеза и хипертекст; – креира, форматира и шаље електронску пошту; – обавља електронску комуникацију на сигуран, етички одговоран и безбедан начин водећи рачуна о приватности; – препозна непримерени садржај, нежељене контакте и адекватно се заштити; – сараднички креира и дели документе у облаку водећи рачуна о одговарајућим нивоима приступа; – подешава хипервезе према делу садржаја, другом документу или веб локацији;	- URL, DNS, IP адреса. - Хипервеза и хипертекст. - Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште. - Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта). - Рад на дељеним документима (текстуалним документима / презентацијама/ упитницима...) у облаку..	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

III	**РАЧУНАРСТВО**	**6**	**8**	**14**	Ученик ће бити у стању да: – - уз помоћ програмске библиотеке текстуалног програмског језика исцртава елементе 2Д графике; – - употребљава петље и генератор насумичних бројева за исцртавање сложенијих облика; – планира, опише и имплементира решење једноставног проблема; – проналази и отклања грешке у програму;	– Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике. – Основне карактеристике изабране графичке библиотеке. – Методе за исцртавање основних геометријских облика. – Подешавање боја и положаја објеката. – Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртавање геометријских облика.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

IV	**ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК** **ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК ИКТ И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ (4)** **ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК РАЧУНАРСТВО (4)**	**2**	**6**	**8**	Ученик ће бити у стању да: -сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка; – креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који комбинују текст, слике, линкове, табеле и анимације; – креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; – поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; – вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен	- Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. -Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима. -Вредновање резултата пројектног задатка.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	.
УКУПНО		**15**	**21**	**36**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и других предмета. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност - кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу се наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активност ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара).

Наставницима се препоручује да у току седмог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из других предмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

С обзиром да је настава Информатике и рачунарства теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

Информационо-комуникационе технологије

Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и локацији на којој је документ постављен (Припремљени документ треба да се састоји од насловне и највише још 5 страница текста са сликама и табелама и треба да садржи најважније појмове и технике изучаване у претходна два разреда.). Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору, да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине (нпр. Хеадинг 1, Хеадинг 2, Хеадинг 3).

Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали. На овај начин, ученици се осврћу на раније научено смислено користећи нову технику израде прегледа садржаја текстуалног документа.

У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити РГБ и ЦМYК палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену: РГБ - за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно ЦМYК палете боја за припрему за штампање. На овом месту погодно је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе - штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, те однос квалитета слике и резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини" слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева. Приказати слику која садржи више слојева, од којих је један текст. Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уоче разлике. Показати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева…

Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Увести могућност примене Филтера. Издвојити филтере попот Блур (замућеност) и Схарпен (оштрина) и позвати ученике да осмисле ситуације у којима је пожељно користити један, односно други филтер (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Показати основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превратање слике у целини...). Ученици могу на својим фотографијама да увежбавају технике основних корекција и обраде фотографије. Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата).

Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног локално на рачунару или у „облаку") за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом и комбиновањем других објеката...), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже...).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање…).

Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе,

креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га.
Разговарати са ученицима о појму „покретна слика”. Нагласити да покрет заиста не постоји. Објаснити да је филмска уметност настала захваљујући недостатку „спорости људског ока”. Увести појам „фрејм” и дефинисати потребан број фрејмова који се смењују у једној секунди за стварање илузије непрекидног кретања. Разговарати са ученицима о видео камери - да ли камера снима покрет или је у питању изузето брз фото-апарат. Упоредити традиционалан начин креирања анимираних слика са рачунарском анимацијом. У одабраном програму, демонстрирати поступак израде 2Д анимације. Представити катрактеристике формата слике гиф. Објаснити поступак чувања и приказа анимација (није их могуће прегледати у традиционалним програмима за преглед слика). Демонстрирати њихово уграђивање у мултимедијалну презентацију.
У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у гиф формату, омогућити ученицима да направе анимирану слику.
Разговарати са ученицима о изворима информација које користе док уче. Поред уџбеника, охрабрити их да испричају лична искуства везана за интернет као извор информација, видео-туторијале, разговоре са одраслим особама... Утврдити каква су искуства ученика када је учење коришћењем видео-туторијала у питању (формално и неформално). Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео-туторијала, приказати резултат ове активности и задати смернице за израду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају (на пример: приказати поступак уметања прегледа садржаја у текстуални документ или креирања растерске или векторске слике). Уколико услови у учионици (шум, бука, слаба чујност) утичу на квалитет снимљеног звука, могуће је уз помоћ програма за обраду звука отклонити недостатке (на пример, преузети програм Аудациту и приказати технике уклањања недостатака) или организовати снимање звука у бољим условима. Нагласити ученицима да звук може бити додат у видео-туторијал накнадно или чак замењен одговарајућим титлом.

Дигитална писменост

Подсетити ученике на значење појмова који су у претходним разредима представљени скраћеницама УРЛ и ИП адреса, затим појмова клијент и сервер у мрежном окружењу, као и на значење појмова: домен, назив интернет домена, веб-адреса и њихову узајамну везу. Укратко представити значење појмова: ДНС сервис (на пример ДНС - Домаин Наме Сустем - као базни интернет сервис, који омогућава превођење текстуалних у нумеричке ознаке и обратно) и ДНС сервер (на пример ДНС Сервер - уређај који омогућава да се за тражене услуге на одређеном интернет домену добију одговарајуће ИП адресе неопходне за комуникацију и размену података у мрежи) и објаснити њихову улогу у комуникацији између клијента и сервера у мрежном окружењу (на пример у ком су односу ДНС сервис, УРЛ и ИП адреса у оквиру веб сервиса (Worлд Wиде Weб). Објаснити појам хипервезе (хуперлинк) и хипертекста (хупертехт). Приказати хипертекст и хиперлинк у интернет прегледачу, а затим, у програмима за обраду текста и израду мултимедијалних презентација демонстрирати додавање и подешавање хипервезе према делу текста у документу, другом документу или према неком садржају на инернету.

Представити интернет сервис електронска пошта (е-маил). Објаснити значење појма адреса електронске поште, описати и по потреби демонстрирати поступак креирања налога за електронску пошту. Представити поступак креирања и форматирања електронске поште, поступак уметања прилога и хипервеза. Нагласити важност форме саме поруке, проверу правописа и садржаја поруке пре слања. Објаснити одељке који се односе на: наслов поруке, адресе примаоца (коме, копија, скривена копија). Објаснити значење функција: проследи, одговори и одговори свима на већ примљену поруку, нагласити дејство сваке од њих. Представити организацију и начин складиштења порука за изабрани сервис у виду фасцикли (ако се ради о Гмаил-у, напоменути да нема фасцикле, него ознаке - лабеле) у којима се чувају примљене поруке, послате поруке, недовршене, нежељена пошта, отпад, као и могућности изабраног сервиса за електронску пошту за архивирање, означавање порука по важности и сл. Посебну пажњу посветити правилима која важе у писаној електронској комуникацији а која подстичу стицање добрих навика код ученика, као што су: правилна примена традиционалног и дигиталног правописа и форми које важе у писаној комуникацији, подсетити на правила нетикеције у писаној електронској комуникацији (на пример да не треба писати све великим словима, да не треба прослеђивати примљену поруку без дозволе аутора, да треба водити рачуна о величини и броју прилога које шаљемо и сл.), на важност заштите личних података и контаката, питања безбедности, начинима заштите од нежељене поште и уобичајених поступака које треба применити у те сврхе.

Подсетити ученике на примере дељења садржаја који су описани и примењивани у претходним разредима и представити могућности које нуди рачунарство у облаку (Цлоуд Цомпутинг) путем дељеног диска за чување података, употребу апликација и алата доступних уз изабрани е-маил налог. Представити концепт рада изабраног дељеног диска (на пример: ОнеДриве, Гоогле Дриве...) за организацију података, демонстрирати рад у апликацијама и направити аналогију са офлајн апликацијама исте намене (процесор текста, програм за рад са слајд-презентацијама…). Представити поступак дељења и подешавање опција дељења садржаја (на пример, путем линка на конкретне мејл адресе). Описати и демонстрирати рад на дељеном тексту, презентацији или упитнику кроз активности на конкретном садржају. Указати на бројне предности и могуће недостатке сарадничког рада. Описати и приказати поступке рада на документу, преузимање и чување у одговарајућим форматима намењеним за даљи рад, штампање или друге потребе. Објаснити поступак креирања, додавања (отпремања са уређаја на дељени диск) и преузимања садржаја (са дељеног дика на уређај). Приликом представљања концепта приступа дељеним садржајима по нивоима (уређивање, преглед и коментарисање) указати на важност поштовања правила безбедности, заштите података и ауторских права, која чланови групе треба да усвоје током рада на заједничком документу.

Ученицима задати да испробају креирање, дељење и сараднички рад на смисленим документима - текстовима, графици, презентацијама, упитницима. Иницирати дискусију о сличностима и разликама, предностима и недостацима у раду са апликацијама у офлајн у односу на онлајн варијанту (дискусија о овим питањима може се водити и у односу на организацију података и њихову безбедност на дељеном, преносивом и чврстом диску.

Пројектни задатак за теме ИКТ и Дигитална писменост

При реализацији првог пројектног задатка, наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложеношћу

теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина ИКТ и Дигитална писменост, техничке опремљености школе и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

Посебну пажњу посветити развоју међупредметних компетенција, подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика.

При представљању фаза пројекта (на начин већ описан у претходним разредима) понудити ученицима пројектне задатке који се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. Циљ пројектног задатка је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

- Објаснићу ти (Истраживање потреба вршњака када је вршњачко учење у питању (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, израда видео-упутстава којима се демонстрира решавање задатака (математика, физика, хемија), објашњавају научни принципи, представљају уметнички правци (књижевност, музика, сликарство, дизајн) демонстрира правилно извођење вежби (колут, шпага, трокорак...), појашњава програмирање у текстуалном програмском језику, описују поступци рада у изабраним апликацијама...; Постављање креираних видео-упутстава на уоутубе канал школе, обезбеђивање видљивости на школском сајту и промоција урађеног као аутентичног дидактичког средства намењеног свим ученицима школе);
- Школа је наша (Истраживање потреба вршњака када је школски живот у питању - шта нам недостаје: ученички клуб за вршњачко учење, секција, интерно такмичење… (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, сараднички рад на дефинисању циља недостајуће школске активности, дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности, креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника-сарадника; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе);
- Музеј који недостаје (Школа је део шире друштвене заједнице и као таква може да допринесе њеној научно-културној сцени. Сараднички рад на дефинисању циља пројекта; Испитивање потреба ученика и мештана (онлајн анкета објављена на сајту школе и сајту локалне самоуправе; Анализа резултата анкете; Дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности (ученици описују активности детаљно - ако је тема хемија наводе научнике, научне концепте…), креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника-сарадника; Израда графичког рекламног материјала; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе; Комуникација са локалном заједницом у циљу заједничке промоције школе као научно-културног чворишта);
- Зато што смо одговорни (Истраживање о ставовима вршњака када је квалитет живота у локалној средини у питању (онлајн упитник о еколошким, културним, образовним потребама), анализа резултата и одабир проблема који вршњаци начешће наводе; Сараднички рад на изради предлога решења одабраног проблема, дефинисање плана акције; Представљање плана акције на нивоу школа (израђена мултимедијална презентација, постер и лого) и одабир особа (ученика и наставника) које ће

бити задужене за његово спровођење; Представљање плана акције на нивоу локалне заједнице (комуникација путем електронске поште са јединицом локалне самоуправе, домом културе…); Спровођење акције.
Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл. који су настали сарадничким радом у облаку.
У сарадњи са адиминстратором школског сајта, идеје и продукте радове пројектних активности промовисати на сајту школе.
Размотрити могућност учешћа на националним и међународним конкурсима.

Рачунарство

Креирање програма који користе графику обрађивати у истом програмском језику и окружењу које је коришћено за учење програмирања током 6. разреда. Пре преласка на обраду нових тема обновити технике програмирања у текстуалном програмском језику у 6. разреду (бар 4 школска часа).
Укратко упознати ученике са библиотеком за 2Д графику која ће бити коришћена у настави и, ако је то потребно, са начином њене инсталације. Подцртати везу између програмирања графичких апликација и програма за векторску графику (сваки цртеж се састоји од скупа геометријских облика описаних својим нумеричким параметрима).
Описати основну структуру графичког програма и потрудити се да се током наставе та структура што мање варира. Уколико графичка библиотека захтева нетривијалан програмски код за иницијализацију и деиницијализацију, ученицима понудити готову мустру од које могу да крену програмирање својих апликација, са што мање когнитивног оптерећења у вези са техничким детаљима одабране графичке библиотеке и са централним фокусом на технике заједничке већини графичких библиотека.
Увести појам координатног система прозора, описати сличности и разлике у односу на традиционални координатни систем који се користи у математици. Увести начине задавања боја (именоване боје, боје задате помоћу три броја у РГБ систему).
Објаснити и демонстрирати исцртавање следећих основних примитива:
- дуж,
- испуњен и уоквирен правоугаоник,
- круг и кружница.

Описати и демонстрирати поступак цртања сложенијих облика састављених од ових примитива (нпр. кућица, глава робота, чича Глиша, сладолед, ...). Објаснити појмове апсолутне и релативне вредности координата. Описати и приказати поступак цртања помоћу задавања апсолутних вредности координата, али и помоћу задавања релативних координата у односу на неку истакнуту тачку и величине одређене у размери према некој датој мери (на пример нацртати чича Глишу, ако ми се центар главе налази у тачки чије су координате (x, y) и полупречник јој је p, при чему се величина и положај тела одређују у пропорцији са датим величинама). У корелацији са наставом математике цртати облике са интересантним математичким својствима (нпр. једнакостранични и једнакокраки троугао, средња линија троугла, тежиште троугла, описана кружница око троугла, кругови који се додирују споља и изнутра, концентричне кружнице, цветови од шест кругова, итд.).

Уколико их одабрана графичка библиотека подржава, приказати и следеће, мало компликованије примитиве:
- испуњена и уоквирена елипса,
- кружни лук,
- испуњени и уоквирени многоугао (полигон).

Описати и демонстрирати поступак примене ових облика у цртању мало сложенијих цртежа, као и технику исписа текста на екрану, на датој позицији и са одабраним словним ликом (фонтом).

Приказати технике учитавања и приказа слика, ако их одабрана графичка библиотека подржава и илустровати их кроз низ примера (слике могу да буду унапред припремљене од стране наставника, а ученицима се може задати да са интернета преузму одговарајуће слике, обраде их у програму за обраду слика и онда их увезу у своју апликацију).

Могуће је ученицима приказати и увоз и пуштање звука коришћењем одабране библиотеке.

Оставити ученицима дозу креативне слободе приликом избора цртежа који се програмски генерише.

У циљу вежбања итерације и алгоритамског начина размишљања приказати ученицима низ задатака у којима се цртају правилни облици уз помоћ петљи (низ подједнако размакнутих концентричних кружница, низ подједнако размакнутих паралелних линија, низ кружница истог пречника које се додирују, градијент боја, итд.). Подцртати корелацију са појмом линеарне функције који се обрађује у математици.

Приказати генерисање насумичних бројева и употребу насумично генерисаних бројева на цртање насумично распоређених облика и насумични избор боја.

Ако наставник процени да је могуће са одређеним ученицима урадити амбициозније пројекте (попут програмирања анимација и једноставних рачунарских игара), то може урадити било током додатне, пројектне наставе или редовне наставе тако да ти талентовани ученици раде групно или самостално по прилагођеном програму.

Приказати ученицима могућност употребе референтних приручника, туторијала, видео-туторијала и интернет форума у циљу налажења потребних информација о примени библиотечких функција, алгоритама и релевантних делова програмског кода.

Пројектни задатак из области Рачунарство

Пројектна настава у области Рачунарства је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађена решења се могу тестирати и о њима се може расправљати.

Истрагу можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем”. Учење засновано на истрази почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одговарајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација.

Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и врлине, а ученици морају да их анализирају и процењују.

Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка. За реализацију наставног пројекта могуће је користити рачунар или други програмабилни физички уређај.

Теме наставног пројекта треба осмислити тако да подржавају функционализацију знања ученика стечених учењем различитих предмета.

Могуће теме наставног пројекта:

- Да ли живим здраво? (Истраживање концепта „здрав начин живота”, утврђивање у којој мери лични начин живота ученика одговара овом концепту на основу података добијених програмирањем физичког уређаја да врши функцију бројача корака, креирањем програма за израчунавање индекса телесне масе...);
- Дигитална башта (Истраживање услова за узгој зачинског биља у затвореном простору, креирање дигитализоване баште - програмирање физичког уређаја да мери влажност земљишта и сигнализира да ли је заливање потребно или програмирање физичког уређаја да, на основу очитане влажности земљишта, покреће мотор који омогућава аутоматско заливање; програмирање физичког уређаја да мери ниво осветљености места на коме се башта налази и сигнализира да башту треба поставити на друго место...);
- Бицикл са сигнализацијом (Истраживање концепта „безбедност у саобраћају” у контексту визуелне сигнализације, програмирање физичког уређаја да симулира рад мигаваца и других визуелних облежја бицикла);
- Интерактивни албум (израда програма у виду албума са: делима познатог уметника, архитектуре једне епохе, седам чуда Античког света... које се након клика увеличавају, неко време остају увећане а затим смањују на своје почетне димензије);
- Ово је кретање (креирање анимираних модела који приказују промене физичких величина, као на пример: брзина, убрзање, потенцијална и кинетичка енергија, а при задатом кретању објекта - вертикални хитац, кретање тела низ стрму раван).

Сви елементи пројектног задатка морају бити реални.

Напомена: На првом часу, заједно са ученицима, формирати листу критеријума на основу којих ће се процењивати квалитет решења проблемских задатака. На овај начин, ученицима ће бити потпуно јасно шта квалитетно решење подразумева. Листа мора бити свеобухватна - не сме да се односи само на квалитет креираних програма, већ и на квалитет представљања и образлагања предложених решења.

2.ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

Наставни предмет : Руски језик

Разред : седми

Годишњи /недељни фонд часова : 72 / 2

Циљеви и задаци	Развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, њихових хуманистичких, моралних и естетских ставова; стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији; стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика. Препознавање интонације којом се исказује равнодушност, дивљење, саучествовање, зебња, страх, сумња. Разумевање дијалога и монолошких излагања од 10 до 14 реченица. Спонтано коришћење израза учтивости. Ступање у дијалог од 8 до 10 реплика. Представљање себе и другога. Саопштавање садржаја дијалога или опис слике, предмета или лица у неколико кратких реченица. Самостална примена усвојених граматичких правила. Давање императивних исказа у комуникацији на часу и у игри.				
Исходи	Наставне области/теме	Садржаји	Стандарди		
			Основни	Средњи	Напредни
На крају теме ученик треба да: -Научи да започне и заврши телефонски разговор -Искаже своје слагање/неслагање -Изрази одобравање/похвалу -Дочека и поздрави госте -Изрази где се шта налази и одакле и куда се креће -Размени утиске са својим вршњацима о летњем распусту, о путовањима-реалним	1. Российские просторы (Школски распуст, Доживљаји и занимљивости са туристичких путовања	Российские просторы 1. Уводни час 2. Летние впечатления 3. Вечером у Милы 4. Так говорят русские,когда выражают одобрение 5. Реальный мир путешествий 6. Выражение места и направления	ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и	ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима на блиске теме. ДСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. ДСТ.2.1.6. Разуме спорији, јасно артикулисани монолошки исказ од неколико реченица, уз одговарајуће паузе и понављања.	ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже,

и виртуелним -Усвоји промену именица ж.рода типа ВЕСТ Ь -Користи у реченицама редне и основне бројеве На крају теме ученик треба да: -Научи да изрази забрану и упозорење -Изрази своје слагање/неслагање -Зна да се именице типа табло, такси не мењају по падежима -Обнови и утврди глаголска времена -Сазна више о светски познатим руским, као и српским спортистима -Научи називе спортских дисциплина На крају теме ученик	2. В здоровом теле - здоровый дух (Спорт и рекреација, спортски идоли)	7. Им.сущ. типа весть повторяем грамматику 8. Сокровища Сибири В здоровом теле- здоровый дух 9. Звезда первой величины- Новак Джокович 10.Так говорят русские,когда выражают запрет,предупреждение- Тренировка 11.Выражение времени 12.Так говорят русские,когда выражают неодобрение.Песенка про зарядку. 13. Хорошо спортстменом быть им.существительные типа метро, такси, шоссе... 14. Вид глагола и образование глагольных времён 15. О спортсменах	разговетно.ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ДСТ.1.1.13. Најједноставнијим језичким средствима тражи од саговорника одређени предмет. ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.1.1. Разуме најједноствније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за	ДСТ.2.1.16. Успева да на кратко поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме. ДСТ.2.1.17. У оквиру размене информација са саговорником о темама од непосредног личног интереса повезује неколико реченица у смислену целину. ДСТ.2.1.18. На једноставан начин тражи од саговорника предмет, објашњење, услугу. ДСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности. ДСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника.ДСТ.2.1.27. Пише кратке текстове на блиске теме у којима описује себе, своју породицу и окружење, користећи фреквентне кохезивне	зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију.

треба да: -Дискутује о актуелним темама и аргументовано исказује свој став „за“ и „против“ -Похвали или критикује нечији начин одевања -Мења по падежима (и употребљава) придеве (род, једнина, множина) -Изрази модни укус (свој и својих вршњака) -Зна називе одеће и обуће На крају теме ученик треба да: -Научи да пита за пут, правац -Саговорнику нешто препоручи или	3. Ах, эта мода! (Одећа и обућа, мода, креативност)	России 16. Подготовка к контрольной работе 17.Контрольная работа Ах,эта мода 18.Диалоги 19. Весенняя симфония 20.Выражение образа действия 21.Модная хроника 22.Имена прилагательные 23. Одёжка, одёжка, поскромней немножко! Одеть или надеть (стихи) 24.Так говорят русские,когда хвалят или критикуют как человек одет и когда делят комплименты 25. Подготовка к письменной работе 26. Первая письменная работа 27. Работа над ошибками 28. Встреча гостей из России	количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно.ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника.	елементе. ДСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација, дужина). ДСТ.2.2.2. Исправно записује фреквентне и увежбане краће речи, познаје и примењује одређен број основних правописних правила. ДСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.). ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.8. Разуме општи смисао и појединачне информације у узрасно	ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања).

допусти -Научи да заустави такси -Зна да именује основне врсте превозних средстава -Уме правилно да користи глаголе кретања -Научи промену именица типа РОССИЯ и именица м.рода типа ДРУГ/ДРУЗЬЯ -Кроз улогу водича упозна странце са својим градом (местом, земљом) -Упозна знаменитости Санкт-Петербурга На крају теме ученик треба да: -Научи да изрази сагласност, несагласност и колебање -Научи (и употребљава) облике заповедног начина (II лице) -Изрази припадање трећем лицу -Говори о томе како проводи слободно време	4. Молодость всегда в пути (Неговање пријатељства, културно-историјске знаменитости 5. Делу време-потехе час (Осмишљавање и испуњавање слободног времена)	Молодость всегда в пути 29. Прогулка по Калемегдану 30. Диалоги (В Белграде; В Санкт- Петербурге) 31. Мейл из Санкт-Петербурга 32. Глаголы движения 33. Глаголы движения 34. Так говорят русские когда разрешают, рекомендуют и запрещают; существительные типа Россия 35. Существительные типа друг- друзья, брат-братья 36. I, II, III, IV (разделы) 37. Как осмыслить выходные 38. Так говорят русские когда выражают согласие, несогласие, колебание	ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.1.1. Разуме најједноствније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно	примереним информативним текстовима различитих врста и разноврсне тематике, примерене узрасту. ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника. ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима	ДСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/неприкладног понашања у контексту циљних култура. ДСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању. ДСТ.3.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима. ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.3. Разуме кратко и једноставно монолошко излагање на узрасно адекватне и блиске теме, као и презентације праћене визуелним елементима. ДСТ.3.1.4. Разуме основни смисао и главне информације радио и телевизијских емисија (или других аудио визуелних

На крају теме ученик треба да: -Научи да објасни како се припрема храна, сређује стан, испуњавају кућне обавезе -Изрази упозорење -Научи и употребљава облике заповедног начина за 1. и 3.лице -Зна неке од руских националних специјалитета На крају теме ученик	6. Семья всему начало (Породица, породичне вредности, породичне обавезе, исхрана)	39.Чем заняться в свободное время 40. О великих людях России и их увлечениях 41. Повелительное наклонение 42. Личные местоимения 43. Чем интересуются современные российские подростки 44. Подготовка к контролной работе 45.Контрольная работа Семья всему начало 46.Куриный бульон 47. Выражение количества Приготовление пищи 48. Урок кулинарнии 49. Распределим обязанности 50. Какой национальности котлета? 51. Повелительное наклонение 52. Упражнения в рабочей тетради	контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ДСТ.1.1.17. Пише најједноставније податке о себи и лицима из свог блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и	на блиске теме. ДСТ.2.1.2. Разуме једноставније поруке личне природе. ДСТ.2.1.3. Разуме једноставнија упутства и поступа у складу с њима. ДСТ.2.1.4. Разуме краћа саопштења и питања која се односе на блиску и познату тематику. ДСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. ДСТ.2.1.6. Разуме спорији, јасно артикулисани монолошки исказ од неколико реченица, уз одговарајуће паузе и понављања. ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима на блиске теме. ДСТ.2.1.2. Разуме једноставније поруке личне природе. ДСТ.2.1.3. Разуме једноставнија упутства и поступа у складу с њима. ДСТ.2.1.4. Разуме краћа	записа) о блиским темама, као и тему и основу поруку кратких телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а

треба да: -Научи да изрази свој однос (позитиван, негативан или неутралан) о позоришној представи или филму -Употребљава реченице са одричним значењем (Никого нет дома; Ни о чём не думаю...) -Именује филмске жанрове На крају теме ученик треба да: -Разуме знаковни језик -Уме да изрази својства и карактер предмета и човека -Именује одређени број биљних и животињских врста -Изрази своје мишљење о значају	7. Экран и сцена - окно в мир (Културне потребе, позориште и филм) 8. Земля ждёт твоей помощи	53. Упражнения в рабочей тетради Дом(стихи) Экран и сцена-окно в мир 54. Мой дом 55. Разговор двух юных театралов 56. Первая русская рок-опера „Юнона и Авось“ 57. Так говорят русские, когда оценивают спектакль или фильм; выражение отрицания 58. Классное сочинение – Я и театр 59. Идём в кино 60. Идём в кино 61. Фильм 62.Подготовка к письменной работе 63.Вторая письменная работа 64. Работа над ошибками Земля ждёт твоей помощи 65. Диалог –	интересовања, породицу, блиско окружење	саопштења и питања која се односе на блиску и познату тематику. ДСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности.	евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила.

екологије -Изрази свој однос у вези са заштитом биљног и животињског света	(Биљни и животињски свет, екологија)	Новый континент из мусора 66. Птицы, рыбы, звери 67. Из животного мира 68. Из мира растений 69. Выражение свойства 70. Упражнения 71. Берегите природу 72. V, VI, VII, VIII (разделы)			
Начин остваривања програма:	Интерактивно учење, кооперативно учење ТПР- слушање и реаговање на инструкције наставника или са аудио траке, мануелне активности Вежбе слушања, и говорневежбе Обучавање како се обавља телефонски разговор и учи терминологија везана за компјутере Вежбе изражавања похвале,сагласности Учење именица типа ВЕСТЬ Упознавање са богатствима Сибира и путовањима бродом у далеке крајеве Русије Употреба именица и придева за изражавање места и правца Презентовање најфреквентнијих израза за дочекивање и поздрављање гостију Изражавање забране и упозорења а такође и негодовања Израда паноа везаних за најомиљеније спортисте Употреба непромењивих именица и глаголског вида у свакодневном језику Слушање аудио материјала везаног за дерби и фудбалске мечеве Симулација дијалога везаних за спорт Слушање и репродукција песама и најважнијих израза везаних за савремене спортове Дискутовање на актуелне теме,везане за моду,употреба израза којима се хвали,критикује како је неко обучен Понављање придевских наставака и њихова употреба у свакодневном језику Писање састава о актуелним трендовима у моди и опис самоизражавања омладине кроз моду Понављање начинских прилога Учење песме Мике Антића”Плави чуперак” у руском препеву “Чёлка” Учење и употреба израза везаних за дозволу и препоруку нечега Како се снаћи на улицама Русије или градском превозу				

	Симулација дијалога везаних за испраћај и дочекивање некога са пута Обрада именица типа Россия Обрада нових и утврђивање глагола кретања уз употребу у свакодневном језику Играње улога туристичког водича који туристима показује Београд Слушање и експресија чињеница везаних за Санкт-Петербург Слушање и певање песама везаних за путовања Изражавање сагласности,недоумице и колебања Обрада и употреба “Заповедног начина “у руском језику Изражавање припадности трећем лицу Писање састава о хобијима и ваннаставних активности Израда реферата и пројеката о чувеним Русима и Србима и њиховим хобијима Упознавање са руском сауном Писање састава о обавезама у кући Тема за дискусију “Родитељи и деца” Изражавање упозорења Писање рецепата уз визуелну пројекцију Учење песама о породици и 3. лица заповедног начина Гледање руског филма и учење и употреба израза везаних за њега Изражавање одричног мишљења и употреба истих заменица Упознавање са садржајима позоришта и учење најпознатијих филмских песам Писање састава о Зоолошком врту Препознавање и употреба израза руских биљака и животиња Реферати о екологији,животној средини и “Горанима” Дискусија оособинама људи
Начин праћења и вредновања:	Рад ученика у редовној настави, као и у осталим облицима наставе (допунска, додатна, секције, итд) прати се бележењем активности ученика у одговарајућој наставној документацији и личној педагошкој документацији наставника, као и редовним проверавањем постигнућа ученика (контролни задаци, тестови, домаћи задаци, писмене вежбе, усмено излагање ученика, ангажованост на изради пројекта, однос према раду, мотивација за учење и напредовање, итд). Ученику се обезбеђује благовремена повратна информација о његовом напредовању. Према важећем Правилнику о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању (члан 9) успостављена је директна веза између бројчаног оцењивања и нивоа испуњености образовних стандарда. Како је бројчано оцењивање најчешћи облик оцењивања у школи, неопходно је што више познате инструменте оцењивања (усмено излагање, учешће у дискусијама, контролне и писмене вежбе, домаћи задатак,

	практичан рад, лабораторијске и друге вежбе, портофолио, итд.) везати за постојеће образовне стандарде. Такође, анализом иницијалног и завршног испита, који су урађени у складу са стандардима, може се добити повратна информација о нивоу испуњености стандарда.
Корелација:	Руски језик је у корелацији са српским и енглеским језиком, историјом, географијом, биологијом, ликовном културом и музичком културом.

ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са интересовањима ученика и актуелним збивањима у свету.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Становање - форме, навике
5) Живи свет - природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
6) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост - садашњост - будућност)
7) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
8) Професионални живот (изабрана - будућа струка), планови везани за будуће занимање
9) Млади - деца и омладина
10) Животни циклуси
11) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
12) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
13) Транспорт и превозна средства
14) Клима и временске прилике
15) Наука и истраживања

16) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика)
17) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
18) Обичаји и традиција,фолклор, прославе (рођендани, празници)
19) Слободно време - забава, разонода, хобији
20) Исхрана и гастрономске навике
21) Путовања

22) Мода и облачење
23) Спорт
24) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
25) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
26) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

I

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на опснову кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији

часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:
- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби. Писмено изражавање:
- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;

- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда једног писменог задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина. Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности - повољних и неповољних - у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго. Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе

који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:
- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке. Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.
Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.
Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни.
Посебно су релевантне следеће:
- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено- културног контекста, као и теме у вези са различитим предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор
Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошкогизлагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.
Активности монолошке говорне продукције су:
- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање

граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.
Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.
Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.
Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЉУДСКА ПРАВА	7	1	8
2.	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	7	1	8
3.	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	9	1	10
4.	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	8	2	10
	УКУПНО	31	5	36

Предмет: **ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ**

Разред: Седми

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ЉУДСКА ПРАВА	**7**	**1**	**8**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - наведе и опише основне карактеристике људских права; - својим речима опише везу између права појединца и општег добра; - дискутује о односу права и правде и о сукобу права; - образложи личну одговорност у заштити свог здравља; - штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права;	Карактеристике људских права - урођеност, универзалност, неотуђивост, недељивост. Опште добро. Права појединца и опште добро. Сукоб појединачних права и општег добра. Права и правда. Социјална правда.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
II	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	**7**	**1**	**8**	– образложи сврху постојања политичких странака; – аргументује потребу ограничења и контролу власти; – наведе кораке од предлагања до усвајања закона; – образложи на примеру могућност утицаја грађана на одлуке Народне скупштине;	Политичке странке у вишепартијском систему -владајуће и опозиционе. Народна скупштина - сврха и надлежности. Народни посланици, посланичке групе. Процедуре у раду Народне скупштине. Скупштинске дебате. Предлагање и доношење закона.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/
III	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	**8**	**1**	**9**	– препозна и одупре се различитим облицима вршњачког притиска; – препозна опасност када се нађе у великој групи људи и заштити се;	Припадност групи. Групни идентитет као део идентитета младих.Односи у вршњачкој групи и њен утицај на појединца. Вршњачки притисак. Конформизам. Приватност - обим и границе. Понашање људи у маси и угроженост права појединца.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
IV	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	**7**	**2**	**9**	- учествује у организацији, реализацији и евалуацији симулације Народне скупштине; - у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; - проналази, критички разматра и користи информације из различитих извора.	Симулација Народне скупштине Одређивање улога и процедура у скупштини. Формирање посланичких група. Избор председника скупштине. Формулисање предлога закона. Скупштинска дебата. Гласање. Евалуација симулације.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/
УКУПНО		**31**	**5**	**36**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Изборни програм Грађанско васпитање за седми разред организован је, као и претходни програми, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада са ученицима. Наставници су у прилици да користе: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције, покретање акција као и да сами осмисле неке друге активности.

Област Грађански активизам логично се надовезује на садржај и активности из друге области. Уз помоћ наставника ученици треба да припреме и спроведу симулацију рада Народне скупштине. Она би требала да садржи неке од постојећих процедура у раду скупштине, с тим да је њихов избор на самој групи. На пример, може се симулирати цео ток активности од предлагања до усвајања закона или симулација једним делом може да садржи процедуру посланичких питања премијеру и министрима у Влади. Да би се таква симулација остварила, ученици који ће бити у улози посланика треба да припреме питања која се тичу актуелних догађаја у нашој држави (најбоље би би ло унапред дефинисати тему нпр. повећање плата и пензија, обавезна средња школа и др.), што је само по себи вредан исход. Са друге стране, ученици који буду у улози премијера и министра такође треба да буду спремни да дају одговоре. Симулације се могу на различите начине организовати, а могу се допунити још неким аспектима као што је информисање грађана о раду скупштине. На пример, неколико ученика може добити задатак да буду у улози новинара и да припреме извештај о симулацији рада Народне скупштине који ће презентовати. Остали ученици процењиваће извештаје са становишта веродостојности, тачности. Активност се може учинити богатијом и самим тим занимљивијом ако се на пример, унапред наложи појединим „новинарима” у ком правцу треба да пишу извештај (сензационалистички, негативистички, оптимистички, објективно, увредљиво...) што остали учесници симулације неће знати. Након тога, треба пратити да ли су остали ученици у групи то препознали и како су реаговали.

Поред симулације у раду са ученицима садржаји програма и дефинисани исходи пружају велике могућности за примену и других интерактивних облика рада као што су: радионице, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, истраживања, промоције.

И у овом програму Грађанског васпитања, као и код претходних, продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу би ти различите врсте, с тим да је посебно пригодано да продукт буде снимак симулације рада скупштине који се може касније користити у различите сврхе. Драгоцен је у евалуацији урађене симулације али и у интеграцији и рекапитулацији обрађених садржаја.

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	БОГОПОЗНАЊЕ	4	3	7
3.	ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ ХРИСТОВЕ	4	5	9
4.	СВЕТОТАЈИНСКИ ЖИВОТ ЦРКВЕ	8	4	12
5.	СРПСКА ЦРКВА КРОЗ ВЕКОВЕ	5	2	7
	УКУПНО	22	14	36

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
1	Увод	**1**	**0**	**1**	Ученик ће моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 7. разреда основне школе; моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања; бити мотивисан да похађа часове Православног катихизиса.	Упознавање са садржајем програма и начином рада ; Прелиминарна систематизација	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

2	БОГОПОЗНАЊЕ	**4**	**3**	**7**	Ученик ће моћи да уочи да су знање и учење важни у његовом животу; моћи да кроз очигледне примере и експерименте закључи да постоје различити начини сазнавања ; моћи да кроз примере из личног искуства уочи да једино онај кога заволимо за нас постаје личност - непоновљиво и бескрајно важно биће; моћи да повезује личносно познање са нашим познањем Бога; моћи да препозна да нам Христос открива Бога као љубавну заједницу три личности; моћи да вреднује своје понашање на основу љубави коју исказује према својим ближњима; бити подстакнут на одговорније обликовање заједничког живота са другима.	Процес сазнавања као дело целе личности: чула, разум, слободна воља, искуство Личносно познање, упознавање кроз љубав Познање Бога Бог је један, али није сам (Бог је заједница три личности: Отац, Син и Свети Дух)	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

3	ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ ХРИСТОВЕ	**4**	**5**	**9**	Ученик ће моћи да уочи да је Црква на Саборима решавала проблеме са којима се сусретала кроз историју; бити подстакнут да своје проблеме и несугласице са другима решава кроз разговор и заједништво; знати да је Символ вере установљен на Васељенским саборима; умети да интерпретира Символ вере; знати да се Символ вере изговара на Крштењу и Литургији; моћи да уочи да појам Богочовека описује Христа као истинитог Бога и истинитог Човека;	Сабори као израз јединства Црквe Васељенски сабори Символ вере Христос је истинити Бог и истинити Човек	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

4	СВЕТОТАЈИНСКИ ЖИВОТ ЦРКВЕ	**8**	**4**	**12**	Ученик ће моћи да увиди да Црква Светим Тајнама повезује човека са Богом у најважнијим моментима његовог живота (рођење и духовно рођење – Крштење, венчање и Брак, Црквена брига за болесне у јелеосвећењу...) ; моћи да увиди да је Литургија извор и циљ свих Тајни Цркве; знати да је Причешће врхунац светотајинског живота ; моћи да препозна Крштење и Миропомазање као Тајне уласка у Цркву; бити подстакнут да на покајање гледа као на промену начина живота; моћи да увиди да су брак и монаштво два пута која воде ка Богу; моћи да разликује и именује службе у Цркви (епископ, свештеник, ђакон и народ); моћи да препозна своју службу у Цркви; моћи да у молитвословљима уочи важност природних елемената (воде, грожђа, жита, светлости...) ; бити подстакнут на учествовање у светотајинском животу Цркве;	Светотајински живот Цркве Света Литургија као светајна Цркве Свете Тајне Крштења и Миропомазања Света Тајна Исповести Света Тајна брака (слика Христа и Цркве) Монашка заједница (искорак ка животу будућег века) Света Тајна Рукоположења Молитвословља Цркве	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

5	СРПСКА ЦРКВА КРОЗ ВЕКОВЕ	**5**	**2**	**6**	Ученик ће моћи да препозна да култура и писменост Словена имају корен у мисионарској делатности просветитеља равноапостолних Кирила и Методија; моћи да објасни просветитељску улогу и значај Светога Саве за српски народ; бити подстакнут да доживи српске светитеље као учитеље хришћанских врлина; моћи да препозна неговање српских православних обичаја као начин преношења искуства вере и прослављања Бога и светитеља ; моћи да препозна евхаристијску симболику у елементима Крсне Славе; бити подстакнут да прослављање Крсне славе везује за Литургију ; бити подстакнут да доживи, вреднује и негује богатство и лепоту српске културне баштине ; моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса у 7. разреду.	Света браћа Кирило и Методије Свети Сава Срби светитељи (на више часова описати живот и подвиге неколико светитеља Српске Цркве по избору: - Света лоза Немањића Св. цар Лазар - Св. Василије Острошки - Св. Николај Жички и Охридски - Св. Петар Цетињски - Св. Вукашин из Клепаца) Крсна слава и обичаји (литије, храмовне и градске славе...) Српска црквена баштина	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву
	укупно	**22**	**14**	**36**			

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. Имајући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким

чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота .Осваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно бирају се садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

3. СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

Садржаји програма	Број часова	Активности ученика	Активности наставника	Циљеви и задаци садржаја програма	Начин остваривања програма
УВОД	**2**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација	мотивише -прати и процењује напредовање -упознаје ученике са појмом свакодневни живот у прошлости	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
НОВАЦ И БАНКЕ НЕКАД И САД	**4**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација	мотивише -усмерава на богаћење речника -прати и процењује напредовање -објашњава појмове	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У НОВОМ ВЕКУ	**30**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација	мотивише -усмерава на богаћење речника -прати и процењује	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира

		-читање текстова	напредовање -подстиче интересовање за свакодневни живот	културних промена	коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.

Начин остваривања програма: У реализацији планираних садржаја полази се од развоја међупредметних компетенција кроз активне позиције ученика и њихово активно учешће. Користе се задаци који од ученика захтевају примену наученог, а концепсија програма заснована је на интересовањима ученика. Акценат је и поређење са савременим добом .

Корелација: оставрује се са следећим предметима: математика, ТИО, историја, српски језик и књижевност, инфроматика и рачунарство,

Праћење остваривања програма: процене од старне наставника и ученика о ангажовању, учешћу, познавањау садржаја, презентовању идеја и њихове реализације, мотивисаност за тимски рад и квалитет комуникације са свим актерима у настави

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ

објединјавање покрета игре и звука, фотографију и перформанс
упознају основне елементе ликовне организације и припреме се за самостално и колективно преобликовање одређеног простора се оспособе да повезују ликовни рад с литерарним сценским изразом, звуком и покретом
упознају вредности споменика културе и своју културну баштину.

Садржај програма

Ред. број наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	Број часова по теми	Број часова за обраду	Број часова за остале типове часова
1.	Цртање • • • •	Пропорције Пропорције Компоновање величина у простору Конпоновање и степеновање облика у простору Арабеска Арабеска Естетска анализа	12	8	4
2.	Сликање	Равнотежа облика и боје у простору Контраст, светлина, површина и облика у одређеном простору • Сродност ликовних вредности у одређеном простору	12	8	4
3.	Вајање	• Обликковање маса и волумена додавањем и одузимањем Орнаменти Вајарски материјали, одливање (негатив и позитив) • Вајање- гипс и одговарајућа средства и материјали • Естетска анализа	12	8	4
УКУПНО			36	24	12

Активности наставника

- саопштава наставне садржаје
- организује и усмерава идеје и креативност
- упознаје ученике са методама и техникама успешног ликовног
- изражавања преноси теоријска и практична знања
- процењује и оцењује ниво и квалитет
- радова преноси културне вредности
- формира правилан поглед на свет и систем
  вредности развија карактер ученика и црте
  личности

Активности ученика

- посматрање
- опажање
- учешће у дискусији
- откривање и увиђање законитости и
- процеса изражавање својих мисли, осећања
- и закључака анализа и синтеза опаженог
- стварање
- вежбање
- усвајање
  знања
  понављање
  израда и презентовање самосталних и практичних радова

Вајање- кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама

Начин остваривања програма:

Цртање- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација

- показивање основних цртачких техника
- објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима
- индивидуални рад и рад у групама
- коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима)
- рад по природи (моделу)

- посете културним институцијама (музеји, галерије)
Сликање- објашњавање, разговор
- демонстрирање осн.сликарских техника
- показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје)
- креирање вежби и њихова примена
- коректуре и ест. анализе
- рад по природи и рад из маште

ХОР И ОРКЕСТАР

Циљ: Развој музичке културе, упознавање са хорским песмама уз неговање националне традиције хорског певања , развијању музикалност и креативност, активно учешће у музичком животу школе и локалне средине

Садржаји/активности	Број часова
Аудиција за хор	6
Упознавање са хорским певањем, врстама хорске музике, начинима и моделима извођења, Врстама гласова	4
Упознавање са нотним записима, њиховим читањем и употребом, вежбе загријавања	4
Разврставање ученика по гласовима	2
Избор мелодија за рад са ученицима	4
Увежбавање песама по гласовима и извођење музике	60
Јавни наступ	24
Анализа наступа и рада	4
Укупно	108

Хор ће пратити програмске садржаје из области културне и јавне делатности школе, учествовати у приредбама за Дан школе и Светог Саву, у промоцији ученика осмог разреда, као и у неким другим манифестацијама.

ДОДАТНА, ДОПУНСКА И СЕКЦИЈЕ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	14
2.	ЈЕЗИК	14
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8
УКУПНО		36

ДОДАТНА НАСТАВА

Допунска настава

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	14
2.	ЈЕЗИК	14
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8
УКУПНО		36

Драмска секција

Редни број часа	Наставна јединица	Тип часа	Облик рада	Метода рада	Место рада и наставна средства
1.	Формирање драмске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербална	кабинет српског језика
2.	Аудиција, припреме	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
3.	Одлазак у позориште	обрада, увежбавање	групни	демонстративна	позориште
4.	Доношење плана рада драмске секције за текућу школску годину	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика
5.	Анализа позоришне представе	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика
6.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

7.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
8.	Анализа представа које су игране прошле школске године	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
9.	Вежбе опуштања и координације покрета	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
10.	Вежбе чула, вежбе дисања	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
11.	Имитација, пантомима	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
12.	Ужи избор текстова	обрада	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

13.	Читаћа проба, рад на тексту	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
14.	Читаћа проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
15.	Читаћа проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
16.	Читаћа проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
17.	Читаћа проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
18.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
19.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
20.	Припрема приредбе за Дан школе	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
21.	Генерална проба	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
22.	Премијера	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
23.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
24.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
25.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
26.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
27.	Проба	увежбавање	индивидуални,	монолошка, дијалошка,	кабинет српског језика

	(постављање комплетне сцене)		фронтални, групни, у паровима	текстуална, демонстративна	
28.	Проба (постављање комплетне сцене)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
29.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
30.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
31.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
32.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
33.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
34.	Драмско вече	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	Сцена
35.	Анализа рада драмске секције	систематизација	индивидуални, фронтални, групни	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

МАТЕМАТИКА

Циљеви и задаци: Боље разумевање појмова, усвајање основних знања, препознавање, разумевање наставникових инструкција, повезивање градива, примена наученог, отклањање нејасноћа и брже и квалитетније усвајање знања, умења и вештина из наставног градива.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Реални бројеви	5
2.	Питагорина теорема	6
3.	Цели алгебарски изрази	12
4.	Многоугао	4
5.	Круг	5
6.	Обрада података	4
УКУПНО		36

НАПОМЕНА : Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

Додатна настава

Циљеви и задаци: Развијање истраживачког духа, проширивање знања, развијање стваралачког и критичког мишљења, анализирања, логичког закључивања итд. Желимо да обдареним ученицима богатство идеја покаже лепоту математике као науке и математике која је као ниједна научна дисциплина свуда око нас, у свакој сфери свакодневног живота.

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.	Реални бројеви	5
2.	Питагорина теорема	8
3.	Цели и рационални алгебарски изрази	10
4.	Многоугао	4
5.	Круг	6
6.	Обрада података	3
УКУПНО		36

ИСТОРИЈА

Додатна настава

Додатна настава се организује за ученике који на редовној настави показују изразито занимање за историју и поседују способности које се могу више развити додатним радом. Додатна настава се може реализовати током целе школске године или по потреби, у договору наставника са ученицима. Овај облик рада се не оцењује. Обично се на овим часовима ученици припремају за такмичења из биологије, ипак циљ додатне наставе би требало да буде много шири. За додатну наставу су предвиђена 36 часа годишње.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Основи проучавања прошлости	3
2.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку индустријског доба (до средине 19.века)	22
3.	Европа, свет, српска држава и народ до краја 19.века	24
4.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку 20.века	23
УКУПНО		**72**

Допунска настава

Допунска настава се организује за ученике који на редовној настави нису били у могућности да савладају предвиђено градиво. Тој групи припадају ученици са потешкоћама у развоју, ученици са мањкавим предзнањем, ученици за које се показало да део градива нису савладали и ученици који су одсуствовали са редовне наставе одређено време. Допунској настави се могу прикључити и други ученици ако изразе жељу за овим видом допуне редовне наставе. За допунску наставу предвиђена су 36 часа годишње. Рад у допунској настави би требао да буде прилагођен потребама и могућностима ученика

па се препоручује рад у малим групама или индивидуални рад са ученицима. Наставне теме и наставне јединице које се обрађују, понављају и утврђују на овим часовима исте су као и на редовној настави, те то није прописано програмом Министарства просвете Републике Србије. Ови часови се не могу користити за проверу знања ученика нити за оцењивање.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Основи проучавања прошлости	1
2.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку индустријског доба (до средине 19.века)	23
3.	Европа, свет, српска држава и народ до краја 19.века	25
4.	Европа, свет, српска држава и народ на почетку 20.века	23
УКУПНО		**72**

ГЕОГРАФИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљ додатне наставе из географије је подизање нивоа знања о природно-географским и друштвено-географским објектима,појавама и процесима и њиховим међусобним везама и односима и геопростору.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Географске регије Европе	5
2.	Азија	9
3.	Африка	7
4.	Северна Америка	8
5.	Јужна Америка	3
6.	Асутралија и Океанија	3
7.	Поларне области	1
	УКУПНО	36

ГЕОГРАФСКА СЕКЦИЈА 5-8 РАЗРЕД
ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

Циљ географске секције је подизање нивоа знања о природно-географским и друштвено-географским објектима,појавама и процесима и њиховим међусобним везама и односима и геопростору један креативни начин.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	**Географске регије Европе**	2
2.	**Азија**	2
3.	**Африка**	2
4.	**Северна Америка**	2
5.	**Јужна Америка**	2
6.	**Асутралија и Океанија**	2
7.	**Поларне области**	2
8.	**СВЕТ КАО ЦЕЛИНА**	2
9.	**ДОГАЂАЈИ У ВАНЕВРОПСКИМ ДЕЛОВИМА СВЕТА**	2
	УКУПНО	18

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	Географске регије Европе			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са	Јужна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела. Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка - основне географске карактеристике. Средња Европа - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Немачка - основне географске карактеристике. Западна Европа - културно-цивилизацијске тековине, савременидемографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Француска и Уједињено Краљевство - основне географске	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2

					степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.	карактеристике. Северна Европа - природни ресурси и економски развој, народи, политичка подела. Норвешка - основне географске карактеристике. Источна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, политичка подела. Руска Федерација - основне географске карактеристике. Европска унија - пример интеграционих процеса		
II	Азија			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима,	Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за	ГЕ1.1.3 ;ГЕ1.3. 1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1 ;ГЕ3.3. 1;ГЕ

					регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.	Југозападна Азија - природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела. Југоисточна Азија - природни ресурси и економски развој, политичка подела. Источна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Централна Азија- природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво	учење; одговорно учешће у демократском друштву	3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1 ;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1 ; ГЕ 2.4.2
III	Африка			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне	Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, ,	ГЕ1.1.3 ;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ

					објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.	Становништво Африке. Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка.	дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1 ;ГЕ3.3. 1;ГЕ 3.3.2;Г Е3.4.3; ГЕ2.1.1 ;ГЕ2.1. 2;ГЕ 2.1.3;Г Е2.1.4; ГЕ2.3.1 ; ГЕ 2.4.2
IV	Северна Америка			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима	Географски положај, границе, величина и регионална подела	Комуникативна компетенција,	

					је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету;	Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела.	компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3 ;ГЕ1.3. 1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1 ;ГЕ3.3. 1;ГЕ 3.3.2;Г Е3.4.3; ГЕ2.1.1 ;ГЕ2.1. 2;ГЕ 2.1.3;Г Е2.1.4; ГЕ2.3.1 ; ГЕ 2.4.2

					-Описује улогу међународних организација у свету.			
V	Јужна Америка			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености	Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3 ;ГЕ1.3. 1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1 ;ГЕ3.3. 1;ГЕ 3.3.2;Г Е3.4.3; ГЕ2.1.1 ;ГЕ2.1. 2;ГЕ 2.1.3;Г Е2.1.4; ГЕ2.3.1 ; ГЕ 2.4.2

					појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.			
VI	Аустралија и Океанија			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим	Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија - основна географска обележја. Политичка и регионална подела	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2

					континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.			
VII	Поларне области			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте	Основне географске одлике Антарктика - откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и научна истраживања. Основне географске одлике Арктика - откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и савремена научна истраживања	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.2

					становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.			
VII	Свет као целина			**2**	Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и	Одлике које се односе на планету Земљу	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1;ГЕ3.3.1;ГЕ 3.3.2;ГЕ3.4.3; ГЕ2.1.1;ГЕ2.1.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1

					специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.			; ГЕ 2.4.2
IX	Догађаји у ваневре опским деловим а света			**2**	Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Битни догађаји	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно	ГЕ1.1.3 ;ГЕ1.3. 1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.2 ГЕ 1.4.1; ГЕ3.1.1 ;ГЕ3.3. 1;ГЕ 3.3.2;Г Е3.4.3; ГЕ2.1.1 ;ГЕ2.1.

							учешће у демократском друштву	2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1 ; ГЕ 2.4.2
УКУПНО				**18**				

ХЕМИЈА

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	БРОЈ ЧАСОВА
1.	ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС	1
2.	ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА	3
3.	АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	5
4.	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	4
5.	ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ	6
6.	ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ	4
7.	ИЗРАЧУНАВАЊА У ХЕМИЈИ	6
8.	ВОДОНИК И КИСЕОНИК И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ	7
СВЕГА		36

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА ЗА ДОПУНСКУ НАСТАВУ ИЗ ХЕМИЈЕ ЗА 7.РАЗРЕД

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	БРОЈ ЧАСОВА
1.	ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС	1
2.	ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА	3
3.	АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	5
4.	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	4

ФИЗИКА

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатна настава из Физике организује се у седмом разреду са по једним часом недељно. Ова врста наставе обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослед тематских садржаја у додатној настави прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Сила и кретање	12
2.	Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења	6
3.	Равнотежа тела	6
4.	Механички рад. Енергија.Снага	8
5.	Топлотне појаве	4
УКУПНО		**36**

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава се организује са по једним часом недељно.Наставу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм Физике у шестом разреду

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Сила и кретање	12
2.	Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења	6
3.	Равнотежа тела	6
4.	Механички рад. Енергија.Снага	8
5.	Топлотне појаве	4
УКУПНО		**36**

БИОЛОГИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	8
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	15
3.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	5
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	5
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	3
УКУПНО		**36**

ДОПУНСКА НАСТАВА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	10
2.	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	15
3.	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	4
4.	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	5
5.	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	2
УКУПНО		**36**

ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА

- Организација и реализација часова еколошке секције спадају у ваннаставне активности. Улога еколошке секције је практични и истраживачки рад ученика. Садржаји еколошке секције реализују се у школи, на излетима и посетама или на биолошким екскурзијама. У веће акције за уређење школе и простора око ње укључује се већи број ученика из свих разреда. Остварује се директна веза с природом тако да ученици уочавају њене промене и утицај на човека и сва жива бића. Програми секције морају имати васпитни и подстицајни карактер (радозналост, креативност и истраживачки рад). Програмом секције су обухваћене активности које се реализују у складу са Еко календаром, заштитом животне средине, заштитом биљака и животиња, здравственом заштитом, слободним избором тема, активностима везаним за уређење школског простора, богаћењем цветног фонда новим биљкама и наравно актуелним дешавањима. Природа се може сачувати и обновити, а деца томе могу да допринесу личним ангажовањем.

Време реализације	Активности	Носиоци активности
СЕПТЕМБАР	- Формирање секције и договор око плана рада - Обележавање Дана заштите озонског омотача(16. Септембар) - Екологија као наука и еколошки појмови - Еколошки календар	Чланови секције Предметни наставник
ОКТОБАР	- Обележавање Дана заштите животиња - Органска и ГМО храна - Обележавање Дана хране (16.октобар) - Биоиндикатори- показатељи стања загађености животне седине - Ваздух – најважнији загађивачи, како побољшати квалитет ваздуха	Чланови секције Предметни наставник Ученици школе са одељенским старешинама Ученици од 1- 4. разреда
НОВЕМБАР	- Обележавање Дана чистог ваздуха	Предметни наставник

	- Еколшки покрети - Трговина животињама - Заштићене врсте	Чланови секције
ДЕЦЕМБАР	- Светски дан борбе против ХИВ-а - Дан планина (11.децембар) - Рециклажа - Теметске рециклажне радионице (нова-стара јелка)	Предметни наставник Чланови секције Ученици 7. и 8. разреда
ЈАНУАР- ФЕБРУАР	- Влажна и мочварна подучја – значај и заштита - Фото- галерија „ Становник мога краја“ - Изложба ученичких радова из првог полугодишта	Предметни наставник Чланови секције
МАРТ	- „Када штедим ја планети више вредим“- обележавање Дана енергетске ефикасности - Вода као ресурс - Главни загађивачи воде, како сачувати воду - Обележавање Дана вода (22.март)	Чланови секције Предметни наставник Ученици од 1- 4. разреда
АПРИЛ	- Обележавање Дана здравља - Невидљиви становници земљишта - Еколошки фактори - Обележавање Дана планете земље	Чланови секције Предметни наставник Ученици школе
МАЈ	- Птице мога краја - Климатске промене и глобално загревање - Разноврсност живог света - Дан заштите биодиверзитета	Чланови секције Предметни наставник
ЈУН	- Дан заштите животне средине- акција уређења школског простора - Евалуација рада секције	Чланови секције Предметни наставник

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

СЕКЦИЈА

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	сист.	вежбе	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Припрема за такмичење Дабар, решавање задатака, вежбе	2			9	9
3. Hour of Code				2	2
4. Припрема за такмичење Битка за знање, решавање задатака, вежбе	2			8	10
2. Припрема за такмичење Микробит, решавање задатака, вежбе	2			8	10
Укупно					**32**

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

СЕКЦИЈА „ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ"

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	систе.	пр. рад	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Саобраћајни прописи за пешаке, бициклисте и остале учеснике у саобраћају и саобраћајни знаци из новог закона о безбедности у саобраћају	8	5			13
3. Бицикл: делови , опрема, одржавање	2				2
4. Вожња бицикла на полигону				7	7
5. Припрема за такмичење, решавање тестова, вежбе вожње бицикла на полигону.		4		5	9
Укупно	**11**	**9**		**12**	**32**

УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

ПРАЋЕЊЕ НАПРЕДОВАЊА И ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма.

Оцењивање је континуирана педагошка активност којом се исказује однос према учењу и знању, подстиче мотивација за учење и ученик оспособљава за објективну процену сопствених постигнућа и постигнућа других ученика и развија систем вредности. Оцењивање ученика врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Праћење развоја, напредовања, провере остварености образовних стандарда постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање јесте редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика у току савладавања школског програма, садржи повратну информацију и препоруке за даља напредовање и евидентира се у педагошкој документацији наставника, у складу са правилником. Провера постигнућа ученика врши се на сваком часу ради утврђивања остварености циља часа и савладаности дела реализованих програмских садржаја.

Наставник у поступку оцењивања прикупља и бележи податке о постигнућима ученика, процесу учења, напредовању и развоју ученика током године у прописаној евиденцији и својој педагошкој документацији која садржи: личне податке о ученику и његовим индивидуалним својствима која су од значаја за постигнућа, податке о провери постигнућа, ангажовању ученика и напредовању, датим препорукама, понашању ученика и друге податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Континуирано формативно оцењивање, као и образлагање , један је од циљева Школског развојног плана.У својим плановима рада наставници благовремено планирају процењивање остварености циљева и образовних стандарда.

Сумативно оцењивање је вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или за класификациони период из предмета и владања. Оцене добијене сумативним оцењивањем су, по правилу, у првом разреду описне и уносе се у прописану евиденцију о образовно-васпитном раду (дневник).

ОШ „СВЕТИ САВА“ СУБОТИНАЦ

ПРОГРАМ
НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСМИ РАЗРЕД
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

за период од 2021. до 2025 године

САДРЖАЈ

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА 2
1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ 3
СРПСКИ ЈЕЗИК 3
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК 14
МАТЕМАТИКА 17
ИСТОРИЈА 26
ГЕОГРАФИЈА 53
ФИЗИКА 64
ХЕМИЈА 75
БИОЛОГИЈА 83
ЛИКОВНА КУЛТУРА 96
МУЗИЧКА КУЛТУРА 106
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 126
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 137
2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ 158
РУСКИ ЈЕЗИК 158
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 172
ВЕРСКА НАСТАВА 179
3. СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ 187
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ 187
Оперативни задаци 191
Активности наставника 192
Начин остваривања програма 193
ХОР И ОРКЕСТАР 194
ДОДАТАНА И ДОПУНСКА НАСТАВА, СЕКЦИЈЕ 195
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ 195
ДОДАТНА НАСТАВА 195
Драмска секција 197
МАТЕМАТИКА 208
ИСТОРИЈА 208
Додатна настава 208
ГЕОГРАФИЈА 210

ФИЗИКА 219
ДОДАТНА НАСТАВА 219
ДОПУНСКА НАСТАВА 220
ХЕМИЈА 220
Додатна настава 220
Допунска настава 221
БИОЛОГИЈА 222
ДОДАТНА НАСТАВА 222
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА 226
„ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ“ 226
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 227

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСМИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе

засноване на знању.

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај шестог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључни појмови садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика шестог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

1. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења предмета српски језик и књижевност јесте:

Циљеви учења предмета Српски језик и књижевност јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	45	23	68
2.	ЈЕЗИК	21	23	44
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	7	17	24
УКУПНО		76	60	136

ТЕМА								
БР	НАЗИВ	О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
1	КЊИЖЕВНОСТ	45	23	**68**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - чита са разумевањем књижевноуметничке текстове и остале типове текстова, примењујући различите стратегије читања; - тумачи значења, језичке, естетске и структурне особине уметничких текстова, користећи књижевне термине и појмове; - критички промишља о стварности на основу прочитаних дела; - истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи; - повеже писце и дела из обавезног дела програма од 5. до 8. разреда; - издвоји основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту, као и језичко-стилске карактеристике текста у склопу интерпретације; - уочи слојевитост књижевног дела и међужанровско	**Л Е К Т И Р А** **ЛИРИКА** 1. Ђура Јакшић: „Отаџбина” 2. Јован Јовановић Змај: „Светли гробови” 3. Јован Јовановић Змај: „Ђулићи” (избор) 4. Десанка Максимовић: „Пролетња песма” / „Опомена” 5. Момчило Настасијевић: „Труба” 6. Иван В. Лалић: „Ветар” 7. Марина Цветајева: „Месечев сјај” ЕПСКО-ЛИРСКЕ ВРСТЕ 1. Бранко Радичевић: Ђачки растанак (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”) 2. Народна епско-лирска песма: Женидба Милића Барјактара **ЕПИКА** 1. Вук Стефановић Караџић: О	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема, читалачке компетенције	CJ.1.4.1,CJ.1.4.2,CJ.1.4.3,CJ.1.4.4, CJ.1.4.5 , CJ.1.4.6, , CJ.1.4.7CJ.1.4.8,CJ.1.4.9, CJ.1.1.1,CJ.1.1.2,CJ.1.1.3 CJ.1.1.4,CJ.1.21.5CJ.1.1.6, CJ.1.1.7, CJ.1.1.8 CJ.2.1.1,CJ.1.2.2,CJ.1.2.3,CJ.1.2.4CJ.2.1.5,CJ.2.1.6,CJ.2.1.7, CJ.2.4.1,CJ.2.4.2,CJ.2.4.4 CJ.2.4.5,CJ.2.4.6,CJ.2.4.7,CJ.2.4.8 CJ.3.1.1,CJ.3.1.2,CJ.3.1.3, CJ.3.1.4CJ.3.4.1,CJ.3.4.2 CJ.3.4.4,CJ.3.4.3,CJ.3.4.5, CJ.3.4.6,CJ.3.4.7,CJ.3.4.8

					прожимање; - повеже књижевна дела са историјским или другим одговарајућим контекстом; - одреди временски оквир у којем је писац стварао; - разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта; - препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину, поштујући особености сопственог народа и других народа; - учествује у избору књижевних дела и начина њихове обраде и представљања; - објасни настанак и развој српског књижевног језика; - разуме значај књижевног језика за културу и историју српског народа; - сврста српски језик у одговарајућу језичку групу у Европи; - именује дијалекте српског језика; - разуме постојеће језичке	народним певачима 2. Вук Стефановић Караџић: Житије Ајдук Вељка Петровића (одломак) 3. Доситеј Обрадовић: Живот и прикљученија (одломак) 4. Прота Матеја Ненадовић: Мемоари (одломак) 5. Петар Петровић Његош: Горски вијенац (одломак „Бадње вече”) 6. Симо Матавуљ: „Пилипенда” 7. Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити” 8. Милош Црњански: Сеобе (одломак) / Роман о Лондону („Пролеће је стигло у Лондон”) 9. Бранимир Ћосић: Покошено поље (одломак из прве књиге „Читава једна младост”) 10. Дино Буцати: „Колумбар” 11. Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић: Роман као држава (избор одломака из огледа: „Кратка историја читања”, „Последњих сто читалаца”, „Нова генерација електронске књиге”, „Скакутаво читање или повратак фусноте”, „Романи без речи”)		

					прилике у Србији; - издвоји делове творенице и препозна основне моделе њиховог грађења; - користи садржаје из граматике обрађене у претходним разредима и повеже их са новим градивом; - доследно примени правописну норму; - примени основна правила о распореду акцената; - уочи разлику између научног, административног и разговорног функционалног стила; - пише и говори поштујући карактеристике различитих функционалних стилова; - уочи разлику између речи и лексеме; - препозна метафору и метонимију као лексичке механизме и разуме значење вишезначних речи карактеристичних за свакодневну комуникацију; - разуме значење застарелих речи и неологизама; - користи речник, енциклопедију	**ДРАМА** 1. Данило Киш: Ноћ и магла 2. Петар Кочић: Јазавац пред судом (одломак) 3. Жан Батист Поклен Молијер: Грађанин племић (одломак) **НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ** 1. Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима” 2. Милутин Миланковић: Кроз васиону и векове (одломак) 3. Хилда Дајч: Писма − одломак, (обавезна напомена о власнику права: ©Јеврејски историјски музеј) 4. Споменка Крајчевић: Кругом двојке (избор одломака: „Унутрашња пруга”: „Станица пристаниште” - „Почетак и крај”, „Одлазак”; „Станица Калемегдан” - „Гозбе”, „Теорија”; „Станица Браће Барух” - „Извесност”, „Тајна”; „Станица Вуков споменик” - „Простор”, „Булеварска бајка”) 5. Герман Титов: „25 сати у свемиру” Са наведеног списка, обавезан је избор два дела за обраду. **ДОМАЋА ЛЕКТИРА**		

					и лексикон; - уочи манипулацију у пропагандним текстовима; - напише приказ, расправу и краћи есеј; - разликује делове текста и књиге - укључујући индекс, појмовник, библиографију - и уме да их користи; - повезује информације и идеје изнесене у тексту, уочава јасно исказане односе и изводи закључак заснован на тексту.	1. Народне епске песме новијих времена (тематски круг о ослобођењу Србије: „Почетак буне против дахија”; „Бој на Мишару”, „Бој на Чокешини”...) 2. Љубавне народне лирске песме („Српска дјевојка”, „Љубавни растанак”...); обичајне народне лирске песме (избор) 3. Избор из савремене српске поезије (нпр. Васко Попа: „Очију твојих да није”, Бранко Миљковић: „Критика метафоре”, Војислав Карановић: „О читању поезије”, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће”...) 4. Иво Андрић: Деца („Деца”, „Књига” и „Панорама”) 5. Бранислав Нушић: Сумњиво лице 6. Клод Кампањ: Збогом мојих петнаест година 7. Давид Албахари, Мамац **ДОПУНСКИ ИЗБОР ЛЕКТИРЕ** (бирати 3-6 дела) 1. Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови” 2. Оскар Давичо: „Србија” / „Детињство” (избор)		

						3. Бранко Ћопић: Мала моја из Босанске Крупе 4. Станислав Винавер: Ратни другови („Аритон”) 5. Народна приповетка: Усуд 6. Вук Стефановић Караџић: Српски рјечник (избор, нпр. „Отмица”...); 7. Растко Петровић: Африка (одломци) 8. Радослав Братић: Мајсторова рука (одломак) 9. Милорад Павић: Хазарски речник, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци) 10. Душан Ковачевић: Ко то тамо пева 11. Гроздана Олујић: Гласам за љубав 12. Џон Селинџер: Ловац у житу 13. Ричард Бах: Галеб Џонатан Ливингстон 14. Кајо Ритер: Дечко који није био из Ливерпула 15. Џон Бојн: Дечак у пругастој пиџами 16. Сју Таузенд: Дневник Адријана Мола.		

						КЊИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОЈМОВИ Стилска средства: анафора и епифора, апострофа. Лирске врсте: народне љубавне песме, обичајне песме (сватовске, тужбалице и здравице); љубавна песма (ауторска). Епско-лирске врсте: поема, балада. Драмски спев. Мемоари. Биографија.		
	ЈЕЗИК	21	23	**44**		Језик Словена у прапостојбини; сеобе Словена и стварање словенских језика. Мисија Ћирила и Методија. Почетак писмености код Срба. Старословенски језик и писма (глагољица и ћирилица). Развој српског књижевног језика: српскословенски, рускословенски, славеносрпски језик. Вук Караџић - реформа језика, писма и правописа. Књижевни језик код Срба од Вука до данас (основни подаци). Основне језичке групе у Европи и место српског језика у породици	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема.	CJ.1.3.1,CJ.1.3.2,CJ.3.3 CJ.1.3.4,,CJ.1.3.5,CJ.1.3.6, CJ.1.3.7,CJ.1.3.8,CJ.1.3.9. CJ.1.3.10, CJ.1.3.12,CJ.1.3.13,CJ.3.14, CJ.3.315,CJ.3.16 CJ.2.3.1,CJ.2.3.2,CJ.2.3.3, CJ.2.3.4,CJ.2.3.5CJ.2.3.6,C J.2.3.7,CJ.2.3.8,CJ.2.3.10,.C J.2.3.11, CJ.3.3.1,CJ.3.3.2,CJ.3.3.4,C J.3.3.5,CJ.3.3.6CJ.3.3.7,CJ. 3.3.8, CJ.1.2.8 CJ.1.2.1. CJ.1.2.7. CJ.2.2.3. CJ.2.3.11. CJ.2.2.1. CJ.2.2.5. CJ.3.2.1 CJ.3.2.4. CJ.3.2.2. CJ.3.2.5 CJ.1.1.1. CJ.1.1.2. CJ.1.1.6. CJ.1.1.3. CJ.1.1.7. CJ.1.1.8 CJ.2.1.1. CJ.2.1.4CJ.2.1.6.

						словенских језика. Дијалекти српског језика: екавски (призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански) и ијекавски (зетско-рашки и источнохерцеговачки). Народни језик (језик као скуп дијалеката) и књижевни (нормирани) језик. Службена употреба језика и писма према Уставу. Језици националних мањина (основни подаци). Језик - основне особине говорног и писаног језика. Грађење речи: - основни модели: извођење, слагање, префиксација; - просте речи и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице); - састав твореница: корен, творбена основа, префикс, суфикс. Систематизација претходно обрађених садржаја из фонетике, морфологије и синтаксе. Фонетика: подела гласова и гласовне промене. Морфологија: врсте и подврсте речи и њихове категорије. Синтакса: реченични чланови (састав и функција); независне и зависне		CЈ.2.1.7 CЈ.3.1.1. CЈ.3.1.2. CЈ.3.1.3. CЈ.3.1.4.

						реченице; слагање реченичних чланова. Писање имена из страних језика са акцентом на њихову промену. Спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме). Генитивни знак. Црта и цртица; други интерпункцијски и правописни знаци. Краткоузлазни и краткосилазни акценат; правила о распореду акцената и неакцентованих дужина (основни појмови).		
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	7	17	**24**		Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања језичке културе. Текстови писани различитим функционалним стиловима: публицистички стил (репортажа, интервју); административни стил (молба, жалба, уплатница, обрасци, радна биографија; бирократски језик); научни стил (примери из текстова у уџбеницима других наставних предмета; употреба термина). Лексикологија: - једнозначност и вишезначност речи; - лексичка метафора и лексичка	Комуникативна компетенција, естетска компетенција, дигитална компетенција, стваралачка компетенција, компетенција за сарадњу, компетенција за решавање проблема.	CJ.1.2.1,CJ.1.2.2,CJ.1.2.3CJ.1.2.4,CJ.1.2.5,CJ.1.2.6, CJ.1.2.67,CJ.1.2.8 CJ.2.2.1,CJ.2.2.2,CJ.2.2.3, CJ.2.2.4,CJ.2.2.5 CJ.3.2.1,CJ.3.2.2,CJ.3.2.3, CJ.3.2.4,CJ.3.2.5

						метонимија као механизми остваривања вишезначности; - синонимија, антонимија и хомонимија; - застареле речи; нове речи - неологизми; - речник, лексикон, енциклопедија. Пропагандни текстови (рекламе и слично). Расправа и есеј на задату тему. Приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.). Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа (дискусија); презентовање чињеница и коментара. Правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагми; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама. Језичке вежбе: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; тражење		

						грешака у тексту и исправљање. Лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема. Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка - по два у сваком полугодишту.		

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Предмет: Енглески језик

Циљ наставе и учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	вежбање	провера	свега
1	People and places	2	4	4	2	12
2	Fact or fiction	4	4	4	1	13
3	Changes	4	3	3	1	11
4	Talking points	4	3	3	1	11
5	New horizons	4	4	4	1	13
6	Just imagine!	4	2	2	/	8
	УКУПНО:	**22**	**20**	**20**	**6**	**68**

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА

Предмет: Енглески језик
Разред: Осми
Недељни фонд часова: 2

Редни број наст. теме	Назив наставне теме	Циљеви	Образовни стандарди	Начин провере остварености стандарда	Тип часа				Време реализације	Напомене
					обрада	утврђивање	вежбање	провера		
I	People and places	Ученици ће савладати: Описивање садашњости и прошлости; глаголи + предлози у wh питањима;релативне реченице са who, which , that; именице и придеви који описују личност	***Разумевање говора*** Ученик разуме и реагује на усмени текст у вези са темама, ситуацијама и комуникативним функцијама ***Разумевање писаног текста*** Ученик чита са разумевањем писане и илустроване текстове у вези са наставним темама ***Усмено изражавање*** Ученик самостално усмено изражава ситуације и комуникативне функције у вези са наставним темама ***Писано изражавање*** Ученик у писаној форми изражава садржаје у вези са наставним темама, поштујући правила писаног кода.	Иницијални тест Усмени огдовор Писмени одговор Писмена вежба	2	4	4	2	септембар-октобар	
II	Fact or fiction	Ученици ће савладати: Трајно прошло и просто прошло време (обнављање) ; изразе за количину		15-минутни тест Писмени задатак Усмени одговор	4	4	4	1	октобар-новембар	
III	Changes	Ученици ће савладати: Садашњи перфекат (been, gone), компарација придева (суперлативе)give+ директни и индиректни објекат		Усмени одговор Контролна вежба 15-минутни тест	4	3	3	1	новембар-децембар-јануар	
IV	Talking points	Ученици ће савладати: Условне реченице (први тип); трајно будуће време, Условне реченице(други тип);		Усмени одговор Контролна вежба 15-минутни тест	4	3	3	1	јануар- фебруар-март	

V	New horizons	Ученици ће савладати: Пасив (просто прошло време, садашњи перфекат, садашње просто време, будуће просто време); get/have something done;	***Интеракција*** Ученик остварује комуникацију и са саговорником размењује информације у вези са наставним темама ***Медијација*** У комуникатив-ним контекстима преноси и преводи кратке поруке (у усменој и писаној форми) у складу са потребама комуникације.	15-минутни тест Писмени задатак Усмени одговор	4	4	4	1	март-април	
VI	Just imagine!	Ученици ће савладати: Перфекат прошли, Условне реченице (трећи тип), индиректан говор		Усмени одговор 15-минутни тест	4	2	2	/	мај	

МАТЕМАТИКА

ЦИЉ: - да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву;

- да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних проблема из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање
- као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика

ЗАДАЦИ:

-да ученици стичу знања неопходна за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;

-да ученици стичу основну математичку културу потребну за откривање улоге и примене математике у различитим подручјима човекове делатности (математичко моделовање) за успешно настављање образовања и укључивање у рад;

-да развија ученикову способност посматрања, опажања и логичког, критичког, стваралачког и апстракног мишљења;

-да развија културне, радне, етичке и естетске навике ученика као и математичку радозналост у посматрању и изучавању природних појава;

-да ученици стичу навику и обучавају се у коришћењу разноврсних извора знања;

-да ученицима омогуће разумевање одговарајућих садржаја природних наука и доприносе радном и политехничком васпитању и образовању;

-да изграђује позитивне особине ученикове личности као што су: истинитољубивост, упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самостални рад;

-да интерпретацијом математичких садржаја и упознавањем основних математичких метода допринесе формирању правилног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика;

-да ученици стичу способност изражавања математичким језиком, јасноћу и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;

-да ученици савладају основне операције с природним, целим, рационалним и реалним бројевима као и основне законе тих операција;

-да ученици упознају најважније геометријске фигуре и геометријска тела и њихове узајамне односе;

-да оспособе ученике за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама.

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	**Сличност троуглова**	3	5	8
2.	**Тачка, права и раван**	6	6	12
3.	**Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом**	6	12	18
4.	**Призма**	6	8	14
5.	**Пирамида**	6	10	16
6.	**Линеарна функција**	5	7	12
7.	**Графичко представљање статистичких података**	4	4	8
8.	**Системи линеарних једначина с две непознате**	6	6	12
9.	**Ваљак**	4	6	10
10.	**Купа**	4	8	12
11.	**Лопта**	3	3	6
12.	**Писмени задаци**	0	8	8
	УКУПНО:	53	83	136

РБ ТЕМЕ	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	ЧАСОВИ			СТАНДАРДИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
			О	У	УК.		

1.	**Сличност троуглова**	Ученици треба да: -схвате појам размере дужи; -знају Талесову теорему и да је примењују у дељењу дужи; -схвате појам сличности троуглова и умеју да је примене у једноставнијим случајевима	3	5	8	МА1.3.2. МА2.3.6. МА3.3.6.	Прво полугодиште
2.	**Тачка, права и раван**	Ученике треба оспособити да: -схвате међусобне односе тачака, правих и равни у простору -упознају најбитиније чињенице о пројекцијама на раван -упознају диедар, рогаљ и полиедар	6	6	12	МА1.3.1. МА2.3.2.	Прво полугодиште
3.	**Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом**	Ученике треба оспособити да: -схвате основна својства једнакости и неједнакости -умеју да решавају линеарне једначине и неједначине са једном непознатом на основу еквивалентних трансформација као и да решења тумаче графички -могу да изразе математичким језиком и реше одговарајуће текстуалне задатке-проблеме помоћу једначина и неједначина	6	12	18	МА1.2.1. МА2.1.2. МА2.2.1. МА2.2.5. МА3.1.1. МА3.2.1. МА3.2.4.	Прво полугодиште
4.	**Призма**	Ученике треба оспособити да: -упознају призму као геометријско тело, врсте и елементе призме -умеју да цртају мрежу призме -израчунавају површину и запремину тела -примењују знања о геометријским телима у пракси, повезујући садржаје математике и других области	6	8	14	МА1.3.4. МА2.3.4. МА2.4.1. МА3.3.4.	Прво полугодиште
5.	**Пирамида**	Ученике треба оспособити да: -упознају пирамиду као	6	10	16	МА2.3.4.	Прво полугодиште

		геометријско тело, врсте и елементе пирамиде -умеју да цртају мрежу пирамиде -израчунавају површину и запремину тела -примењују знања о геометријским телима у пракси, повезујући садржаје математике и других области				МА3.3.4.	
6.	**Линеарна функција**	Ученике треба оспособити да: -уочавају функционалне зависности у разним областима (математике, физике, хемије, географије) и приказују их на различите начине и схватају појам функције и њеног графика -прошире и продубе знања о функцијама упознавањем линеарне функције и њених својстава као и графичким представљањем функције и читањем њеног графика	5	7	12	МА1.1.5. МА1.2.4. МА2.2.4. МА2.5.1. МА3.2.3. МА3.2.4. МА3.5.1.	Прво полугодиште
7.	**Графичко представљање статистичких података**	Ученике треба оспособити да: -умеју да састављају разне таблице и цртају одговарајуће графиконе-дијаграме разних стања, појава и процеса - умеју да израчунају средњу вредност и медијану	4	4	8	МА1.1.5. МА1.5.2. МА1.5.3. МА2.5.2. МА2.5.3. МА3.5.2. МА3.5.3.	Друго полугодиште
8.	**Системи линеарних једначина с две непознате**	Ученике треба оспособити да: -умеју да решавају системе линеарних једначина са две непознате на основу еквивалентних система -умеју да решавају системе разним методама: методом замене, супротних коефицијената и графичком методом -могу да изразе математичким језиком и реше одговарајуће текстуалне задатке-проблеме	6	6	12	МА2.2.1. МА3.2.1. МА3.2.4.	Друго полугодиште

		помоћу система линеарних једначина					
9.	**Ваљак**	Ученике треба оспособити да: -упознају ваљак као геометријско тело, врсте и елементе ваљка -умеју да цртају мрежу ваљка -израчунавају површину и запремину тела -примењују знања о геометријским телима у пракси, повезујући садржаје математике и других области	4	6	10	МА1.3.5. МА2.3.5. МА3.3.5.	Друго полугодиште
10.	**Купа**	Ученике треба оспособити да: -упознају купу као геометријско тело, врсте и елементе купе -умеју да цртају мрежу купе -израчунавају површину и запремину тела -примењују знања о геометријским телима у пракси, повезујући садржаје математике и других области	4	8	12	МА1.3.5. МА2.3.5. МА3.3.5.	Друго полугодиште
11.	**Лопта**	Ученике треба оспособити да: -упознају сферу као површ и лопту као геометријско тело и елементе сфере и лопте -израчунавају површину и запремину лопте -примењују знања о геометријским телима у пракси, повезујући садржаје математике и других области	3	3	6	МА1.3.5. МА2.3.5. МА3.3.5.	Друго полугодиште

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сличност - Користећи географске карте разних размера (стоне, зидне ...) поновити размеру дужи и израчунавања растојања на основу дате размере и измереног растојања на карти. Извршити уопштавање појма размере и на конкретним примерима показати како се израчунава четврта пропорционала (ако су три дужи дате нумерички). Поставити питање како проблем решити конструктивно (ако нису дати нумерички подаци), тј. ако се знају три дужи, како одредити четврту геометријску пропорционалу. На примерима објаснити и појам самерљивих дужи (основица и средња линија троугла, растојање од тежишта до темена и тежишна дуж ...) и несамерљивих дужи (страница и дијагонала квадрата).

Талесова теорема се на овом нивоу не може коректно доказати, али се ученици могу избором погодног упрошћеног модела и поступним, правилним закључивањем навести да исправно формулишу исказ Талесове теореме. Обрат Талесове теореме се може (али и не мора) доказати. Увежбавања везана за примену Талесове (и обратне) теореме организовати поступно тако да се и нумерички и конструктивно размотре могући случајеви примене. Посебну пажњу посветити конструктивној подели дужи на једнаке делове.

Сличност фигура показати на разним примерима из свакодневног живота. Дефиницију сличности троуглова и појам коефицијента сличности увести природно, разматрањем разних ситуација (када је реч о сличним троугловима и онима који то нису). За извођење тврђења

о пропорционалности страница сличних троуглова (и обратне теореме), као и за формулацију ставова сличности искористити Талесо ву теорему. Увежбавања везана за сличност троуглова реализовати на примерима одређивања страница и углова сличних троуглова.

Примену сличности троуглова реализовати на примерима из историје математике (легенда о томе како је Талес измерио висину Кеопсове пирамиде), практичним примерима примене (мерење широке реке без преласка на другу обалу, мерење висине брда ...) и примени сличности на правоугли троугао (доказ Питагорине теореме, релација између висине правоуглог троугла и одсечака на хипотенузи ...).

Тачка, права и раван - Обраду међусобних односа тачака, правих и равни у простору засновати на посматрању и анализи објеката у окружењу, користећи математичку терминологију и одговарајуће ознаке. Посебну пажњу треба посветити односима паралелно и нормално (између две праве, између праве и равни, односно између две равни). Однос између праве и равни повезати са одговарајућим односом између праве и њене ортогоналне пројекције на раван. Угао између праве и равни (када оне нису нормалне или паралелне) увести као угао између праве и њене ортогоналне пројекције на ту раван. Обновити Питагорину теорему и илустровати њену примену примерима и задацима у вези са ортогоналним пројектовањем дужи на раван. Полиедар увести као део простора ограничен многоугловима. Користећи основне примере полиедара (посебно оне који одговарају познатим реалним објектима) анализирати облик и број страна полиедара. Обновити својства коцке и квадра и кроз разноврсне примере и задатке повезати их са осталим садржајима ове наставне теме.

Предвиђене садржаје треба да прате задаци којима се подстиче оријентација у простору, просторна визуелизација, мисаоно сагледавање простора и сл. Будући да развоју ових способности значајно доприноси вештина представљања просторних односа сликама у равни, неопходно је код ученика подстицати вештину цртања (слободном руком и геометријским прибором) просторних фигура. Веома је важно да ученици коректно употребљавају пуне и испрекидане линије за приказивање видљивих и невидљивих ивица просторне фигуре у односу на изабрани правац посматрања, као и да уочавају елементе (пре свега праве углове) просторне фигуре који нису веродостојно приказани на равној слици.

Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом - Ученици су се, у претходним разредима, упознали са решавањем једноставних линеарних једначина и неједначина. На самом почетку, једначине и неједначине су решавали користећи везе међу операцијама (уочавањем непознатог сабирка, чиниоца, умањеника, умањиоца, дељеника или делиоца), а касније користећи методу теразија. Ова претходна знања представљају темељ за коришћење еквивалентних трансформација при решавању једначина и неједначина.

На конкретним примерима показати да линеарна једначина ax = b:

- у случају да је a ¹ 0 и b Î R има јединствено решење,

- у случају да је a = 0 и b ¹ 0 нема решења (скуп решења једначине је празан) и

- у случају да је a = 0 и b = 0 има бесконачно много решења (сваки реалан број је решење).

У осмом разреду није предвиђено да се решавају једначине са параметрима.

Ученици треба да овладају техникама помоћу којих се неке једначине могу еквивалентним трансформацијама свести на једначину облика $ax = b$

Укључивати и примере једначина које се своде на линеарне, а помоћу којих се обнављају и користе стечена знања о:

- апсолутној вредности (само случај $|ax + b| = c$),

- формулама за квадрат бинома и разлику квадрата (случајеви када се квадратни чланови анулирају),

- условима под којима су производ, односно количник једнаки нули.

На сличан начин приступати и решавању линеарне неједначине уз истицање разлика (у случају множења негативним бројем мења се смисао неједнакости). Решења неједначина приказивати на бројевној правој и у одговарајућем скуповном запису.

Решавајући текстуалне проблеме, укључујући оне из сродних предмета, као и из реалног контекста, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих једначина и неједначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њихово м применом и умеју да образложе добијено решење.

Призма и пирамида - Да би ученици што лакше упознали геометријска тела - призму и пирамиду, њихове елементе, уочавали дијагоналне пресеке и научили да израчунавају површине и запремине ових тела, треба користити њихове моделе, мреже, скице и слике. Препоручљиво је да и сами ученици цртају мреже и израђују моделе проучаваних тела.

Предвиђено је израчунавање површине и запремине следећих тела: праве тростране и четворостране призме, правилне шестостране призме, четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне тростране и шестостране пирамиде. Приликом решавања задатака инсистирати на што прецизнијем цртању скице геометријског тела, водећи рачуна о цртању видљивих ивица пуном линијом и невидљивих испрекиданом линијом. Извођење формуле за запремину призме везивати за прихваћену формулу за запремину квадра. Рачунати површине и запремине помоћу основних елемената и зависних елемената (бочне висине, полупречника описаног или уписаног круга, дијагонала ...). Приликом израде задатака треба полазити од општих формула (за призму: $P = 2B + M$ и $V = BH$, за пирамиду: $P = B + M$ и $V = BH$) и анализирањем конкретног случаја решавати задатак. Посебно размотрити примере једнакоивичних тела.На часовима систематизације применити знања о површини и запремини призме и пирамиде и у ситуацијама из свакодневног живота.

Линеарна функција - Најпре поновити појам функције директне пропорционалности и њеног приказивања у координатном систему који је обрађиван у седмом разреду. Увести затим појам линеарне функције једне реалне променљиве ($y = kx + n$), не помињући општи појам

функције. Показати да је график те функције права, уз посебно разматрање случајева $k = 0$, $k > 0$, $k < 0$, као и $n = 0$, $n > 0$, $n < 0$. Увести појмове: нула функције, знак функције, растућа и опадајућа функција и објаснити како се они илуструју на графику и како зависе од вредности коефицијената k и n. Ученици треба у потпуности да овладају поступком цртања графика линеарне функције и његовог анализирања, тј. „читања“ својстава те функције када јој је график задат. Обрадити својства линеарне функције када је она задата имплицитном релацијом $ax + by = c$.

Системи линеарних једначина с две непознате - Ученици треба да се упознају са линеарном једначином с две непознате облика $ax + by = c$, да разумеју да је график ове једначине (када је бар један од бројева a или b различит од нуле) права и да умеју да нацртају тај график.

Уводи се и појам система две линеарне једначине с две непознате, као и појам решења система као уређеног пара бројева. Системе линеарних једначина решавати методама замене и супротних коефицијената. Пажњу треба посветити и графичкој интерпретацији система две линеарне једначине с две непознате.

Решавајући разне проблеме из геометрије, физике, хемије и свакодневног живота, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих система линеарних једначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Ваљак, купа и лопта - Важно је истаћи да су ваљак, купа и лопта ротациона тела. Као и код призме и пирамиде, ради бољег уочавања елемената и осних пресека ваљка и купе, као и пресека лопте (сфере) и равни, користити моделе тела. Оспособити ученике за цртање мреже ваљка и купе, израду њихових модела као и што прецизнијих скица приликом решавања задатака.

При обради ове теме, ваљак и купу повезати са призмом и пирамидом и указивати на аналогије између призме и ваљка, односно пирамиде и купе. Ту аналогију користити за образложење формула за површину и запремину ваљка и купе. Приликом извођења формуле за површину купе, повезати површину омотача са површином кружног исечка, а обим базе са дужином кружног лука.

Пре дефинисања сфере, односно лопте потребно је подсетити се дефиниција кружнице и круга. Формуле за површину и запремину лоп те се наводе без доказивања. На часовима систематизације применити знања о површини и запремини ваљка, купе и лопте у ситуацијама из свакодневног живота.Пројектни задатак - Програмом је планиран и један пројектни задатак, по избору наставника и ученика. Примери могућих пројектних задатака:

1. Конструкција теста из математике за завршни испит

Ученици се поделе у групе нехомогених математичких знања, тако да свака група има најмање три ученика. Свака група има задатак да састави низ од 20 задатака, уз следеће услове:- да 9 задатака буду задаци основног нивоа, 7 средњег нивоа и 4 напредног нивоа;

- да по 5 задатака буде из области Бројеви и операције са њима и Алгебра и функције, 6 из области Геометрија и по 2 задатка из области Мерење и Обрада података.Област и ниво за сваки од задатака у тесту одређује наставник у договору са ученицима. Улога наставника је да координира рад група, по потреби помаже ученицима, проверава да ли су тестови конструисани по договореној методологији, организује израду теста тако да сваки ученик решава тест у чијој конструкцији није учествовао (ученици једне групе решавају појединачно тест друге групе), организује прегледање тестова и презентацију резултата. Ученици врше избор задатака, решавају задатке, израђују кључ теста и припремају тест и кључ у неком програму за обраду текста, решавају тест друге групе, прегледају урађене тестове које је њихова група конструисала, обрађују добијене резултате и презентују их.

Овај задатак може бити веома користан за ученике који се припремају за завршни испит, а мотивација за реализацију ће бити на повишеном нивоу.

2. Коришћење динамичког софтвера

У циљу боље припреме за завршни испит, ученици могу током целе године припремати аплете коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера. Подељени у групе могу сами бирати области којима ће се бавити. Након договореног временског периода групе представљају свој рад осталима и на тај начин обнављају или утврђују градиво, а подстиче се и вршњачко учење. На овај начин ученици осмог разреда остављају својој школи вредан радни материјал који ће бити од користи осталим генерацијама, а који ће се временом усавршавати и на тај начин формирати база аплета за наставу. Неке од могућих тема су: график линеарне функције; решавање неједначина са апсолутним вредностима; конструкције углова, троуглова и четвороуглова; израчунавање површина геометријских објеката; централна и осна симетрија, транслација и ротација; решавање једначина (проблеми кретања); сабирање и одузимање вектора.Скоро све наставне теме у осмом разреду основне школе омогућавају да се приликом увежбавања, обнављања, систематизације и проверавања садржаја значајна пажња посвети примени усвојених знања на практичне проблеме из свакодневног живота. Примена стечених знања на конкретне задатке из праксе има за циљ да ученике оспособи за решавање разних, а конкретних проблемских ситуација и увери у значај математике за општи развој и технолошки напредак цивилизације, данас и кроз историју.

Динамички геометријски софтвери могу бити веома корисни за успешно остваривање исхода који се односе на геометрију простора, линеарну функцију, једначине и системе једначина. Софтверски алати су посебно препоручљиви за илустрацију својстава ортогоналне пројекције, приказивање исте просторне фигуре у различитим положајима, односно посматрање исте фигуре из различитих праваца, цртање и анализу графика линеарне функције, графичко решавање система итд.

ИСТОРИЈА

Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Задаци наставе историје су да ученици, уочавајући узрочно-последичне везе, разумеју историјске процесе и токове, улогу истакнутих личности у развоју људског друштва и да познају националну и општу историју (политичку, економску, друштвену, културну...), као и историју суседних народа и држава

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	Европа крајем 19. и почетком 20. века	3	3	6
2.	Независне државе Србија и Црна Гора и Срби у хабсбуршком и османском царству	8	7	15
3.	Први светски рат	3	3	6
4.	Србија и Црна Гора у Првом светском рату	3	2	5
5.	Свет између Првог и Другог светског рата	3	4	7
6.	Југословенска краљевина	3	3	6
7.	Други светски рат - тотални рат	3	2	5
8.	Југославија у Другом светском рату	4	2	6
9.	Свет после Другог светског рата	2	2	4
10.	Југославија након Другог светског рата	3	5	8

Р.Б	НАЗИВ	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	ЧАСОВИ	СТАНДАРДИ	Начин и поступци

ТЕМЕ	НАСТАВНЕ ТЕМЕ		О	У	УК.		остваривања
1.	Европа крајем 19. и почетком 20. века	**Ученици треба да:** –стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – се упознају са културним и научно технолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века –	3	3	6	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у	

		овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом				њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	
2.	Независне државе Србија и	-стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји -стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од	8	7	15	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји	

	Црна Гора и Срби у хабсбуршком и османском царству	друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору -– се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века -– разумеју да национална историја представља саставни део опште историје разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом				повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални,	

						политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	
3.	Први светски рат	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје	3	3	6	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји	

		историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX				ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу	

		века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.				историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	
4.	Србија и Црна Гора у Првом светском рату	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине	3	2	5	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора	

		XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и				ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.					

5	Свет између Првог и Другог светског рата	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје	3	4	7	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки,	

		историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и				социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.					

6	Југословенска краљевина	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима	3	3	6	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде,	

		периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих				упоређује два графикона и закључује о ојави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.						
7	Други светски рат -	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX	3	2	5	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из	24.02.2019 -09.03.2019	

	тотални рат	века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са				садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата					

		за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.					
8	Југославија у Другом светском рату	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX	4	2	6	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних	

		века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском				историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје,					

		појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.					
9	Свет после Другог светског рата	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду	2	2	4	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.1.6. зна и разуме узроке и последице важних историјских прекретница из опште историје ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора	.

		од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља				ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о					

		повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.					
10	Југославија након Другог светског рата	– стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века – стекну основна знања о најважнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору – стекну основна знања о историји европских и ваневропских држава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју најзначајније политичке идеје историјског периода од друге половине	3	5	8	ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других И 2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји ИС.2.1.6. зна и разуме узроке и последице ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки,	25.04.2019-30.05.2019.

		XIX до краја XX века – стекну основна знања о знаменитим личностима периода од друге половине XIX до краја XX века у општој и националној историји – се упознају са културним и научнотехнолошким достигнућима на српском, југословенском, европском и ваневропском простору у периоду од друге половине XIX до краја XX века – разумеју да национална историја представља саставни део опште историје – развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости и оспособе се да препознају				социјални, политички, географски контекст извора) ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави) ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву	

		различита тумачења истих историјских догађаја – разумеју узроке и последице најважнијих историјских појава у периоду од друге половине XIX до краја XX века – овладају вештином коришћења историјских карата за период од друге половине XIX до краја XX века – науче да повезују различите историјске садржаје (личности, догађаје, појаве и процесе) са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом – поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости.					

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час п ланира и припрема средства и начине провере оствареност пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осми разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулати вног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи” у свом уму, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културн о-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на

очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору. Веома важан аспект наставе историје представља и рад на историјским изворима. Када су садржаји програма за осми разред у питању, велики значај, поред писаних и визуелних, имају и усмени извори, односно сведочанства. Због тога би требало осмислити наставни процес на такав начин да се, у оквиру пројектне наставе или елементарног истраживања, повежу ученици и савременици историјских догађаја, чиме би се омогућило пропитивање и изучавање рецентне прошлости.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати иновиране дидактичке методе и стратегије, при чему се истиче концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

У осмом разреду изучава се период савремене историје, што подразумева и обраду многих осетљивих, па и противуречних, односно контроверзних тема, о којима не постоји консензус у научним круговима и јавности. То су теме које су присутне свакодневно у информативним и документарним програмима, на интернету, о њима говоре политичари, јавне личности и новинари. Такве теме су често саставни део породичне историје и личних наратива, што додатно увећава њихову актуелност. Ученици су изложени различитим тумачењима историјских догађаја и због тога је нарочито важно код њих развијати критички однос према информацијама које им се нуде. Овладавање том вештином наводи се и у образовним стандардима, а у оквиру програма спомиње се у циљу предмета, као и у појединим исходима за крај разреда. Због тога би једна од најбитнијих компетенција успешног наставника била да зна како да код ученика подстиче критичко и историјско мишљење, што би ученицима омогућило развијање хуманистичких вредности заснованих на толеранцији, уважавању различитости и поштовању другог. На крају основног образовања и васпитања ученици треба да буду оспособљени да аргументовано анализирају противуречности, да се децентрирају (сагледају и уваже туђи угао гледања на одређени историјски феномен), да уочавају сличности и различитости, постављају питања а нове информације лако повезују с постојећим знањима. На тај начин, ученици би били оспособљени да препознају пропаганду и активно учествују у разградњи предрасуда и стереотипа с којима се свакодневно сусрећу. Такав приступ омогућио би им аутономни и рационални однос према информацијама и додатно олакшао промишљање и доношење аргументованих закључака и судов

ГЕОГРАФИЈА

Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

1. Редни број	2. **ТЕМА**	3. обрада	4. утврђивање	5. свега
6. 1.	7. **Увод у програмске садржаје**	8. 1	9. 0	10. 1
11. 2.	12. **Географски положај,границе и величина Србије**	13. 1	14. 1	15. 2
16. 3.	**17. Природне одлике Србије**	18. 17	19. 9	20. 26
21. 4.	22. **Становништво и насеља Србије**	23. 6	24. 3	25. 9
26. 5.	27. **Привреда Србије**	28. 10	29. 3	30. 13
31. 6.	32. **Завичајна географија**	33. 4	34. 2	35. 6
36. 7.	**37.** 38. **Срби ван граница Србије**	39. 3	40. 3	41. 6
42. 8.	**43. Србија у савременим интеграцијским процесима**	44. 2	45. 1	46. 3
47. **УКУПНО**		48. 42	49. 26	50. 68

Разред: 8

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**Увод у програмске садржаје**	**1**	**0**	**1**		Симболи Србије.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.1.3:ГЕ 1.4.1; ГЕ ;ГЕ ;ГЕ ; ГЕ 3.1.1

II	**Географски положај,границе и величина Србије**	**1**	**1**	**2**		Југоисточна Европа, интеграциони и дезинтеграциони процеси. Географски положај Србије. Историјско-географски развој Србије. Границе и проблеми пограничних крајева.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ1.1.3;ГЕ 1.1.1; ГЕ 2.1.1;ГЕ2.1.2; ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ 3.1.1;ГЕ 3.4.1;ГЕ 3.4.2

III	**Природне одлике Србије**	**17**	**9**	**26**		Геотектонски процеси на територији Србије. Сеизмизам Србије. Тектонски облици рељефа. Падински процеси и рељеф настао деловањем воде. Рељеф настао деловањем леда, ветра и човека. Утицаји ерозивних и акумулативних процеса на човека. Климатски фактори и елементи. Климатске области у Србији. Подземне воде Србије. Реке Србије. Језера Србије.	. Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.1.3;ГЕ 1.4.1; ГЕ 2.1.1;ГЕ2.1.2; ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ 3.1.1;ГЕ 3.2.2;ГЕ 3.4.1
						Заштита вода и заштита од вода. Земљишта Србије.		

IV	**Становништво и насеља Србије**	**6**	**3**	**9**		Кретање броја становника и њихов просторни размештај. Природно кретање. Миграциони процеси. Структуре становништва. Демографски проблеми популациона политика. Прва насеља у Србији. Село и рурални процеси. Градови. Урбанизација и проблеми урбаног развоја. Београд.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.3.1; ГЕ 2.1.3; ГЕ 2.3.1; ГЕ 3.3.1

V	**Привреда Србије**	**10**	**3**	**13**		Природни ресурси и привредни развој. Друштвени услови привредног развоја и промене у структури привреде. Пољопривреда и географски простор. Индустрија и географски простор. Саобраћај и географски простор. Туризам и трговина. Делатности квартарног сектора.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.3.1;ГЕ 1.3.2; ГЕ 1.4.1; ГЕ 2.1.3;ГЕ 2.3.2; ГЕ 3.1.1;ГЕ 3.2.2; ГЕ 3.3.1;ГЕ 3.4.1

VI	**Завичајна географија**	**4**	**2**	**6**		Појам и географски положај завичаја. Природне карактеристике. Друштвене карактеристике.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.3.1;ГЕ 1.3.2;ГЕ 2.1.3;ГЕ2.1.4; ГЕ2.3.1; ГЕ 2.4.1; ГЕ 3.3.1;ГЕ 3.3.2;

VII	**Срби ван граница Србије**	**3**	**3**	**6**		Срби у Црној Гори. Срби у БиХ – Република Српска. Срби у Хрватској. Срби у осталим суседним државама. Срби у дијаспори	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.3.1; ГЕ 2.1.3; ГЕ 3.3.1

VIII	**Србија у савременим интеграцијским процесима**	**2**	**1**	**3**		Србија- интеграција и глобализација Статус Србије у међународним организацијама (УН,ЕУ, НАТО,ММФ) Значај који имају интеграције за Србију	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	ГЕ 1.3.1; ГЕ 2.1.3; ГЕ2.3.2; ГЕ 3.3.1
УКУПНО		**42**	**26**	**68**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упути ученике на самостални рад тако што ће ученици приликом обраде нове тематске целине добити задатке да обраде по једну или више репрезентативних држава. Ученици ће уз помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографских и средстава информационо комуникационих технологија обрађивати географске одлике Србије (географски положај, границе, величину, основне природно-географске и друштвено-економске одлике,одлике завичаја). До краја школске године, сви ученици ће имати комплетан увид у географију Србије. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтезни карактер националне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Географије, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских елементима са елемнтима историје, биологије и других предмета. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо- комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

ФИЗИКА

Циљ учења ФИЗИКЕ јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	лабораторијска вежба	свега
1.	Осцилаторно италасно кретање	3	3	2	8
2.	Светлосне појаве	7	6	2	15
3.	Електричнопоље	5	5	0	10
4.	Електричнаструја	8	7	3	18
5.	Магнетско поље	4	2	0	6
6.	Елементи атомске и нуклеарне физике	5	3	0	8
7.	Физика и савремени свет	3	0	0	3
УКУПНО		35	26	7	68

ТЕМА		САДРЖАЈ	ИСХОДИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
1.	**Осцилаторно и таласно кретање**	Осцилаторно кретање (осциловање тела обешеног о опругу, осциловање куглице клатна). Појмови и величине којима се описује осциловање тела (амплитуда, период, фреквенција). Закон о одржању механичке енергије при осциловању тела. Механички таласи. Основни параметри којима се описује таласно кретање (таласна дужина, фреквенција, брзина). Звук. Карактеристике звука и звучна резонанција. Демонстрациони огледи. Осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу (у ваздуху и у течности). Осциловање жица и ваздушних стубова (ксилофон, различите затегнуте жице, једнаке стаклене флаше са различитим нивоима воде). Одакле долази звук (гумено црево са два левка, канап и две пластичне чаше...). Таласи (таласна машина или када). Демонстрација звучне резонанције променом висине ваздушног стуба (дужа стаклена цев са водом) Лабораторијска вежба 1. Мерење периода осциловања	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: -повезује физичке величине које описују осцилације и таласе; - описује карактеристике звука, ултразвука и инфразвука и наводи примере примене ултразвука; - анализира примере одбијања и преламања светлости, тоталне рефлексије (огледала, сочива) и користи лупу и микроскоп; - демонстрира и објасни: осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу, осциловање жица и ваздушних стубова; - демонстрира и објасни: појаву сенке, функционисање ока и корекцију вида; - примењује превентивне мере заштите од буке и од прекомерног излагања Сунчевом зрачењу; - демонстрира узајамно деловање наелектрисаних тела и објасни од чега оно зависи; - прикаже и опише електрично поље, израчуна силу којом поље делује на наелектрисање и повеже електрични напон и јачину електричног поља; - објасни провођење струје кроз метале, течности и гасове и упореди отпорности	– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Дигиталне компентенције	**о: -** **с:** **фи.2.2.3.** **фи.2.6.1.** **н:** **фи.3.2.2.** **фи.3.2.4.** **фи.3.2.5**

		клатна или периода осциловања тега на опрузи 2. Одређивање убрзања Земљине теже помоћу математичког клатна	металних проводника на основу њихових карактеристика; - наводи и користи различите изворе електричне струје (EMS) и зна да их разврста ради рециклаже;		
2.	**Светлосне појаве**	Карактеристике светлости. Праволинијско простирање светлости (сенка и полусенка, помрачење Сунца и Месеца). Закон одбијања светлости. Равна и сферна огледала и конструкција ликова предмета. Брзина светлости у различитим срединама. Индекс преламања и закон преламања светлости. Тотална рефлексија. Преламање светлости кроз призму и сочива. Одређивање положаја ликова код сочива. Оптички инструменти. Лупа и микроскоп. Демонстрациони огледи. Сенке. Хартлијева плоча за илустровање закона о одбијању и преламању светлости. Преламање светлости (штапић делимично уроњен у чашу с водом, новчић у чаши са водом и испод ње). Преламање беле светлости при пролазу кроз призму. Преламање светлости кроз сочиво, око и корекција вида (оптичка клупа, геометријска оптика на магнетној табли, стаклена флаша са водом као сочиво). Лупа и микроскоп.	- познаје основне елементе електричног кола и уме да их повеже, изабере одговарајући опсег мерног инструмента и мери јачину струје и напон, одређује вредност отпорности редно и паралелно везаних отпорника и резултате прикаже табеларно и графички; - описује ефекте који се испољавају при протицању електричне струје; - описује узајамно деловање два паралелна проводника са струјом, деловање магнетног поља на струјни проводник и принцип рада електромагнета и електромотора; - објасни принцип рада компаса и природу Земљиног магнетног поља; - користи компас и апликације за паметне телефона за оријентацију у природи; - препозна основна својства наизменичне струје, израчуна потрошњу електричне енергије у домаћинству и да се придржава основних правила безбедности при коришћењу електричних уређаја у свакодневном животу; - решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области; - објасни структуру атомског језгра и	– Компетенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компетенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -интерперсоналне компетенције	**о: -** **с:-** **н:** **фи.325** **фи.326**

		Лабораторијске вежбе 1. Провера закона одбијања светлости коришћењем равног огледала. 2. Одређивање жижне даљине сабирног сочива.	нуклеарне силе; - опише радиоактивност, врсте зрачења, радиоактивне изотопе, познаје њихово дејство, примену и мере заштите; - разликује фисију и фузију и наводи могућности њихове примене.		
3.	**Електрично поље**	Наелектрисавање тела. Елементарна количина наелектрисања. Закон о одржању количине наелектрисања. Узајмно деловање наелектрисаних тела. Кулонов закон. Електрично поље (линије сила, хомогено и нехомогено поље). Рад силе електричног поља. Напон. Веза напона и јачине хомогеног електричног поља. Електричне појаве у атмосфери. Демонстрациони огледи. Наелектрисавање чврстих изолатора и проводника. Електрофор, електрично клатно и електроскоп. Линије сила електричног поља (перјанице, гриз у рицинусовом уљу и јаком електричном пољу). Фарадејев кавез. Антистатичке подлоге. Инфлуентна машина. Мехури сапунице у електричном пољу. Модел громобрана.		– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама	**о:** **фи.112** **с:** **фи. 262** **н:-**
4.	**Електрична струја**	Електрична струја (једносмерна, наизменична). Услови за настајање електричне струје и извори струје (EMS). Мерење електричне струје и напона. Електрична отпорност проводника. Проводници и		– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -Интрперсоналне и грађанске компентенције	**о:** **фи.131** **с:** **фи. 241** **фи.242** **фи.243** **фи.244** **фи.245** **фи.246** **фи.271**

		изолатори. Омов закон за део струјног кола. Рад и снага електричне струје. Џул-Ленцов закон. Омов закон за цело струјно коло. Везивање отпорника. Електрична струја у течностима и гасовима. Мере заштите од електричне струје (жива бића, објекти и електрични уређаји). Демонстрациони огледи. Демонстрациони амперметар у струјном колу. Регулисање електричне струје у колу реостатом и потенциометром. Графитна мина (оловке) као потенциометар. Мерење електричне отпорности омметром. Загревање проводника при протицању електричне струје. Протицање електричне струје у воденом раствору кухињске соли. Лимун као батерија. Пражњење у Гајслеровим цевима помоћу Теслиног трансформатора. Лабораторијске вежбе 1. Зависност електричне струје од напона на отпорнику (таблични и графички приказ зависности). 2. Одређивање електричне отпорности отпорника у колу помоћу амперметра и волтметра. 3. Мерење електричне струје и			**фи.272** **фи.273** **н:** **фи.332** **фи.341**

		напона у колу са серијски и паралелно повезаним отпорницима и одређивање еквивалентне отпорности.			
5.	**Магнетско поље**	Магнетно поље сталних магнета. Магнетно поље Земље. Магнетно поље електричне струје. Дејство магнетног поља на струјни проводник. Допринос Николе Тесле и Михајла Пупина развоју науке о електромагнетним појавама и њиховој примени. Демонстрациони огледи. Линије сила магнетног поља потковичастог магнета и магнетне шипке. Магнетна игла и школски компас. Ерстедов оглед. Електромагнет. Узајамно деловање два паралелна проводника кроз које протиче струја.		– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -Интрперсоналне и грађанске компентенције	**о: фи.132** **с: -** **н: -**
6.	**Елементи атомске и нуклеарне физике**	Структура атома (језгро, електронски омотач). Нуклеарне силе. Природна радиоактивност. Радиоактивно зрачење (алфа, бета и гама зраци) и њихово дејство на биљни и животињски свет. Заштита од радиоактивног зрачења. Вештачка радиоактивност. Фисија и фузија. Примена нуклеарне енергије и радиоактивног зрачења. Демонстрациони оглед.		– Компентенција за целоживотно учење - Математичка писменост - Основне компентенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама -Интрперсоналне и грађанске компентенције	**о: -** **с: -** **н: -**

		Детекција присуства радиоактивног зрачења. (школски Гајгер-Милеров бројач)			
7.	**Физика и савремени свет**	Значај физике за развој других природних наука Допринос физике развоју савремене медицине (ултразвук, ЕКГ, скенер, магнетна резонанција, Гама нож…) Физика и савремене технологије (интернет, мобилна телефонија, даљинско управљање, нанофизика....)		– Компетенција за целоживотно учење - Основне компетенције у науци и технологији – Рад са подацима и информацијама	**о: -** **с: -** **н: -**

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета, исхода и образовних стандарда, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију истих на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани

исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за остале исходе потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.), ученицима осмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, кроз истраживачки приступ при решавању проблема, користећи различите предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програмски садржаји осмог разреда доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

- Поступност (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

- Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације).

- Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем - ситуација;

3. лабораторијским вежбама;

4. домаћим задацима

5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, истраживачки задаци, вршњачко учење, допунска настава, додатни рад...);

6. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и исходи наставе и учења физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће, индивидуално или кроз размену мишљења у малим групама, најпре предвиђати исход демонстрације, а потом пратити и објашњавати ток посматране појаве. На наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише законе. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учениковоп опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

Методска упутства за решавање квалитативних и квантитативних проблема као и проблем - ситуација

Када је реч о квалитативним задацима, посебно важно место имају концептуални задаци којима се испитује у којој мери су ученици развили научне појмове изучаваних природних појава и процеса. Применом концептуалних задатака вишеструког избора са квалитетно одабраним дистракторима може се пратити присуство ученичких алтернативних концепција у различитим фазама учења и у складу са утврђеним стањем планирати активности ученика и наставника усмерене на развијање научне писмености.

При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализ а задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица).

У циљу саопштавања правовремене повратне информације приликом израде квалитативних задатака, пре свега концептуалних задтака вишеструког избора, или једноставних рачунских задатака, пожељно је применити неко од ИКТ решења које доприноси брзој и једноставној размени информација о постигнућу како појединачног ученика тако и целог одељења, на пример респондере или Socrative

платформу.

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за лабораторијске вежбе умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради три до четири ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

- обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

- обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе,

- упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром,

- указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине, а не и за величине које се посредно одређују. Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

Методска упутства за друге облике рада

Различити типови домаћих задатака (класични - квалитативни и квантитативни задаци, практични, истраживачки, уз употребу ИКТ-а) доприносе бољем разумевању садржаја теме, остваривању исхода и развијању предметних и међупредметних компетенција. При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. Коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање. Препорука је да се пројектна настава реализује бар једном у полугодишту.

У оквиру израде пројеката могуће је обухватити неке од следећих тема:

- Улога физике у заштити човекове околине
- Енергетска ефикасност
- Климатске промене
- Пренос сигнала (бежични пренос, оптички каблови...)
- Антистатичка заштита

Подстицањем вршњачког учења у различитим фазама наставе и учења, посебно кроз пројектну наставу, рад на истраживачким задацима, приликом међусобног процењивања постигнућа ученика, укључивањем ученика у ваннаставне активности промоције и популаризацију природних наука, доприноси развијању предметних и међупредметних компетенција

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао при реализацији само једног облика наставе није добро. Неопходно је да наставник од ученика не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно и течно формулише.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика осмог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

ХЕМИЈА

Циљ наставе хемије јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку инаучну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образозвних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатаке у новим и непознатим сутацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, равијају мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје

1. Редни број	2. **ТЕМА**	3. обрада	4. утврђ.	5. лаб. вежба	6. свега
1.	НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ НЕМЕТАЛА И КИСЕЛИНЕ	6	5	2	13
2.	МЕТАЛИ, ОКСИДИ МЕТАЛА И ХИДРОКСИДИ (БАЗЕ)	4	3	1	8
3.	СОЛИ	3	1	1	5
4.	ЕЛЕКТРОЛИТИЧКА ДИСОЦИЈАЦИЈА КИСЕЛИНА, ХИДРОКСИДА И СОЛИ	2	1	0	3
5.	УВОД У ОРГАНСКУ ХЕМИЈУ	1	1	0	2
6.	УГЉОВОДОНИЦИ	7	4	1	11
7.	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ	5	3	1	9
8.	БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА	7	4	1	12
9.	ХЕМИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	2	2	0	4
7. **УКУПНО**		8. 37	9. 24	10. 7	11. 68

ТЕМА		О	У	В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ								
1.	НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ НЕМЕТАЛА И КИСЕЛИНЕ	6	5	2	13		Заступљеност неметала у природи и њихова основна физичка својства. Водиник, његова својства и примена. Кисеоник, његова својства и примена. Сумпор, његова својства и примена. Сумпор (IV) – оксид, сумпор (VI) – оксид, сумпорна киселина и примена. Азот, његова својства и примена. Азот (V) – оксид, азотна киселина и примена. Амонијак, његова својства и примена. Угљеник, његова својства и примена. Угљеник (II) – оксид. Угљеник(IV) – оксид, угљена киселина и примена.		ХЕ.1.2.1. ХЕ.1.2.2. ХЕ.3.2.1. ХЕ.2.2.1. ХЕ.3.2.1. ХЕ.3.2.2. ХЕ.1.2.7. ХЕ.1.2.8. ХЕ.1.2.10.

2.	МЕТАЛИ, ОКСИДИ МЕТАЛА И ХИДРОКСИДИ (БАЗЕ)	4	3	1	8		Заступљеност метала у природи и њихова основна физичка својства. Калцијум. Калцијум - оксид и калцијум – хидроксид, својства и примена. Гвожђе, алуминијум, бакар – својства на којима се заснива примена ових метала. Корозија метала. Легуре које се најчешће примењују (бронза, месинг, челик, дуралуминијум, силумин)		ХЕ.1.1.2. ХЕ.1.2.1. ХЕ.3.2.1. ХЕ.1.2.2. ХЕ.2.2.2. ХЕ.3.2.2. ХЕ.1.2.3. ХЕ.2.1.7 ХЕ.1.2.4. ХЕ.2.2.1. ХЕ.3.2.2.
3.	СОЛИ	3	1	1	5		Соли. Формуле и називи соли. Добијање соли.Физичка својства соли (агрегатно стање, растворљивост). Хемијске реакције соли (реакција са киселинама, базама и солима)		ХЕ.1.1.8. ХЕ.1.2.4. ХЕ.2.1.4. ХЕ.3.2.3. ХЕ.1.1.5. ХЕ.1.2.5. ХЕ.3.2.5 ХЕ.1.2.9

4.	ЕЛЕКТРОЛИТИЧКА ДИСОЦИЈАЦИЈА КИСЕЛИНА, ХИДРОКСИДА И СОЛИ	2	1	0	3		Елктролитичка дисоцијација киселина, хидроксида и соли. Мера киселости раствора pH - скала		ХЕ.1.1.4. ХЕ.2.2.1. ХЕ.3.2.5 ХЕ.1.1.8. ХЕ.1.2.8. ХЕ.1.2.10.
5.	УВОД У ОРГАНСКУ ХЕМИЈУ	1	1	0	2		Својства атома угљеника. Многобројност органских једињења. Општа својства органских једињења, разлике у односу на неорганска једињења		ХЕ.1.1.5. ХЕ.1.3.3. ХЕ.2.1.1.

6.	УГЉОВОДОНИЦИ	7	4	1	12		Елементарни састав, подела и физичка својства угљоводоника. Засићени угљоводоници (алкани) и незасићени угљоводоници (алкени и алкини). Хемијска својства угљоводоника (сагоревање, супституција, адиција). Ароматични угљоводоници. Бензен. Нафта и земни гас – извори угљеникових једињења и енергије. Полимери		ХЕ.1.3.1. ХЕ.1.3.2 ХЕ.1.1.5. ХЕ.1.3.1. ХЕ.1.3.1. ХЕ.1.3.2. ХЕ.2.1.2. ХЕ.3.3.1
7	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ	5	3	1	9		Алкохоли. Карбоксилне киселине. Масне киселине. Естри		ХЕ.1.3.1. ХЕ.1.3.3. ХЕ.3.3.1. ХЕ.3.3.2. ХЕ.2.1.4 ХЕ.1.1.12. ХЕ.1.2.10. ХЕ.1.3.1

8.	БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА	7	4	1	12		Масти и уља. Угљени хидрати у прегледу: моносахариди (глукоза и фруктоза), дисахариди (сахароза), полисахариди (скроб и целулоза). Аминокиселине. Протеини. Витамини		ХЕ.1.4.1. ХЕ.2.4.1. ХЕ.3.4.1. ХЕ.3.4.2. ХЕ.1.1.2.

9.	ХЕМИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	2	2	0	4		Загађивачи ваздуха, воде и земљишта. Мере заштите		ХЕ.1.5.1.ХЕ.1.2.1. ХЕ.1.3.1. ХЕ.2.2.2. ХЕ.3.2.2.
УКУПНО		37	24	7	68				

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни садржаји хемије за осми разред развијени су у девет тема. У оквиру прве две теме, ученици упознају заступљеност неметала и метала у природи. Својства типичних метала изучавају се на примеру калцијума. Ученике стално подстицати да самостално састављају формуле оксида на основу знања валенце неметала, односно метала, као и да пишу формуле киселина и хидроксида.

Учење о солима у оквиру треће теме базирати на знању о јонским једињењима, стеченом у седмом разреду. И у оквиру ове теме ученике подстицати да самостално састављају формуле соли, те да науче о заступљености њима најпознатијих соли у природи, као и о значају и примени важних соли. На крају теме организовати систематизацију знања о саставу и својствима оксида, киселина, хидроксида и соли.

Циљ учења четврте теме јесте да ученици на основу теорије електролитичке дисоцијације уопште знања о својствима киселина, хидроксида и соли. Такође потребно је да се ученици информишу о pH – скали као начину исказивања киселости раствора. Учећи градиво прве четири теме ученике стално подстицати да повезују садржаје ових тема.

У оквиру четири наредне теме ученици уче о основним својствима органских једињења, по којима се разликују од неорганских , о физичким и хемијским својствима неких класа органских једињења (угљоводоници, алкохоли, карбоксилне киселине и естри), укључујући и биолошки важна органска једињења.

У оквиру последње теме потребно је размотрити узроке загађивања животне средине, како човек својим активностима томе доприноси и како се последице ових утицаја могу умањити.

БИОЛОГИЈА

Циљ наставе биологије јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да усвајањем образовно-васпитних садржаја развијају знања, вештине и умења из области екологије и заштите животне средине, уз примену концепта одрживог развоја.

1. Редни број	2. **ТЕМА**	3. обрада	4. утврђивање	5. свега
6. 1.	7. УВОД	8. 4	9. 1	**10. 5**
11. 2.	12. ЕКОЛОГИЈА И ЖИВОТНА СРЕДИНА	13. 10 14.	15. 6	**16. 16**
17. 3.	18. УГРОЖАВАЊЕ, ЗАШТИТА И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЕКОСИСТЕМА - ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	19. 12 20.	21. 9	**22. 21**
23. 4.	24. ГЛОБАЛНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ 25. СРЕДИНЕ	26. 5 27.	28. 4	**29. 9**
30. 5.	31. ЖИВОТНА СРЕИНА И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ	32. 5 33.	34. 5	**35. 10**
36. 6.	37. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ЗДРАВЉЕ И КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА	38. 3 39.	40. 4	**41. 7**
42. **УКУПНО**		**43. 39**	**44. 29**	**45. 68**

ТЕМА		О	У	С	САДРЖАЈИ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ					
I	**УВОД**	4	1	5	Биолошка и културна еволуција човека. Услови живота на Земљи. Разноврсност живог света. Биодиверзитет. Нивои организације живог света.	БИ.1.1.5. БИ.2.1.4. БИ.3.1.5. -БИ.1.3.8. БИ.1.3.9. БИ.1.3.10. БИ.2.3.5. БИ.2.3.6. - БИ.1.4.1. БИ.1.4.2. БИ.2.4.1. БИ.2.4.2 БИ.3.4.1.
II	**ЕКОЛОГИЈА И ЖИВОТНА СРЕДИНА**	10	6	16	Предмет истраживања, историјски развој и значај екологије. Животна средина - појам и компоненте. Животно станиште - биотоп. Услови живота у станишту - еколошки фактори. Однос организама и животне средине (адаптације, животне форме). Популација - основне одлике. Животна заједница и њена организација (еколошка ниша, просторна и временска организација). Екосистем - основни процеси који се одвијају у екосистему. Односи исхране. Пренос енергије и кружење супстанце (материје). Развој екосистема (сукцесије). Основни биоми на Земљи. Биосфера.	БИ.3.2.1. БИ.3.2.2. БИ.3.2.3. - БИ.1.2.5. БИ.3.2.4. - БИ.1.2.7. БИ.2.2.8. - БИ.1.4.3. БИ.2.4.3. БИ.2.4.4. БИ.3.4.2. БИ.3.4.3. БИ.3.4.4. - БИ.1.4.4. БИ.2.4.5. БИ.2.4.6. БИ.2.4.7. БИ.3.4.5.

III	**УГРОЖАВАЊЕ, ЗАШТИТА И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЕКОСИСТЕМА - ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ**	12	9	21	Разноврсност и структура екосистема (природни и антропогени). Екосистеми копнених вода; загађивање и могућности заштите. Екосистеми мора; загађивање и могућности заштите. Шумски екосистеми; угроженост и могућности заштите. Травни екосистеми; угроженост и могућности заштите. Антропогени екосистеми (агроекосистеми и урбани екосистеми); угроженост и могућности заштите. Активност: Уочавање разноврсности и структуре екосистема у непосредном окружењу. Угрожавање и заштита биодиверзитета. Категорије заштићених природних добара (национални и међународни ниво). Црвене књиге флоре и фауне. Угрожавање и заштита културних добара. Унапређивање животне средине - значај и могућности. Пројекат: Истраживање стања угрожености животне средине у непосредном окружењу. Активност: Примери позитивног и негативног утицаја антропогеног фактора на животну средину. Активност: Посета једном заштићеном природном добру.	БИ.1.4.5. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8 - БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8. - БИ.1.5.1. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.2.5.1. БИ.3.5.1. - БИ.1.5.7. БИ.2.5.4.

IV	**ГЛОБАЛНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ**	5	4	9	Климатске промене. Ефекат стаклене баште. Оштећење озонског омотача. Киселе кише. Сушење шума. Ерозија земљишта. Ширење пустиња. Нестајање биљних и животињских врста. Пројекат: Глобалне последице загађивања животне средине (претраживање интернет страна, научних часописа ...).	БИ.1.4.5. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8 - БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8. - БИ.1.5.1. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.2.5.1. БИ.3.5.1. - БИ.1.5.7. БИ.2.5.4.
V	**ЖИВОТНА СРЕИНА И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ**	5	5	10	Концепт одрживог развоја. Право на информисаност и учешће јавности у доношењу одлука у вези заштитне животне средине. Природни ресурси - одрживо коришћење. Енергетска ефикасност. Активност: Процена примене неких облика енергетске ефикасности. Отпад и рециклажа. Активност: Конкретан допринос селекцији отпада. Дебата на тему: Информисаност и учешће младих у заштити животиња (добробит животиња).	БИ.1.4.5. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8 - БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8. - БИ.1.5.1. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.2.5.1. БИ.3.5.1. - БИ.1.5.7. БИ.2.5.4.

VI	**ЖИВОТНА СРЕДИНА, ЗДРАВЉЕ И КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА**	3	4	7	Право на здраву животну средину. Савремен начин живота и здравље (бука, брза храна, дувански дим...). Култура живљења (еколошка култура). Активност: Организација и реализација разних активности унапређивања заштите животне средине и културе живљења. Обнављање и систематизација садржаја наставног програма петог, шестог, седмог и осмог разреда (провера знања дефинисаних образовним стандардима за крај обавезног образовања)	БИ.1.4.5. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8 - БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8. - БИ.1.5.1. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.2.5.1. БИ.3.5.1. - БИ.1.5.7. БИ.2.5.4.
УКУПНО		**39**	**29**	**68**		

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи − глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литературу, мапе, шеме, енциклопедије... Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања

корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Веновим дијаграмима, одређивање климатских услова у зависности од географског положаја, писање есеја, тј. приказ података /малих истраживања на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима, уважавање и прихватање различитости. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pbworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“ као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова - Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали.

Током рада ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капаљке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) и опрему за теренски рад у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити предметима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице за лек...). Табеларно и графичко приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, требало би практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета Информатика и рачунарство и Техника и технологија.

У настави оријентисаној на постизање исхода предност имају групни начин рада, рад у пару и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понаша ње и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблем ске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи WebQuest, project-based learning, thematic units, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

У активностима за достизање исхода повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије, треба нагласити да се особине живог налазе у структури - ћелији и да је на Земљи живот успостављен током еволуције ћелија. Кроз обраду улога и значаја појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије (језгро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми) треба увести појмове који ће повезати ћелијску грађу и функцију. У том смислу треба поменути да поједине ћелије имају одређену грађу из које произилази њихова специфична функција (нпр. надражљивост, проводљивост, контрактилност), док друге могу бити програмиране за диференцијацију у више праваца, односно обављање различитих функција (пример матичних ћелија).

Активности за достизање исхода повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција треба усмерити тако да ученици разумеју да се усложњавањем унутрашње грађе стичу услови за појаву нових карактеристика ћелије (и организма) при чему се повећањем активне површине преко које се обавља одређена функција, на свим нивоима организације, успоставља принцип економичности - оптимално искоришћавање ограничене запремине ћелије/организма, повећањем унутрашње или спољашње површине. На тај начин се остварује боља енергетска ефикасност, на ћелијском и на нивоу организма, и обезбеђује континуитет (одрживост) животних функција. То се може приказати на различитим примерима: интрамембрански систем у ћелији, набори мембране унутар митохондрија, цревне ресице, алвеоле у плућима, шкржни листићи, набори (вијуге) мозга итд. Садржаји се могу обрадити кроз истраживачки рад ученика о томе како се долази до матичних ћелија, како се чувају, на који начин их користимо у медицини итд, кроз разговор са стручњаком (лекар, генетичар) о матичним ћелијама, посетом Генетичком саветовалишту локалне болнице или другим институцијама које се баве овом темом.

Активности за достизање исхода идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе и илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини, треба усмерити тако да ученик разуме да ћелија/организам најбоље функционише у одређеним условима и да сви организми поседују механизме који одржавају свој унутрашњи састав у одређеним границама, које омогућавају њихово преживљавање. Посебно је важан принцип примања и преноса информација и реаговања на надражаје. Потребно је нагласити да су то повезани и регулисани процеси, односно да процеси који се одвијају у појединим деловима тела могу да регулишу активности у другим органима и ткивима и утичу на целокупно функционисање организма. Хомеостаза и повратна спрега као појмови могу се повезати са градивом роботике (Техника и технологија). Ученике на овом узрасту треба што више упућивати да самостално прикупљају, обрађују, представљају и тумаче информације добијене једноставним истраживањима. Потребно је повезати физику и биологију (физичке појаве у телу организама, притисак, брзина...) и хемију и биологију (неуротрансмитери, хормони, ензими...). Током остваривања наведених исхода, требало би да ученици различитим примерима илуструју везу између физиолошких адаптација живих бића и промена у спољашњој средини. Садржаји се могу обрадити кроз низ кратких вежби/демонстрација рефлекса (рефлекси ока, рефлекс хватања лењира, пателарни рефлекс...), варљивост чула (прецизност чула додира, оптичке варке итд.).

Препоручени број часова је 26: 14 часова за обраду, 5 за утврђивања, 3 за утврђивања уз вежбу, 3 за вежбе и 1 за систематизацију.

Област: Човек и здравље

У активностима за достизање исхода: одговорно се односи према свом здрављу, важно је указати на путеве преношења болести, превенцију и значај редовних контрола. Ученик треба да развије одговоран однос према сопственом здрављу, здрављу људи из своје околине и да поступа према упутствима лекара. Када знају путеве преношења изазивача болести, требало би да ученици науче и како се треба понашати у присуству оболелих од различитих болести, али и да развију толерантан однос према оболелима. На пример, особу оболелу од сиде не треба да игноришу, нити дискриминишу на било који начин, а то ће моћи када науче да руковање, загрљај, разговор нису начини како се ова болест преноси. Процена ставова из домена одговорног односа према здрављу може се радити кроз чек-листу.

У оквиру области Човек и здравље треба обрадити и примере различитих утицаја на функције ендокриног система, нервног система и чула изазваних различитим спољашњим и унутрашњим факторима (узроцима), као и могућност враћања организма у уравнотежено стање након одређених поремећаја. Могу се користити примери који су блиски за разумевање ученицима овог узраста, као што је слабљење слуха услед слушања прегласне музике, коришћења слушалица, коришћења мобилних телефона, играња компјутерских игрица итд. Ученике треба мотивисати да изразе критички став у погледу домена и мере штетности појединих утицаја.

Разумевање резултата стандардних лабораторијских анализа крви и урина се може обрадити кроз вежбу, при чему пажњу треба обратити само на вредности које се односе на еритроците, хемоглобин, гвожђе, леукоците (без леукоцитне формуле), ниво шећера, а код резултата урина на замућеност, присуство бактерија и ћелија крви. Циљ вежбе није тумачење, анализирање и интерпретација лабораторијских анализа, јер то раде лекари, већ је потребно да ученик уме да прочита табелу и разуме да вредности треба да буду у опсегу референтних. Током вежбе се могу анализирати унапред припремљени (симулирани) подаци од стране наставника, а не реални резултати конкретних особа (ученика или одраслих).

Посебну пажњу треба посветити репродуктивном здрављу. Контрацепцију обрадити и у смислу спречавања преране трудноће и полно преносивих болести.

Кроз активности за достизање исхода изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиловима живота, код ученика треба развијати критички став према садржајима који се могу наћи на интернету и другим изворима информисања (часописима, ТВ емисијама...). У питању су садржаји који се односе нпр. на дијете, биолошки активне супстанце и адитиве, али и друге теме од значаја за здраве стилове живота. Ученици могу да проналазе примере медијских садржаја који ће се анализирати на часу. Анализу је могуће урадити и у виду дебате са темама: постоје ли инстант-дијете, „чаробне биљке“ које лече најразноврсније болести, „топе килограме“, продужавају младост и слично.

Кроз истраживачке задатке или пројектну наставу, могу се обрадити лековити и физиолошки активни продукти животиња и биљака (као што су мед, прополис, различити екстракти биљака, полен...) који се користе за људску употребу. Ова тема је погодна за корелацију са градивом хемије или за заједничку пројектну наставу са овим предметом (нпр. вежбе екстракције хлорофила, кофеина и биљних уља). Такође, у циљу истраживања о деловању биљних и животињских продуката и екстраката, могу се организовати посете или мини-екскурзије до оближњег постројења за прераду лековитих биљака, узгајивачници медицинских пијавица, произвођачу меда и сл, зависно

од подручја и локалних услова у којима се школа налази. За врсте које су интродукцијом унете ради узгајања и добијања екстраката и других продуката, могу се проучити путеви којима су те врсте доспеле на наше подручје, што се може повезати са исходима области Живот у екосистему и са предметом Географија.

За достизање исхода повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона потребно је ову тему повезати са хормоналном регулацијом, која се обрађује у теми Јединство грађе и функције, и са знањима из претходних разреда у вези са променама у пубертету (менструални циклус, на пример). У обради полног и родног идентитета, поред развијања толеранције и прихватања различитости, ученицима треба пружити ширу перспективу генетичке варијабилности, као природног феномена, која не даје основе за предрасуде, стереотипе, дискриминацију и насиље. Адекватним избором садржаја и начина рада може се успоставити веза са садржајима који се обрађују на предмету Грађанско васпитање, а који се односе на теме пол, род и сексуалности.

Активности се могу реализовати као дебате, трибине, представљање резултата истраживачких задатака ученика (нпр. о ставовима ученика у одељењу, анализа текстова - дневни пресек новинских чланака и слично).

Активности за достизање исхода: идентификује поремећаје у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота треба да обухвате истраживања видова нездравог начина живота, као што су начин исхране, физичка активност, употреба психоактивних супстанци (укључујући и лекове - таблетоманија). Посебну пажњу треба посветити злоупотреби стероида и других супстанци за нпр. повећање мишићне масе и снаге због последица на стање организма и на понашање. Резултате истраживања треба повезивати са деловањем на системе органа и приказивати их јавности (нпр. на нивоу одељења или школе) у различитим облицима (нпр. пано који ће пропагирати здраве стилове живота, или са декларацијама производа које свакодневно користе уз коментарисање улоге и штетности појединих адитива исхрани и слично).

Препоручени број часова за реализацију ове области је 9: 4 часа за обраду, 3 за утврђивања и 2 за вежбе.

Област: Порекло и разноврсност живог света

Активности за достизање исхода доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети треба усмерити на повезивање стечених еколошких знања са историјом планете Земље, тј. начинима којима се она мењала (тектонске промене, промене климе, састав атмосфере, влажност, температура, итд). Податке о геофизичким процесима треба пропратити описом развоја живог света кроз геолошка доба. За именовање геолошких доба треба користити стручне називе прекамбријум, палеозоик, мезозоик и кенозоик. Могу се поменути и краћи периоди који су познати ученицима као што су перм, карбон, тријас, јура, креда, али се не препоручује да ти називи буду део кључних појмова. Стечена знања о постанку живог света треба повезати са продукцијом кисеоника и настанком озонског омотача, као условима за еволуцију већине врста живих бића. Посебну пажњу треба посветити настанку нових група живих бића и повезати их са њиховим положајем на Дрвету живота, што представља и део активности за достизање исхода истражи давно нестале екосистеме. Већину активности за достизање поменутог исхода је могуће реализовати кроз пројектне задатке у којима ће ученици истраживати и представљати

(презентацијом, плакатом) нестале шуме карбона, мора камбријума, итд, уз адекватну употребу еколошких појмова попут еколошких фактора и адаптација.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 7: 3 часова за обраду, 3 за утврђивања и 1 за вежбу.

Област: Наслеђивање и еволуција

Активности за достизање исхода повеже промене које се догађају организму током животног циклуса са активностима гена, обухватају истраживање и описивање промена током животног циклуса различитих врста биљака и животиња (од зигота, преко деоба ћелија и формирања органа, а затим улазак у репродуктивну фазу, старење и смрт). На пример, могу се истражити и представити животињске врсте са потпуним преображајем (метаморфозом), које пролазе кроз фазе ларве и лутке пре адултног периода (бројни инсекти), као и они са непотпуним преображајем (одсуство стадијума лутке код инсеката); развиће преко ларвеног стадијума код мекушаца, ракова, риба, водоземаца итд. Такође, треба нагласити да постоје и организми чије развиће нема очигледно препознатљиве фазе кроз промене целокупне грађе тела, али да и такво развиће подразумева раст, промене у пропорцијама делова тела и физиолошким процесима, као и развиће полних органа (нпр. човек). Морфолошке и физиолошке промене током животног циклуса треба повезати са хормонским променама (хормон раста, полни хормони, јувенилни хормон код инсеката, биљни хормони, итд). Развиће човека треба повезати са променама насталим у пубертету услед деловања хормона које се обрађују у области Човек и здравље. Посебну пажњу треба посветити томе да се хормонски индуковане промене активирају укључивањем регулаторних гена у одређеним фазама животног циклуса.

Да би се ови процеси довели у везу са основним молекулским процесима у ћелији, неопходно је подсетити ученике на знање о генима и молекулу ДНК (из седмог разреда). Током седмог разреда, ученицима су предочена правила наслеђивања (трансмисије) генетичког материјала од родитеља на потомство. Сада је потребно објаснити другу улогу генетичког материјала - функцију гена у процесу развића особина организама. На овом узрасту не треба говорити о транскрипцији и транслацији, али је важно рећи да су производи гена протеини који остварују различите функције - ензими, структурни протеини (нпр. колаген, антитела, итд), хормони, итд. На примеру хормона може се објаснити улога гена. Током животног циклуса, у одређеним фазама се активирају гени за хормоне, који онда активирају друге гене за раст тела и развиће органа (нпр. јувенилни хормон код инсеката). Активност гена за полне хормоне код људи доводи до активирања гена за развиће полних органа, длакавост код дечака, раст груди код девојчица, итд. Ови садржаји дају ширу перспективу генетичке варијабилности када су у питању особе чије се полне карактеристике и полни идентитет не поклапају.

Имајући у виду оваква објашњења улоге гена у развићу фенотипа, као и знања из седмог разреда о алелима и правилима наслеђивања, може се појаснити ученицима присуство различитости између јединки у једној популацији. У циљу остваривања исхода повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције, подсетити се појма популација и процеса селекције који су обрађени у претходним разредима. Процес специјације (настанка нових врста) најбоље је објаснити кроз алопатрички модел специјације (ученицима не треба уводити овај термин). Модел: једна велика популација бива подељена на две мање и прекине се могућност укрштања између јединки две популације; свака од популација се прилагођава, деловањем селекције, на услове средина у којима живе; такође,

различите мутације се дешавају у свакој популацији (настају неки нови алели); због ових процеса, временом између две популације настају све веће разлике (фенотипске и генетичке); током дужег времена, јединке две популације се толико разликују да више не могу да се међусобно укрштају чак и уколико дођу у физички контакт; тада су то две нове врсте.

Ово објашњење еволуције дао је Чарлс Дарвин и данас је потврђено у свим биолошким истраживањима. Ученицима је неопходно дати податке о Дарвиновој теорији еволуције и објашњењима која је он пружио. Објаснити да је он дао концепцију природне селекције и дивергенције популација, што води настанку нових врста. Такође, навести да је Дарвин закључио да је порекло живог света јединствено и да због тога сва жива бића деле заједничке особине - дисање, излучивање, метаболизам итд. Дарвинову концепцију јединства живота повезати са моделом „дрво живота“.

Процес еволуције, постанка врста и заједничког претка врста може се објаснити на примеру еволуције човека. Ученици могу на интернету да истражују приказе људских предака, почевши од одвајања наше еволуционе линије од последњег заједничког претка са шимпанзом (пре 7 милиона година). У заједничком раду могу направити еволуционо стабло људских предака. Важно је нагласити да је човек настао на афричком континенту, а да је затим мигрирао на друге континенте. На сваком од континената, људске популације су се прилагођавале другачијим срединским условима и због тога данас имамо различите особине које су карактеристичне за групе људи из различитих региона света (али увек наглашавати да је индивидуална варијабилност унутар људских група огромна). Јако је важно објаснити ученицима да, у биолошком смислу, тј. у контексту генетичких разлика, не постоје расе људи, већ само континуирана варијабилност различитих људских карактеристика.Препоручени број часова за реализацију ове области је 7: 4 часа за обраду, 2 за утврђивања и 1 за вежбу.

Област: Живот у екосистему

У активностима за достизање исхода повеже губитак врста у екосистему са негативним последицама у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране акценат је на томе да у екосистемима постоји тежња ка усаглашавању производње и потрошње органске супстанце и ка производњи што веће количине органске супстанце у датим условима (биомаса, разноврсност). Потребно је увести концепт климакса екосистема у смислу да он представља, у датим околностима, равнотежу у преносу и кружењима енергије и супстанце у екосистему. Истовремено, треба увести и појам природне сукцесије. Уколико се достигнути ступањ равнотеже (климакс екосистема) поремети, покреће се процес природне сукцесије који доводи до поновног успостављања нарушене равнотеже. Процес природне сукцесије може се пратити кроз серију заједница које се успостављају, од пионирске заједнице до климаксне заједнице екосистема. Процеси кружења и прено са супстанци (вода, угљеника и азота) и енергије у природиим екосистемима могу се представити мрежама исхране заједница карактеристичних екосистема за које се предлаже да обавезно садрже произвођаче, потрошаче и разлагаче. Циклуси кружења супстанци на исти начин се могу посматрати и у биосфери.

Активностима за достизање исхода критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи треба увести концепт одрживог развоја и еколошког отиска. Да би ученици разумели ове концепте, препоручује се обрада појма капацитет средине (бројност − бројност популација − биомаса − диверзитет) који се у датим околностима може одржати у дужем временском

периоду. Указати на чињеницу да се неограничен раст не може одржати у ограниченим условима (повезати са H.I.P.P.O концептом). Пожељно је омогућити ученицима да израчунају свој еколошки отисак на неком од калкулатора, који се може наћи на интернету и у одељењу продискутовати добијене резултате, нарочито о томе које животне навике би свако могао да промени, а при томе да смањи свој отисак.

Ученицима треба скренути пажњу да коришћење обновљивих извора енергије може имати и извесне негативне последице (ветропаркови, деривационе минихидроелектране...). Једна од тема за дебату са ученицима може бити управо ова: добробит и лоше стране употребе обновљивих извора енергије. Пожељно је указати да се непрекидно развијају нови, бољи технолошки процеси који смањују негативне ефекте.

Активности за достизање исхода повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије треба фокусирати на ретке врсте, угрожене врсте, ендемичне врсте, космополитске врсте. Кроз пројектне задатке ученици могу да истражују везу наведених врста и еколошких чиниоца који условљавају њихово присуство на задатим подручјима. Истраживање се може спровести на терену, ако постоје могућности, или претраживањем литературе, интернета...

Предложене врсте: банатски божур, храст лужњак, буква, рамонда, трска, маслачак, белоглави суп, орао белорепан, сова ушара, вук, шакал, врабац, пастрмка, младица, кечига, моруна... у обзир долазе све врсте за које ученици могу да одреде еколошке факторе због којих је врста ретка, угрожена или космополитска.

Исход истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања (начини како је врста пренета)може да се реализује кроз истраживање познатих инвазивних врста, попут амброзије, багремца (Amorpha fruticosa), киселог дрвета, папирног дуда (Broussonetia papyrifera), сибирског бреста, свиленице (Asclepias syriaca), азијске бубамаре, шимшировог мољца (Cydalima perspectalis) итд. Ученици могу спровести истраживање на терену, у непосредној околини (ако постоје услови) или претраживањем литературе и интернета. Могу се проучити и алохтоне врсте које су у ранијим периодима инвазијом освојиле наше просторе и постале уобичајне као што су гугутка, бизамски пацов, нутрија, бабушка, багрем... Активности за достизање овог исхода треба повезати са активностима за достизање исхода повеже губитак врста у екосистему са негативним последицама у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране.

За достизање исхода Истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју може се искористити H.I.P.P.O концепт који на једноставан начин дефинише чиниоце нестанка врста.

Назив овог концепта је акроним изведен из следећих речи на енглеском језику: Habitat alteration - измене или промене станишта, Invasive species - инвазивне, алохтоне врсте, Pollution − загађење, Population growth - раст људске популације, Overexploitation - претерана експлоатација (ресурса).

Пројектни задатак може бити израда „црвене књиге“ за локалне врсте са IUCN листе по H.I.P.P.O концепту. Наставник предлаже листу врста, а ученици одабирају једну и одређују факторе угрожавања и приказују резултате.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 19: 9 часова за обраду, 6 за утврђивања, 3 за вежбу и 1 за систематизацију градива.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе ликовне културе јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и уметничку писменост и да напредују к а реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да подстиче и развија ученичко стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци:

-стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе ликовне културе сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе предмета ликовна култура буду у пуној мери реализовани

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената; - стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развијање способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање смисла за естетске ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање; - подстицање интересовања стварање и неговање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја визуелних уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	Слободно компоновање	3	2	5
2.	Визуелна метафорика и споразумевање	5	2	7
3.	Контраст, јединство и доминанта у простору	10	6	16
4.	Слободно компоновање и фантастика	4	2	6
	УКУПНО:	22	12	34

РБ ТЕМЕ	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	ЧАСОВИ			СТАНДАРДИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
			О	У	УК.		
1.	**Слободно компоновање**	познаје и користи различите изражајне могућности класичних и савремених медија,техника и материјала визуелне уметности -одабира адекватна средства за изражавање своје идеје -изводи радове са одређеном намером -зна начине повезивања ликовних елемената у композицији -уочава њихову међусобну повезаност -организује радни простор,припрема и одлаже прибор за рад	3	2	5	ЛК.1.3.2. зна да наведе различита занимања за која су потребна знања и вештине стечене учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...) ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр. музеј, галерију, атеље, уметничка ЛК.1.3.2. зна да наведе различита занимања за која су потребна знања и вештине стечене учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...) ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр. музеј, галерију, атеље, уметничка радионица...)радионица...)	IX X
2.	**Визуелна метафорика и споразумевање -**	схватају улогу масовне комуникације у свакодневном животу -разумеју појмове-амблем,знак,пиктограм,хералдика,стилизација -познају карактеристике савремене ликовна решења -врше естетске анализе својих радова и радова	5	2	7	ЛК.1.1.1. разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајање) визуелних уметности ЛК.1.1.2. изводи дводимензионалне и	X XI

		других				тродимензионалне радове ЛК.1.3.1. описује разлике које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода ЛК.2.2.1. одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт ЛК.2.2.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...) ЛК.3.3.2. описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности	XII
3.	Контраст, јединство и доминанта у простору	зна начине повезивања ликовних елемената у композицији -изводе радове са одређеном намером у различитим ликовним техникама -умеју да истакну доминантан мотив,боју,служе се контрастом да постигну јединство и равнитежу композиције -умеју да врше естетску процену радова са аспекта ликовних принципа уз коришћење стручне терминологије	10	6	16	ЛК.1.1.1. разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајање) визуелних уметности ЛК.1.1.2. изводи дводимензионалне и тродимензионалне радове ЛК.2.1.1. познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелних уметности ЛК.2.1.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...) ЛК.3.2.3. користи тачне термине (нпр. текстура, ритам,	XII I II III

						облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржаја на свом раду и на радовима других	
4.	Слободно компоновање и фантастика	користе различите изражајне могућности савремених и класичних медија,материјала и техника -умеју да одаберу адекватнасредств а за изражавање својих идеја -повезују ликовне елементе у композицији -схватају појам надреалног -умеју да врше естетску процену радова и изнесу свој став	4	2	6	ЛК.1.1.1. разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајање) визуелних уметности ЛК.1.1.2. изводи дводимензионалне и тродимензионалне радове ЛК.2.1.1. познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелних уметности ЛК.2.1.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике ЛК.2.2.1. одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт ЛК.2.2.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...) ЛК.3.2.2. изводи радове са	IV V

						одређеном намером користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат ЛК.3.2.3. користи тачне термине (нпр. текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржаја на свом раду и на радовима других	

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле налазе се називи тема, а у трећој предложени садржаји. Редослед тема није обавезујући, а садржаји различитих тема могу да се повежу и другачије организују. Наставник планира наставне јединице на основу компетенција, циља наставе и учења, исхода и кључних појмова.

Приликом планирања наставних јединица наставник не размишља о садржајима које ће обрадити, већ о задацима и активностима ученика који омогућавају развијање компетенција. Наставник прво бира исказ предметне компетенције. На пример, исказ специфичне предметне компетенције средњег нивоа: Ученик проналази и развија своје идеје истражујући природно и вештачко окружење, свет маште и осећања (посматрајући, анализирајући и сакупљајући потребне информације) за стваралачки радомогућава планирање разноврсних задатака и активности. Један од задатака може да буде да ученици на основу облика из природе осмисле употребни предмет приказујући до четири фазе трансформације. Наставна јединица би носила назив Трансформација облика или Трансформација. Да би проблемски задатак могао да се реши, потребно је осмислити на који начин ће ученици истраживати облике из природе. Могуће је да путем мобилних уређаја сваки ученик самостално или у пару претражује интернет на часу (наставник даје смернице за претраживање и ограничава време), да ученици пронађу фотографије облика из природе у уџбеницима, да наставник донесе на час одговарајуће књиге, да ученици истражују податке у школској библиотеци, да се претходно припреме за час тако што ће код куће претраживати интернет и одабрати неколико занимљивих облика... Овај проблемски задатак циља исход: користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад и омогућава развијање компетенција за рад са подацима и информацијама и за решавање проблема. Имајући у виду недовољан фонд часова, потребно је

планирати задатке и активности који циљају више исхода. На пример, ако наставник не би тражио од ученика да цртају фазе трансформације, већ би јасно нагласио да рад може да се реализује као скица, цртеж, слика, скулптура... одабраним материјалом и техником (колаж, глина, туш и перо...) или у апликативном програму, задатак би циљао и исход: бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука. Наставник може да постави још захтева. На пример, може да тражи да ученици у раду примене одабрани принцип компоновања (да обрате пажњу на ритам или равнотежу...). Тако би задатак циљао и исход: примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу. Ако би ученици по завршетку рада анализирали и поредили решења, задатак би циљао и исход: дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења и омогућио би развијање међупредметних компетенција за комуникацију и сарадњу...

Сваки ликовни задатак може лако да се разради тако да циља више исхода и компетенција. Важно је да се осмисле захтеви који подстичу развој ученика. Уколико се ученику зада ликовна тема, материјал и техника, поступак израде и ликовни проблем (на пример, примена неког принципа компоновања), то је превише ограничавајућих услова који приморавају ученика да се фокусира на извођење рада, уместо на развијање идеја.

Исходе за крај разреда је могуће операционализовати и контекстуализовати (у складу са циљем наставне јединице/задатка). На пример, исход: разговара о значају културне баштине за лични развој, развој туризма и очување културног идентитета земље може да се прецизира овако: објасни на који начин би археолошки локалитет Винча могао да постане значајна туристичка дестинација.

Имајући у виду да су ученици оптерећени припремама за завршни испит и избором средње школе, пожељно је испланирати наставу тако да се у другом полугодишту остави довољно времена за разговор и пројектне задатке који интересују ученике, а нису презахтевни у смислу да одузимају превише времена за истраживање и реализацију.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КОМПОЗИЦИЈА

Пожељно је да на почетку године наставник укаже на то где се знања о елементима и принципима компоновања примењују. Ова знања су неопходна ученицима који уписују уметничке школе и одређене профиле у стручним школама (техничар за обликовање графичких производа, фотограф, типограф, архитектонски техничар, техничар за пејзажну архитектуру, техничар за обликовање намештаја и ентеријера, цвећар, златар, електротехничар мултимедија, дизајнер одеће, дизајнер текстила, дизајнер производа од коже, техничар-моделар коже, декоратер зидних површина, аранжер у трговини, посластичар, мушки фризер, женски фризер, сценски маскер и власуљар...). Сви ученици могу да примене принципе компоновања приликом креирања презентација, фотографија, видео записа..., реализовања ликовних пројеката, уређења животног и радног простора, смишљања одевне комбинације...

На очигледним примерима из свакодневног живота и уметности потребно је објаснити принципе: ритам, контраст, доминанту, градацију, равнотежу, јединство и хармонију. Начин остваривања бира наставник. Могуће је кратко објаснити све принципе на једном часу (уз презентацију), па у току године постепено, кроз разговор и разноврсне проблемске задатке, омогућити услове да ученици развијају знања у складу са својим потребама, интересовањима и способностима. Могуће је и разматрати у току године један по један принцип (почев од оних који су ученицима непознати), па на крају школске године сумирати научено.

Заинтересованим и напредним ученицима се може указати на то да, осим наведених, постоје и други принципи. На пример, у фотографији је важан принцип трећина (rule of thirds), у графичком дизајну принцип беле позадине (white space)... Ученицима који желе да науче више потребно је дати смернице за истраживање на интернету (адресе или кључне речи) и договорити са сваким учеником пројектни задатак који ће радити самостално, код куће.

Када је реч о простору и пропорцијама, најважније је прво указати на значај ергономије за здравље ученика. Пример је дизајн радног стола и столице, који треба да омогући правилно држање тела приликом учења и рада на рачунару. Затим се може разговарати о дизајну ентеријера и индустријском дизајну (на пример, о дизајну аутомобила), о архитектури, скулптури у пленеру, приказивању простора на дводимензионалној подлози и перспективи... Заинтересованим ученицима се може указати на златни пресек.

Да би се обезбедила мотивација и развијала компетенција за учење, неопходно је објаснити зашто и како се уче одабрани садржаји. На пример, ако наставник тражи од ученика да нацртају простор и објекте у перспективи, потребно је да укаже на то да ученици на тај начин развијају визуелно опажање и памћење, што им је неопходно у бројним животним ситуацијама (за процењивање ситуација, доношење одлука, решавање проблема...). Аналитичко посматрање природе, окружења и уметничких дела није довољно, визуелно опажање и памћење се неће довољно развијати без практичног рада (ликовни задаци су уједно и начин да ученик провери у којој мери је развио визуелно опажање и памћење). Може се разговарати и о томе како данас доживљавамо приказивање тродимензионалног простора на дводимензионалној подлози. Обрнута, вертикална и семантичка перспектива могу деловати незанимљиво или збунити савременог посматрача. С друге стране, полиперспектива може бити занимљива савременом посматрачу иако, такође, не приказује објекте онако како их видимо у стварности. Као пример приказивања простора наставник може да покаже и 3Д мурале (оптичке илузије), који могу у потпуности да промене амбијент мањих и слабо осветљених просторија или да значајно измене изглед старих фасада (примери се могу наћи на адреси: https://artofjohnpugh.com). Када је реч о пропорцијама главе и тела, може се указати на примену знања прилико м шминкања и смишљања одевне комбинације, на различите облике лица и пропорције, на то како се бојом, линијама и валером неки делови лица могу визуелно смањити или истаћи. Боје и кројеви одеће могу утицати на то да неки делови тела визуелно делују шире или уже, краће или дуже... Такође, простор (димензије, дизајн ентеријера и осветљење) утиче на општи утисак. Може се разговарати и о опажању боја у зависности од врсте осветљења (бела светлост у распону од 2700 до 6500 Келвина), јер за ученике није важно да приликом бирања сијалица за стан, собу, радни простор... мисле само о потрошњи енергије и јачини светла, већ и о боји светла, а која утиче на расположење, учење, доношење одлука... Као пример може послужити боја светла која се користи у маркетима да би храна деловала свеже. Затим, ако је ученик изложио на зиду свој ликовни рад, постер или репродукцију уметничког дела, та слика ће другачије изгледати у зависности од избора сијалице (као и сви други објекти у просторији)...

Ученици се додатно могу мотивисати задацима који су њима занимљиви, а развијају стваралачко мишљење: трансформација облика (у апликативном програму: morphing), превођење информација из једне форме у другу (на пример, превођење музичке композиције у ликовну), повезивање реалних облика и нереалних односа, креирање илузија... Да би се утврдило које активности мотивишу ученике неопходно је континуирано испитивање праксе, јер оно што мотивише једну генерацију/одељење/ученика не мотивише нужно све ученике.

НАСЛЕЂЕ

Циљ учења ове теме је развијање позитивног става према светској и националној културној баштини. Као полазна основа треба да послужи неки феномен, актуелна тема или догађај. На пример, катедралу Нотр Дам у Паризу је у великој мери оштетио пожар у априлу 2019. године. Ова несрећа није потресла само француски народ већ и велики број људи широм света, што је повод за разматрање више важних тема. Једна од значајних тема је промоција наслеђа. Катедрала Нотр Дам је у својој дугој историји више пута била потпуно запуштена (нарочито у 16. веку). Током Француске револуције је демолирана, јер је народ није доживљавао као вредно наслеђе, већ као симбол богатства и моћи високог свештенства. Захваљујући роману Богородичина црква у Паризу (код нас: Звонар Богородичне цркве) Виктора Игоа, који је постао популаран одмах по објављивању, катедрала је обновљена. Пишчева намера је била да скрене пажњу француској јавности на значај националног наслеђа, међутим, роман је доживео светску славу, као и катедрала. По роману су нацртане бројне илустрације и стрипови, снимљени филмови, серије и анимирани филмови, креиране позоришне представе, мјузикли... У игрици Assassin's Creed Unity из 2014. године катедрала је верно приказана до детаља. Унеско је уврстио катедралу на листу светске културне баштине и она је и званично призната као наслеђе значајно за човечанство. Ученици треба да знају да је веома тешко прикупити новац за заштиту и обнову наслеђа. Катедрала је и у 21. веку пропадала упркос својој слави и годишњој посети од преко 13 милиона људи из целог света. Највише новца за обнову је уложено онда када је велики број људи осетио снажну емотивну повезаност са катедралом (непосредно по објављивању Игоовог романа и непосредно после пожара)... Ученици могу да истраже који споменици културе у нашој земљи се налазе на листи светске културне баштине, а који не (иако су изузетно значајни), као и да заједно размотре шта за њих значе споменици културе у нашој земљи, како би као појединци и као заједница могли да допринесу промоцији наслеђа. На пример, изузетно значајан праисторијски локалитет Винча (Бело брдо) је озбиљно угрожен подземним водама, али није добио међународну помоћ за заштиту, нити је прикупљено довољно средстава да се до краја истражи и уреди за посетиоце.

Катедрала Нотр Дам може да буде основ за разматрање још једне важне теме, начина на који се наслеђе штити и обнавља. Иако се у јавности говори о рестаурацији катедрале, она је током векова само делимично рестаурирана, а делимично је обнављана тако што су јој додавани модерни елементи, па је Виктор Иго катедралу описао као химеру. После пожара, француска влада је расписала конкурс за идејно решење катедрале, што је подстакло још бурних реакција јавности. Јавност је подељена на оне који желе да се верно реконструише последњи изглед катедрале и на оне који сматрају да је боље катедрали дати савременији изглед (јер је катедрала на тај начин била и грађена и обнављана током векова). Као супротност катедрали може се навести пример обновљене средњовековне тврђаве Голубац или манастирског комплекса Манасија, којима нису додавани модерни архитектонски украси. Ученици могу да дискутују о томе да ли би се вредност културног споменика умањила уколико би се приликом обнове изменио његов првобитни изглед, као и о јединству стила, могу да

ураде идејна решења за уређење простора око неког значајног споменика или места културе у нашој земљи... Такође, потребно је поменути 3Д скенирање и штампање, технологију која у великој мери може да помогне приликом истраживања и обнове културног наслеђа.

Када се планира учење о уметницима и њиховим делима, важно је смислено одредити циљ учења одабраног садржаја. На пример, није смислено да ученици уче о импресионизму зато да би упамтили податке (када је правац настао, шта је био повод за настанак правца, ко су представници, која су њихова најзначајнија дела), јер ти подаци за ученике немају значаја, непримењиви су и ученици их брзо заборављају. Уместо тога, може се говорити о томе шта је креативност, а шта иновативност, колико је за ученике значајно да развијају стваралачко мишљење (које им је неопходно у бројним животним ситуацијама), као и о томе да иновативне идеје и остварења понекад неће одмах бити прихваћени. Као пример се може навести прича о непријатељској реакцији критичара, неких колега и публике када су први пут видели радове импресиониста и о увредама упућених уметницима. Ученицима се могу показати најпознатија дела импресиониста и поставити питање да ли та дела у њима изазивају презир, бес, мржњу... и зашто (да или не), као и шта мисле, зашто је јавност у 19. веку тако негативно реаговала на иновације. Ученици могу да упореде једно дело уметника који је био цењен у то време (на пример, Енгр) и дела импресиониста, да покушају сами да открију шта је тачно скандализовало публику. Затим се може нешто рећи о Салону, о томе како је отварање изложбе био значајан друштвени догађај који је окупљао виђене људе и обичне грађане, о стандардима које је поставила државна Школа лепих уметности (École des Beaux-Arts) и очекивањима публике тог времена. Може се разговарати и о томе на који начин ученици прихватају оштру критику или увреде, а на који начин су реаговали уметници који су касније постали славни, као и како би могли пристојно да кажу да им се неко дело не свиђа. Такође, може се разговарати и о томе зашто и данас неки људи мрзе, на пример, Реноара и објављују на интернету чланке против његових дела... На исти начин се може приступити и свим другим садржајима које наставник одабере. На пример, ако је фокус на томе како ученици могу да пронађу подстицај за стварање, као пример се могу показати дела настала под утицајем афричке уметности... Потребно је разговарати и о томе шта за ученике значи оригиналност, колико је оригиналност важна, у којој мери можемо да будемо оригинални, у којим случајевима је оригиналност позитивно прихваћена, а у којим не. Такође, шта је у уметности омаж, а шта плагијат... Свака одабрана тема за разговор може да буде и повод за истраживање и стварање.

Наставник треба повремено да прати како се развијају нове образовне технологије. На пример, америчка компанија Triseumразвија образовне игрице помоћу којих ученици и студенти могу да уче о уметницима и уметничким делима истовремено развијајући компетенције (називи првих игрица су: ARTé: Mecenas, ARTé: Lumiere, ARTé: Hemut).

КОМУНИКАЦИЈА

Декодирање слике се односи на тумачење слике у најширем значењу (теме и мотиви у уметничким делима, пропагандне поруке, пиктограми, симболика боје...). Ови садржаји се повезују са одговарајућим садржајима других тема. Према процени наставника, могуће планирати и тумачење сложенијих знака, истраживање порекла, значења и развоја познатих логотипа (Gamecube, Toblerone, Amazon, Pepsi...) или знака који су ученицима мање познати (амблеми војске РС, илирски грбовници, одликовања...). Наставник може да понуди ученицима да одаберу знаке о којима ће се разговарати на часу (и који ће послужити као подстицај за креирање оригиналног знака) или да сам направи избор, а у складу са знањима која су ученици стекли до осмог разреда.

Остали предложени садржаји се односе на предлоге пројеката. Ученицима је потребно понудити мотивационе садржаје и могућност да одаберу пројекте који их занимају. Пројекти могу да се планирају и остварују на различите начине. Један од могућих начина је да ученици самостално, у паровима или тимовима одрже час својим вршњацима. Наставник треба да постави захтев да тај час буде занимљив, да „наставник“ заинтересује вршњаке за тему, да припреми кратку презентацију и питања која подстичу на размишљање и разговор, на даље истраживање... Налози за ученике не треба да буду презахтевни, али не треба ни да се сведу на забаву. На пример, један тимски пројекат може да обухвати истраживање европске моде у периоду од почетка двадесетог века до Првог светског рата и нацрт свечане одеће (превођење неких карактеристичних елемената у савремену одећу). Истовремено, од ученика се може тражити да креирају кратку презентацију о духу тог времена (начину живота, архитектури, намештају, познатим уметницима и уметничким делима...). Други тимови могу да раде исти пројекат, али да истражују неко друго време или да истражују другу тему и реализују другачији рад (на пример, прилог за школски часопис). Ако ученици желе да сазнају више о стрипу, као мотивациони садржај може се понудити прича о популарности стрипа данас, филмовима снимљеним према стриповима, о основним карактеристикама америчке, јапанске и француско-белгијске школе, о српском стрипу, апликативним програмима за цртање стрипова... Ученици могу да осмисле карактер/карактере и да нацртају траку или таблу стрипа (за стрип у наставцима). Уколико их занимају графити и мурали, може се указати на интернет страницу Google Street Art project, где се могу видети највреднији графити и мурали широм света, на бесплатне апликативне програме за креирање графита, а ученици могу индивидуално или тимски да планирају пројекте (да фотографишу зид у свом месту, да креирају неколико скица за графит/мурал, да одабрану скицу пренесу на већи формат натрон папира...). Такође, одељење може да се договори да сви заједно раде на једном пројекту. На пример, да сниме документарни филм о свом школском животу у последњем разреду основне школе. Затим, један део школског простора може у потпуности да промени изглед за потребе школских прослава помоћу интерактивних инсталација (наставник може пронаћи идеје за пројекат и мотивационе садржаје ако у претраживач унесе: Interactive Art Installations, Nike Flyknit Collective installation, Jelly Swarm by Tangible Interaction, Scattered Crowd by William Forsythe, Patrick Nadeau Rainforest

МУЗИЧКА КУЛТУРА

ЦИЉ: оспособљавање,неговање,стицање,развијање креативности и вештина,извођење певањем и свирањем
ЗАДАЦИ: стицање и примена нових знања, слушанем музичких примера и извођењем композиција певањем и свирњрм појединачно и групно

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	ЗНАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ	8	6	14
2.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	9	4	13
3.	МУЗИЧКО ИЗВОЂЕЊЕ	4	-	4
4.	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	3	-	3
	УКУПНО:	24	10	34

РБ ТЕМЕ	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	ЧАСОВИ			СТАНДАРДИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
			О	У	УК.		
1.	Знање и разумевање	оспособљавање за применену стечног знања из муз. писмености,разумевање муз.дела и њиховог облика,препознавање оркестара,инструмената,епоха жанрова итд. неговање и развијање естетских норми муз. укуса. стицање нових знања муз.писмености,музичких дела и композитора.	8	6	14	М.К1.1.1.препозна основне елемента музичке писмениостиМ.К.1.1.2.опише основне карактеристике стилских раздобљаМ.К.2.1.2.стурктуру одређеног жанра	Септембар јун

2.	Слушање ,музике	Стицање разумевање Примена усвајање	9	4	13	М.К.1.2.1препознаје инструменте М.К.1.2.2.препознаје муз састав оркеста М.К.1.2.4препознаје српски фолклор	Септембар-јун
3.	Музичко извођење	оспособљавање за самосталан креативан извођачки рад,певањем и свирањем,музичких дела народне и уметничке музике.	4	-	4	М.К.1.3.1пева једноставне песме	септембар-јун
4.	Музичко стваралаштво	креативност подстицана кроз импровизацију на инструментима и вокалним извођењем. примена стечених знања у корелцији са другим предметима нпр. ликовно књижевност. извођење и компоновање самосталних оригиналних дела	3	-	3	М.К.1.4.4учествује у одабиру музике за одређену историску епоху М.К.3.4.1 креира једностане ритмичке пратње за обрађене мелодијеМ.К3.4.3осмисли и импровизује мање музичке целине	Септембар-јун

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да обликује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, уџбенике и остали дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник креира свој глобални план рада из кога ће развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Знање о музици кроз различите епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за осми разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немузичким аспектима романтизма, импресионизма и савремене музике на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког

контекста. У том смислу треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, дувачке инструменте треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о дувачким инструментима (дрвени и лимени) треба да буду сведене и усмерене на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примену.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из непосредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем , односно меморисањем података.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања музике. Током слушања ученици слушно идентификују музички стил и пореде га са основним карактеристикама друштвено-историјског периода. Ученичку пажњу фокусирати на уочавање извођачког састава, темпа, мелодијских и ритмичких карактеристика, са циљем да се повежу са музиком романтизма, импресионизма и савременог доба. Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа“ у процесу ученичке перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав, изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстичући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Традиционалне песме и игре

Ај, мене мајка једну има

Рум, дум, дум

Фатише коло врањске девојке

Буњевачко момачко коло

Сокол ми литна, Јано

Ти, једина

Градином цвеће цветало

Човек и музика

Романтизам

Франц Шуберт, Аве Мариа

Франц Шуберт, За музику

Франц Шуберт, Серенада

Николо Паганини, Капричо бр. 24 и 5, изводи Немања Радуловић

Николо Паганини, Ла кампанела, III став

Феликс Менделсон, Концерт за виолину у е-молу, Оп. 64

Феликс Менделсон, Свадбени марш, Сан летње ноћи

Фредерик Шопен, Мазурка Оп. 24, бр. 1

Фредерик Шопен, Валцер бр. 19, а-мол

Фредерик Шопен, Валцер бр.2, Оп. 64

Фредерик Шопен, Револуционарна етида

Фредерик Шопен, Минутни валцер

Фредерик Шуман, Сањарење

Франц Лист, Ла кампанела

Франц Лист, Клавирски концерт бр.1

Беджих Сметана, Гудачки квартет бр. 1

Беджих Сметана, Влтава

Јохан Штраус, Тик так брза полка

Јохан Штраус, Трич трач полка

Јохан Штраус, валцер Приче из бечке шуме

Јохан Штраус, валцер Гласови пролећа

Јоханес Брамс, Лаку ноћ

Пјотр Иљич Чајковски, Клавирски концерт Оп. 1, бе-мол

Антоњин Дворжак, Симфонија из Новог света, бр. 9, IV став

Антоњин Дворжак, Словенска игра бр. 1, 2, 6 и 8

Антоњин Дворжак, Концерт за виолончело Б, е-дур

Антоњин Дворжак, Хумореска бр. 7, Оп. 101

Модест Мусоргски, Слике са изложбе

Сергеј Рахмањинов, Клавирски концерт бр. 2, це-мол

Корнелије Станковић, Што се боре мисли моје

Мокрањац, Козар

Мокрањац, Приморски напјеви

Мокрањац, Мокрањац, избор из Руковети

Опере

Ђоакино Росини, Дует мачака

Ђоакино Росини, Арија Фигара, опера Севиљски берберин

Ђоакино Росини, Chi disprezza gli infelici, опера Кир у Вавилону

Ђузепе Верди, Хор Јевреја, опера Аида

Ђакомо Пучини, Нико не спава, опера Турандот

Амилкаре Понкјели, Игра сатова из опере Ла Ђоконда

Александар Бородин, Половецке игре, опера Кнез Игор

Лео Делиб, Дует цвећа, опера Лакме

Жорж Бизе, Арија Хабанера из опере Кармен

Петар Коњовић, Џанум насред села, опера Коштана

Петар Коњовић, Велика чочечка игра, опера Коштана

Жак Офенбах, Птице у сенци, оперета Хофманове приче

Балет

Жан Батист Лили, Menuet des Trompettes

Лео Делиб, Игра сатова, балет Копелија

Адолф Адам, балет Жизела

Пјотр Иљич Чајковски, балет Крцко Орашчић

Пјотр Иљич Чајковски, Плес малих лабудова, балет Лабудово језеро

Пјотр Иљич Чајковски, финале, балет Лабудово језеро

Пјотр Иљич Чајковски, Валцер из балета Успавана лепотица

Стеван Христић, Грлица из балета Охридска легенда

Стеван Христић, Коло из балета Охридска легенда

Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго)

Јоханес Брамс, Мађарска игра бр. 5

Виторио Монти, Чардаш

Микис Теодоракис, Сиртаки

Антонио Карлос Жобим, Самба са једном нотом

Импресионизам

Габриел Форе, Павана, Оп. 50

Ерик Сати, Гимнопедија

Клод Дебиси, Потопљена катедрала

Клод Дебиси, Месечина

Морис Равел, Болеро

Савремена музика

Игор Стравински, Игра костура, балет Жар птица

Игор Стравински, Игра Жар птице, балет Жар птица

Игор Стравински, инсерт из Свите Жар птица

Игор Стравински, балет Петрушка

Арам Хачатурјан, Игра сабљама, Свита Гајане

Дмитри Шостакович, Други валцер

Густав Холст, Јапанска свита

Густав Холст, Самерсет рапсодија

Љубица Марић, Праг сна

Дарко Краљић, Девојко мала

Јован Јовичић, Војвођанска свита

Војислав Костић, За Београд

Дејан Деспић, Дивертименто Кончертанте Оп. 51

Ханс Цимер, Пирати са Кариба, тема

Хајао Мијазаки, Замак на небу https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA

Композиције инспирисане музиком романтизма, импресионизма и савременог доба

Бора Дугић, Зов за недостижном лепотом

Бубуша Симић, Велики градски валцер

Јадранка Стојаковић, Што те нема

Монти, Чардаш

Пол де Сеневил, Брак из љубави

Музички инструменти

Габриел Форе, Павана Оп. 50

Артуро Маркез Márquez Arturo Danzón No. 2

Антоњин Дворжак, Словенска игра бр. 7

Камиј Сен Санс, Соната за обоу, Де-дур, Оп.166, I став

Енио Мориконе, Габријелова обоа

Дејан Деспић - 7 пасторала за обоу соло

Анте Гргин, Duettino Scherzando за два кларинета

Радивој Лазић - Властимир Перичић, Хумореска за кларинет и клавир

Боки Милошевић - одломци из одабраних дела

Антонио Вивалди, Концерт за фагот е-мол

Лироj Андерсон, Празник трубача

Избор песама са фестивала Драгачевска труба

Луис Армстрон

Мајлс Дејвис

Морис Равел, Болеро (соло тромбон)

Камиј Сен-Санс, Концерт за хорну Оп. 94

Хауард Шор, Господар прстенова (The Fellowship; Gondor)

Георг Филип Телеман, Песма о изгубљеној љубави

Бела Барток, Румунски плесови Сз.68. ББ76: II Браул (Allegro)

Станислав Бинички, Марш на Дрину

Видео примери

Традиционална песма са Косова, Горанине, Ћафанине https://www.youtube.com/watch?v=SI3UltfEWhA

Николо Паганини, Каприччо бр. 24 и 5, изводи Немања Радуловић https://www.youtube.com/watch?v=rgCo54r3DUk

Лист и Шопен https://www.youtube.com/watch?v=8Uc2vtj7vvs&t=163s

Јохан Штраус, Тик так брза полка https://www.youtube.com/watch?v=99k-g8H447U

Волфганг Амадеус Моцарт, Арија краљице ноћи, опера Чаробна фрула https://www.youtube.com/watch?v=XH7cPtG8kGg

Ђоакино Росини, Дует мачака https://www.youtube.com/watch?v=QNyR6rsGDyg

Ђоакино Росини, Chi disprezza gli infelici, опера Кир у Вавилону https://www.youtube.com/watch?v=ffZiEgC4Tu0

Амилкаре Понкјели, Игра сатова из опере Ла Ђоконда https://www.youtube.com/watch?v=tOBp7H8RN4M

Лео Делиб, Дует цвећа, опера Лакме, https://www.youtube.com/watch?v=Zm4HWjnwdWk

Петар Коњовић, Џанум насред села, опера Коштана https://www.youtube.com/watch?v=t0qoPLSQv0U

Петар Коњовић, Велика чочечка игра, опера Коштана https://www.youtube.com/watch?v=_5UCmwGVsnE

Жак Офенбах, Птице у сенци, оперета Хофманове приче https://www.youtube.com/watch?v=TcTM-m7q3PE

Жан Батист Лили, Menuet des Trompettes https://www.youtube.com/watch?v=sZ4AM0ayFBA

Лео Делиб, Игра сатова, балет Копелија https://www.youtube.com/watch?v=ryFyVpqbqGQ

Лео Делиб, Мазурка, балет Копелија, https://www.youtube.com/watch?v=8Sb7gp98wAc

Адолф Адам, балет Жизела https://www.youtube.com/watch?v=3TLSrI_hXEw

Пјотр Иљич Чајковски, балет Крцко Орашчић https://www.youtube.com/watch?v=2DiL3p98ejE

Пјотр Иљич Чајковски, Плес малих лабудова, балет Лабудово језеро https://www.youtube.com/watch?v=rDdcw_p3eJg

Пјотр Иљич Чајковски, финале, балет Лабудово језеро https://www.youtube.com/watch?v=SXJawzOLS3k

Пјотр Иљич Чајковски, Валцер из балета Успавана лепотица, https://www.youtube.com/watch?v=7WL2tD27ucA

Стеван Христић, Грлица из балета Охридска легенда https://www.youtube.com/watch?v=RvxUEvbFKmk

Стеван Христић, Коло из балета Охридска легенда https://www.youtube.com/watch?v=JBOxXiNotBs

Националне и стилизоване игре

Полка https://www.youtube.com/watch?v=dONXZBrje2w

Мазурка https://www.youtube.com/watch?v=lRl1T7CAD0E

Чардаш https://www.youtube.com/watch?v=dF-x3ASonHw

Казачок https://www.youtube.com/watch?v=QGDoSJmEyMc

Сиртаки https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q

Микос Теодоракис, Сиртаки https://www.youtube.com/watch?v=qR1-3gYXsfE

https://www.youtube.com/watch?v=ls3gevqqqD0

Валцер На лепом, плавом Дунаву https://www.youtube.com/watch?v=EHFJWCCsWWQ

Танго https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU

Фламенко https://www.youtube.com/watch?v=sFUC5ROtN8M

Јоханес Брамс, Мађарска игра бр. 5 https://www.youtube.com/watch?v=H19jByxrqlw

Виторио Монти, Чардаш https://www.youtube.com/watch?v=XIJM2kZgYiI

Микис Теодоракис, Сиртаки, https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q

Антонио Карлос Жобим, Самба са једном нотом https://www.youtube.com/watch?v=PYdrhTL3VBk

Импресионизам

Клод Дебиси, Арабеска https://www.youtube.com/watch?v=A6s49OKp6aE

Клод Дебиси, Месечина https://www.youtube.com/watch?v=k8JwihcysWo

Морис Равел, Болеро https://www.youtube.com/watch?v=iOcu7GD8pcE

Савремено доба

Игор Стравински, Игра костура, балет Жар птица

https://www.youtube.com/watch?v=SP-dQBhcvtg

Игор Стравински, Игра Жар птице, балет Жар птица https://www.youtube.com/watch?v=a9OuxgP19ak

Игор Стравински, инсерт из Свите Жар птица https://www.youtube.com/watch?v=OdJdB_Gq1a4

Игор Стравински, балет Петрушка

https://www.youtube.com/watch?v=UaRZfSKPw5A https://www.youtube.com/watch?v=Y7H5dEbyxsg

Сергеј Прокофјев, Плес витезова, балет Ромео и Јулија https://www.youtube.com/watch?v=92YhJ4ZVmCg

Арам Хачатурјан, Игра сабљама, Свита Гајане https://www.youtube.com/watch?v=mUQHGpxrz-8

Дмитри Шостакович, Други валцер https://www.youtube.com/watch?v=cPiCejN-Wek

Дувачки инструменти

Клод Дебиси, Сиринкс https://www.youtube.com/watch?v=aw53VrbI4l0

Џон Вилијамс, Хедвигина тема, https://www.youtube.com/watch?v=l-3tN-c6UwE

Џон Вилијамс, Хедвигина тема, https://www.youtube.com/watch?v=cXRlDCyqZJw

Енио Мориконе, Габријелова обоа https://www.youtube.com/watch?v=FtE3hoR_Nvo

Антоњин Дворжак, Симфонија из Новог света, II став https://www.youtube.com/watch?v=0HhrxVx1Ztc

Бени Гудман, Певај, певај, певај https://www.youtube.com/watch?v=t4yGKj23jgQАстор Пјацола, Танго етида бр.3https://www.youtube.com/watch?v=4qzAi7JoKGE

Сергеј Прокофиев, Шехерезада https://www.youtube.com/watch?v=au0qOBAJ-nA

Пол Дик, Чаробњаков ученик https://www.youtube.com/watch?v=ScUEgUZbpbU

Квин, Боемска рапсодија https://www.youtube.com/watch?v=tO527C0KUSs

Хауард Гудл, Срећан Божић, Мр Бин https://www.youtube.com/watch?v=vvR66bZBCIk

Ђорђе Замфир, Усамљени пастир https://www.youtube.com/watch?v=orL-w2QBiN8

Необични дувачки инструменти https://www.youtube.com/watch?v=v62YjjV-Roo&t=61s

Станислав Бинички, Марш на Дрину https://www.youtube.com/watch?v=Prv8a9Wp7Sg

Хајао Мијазаки, Замак на небу https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA

Енио Мориконе, Габријелова обоа, https://www.youtube.com/watch?v=pTsitO4TXF8

Пентатоникс, Еволуција музике, https://www.youtube.com/watch?v=lExW80sXsHs

Извођење музике

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произилазити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Мешовите тактове на примерима народних песама треба изводити по слуху. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на крају певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

Свирање

Извођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описмењени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализиране и солмизационо обрађене. Свирањем се поред осталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од нотне слике и тумачења према звуку. Мешовите тактове на примерима народних песама треба изводити по слуху.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Човек и музика:

Јоаханес Брамс, Лаку ноћ

Беджих Сметана, Моја звезда

Франц Шуберт, Липа

J. Ф. Рајхард, Љубица

Традиционална песма, Ђурђевдан

Традиционална песма из источне Србије, Mandra mea cu carpa mura

Традиционална ромска песма, Ђелем, ђелем

Традиционална мађарска игра, Леп је он (Az a szep)

Традиционална руска песма, Каљинка

Традиционална мађарска песма, Nyulacska

Традиционална русинска песма, Зродзели ше тарки

Традиционална мађарска песма, Нек се чује нек се зна да Жужа воли Јаноша

Енглеска духовна песма, Прекрасна милост (Amazing Grace)

Александар Бородин, Половецке игре

Лола Новаковић, Деца Пиреја

Радмила Какарлајић, Анђелина, зумба, зумба

Макс Фридман/Џими де Најт, Rock Araund the Clock

Џон Ленон/Пол Макартни, Let It Be

Герард Матос Родригез, Танго Ла кумпарсита https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU

Елементи музичке писмености:

Густа ми магла паднала

Море, изгрејала, нане

Пуче пушка

,Ајде Јано, коло да играмо

Запевала сојка птица

Оро се вије

Јовано, Јованке

Станиша Коруновић, Мај

Станиша Коруновић, Пробуђена жаба

Бијело дугме, Липе цвату

Момчило Бајагић Бајага, Буђење раног пролећа

Карл Ман/Дејв Апел, Let`s Twist again

Традиционалне и песме домаћих аутора

Ој, цоко, цоко, црно око

Тај таврље

Уродиле жуте крушке

Шкрипи ђерам

Текла вода Текелија

Леле дуње ранке

Тамо далеко

Војтек Шистех, Ој, Србијо, мила мати

Николас Балон, Креће се лађа француска

Станислав Бинички, Марш на Дрину

Староградске песме

Ти једина

Моја мала нема мане

Мој Милане

Јутрос ми је ружа процветала

Што се боре мисли моје

Ајде Като

Небо је тако ведро

У тем Сонбору

Духовне песме

Стеван Стојановић Мокрањац, Тебе појем

Тропар за Божић

Тропар Светом Сави

Помози нам вишњи Боже

Корнелије Станковић, Многаја љета

Текст Свети Николај, Источниче живоносни

Музичко стваралаштво

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- израду дуваачких музичких инструмената (функционалних или нефункционалних);

- музичко-истраживачки рад;

- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката;

- осмишљавање музичких радионица;

- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тимским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	4	2	6
2.	САОБРАЋАЈ	3	3	6
3.	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	4	14	18
4.	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	8	12	20
5.	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	0	18	18
	УКУПНО	**19**	**49**	**68**

ТЕМА		О	У/В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	**4**	**2**	**6**	Ученик ће бити у стању да: -процени значај електротехнике, рачунарства и мехатронике у животном и радном окружењу; -анализира опасности од неправилног коришћења електричних апарата и уређаја и познаје поступке пружања прве помоћи; -образложи важност енергетске ефикасности електричних уређаја у домаћинству; -повеже професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике са сопственим интересовањима;	-Увод у електротехнику, рачунарство и мехатронику. -Електрична инсталација – опасност и мере заштите. Примена електричних апарата и уређаја у домаћинству, штедња енергије и енергетска ефикасност. Професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција.	

II	**САОБРАЋАЈ**	**3**	**3**	**6**	Ученик ће бити у стању да: -упореди карактеристике електричних и хибридних саобраћајних средстава са конвенционалним; -разуме значај електричних и електронских уређаја у саобраћајним средствима; -користи доступне телекомуникационе уређаје и сервисе;	-Саобраћајна средства на електропогон – врсте и карактеристике. -Хибридна возила. -Електрични и електронски уређаји у саобраћајним средствима. -Основи телекомуникација.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

III	**ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	**4**	**14**	**18**	Ученик ће бити у стању да: -класификује компоненте ИКТ уређаја према намени; -процени значај управљања процесима и уређајима помоћу ИКТ; -црта електричне шеме правилно користећи симболе; користи софтвере за симулацију рада електричних кола; -састави електромеханички модел и управља њиме помоћу интерфејса;	Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање процесима и стварима на даљину помоћу ИКТ. Основни симболи у електротехници. Рачунарски софтвери за симулацију рада електричних кола. Израда и управљање електромеханичким моделом.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

IV	**РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА**	**8**	**12**	**20**	Ученик ће бити у стању да: -објасни систем производње, трансформације и преноса електричне енергије; -анализира значај коришћења обновљивих извора електричне енергије; -разликује елементе кућне електричне инсталације; -повеже електрично и/или електронско коло према задатој шеми; -користи мултиметар; анализира карактеристике електричних машина и повезује их са њиховом употребом; -класификује електронске компоненте на основу намене; -аргументује значај рециклаже електронских компоненти;	-Електроенергетски систем. Производња, трансформација и пренос електричне енергије. Обновљиви извори електричне енергије. Електроинсталациони материјал и прибор. Кућне електричне инсталације. Састављање електричних кола Коришћење фазног испитивача и мерење електричних величина мултиметром. Електричне машине. Електротехнички апарати и уређаји у домаћинству. Основни електронике. Рециклажа електронских компоненти	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	.

V	**КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ**	**0**	**18**	**19**	Ученик ће бити у стању да: - самостално/тимски истражује и осмишљава пројекат; -креира документацију, развије и представи бизнис план производа; састави производ према осмишљеном решењу; -састави и управља једноставним школским роботом или мехатроничким моделом; -представи решење готовог производа/модела; -процењује свој рад и рад других и предлаже унапређење реализованог пројекта.	Моделовање електричних машина и уређаја. Огледи са електропанелима. Коришћење интерфејса за управљање помоћу рачунара. Израда једноставног школског робота сопствене конструкције или из конструкторског комплета. Рад на пројекту: израда производа/модела; управљање моделом; представљање производа/модела.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	
УКУПНО		**19**	**49**	**68**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

С обзиром да је настава Технике и технологије теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.
Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осмом разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у претходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

У области Животно и радно окружење обрађују се садржаји првенствено везани за електротехнику, рачунарство и мехатрони- ку. Уз помоћ различитих медија потребно је, у најкраћим цртама, приказати развој ових грана технике као и њихову међусобну по- везаност. Путем примера навести ученике да анализирају утицај развоја наведених области на савремен начин живота. Указати на доприносе српских научника у развоју електротехнике и телеко- муникација. Правилну употребу електричних апарата и уређаја у домаћинству треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије, са посебним акцентом на уштеду енергије. Објасни- ти разреде енергетске ефикасности електричних уређаја на основу којих ученик може извршити поређење електричних уређаја пре- ма ефикасности. Навести значај примене енергетски ефикасних уређаја са аспекта екологије и економије. Посебно анализирати могуће опасности које се могу десити приликом коришћења елек- тричних апарата и уређаја и евентуалне последице у случају не- придржавања упутстава за њихово коришћење. Навести поступке деловања приликом струјног удара. За избор наставка школовања и будућег занимања потребно је навести ученицима значај зани- мања из области електротехнике са примерима из свог животног окружења. Препоручени број часова за реализацију ове области је 6.

Саобраћај

Преглед карактеристика класичних саобраћајних средстава треба заокружити електронским подсистемима, као и конструк- цијама и функцијама средстава на електрични погон и хибридних возила. Препоручује се да ученици самостално, путем доступних извора знања, истраже предности и недостатке возила на елек- трични и хибридни погон и упореде их са конвенционалним вози- лима. У ову сврху могуће је користити различите наставне методе (методу пројектне наставе, проблемску, истраживачки рад).

Путем мултимедија приказати електрични и електронски си- стем код саобраћајних средстава (путничка возила, мопеди). Еле- менте система (уређаје за производњу и акумулацију електричне енергије, електропокретач, уређај за паљење радне смеше, уређаје за сигнализацију) повезати са претходним знањем ученика о по- гонским машинама (моторима). Посебно обратити пажњу на на- мену електронских уређаја (електронско убризгавање, сензори за кретање..) Осврнути се и на потребу исправности ових уређаја за безбедно учествовање у саобраћају.

Преношење података на даљину чини посебан сегмент сао- браћаја. Потребно је ученицима приближити телекомуникациону технологију и указати на убрзани развој телекомуникационих си- стема и њихов утицај на живот. У овом сегменту обрадити пренос информација путем аудиовизуелних средстава (радио и телевизи- ја), мобилне телефоније, GPS система, рачунарских и бежичних мрежа. Према могућностима и опреми, у овом делу искористити доступне уређаје (мобилне телефоне, таблете, рачунаре) и прак- тично остварити међусобну комуникацију путем њих, користећи интернет сервисе (електронску пошту, видео конференције, кратке поруке) или мобилне апликације (Viber, WhatsApp). Препоручени број часова за реализацију ове области је 6.

Техничка и дигитална писменост

Упознати ученике са основним симболима и ознакама које се користе у електричним шемама и оспособити их за њихово црта- ње.

Приликом реализације ове активности користити једноставне шеме. Демонстрирати рад са софтвером за симулацију рада елек- тричних кола примереним узрасту и предзнањима ученика. Креи- рати вежбу у оквиру које ученици цртају електричну шему и ко- ристе рачунарску симулацију за приказ њеног функционисања. Уколико материјално-техничке могућности дозвољавају, ученици потом састављају електричну шему на радном столу и демонстри- рају њен рад. Можете користити аналогне и дигиталне компоненте. Осмислити вежбе у којима ће ученици саставити и управља-

ти електромеханичким моделима користећи ИКТ и интерфејс. Сложеност модела прилагодити условима и опреми са којом шко- ла располаже. Комбиновати знања и вештине из програмирања која ученици поседују са појашњењем функција и начина рада по- јединих елемената модела. Уколико ученици раде са различитим моделима предвидети време за представљање појединачних реше- ња у одељењу.

У најкраћим цртама упознати ученике са могућностима упра- вљања процесима и стварима на даљину помоћу ИКТ-а (Internet of Things – интернет ствари).

Оспособити ученике да правилно читају и тумаче карактe- ристике компоненти ИКТ уређаја. Демонстрирати њихов изглед и рад у складу са условима у школи. Осмислити активности у који- ма ученици самостално или групно учествују са циљем истражи- вања карактеристика нпр. рачунарских компоненти потребних за реализацију одређеног захтева/посла (играње одређене игре, рад са одређеним софтвером и сл.). У оквиру ове активности предви- дети коришћење интернета и креирање/обликовање спецификаци- је опреме од стране ученика поштујући основе пословне комуни- кације и е-коресподенције. Препоручен број часова за реализацију ове области је 18

Ресурси и производња

На почетку изучавања ове области упознати ученике, на ин- формативном нивоу, са електроенергетским системом наше зе- мље. Шта га чини, које су потребе за електричном енергијом, а који потенцијали за производњу којима располажемо.

Производњу, трансформацију и пренос електричне енергије објаснити уз помоћ мултимедије. У најкраћим цртама објаснити хидроелектране, термоелектране и нуклеарне електране, значај трансформисања електричне енергије у трансформаторским ста- ницама, као и пренос електричне енергије далеководима и ниско- напонском електричном мрежом, од произвођача до потрошача.

Садржаје у овој области, који су директно везани за живот и дело нашег научника Николе Тесле, увек посебно истаћи и нагласити. Када је у питању производња електричне енергије, део са- држаја посветити обновљивим изворима електричне енергије. Ту се пре свега мисли на: соларне електране, ветроелектране (аерое- лектране), геотермалне електране, електране на биомасу, мини хи- дроелектране и постројења за сагоревање комуналног отпада. Ове садржаје реализовати уз помоћ одговарајуће мултимедије. Са уче- ницима анализирати значај и предности производње и коришћења обновљивих извора електричне енергија са аспекта заштите жи-

вотне средине.

Уз помоћ узорака електроинсталационог материјала, као очи- гледног наставног средства, или цртежа и мултимедије, објаснити ученицима својства и примену елетроинсталационог материјала (проводници, изолатори, инсталационе цеви и кутије, сијалична грла и

сијалице, прекидачи, утичнице, утикачи, осигурачи, елек- трично бројило, уклопни сат).

Уз помоћ одговарајућих шема и узорака склопљених струј- них кола, објаснити ученицима, основна струјна кола кућне елек- тричне инсталације (струјно коло прикључнице са уземљењем, сијалице са једнополним, серијским и наизменичним прекидачем). Тражити од ученика да у свесци нацртају шеме поменутих струј- них кола.

Објаснити ученицима упрошћену шему и главне карактери- стике трофазне електричне инсталације. При објашњавању кори- стити електричну шему трофазне струје приказану на основи јед- ног мањег стана.

Упознавање електроинсталационог материјала и прибора најефикасније се може остварити применом у различитим кон- струкцијама струјних кола. На основу стечених теоријских знања ученици, уз помоћ наставника, практично састављају струјна кола кућне електричне инсталације (струјно коло сијалице са једнопол- ним, серијским и наизменичним прекидачем...). Спајање елемена- та струјних кола вршити уз помоћ пинова на монтажним испит- ним плочама или лемљењем. Уколико се определите за лемљење, ученицима демонстрирати правилну и безбедну употребу елек- тричне лемилице. Водити рачуна да се симулација струјних кола ради само са напонима до 24 V.

Искористити практичан рад ученика за демонстрацију рада универзалним мерним инструментом (мултиметром). При прак- тичном раду ученици треба да користе мултиметар за мерење електричних величина.

У овом делу области може се са ученицима урадити симула- ција струјних кола уз помоћ бесплатних рачунарских програма на- мењених за ту сврху.

У најкраћим цртама упознати ученике са електричним маши- нама једносмерне и наизменичне струје, врстама и главним дело- вима. Излагање поткрепити моделима електромотора.

Упознавање ученика са електротехничким апаратима и уре- ђајима у домаћинству урадити уз помоћ мултимедије, слика или модела (пресека појединих кућних апарата и уређаја). Објаснити главне делове, принцип рада и начин одржавања најкоришћенијих електротермичких (решо, штедњак, пегла, грејалице, бојлер ...), електромеханички (усисивач, миксер, соковник, фрижидер, замр- зивач, клима уређај ...) и комбинованих апарата и уређаја (фен за косу, ТА пећ, машина за прање веша, машина за прање судова ...). Овај део наставне области се може искористити за израду мулти- медијалне презентације, тако што ће сваки ученик на истој прика- зати и презентовати по један уређај у домаћинству.

У оквиру електронике, кроз примере практичне примене, упознати ученике са основама на којима се заснива рад дигиталне технологије. Уз практични приказ, упознати ученике са основним електронским елементима (отпорници, кондензатори, завојни- це, диоде, транзистори, интегрисана кола ...). Најавити коришће- ње електронских елемената у оквиру практичног рада у следећој области Конструкторско моделовање.

На крају ове области упознати ученике са могућношћу и зна- чајем рециклаже електронских компоненти са еколошког и еко- номског аспекта.

Ову област реализовати у тесној корелацији са наставним садржајима физике, посебно са аспекта закона електротехнике на којима су засновани разни уређаји на електротермичком, електро- механичком дејству електричне струје.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

Ова област је сложенија јер се у њој по вертикали повезују садржаји како претходних разреда тако и осмог разреда. У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине кроз моделовање електричних машина и уређаја. То је неопходно пошто се та знања и вештине појављују и у реализацији делова пројекта.

У овом разреду треба заокружити целину о обновљивим изворима енергије. С обзиром да је у претходним разредима било речи о механичким и топлотним претварачима енергије у осмом разреду тежиште је на електричној енергији. Моделе који користе обновљиве изворе енергије ученици могу моделовати на различи- те начине. Један од начина је извођење огледа са електропанели- ма. У ту сврху довољно је радити на мањој плочи електропанела и помоћу мултиметара (унимера) мерити промене у зависности од количине светла. У оквиру пројекта могуће је израдити модел ве- трогенератора.

Са интрефејсом ученици су се упознали на нивоу „црне кути- је” (black box). Практично приказати како функционише интерфејс да би, у каснијој фази, могли применити стечена знања на неком пројекту. Ученике треба упознати са основним деловима интрфеј- са: напајање, улази и излази. На исти начин упознати основне де- лове робота и саставити једноставан школски робот.

С обзиром да је програм модуларног типа оставља се могућ- ност да ученици изразе своје личне афинитете, способности, инте- ресовања како би се определили за неке од понуђених могућности: израда модела електричних машина и уређаја, аутоматских систе- ма, робота, електронских склопова и модела који користе обно- вљиве изворе енергије. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредно- вања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва

– од идеје до реализације. Потребно је да ученици користе подат- ке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације производа/модела ко- ристећи ИКТ, израђују производ/модел, поштујући принципе еко- номичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима бе- збедности на раду. У пројект се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче.

Када је пројекат реализован, ученици представљају резултате до којих су дошли. При томе треба омогућити да се самопроценом сопственог рада и рада других на основу постављених критерију- ма развије размена ставова и мишљења. Да би унапредили процес рада на пројекту, треба подстицати употребу електронске кореспо- денције. Исто тако треба реализовати активности које се односе на одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела приликом представљања производа/модела.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 18 сопственог рада и рада других на основу постављених критерију- ма развије размена ставова и мишљења. Да би унапредили процес рада на пројекту, треба подстицати употребу електронске кореспо- денције. Исто тако треба реализовати активности које се односе на одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела приликом представљања производа/модела.

ИНФОРМАТИКА

Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање /вежбање	свега
1.	ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ	5	5	10
2.	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	1	1	2
3.	РАЧУНАРСТВО	6	6	12
4.	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК	2	8	10
	УКУПНО	**14**	**20**	**34**

ТЕМА		О	У/В	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	**ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ**	**5**	**5**	**10**	Ученик ће бити у стању да: – унесе и мења податке у табели; разликује типове података у ћелијама табеле; – сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; – користи формуле за израчунавање статистика; – представи визуелно податке на одговарајући начин; – примени основне функције форматирања табеле, сачува је у пдф формату и одштампа; – приступи дељеном документу, коментарише и врши измене унутар дељеног документа;	– Радно окружење програма за табеларне прорачуне. Креирање радне табеле и унос података (нумерички, текстуални, датум, време.). – Формуле и функције. – Примена формула за израчунавање статистика. Сортирање и филтрирање података. – Груписање података и израчунавање статистика по групама. Визуелизација података – израда графикона. – Форматирање табеле (вредности и ћелија) и припрема за штампу. – Рачунарство у облаку – дељене табеле (нивои приступа, измене и коментари).	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција.	

II	**ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ**	**1**	**1**	**2**	Ученик ће бити у стању да: – разуме на које све начине делимо личне податке приликом коришћења интернета; – разуме потенцијалне ризике дељења личних података путем интернета, поготову личних података деце; – разуме везу између ризика на интернету и кршења права; – објасни појам „отворени подаци”;	Заштита личних података. Права детета у дигиталном добу Отворени подаци.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

III	**РАЧУНАРСТВО**	**6**	**6**	**12**	Ученик ће бити у стању да: -успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци; унесе серију (низ) података; -изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); – графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); – унесе табеларне податке или их учита из локалних датотека и сними их; – изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...); изврши анализе које укључују статистике по групама;	-Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R, ...). -Унос података у једнодимензионе низове. -Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање). -Графичко представљање низова података. -Унос и представљање табеларно записаних података. -Анализе табеларно записаних података (нпр. просек сваке колоне, минимум сваке врсте, ...). -Обраде табеларно записаних података (сортирање, филтрирање,). – Груписање података и одређивање статистика за сваку групу..	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	

IV	**ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК** **ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК ИКТ И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ (4)**	**2**	**8**	**10**	Ученик ће бити у стању да: -сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка; -сараднички осмисли и спроведе фазе пројектног задатка; -самовредну је своју улогу у оквиру пројектног задатка/тима; -креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; -поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.	-Онлајн упитник (креирање – типови питања, дељење – нивои приступа и безбедност). -Онлајн упитник (прикупљање и обрада података, визуализација). -Отворени подаци. -Инфографик. -Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја). -Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. -Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима. -Вредновање резултата пројектног задатка.	Предузимљивост и оријентација ка предузетништву, Компетенција за учење, Одговорно учење у демократском друштву, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Естетска компетенција, Комуникација, Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Дигитална компетенција	.
УКУПНО		**14**	**20**	**34**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

С обзиром да је настава Информатике и рачунарства теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Анализа података

Анализа података и доношење закључака и одлука на основу података представља једну од најзначајнијих вештина у савременом друштву. Стога је ова тема у фокусу током читавог осмог разреда, и подаци и њихова анализа се обрађују кроз све три тематске целине. У оквиру теме ИКТ, подаци се обрађују и анализирају коришћењем програма за табеларне прорачуне, у оквиру теме Дигитална писменост прича се о поузданости података и значају заштите података и приватности, док се у оквиру теме Рачунарство приказује обрада података применом специјализованих програмских језика и окружења.

Подаци су у рачунарима обично организовани табеларно. На пример, информациони системи предузећа дају могућност извоза разних извештаја у облику табела. У последње време је све чешћа пракса да уместо традиционалних извештаја које можемо одштапати и презентовати на папиру информациони систем извештај даје у форми Excel табеле у којој можемо сами да сортирамо, филтрирамо, групишемо и сумирамо податке, правимо дијаграме, а ако умемо, радимо и напредније анализе. Поред података извезених из разних информационих система (на пример, електронских дневника школе), на располагању је све више отворених података који могу да се користе. Када се на вебу нуди преглед неких података, све се чешће очекује да постоји могућност преузимања комплетних података, тако да свако може да их анализира како жели. Наравно, то је повезано и са политиком до које мере неко жели да отвори своје податке, али у случајевима када подаци треба да су јавно доступни очекује се да и у техничком смислу буду отворени.

У оквиру едукативних материјала за Информатику и рачунарство за 8. разред треба да постоји неколико скупова података пажљиво припремљених за потребе наставе и учења. Као основа се могу користити отворени подаци или подаци из нечијег информационог система (уз одобрење власника података) које евентуално можемо додатно припремити да би били згоднији за наставу.

Подаци треба да буду из домена који су блиски ученицима. Један такав пример чини електронска дневничка евиденција ученика једног одељења или школе. Уз имена ученика, у једној табели се обично налазе њихове закључне оцене из различитих предмета, а у другој њихови изостанци. Слично, може се посматрати табела резултата неког такмичења у којој су уз имена ученика доступни и називи школа одакле долазе, окрузи и поени ученика на појединачним задацима. Поред домена везаних за школу и наставу, интересантан домен могу представљати спортски резултати и статистике појединих играча, затим подаци о музици и филмовима и слично. Поред отворених, унапред припремљених података, препоручује се коришћење података који ученици сами креирају на основу примера из реалних животних ситуација: планирање и приказ кућног буџета, пригодан пример за пословање продавнице са одређеним бројем артикала, трошковник за летовање и слично.

Веома је значајно значајно да ученици разумеју смисао различитих анализа података и да умеју да изведу закључке на основу добијених резултата. Кроз мноштво примера обучити ученике да самостално могу да одреде анализе (статистике, графиконе) које ће им омогућити да на основу података дају одговоре на постављена питања, уоче правилности међу подацима, корелације и евентуалне узрочно-последичне зависности.

Информационо-комуникационе технологије

Пре преласка на опис програма за табеларна израчунавања поновити укратко са ученицима значење појмова: податак, информација и информатика (са нагласком на примени и значају података и информација у савременом друштву, не инсистирајући на прецизним дефиницијама). Дискутовати о могућим начинима прикупљања података (из постојеће документације, анкетирањем, прикупљањем отворених података…), обраде прикупљених података, представљања података

(подсећањем на раније уведене примене табела у склопу текстуалних докумената и презентација са табелама) и преношења информација уз помоћ дигиталних уређаја у савременом друштву. Описати значење појма аутоматске обраде података и укратко описати различите могућности аутоматске обраде података.

Радно окружење изабраног програма за табеларне прорачуне

Представити изабрани програм за табеларне прорачуне и његову примену у различитим областима (нпр. креирање спискова, евиденција, израчунавање трошкова, прихода, расхода…). Навести примере из реалних животних ситуација у којима познавање рада у овим програмима олакшава обављање конкретних задатака (на пример, обрада резултата контролног задатка, израчунавање успеха ученика одељења, вођење месечног буџета домаћинства. Поменути занимања која имају потребу да користе овакве програме за разне прорачуне и вођење евиденције: економисти, рачуновође, инжињери...).

Увести концепт радне табеле у изабраном програму, са освртом на раније употребљаване табеле за представљање података у програмима за обраду текста и/или израду мултимедијалних презентација.

Укратко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за табеларне прорачуне (менија, палета са алаткама, картица, статусне линије...). Увести појмове: радна свеска, радни лист (радна табела, табела), ћелија (поље), ред(врста), колона и опсег (распон) ћелија. Приликом рада са радним свескама које могу имати више радних листова (табела), приказати поступак промене активног радног листа и именовања појединачних радних листова. Описати навигацију (кретање) кроз табелу (коришћењем миша и тастатуре). За ефикасније кретање кроз табелу користити приказати основне пречице на тастатури.

Унос података

Описати поступак уноса података, водећи рачуна о типу података који се уноси. Демонстрирати унос целих бројева (бројева без децимала), реалних бројева (бројева са децималама), текста, датума, времена и новчаних валута. Нагласити предности нумеричке тастатуре при уносу нумеричких података. Приказати могућност уноса текста у више редова у једну ћелију табеле. Скренути пажњу на различито поравнавање садржаја ћелија у зависности од типа података (и објаснити да су бројеви поравнати надесно, исто као код потписивања приликом сабирања у математици). Скренути пажњу на то да програми тип података одређују аутоматски, на основу садржаја ћелије, што може довести до неочекиваног и нежељеног понашања (нпр. погрешног препознавања броја телефона који почиње са 06... или јединственог матичног броја грађана ЈМБГ, као нумеричког податка, до препознавања броја као датума и слично). Приказати поступке експлицитне промене типа податка (форматирања ћелија) на нивоу појединачних ћелија, редова, колона и селектованих распона ћелија. Приказати подешавање приказа бројева на одређени број децимала, као и приказа у облику процената. Приказати подешавање формата приказа датума и времена. Истаћи разлику између категорије података и формата приказа (на пример, податак категорије датум може бити приказан у формату са

нумеричком, али у формату са текстуалном ознаком месеца, док број може бити приказан у облику процента или обичног децималног записа). Демонстрирати различит приказ и тумачење истог податка при промени формата ћелија.

Демонстрирати могућности копирања и премештања садржаја ћелија, редова, колона или опсега. Демонстрирати могућности уметања и брисања редова тј. колона, као и промене редоследа редова тј. колона. Демонстрирати могућност претраге и замене садржаја ћелија табеле.

Приказати поступак снимања радне табеле, учитавања података из снимљене радне табеле, као и увоза података из текстуалних датотека (података раздвојених зарезима, csv). Приказати могућност снимања табеле у облику шаблона.

Приказ, форматирање и штампање података из табеле

Приказати могућност сакривања и поновног приказивања редова и колона табеле. Приказати могућност поделе приказа табеле (пре свега у сврху фиксирања линије заглавља која остаје при врху током скроловања садржаја веће табеле). Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Приказати могућности естетског подешавања и обликовања садржаја табеле (подешавање боје ћелија, оквира, боје текста, фонта и његове величине, ширине колона, висине редова, поравнавања текста у ћелијама и слично). Приказати могућности стилизовања ћелија унапред дефинисаним стиловима, као и конверзије опсега ћелија у табелу са већ дефинисаним изгледом које нуди програм.

Приказати могућност спајања суседних ћелија и раздвајања групе ћелија на појединачне ћелије. Приказати примену у форматирању насловних ћелија табеле и скренути пажњу на то да груписање онемогућава разне обраде података из табеле (те га треба избегавати у централном делу табеле који садржи податке).

У склопу припреме за штампу представити могућности програма за издвајање употребљене од неупотребљене радне површине листа радне свеске. Приказати како је могуће извршити прелом страница једног листа радне табеле уколико прелазе оквире формата штампане странице. Приказати штампу радног листа и радне табеле (пре свега у PDF документ). Указати на предности предходног прегледа пре саме штампе и опције: корекције маргина, оријентације и величине страница, области за штампу, прелома страница као и могућност понављања заглавља табеле на свакој одштампаној страници. Подсетити ученике на стандардна подешавања штампе са којима су се већ сусретали у програмима за рад са текстом (избор страна за штампу, број копија, обострана штампа, скалирање садржаја ...).

Планирање организације података, креирање радне табеле

Нагласити важност планирања, које треба да претходи процесу креирања радне табеле у самом програму. Изабрати адекватан пример, близак ученицима како би уочили битне елементе организације података у радној табели. Погодан пример, могао би бити представљање успеха ученика школе, изостанци ученика, табеле за такмичење. Напоменути и конкретне користи од израде таквих табела, на пример за разредног старешину или школу (за ове потребе могуће је креирати радну свеску - „Успех ученика осмог разреда", радна свеска би могла имати: лист1 за 8/1, лист2 за 8/2... лист n − који би приказивао збирно податке за сва одељења осмог разреда)

Планирање организације података

За изабрани пример (креирање радне свеске: „Успех ученика осмог разреда") приказати поступак планирања и креирања радне свеске, свако одељење може да креира по један радни лист а наставник да преузме најбоље урађене примере за свако одељење и демонстрира повезивање радних листова и креирање радног листа успех ученика осмог разреда, израду графикона, шаблона и подели ученицима као пример за даљи рад на овом документу.

У поступку планирања, извршити са ученицима анализу података, које је потребно да садржи таква табела. Навести релевантне изворе за прикупљање података у окружењу на које се подаци односе (на пример, окружење школа, за извор изабрати Дневник рада одељења), планира конкретан скуп података који је потребан да би ученици могли да планирају обраду података (на пример израчунавање појединачног просека по ученику и просека за сваки предмет, планирају које ћелије ће обухватити формулом, који математички модел да примене и осмисле формулу која се може применити у изабраном програму). Демонстрирати поступак избора одговарајућих функција, методе повезивања података уносом формуле којом се одређује успех одељења. Демонстрира се и израда радног листа за потребне збирне податке за осми разред.

Описати укратко појмове ентитет и атрибути. Нагласити како је у уобичајеном поступку планирања радне табеле, потребно да се прво одреди шта је у задатку ентитет (у нашем примеру то је ученик) и како се може описати у табели помоћу атрибута (скуп карактеристика којима се описује ентитет: редни број, име, име родитеља, презиме, подаци о постигнутом успеху из предмета, као и владања, одређивање које оцене не улазе у просек и како се решава проблем са ...).

Уобичајено је да се ентитет (ученик) представља у једном реду (за сваког ученика по један ред табеле), а да се атрибути (карактеристике) представљају по колонама. Препоучити да приликом планирања примене принцип, да сваки атрибут описује посебну карактеристику (свака колона носи назив издвојеног податка, на пример: уместо једне колоне „Име и презиме" треба одвојити у две колоне, са описима: „Име" и „Презиме" ученика).

Креирање табеле

Након планирања наставник описује поступак креирања радне свеске у изабраном програму за табеларне прорачуне. За опис ентитета (у нашем примеру: ученик), уобичајено је да се у првом реду са лева на десно уносе називи колона - атрибути (у нашем примеру: редни број, име, име родитеља, презиме, српски, први страни језик, историја, ...), а у сваком наредном врши се унос вредности за сваки од атрибута уписивањем одговарајуће вредности у засебној колони. Нагласити могућност додавања колона и редова иако нису планиране пре креирања радне свеске (у нашем примеру, ако нам је потребно да знамо број дечака и девојчица у одељењу, можемо да додамо посебну колону пол уместо да, на пример, све врсте са дечацима обојимо у плаву, а све врсте са девојчицамо обојимо у црвену боју). Објаснити како је најбоље податке записати у табеларној форми, да би се касније једноставније и ефикасније са њима радило (на пример, да први ред садржи наслове колона, да нема спајања ћелија, да су сви подаци у повезаном правоугаоном распону ћелија, да су евентуални додатни подаци, на пример, напомене раздвојени празним редом од главног дела табеле). Демонстрирати предности овакве организације (на пример, кроз аутоматско сортирање без експлицитног означавања распона).

Објаснити да се подаци могу уносити било на један радни лист у једној табели (представљање ученика свих одељења на радном листу „осми разред”), или да користимо више табела односно више листова (у нашем примеру, ако се креира само једна радна табела са успехом ученика осмог разреда, подаци о свим ученицима могу бити унети у исту табелу тако што се додаје колона у којој ће бити приказана ознака одељења, или да решење представимо креирањем посебне табеле за свако одељење, где се сваки лист табеле може именовати ознаком одељења).

Сортирање података

Описати појам сортирање. Представити поступак који се примењује приликом сортирања, на примеру сортирања нумеричких и текстуалних података. На реалним примерима илустровати потребу за сортирањем података. Сортирање вршимо у циљу одређивања редоследа ентитета на изабраном примеру (на нашем примеру, редоследа ентитета ученика: сортирањем ученика једног одељења на основу презимена или на основу просечне оцене за успех), у циљу груписања ентитета пре одређивања статистика појединачних група (на пример, сортирање учесника такмичења на основу школе из које долазе, разреда који похађају ако се сви налазе у истој радној табели, пре израчунавања просечног броја поена за сваку школу или разред), у циљу уочавања и уклањања дупликата (на пример, одређивања броја пријављених учесника семинара, ако су се неки учесници грешком пријавили више пута), у циљу упоређивања два списка и слично. Приказати могућност сортирања редова на основу вредности у одабраној колони. Дефинисати растући/неопадајући и опадајући/нерастући поредак и приказати поступак којим се бира поредак приликом сортирања. Дискутовати подразумевани поредак нумеричких и текстуалних података (абецедни - лексикографски поредак). Приказати поступке које треба применити у програму за табеларна израчунавања за потребе сортирања на основу више критеријума, тј. по подацима у више колона(објаснити знашење појма на конкретном примеру, сортирати ученике на основу презимена, а оне са истим презименом на основу имена или сортирати ученике на основу одељења из које долазе, а оне из истог одељења на основу просечне оцене). Нагласити да се приликом сортирања најчешће сортирају редови (утврђује се редослед редова), али да је могуће сортирати и променити редослед колона табеле (овај поступак није

неопходно демонстрирати). Нагласити важност предходног селектовања пре примене поступка сортирања (ако постоји селекција дела табеле, сортира се извршава само на селектовани распон, што некада може довести до грешака).

Елементарне статистике, формуле, функције

Описати појам статистика (навести препознатљиве примере статистичких података на нивоу одељења и указати на сврху, као на пример: број дечака/број девојчица у односу на укупан број ученика у одељењу, говори о родној заступљености ученика у одељењу). Најважније статистике серија података су: број података у серији, збир, аритметичка средина, минимум и максимум. Демонстрирати неколико начина како се ове статистике израчунавају за одређени распон ћелија или целе врсте или колоне. Приказати очитавање статистика селектованих ћелија са статусне линије. Приказати како се збир може израчунати применом алатке за аутоматско сумирање. Истаћи добру праксу да се вредност статистике раздвоји празним редом од табеле. Увести појам формуле, адресе ћелије (нпр. A3) и адресе распона ћелија (нпр. A3:B5). Скренути пажњу на обавезност навођења знака једнако на почетку формуле. Скренути пажњу на разлику између приказа формуле у пољу за унос података и приказа њене вредности у ћелији. Рећи да се формуле могу користити за израчунавање вредности елементарних математичких израза, али да им то није главна намена. Приказати употребу функција SUM, COUNT, MAX, MIN, AVERAGE (Корелирати појмове који се употребљавати и математичке моделе који су у основи ових функција). Дискутовати утицај празних ћелија и ћелија које не садрже нумеричке вредности на резултат (приказати функције COUNTA, COUNTBLANK, AVERAGEA и слично). Поменути да поред ових основних статистичких функција програми за табеларна израчунавања имају могућност израчунавања вредности много ширег скупа функција, приказати палету за избор функција и продискутовати основне категорије функција (математичке, финансијске, статистичке...), без инсистирања на детаљима појединачних функција (Приказати употребу функције IF на изабраном примеру, поступак и начин приказивања одговарајуће вредности за успех ученика исписује у одговарајућој ћелији текст „одличан“, уколико су у ћелији за просечну оцену добијене вредности „веће или једнаке 4,5“).

Копирање формула, адресирање

Приказати могућност да се формула примењена на једну врсту/колону примени на друге врсте/колоне. Један начин представља копирање садржаја ћелије са формулом, а други представља развлачење ћелије мишем преко суседних ћелија које треба да садрже исту формулу. Увести појам релативне адресе и описати како се релативне адресе аутоматски мењају приликом копирања формуле из једне у другу ћелију (приказати поступак копирања формуле, креирањем формуле у првој ћелији колоне просечна оцена и демонстрирати превлачење, дискутовати садржаје по случајном узорку у колони).

Приказати могућност креирања колона са изведеним вредностима коришћењем копирања формула у којима се користе релативне адресе (на пример, ако је у једној колони дата јединична цена, а у другој количина робе, креирати колону која садржи укупну цену сваког производа).

Приказати могућност копирања вредности израчунатих формулама (а не самих формула), помоћу опције специјалног лепљења (енгл. paste special).

Навести примере у којима релативно адресирање није пожељно и у којима се приликом копирања формуле жели референсирање ка истој, фиксној адреси. Увести појам апсолутног адресирања (нпр. A3) и мешовитог адресирања (нпр. $A3 или A$3) чијим се коришћењем у формулама то постиже (на нашем примеру проценат броја дечака или броја девојчица у односу на укупан број ученика у одељењу/разреду). Увести могућност именовања појединачних ћелија или распона ћелија и коришћење таквих имена у формулама.

Филтрирање података

Дефинисати филтрирање као поступак издвајања података који одговарају неком критеријуму (на пример, издвојити податке о ученицима из исте школе, у нашем примеру; издвојити податке о ученицима који имају „одличан“ успех, просечну оцену 5,00, у некој табели која прати изостајање ученика оне који имају више од 50 оправданих изостанака или ако се прави табела која прати кућни буџет, издвојити податке о уплатама током марта текуће године). Приказати поступак уметања падајућих менија за филтрирање у наслове колона и филтрирање њиховом применом.

Приказати израчунавање статистика само оних редова које задовољавају одређени критеријум. Увести функције COUNTIF, SUMIF, AVERAGEIF и слично. Приказати израчунавање статистика након филтрирања података применом функције SUBTOTAL или применом функција COUNTVISIBLE, SUMVISIBLE, AVERAGEVISIBLE и слично.

Груписање података и статистике појединачних група

У неким ситуацијама желимо да израчунамо статистике унутар појединачних група у табели. На пример, уколико у нашу табелу успех ученика додамо и изостајање за сваког ученика и израчунамо укупан број изостанака, можемо ако нам је то потребно да израчунамо просечни број оправданих изостанака унутар сваке категорије успеха ученика (да бисмо проверили да ли ученици са слабијим успехом више изостају него они са бољим). Приказати како се груписање може остварити сортирањем података по кључу на основу којег се врши груписање и како се након тога статистике за сваку групу могу добити израчунавањем суб-тотала.

Алтернативни приступ којим се ово може постићи је креирање изведене (пивот табеле). Описати значење термина изведена табела, приказати на конкретном примеру поступак који треба применити, како би се креирала изведена табела. Приказати варијанте у којој се израчунавају статистике података груписаних на основу једног и на основу два критеријума (на пример, просечна оцена из математике за свако од одељења, а затим просечна оцена из математике за свако одељење и сваку категорију

успеха). Приказати израчунавање различитих статистика (броја података у свакој групи, збира, просека, минимума, максимума). Скренути пажњу на то да се садржај изведених табела не ажурира аутоматски приликом измене оригиналних података.

Визуелизација података

Нагласити да је један од видова визуализације података и сама табела, али да се појам визуелизација најчешће односи на графичко представљање података. Указати на предности графичког приказа података у смислу лакшег разумевања и анализе података у односу на табеларни приказ. Представити могућности креирања различитих типова графикона (линијски, стубичасти, секторски) и мини графикона (енгл. sparklines), као и коришћење већ уграђених модела форматирања. Нагласити значај одабира података који се стављају на координате осе (приказати и на изабраном примеру, радног листа успех ученика осмог разреда на посебним табелама успех по одељењима, просечан број изостанака по одељењима, проширити анализу у односу на просек у школи, а за очитавање са графика могу се посматрати максимални, минимални резултати одељења у односу на просек у школи и сл.). Приказати могућност визуелизације и упоређивања више серија података на истом графикону (на пример, кретање температура у два удаљена града током истог временског периода). Приказати коришћење и подешавање легенде на графиконима. Демонстрирати како се графички приказ података аутоматски ажурира при измени вредности у оним ћелијама које су обухваћене (референциране) при креирању графичког приказа. Указати на могућности накнадних корекција креираних графикона које се тичу: измена типа графикона, селекције података за приказ, замене редова и колона, натписа (као на пример при врху придружити нумеричку вредност) као и форматирања приказаног садржаја.

Форматирање табеле и припрема за штампу

Истаћи важност лако читљивог приказа података при подешавању: висине колона и ширине редова, избору фонта и поравнања садржаја, истицања појединачних ћелија или опсега ћелија − уоквиравањем, бојењем или сенчењем. При том приказати могућности стилизовања ћелија унапред дефинисаним стиловима, као и конверзије опсега ћелија у табелу са већ дефинисаним изгледом које нуди програм.

Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на предности предходног прегледа пре саме штампе и опције: корекције маргина, оријентације и величине страница, области за штампу, прелома страница као и могућност понављања заглавља табеле на свакој одштампаној страници. Подсетити ученике на стандардна подешавања штампе са којима су се већ сусретали у програмима за рад са текстом (избор страна за штампу, број копија, обострана штампа, скалирање садржаја ...)

За сваки пример демонстрирати селектовање: ћелија, опсега ћелија, зоне за штампање, приказ пре штампе, подешавање оквира ћелија и табеле, копирање, лепљење формула и функција и других садржаја, подешавање ширине колоне, висине реда, повезивање и центрирање садржаја у табелу (Wrap text и Marge&Center), форматирање слова и нумеричких података и израду и форматирање графикона.

Рачунарство у облаку − дељене табеле

Подсетити ученике на појам који су већ сретали, рачунарство у облаку. Нагласити две основе особине које рачунарство у облаку омогућава: складиштење и дељење датотека. Обновити са ученицима појмове дељени диск, дељени документи и креирање и отпремање датотеке. Објаснити креирање онлајн табеларног документа преко опције табеле Гугл табеле, унос и едитовање података, дељење табеле и права приступа (може да измени, може да коментарише и може да види).

Дигитална писменост

Отворити наставну тему разговором са ученицима чији је циљ да осигура њихово разумевање природе личних података и начина на које се они деле и злоупотребљавају у дигиталном окружењу. Право на заштиту личних података и приватности јесте једно од основних људских права које је, наглим развојем дигиталне технологије и интернета, озбиљно доведено у питање. У ери великих података, лични подаци третирају се као „нова нафта“. Наставник треба да упозна ученике како се користе подаци које о корисницима интернета, њиховим активностима и понашању, прикупљају претраживачи интернет страница, саме интернет странице и друштвене мреже. Посебну пажњу треба посветити креирању личног профила ученика на интернету, било да је у питању играње видео-игара, друштвене мреже или веб-сајтови за учење.

Наставник треба да упозна ученике и са правима детета прописаним Конвенцијом о правима детета и појасни да се она односе и на дигитално окружење. Уместо питања да ли права детета важе и у дигиталном свету, стручњаци су покренули друго питање: како осигурати пуно поштовање права детета у дигиталном свету. С обзиром на то да је Конвенција о правима детета најважнији међународни документ којим се штите права детета, наставник посебно треба да упозна ученике са члановима 2, 16, 17, 19, 34 и 35. Конвенције, стављајући их у контекст ризика и кршења права деце на интернету (изложеност дигиталном насиљу; говор мржње, стереотипу, предрасуде; изложеност непримереним садржајима; злоупотреба личних података и идентитета).

Наставник треба да подстакне ученике да идентификују начине на које одрасли својим понашањем у дигиталном окружењу крше право детета на приватност, као и да им помогне да разумеју улогу одраслих (родитеља, наставника, креатора интернет садржаја и јавних политика) у заштити њихових права у дигиталном окружењу. Препознавање узрасних ограничења за коришћење различитих сервиса на интернету такође је од виталног значаја за осигурање безбедности ученика у дигиталном простору.

Наставник упознаје ученике са начинима сакупљања и обраде података. Предочава ученицима везу између грађанских права и обраде података, као и да Република Србија има институцију Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Уводи појам отворени подаци и појашњава начине проналажења, приступања и преузимања са нагласком да треба наводити извор са кога су преузети, приликом коришћења ових података. Посебну пажњу наставник треба да посвети објашњењу везе између отварања података и генерисања нових радних места, те остваривања економске добити кроз рад у професијама везаним за сакупљање података, администрацију база података, анализу података и сл.

Рачунарство

Осим у програмима за табеларна израчунавања анализу података могуће је вршити и у специјализованим програмским језицима и окружењима. У данашње време најпопуларнија окружења тог типа су Jupyther/Python, R studio и Matlab тј. Octave. Овај приступ анализи података често не одмењује него допуњује програме за табеларна израчунавања. Подаци се из информационих система и репозиторијума отворених података често могу добити у форматима програма за табеларна израчунавања. Програми за табеларна израчунавања су веома погодни за преглед тих података и могу се веома једноставно користити за унос, измену и једноставније обраде података. Са друге стране, обрада података из програмских језика доноси одређене предности и нове квалитете.

- Једна од важних предности је то што је сваки поступак обраде података експлицитно записан и лако га је поделити са другима у текстуалном облику (није потребно објашњавати шта је потребно урадити кроз кориснички интерфејс апликације). Разумевање смисла добијених статистика много је једноставније када се гледа експлицитно описани алгоритам који их описује, него када је поступак израчунавања раштркан кроз ћелије табеле (а у неким случајевима, попут сортирања, потпуно сакривен).

- Лако је пронаћи готова решења и прилагодити их нашим потребама (модификацијом и проширивањем преузетих скриптова).

- Примена постојећих анализа на нове податке постаје веома једноставна, јер скриптови који описују поступак остају неизмењени и само је потребно изменити назив датотеке у којој се подаци налазе. На пример, ако желимо да израчунамо просечни број изостанака за 10 најбољих ученика у одељењу у програм за табеларна израчунавања бисмо увезли податке из електронског дневника, затим бисмо их сортирали по просечној оцени опадајуће и онда бисмо у неку ћелију унели формулу у којој би се израчунавао просечан број изостанака првих 20 врста тако сортиране табеле. Ако бисмо исту анализу хтели да урадимо за неко друго одељење или за исто време у наредном полугодишту, исти низ акција (увоз података у табелу, сортирање, додавање формуле за просечан број изостанака) бисмо морали да поновимо и у другој табели. Са друге стране, та анализа се може описати веома једноставним скриптом који се затим може применити на било које одељење (једноставном изменом имена датотеке у којој се подаци о том одељењу налазе) или на ажурирану табелу за подацима (једноставним поновним покретањем скрипта).

- Обрада више скупова података истовремено се своди на то да се скрипт који обрађује податке из једне датотеке окружи петљом у којој се из листе узима једна по једна путања до датотеке са подацима који ће се обрађивати (на пример, у петљи је могуће обрађивати једно по једно одељење).

Иако су сви подаци који се обрађују обично записани табеларно, једноставније анализе обично подразумевају анализе појединачних врста тј. колона, тако да се за почетак може претпоставити да су подаци који се обрађују записани у облику низа (листе, вектора) података. Приказати како се у програмском језику могу унети низови података разног типа (низови целобројних вредности, низови реалних вредности, низови ниски, низови логичких вредности).

Приказати ученицима основне начине анализе низова података (коришћењем библиотечке функционалности): израчунавање дужине низа података, израчунавање збира, просека (аритметичке средине), најмање и највеће вредности (минимума и максимума), сортирање података у неопадајућем и нерастућем редоследу, филтрирање (издвајање елемената низа који задовољавају дато својство), пресликавање (примену одређене функције тј. трансформације на сваки елемент низа) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у низу). Описати смисао сваке од наведених статистика и њихово коришћење увежбавати на реалним примерима из домена блиских ученицима.

Приказати ученицима могућност визуализације низова података у различитим облицима (линијски графикон, стубичасти графикон, секторски (пита) графикон).

Иако се сви табеларно записани подаци могу представити појединачним низовима (где сваки низ чува податке из појединачне колоне), програмска окружења за анализу података пружају специјализоване структуре за представљање табеларно записаних података. Приказати поступак анализе појединачних колона табеле или групе колона (на пример, у табели која садржи имена, презимена ученика и закључне оцене из свих предмета, приказати израчунавање просечне или минималне оцене за сваки предмет). Приказати поступак сортирања табеле на основу неког кључа (вредности неке колоне), филтрирање табеле (издвајање врста које у некој колони садрже вредност која задовољава дати критеријум) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у некој колони).

Пројектни задаци

Десет часова током године предвиђено је за израду и евалуацију пројектних задатака. Наставник може да одабере како ће тих 10 часова распоредити током школске године (на пример, могуће је свих 10 часова реализовати на самом крају школске године, а могуће је 6 часа реализовати на крају првог, а 4 часа на крају другог полугодишта).

Наставник дефинише неколико тема пројектних задатака које погодују развијању међупредметних компетенција, подстичу иницијативу и креативност, функционализују раније стечена знања, као и формирање вредносних ставова ученика. И у овом

разреду, пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета. Теме треба да буду што ближе реалном животу и релевантне за ученике. Приликом дефинисања тема пројектних задатака, наставник може да се ослони и на пројекте који су реализовани претходне школске године и пројектне теме повеже са утврђивањем и евалуацијом њихових резултата.

Ослањајући се на праксу утврђену у претходна три разреда, наставник реализацију пројектног задатка у највећој мери препушта ученицима. Ученици бирају једну од понуђених тема, а затим, у оквиру својих тимова, самостално планирају фазе реализације, у складу са расположивим временом, ресурсима и сложеношћу одабране теме. Наставник има улогу ментора - он прати и благо усмерава ученике док пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник подстиче ученике да темељно осмисле сваки од корака, дискусију у оквиру тимова и сараднички долазе до решења. Циљ наставника је да, током реализације пројектних задатака, креира образовно окружење које погодује развијању и неговању: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

На крају пројеката, ученици треба да сумирају резултате и изведу закључке. Пожељно је да се главни закључци визуелно прикажу, у форми инфографика и презентују наставнику, осталим ученицима, али и ширем аудиторијуму (могу се поставити на интернет, приказати родитељима, ...). Најбоље би било да наставник унапред припреми туторијале за израду инфографика и подстакне ученике да их изуче код куће, а да у школи примене приказане технике.

У наставку су предлози пројектних задатака за тему анализе података која је заступљена у осмом разреду кроз све три области (ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство). Поред ове, наставник може ученицима понудити одређени број пројектних задатака на тему Управљање дигиталним уређајима. При дефинисању теме пројеката наставник може да се ослони на предлоге дате у наставку или да у складу са њима предложи нове теме.

1. Пројектни задатак на тему прикупљања и анализе података

У складу са основним концептом предмета у 8. разреду, овај пројекат би било пожељно урадити тако што би се прикупили подаци (на пример, помоћу онлајн упитника), једноставно обрадили у програмима за табеларна израчунавања, а затим детаљније анализирали из специјализованог програмског окружења и програмског језика. Примери тема за пројектне задатке су:

- Сврха и начини на које се користи дигитална технологија у мојој школи. Ученици састављају листу релевантних питања, креирају онлајн упитник, прикупљају и обрађују податке које, затим приказују у форми инфорграфике.

- Шта желимо − будућа занимања. Ученици бирају најмање три образовна профила средње школе коју би желели да упишу и за сваки је потребно да пронађу податак о минималном потребном броју бодова за упис прошле године (http://www.upis.mpn.gov.rs/). Податке агрегирају у дељеној табели са дозволом за унос измена. Дељена табела може да садржи:

презиме и име ученика осмог разреда, одељење, шифру првог профила, минимум бодова за први профил, шифру другог профила, минимум бодова за други профил, шифру трећег профила и минимум бодова за трећи профил. Више ученика заједнички обрађује исту дељену табелу коришћењем одговарајућег софтвера „у облаку”. Наставник приказује поступак преузимања већ креиране табеле офлајн уз објашњење како се таква табела може прилагодити и допунити онлајн, обликовати уз употребу одговарајућих алата. На основу података из табеле, ученици креирају одговарајући инфорграфик.

- Завршни испит: моја школа и школе из окружења. На интернету, ученици проналазе податке који се односе на постигнућа на завршном испиту − просечан број бодова са сва три теста, просечан број бодова на основу успеха; пореде постигнућа на завршном испиту са бодовима на основу успеха; утврђују праведност оцењивања у школама; пореде школе, приказују закључке у форми инфорграфика.

- Анализа прошлогодишњих пројеката. Резултате прошлогодишњих пројеката ученици могу да обраде по месецима, а затим и да утврде чињенице попут просечног броја посетилаца, прегледа видео-туторијала...

- Популарни филмови и музика. Ученици на интернету проналазе отворене податке о филмовима или музици, врше анализе тих података и изводе интересантне закључке (на пример, проналази најпопуларније глумце или редитеље који су највише експериментисали тиме што су снимали и веома популарне и веома непопуларне фимове).

- Анализа саобраћајних несрећа. На основу отворених података о саобраћајним незгодама ученици доносе закључке о ризичном понашању у саобраћају.

- Занимљиве статистике у НБА. На интернету, ученици проналазе податке о учинку појединих кошаркаша и покушавају да о њима прикупе интересантне статистике, на пример, да пронађе себичне играче који су имали највећи проценат утакмица са трипл-дабл учинком у којима је њихов тим изгубио, а затим добијене резултате приказују у форми инфорграфика.

Пожељно је да сви инфографици буду приказани на сајту школе, а неки од њих и коришћени у пракси: на родитељским састанцима, приликом представљања школе родитељима будућих првака и сл.

2. Пројектни задатак за тему Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја)

У зависности од инфраструктуре школе (поседовања Андроид уређаја, ЛЕГО EV3 робота, Micro:bit или Arduino уређаја) и претходног искуства ученика у овој области, један од пројектних задатака може бити посвећен управљању дигиталним уређајима.

Захваљујући употреби паметних телефона у свакодневном животу, телефоне можемо користити за контролу различитих уређаја и робота. На пример, робот може да зна где се налази и где у зависности од информација које је добио од ГПС сензора паметног телефона; такође, може остварити своје кретање кроз сензор оријентације телефона; Штавише, уз помоћ телефона, тачније екрана осетљивог на додир, корисник може лако да прикупи различите информације о понашању робота или физичким и дигиталним уређајима; Коначно, робот може искористити камеру на телефону као „очи“ за кретање и детектовање предмета у простору. Све ове функције могу се имплементирати са Андроид уређајима и ЛЕГО EV3 роботима, Micro:bit или Arduino. Користећи графичко окружење App Inventora могуће је да ученици на основу претходних знања из програмирања креирају апликацију за паметни телефон. Кроз овај модул се ученици подучавају о креирању апликација за покретање уређаја/робота повезујући своја знања са знањима која стичу из предмета Техника и технологија. Такође, кроз овај модул ученици се упознају са основама Интернет ствари (IoT) тако што ће ученици креирати апликације које се могу повезати са физичким и дигиталним уређајима свуда око нас.

Ученици могу да направе апликације које контролишу светла, дугмад, зујалице, моторе, роботе, електричне уређаје и све већи спектар дигиталних уређаја. Могу се користити сензори за снимање података, и то температуре, звука, интензитета светлости, боје, влаге, покрета, додира, број откуцаја срца и још много тога. За креирање IoT апликација потребни су уређаји као што су Ардуино или Micro:bit који се могу повезати с различитим уређајима (моторима, сензорима) са којима може да се комуникацира преко паметног телефона.

Пре преласка на израду мобилних апликација дискутовати са ученицима о мобилним апликацијама које користе свакодневно.

Представити изабрани програм за израду мобилних апликација и његову примену у најразличитијим областима (образовање, банкарство, туризам, култура, забава,...)

Укратко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за израду мобилне апликације (менија, палета са алаткама, едитора, картица, статусне линије...). Увести појмове: компоненте, догађаји, понашање апликације (шта ће се десити са апликацијом ако кориник кликне на дугме...). Приликом рада са компонентама разумети разлику између видљивих и невидљивих компоненти. Својства компоненте су попут ћелија у програмима за прорачуне: могу се мењати и дефинисати им почетно стање да ли су видљиве или не. Описати улогу основних компоненти (User Interface компоненте, Layout компоненте, Media компоненте, Drawing и Animation компоненте, Map компоненте, Sensor компоненте, Social компоненте, Storage компоненте, Connectivity компоненте, LEGO® MINDSTORMS® компоненте, Experimental компоненте) и њихових својстава (особина). Свака компонента може имати методе, догађаје и својства. Упознавање са основним концептом рада мобилних апликација. Упознати се са начинима повезивања физичких и дигиталних уређаја. Већина модерних апликација не изводи гомилу инструкција у унапред одређеном редоследу; уместо тога, оне реагује на догађаје − најчешће догађаје које покреће крајњи корисник апликације. На пример, ако корисник притисне дугме, апликација одговара обављањем неке операције (нпр. слање текстуалне поруке,...). За телефоне и уређаје са екраном осетљивим на додир, поступак превлачења прстију преко екрана

је још један догађај. Апликација може да одговори на тај догађај (превлачења прста преко екрана) тако што ће повући линију од тачке у којој је прст прво дотакао екран до тачке где прст више није у контакту са екраном. Упознавање са основним типовима догађаја: кориснички догађај (Initialization events), догађај повезан са временом (Timer event) и догађај анимације (Animation events) и екстерни догађај (External events). Подсетити ученике о разгранатим структурама које „раде“ по принципу „постављања питања” апликацији. То значи да је потребно питати податке које је апликација сачувала и на основу одговора одредити правац (грану) извршавања, односно манипулисања подацима. Такве апликације имају условне гране, потребно је обновити гранање кроз блокове if и if-else са којима су се ученици раније сретали код блоковског програмирања. На пример, ако је играч освојио више од 90 поена онда је играч победио. Поред постављања питања и гранања на основу одговора, одговор на догађај може бити и понављање одређене операције више пута. Кроз блокове for each, while… do представљени су циклуси. Будући да управљач догађаја извршава одређене блокове, често је потребно да се прате одређене информације. Информације се чувају у променљивим, које се дефинишу у уређивачу блокова. Променљиве се тумаче као својства компоненте, али нису повезане ни са једном посебном компонентом. У апликацији за игру, на пример, можете дефинисати променљиву резултат, а након неког догађаја (клика на дугме,...) ће доћи до промене њене вредност. Подсетити ученике да променљиве привремено чувају податке док се апликација извршава; када се апликација „затвори“, подаци се губе и више нису доступни. Објаснити ученицима да је понекад потребно да апликација памти податке не само док се извршава, већ и када је затворена, а затим и када је поново покренута. На пример, ако желите да апликација прати најбољи скор игре, потребно је сачувати ове податке тако да буду доступни следећи пут када неко игру игра. Подаци који се чувају чак и након затварања апликације називају се трајни подаци и чувају се у некој врсти базе података. Објаснити разлику између уграђених и дефинисаних функција (процедура). Нпр. ученици креирају процедуру за израчунавање удаљености између две тачке коришћењем ГПС. Поновна употреба блокова (процедура) не мора нужно бити ограничена на само једну апликацију. Постоје многе процедуре, које се могу користити у скоро свакој апликацији. У пракси, организације и програмске заједнице стварају библиотеке процедура које су у њиховом интересу.

Приликом рада у радном окружењу упознати се са опцијама за тестирање апликације као и опцијама за генерисање QR кода за преузимање апликације на Андроид уређај, или се креира фајл са екстензијом .apk који чувамо на рачунару.

2. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

Наставни предмет (Руски језик)
Разред Осми

Годишњи /недељни фонд часова: 68 / 2

Циљеви	Циљ учења Страног језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.				
Исходи	Наставне области/теме	Садржаји	Стандарди		
			Основни	Средњи	Напредни
На крају теме ученик ће бити у стању да: примени усмене исказе за представљање и упознавање, да представи чланове породице изрази наклоност и заинтересованост користи различите форме исказивањавида глагола примењује глаголе у садашњем времену	1-ЫЙ РАЗДЕЛ Снова за партой	1.Уводни час 2.Так говорят русские, когда знакомятся 3.Первое сентября 4.Внеклассные занятия 5.Аксиома 6.Что говорят русские учителя, когда ведут урок 7.Выражение вида	ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне	ДСТ.2.1.1. Разуме фреквентне речи и изразе као главне носиоце значења у кратким саопштењима на блиске теме. ДСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. ДСТ.2.1.6. Разуме спорији, јасно артикулисани монолошки исказ	ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење.

примењује комуникативну функцију исказивање времена (датума) разуме правила за исказивање могуће радње зна неке историјске чињенице примењује деклинације именица зна и говори о руским и српским празницима употреби присвојне	2-ОЙ РАЗДЕЛ Годовой круговорот 3-ИЙ РАЗДЕЛ	8.Настоящее время 9.Всё, что было в школе 10.Времена года 11.Погода в Москве 12.Жёлтый свет 13.Выражение времени 14.Который час 15.Прошедшее время 16.Именительный падеж 17.Непогода 18.Контрольная работа 19.Юбилей 20.Что говорят русские,	елементе. ДСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средстава приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ДСТ.1.1.13. Најједноставнијим језичким средствима тражи од саговорника одређени предмет. ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења	од неколико реченица, уз одговарајуће паузе и понављања. ДСТ.2.1.16. Успева да на кратко поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме. ДСТ.2.1.17. У оквиру размене информација са саговорником о темама од непосредног личног интереса повезује неколико реченица у смислену целину. ДСТ.2.1.18. На једноставан начин тражи од саговорника предмет, објашњење, услугу. ДСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична	ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна

заменице за исказивање својине примењује комуникативну функцију писања писма или поруке примењује комуникативну функцију писања писма или поруке искаже степен особине примењујући облике компаратива примењује деклинације именица	Родительский дом – начало начал 4-ЫЙ РАЗДЕЛ Зимние радости	когда поздравляют с днём рождения 21.Обязанности по дому 22.Хитрый способ 23.Повторяем грамматику 24.Притяжательные местоимения 25.Семья 26.Родительный падеж 27.Подготовка к письменной работе 28.Первая письменная работа 29.Исправление ошибок 30.Разговор по чату перед Новым годом 31.Что говорят русские, когда поздравляют с Новым годом	која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ДСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. ДСТ.1.1.1. Разуме најједноствније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно	питања саговорника. ДСТ.2.1.27. Пише кратке текстове на блиске теме у којима описује себе, своју породицу и окружење, користећи фреквентне кохезивне елементе. ДСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација, дужина). ДСТ.2.2.2. Исправно записује фреквентне и увежбане краће речи, познаје и примењује одређен број основних правописних правила. ДСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин	правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика. ДСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања). ДСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/неприкладног понашања у контексту циљних култура. ДСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању. ДСТ.3.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему

примењује правила за исказивање разних врста кретања помоћу глагола кретања усвоји и презентује нова културолошка знања о Москви / Русији примењује све падежне облике придева за исказивање особине / описивање појмова и особа	5-ЫЙ РАЗДЕЛ Кто в Москве не бывал, красоты не видал	32.Мой брат играет на кларнете 33.Неопределённые местоимения и наречия 34.С Новым годом! 35.Снежинки спускаются с неба 36.Сравнительная степень 37.Дательный падеж 38.Знакомство с достопримечательностями столицы 39.Моя Москва 40.Что говорят русские в городском транспорте 41.Наречия места и направления	контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ДСТ.1.1.17. Пише најједноставније податке о себи и лицима из свог блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно.	обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл). ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.8. Разуме општи смисао и појединачне информације у узрасно примереним информативним текстовима различитих врста и разноврсне тематике, примерене узрасту. ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и	и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима. ДСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. које се тичу његових потреба и интересовања. ДСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ДСТ.3.1.3. Разуме кратко и једноставно монолошко излагање на узрасно адекватне и блиске теме, као и презентације праћене визуелним елементима. ДСТ.3.1.4. Разуме основни смисао и главне информације радио и телевизијских емисија (или других аудио визуелних записа) о блиским темама, као и тему и основу поруку кратких телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз

зна и користи облике простог и сложеног компаратива усваја нове глаголе у садашњем времену примењује функцију позива на заједничку радњу (и облике императива)	6-ОЙ РАЗДЕЛ У кого что болит, тот о том и говорит	42.Глаголы движения 43.О Москве 44.Превосходная степень 45.Винительный падеж 46.Контрольная работа 47.В детской поликлинике 48.У зубного врача 49.Что говорят русские, когда высказывают своё мнение 50.Неудачная прогулка 51.Наречия образа действия	ДСТ.1.3.1. Познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода). ДСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контектуализовани. ДСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ДСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ДСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно	приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.2.1.2. Разуме једноставније поруке личне природе. ДСТ.2.1.3. Разуме једноставнија упутства и поступа у складу с њима. ДСТ.2.1.4. Разуме краћа саопштења и питања која се односе на блиску и познату тематику. ДСТ.2.3.1. Разуме и описује	поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и

усвоји и презентује нова знања о градовима у Русији (Архангелск примењује све падежне облике придева за исказивање особине / описивање појмова и особа	7-ОЙ РАЗДЕЛ Едем	52.Повелительное наклонение 53.Творительный падеж 54.А вы знали.... 55.Я болею 56.Подготовка к письменной работе 57.Вторая письменная работа 58. Исправление ошибок из письменной работы 59.Новость! 60.Что говорят русские, когда прощаются перед дорогой 61.По „Золотому кольцу“ России	контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ДСТ.1.1.5. Разуме основни смисао најједноставније конверзације, тј. предмет разговора који прати, уколико саговорници говоре довољно разговетно и споро.	сличности и разлике у свакодневном животу (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода). . ДСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности. ДСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање. ДСТ.2.2.3. Познаје и/или користи једноставније граматичке елементе и конструкције. ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на	конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ДСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника. ДСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном

	на экскурсию! Ура!	62.По „Золотому кольцу“ России 63.Ответное письмо 64.Наша экскурсия 65.Предложный падеж 66.Повторяем грамматику 67.По дороге с облаками 68. Давайте споём!		једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење. ДСТ.3.1.16. Објашњава оно што не разуме и тражи помоћ (вербалним и невербалним средствима). једноставније поруке личне природе. ДСТ.2.1.10. Разуме најједноставније савете и упутства која се тичу непосредних потреба (оријентација у простору, употреба апарата, правило игре), праћена визуелним елементима. ДСТ.2.1.11. Разуме општи смисао и најважније информације у једноставнијим информативним текстовима (новинске вести, брошуре, проспекти, кратке репортаже, кратки прилози на друштвеним	ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила. ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у понеким тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, а евентуалне неправилности не угрожавају комуникацију. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика.

				мрежама), с блиском тематиком и предвидљивим порукама. ДСТ.2.1.12. Разуме општи садржај различитих врста нелинеарних интернет текстова, прилагођених узрасту и интересовањима. ДСТ.2.1.13. Разуме најопштији смисао једноставних прозних и поетских текстова прилагођених узрасту и интересовањима.	

Начин остваривања програма:	презентација наставних садржаја интерактивно учење препознавање и примена граматичких садржаја рад у пару групни рад на задату тему израда пројеката израда паноа приближавање граматичких садржаја из угла свакодневице читање наглас вежбе са акцентовањем вођење сопственог речника провера речи рад у пару (дијалог) вежбања са захтевом отклањања грешке слушање и реаговање на упутства наставника или са аудио записа симулација дијалога именовање научених појмова и израза уз често групно понављање драмска игра, рад у пару,симулација ситуација, давање исказа у основној комуникацији; - лексика, - нови граматички појмови, - писање кратких реченица. - исказивање изреченог трећој особи,				

	-исказивање једноставне усмене поруке; - савладавање технике читања; - описи појмова; - лексика, - нови граматички појмови, Слушање кратких прича Повезивање појмова и илустрација Пресликавање писаних форми везаних за предвиђени вокабулар. Повезивање појмова Симулација дијалога Повезивање слика са описима Слушање и разумевање кратких прича Игре и песме Граматички појмови. Повезивање аудио записа са визуелном презентацијом Рецитовање, певање,Драматизација дијалога,Провера знања -примена аудио и видео записа индивидуална и групна анализа текста припрема питања у вези са прочитаним или одслушаним текстом препричавање прочитаног текста дискусија приближавање граматичких садржаја из угла свакодневице Граматички материјал, -прича о Новогодишњим празницима Ангажовање у групним активностима Прављење честитки; Граматички материјал - описује различитости - постављање питања и давање исказа у основној комуникацији; - лексика, -прича о знаменитостима Москве презентација наставних садржаја интерактивно учење препознавање и примена граматичких садржаја рад у пару групни рад на задату тему израда пројеката израда паноа приближавање граматичких садржаја из угла свакодневице, -исказивање једноставне усмене поруке; - коришћење припремљеног текста за читање, разговор, коришћење интернета у сврху тражења фотографија и текста на задату тему

	рад у Power Point-у, препричавање прочитаног текста дискусија Граматички материјал -примена аудио и видео записа индивидуална и групна анализа текста припрема питања у вези са прочитаним или одслушаним текстом Драматизација и игра улога, имитације и пантомима Пресликавање писаних форми везаних за предвиђени вокабулар -савладавање технике читања; - описи појмова; Слушање и разумевање Граматички материјал, савладавање технике читања; - описи појмова; - лексика, - нови граматички појмови Увођење нових топонима и усвајање нових знања у вези са темом, утврђивање и систематизација путем штампаног материјала, радне свеске и мини тестова квиз корелација и позивање на стечено знање из граматике матерњег језика начини реализације уз помоћ визуелног и аудио материјала допунска и додатна настава - описује различитости - постављање питања и давање исказа у основној комуникацији; - лексика, - нови - писање кратких реченица.
Начин праћења и вредновања:	Рад ученика у редовној настави, као и у осталим облицима наставе (допунска, додатна, секције, итд) прати се бележењем активности ученика у одговарајућој наставној документацији и личној педагошкој документацији наставника, као и редовним проверавањем постигнућа ученика (контролни задаци, тестови, домаћи задаци, писмене вежбе, усмено излагање ученика, ангажованост на изради пројекта, однос према раду, мотивација за учење и напредовање, итд). Ученику се обезбеђује благовремена повратна информација о његовом напредовању. Према важећем Правилнику о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању (члан 9) успостављена је директна веза између бројчаног оцењивања и нивоа испуњености образовних стандарда. Како је бројчано оцењивање најчешћи облик оцењивања у школи, неопходно је што више познате инструменте оцењивања

	(усмено излагање, учешће у дискусијама, контролне и писмене вежбе, домаћи задатак, практичан рад, лабораторијске и друге вежбе, портофолио, итд.) везати за постојеће образовне стандарде. Такође, анализом иницијалног и завршног испита, који су урађени у складу са стандардима, може се добити повратна информација о нивоу испуњености стандарда.
Корелација:	▪ *српски језик,ликовна култура ,енглески језик, историја, географија, биологија,музичка култура,природне науке и физичко васпитање*

ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са интересовањима ученика и актуелним збивањима у свету.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Становање - форме, навике
5) Живи свет - природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
6) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост - садашњост - будућност)
7) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
8) Професионални живот (изабрана - будућа струка), планови везани за будуће занимање
9) Млади - деца и омладина
10) Животни циклуси
11) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
12) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
13) Транспорт и превозна средства
14) Клима и временске прилике
15) Наука и истраживања

16) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика)
17) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
18) Обичаји и традиција,фолклор, прославе (рођендани, празници)
19) Слободно време - забава, разонода, хобији
20) Исхрана и гастрономске навике

21) Путовања
22) Мода и облачење
23) Спорт
24) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
25) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
26) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на опснову кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).
Разумевање писаног језика:
- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби. Писмено изражавање:
- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда једног писменог задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина. Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:
- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:
- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности - повољних и неповољних - у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго. Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке. Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домен);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошкогизлагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције.

Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:
- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу. Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни

функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.
Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.
Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.
Упутство за тумачење граматичких садржаја
Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.
Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.
Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.
Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници.

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	ЉУДСКА ПРАВА Заједница припадника различитих културних група	8	1	9
2.	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Родна (не)равноправност	7	1	8
3.	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Медији	8	1	9
4.	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Вредности грађанског друштва	7	1	8
	УКУПНО	30	4	34

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
I	ЉУДСКА ПРАВА Заједница припадника различитих културних група	**8**	**1**	**9**	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - изрази осећај љубави и поноса према својој домовини на начин који никога не угрожава; - образложи зашто су понашања која се могу описати као ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам облици дискриминације и кршења људских права; - наведе примере повезаности различитих култура у једној заједници и образложи потребу интеркултуралног дијалога за квалитетан живот свих чланова те заједнице; - покаже интересовање за упознавање различитих култура; - наведе права која националне мањине у Србији по Уставу имају;	Припадност држави и нацији Патриотизам - осећај љубави и поноса према домовини и свим њеним припадницима. Начини изражавања патриотизма. Обесправљивање и угрожавање слободе људи. Ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам. Заједница различитих културних група Културна разноликост у форми мултикултуралности и интеркултуралности. Интеркултурни дијалог као средство развоја поштовања различитих култура и заједничког живота. Припадници националних мањина у Србији - заштита права и слобода припадника националних мањина..	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
II	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Родна (не)равноправност	**7**	**1**	**8**	– разликује појмове пол и род и препознаје родне стереотипе; – - уочава у рекламама, филмовима, књигама, изрекама, стриповима и другим продуктима културе на који начин се преносе родни обрасци; – - указује на примере родне равноправности и неравноправности у ситуацијама из свакодневног живота; – - дискутује о значају уважавања родне перспективе приликом доношења одлука значајних за једну заједницу; – - наведе неколико привремених позитивних мера за постизање родне равноправности и аргументе за њихову примену;	Пол и род Биолошке разлике (анатомске и физиолошке), насупрот разликама које друштво ствара (очекивања друштва од мушкараца и жена). Преношење родних образаца. Стереотипи и предрасуде о роду. Родна перспектива Укључивање родне перспективе приликом доношења одлука важних за једну заједницу (образовање, здравље, породица, запошљавање, спорт...). Родна равноправност Родна равноправност и једнаке могућности за све ради развоја друштва. Препреке родној равноправности. Одговорност државе, организација цивилног друштва и појединца у постизању родне равноправности. Привремене позитивне мере за постизање родне равноправности (квоте уписа на факултет, субвенције за запошљањање...). Родно засновано насиље Родне разлике као основа неравнотеже моћи. Злоупотреба моћи насилника. Карактеристике особе која врши насиље, која је изложена насиљу или која му сведочи.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/
						Мере заштите од родно заснованог насиља.		

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
III	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Медији	**8**	**1**	**9**	– препозна и одупре се различитим облицима вршњачког притиска; – препозна опасност када се нађе у великој групи људи и заштити се;	Медији Врсте и функције медија. Слобода медија и њихов допринос развоју демократије. Медији као извор информација и дезинформација. Манипулације путем медија (одлагање информације, скретање пажње, побуђивање емоција, стварање осећаја кривице, неговање некултуре...). Медијска писменост Способност разумевања, критичког и аналитичког усвајања медијских садржаја. Кодекс у медијима Кодекс деца и медији. Кодекс новинара. Притисци на новинаре као инструмент ограничавања слободе изражавања.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ
БР	НАЗИВ							
IV	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Вредности грађанског друштва	**7**	**1**	**8**	- у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; - учествује у припреми, реализацији и евалуацији кратког филма, - учествује у избору садржаја и начина рада.	Снимање кратког филма о вредностима грађанског друштва Избор теме и формулисање идеје. Писање сценарија. Подела задатака. Снимање. Монтажа. Презентација. Евалуација.	Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, дигитална компетенција, одговоран однос према околини, решавање проблема. компетенција за учење; одговорно учешће у демократском друштву	/
УКУПНО		**30**	**4**	**34**				

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Изборни програм Грађанско васпитање за осми разред организован је, као и претходни програми, по моделу спирале, што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. По свом садржају ово је најзахтевнији програм, који се ослања на исходе у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде, на исходе из програма обавезних предмета, као и на ваншколско искуство ученика који на крају основне школе имају све сложеније социјалне релације.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру прве области ученици проширују своја знања у вези са правима, са фокусом на угрожавање слободе људи. Кључни појмови ове области су ксенофобија, расизам, антисемитизам, антициганизам. С обзиром на узраст ученика и знања која су стекли у оквиру Грађанског васпитања, проучавајући историју, читајући књижевна дела и гледајући филмове, ученици могу самостално да проналазе примере тих појава и о њима критички да расправљају. Ове појаве се могу посматрати са становишта некад и сад и локално и глобално, чиме се добија целовитост увида. Рад у оквиру ове области захтева посебну пажњу наставника, јер у групи могу бити ученици који имају лично непријатно искуство по том питању, или га има неко у њиховој породици. За такве осетљиве теме погодне су радионице, и то посебно драмске, које пружају заштиту учесницима, јер се кроз играње улога слободније исказују мисли и осећања.

У оквиру ове области налази се и садржај значајан за одговоран живот у демократском друштву, који се односи на живот у заједници културно различитих група, каква је свакако наша држава, а заправо и читав свет. Од ученика се очекује да уочавају разлику између мултикултуралности и интеркултуралности, као и да се залажу за интеркултурни дијалог као најбољи начин развоја поштовања различитих култура и квалитета заједничког живота.

За другу област изабран је садржај који одговара завршном разреду основне школе, иако се неки аспекти родне перспективе налазе и у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде. Осим разликовања пола и рода, од ученика се очекује да доводе у везу питања родне перпективе са квалитетом живота свих људи у једној заједници. Родна равноправност је заправо прича о једнаким могућностима за све, а ради развоја друштва. Активности треба фокусирати на идентификацију препрека родној равноправности и на очекивања у будућности - шта за њено постизање треба да уради држава, а шта организације цивилног друштва и сами појединци. Овде се, такође, тематика може сагледати из перспективе некад и сад и локално и глобално. Ученицима су доступни бројни подаци који недвосмислено показују какво је стање када је у питању родна равноправност, код нас и у свету.

Посебну пажњу захтева рад на истраживању о родно заснованом насиљу. Иако се подразумева да и мушкарац и жена могу бити жртве таквог насиља, ученици ће врло лако, на основу статистичких података, схватити да је угроженост жена значајно већа. Садржај предвиђа да се о овој теми говори са становишта неравнотеже моћи, што насилник користи да би наудио жртви. Ученици могу дискутовати и о овој теми и самостално проналазити примере из историје, свакодневног живота, књижевности, филмова, где се препознаје неравнотежа моћи и њена злоупотреба. Како у групи могу бити ученици који су жртве или сведоци таквог насиља, неопходна је пуна пажња наставника у вођењу активности. Важан очекивани исход рада у овој области јесте да ученици препознају карактеристике насилника и заштите се. Потребно је, међутим, оспособити ученике да препознају и карактеристике жртве и обрате се за помоћ адекватној особи.

У оквиру треће области предвиђено је да се ученици баве питањима медија и њиховом доприносу демократизацији друштва. Та област је повезана са многим темама у програмима Грађанског васпитања за претходне разреде. У програму за четврти разред, на пример, постоји исход који гласи: ученик ће бити у стању да препознаје у медијима поруке које подстичу прекомерну потрошњу, посебно деце и младих. У програму за шести разред дат је исход: ученик ће бити у стању да образложи могући утицај друштвених мрежа на ставове и деловање појединца. Из тог разлога може се очекивати да су ученици већ имали прилике да о питањима медија промишљају у оквиру рада на различитим садржајима, као и да имају извесну развијеност критичког мишљења о медијима, као извору информација и дезинформација. У програму се налази и садржај који се односи на механизме манипулације који се користе у медијима (нпр. ускраћивање информације, праплављивање селектованим информацијама, упрошћавање, претерано стручно информисање...). Ученици завршног разреда, уколико су од стране наставника добро припремљени, могу сасвим успешно у медијима самостално препознати неке од примера манипулације. У овој тематској целини налази се и садржај који се односи на медијску писменост, али се она развија на многим садржајима овог изборног програма, у свим разредима, и то сваки пут када се од ученика тражи да проналазе и критички разматрају податке који су дати у медијима.

Као наставак бављења медијима програм предвиђа да ученици у оквиру четврте целине осмисле и реализују кратки филм на тему по избору, а која се тиче кључних вредности грађанског друштва. Најважнији моменат ове акције јесте договор ученика о томе којом темом ће се бавити и како ће јој приступити. Фокус ове акције, наравно, није на техничком квалитету произведеног филма, иако ученици осмог разреда својим мобилним телефонима свакако могу то коректно извести. Као припрему за ту акцију потребно је интегрисати пређене садржаје и достигнуте исходе, како би ученици стекли бољи увид у развој кључне, односно међупредметне компетенције за одговорно учешће у демократском друштву. У ту сврху треба извршити неки вид рекапитулације о томе шта се све дешавало током њиховог изучавања Грађанског васпитања, са посебним освртом на активности у оквиру четврте области, где су ученици спроводили акцију у корист деце, истраживали ставове и понашање ученика, симулирали рад парламента итд. То је тренутак кад се са ученицима може разговарати и о значају приступа информацијама од јавног значаја с обзиром на то да су у спровођењу акција били у ситуацији да су им биле потребне различите информације. Такву рекапутулацију наставник може осмислити на различите начине (спонтани разговор, писање есеја, квиз, прављење изложбе на основу сачуваних продуката...), али са истим циљем - да ученици постану свесни знања која су стекли, ставова и вештина које су развили, а што је значајно за одговоран живот у демократски уређеној заједници. Осврт би требало да

садржи процењивање следећих елемената компетенције за одговорано учешће у демократском друштву (знања, ставови, вештине): каква је била сарадња у групним активностима, колико смо били отворени за различитости, колико знамо о људским правима и проблемима неравноправности, како смо решавали сукобе, да ли познајемо демократске процедуре, колико смо били одговорни за сопствене поступке, колико смо исказивали емпатије, колико смо критички промишљали, колико смо били толерантни и солидарни, да ли препознајемо опасности и знамо коме да се обратимо за помоћ, да ли у дискусији показујемо вештину активног слушања, да ли износимо свој став заснован на аргументима, да ли комуницирамо на конструктиван начин, како смо прикупљали и обрађивали податке, да ли имамо став да треба штитити и поштовати људска права, да ли смо спремни да се ангажујемо у заштити нечијих права и да ли верујемо у владавину закона. За овај осврт неопходно је планирати више часова и на тај начин створити добру подлогу да ученици самостално изаберу тему филма и напишу сценарио. Било би добро да снимљени филм не остане у оквирима групе која га је радила, те треба осмислити на који начин ће он бити представљен другим ученицима осмог разреда, али и свих других, као и њиховим родитељима. Филм би, с једне стране, требало да буде финале четворогодишњег, а за неке ученике и осмогодишњег развоја компетенције за одговорно учешће у демократском друштву, а са друге, прилика да наставник и школа добију повратну информацију о свом раду у овој области и идеје о томе како га унапредити.

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свети живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији , при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведу у свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

Редни број	**ТЕМА**	обрада	утврђивање	свега
1.	Увод	1	0	1
2.	ЧОВЕК ЈЕ ИКОНА БОЖИЈА	5	2	7
3.	ПОДВИЖНИЧКО – ЕВХАРИСТИЈСКИ ЕТОС	5	2	7
4.	ЛИТУРГИЈА	5	4	9
5.	ЦАРСТВО БОЖИЈЕ	6	4	10
	УКУПНО	22	12	34

ТЕМА		О	У	С	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
БР	НАЗИВ						
1	Увод	**1**	**0**	**1**	Ученик ће моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 8. разреда основне школе; моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања; бити мотивисан да похађа часове Православног катихизиса.	Упознавање са садржајем програма и начином рада ; Прелиминарна систематизација	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

2	ЧОВЕК ЈЕ ИКОНА БОЖИЈА	**5**	**2**	**7**	Ученик ће моћи да увиди да је човек икона Божија јер је слободна личност и да је служба човекова да буде спона између Бога и света; моћи да увиди да се човек остварује као личност у слободној заједници љубави са другим ; бити подстакнут да учествује у литургијској заједници ; моћи да сагледа грех као промашај људског назначења; моћи да разликује слободу од самовоље; моћи да увиди да човек може бити роб својих лоших особина и навика; бити подстакнут да увиди вредност ближњега у сопственом животу; моћи да усвоји став да једино кроз љубав човек може превазићи конфликт; моћи да вреднује своје поступке на основу Христових заповести о љубави.	Човек - икона Божја и свештеник твари Хришћанско схватање личности Грех као промашај човековог назначења Две велике заповести о љубави Слобода и љубав у хришћанском етосу	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

3	ПОДВИЖНИЧКО – ЕВХАРИСТИЈСКИ ЕТОС	**5**	**2**	**7**	Ученик ће моћи да увиди да је подвиг препозна различите подвиге као путеве који воде ка истом циљу; моћи да објасни кад и како се пости; моћи да увиди смисао и значај поста; бити подстакнут на пост и молитву као начин служења Богу; бити подстакнут да развија хришћанске врлине; бити подстакнут да се критички односи према својим поступцима; бити подстакнут да чита Житија Светих; бити подстакнут да заснује свој однос према Богу на захвалности.	Хришћански подвиг Примери подвига: свети људи су имали различите подвиге Хришћански пост (духовни смисао, начин поста, евхаристијски, једнодневни и вишедневни пост) Основне хришћанске врлине Евхаристијски поглед на свет	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

4	ЛИТУРГИЈА	**5**	**4**	**9**	Ученик ће моћи да увиди да је молитва разговор са Богом; бити подстакнут да преиспита и обогати свој молитвени живот; моћи да схвати личну молитву као припрему за саборну молитву; моћи да објасни значење речи Литургија и Евхаристија; моћи да однос међу члановима Цркве пореди са повезаношћу удова у људском телу; моћи да препозна неке од елемената Литургије; моћи да увиди да Молитва Господња има литургијску основу; моћи да наведе најважније делове храма и препозна њихову богослужбену намену ; моћи да именује нека богослужења и да зна да постоје покретни и непокретни празници; бити подстакнут да активније учествује у богослужењима;	Молитва - лична и саборна Црква је Тело Христово Божанствена литургија - Проскомидија - Литургија речи (јектенија, мали вход, читања) - Евхаристија (велики вход, анафора, Молитва Господња, причешће) Литургијски простор (делови храма) Повезивање времена са литургијским доживљајем вечности (дневни, недељни и годишњи богослужбени круг)	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

5	ЦАРСТВО БОЖИЈЕ	**6**	**4**	**10**	Ученик ће моћи да објасни да је Бог створио свет са циљем да постане Царство Божије; моћи да објасни да Царство Божије у пуноћи наступа по другом Христовом доласку и васкрсењу мртвих; моћи да објасни да је Бог створио човека као сарадника на делу спасења; моћи да препозна да је Литургија икона Царства Божијег; бити подстакнут да активније учествује у Светој Литургији. моћи да преприча догађај Преображења Господњег; моћи да повеже појмове светости и обожења са дејством Светога Духа ; моћи да препозна да је предукус Царства Божијег присутан у моштима, чудотворним иконама, исцељењима... моћи да препозна разлику између православне иконографије и световног сликарства; моћи да препозна икону као символ Царства Божијег; бити подстакнут да на правилан начин изражава поштовање према хришћанским светињама. ; моћи да уочи у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса у 8. разреду, као и у целом циклусу.	Царство Божије – циљ стварања Васкрсење мртвих и живот будућег века Етос хришћана као сведочанство Царства Божијег Обожење – живот у савршеној заједници с Богом и другима Знаци присутва Царства Божијег у овом свету (чуда, мошти...) Икона – прозор у вечност	Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин Комуникативна компетенција, компетенција за учење, компетенција за сарадњу, , дигитална компетенција, одговоран однос према околини, компетенција за учење;одговорно учешће у демократском друштву

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. Имајући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. Планирање наставе и учења се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења.То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота .Осваривање наставе и учења одвија се у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Ученици имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са литургијским знањима која их са садржајима верске наставе упознају са способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. У том повезивању могуће је и потребно бирају се садржаји и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

3. СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

Циљ изучавања предмета је проширивање знања из области опште културе и оспособљавање ученика да, кроз упознавање с начином живота људи у прошлости, боље разумеју свет и време у коме живе и развију свест о континуитету и укорењености. Ученици би требало да се упознају са специфичностима динамике културних промена и да науче како да сагледају себе у контексту "другог", да би сопствени идентитет што потпуније интегрисали у шири контекст разуђене и сложене садашњости.

Задаци предмета су да ученици, кроз наставу усмерену ка упознавању с различитим елементима свакодневног живота, као што су односи у породици, исхрана, образовање, дечје игре, забава, станишта, одевање итд, уоче њихову условљеност историјским процесима и догађајима. Концепција наставе овог изборног предмета нагласак ставља на упознавање с основним елементима свакодневног живота у прошлости Србије, Југоисточне Европе, Средоземља и Европе у целини, с намером да се уоче њихови заједнички именитељи и упознају различитости које постоје у датом историјском контексту, као и у односу на савремено доба у којем ученик живи. Подстицањем радозналости, креативности и истраживачког духа у проучавању овог предмета, ученици треба да се оспособе да формирају јаснију слику о прошлим временима, да овладају елементарним процедурама прикупљања историјске грађе, као и да развију критички однос према њој.

Фонд: 34 часова

Садржаји програма	Број часова	Активности ученика	Активности наставника	Циљеви и задаци садржаја програма	Начин остваривања програма
УВОД	**3**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација и	мотивише -прати и процењује напредовање -упознаје ученике са	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира

		филмова	појмом свакодневн и живот у прошлости	културних промена	коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
ФОТОГРАФИЈА, ФИЛМ, РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈА НЕКАД И САД	**7**	-активно слушањ е -учешће у разговор у -гледање илустрација и филмова	мотивише -усмерава на богаћење речника -прати и процењује напредовање - објашњава појмове	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У 20. ВЕКУ	**24**	-активно слушање -учешће у разговору -гледање илустрација и филмова -читање текстова	мотивише -усмерава на богаћење речника -прати и процењује напредовање -подстиче интересовање за свакодневни живот	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се ра решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.

Начин остваривања програма: У реализацији планираних садржаја полази се од развоја међупредметних компетенција кроз активне позиције ученика и њихово активно учешће. Користе се задаци који од ученика захтевају примену наученог, а концепсија програма заснована је на интересовањима ученика. Акценат је и поређење са савременим добом .

Корелација: оставрује се са следећим предметима: математика, ТИО, физика, историја, српски језик и књижевност, инфроматика и рачунарство

Праћење остваривања програма: процене од старне наставника и ученика о ангажовању, учешћу, познавањау садржаја, презентовању идеја и њихове реализације, мотивисаност за тимски рад и квалитет комуникације са свим актерима у настави

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ

Циљ и задаци

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

- развијају ликовно- естетски сензибилитет (осетљивост) за спонтани ритам бојених мрља, линија, текстуру, светлину, боју и чулну осетљивост и осећајност за визуелно споразумевање и свет уобразиље у ликовним делима;
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- оспособљавају се за стваралачко преношење визуелно- ликовних искустава у природно-друштвена научна подручја и тако развијају интересовање за оплемењивање и заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења;
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;
- развијају индивидуално истраживање односа ликовних елемената на примерима националног и светског ликовног уметничког наслеђа.

број наставне теме	Т Е М Е / О Б Л А С Т И и време реализације	Ј Е Д И Н И Ц Е	часова по теми	обраду	остале типове часова
1	**Цртање IX, X, XI,** **V**	• Контраст, јединство и доминанта у простору	2	1	1
		• Слободно компоновање и фантастика	2	1	1
		• Фотомонтажа	2	1	1
		• Амблем	2	1	1
		• Текстура, материјализација	2	1	1
2.	**Вајање** **X, XII, I, II**	Визуелна метафорика(амблем, тродимензионално обликовање)	2	1	1
		• Контраст, јединство и доминанта у простору	10	1	9
3.	**Сликање II, III, IV**	• Енформел	2	1	1
		• Ритмичко хармонијска комопзиција чисте боје и форме	2	1	1
		• Систем низања тачака боје и облика и волумена према одређеној шеми	2	1	1
		• Визуелна метафорика (Површинско обликовање)	2	1	1
		• Слободно компоновање и фантастика	4	1	3
УКУПНО			34	12	22

Активности наставника

саопштава наставне садржаје организује и усмерава идеје и креативност

упознаје ученике са методама и техникама успешног
ликовног
изражавања преноси теоријска и практична знања
процењује и оцењује ниво и
квалитет радова преноси
културне вредности

формира правилан поглед на свет и
систем вредности развија карактер
ученика и црте личности

Начин остваривања програма:

Цртање- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација
- показивање основних цртачких техника
- објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима
- индивидуални рад и рад у групама
- коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима)
- рад по природи (моделу)
- посете културним институцијама (музеји, галерије)

Сликање- објашњавање, разговор
- демонстрирање осн.сликарских техника
- показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје)
- креирање вежби и њихова примена
- коректуре и ест. анализе
- рад по природи и рад из маште
- посета позоришту

Вајање- кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама
- репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика
- демонстрација рада у појединим материјалима- глина, глинамол…
- индивидуални, рад у пару и групи са ученицима
- рад по природи
- коректура и естетска анализа

ХОР И ОРКЕСТАР

Циљ: Развој музичке културе, упознавање са хорским песмама уз неговање националне традиције хорског певања , развијању музикалност и креативност, активно учешће у музичком животу школе и локалне средине

Садржаји/активности	Број часова
Аудиција за хор	6
Упознавање са хорским певањем, врстама хорске музике, начинима и моделима извођења, Врстама гласова	4
Упознавање са нотним записима, њиховим читањем и употребом, вежбе загријавања	4
Разврставање ученика по гласовима	2
Избор мелодија за рад са ученицима	4
Увежбавање песама по гласовима и извођење музике	60
Јавни наступ	24
Анализа наступа и рада	4
Укупно	108

ДОДАТАНА И ДОПУНСКА НАСТАВА, СЕКЦИЈЕ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ДОДАТНА НАСТАВА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	14
2.	ЈЕЗИК	14
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8
УКУПНО		36

ДОПУНСКА НАСТАВА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	КЊИЖЕВНОСТ	14
2.	ЈЕЗИК	14
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	8
УКУПНО		36

ДРАМСКА СЕКЦИЈА

Редни број часа	Наставна јединица	Тип часа	Облик рада	Метода рада	Место рада и наставна средства
1.	Формирање драмске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербална	кабинет српског језика
2.	Аудиција, припреме	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
3.	Одлазак у позориште	обрада, увежбавање	групни	демонстративна	позориште
4.	Доношење плана рада драмске секције за текућу школску годину	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика
5.	Анализа позоришне представе	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика

6.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
7.	Драмска уметност	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
8.	Анализа представа које су игране прошле школске године	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
9.	Вежбе опуштања и координације покрета	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
10.	Вежбе чула, вежбе дисања	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
11.	Имитација, пантомима	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
12.	Ужи избор текстова	обрада	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
13.	Читања проба, рад на тексту	обрада, увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
14.	Читања проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
15.	Читања проба, рад на тексту	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
16.	Читања проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
17.	Читања проба, предлози за изградњу ликова	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
18.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални,	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			групни, у паровима		
19.	Организација сцене	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
20.	Припрема приредбе за Дан школе	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
21.	Генерална проба	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
22.	Премијера	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
23.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
24.	Проба (вежбе покрета и гестова)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
25.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
26.	Проба (звучни и светлосни ефекти)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
27.	Проба (постављање	увежбавање	индивидуални, фронтални,	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

	комплетне сцене)		групни, у паровима		
28.	Проба (постављање комплетне сцене)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
29.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
30.	Проба (костими)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
31.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
32.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
33.	Проба (акценат и паузе)	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
34.	Драмско вече	увежбавање	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	Сцена
35.	Анализа рада драмске секције	систематизација	индивидуални, фронтални, групни	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

НОВИНАРСКА СЕКЦИЈА

Редни број часа	Наставна јединица	Тип часа	Облик рада	Метода рада	Место рада и наставна средства
1.	Формирање новинарске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербална	кабинет српског језика
2.	Доношење плана рада новинарске секције за текућу школску годину	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
3.	Анализа претходних бројева школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
4.	Облици новинарског изражавања: интервју, репортажа, извештај	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

5.	Облици новинарског изражавања: интервју, репортажа, извештај	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
6.	Анализа новинских чланака	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
7.	Анализа новинских чланака	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
8.	Настанак новина	комбиновани	групни	демонстративна	кабинет српског језика
9.	Предлог рубрика које ће бити заступљене у наредном броју школских новина и предлог тема	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
10.	Формирање група, парова и подела задужења	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
11.	Анкете, избор тема	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
12.	Анкете, избор тема	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
13.	Избр постера	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
14.	Избор насловне стране	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
15.	Вести и извештаји са терена	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
16.	Избор тима и активности чланова новинарске секције за Светог Саву	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
17.	Активности чланова новинарске секције за Дан школе	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
18.	Сређивање и анализирање прикупљеног материјала	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

19.	Сређивање и анализирање прикупљеног материјала	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
20.	Уређивање садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
21.	Уређивање садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
22.	Лектура и коректура садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
23.	Лектура и коректура садржаја новог броја школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
24.	Штампање школских новина	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка	кабинет српског језика

25.	Презентација часописа	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
26.	Сарадња са ученицима других секција	комбиновани	индивидуални, фронтални	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
27.	Размена искустава са ученицима других секција	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
28.	Заједнички рад на изради зидних новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
29.	Заједнички рад на изради зидних новина	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
30.	Квизови	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
31.	Квизови	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

			паровима		
32.	У гостима су нам	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
33.	Из школске библиотеке	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
34.	Сређивање утисак	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
35.	Сређивање утисака (изношење идеја рада секције за наредну школску годину)	систематизација	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика
36.	Анализа рада новинарске секције	систематизација	индивидуални, фронтални, групни, у паровима	монолошка, дијалошка, текстуална, демонстративна	кабинет српског језика

МАТЕМАТИКА

Циљеви и задаци: Боље разумевање појмова, усвајање основних знања, препознавање, разумевање наставникових инструкција, повезивање градива, примена наученог, отклањање нејасноћа и брже и квалитетније усвајање знања, умења и вештина из наставног градива.

ИСТОРИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатна настава се организује за ученике који на редовној настави показују изразито занимање за историју и поседују способности које се могу више развити додатним радом. Додатна настава се може реализовати током целе школске године или по потреби, у договору наставника са ученицима. Овај облик рада се не оцењује. Обично се на овим часовима ученици припремају за такмичења из историје , ипак циљ додатне наставе би требало да буде много шири. За додатну наставу је предвишено 34 часа годишње

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	Европа крајем 19. и почетком 20. века	3	3	6
2.	Независне државе Србија и Црна Гора и Срби у хабсбуршком и османском царству	8	7	15
3.	Први светски рат	3	3	6
4	Србија и Црна Гора у Првом светском рату	3	2	5
5.	Свет између Првог и Другог светског рата	3	4	7

6	Југословенска краљевина	3	3	6
7	Други светски рат - тотални рат	3	2	5
8	Југославија у Другом светском рату	4	2	6
9	Свет после Другог светског рата	2	2	4
10	Југославија након Другог светског рата	3	5	8

Додатна настава

Р.Б.	НАЗИВ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	УКУПНО
1.	Европа крајем 19. и почетком 20. века	3	3	6
2.	Независне државе Србија и Црна Гора и Срби у хабсбуршком и османском царству	8	7	15
3.	Први светски рат	3	3	6
4	Србија и Црна Гора у Првом светском рату	3	2	5
5.	Свет између Првог и Другог светског рата	3	4	7
6	Југословенска краљевина	3	3	6
7	Други светски рат - тотални рат	3	2	5
8	Југославија у Другом светском рату	4	2	6

9	Свет после Другог светског рата	2	2	4
10	Југославија након Другог светског рата	3	5	8

ГЕОГРАФИЈА

Додатна настава

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Увод у програмске садржаје	1
2.	Географски положај,границе и величина Србије	1
3.	Природне одлике Србије	13
4.	Становништво и насеља Србије	4
5.	Привреда Србије	10
6.	Завичајна географија	3
7.	Србија у савременим интеграцијским процесима	2
	УКУПНО	34

Географска секција

ТЕМА		О	У	С	Исходи	Садржаји	Међупредметне компетенције	Стандарди
БР	НАЗИВ							
I	**Географска регија Европе**			**2**	Ученик ће бити у стању да: -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; -Доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; -Истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; -Описује улогу међународних организација у свету.	Јужна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела. Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка - основне географске карактеристике. Средња Европа - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Немачка - основне географске карактеристике. Западна Европа - културно-цивилизацијске тековине, савременидемографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Француска и Уједињено Краљевство - основне географске карактеристике. Северна Европа - природни ресурси и економски развој, народи, политичка подела. Норвешка - основне географске карактеристике. Источна Европа - културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, политичка подела. Руска Федерација - основне географске карактеристике. Европска унија - пример интеграционих процеса.		

II	**Азија**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела. Југозападна Азија - природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела. Југоисточна Азија - природни ресурси и економски развој, политичка подела. Источна Азија - културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Централна Азија- природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво		

III	**Африка**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке. Становништво Африке. Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка.		

IV	**Северна Америка**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела.		

V	**Јужна Америка**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела.		

VI	**Аустралија и Океанија**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија - основна географска обележја. Политичка и регионална подела		

VII	**Поларне области**			**2**	**Ученик ће бити у стању да:** -Дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -Проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -Класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -Објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -Проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -Укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -Описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија - основна географска обележја. Политичка и регионална подела		

VIII	**СВЕТ КАО ЦЕЛИНА**			**2**	Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Одлике које се односе на планету Земљу		
IX	**Догађаји у ваневропски деловима света**			**2**	Анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; Уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија Анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи	Битни догађаји		
УКУПНО				**18**				

ФИЗИКА

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатна настава из Физике организује се у осмом разреду са по једним часом недељно. Ова врста наставе обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослед тематских садржаја у додатној настави прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање.

ФИЗИКА 8

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Осцилаторно и таласно кретање	4
2.	Светлосне појаве	8
3.	Електрично поље	5
4.	Електрична струја	10
5.	Магнетско поље	3
6.	Елементи атомске и нуклеарне физике	4
УКУПНО		**34**

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава се организује са по једним часом недељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм Физике у шестом разреду.

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	Осцилаторно и таласно кретање	4
2.	Светлосне појаве	8
3.	Електрично поље	5
4.	Електрична струја	10
5.	Магнетско поље	3
6.	Елементи атомске и нуклеарне физике	4
УКУПНО		**34**

ХЕМИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	БРОЈ ЧАСОВА
1.	НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ НЕМЕТАЛА И КИСЕЛИНЕ	5
2.	МЕТАЛИ, ОКСИДИ МЕТАЛА И ХИДРОКСИДИ (БАЗЕ)	5
3.	СОЛИ	3

4.	ЕЛЕКТРОЛИТИЧКА ДИСОЦИЈАЦИЈА КИСЕЛИНА, ХИДРОКСИДА И СОЛИ	3
5.	УГЉОВОДОНИЦИ	5
6.	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ	5
7.	БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА	5
8.	ХЕМИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	3
СВЕГА		34

ДОПУНСКА НАСТАВА

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	БРОЈ ЧАСОВА
1.	НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ НЕМЕТАЛА И КИСЕЛИНЕ	5
2.	МЕТАЛИ, ОКСИДИ МЕТАЛА И ХИДРОКСИДИ (БАЗЕ)	5
3.	СОЛИ	3
4.	ЕЛЕКТРОЛИТИЧКА ДИСОЦИЈАЦИЈА КИСЕЛИНА, ХИДРОКСИДА И СОЛИ	3
5.	УГЉОВОДОНИЦИ	5
6.	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ	5
7.	БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА	5
8.	ХЕМИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	3
СВЕГА		34

БИОЛОГИЈА

ДОДАТНА НАСТАВА

Редни број	**ТЕМА**	свега
1.	УВОД	2
2.	ЕКОЛОГИЈА И ЖИВОТНА СРЕДИНА	11
3.	УГРОЖАВАЊЕ, ЗАШТИТА И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЕКОСИСТЕМА - ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	9
4.	ГЛОБАЛНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	8
5.	ЖИВОТНА СРЕИНА И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ	3
6.	ЖИВОТНА СРЕДИНА, ЗДРАВЉЕ И КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА	1
УКУПНО		34

ДОПУНСКА НАСТАВА

Редни број	ТЕМА	свега
1.	УВОД	3
2.	ЕКОЛОГИЈА И ЖИВОТНА СРЕДИНА	10
3.	УГРОЖАВАЊЕ, ЗАШТИТА И УНАПРЕЂИВАЊЕ ЕКОСИСТЕМА - ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	10

4.	ГЛОБАЛНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	5
5.	ЖИВОТНА СРЕИНА И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ	5
6.	ЖИВОТНА СРЕДИНА, ЗДРАВЉЕ И КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА	1
УКУПНО		34

ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА - Организацијаиреализацијачасоваеколошкесекцијеспадајууваннаставнеактивности. Улогаеколошке секције је практични иистраживачки радученика. Садржаји еколошке секције реализују се у школи, на излетима и посетама или на биолошким екскурзијама. У већеакцијезаурођењешколе ипростораоко ње укључује се већибројученикаизсвих разреда. Оствараује се директна веза с природом тако да ученици уочавајуњене промене и утицај на човека и сва жива бића. Програми секције морају имати васпитни и подстицајни карактер (радозналост, креативност и истраживачки рад). **Програмом секције су обухваћене активности које се реализују у складу са Еко календаром, заштитом животне средине, заштитом биљака и животиња, здравственом заштитом, слободним избором тема, активностима везаним за уређење школског простора, богаћењем цветног фонда новим биљкама и наравно актуелним дешавањима.** Природа се може сачувати и обновити, а деца томе могу да допринесу личним ангажовањем.

План рада

Време реализације	Активности	Носиоци активности
СЕПТЕМБАР	- Формирање секције и договор око плана рада - Обележавање Дана заштите озонског омотача(16. Септембар) - Екологија као наука и еколошки појмови - Еколошки календар	Чланови секције Предметни наставник
ОКТОБАР	- Обележавање Дана заштите животиња	Чланови секције Предметни наставник

	- Органска и ГМО храна - Обележавање Дана хране (16.октобар) - Биоиндикатори- показатељи стања загађености животне седине - Ваздух – најважнији загађивачи, како побољшати квалитет ваздуха	Ученици школе са одељенским старешинама Ученици од 1- 4. разреда
НОВЕМБАР	- Обележавање Дана чистог ваздуха - Еколшки покрети - Трговина животињама - Заштићене врсте	Предметни наставник Чланови секције
ДЕЦЕМБАР	- Светски дан борбе против ХИВ-а - Дан планина (11.децембар) - Рециклажа - Теметске рециклажне радионице (нова-стара јелка)	Предметни наставник Чланови секције Ученици 7. и 8. разреда
ЈАНУАР- ФЕБРУАР	- Влажна и мочварна подучја – значај и заштита - Фото- галерија „ Становник мога краја“ - Изложба ученичких радова из првог полугодишта	Предметни наставник Чланови секције
МАРТ	- „Када штедим ја планети више вредим“- обележавање Дана енергетске ефикасности - Вода као ресурс - Главни загађивачи воде, како сачувати воду - Обележавање Дана вода (22.март)	Чланови секције Предметни наставник Ученици од 1- 4. разреда
АПРИЛ	- Обележавање Дана здравља	Чланови секције

	- Невидљиви становници земљишта - Еколошки фактори - Обележавање Дана планете земље	Предметни наставник Ученици школе
МАЈ	- Птице мога краја - Климатске промене и глобално загревање - Разноврсност живог света - Дан заштите биодиверзитета	Чланови секције Предметни наставник
ЈУН	- Дан заштите животне средине-акција уређења школског простора - Евалуација рада секције	Чланови секције Предметни наставник

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

„ШТА ЗНАШ О САОБРАЋАЈУ“

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	систе.	пр. рад	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Саобраћајни прописи за пешаке, бициклисте и остале учеснике у саобраћају и саобраћајни знаци из новог закона о безбедности у саобраћају	8	5			13
3. Бицикл: делови , опрема, одржавање	2				2
4. Вожња бицикла на полигону				7	7
5. Припрема за такмичење, решавање тестова, вежбе вожње бицикла на полигону.		4		5	9
Укупно	11	9		12	32

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Наставна целина, тема	Број часова предвиђен за:				
	обраду	утврђ.	сист.	вежбе	укупно
1.Упознавање са програмом рада, материјалом и средствима на часовима ове секције	1				1
2. Припрема за такмичење Дабар, решавање задатака, вежбе	2			9	9
3. Hour of Code				2	2
4. Припрема за такмичење Битка за знање, решавање задатака, вежбе	2			8	10
2. Припрема за такмичење Микробит, решавање задатака, вежбе	2			8	10
Укупно					**32**